This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

1837
ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

DJ
204
.S15
V1

Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL

EN

ZIJNE TIJDGENOOTEN.

(1737—1800.)

EERSTE DEEL.

ZEELANDS TOESTAND EN VERHOUDING TOT DE UNIE.

(1766—1786.)

UIT DE NAGELATEN STAATKUNDIGE GESCHRIFTEN, BRIEVEN EN ANDERE PAPIEREN VAN DEN RAADPENSIONARIS

TOEGELICHT DOOR

Mr. G. W. VREEDE.

Uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

MIDDELBURG,
J. C. & W. ALTORFFER.
Uitgevers van het Genootschap.
1874.

„He (VAN DE SPIEGEL) is the only man the Patriots dread, the only one the other side *universally* acknowledge as superior *to them all.*"

JAMES HARRIS, *first Earl of* MALMESBURY, *Diaries and Correspondence*, II. 204 (6th June, 1786.)

GEDRUKT BIJ G. A. VAN HOFTEN, TE UTRECHT.

INLEIDING.

Uit den stapel der nagelaten onuitgegeven geschriften van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, mag ik eindelijk mijnen Landgenooten dezen eersten Bundel aanbieden. Die lang verholen stukken, Verhandelingen en Brieven zien het licht door de zorg van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, en niet het minst door de loffelijke en navolgenswaardige onbekrompen mededeeling van de afstammelingen van den edelen Staatsman. De aandoenlijke Levensberigten, die vóór de Verzameling prijken, beide naar het schijnt, aan de liefde en vereering van nabestaanden verschuldigd, ontheffen mij van de zware taak, om na meer dan eene eeuw, den buitengewonen man van de geboorte af, als kind en in het streven van den knaap en jongeling, gelijk in het wakker en rusteloos bedrijf van den helderzienden Regent of van den in 's Lands dienst vergrijsden Minister, door de partijzucht vervolgd, mishandeld en in ballingschap aan zijn diep verslagen talrijk gezin ontrukt, van stap tot stap te schetsen en aan de onbevooroordeelde nakomelingschap voor te stellen.

Zoo iemand uit de rij der doorluchtige Voorouders, mag LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL een man uit één stuk genoemd worden, wiens leven openbaar en huiselijk, van het begin tot het einde, een harmonisch geheel vormt; zijne opkomst, bloei en mannelijke kracht in Zee-

land, al het doorzigt en de rijke ervaring, het schrander beleid in dat Gewest gedurende eene reeks van jaren aan den dag gelegd, hadden allengs en meer en meer op den Eersten Minister te Middelburg in het hagchelijkst tijdperk van 1785—1787, als den eenigen Redder van het Staats-Stadhouderlijk Bewind en van Holland aan tweespalt ten prooi, den blik gevestigd. Dat Zeeuwsch verleden baande VAN DE SPIEGEL den weg tot het Ministerie te 's Hage, tot het sedert zoo achtbaar en waardig, nu en dan zelfs nog glansrijk bestier der Buitenlandsche Zaken van de ten val neigende Nederlandsche Republiek.

Het zal dan wel een niet enkel nuttig en leerrijk, maar ook een in hooge mate belangwekkend onderzoek mogen heeten, de beginselen en het gedrag, de met ieder jaar meer ontwikkelde kunde en bekwaamheid, tegelijk met den klimmenden invloed of het gevestigd gezag van den jeugdigen Secretaris, daarna Raad en Burgemeester van het kleine Goes, in vervolg van tijd Secretaris der Staten van Zeeland en ten laatste Raadpensionaris van die Provincie, uit dezen Bundel van *Zeeuwsche zaken* grondig en onvervalscht te leeren kennen. Die meestal finantiele en regtsgeleerde Vertoogen en andere Staatsstukken zullen dezen en genen — ik ontveins het mij zelf niet — ietwat dor en droog, stroef en ouderwetsch voorkomen. Onze smaak wordt door het scherpe en bijtende geprikkeld, in deze bladen slechts hier en daar te vinden. Het grootste gedeelte van dit boek is aan het rustig en gelukkig tijdvak vóór het uitbarsten van den Engelsch-Amerikaanschen oorlog op het einde van 1780, gewijd. Eerst in het barnen der gevaren, kon VAN DE SPIEGELS begaafdheid in al haren omvang uitblinken, waarvan het Tweede en nog meer het Derde Deel doorslaande proeven zullen behelzen, hetzij in zijne pogingen tot herstel der door eene onzalige partijschap verbroken Unie van de 7

Vereenigde Nederlanden, of van het diep gedaald aanzien der Republiek in het Statenstelsel van Europa.

Men zoeke derhalve hier geene treffende contrasten. — De meeste Memorien en Staatsbesluiten uit het brein en de pen van VAN DE SPIEGEL gevloeid, die ik dacht aan de vergetelheid te moeten onttrekken, betreffen de stille jaren 1766—1775. Zij leveren nog geen tafereel op van de onheilen, die Nederland tien en twintig jaren daarna zouden treffen. Zulke zwarte stippen waren aan den gezigteinder nog niet te ontdekken. Ik ben ter liefde der historische waarheid verpligt dit wèl te doen uitkomen, daar een scherpzinnig Ambtgenoot, maar die als Feestredenaar voor een gelegenheidsgeschrift sterk sprekende cijfers noodig had, zeer onlangs de jaren 1573, 1673 en 1873 met 1773 vergelijkende, niet heeft geaarzeld, van den staat van zaken in het Vaderland, zoo als die juist eene eeuw geleden zou geweest zijn, het volgende te beweren 1): »1773. De tijd van diep verval na zooveel hoogheid! Een tijdstip ter waarschuwing voor ons en alle latere geslachten in de historie opgeteekend. Van buiten vrede, ja, maar van binnen twist; de Staat *verscheurd*, en ten ondergang gedreven door partijschappen, die in jammerlijk misverstand de vrijheid en *Oranje* als vijandige leuzen tegen elkander inroepen." Om deze regelen te kunnen beämen, zou men, mijns inziens, de feiten moeten verwringen, en naar den eisch eener oratorische wending, ten behoeve van het heden, het werkelijk gebeurde moeten vergeten of plooijen. Wat de smaakvolle Redenaar met de meeste juistheid van 1783 had kunnen verzekeren, gold tien jaren vroeger volstrekt niet, toen SIMON STIJL zoowel als PIETER PAULUS, PIETER VREEDE zoowel als LEFRANCQ VAN BERKHEY de Staats-

---

1) Mr. S. VISSERING, *Onze Grondwet*, Feestrede, 3 November 1873. bl. 27.

Stadhouderlijke Regering eendragtig en eenstemmig eerden 1). De toon in de geschillen van Zeeland met de Generaliteit aangeslagen, mogt over en weder heftig en bitter zijn, men wedijverde in genegenheid jegens den toen nog door geene *Acte van Consulentschap* in verdenking en minachting gebragten Prins WILLEM V. Hier of daar mogt de partijschap nog niet geheel gesmoord zijn, eerst na den slag bij Doggersbank, (Augustus 1781) werd zij openbaar. Ware de Republiek reeds in 1773 ten prooi geweest aan verdeeldheid, hoe zou de *Biddagsbrief* der Staten van Zeeland van 25 Januarij van hetzelfde jaar, onder 's Hemels gunstbewijzen hebben kunnen roemen, dat terwijl vele andere Volkeren de onheilen van den oorlog, *tweedragt* enz. hadden moeten ondervinden, »wij integendeel *de eenigheid* en den vrede hadden zien regeren *binnen onze landpalen.*"

Zonder mij aan de chronologische orde van eene Levensschets van den Raadpensionaris te binden, wensch ik waar het pas geeft, de berigten van anderen toe te lichten, aan te vullen of te verbeteren, in verband vooral tot den inhoud van deze Verzameling. Dankbaar voor het vertrouwen mij door zijne erfgenamen geschonken, acht ik het pligt, de gelegenheid welke mij geopend werd, tot nut en leering van de dagen die wij zelf beleven te gebruiken, nog meer dan tot bevestiging en uitbreiding van een reeds onsterfelijken naam. Het plegen van afgoderij met enkele uitverkorenen, wien de verdiensten van andere soms waarlijk niet minder uitnemende tijdgenooten door eene wufte menigte al te onnadenkend en ligtvaardig worden ten offer gebragt, was een euvel, dat in de vorige eeuw niet zóó algemeen als in de tegenwoor-

---

1) Voeg er PIETER VAN SCHELLE en PIETER 'T HOEN (uit Utrecht) bij. Z. de gedichten op BERKHEYS *Verkeerlijkt Leyden* (1774).

dige heerschte. Het getal van bekwame mannen in kleiner of grooter sfeer onder de Leden der stedelijke en der Provinciale Regering of der Generaliteits-Collegien, was uit den aard der zaak — ik schroom niet het te verzekeren, want het is bewijsbaar — grooter dan thans. Wie zich aan de Hoogeschool, zoo niet reeds van het Gymnasium af, iets vroeger of later, maar stellig en zeker tot het eergestoelte der Overheid bestemd kon rekenen, bereidde zich daartoe als van zelf doorgaans met meerderen of minderen ijver door de studie der Oudheid, inzonderheid van Griekenland en Rome. Laat al hetgeen sints eenige jaren uit geheime *Contracten van Correspondentie* vollediger is bekend geworden, op onwraakbare feiten rusten, toch is het onmiskenbaar, dat vele dier voor ons ontsluijerde Staatsgebreken niet zelden door deugden werden vergoed, welke men te vergeefs terugwenscht. Van loffelijke eerzucht blakende, legden niet weinige jongelingen zich met de borst op de Regten en andere Wetenschappen toe, die hun hetzij als *Ministers* of als *Regenten* — een wèl in 't oog te houden politisch en Staatsregtelijk onderscheid, — als Secretaris en Pensionaris of als Lid van den Raad of Vroedschap, eerlang te stade moesten komen. Academische Proefschriften zelfstandig en met stalen vlijt bewerkt [1]), wezen in de keuze en behandeling van het onderwerp meermalen de rigting en aanstaande loopbaan van den jeugdigen Meester in de Regten aan, die, wanneer zijn geslacht tot dat der uitverkorenen van het Contract van Correspondentie behoorde, van zijne aanstelling gewis was, niettegenstaande hij wel eens nog minderjarig, van de souvereine Staten

1) Verg. de lange lijst van Verhandelingen over het Nederlandsch Staatsregt bij P. PAULUS, *Inleiding tot de Verklaring der Unie van Utrecht*, 2e Druk, I. 300 volgg.

der Provincie *venia aetatis* behoefde. En mogt de veelbelovende jongeling al niet tot die Familie-Regering behooren, zijne werkzaamheid kon door het vooruitzigt op het huwelijk met de dochter van een invloedrijken Burgemeester geprikkeld, de hinderpalen ligt tellen en overwinnen.

Onze Bundel vangt met VAN DE SPIEGELS *Consideratien* of bedenkingen op een finantieel ontwerp aan, door hem in 1766 als Secretaris der stad Goes in het midden gebragt ter Staatsvergadering van Zeeland, waar hij reeds sedert eenige jaren als Lid was verschenen 1). Langs welken weg was de jonge Regtsgeleerde, toen nog geene volle dertig jaren oud, tot dat aanzien en gezag geklommen?

Hoe edel en geëerd het geslacht VAN DE SPIEGEL in lang vervlogen eeuwen geweest zij, bij de geboorte van den Raadpensionaris te Middelburg op den 19 Januarij 1737, behoorden zijne Ouders ontwijfelbaar niet tot de bij gemelde Contracten van Correspondentie bevoorregten, maar tot den burgerstand. Zij heetten eenvoudig »Sr. LAURENS VAN DER SPIEGEL" en »*Juffrou* CORNELIA PIETERNELLA DUVELAER," hoewel de moeder ten bewijze van hooger afkomst, »het wapen van DUVELAER en SAINGNIE" in een zilveren lijst vervat, zorgvuldig tot haren dood bewaard had. — VAN DE SPIEGEL zelf was niet onverschillig in het verkrijgen van meer licht aangaande zijne afstamming van vaderszijde. Hij schreef daarover in dezer voege tot twee malen, aan de beide Geleerden TE WATER, vader en zoon. »Uw Eerw. (zoo luidde zijn brief aan eerstgenoemde 19 Junij 1762) heeft my eens eenig bericht bezorgt van zekeren LAURENS VAN DE of DEN SPIEGEL, apparent myn overoud-grootvader, (want dus heette de man ook) denwelken ik vinde by HUNNIUS *Zeeuwsche*

1) Zie bl. 56 volgg.

buize p. m. 254, en in zyn Naamrolle van predicanten; doch nergens, gelyk UEerw. ook remarqueert, onder de predicanten van de Groede; konde UWE. op de een of andere wyze eenige kundschap daarvan krygen uit doopboeken van Axele, Zuiddorp, de Groede of andersins welke kinderen, die man heeft nagelaten &c. — UWE. melde my toen dat hy was vertrokken naar Camphii eiland; doch waar hetzelve gelegen is cum ignarissimis scio: dit weet ik dat er kinderen van hem te New-York gewoond hebben; want dáár is myn grootvader geboren, en weder daar na toe vertrokken zynde met een schip 't welk hy voor zyn famille voerde, gebleven gelyk de traditie zegt, maar ik weet geen occasie daar na toe te schryven." — Veertien jaren daarna roert VAN DE SPIEGEL het duistere punt van zyne afkomst nader aan in zyne letteren aan J. W. TE WATER (5 Januarij 1776): »Heb dank, schrijft hij, voor de toegezonde plaatsen uit L'Espinoy, die ik voor 't grootste gedeelte had, omdat ik hem ook doorgeloopen had: 't is waarschynlyk dat ik tot die luiden behoore, zoo JAN V. D. SPIEGEL predikant te Brouwershaven [1]) dezelve is geweest met JAN SPIEGEL, waarvan Uw Eerw. Vader in de Hooge School van Gend handelt: 2) want deeze was een Gentenaar en in aanzien aldaar; maar iets 't geen ik liever wilde weeten, en 't geen ik verzoeke dat Uw E. gelieft naa te zien, is, van wien JAN VAN DE SPIEGEL die den 10 Juni 1634 te Vlissingen ondertrouwd is, een zoon was. Ik weet niet, of zyn vader LAURENS JAN, of KLAAS geheeten was: als getuige by dit huwelyk is tegenwoordig geweest

---

1) „JAN of JOOST SPIEGHEL", ook JOHANNES VAN DE SPIEGEL.

2) Zie ook H. Q. JANSSEN, *De Kerkhervorming in Vlaanderen* (1866) bl. 189, 202, 210 („uytende in den name der gemeente van *Ghent*" (29 Julij 1578). Welligt had hij reeds in 1566 te Eekloo eene Hervormde school.

desselfs broeder ADRIAAN: nu heb ik een ADRIAAN CLAASSE V. D. SPIEGEL, wiens dochter ANNA hier [1]) getrouwd geweest is met JOSIAS SMYTEGELD Schepen en broeder zoo ik meen, van den bekenden BERNARDUS; maar of hy dezelve was met den eerstgem ADRIAAN of een neef van hem, die er ook geweest is, kan ik niet ontdekken."

In dienst bij de Oost-Indische Compagnie, had zijn vader LAURENS VAN DE SPIEGEL even als de boven gemelde, den Oceaan beploegd en vele Landen en Volken gezien; welke herinneringen een zeer bepaalde neiging bij zijn weetgierigen zoon, den lateren Raadpensionaris tot het lezen van Reisbeschrijvingen moeten gewekt hebben. Deze met zijne beide zusters [2]) al vroeg hunnen vader en daarna ook hunne moeder [3]) verloren hebbende, werd door die droevige omstandigheden reeds als knaap ongemeen tot zelfstandig inzigt en handelen gevormd; getuige de *Staat houdende rekening*, *bewys ende reliqua van den ontfang*, *handelinge ende administratie*" van de goederen der weezen, door wijlen JAN REINIER MAARTENS, Kiesheer der stad Middelburg en Kassier van de Oost-Indische Compagnie, en Mr. JOHAN WILLEM DE BRUYN gevoerd [4]). — Van dezen bloedverwant en voogd, werden de verdiensten later openlijk door VAN DE SPIEGEL dankbaar gehuldigd, en van zekeren J. L. DE BRUYN, vermoedelijk diens vader, zijn zelfs de dichtregelen op de verjaardagen van het kind bewaard, dat bestemd was tot zulk een man op te groeijen. In hartelijke, gemoe-

---

1) Te Goes.

2) CORNELIA HENDRINA en JOHANNA CATHARINA.

3) Op den 28sten Maart 1751, in het huis genaamd „*de belle fleur*" op de Heerengracht.

4) In hoedanigheid van Executeurs-testamentair door VAN DE SPIEGELS moeder benoemd bij hare beschikking, voor den Notaris DANIEL ZUTTERMAN en getuigen verleden in dato 30 Januarij 1743. — „Captein" JAN FRANKE was *toeziende*, DE BRUYN *administrerende* voogd.

delijke taal — niet opregt zou het fijmelarij en kwezelarij geweest zijn, werd al op den leeftijd van vijf jaren, godsdienstzin ingeprent [1]). De noodzakelijkheid om voor eigen belang te waken, voor dat van geliefde zusters, weezen als hij, plegtig op te treden en het als het zijne te behartigen, oefende hem in kennis van menschen en zaken en scherpte zijn geest op het cijferen. De ongunst der tijden leerde den toekomstigen financier het verschil tusschen rentegevende en onvruchtbare schuldbrieven, hetzij Staatspapier, of Oost- en West-Indische obligatien en uitstaande vorderingen tegen bijzondere personen. Als de oudste van het drietal, had de veertienjarige LAURENS PIETER na het overlijden van de betreurde moeder, maanden lang het huishouden bestierd [2]), en uitgaven gedaan, die hem sedert »per affirmatie" werden terugbetaald. Nog vreemder moet ons klinken wat uit de Zeeuwsche State-notulen van 25 April en 14 Mei 1751 wordt vernomen, te weten dat de schrandere knaap aan zijne moeder eenige uren vóór haar afsterven, eene door hem geschreven Acte te teekenen had gegeven, waarbij zij bepaalde, »dat al hare goederen, roerende en onroerende zouden blyven in dezelfde forme als in haar leven, onverkocht en dat naar eene bekwame persone om het huishouden te regeren, zoude worden omgezien," dubbel noodig omdat eene der na te laten dochters niet wèl bij het hoofd (»innocent") was. De Acte mogt door de Staten van Zeeland *ex plenitudine potestatis*, de Weesmeesters te Middelburg [3]) er op ge-

1) *Zeegen-Digt aan myne jonge neef* L. P. VAN DE SPIEGEL *den* 19den *Januarii in syn 5e jaar tredende.*

2) Van 25 Maart tot 16 Julij 1751 (*Staat* fol. 94.)

3) Als Weesmeesters worden in den gemelden *Staat* des boedels genoemd (14 Julij 1752) de Heeren Mrs. ALEX. JOH. HIERON. HUYSSEN, AARNOUD VAN CITTERS WILLEMSZ. en AARNOUD VAN CITTERS.

hoord, en in overeenstemming met hun Advies vernietigd worden, en de Voogden en bewindvoerders in hun regt gehandhaafd, het opzienbarend feit deed van dat uur af, een hoogen dunk van de nog sluimerende gaven van den jeugdigen LAURENS koesteren. Er werd dan ook in het Rapport wegens Middelburg door den Pensionaris VAN CITTERS ter Staatsvergadering uitgebragt, op aangedrongen, »dat de zoon bereids omtrent de veertien jaren oud zynde, van nu af in de een of ander kunst, weetenschap of negotie behoorde geinstrueert en aan een bekwaam meester of patroon ten dien einde in 't geheel te worden overgegeven." En het schijnt dan wel bij die gelegenheid gebeurd te zijn hetgeen men vermeld vindt, dat een voornaam magistraat (de oude WILLEM VAN CITTERS [1]) voorspelde, dat VAN DE SPIEGEL een groot man zou worden [2]).

Voor het minst was de knaap tot jongeling ontwikkeld. Ik wenschte wel dat een frisscher talent den kloeken en welberaden Zeeuw hetzij als wonder van het Gymnasium te Middelburg of als het sieraad der Leidsche Hoogeschool, naar eisch voor ons oog kon doen herleven; beurtelings denkende, sprekende, in dicht of proza zijne gedachten uitstortende, schrijvende of handelende, ernstig, vrolijk, in den omgang gul en gemeenzaam, voor vriendschap en liefde evenzeer vatbaar als hij zelf geacht en bemind werd, en toch reeds bewondering afperste.

Men heeft niet zelden gelegenheid op te merken, dat zij, die den steun van vader of moeder, vooral van beiden derven, in hoogere mate de trouwhartige belangstelling

---

1) De vriend van BIJNKERSHOEK. SCHELTEMA, *Staatk. Nederland* in v. STAR NUMAN, CORN. VAN BIJNKERSHOEK *zijn leven en zijne geschriften* (1869) bl. 399—401.

2) Deze gissing en de Extracten uit de Notulen van 1751, heb ik aan Mr. M. F. LANTSHEER, met menigen anderen nuttigen wenk, te danken.

van vreemden ondervinden, en dat die eerst zóó diep beklaagde weezen, met hun levendig besef van pligtsbetrachting en van de behoefte aan genegenheid en medewerking van anderen, de zonen van door de Fortuin naar het scheen, bij uitstek begunstigden al spoedig voorbijstreven en verre achter zich laten. Een allerkundigsten bevorderaar eerst van zijne klassische letteroefeningen, vervolgens van zijne studie van het Romeinsche Regt, trof VAN DE SPIEGEL in den geleerden Rector WILLEM OTTO REITZ, den Uitgever van THEOPHILUS, wiens voorlichting hem ook te Leiden niet ontbrak, toen hij na eene schitterende Latijnsche Oratie in vloeijende verzen, 1) over een diepzinnig onderwerp tot verbazing en verrukking van zijne toehoorders gehouden te hebben, in het voorjaar van 1755 Walcheren had verlaten 2). Geen alledaagsche en afgezaagde stof had de geniale jongeling voor zijn *Carmen heroicum* (344 verzen) gekozen; het onderwerp alleen regtvaardigde de stoutste verwachtingen. Hebben de dieren al dan niet eene ziel? vroeg de aanstaande Student zich af. En het antwoord niet stijf of stamelend, maar in een bevallig en overredend betoog door den gelukkigen beoefenaar der Dichtkunst gegeven, luidde bevestigend. Hoort, hoe ANNA MARIA REITZ, dochter van den Rector, vermoedelijk eenige jaren ouder dan VAN DE SPIEGEL, in hare geestdrift, met profetischen blik den Regtsgeleerde en Staatsman zijne luisterrijke toekomst aankondigde, na eerst den schat zijner reeds verworven wetenschap te hebben afgemaald:

---

1) Er bestaat ook een Latijnsch gedicht op een bezoek te Tholen, bij den Predikant METTING. (*Iter ab Insulâ Tolâ Medioburgum peractum.* Viro max. venerando EVERHARDO GULIELMO METTINGO. Dabam ipsis idib. Augusti 1754.)

2) Hij werd als *primus* van het Gymnasium tot de Academische lessen bevorderd: de tweede was JOH. ADRIAAN VAN DE PERRE; de derde HENR. REGIUS.

»Laat Neerlands koopstad vry op HENRIK SPIEGEL roemen,
Het zy om keur van taal of kracht van Poezy,
Hem de eer van Amstelland, en eersten Dichter noemen,
De Zeeusche SPIEGEL *wykt geen* SPIEGEL *aan het IJ.*

't Zy hy op maatgezang van herderlyke toonen
Een fris en jeugdig Paar naar de Echtaltaren leidt;
Of op een weidschen trant geleerdheid wil beloonen,
En voor een' Letterheld Laurierfestoenen breit.
Maar kan de Dichtkunst hem tot zoet vermaak verstrekken,
Zyn brein en eedle geest wordt hier niet door bepaald:
Hy kan door Wis- en Meet- en Aardrykskunde ontdekken,
Hoe verre Waarheidslicht der Schryvren pen bestraalt.
Wie pryst zyn kundigheid in buitenlandsche talen,
Latyn, Grieks, Engelsch, Fransch en Hoogduitsch niet met my:
Laat Amstels Burgerheer hier in vry roem behalen:
De Zeeusche SPIEGEL *wykt geen* SPIEGEL *aan het IJ.*

Wat lof verdient hy, die zyn krachten wil besteden,
Hoezeer 't de hoogmoed van verwaande menschen krenkt,
Om klaar te toonen, *dat de dieren ook met reden,*
En oordeel zyn begaafd 1), vry meer dan iemand denkt:
Hoe vreedzaam en gerust de byen zamen wonen;
Der beevren Staatsbestuur niet voor het onze zwicht;
Dit wist hy heden net en bondig aan te toonen,
Eerst sierlyk in Latynsch, daarna in Duitsch gedicht.
Schoon hy hierom 't gejuich van 't dwaas gemeen moet derven,
't Vooroordeel is te groot, zy kennen geen waardy;
By kundigen zal hy dus grooten roem verwerven,
De Zeeusche SPIEGEL *wykt geen* SPIEGEL *aan het IJ.*

Vaar voort o Jongeling op 't spoor der Letterbraven,
In 't eedle worstelperk van wetenschap en kunst
Uw medemakkeren door vlyt voorby te draven
Verkryg dus meer en meer al uwer Vrienden gunst.

---

1) Oratio *de animâ brutorum* die IV mensis Martii 1755 (4°).

Laat zachte vriendlykheid u 't aller tyd verzellen:
Nooit moet een ydle waan bezwalken uwe Deugd,
Dus zal in later tyd men u ten voorbeeld stellen
En noemen uw gedrag een *spiegel* voor de jeugd!
Zoo zien wy u eerlang *naar 't hoogste Eerampt dingen*,
Ten nut van land en Staat, van stad en borgery.
Dan zal elk even bly ter uwer eere zingen:
»*De Zeeusche* SPIEGEL *wykt geen* SPIEGEL *aan het IJ* 1)."

Zulken lof en wierook zwaaide men den 17jarigen jongeling toe, nog vóór hij te Leiden de lessen van Regtsgeleerdheid en Regeerkunde ging hooren, en rijpere vruchten van zijn noesten arbeid, met vernuft gepaard zou afwerpen. Trots de lessen van zoogenaamd Hooger Onderwijs, die hij nu kon genieten, had VAN DE SPIEGEL zijn' Rector REITZ te hoog leeren schatten en van diens hulpvaardigheid te veel blijken gehad, om niet van tijd tot tijd en inzonderheid bij de bewerking van zijne Academische Verhandelingen [2], den raad van den bekwamen en welwillenden Leermeester in te roepen. Zij wisselden brieven nu eens in het Latijn, dan weder in de moedertaal. Het aandenken van den braven Vader van ANNA MARIA kon door den lateren Eersten Minister van Zeeland en van Holland niet duurzamer geëerd worden, dan door die ongedwongen gedachtenwisseling van den Grijsaard met zijn kweekeling, onder de papieren van den Raadpensionaris voor de vergetelheid bewaard. Eene enkele proeve moge volstaan. »Mynheer, — zoo schreef REITZ

1) Middelburg den 4 Maart 1754. (Ter bevordering van den Jonkheere LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL naar de Hooger Scholen.)

2) De eerste (philolog.-jurid.) *de Actibus legitimis* (1757), de tweede (antiquario-jurid.) *de formis negotiorum in Jurisprudentia Romana, quae ex ominibus et exemplis fortuitis originem traxerunt* (27 Dec. 1758). Zie Mr. M. F. LANTSHEER, Dissert. Hist. Polit. *de rebus a* LAURENTIO PETRO VAN DE SPIEGEL, *in Zelandia gestis et scriptis* (Utrecht 1843) p. 8—10.

uit Middelburg naar Leiden, den 1 van Meimaand 1757 1), myne dagelyksche bezigheden, zynde niet alleen met 4 uren collegie te houden 's morgens en 's middags na schooltyd bezet, maar ook hebbende juist toen UEd. papieren kwamen, een Concept eener Weduwe-beurs moeten examineren en berekenen 2) (daar meer werk en hersenbrekens aan was, dan of het enkel mathematice op gewisse gronden steunde), zyn de oorzaak, dat schier geenen tyd noch lust (want de ouderdom begint wat meer rust te vereischen) over hebbe dan op een vryen Zondag iets te bestuderen. Zooveel my nu de tyd heeft toegelaten, heb eens en andermaal het bygaande doorlezen, en eenige plaatsen omtrent de Latiniteit verbeterd. Wat de *Tutoris datio* aangaat, heb ik myn gevoelen genoeg in myn vorigen geuit: doch daarom hoeft UEd. geene verandering op bl. 39 te maken. Omtrent dezelve, alsmede omtrent den persoon van *antestatus* heb op het bygaande blaadje eenige plaatsen uitgetrokken, ter uwer nadere speculatie. De Inscriptie ware mogelyk der pyne waard in uwe Dissertatie te voegen: alwaar een *Librip.* en *antest.* voorkomt in een *mancipatio*, NB. zonder de getuigen te noemen. Zouden er daarom geene geweest zijn? Of is deze mancipatio in Iure coram Magistratu geschied, en behoort dus tot de *Acta* of *Gesta*; waarom achteraan staat *Actum*, zynde de rest verloren gegaan? Bij APULEJUS schynt ook die *Quidam* de antestatus te zyn. Doch genoeg van zoo twyfelachtige zaak, UEd.

---

1) „Myn Heer de Heer PR. LAURENS VAN DE SPIEGEL, enz. ten huize van Mr. JAN VAN DER SPIJK, Plaatsnyder te Leiden."

2) REITZ had ook voor Jonkheer JAN VAN BORSSELE, Representant van den Eersten Edele, een plan te bewerken „tot de rigtige jaarlyksche betaling der militaire Pensioenen." — *Secreet Besogne* 15 December 1757; mij uit het Archief van Zeeland met vergunning van HH. Gedeputeerde Staten, door den Heer Archivaris *van Visvliet*, welwillend ten gebruike verstrekt. —

mag daar vryelyk naar uw welgevallen mee leven. Ego sententiam dixi. Wat een nieu Caput belangt, twyfele ook zeer, of UEd. daar wel stof genoeg toe vinden zult, die ten minsten der pyne waard zy: alzoo byna alle solemniteiten et verba concepta door JUSTINIANUS of vernietigd of eenvoudiger gemaakt zyn, en daardoor weinig gevonden worden. Tot slot moet UEd. erinneren, de Capita in behoorlijke §§ te verdeelen: en dan voor of achter een *Index argum.* by te voegen. Van het nieus hier voorvallende wete weinig, dat UE. zou begeeren te weten: ten ware, dat de stempelsnyder HOLTZHEY uit zyn ooms huis à part is gaan inwonen by eenen kuiper in de St. Pieterstraat, tot dat zyn eigen huis in de Munt door het Land gerepareerd zy. Alle onze huisgenoten doen UE. gedienstig groeten. Waarmede Gode bevolen van

myn Heers Dienstwill. dnr.

W. O. R. 1)."

Maar welke vlijt VAN DE SPIEGEL aan de beoefening van het Romeinsche Regt mogt wijden, en van welke vorderingen in dat vak van wetenschap zijne eerstelingen getuigden, de Vaderlandsche Staatsinstellingen en Regten, de Algemeene Geschiedenis en die van Nederland waren inmiddels niet verwaarloosd. Nog zijn eigenhandige *Aanteekeningen* in de jaren van het Gymnasium te Middelburg begonnen »*van eenige min bekende zaken tot de Vaderlandsche Historie betrekking hebbende*", in een Bundel in fol. aanwezig, »om in vervolg van tyd, elders in orde te schikken 2)," ook aangeduid met dezen Latijnschen titel: *Excerpta miscellanea*, a me puero colligi coepta, anno 1754, ex schedis dispersis huc collata et

---

1) In het Latijn is de toespraak vertrouwelijker „SPIEGELIO SUO."

2) L. P. VAN DE SPIEGEL.

deinceps inter legendum aucta. L. P. VAN DE SPIEGEL 1770. »Deze Aanteekeningen in langen tyd niet in handen gehad hebbende, heb ik in February 1796 doorgeloopen, en bevonden meest alle van weinig waardy te zyn, zoodat ik ze alleen tot aandenken aan het werk van mynen vroegeren leeftyd meende te bewaren, doch gedurende myne gevangenis heb ik er weder eenige dingen, uit hier en daar verspreide aanteekeningen of uit dagelyksche lecture bygebragt. Indien ergens, zoo is het hier gelyk MARTIALIS zegt, »sunt bona mixta malis." Van jongs af derhalve niet alles op zijn geheugen durvende laten aankomen, was het zijne gewoonte geworden »nooit te lezen, voornamelyk niets nieuws zonder aan te teekenen, gelijk hij zich elders uitdrukt, hetgeen my daarin aanmerkelyk voorkomt, en ook, hetgeen mij voorkomt pro modulo ingenii, dat daarby zou kunnen gedaan of veranderd worden [1])." Vandaar de onafzienbare voorraadschuren, door hem aangelegd voor den tijd, dat hij als Advocaat, Minister of Regent daaruit telkens konde putten. Maar ook wijsgeerige overdenkingen naar aanleiding van de geschriften van LEIBNITZ, en meer bijzonder van de THEODICÉE, hielden hem, naar het schijnt, in hetzelfde tijdperk bezig [2]).

Doch al die onafgebroken studie en inspanning belette niet, dat nu en dan de Latijnsche of wel de Nederduitsche lier werd getokkeld, om vriendschap [3]) of liefde te bezingen. De deelnemende ANNA MARIA REITZ, die VAN DE SPIEGEL voorstelt als niet enkel in boeken of in de

---

1) Aan den Predikant W. TE WATER, uit Goes 19 Juni 1762.

2) *„Verklaring van de meeninge van den Heer* LEIBNITZ *in de meeste wysgeerige konst-termen door hem in zyne schriften en byzonder in de Théodicée gebruikt."*

3) Tot de vrienden der jeugd behoorden in 1754 GILLIS HERMAN MIDDELAAR en ARNOLD ADRIAAN VAN TETS, blijkens nog aanwezige ichtregelen.

beschouwing der Natuur verdiept, maar in den gezelligen kring levende, »oprecht, vol vrolykheid, geen vleier en daarby zelfs nimmer vatbaar voor het gif der vleiery," als een trouw boezemvriend, wiens vertrek zijnen vrienden de tranen uit de oogen perste, wiens oordeel en verstand, reeds toen tot hulp en troost kon strekken, had zich niet bedrogen toen zij hem ook het blijde uitzigt voorspiegelde

»— Naar wensch gehuwd aan een schoone maagd,
Wier inborst, leest en geest hem inniglyk behaagt."

En ook die andere voorspelling zou zij nagenoeg gelijktijdig vervuld zien:

»My dunkt, ik zie hem reeds in een der Zeeusche Steden,
Tot vreugd van zyn geslacht, tot nut der Burgery
En heil van 't Vaderland een Eereplaats bekleden;
Hy heeft een vasten grond der wetenschap gelegd,
Hetzy in Wiskunst, of in 't Roomsch en Hollands Recht,
Historykundigheid, der Volkeren aart en zeden,
Natuurbespiegeling, of andere zaaklykheden.
Dus zien wy hem eerlang in 't bloeien zyner jeugd
Door Rechtsgeleerdheid met den lauwerkrans bekroonen,
Zijn vlyt en schrander brein, gepaard aan eedle Deugd,
Door allerlei geluk op 't rykelykst beloonen."

Eene dichterlijke uitboezeming door VAN DE SPIEGEL zelf »Aan Mejuffrouw D. J. O.," de geliefde van zijn hart, in 1758 na zijne promotie en terugkomst uit Leiden gerigt, in welke hij haar zijne »Rozemond" noemde, doet ons zijne innige gehechtheid aan de edele Vrouw kennen, die zijne waardige levensgezellin en moeder van *zestien* kinderen zou worden. DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE, de bekoorlijke dochter van den regerenden Burgemeester te Goes CORNELIS OSSEWAARDE, was bestemd vele gelukkige en onbewolkte dagen in die kleine stad en bij afwisseling op een zomerverblijf in Zuid-Beveland, met haren Echt-

genoot te slijten, veel liefs en goeds met hem te deelen [1], maar ook vele jaren lang met haar gezin de slagen van het noodlot te ondervinden, veel leed, hetzij nog met den gewezen Raadpensionaris te verduren, of als weduwe met fiere en toch gelaten onderwerping te dragen. Eene Dichteres uit Vlissingen, de sedert zoo vermaarde ELIZABETH BEKKER, de schrijfster van SARA BURGERHART en WILLEM LEEVEND, wijdde aan het Echtpaar haren Veldzang *Rozemond* in Julij 1759 [2]) en roemde in *Damon* den Bruidegom Mr. LAURENS PETRUS VAN DER SPIEGEL, behalve den ons nu overvloedig gebleken geest in wetenschap bedreven, ook en niet het minst »zijn wèlgemaakte leên, welsprekendheid en jeugd." Zij gaf hem den titel van »*Secretaris der Stede Goes*," een post, tot welks verkrijging het huwelijk met de lieftallige Jonkvrouw gewis niet ondienstig was geweest [3]), en met welken de deuren van het Stadhuis niet alleen, maar ook die der Provinciale Staatsvergadering voor den 22-jarigen aankomenden Staatsman als van zelf voortaan open stonden. Nu zou de theorie met de praktijk hand aan hand gaan.

Toch is het van dat uur af, dat de Bundels van Aanteekeningen, als even zoovele magazijnen van wetenschap zich vermenigvuldigen, en dat ook meer dan één systematische arbeid in oogenblikken aan het ambt van Secretaris en aan de praktijk van den Advocaat [4]) ontwoekerd,

1) „Wat zit ge gerust op uwen Korenpolder!" enz. TE WATER (5 Oct. 1777) aan VAN DE SPIEGEL. Zie dezen Bundel bl. 432.

2) Vooraf had ter Weeskamer te Middelburg, den 27 April 1759 de boedelscheiding tusschen de drie weezen VAN DE SPIEGEL plaats gehad.

3) Zonderling is het, dat in het *Naam- en Berigt-Boekje der stad Goes, en Eiland Zuid-Beveland enz. voor den jare* 1767, bij den Stads-drukker JAC. HUYSMAN verschenen, VAN DE SPIEGEL als Advocaat voorkomt in 1758 en reeds in 1756 als Eerste Secretaris (bl. 14).

4) Deze was zeer uitgebreid en geeft dan ook reeds op zich zelve de verklaring van VAN DE SPIEGELS herhaalde verkiezing tot *Adjunct-Reviseur* in

op stapel wordt gezet en met taai en onverdroten geduld voltooid. — *Eene Proeve van vertalingen van stukken uit schrijvers in verscheide talen*, die het jaartal 1760 draagt, mogt eene verstrooijing en ontspanning heeten; uit GELLERT *Betrachtingen over den Godsdienst;* CICERO's *gevoelen over de natuur en de onsterfelijkheid der ziel*, uit de *Consolatio;* uit de Brieven van SENECA, uit de Lierzangen van HORATIUS, waarvan hij het onvergankelijk »Integer vitae" enz. aldus overbragt:

»Hy, die naar deugd zyn wandel rigt
En zuiver is van slinksche streken, 1)
Behoeft geen Moorschen boog noch schicht,
Noch spiessen met vergif bestreken,
Al reist hy door de dwarrelzee
Van Africa's verzengde zanden,
Of langs 't gebergt door mensch noch vee
Bewoond, of de Indiaansche stranden." —

Het was waarlijk niet overbodig, dat hij zijn gemoed tegen alle gevaren en lotwisselingen der toekomst met die verheven gedachten sterkte en verstaalde. — Maar doorgaans werd in dien vrijen tijd, meer het onmiddellijk nuttige en bruikbare beoogd. Vandaar allereerst de *Collectanea juris publici Belgici hodierni ab A. 1760 et deinceps;* de *Adversaria juris civilis hodierni* (1762 fol.); vooral het *Repertorium van de Chartres van Zeeland, alsmede van den Briel en Voorne*, van de gedrukte en ongedrukte. (H. S. fol.) *Eerste Deel.* »Beginnende van

---

zaken bij den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland, te beslechten. Z. dezen Bundel bl. 336. -- In een H. S. van 216 folio bl. zijn VAN DE SPIEGELS *Schriftelyke Consultatiën en uitgezogte Deductien sedert* 1767—1777 voorhanden; eigenlijk sommige van 1763, en de laatste (Goes) 30 Junij 1778.

1) Vroeger stond er: „Mijn Vriend! Een wandel afgericht naar deugd, en wars van slinksche streken."

de vroegste tijden der Grafelijke Regering en loopende tot op het overlijden van Vrouwe JACOBA VAN BEYEREN (uit VAN MIERIS, de copulaten ter Rekenkamer van Zeeland en »apud me" of onder mijne papieren. Beteekent mijne verzameling in losse portefeuilles.") *Tweede Deel.* Beginnende van het overlijden van Vrouwe JACOBA VAN BEYEREN, en loopende tot op het einde der Grafelyke Regering over deze landen." Met de aanmerking: »Dit werk is maar even begonnen en niet voortgezet. Van de Stukken gedurende de Spaansche Troubles moeten hier maar gemeld worden zulke die betrekking hebben tot de veranderinge der Regeeringe." — Voorts een »*Repertorium* van alle de stukken in het Groot Charterboek van den heer VAN MIERIS voorkomende, welke eenige betrekking hebben op de Provintie van Zeeland" (Te beginnen met 869 WASDA — tot 1436). Verder nog *Aanteekeningen over de Giftbrieven van Holland en Zeeland* (1764) met de aanmerking: »Stukken van weinig belang en alleenlyk bewaard om te gedenken aan den arbeid van myn jongen tyd." — In de Historie, »de Philosophie door voorbeelden" waardeerende, had de toekomstige Eerste Minister van Zeeland, maar vooral van Holland, en als zoodanig met de leiding der Diplomatie van de Republiek belast, zich voorlang van de behoefte overtuigd, in de Jaarboeken der Staten en Volken meer dan een vlugtigen blik te slaan, getuige de foliant der *Historische Aanteekeningen van het merkwaardige in Europa voorgevallen, in iedere Eeuw na onze tydrekening,* versierd met het treffend motto uit de *Histoire de mon Tems* (T. I. 51) van FREDERIK DEN GROOTE. »Le progrès de la philosophie, de l'économie politique, de l'art de la guerre, du goût et des moeurs est sans doute une matière à réflexion plus intéressante, que de se rappeler les caractères d'imbéciles revêtus de la pourpre, de charlatans couverts

de la tiare, et de ces Rois subalternes appelés Ministres, dont bien peu méritent d'être marqués dans les Annales de la postérité." VAN DE SPIEGEL had die studie der Algemeene Geschiedenis tot eigen gebruik, in eenige hoofdafdeelingen gesplitst van welke hij deze verklaring geeft: »Myne Aanteekeningen over de Historie van Europa, zegt hij, van der jeugd af begonnen en hier en daar verspreid, in zekere orde willende brengen, om met meerder nut herinnerd te kunnen worden, heb ik geoordeeld dezelve gevoeglykst te zullen rangschikken onder deze vier Hoofden of respecten. I. Merkwaardige gebeurtenissen in 't gemeen. II. Al wat betrekking heeft op het Staatsbestuur, wetgeving, uitoefening der publieke magt in Oorlog en Vrede. III. Betrekkelyk tot Koophandel, Fabryken, Kunsten en Wetenschappen, Uitvindingen. IV. Al wat aangaat de Zeden en Gebruiken in Zamenleving, Kleederdragt &c. Op deze wijze zal iedere Eeuw een Tafereel opleveren van de vorderingen der Beschaving, immers van den voortgang der maatschappy in Europa. De Aanteekeningen heb ik overgebragt in de Taal, waarin ik ze gelezen of ter neder gesteld heb." Dat die belangwekkende arbeid van den jongen man, den Grijsaard in zijne ambtelooze afzondering niet onverschilig was geworden, toont (fol. 172) de vermelding van een paar feiten van nòg versche dagteekening, de oprigting van de Cispadaansche Republiek en de vernietiging van de oude Republiek van Venetië. — Aan VAN DE SPIEGEL had de beroemde PESTEL de mededeeling te danken van een arbeid van zijn voorganger Prof. A. WEIS [1]), namelijk de Verhandeling over de Tractaten, door de Neder-

---

1) ANDREAS WEIS uit Bazel, Hoogleeraar te Leiden, (9 Oct. 1747—1 Oct. 1760) en sedert Leermeester van WILLEM V. TE WATER, *Narratio* de rebus Academiae Lugd. Bat. (1802) p. 222.

landsche Republiek met vreemde Mogendheden gesloten (*de Foederatorum Belgarum conventionibus cum populis exteris*). Zoo getuigde de Raadpensionaris later van het kussen gedrongen, dat hij zich *van overlang bijzonder* had toegelegd, »om de Colonien van onzen Staat en van andere Mogendheden wat meer dan oppervlakkig te kennen [1]." — Doch opmerkelijk is meer bepaald wat wij van het nut lezen, uit de *Collectanea* van het Nederlandsch Staatsregt van 1760 enz. getrokken. — »Naderhand, zoo schrijft VAN DE SPIEGEL, begonnen hierby te brengen eenige Aanteekeningen betrekkelyk tot de Regeerkunde, Oeconomia publica, Statistica en Jus Publicum in 't gemeen." Met deze ernstige vermaning nogtans: »Na mijn dood hiervan niets uit te geven of onder myn naam te allegeeren, omdat er verscheiden aanteekeningen in gevonden worden van myne jonge jaren, die een meer gevorderde ouderdom en kundigheid niet approbeert en mogelyk door een ander niet zouden gedistingueerd worden." L. P. VAN DE SPIEGEL. — Desniettemin leest men daaronder weder met verscher inkt: »*Zeer veel* van deze Aanteekeningen is te pas gekomen in de Personele Commissie voor de Quotes [2]) en het Defensie-wezen, en genoegzaam al de artikels betrekkelyk tot de Staten van Oorlog, Generaliteit, Finantien, Militie &c. zyn by de Rapporten van die Commissien breeder uitgewerkt; zoodat zaken die in myn jongen tyd maar aan zeer weinigen en maar zeer onvolkomen bekend waren, en *wier opdelving my een ongelooflyke moeite gekost had*, thans in een kort bestek en met de meeste klaarheid by malkander gevonden worden. — Het zal te bezien staan, voegde

1) *Nadenking van een Staatsman*, bl. 49 volgg.

2) Verg. reeds aanvankelijk deze Verzameling bl. 512 volgg. (Brieven van den Raadpensionaris van Zeeland A. 1786 aan B. MATHIAS POUS te 's Hage.)

de Raadpensionaris er bij, »of het nageslagt, door dit gemak om alles met een opslag van het oog te kunnen vinden, meer bekwaamheid in zaken zal hebben, dan degenen die hunne kundigheden uit de bronnen zelfs hebben moeten halen. 1789 V. D. SP." — Hier en daar treft men nog toevoegsels van 1798 en 1799 aan.

Tastbaar is hier de eenheid, het begin en het einde, de voorbereiding en vorming tot de politische loopbaan in 1759 ingeslagen, in 1795 gewelddadig gestuit. Doch die werkzaamheid kende geene palen, geene grens als dit leven zelf: »Voor menschen die aan de vermaken overgegeven zyn, zoo oordeelde VAN DE SPIEGEL, zyn de *affaires* een interruptie, en voor hen die aan de *affaires* overgegeven zyn, maken deze hun vermaak uit: men zegt van de laatsten: if he had no business, he would have nothing to do [1])."

Alzoo van den aanvang af tot het laatst gedreven door pligtbesef tot rijp en veelzijdig onderzoek, versmaadde hij ook het schijnbaar geringste en minst beteekenende niet om het in verband met gewigtiger zaken, tot voorwerp van statistische nasporingen te maken [2]), en het meest vervelende werk schrikte hem niet af waar het de zorg der wereldlijke Overheid gold. Eene eigenhandige *Lyste* ligt voor mij *van interesten van capitalen tot laste van de stad Goes, zoo van ordinaire als Ambtobligatien en lyfrenten, geschikt naar de maanden in dewelke dezelve vervallen voor den jare* 1763; evenals hij zijn blik allengs ruimer en ook buiten het Vaderland latende rondgaan, zich eene in 1773 opgemaakte *Notitie* wist te verschaffen *van de buitenlandsche Negotiatien*

1) *Dagelykschc Aanteekeningen van allerlei aart, uit lecture of invallende gedagten.* 1771 (*no.* 8).

2) Geboorten- en sterflijsten van Middelburg, van 1756—1785 en over die 30 jaren berekend, enz.

binnen de stad Amsterdam bekend, en welke hij zelf afschreef. Geldleeningen in de Republiek voor buitenlandsche rekening hebben hem altijd sterk mishaagd: hij zocht onze Landgenooten van die drift van niet zelden gewaagde Negotiatien af te trekken en hen in de aanwijzing van eigene Provinciale of nationale bronnen van welvaart, een vast en veilig hypotheek te verzekeren. — Maar hoeveel was er niet, hetgeen met de beginselen der Omwenteling van 1795, uit de bemoeijing der Leden of Ministers van Regerings-collegien te eenenmale verbannen, onder de toenmalige Constitutie daarentegen weinig minder dan de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken, de belangstelling van den ijverigen Secretaris en Raad der stad Goes, bijna terstond trekken moest [1]. Na den val van het Staats-Stadhouderlijk Bewind, en bepaald bij het Decreet der Eerste Nationale Vergadering van 5 Augustus 1796 werden Kerk en Staat gescheiden; maar reeds ter dagteekening van 15 October 1762 vindt men een geheel eigenhandig door VAN DE SPIEGEL vervaardigd Alphabetisch »*Register op de Nationale en Zeeuwsche Provintiale Synoden*, mitsgaders op de Resolutien der Heeren Staten van Zeeland en derzelver Gecommitteerden voor zoo verre tot het kerkelyke betrekkelyk zyn;" — beginnende *v. Aalmoessen* en sluitende met *Zonden* (verborgen of openbare). Nog is er eene *Verzameling* van *Biddags-Brieven*, met eene eigenhandige lijst van 13 Julij 1676 af tot 26 Maart 1794 toe; behalve een lijvigen Bundel van andere »kerkelyke zaken" waaraan VAN DE SPIEGEL al weder met zijne onveranderlijke stiptheid, een Register of »tafel der stukken" heeft toege-

1) Sedert 1760 was hij Raad. Ook komt hij in het *Naam- en Berigtboekje* van 1767 onder de Ouderlingen voor; waar men (bl 28) leest dat *alle* 3 *maanden* na het tweede Avondmaal, 2 Leden van den Raad met 2 Predikanten en 2 Ouderlingen, de Fransche en Nederduitsche scholen bezochten

voegd. Ook ligt onder zijne papieren eene Aanteekening over het getal Roomschgezinden ten platten lande van Zuid-Beveland, aan eene *Pastoratûs Agri Goesani descriptio* van het jaar 1711 ontleend, »welk boekje my — zegt VAN DE SPIEGEL, vertoond is door den Landpastor in het jaar 1779." Niets ontging zijn weetlust en opmerkzaamheid. —

Hier boven is reeds een en andermaal voorgekomen, hoe ernstig hij op jeugdigen leeftijd, over 's menschen bestemming nadacht; en wat de verdraagzaamheid in 't godsdienstige betreft, in de *Historie der Satisfactie* heeft de Burgemeester van Goes zijne denkbeelden even fraai als openhartig blootgelegd [1]). — Dat voor 't overige de aanhoudende beslommeringen der Staatkunde hem den steun van eene ware godsvrucht, tegen de zwaarste beproevingen nooit hadden kunnen rooven, deze niet voor de publiciteit bestemde ontboezeming uit den druk der gevangenschap (1795—1798) getuigt het voldingend: »Laat iemand door de kracht van zyn verstand, of uit de leeringen van de Wysgeeren de opgeklaardste begrippen gekregen hebben van zedelykheid, van goed en kwaad, van deugd en ondeugd, is dit genoeg om hem onafscheidbaar te verbinden het een te doen en het ander te laten? Maar laat hem regt beseffen zyne afhankelykheid van den oorsprong en Wetgever zyner natuur, de hope der eeuwige gelukzaligheid, waartoe hy geroepen wordt; de onkreukbare beoordeeling van eenen Alwetenden en regtvaardigen Rigter; laat hem geleerd hebben dikwyls zyne gedachten af te trekken van het aardsche en vergankelyke, en te letten op zyne eeuwige duurzaamheid; verkrygt hy dan niet een sterkeren aandrang tot het wezentlyk goede en afkeer van het kwade; en is derhalve dit beginsel niet

1) Vooral bl. 289—292.

een veel levendiger bronwel van zedelykheid, dan al wat de menschelyke Rede kan uitdenken?"

In de Hulde door VAN DE SPIEGELS edele dochter aan de nagedachtenis van haren Vader gebragt, lezen wij dat hij hoe deftig en statig als dit officieel vereischt werd, in de gemeenzame verkeering gaarne schertste [1]), en op zijne beurt de vernuftige en bijtende gezegden van anderen heusch verdroeg of toejuichte; de vriend van ELIZABETH BEKKER moest zelf wel vrolijk en geestig zijn en gelijk zij, een afkeer hebben van schijnheiligheid. Tot dit eerste tijdperk, naar ik meen, zal uit zijne dichterlijke proeven zekere *Fabel van den Os* moeten gebragt worden, waarin de regtzinnige vervolgzucht van die dagen vinnig werd doorgestreken [2]). Anders zóó keurig in taal en vorm, had hij hier in het hekelen, VONDEL tot model gekozen, en hem in dat stuk niets toegegeven. Men hoore:

»Twee Ezels misten werk,
Omdat er in de kerk
Een Os was ingeslopen,
Naar wien de schapen loopen.
De kleenste riep, die Os,
Pas drie kwart orthodox,
Onttrekt ons alle neering
Door zyn manier van leering.
Al loeit hy noch zoo mooi,
Verdient hy gras noch hooi;
Als hy begint te gapen,
Dan luis'tren al de schapen,
En hooren naar zyn stem.
Ons balken heeft geen klem:

1) Verg. dezen Bundel bl. 34: „il était d'une conversation agréable, aimait la plaisanterie, et ne s'offensait pas d'une réplique."

2) Had VAN DE SPIEGEL de vervolging van A. VAN OS te Zwolle op het oog? GLASIUS, B. W. III. 32 volg. (Gissing van Mr. M. F. LANTSHEER.)

Zy laten ons maar janken
Voor stoelen en voor banken,
Tot onze smaad en spyt.
Hoe raken wy hem kwyt?
Naar 't klappen onzer ooren
Zal hy niet willen hooren:
Wat zyn zyn horens groot!
Ik beef wanneer hy stoot.
Och, Broer, sprak d'andere Ezel,
Ik ken een fyne kwezel,
Een schaapje van myn stal,
Dat wel getuigen zal,
Hoe hy ons zoekt te sterken
Met draf van goede werken,
Uit onzen vryen wil,
Een Arminiaansche gril.
Een leer, voor lang verboden,
Door kanons der Synoden.
Indien hy dit ontkent,
Dient zy, en noch een vent,
't Met onbeschaamde kaken
En eede goed te maken,
Dat hy naar allen schyn
Een Os is van Armyn,
Verleidende de Leken
Door zyn Socynsche streken.
Zoo raakt hy uit de kerk,
En wy weer aan 't werk."

En na nog eenige regels over de voldoening die zij dan zouden smaken, stelde het waardig tweetal zich voor, het »orthodoxe zusje te bedanken met een kusje!"

Tot diezelfde jaren van blijgeestige en onbezorgde gedachtenwisseling, behoort VAN DE SPIEGELS letterkundige aanraking met den ongedwongen-gulhartigen Mr. JAN DE TIMMERMAN, met de Predikanten TE WATER, met

den Raad ter Admiraliteit M. J. DE JONGE [1]), en sedert de bewerking en uitgave der beroemde Verhandeling *over den oorsprong en de Historie der Vaderlandsche Rechten*, met alle mannen van wetenschappelijken naam in Nederland. Met eere en zeker niet zonder aandoening, herdacht hij in de *Satisfactie van Goes* de Academische Verhandeling »van wylen den Heer Pensionaris DE TIMMERMAN, *over de Unie van Holland en Zeeland;*" welke deze oordeelkundige man, tot rijper jaren gekomen, als een ontijdige vrucht zijner jeugd wilde aangemerkt hebben, doch waarbij hij sedert — verklaarde VAN DE SPIEGEL [2]), »niet weinig aangeteekend heeft, 't welk van nuttig gebruik zoude kunnen zyn." — Zoowel ter kenschetsing van de aangename en leerrijke verhouding, die tusschen den ouderen Pensionaris van Middelburg en den Secretaris van Goes bestond, als omdat die brief wèl verdiende — ook zonder de genegenheid die er in doorstraalt, — om de innerlijke waarde tot het nageslacht over te gaan, zal ik die letteren van 1 Julij 1764 te dezer plaatse invlechten. Men bemerkt ligtelijk, hoe die in den toon en op den voet van gelijkheid, in weerwil van den afstand van jaren, geschreven zijn. 's Lands oudste geschiedenis, en wel die van de beide deelen, Zuid- en Noord-Nederland zonder onderscheid, hield hen over en weder bezig, waartoe welligt de onderstelde afkomst der VAN DE SPIEGELS uit Vlaanderen, den spoorslag had gegeven; — tenzij de naaste aanleiding te vinden zij in VAN DE SPIEGELS Aanteekeningen [3]) op de uitnemende statistische Beschrijving, die als *Tegenwoordige Staat van Zeeland* bekend is.

---

1) *Hist. van de Satisf. van Goes* bl. 336 volg.

2) Bl. 370. J. DE TIMMERMAN was te Utrecht den 28 Aug. 1748 gepromoveerd (onder WESSELING) met eene Diss. *de Unione Hollandiam inter et Zelandiam*. Verg. TE WATER, *Verbond en Smeekschriften der Edelen, III.* 215.

3) H. S. (1761). Die Aanteekeningen (20 bl. in fol.) getuigen van bele-

»WelEdel Gestr. Heer! Hooggeachte Vrind, — zoo begroet de hupsche Pensionaris zijn jongeren correspondent — hiermede quyte ik my van myne beloften, door het toezenden van de Jaarboeken van MEYERUS: ik heb er de Latynsche beschryving van Dendermonde van den Jesuit LINDANUS bygedaan, die ik gevallig ontdekt heb, dat achter de Nederlandsche Oudheden van GRAMMAYE herdrukt was [1]). Ook gaan in hetzelve gezelschap over twee uittreksels uit BUTKENS en L'ESPINOY, die zoo niet dienstig tot, ten minste niet vreemd van UwEd.Gestr. oogmerk zullen wezen. De Latynsche Chronyk van St. Baafs berust M. S. in de Abdye van dien naam te Gent, en wat DU CHESNES Geslachtkundige Historie van den Huize van Guines aangaat, dezelve hebbe ik tot hiertoe binnen Middelburg niet gevonden: dan zal er verder naar zoeken, en zoo er iets merkwaardigs in gevonden wordt, UwEdGestr. er by uittreksel kennis van geven.

Ik ben UwEd.Gestr. verplicht over de gunstige gedachten die dezelve zich van myn oordeel in soortgelyke zaken vormt, maar dezelve zyn veel te vleiende: echter zy het my vergund by dezen UwEG. myn oordeel mede te deelen nopens UwEG. nieuwe gedachten nopens den oorspronk onzer Graven uit den Huize van Gent.

Ik beken gaarne, dat UwEG. gissinge deswegens zeer geestig (gelyk alles wat van UwEG. komt) is uitgedacht, en dat zy veel beter met het getuigenis van KOLYN strookt, als met het gevoelen van den Heer VAN LOON: want als onze Graaf AARNOUD de zoon is van een Burggraaf van

zenheid in VAN MIERIS, REIGERSBERGH & BOXHORN, SMALLEGANGE, BOEY, SCHRASSERTS *Harderwijk*. — Er zijn opmerkingen over Middelburg, als „villa franca," over het Privilegie *de non arrestando*, naar aanleiding van de Dissert. van C. C. REITZ, *de singularibus Zelandiæ juribus*, enz.

1) Men zal wèl doen, bij dezen brief de *Bibliotheek der Nederlandsche Geschiedschrijvers* van Mr. S. DE WIND te vergelijken.

Gent, gelyk de Heer VAN LOON beweert, hoe komt dan by COLYN de moeder in het spul, en dat tweemaal toe, om den voorn. Graaf tot een Gentenaar te maken?

Doch daar zyn andere zwarigheden, die my tot noch toe beletten, in UwEG. denkbeelden over te gaan.

De *eerste* is hierin gelegen: dat (zoo ik my niet bedrieg) de voornaamste grond van UE. gissing hierin bestaat, dat de Vlaamsche Jaarboeken, bij EINDIUS aangehaald, alleen zouden zeggen, dat HILLEGAARD, de Moeder van Graaf AARNOUD, de dochter van zekeren Graaf DIRK zoude geweest zyn, zonder er by te voegen dat die DIRK Graaf van Holland zoude geweest zyn. Doch (zoo zulks is) moet deze grond UwEG. noodwendig ontvallen, alzoo LINDANUS by EINDIUS aangehaald wel uitdrukkelyk getuigt, dat deze HILLEGAARD een dochter is geweest van DIRK Grave van Holland.

De *tweede* bestaat in de tydrekenkunde. Zoo ik my niet bedrieg, zou UEd. de genealogie dus opmaken, te weten van WICHMAN af tot AARNOUD toe:

WICHMAN de oude, Graaf van het Kasteel te Gent.	DIRK, medegraaf van het Casteel te Gent.	HILLEGAARD M DIRK de tweede, Graaf van Holland
Vr. LUITGAARD, dochter van AARNOUD, Graaf van Vlaanderen.	Vr. N. N.	

Ga nu eens na, dat WICHMAN de oude in den jare 949 Graaf van het Kasteel te Gent is geworden, ten minste volgens het aannemelykst gevoelen: en dat Graaf AARNOUD in den jare 989 de Grafelyke Regering van Holland heeft aanvaard. Vad. Hist. 2e Deel p. 128. Ergo moet hy toen ten minste 16 jaar oud, zoodat hy op zyn laatst in 't jaar 973 geboren moet zyn. Is er nu mogelykheid, dat alle

deze generatien hebben kunnen voorvallen tusschen 949 en tusschen 973, en dus in den tyd van 24 jaar, al was het zelfs, dat men stelde, dat DIRK WICHMANSZ. ten jare 949 reeds getrouwd was geweest, ja dat meer is kinderen had geprocreerd.

Zoodat ik nochmaals moet zeggen, dat het my zeker voorkomt, dat onze oude Hollandsche Graven van AARNOUD af uit den Huize van Gend descenderen; doch onzeker op welke manier. Kunt UwEG. my eenige nadere opheldenringen geven, zult UwEG. my ten hoogste verplichten. De oudste Giftbrieven onzer Graven slachten — zoo gaat DE TIMMERMAN schalksch voort — de Hel van MILTON, waarin maar even zoo weinig licht was, dat men kon zien dat het donker was. Ik verlang derhalve naar UwEG. nadere ontvouwing deswegens. Ik had gemeend mynen dorst uit te zullen moeten stellen tot het uitgeven van de Latynsche Verhandeling over het Graafschap van Holland door den Alkmaarschen Schoolvoogd KLUIT [1]) beloofd, en waarvan ik zeer veel goeds wacht; doch dus zoude ik aangenaam voorgekomen kunnen worden.

Ik heb jegenswoordig onderhanden myne gissingen over de naamsoorsprongen der Godinnen NEHALENNIA [2]) en BURONINA, mitsgaders van den HERCULES MEGASIANUS, oudtijds in Walcheren geëerd. Ik wacht alleen naar een passage uit een Woordenboek der Celtische Taele over 2 jaren in 3 folianten te Parys gedrukt, van waar ik hetzelve te gemoet zie. Dan gisse ik zal ik overgaan tot een Verhandelinge over de Vereeniging van Holland en Zeeland vóór

1) Den lateren Hoogleeraar ADRIAAN KLUIT, schrijver der *Historia critica Comitatûs Hollandiae et Zeelandiae*, van de *Historie der Hollandsche Staatsregering*, enz.

2) VAN DE SPIEGELS eigen *Gedachten over de Dea Nehalennia*, aan het Zeeuwsch Genootschap te Vlissingen in 1773 voorgesteld, zullen in een volgend Deel kunnen verschijnen.

de Grafelyke tyden. Intusschen schikke ik reeds myn aanteekeningen in order voor een betoog, dat het Land van Voorne en de Stad *Briel* van ouds onderhoorig is geweest aan en Leenroerig van het Graafschap van Zeeland.

Ook ben ik genoegzaam gereed met de origines van de namen van alle Steden en Dorpen in Zeeland, waarin veel nieuws [1]). Doch by deze gelegenheid moet ik UwEd. vragen, welke de vroegste melding is, die UwEd. van *Hoedekenskerke* (zooals men thans schryft) gevonden hebt. Denkt UwEG. ook niet wel om de plaatse uit het *Charterboek* I. T. p. 116 daar FLORIS III zich 1174 den X Graaf van Holland noemt. — Dan de tyd ontbreekt my om langer te schryven, waarby komt de vrees om UwEG. te zullen verveelen, zoodat dezen alleen sluite, met my eerbiediglyk en welmeenend te onderschryven,

WelEd.Gestr. Heer! Waarde Vrind!
UWelEd. Gestr. onderd. gehoorzame Dienaar,
JAN DE TIMMERMAN.

P.S. SANDERUS hebbe ik ook nagezien; doch die bevat niets byzonders."

Men krijgt, dunkt mij, onder dien oudheid-letterkundigen kout, den welwillenden steeds hulpvaardigen man lief, die als ware hij een van onze tijdgenooten, een H. W. TYDEMAN, G. H. M. DELPRAT of C. VAN MARLE geweest, zijn boekenschat zoowel als zijne minzame kritiek ten behoeve van jongeren op een afgelegen plaats veil had, en aldus in VAN DE SPIEGELS dankbare herinnering voortleefde. Men moet zich voorheen in ver-

1) DE TIMMERMAN geboren te Middelburg in 1726, overleed reeds 15 April 1765, binnen het jaar na dit schrijven. (Mededeeling van den heer LANTSHEER uit *Nederl. Jaarboeken* XIX 261.)

wijdering van zetels der wetenschap bevonden hebben, om zoodanige aanmoediging en voorlichting op den juisten prijs te schatten en te beseffen, welken weldadigen invloed de vriendschap van DE TIMMERMAN op den volhardenden ijver van den Secretaris van Goes en op de scherping van zijn vernuft, zal geoefend hebben.

Inmiddels vergete men niet, dat VAN DE SPIEGEL sints vijf jaren (1759—1764) Lid der Staatsvergadering van Zeeland, reeds op dat tijdstip een man van gezag en van gewigt was geworden [1]). Toen Prins WILLEM V in 1766 de Stadhouderlijke waardigheid in Zeeland kwam aanvaarden, was het de Secretaris van Goes, die welsprekend — ELIZABETH BEKKER kon het getuigen — hem uit naam der stedelijke Regering, den welkomstgroet bragt (23 Mei). En hoe genoegelijk de gedachtenwisseling met kundige mannen mogt zijn aangaande deze of gene punten van liefhebberij-studie, van het oogenblik af dat hij de trappen van het Stadhuis had beklommen, was de strekking zijner historisch-regtskundige nasporingen gewoonlijk eene meer praktische geweest, daar hij bij elk voorkomend geschil, dat Goes of Zuid-Beveland regtstreeks dan wel zijdelings mogt raken, zich zedelijk verpligt achtte grondig tot de kern der zaak door te dringen, zijn onderzoek niet eindigende vóór dat hij de bronnen had geraadpleegd, of bij mannen van het vak had aangeklopt om meer licht te erlangen. Van het krieken van den dag arbeidende, daar de morgenstond voor hem goud in den mond had [2]),

1) Op den 8 Junij 1759 als Staatslid beëedigd, werd hij reeds den 4 September daaraanvolgende tot de Commissoriale Besognes gekozen met Jonkh. JAN VAN BORSSELE, de Pensionarissen STEENGRACHT en VAN DEN BROECK, den Burgemeester TEN HAGE, de Pensionarissen (W. B.) LAMBRECHTSEN en REYNOUTS, benevens den Raadpensionaris Mr. JACOB DU BON. State-notulen.

2) Hij volgde den raad van J. WESLEY (Dagelyksche Aanteekeningen) „Early to bed, and early arise Makes the man healthy, wealthy and wise.'' „Vroeg te bed, en vroeg op maakt den mensch gezond, ryk en wys."

en toch met zeldzame vlugheid werkzaam, stelde hij zich spoedig op de hoogte; maar hetgeen hij zelf niet wist of niet vinden kon, vroeg hij bescheiden aan anderen, en langs dien weg behoorlijk onderrigt en toegerust, trad de jonge Regent hetzij ter Stedelijke of ter Provinciale Vergadering op met vertrouwen en met beleid, gematigd en bezadigd, maar niet ligt te buigen of te verzetten, zijne eens gevestigde meening met klem en bondigheid van redenen handhavende. Zoo besteedde hij van 1761 af noeste vlijt aan hetgeen ter beslechting van den twist met Middelburg nopens de Jurisdictie over het Eiland van Zuid-Beveland, in burgerlijke en strafzaken beide, te stade kon komen [1]; uit welk geschil vooreerst, eene Memorie over de regten der Ambachtsheeren voortsproot, en in vervolg van tijd de gulden *Historie der Satisfactie van Goes* een deel van haren inhoud ontleende. Eene zonderlinge uitdrukking, die den lezer der *Satisfactie* moet treffen, waar VAN DE SPIEGEL zegt [2] dat na den tijd van MARIA VAN BOURGONDIË, zoo als men wilde, de Steden »*zoo breed gezeild hebben in hare Jurisdictie* over allerlei misdaden," schijnt uit een' brief van zijn bejaarden en ervaren Ambtgenoot ter Staatsvergadering, tevens bestendig Gecommitteerde Raad of Lid der Gedeputeerde Staten en ter Admiraliteit van Zeeland Mr. JOHAN WILLEM VAN ROSEVELT [3], met eenige belangrijke feiten betrekkelijk Goes en Zuid-Beveland, onwillekeurig te zijn overgenomen [4]. Deze deelde den leergierigen en voort-

---

1) State-notulen 5 December 1765 fol. 308 volgg. (Advies van Goes in zake der Ambachtsheeren).

2) Zie bl. 325; en verder bl. 354—361.

3) In beide Collegien van Gecommitteerde Raden en ter Admiraliteit had VAN ROSEVELT zitting sedert 1746; als Raad der stad Goes sedert 1736. Men treft zijn naam in 1740 als Schepen dier stad onder de inteekenaren op het *Groot Militair Woordenboek* van JOHAN DIBBETZ.

4) „Waaruit, zoo luidt die brief van 6 Maart 1761 uit Middelburg,

varenden Secretaris en Raad van Goes tijdig en vertrouwelijk het een en ander mede wat ter tafel zou komen. »Echter kan ik niet af zyn UWelEd.Gestr. *inter nos* te communiceeren.als dat de Raad zich by een contra-Memorie tegen de declaratie van Middelburg zal trachten te justificeren, daar dezelve ook die sustenue van Middelburg aanhaalt in passant, doch aan de deliberatie der Leden overlaat. — In de volgende week, meldt hij, zullen wy over de *Poincten waarop de Heeren Staten zullen beschreven worden*, gaan delibereren; zullende de tyd worden gefixeerd op Maandag den 30 dezes, waarin de Leden zullen geworden twee concept-Ordonnantien op de introductie van een *Coffy- en Theegeld* 1), het eene geschikt naar dat van den jare 1747, dat ons al zeer faisabel en zoo my dunken wil 't meest naar den smaak der Leden te zullen zyn; en een geschikt naar de Ordonnantie van Holland; niet omdat ons dat beter behaagde, maar omdat wy zagen dat de Raad door de Resolutie der Heeren Staten was *geborneerd*, om een Ordonnantie conform die van Holland te concipieren. Waarmede in hope dat deze kleine consideratien UWelEd.Gestr. niet zullen onaangenaam zyn, en dat ik op de aanstaande Vergadering 't plaisier zal mogen hebben UWelEd.Gestr. gezond en welvarende alhier te zien" enz.

Deze — gelukkig niet »ten viere" gedoemde brief van den kundigen en zeer verdienstelijken VAN ROSEVELT, die tot de onwaardeerbare klasse van levende *Repertoria* of *Registers* behoorde, verplaatst ons als van zelf in VAN DE SPIEGELS volle bedrijvigheid, gedurende

———

»na myn opinie klaar consteert, dat Middelburg *zoo breed niet zeylt* in haar civile Jurisdictie; want hoe komt anders Goes in deze directie?"

1) Verg. wat hierna uit de Resolutie van H. Hoog. Mog. van 30 December 1767 zal worden medegedeeld. — Z. ook dezen Bundel bl. 87, 97. (1769).

een tal van jaren, in het vak der Finantien. Het beheer der geldmiddelen [1]), de ontwerping, raming, heffing en invordering der Belastingen, plaatselijke en gewestelijke, eerst Zeeuwsche, daarna Hollandsche, het onderzoek van de Generaliteits-inkomsten en uitgaven, het finantieel huishouden in één woord van Stad en Provincie [2]), van de Unie of Republiek ter verkrijging van meer evenredigheid in het omslaan der lasten en wel inzonderheid ten behoeve van zijn geliefden geboortegrond Zeeland, heeft den Staatsman onnoemlijke en op dezen afstand der tijden kwalijk naar eisch te waarderen zorgen en beslommeringen opgelegd. Die geldmiddelen hebben eerst den Secretaris, Raad en Burgemeester [3]), daarna den Secretaris van Staat of van 't Land, eindelijk den Raadpensionaris van de twee in de schatting van den vreemdeling meest vermogende, van ouds op het innigst verbonden en toch op elkander zeer naijverige en afgunstige Provincien, Zeeland en Holland beide, achtervolgens ongelooflijk veel te doen gegeven, met voorstellen tot *redres* of hervorming, met plannen van Loterijen of negotiatien, met het uitdenken van nieuwe Belastingen, van verbetering der bestaande of van middelen van scherper toezigt tot het te keer gaan van sluikerij. Deze Verzameling behelst daarvan overvloedige bewijzen in allerlei

1) Sedert 1767 behoorde VAN DE SPIEGEL als Ontvanger van den 200ste penning op de huizen, tienden, molens, gors- en dijk-ettingen, tot de rekenpligtige (comptabele) Ambtenaren der Provincie.

2) Zie dezen Bundel, (6 Januarij 1770) bl. 101—112.

3) Zoo vindt men ook in de State-Notulen van 30 November 1769 fol. 384—386 het Rapport van V. DE SPIEGEL, oud-Burgemeester der stad Goes, Mr. JOHAN HENDRIK NOEY, Burgermeester der stad Tholen, Mr. NICOLAAS VAN HOORN, Heer van Burgh, Reg. Burgemeester der stad Vlissingen, en JOHANNES DE VRIEND, Reg. Burgemeester der stad Vere, waargenomen hebbende de verpachting van 's Lands Gemeene Middelen van consumtie over de stad Goes en Eilanden van Zuid- en Noord Beveland.

vorm, van Memorien, Consideratien, Notulen der gehouden zamenkomsten, Propositien, Protesten en van Besluiten; die tot verweerschrift en tot betoog der regten van Zeeland tegen bittere verwijten en tegen eene aanmatiging der Staten-Generaal of van den Raad van State, die voor de Souvereiniteit van Zeeland al te bedenkelijk voorkwam, moesten dienen. — Het kloek en onbezweken gedrag van VAN DE SPIEGEL, vooral van 1768 tot 1775 als Gedeputeerde van Goes te Middelburg en herhaalde reizen naar 's Hage [1]), geeft meer dan iets anders, den sleutel tot zijne latere verheffing. In dien hardnekkigen strijd voor de deerlijk vervallen Finantien van Zeeland, is het ongenoegen dat hij als Leider der Oppositie ter Zeeuwsche Staatsvergadering, van meer dan ééne zijde op zich laadde, toen hij eerlijk en zonder aanzien des persoons, de door zes Provincien bij Hun Hoog Mogenden doorgedreven onvoorwaardelijke opdragt van het hangend geschil aan den Erfstadhouder, als *inconstitutioneel* wraakte en de van het bestaan der Republiek af verkondigde en erkende echte beginselen van het Nederlandsch Staatsregt, in het stuk der *vrije Consenten* in Belastingzaken, scherpzinnig en met nadruk uiteenzette, het niet minst opmerkelijk feit; hij, die in een volgend tijdperk bijna alleen dienzelfden Vorst en zijn Huis even onversaagd tegen verdere gewelddadige inbreuken op een verkregen gezag, gelijk op 's Lands Grondwetten en Privilegien, zou helpen en beschermen. — Uit het weinig minder dan dertig jaren lang door Zeeland, dat is bovenal door VAN DE SPIEGEL aangekleefd en doorgezet stelsel

---

1) Creditif (commissie en geloofsbrieven) verleend aan den Heer Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, Regerend Burgemeester en Raad der stad Goes, als Gedeputeerde van Zeeland ter Vergadering van H. Hoog Mog. 2 Junij 1768. (Insertie van stukken fol. 83 volgg.) — Nog. State-Notulen 4 Maart 1770 (fol. 177); 13 April 1773 (fol. 193).

van evenredigheid der lasten tusschen de Leden van het Bondgenootschap, kwam ten laatste in 1792 de regeling der Quota's tot stand. De Omwenteling die hem tot doelwit van een blinden haat en tot haar doorluchtigst slagtoffer maakte, huldigde desniettemin het werk van den Staatsgevangene te Woerden, toen in het Plan van Constitutie van 2 Junij 1797 en in de afgekondigde Staatsregeling van 23 April 1798 [1]) de door den Raadpensionaris gelegde gronden van evenredigheid in het stuk der Belastingen als deugdelijk werden geijkt, en tot punt van uitgang voor de invoering van een algemeen stelsel gekozen.

Werpen wij een vlugtigen blik op de Vergadering der Staten van Zeeland, in welke VAN DE SPIEGEL tot in de eerste dagen van December 1787, meer dan het vierde van eene Eeuw, uitblonk. Hij kon er vóór zijne eigen optreding als Eerste Minister, het bedrijf van vier Raadpensionarissen gadeslaan: van den ziekelijken Mr. JACOB DU BON [2]), het graf reeds nabij; van den bekwamen Mr. WILHEM VAN CITTERS [3]), die na een beraad van een half jaar het Raadpensionariaat aanvaard hebbende, in de volle kracht van den mannelijken leeftijd, wat al te vroeg — om welke redenen dan ook — zijn ontslag verzocht, en ruim twintig jaren later zich op een woeliger Staatstooneel voor het Huis van Oranje in de weer stellende,

1) Art. 210. — Zie ook de opmerkelijke renovatie der Placaten tegen de sluikerij, door het Administr. Bestuur van Zeeland, 18 September 1798, *Volled. Verzamel. van Public.* II n°. 32. (Resol. van 27 April 1769, 15 October 1773 en 20 September 1776).

2) Overleden 1 Junij 1760. State-Notulen 3 Junij fol. 187.

3) Aan VAN DE SPIEGEL, (Nijmegen 17 Febr. 1787): „Op myn 43e jaar alle myne charges nêergelegd hebbende, en op zyn 63 op nieuw zig te embarqueeren in een werk geheel vreemd en nieuw voor my (Secretaris van het Kabinet van den Prins) en dat in deze moeielyke en zorgelyke tydsomstandigheden, is een haggelyk stuk, nadat ik 20 jaren my met geen affaires van die natuur heb opgehouden," enz.

niet ongenegen zou bevonden zijn, het Ministerie van Zeeland andermaal in handen te nemen; vervolgens van den lastigen en wreveligen Mr. ADRIAAN STEENGRACHT [1]), en eindelijk van Mr. JOHAN MARINUS CHALMERS, VAN DE SPIEGELS bloedverwant, die met elkander gemeenlijk het wèl konden vinden. — Hij kon ook nog van nabij den overwegenden invloed ter Vergadering van den Representant van den Stadhouder als Eerste Edele, gedurende 's Prinsen minderjarigheid, van Jonker JAN VAN BORSSELE [2]) aanschouwen, wiens veerkracht genoegzaam uit het volgende schrijven, van den evengemelden WILHEM VAN CITTERS, die zelf ook Premier Noble was geweest, kan worden gewaardeerd.

Aan VAN DE SPIEGEL zijn gemoed over de weifelingen van den toenmaligen Vertegenwoordiger van den ongelukkigen WILLEM V uitstortende, roept hij het verleden voor beider geest in dezer voege terug [3]). »Zoo hy (de P. N. W. C. H. VAN LIJNDEN) wat veel gedenkt aan de tyden van wylen den heer VAN BORSSELE, doet hy wèl; zoo hy zich die veel herinnert, moet het hem nu en dan al eenig nadenken geven. Wat ongeloofelyke kragt zouw het geven, een man van den Prins te hebben, gelyk die Oom weleer geweest is; dit gaf een vermogen en kragt dat alles weerstaan kon." — In dezen Bundel verschijnt als Representant van den Eersten Edele schier uitsluitend JOHAN ADRIAAN VAN DE PERRE *de Nieuwerve*, even als zijne voorgangers met den titel van *Excellentie* pronkende, en wiens tegenwoordigheid nog al dikwerf te 's Hage vereischt werd, tot gemeen overleg met den Prins, zijn lastgever. Zijne stem of Advies werd het

1) State-Notulen 27 Julij 1768 fol. 201 volg. En verg. dezen Bundel bl. 72—77, 78 volg. (1769).

2) Den 29 Mei 1747 door Prins WILLEM IV verkozen. *Tegenw. Staat van Zeeland*, I. 49.

3) 6 Maart 1787.

eerst gevraagd en afzonderlijk uitgebragt, of voorbehouden; zoodat het wel eens gebeurde dat bij geschil tusschen de Afgevaardigden der stemmende Steden, zijn bemiddelend en verzoenend gezag heilzaam tusschen beide trad, of wel dat hij niet anders dan onder zekere bedingen, zich met het gevoelen der meerderheid vereenigde. Die Steden volgden elkander aldus in rang; 1 Middelburg; 2 Zierikzee; 3 Goes; 4 Tholen; 5 Vlissingen; 6 het in den loop der tijden jammerlijk vervallen *Veere*. Met den Vertegenwoordiger van den Eersten Edele., bestond derhalve de Vergadering uit *zeven* stemmen, hoe groot of klein het getal der Afgevaardigden uit iedere stad mogt zijn. Doch vóór dat elke dier zes steden hare stem uitbragt, moesten al die hoofden, die slechts voor één golden, het onderling eens geworden zijn, en in bijna alle gewigtige zaken, was ruggespraak met de Committenten of Principalen noodig. Bij Besluit van den Raad of Extract uit de Registers der Handelingen, werden de Gedeputeerden dier steden alsdan uitdrukkelijk gemagtigd, hetzij zich bij de overige te voegen, of wel stellig te weigeren, en zoo het hoog liep, te protesteren; beurtelings in te stemmen en mee te doen, of wel met plegtige betuigingen en hoog ernstige vermaning, alle gevolgen van het gevallen besluit, dat men niet had kunnen afwenden, ter verantwoording en voor rekening der meerderheid te laten. — Het bezielend element der Vergadering maakten veelal de *Pensionarissen* der steden uit, (Eerste, Tweede en ook Honoraire) 1) die met tong en pen, als geoefende regtsvoorspraken, de belangen bepleitten, welke zij hadden te verdedigen; —

1) Als Pensionaris *Honorair* der stad Goes wordt VAN DE SPIEGEL zelf vermeld sedert 24 Junij 1768, toen hij als Burgemeester was afgetreden. *Naam- en Berigt-Boekje voor den jare* 1770 bl. 10.

gelijk zij in de commissoriale Besognes en bij Deputatien niet de minst bedrijvige Leden waren. — Vandaar menig doorwrocht Advies of Rapport, dat eene kennis van zaken en eene gaaf van overreding verraadt, die achting voor hunne wetenschap inboezemen, en zelfs bewondering zouden afpersen; ware niet bij gerezen misverstand over beuzelingen, meer hatelijke kleingeestigheid dan gemoedelijke naauwgezetheid vaak in het spel geweest. Toch verkrijgt men uit die beraadslagingen, telken dage *met het Gebed* geopend [1]), in 't algemeen den indruk van ernst en van grondig onderzoek der ingekomen stukken van bijzondere personen of van de ter tafel gebragte voorstellen van een of ander Staatslid. Ook heerschte vrij natuurlijk een deftige en betamelijke toon, waar de veeljarige ondervinding der ouderen met dit zedelijk overwigt, den jongere Ambtgenooten en aankomelingen als van zelf den te bewandelen weg aanwees en het gevestigd gebruik herinnerde [2]). Let men op de menigvuldige verzoeken om *venia aetatis* door de Staten aan zonen of andere nabestaanden van hunne mede-Leden te verleenen, die reeds met den graad van Doctor in de Regten prijkende, niet lang daarna onder de Afgevaardigden uit de Steden ter Provinciale Dagvaart verschijnen, zoo kan men daaruit afleiden, dat meer dan één kundig Staatsman uit die oefenschool in Regeringsbeleid voortgekomen is [3]). Immers al zeer spoedig nadat die jonge

---

1) Nog heden in Engeland „in the Commons, prayers are said *before* the Queen's speech," enz. ERSKINE MAY, *A Practical Treatise of the Law, Privileges, Proceedings, and usage of Parliament* (London 1859, 4e uitg. bl. 200, 184, 189.).

2) Mr. BONIFAC. MATTHIAS POUS. (State-Notulen 2 Mei 1765, fol. 121, 145) toen twintig jaren oud. — Zie in dezen Bundel VAN DE SPIEGELS Brieven aan POUS, in commissie naar 's Hage in 1786 ter regeling der Quota's, bl. 512 volgg.

3) Toen de Raadpensionaris en Eerste Edele WILHEM VAN CITTERS zich

mannen de zittingen hadden bijgewoond en blijken van vlugheid van bevatting gelijk van ijver en belangstelling hadden gegeven, werden hunne talenten in geheime Besognes beproefd, waar al weder de voorlichting der ouderen — het mogt dan bij wijlen enkel *routine* zijn, desniettemin tot hunne verdere ontwikkeling krachtig bijdroeg; terwijl de meerdere voortvarendheid aan hunne jeugd eigen zich gaarne met het stellen van Rapporten, Memorien of Concept-Resolutien belastte, die misschien onder hunne meer bedachtzame en naauwziftende Ambtgenooten wat al te lang zouden verbleven en onafgedaan zijn. — Het is gewis die onvermoeide werkzaamheid, die VAN DE SPIEGEL van stonde aan tot een nuttig Lid der Zeeuwsche Vergadering maakte, eerlang onontbeerlijk deed achten [1]) en ten laatste tot Hoofd en Leider van het Collegie verhief. — Zoo treffen wij hem in de State-Notulen van 31 Maart 1761 andermaal tot de Staatsbesognes gecommitteerd met den hiervoren aangeduiden Jonker VAN BORSSELE, met de Pensionarissen KAPPEYNE en DUCLAUX, Pensionaris RUBBENS, Burgemeester HURGRONJE, Pensionaris REYNOUTS, benevens den Raadpensionaris W. VAN CITTERS. — Deze zoowel als de andere voorzaten van VAN DE SPIEGEL in het Eerste Ministerie, was vooraf Secretaris van 't Land geweest, en had een geruimen tijd de zware taak van beide Ambten tegelijk vervuld,

---

(State-Notulen 26 November, 14 December 1767 fol. 385, 434) van die ambten en waardigheden ontsloeg en daarentegen op het voorbeeld zijner voorgangers, eene commissie als Extraordinair-Gedeputeerde ter Vergadering van Hun Hoog Mog. zijn leven lang gedurende ontving, had hij op 43 jarigen leeftijd reeds „gedurende een tyd van 21 jaren, in differente posten" als Lid der Zeeuwsche Staats-vergadering „gefungeerd."

1) Zie dezen Bundel bl. 73, 74, „dat ik (VAN DE SPIEGEL) dan gaarn op my zou nemen alles wat gesteld en geschreven moest worden."

door één man hoe vlug, bedrijvig, krachtig en bedaard op den duur niet wél te torschen. —

Een niet onderteekende brief, zóó uitvoerig als eene Memorie en meer in den vorm van eene Nota, naar het schijnt van de hand van denzelfden WILHEM VAN CITTERS, die ook als Vertegenwoordiger van den Eersten Edele de opvolger van Jonker JAN VAN BORSSELE was; aan den reeds invloedrijken Afgevaardigde uit Goes in 1766 gerigt [1]), strekt ten bewijze van den hoogen dunk dien VAN DE SPIEGEL nog niet ten volle dertig jaren oud, van zijne politische bekwaamheid had ingeboezemd. Hij had het Burgemeesterschap nog niet bekleed, en toch was het tot hem, dat de Raadpensionaris in den geldnood van Zeeland, zich wendde om den tegenstand te breken, dien zijne finantiele plannen ontmoetten. »Zoo er ooit een tyd was dat de nood aan de man komt, klaagde VAN CITTERS, zoo is het tegenwoordig en het is zeker dat men de zaken niet langer kan gaande houden, en dat men zig aan Z. H. en ter Generaliteit moet addresseeren. Om geen éclat te maken, is er by het Rapport geproponeerd een brief aan Z. H. te schryven en hoogstdeszelfs Consideratien in te nemen, hoe en op wat wyze ons te redden. Dat men dezelve weg zal moeten inslaan als ten jare 1755 by het leven van Mevr. de Princesse [2]), is niet minder zeker, en hoewel men doe (toen) niet heeft gereusseerd, zal men het echter nu niet kunnen onderlaten. Heeft men zich doe bespottelyk gemaakt, men zal het nu weder moeten doen, in hope van beter

1) *Beantwoording van de Consideratien van den Heer* VAN DE SPIEGEL *op het geprojecteerde Amptfurnissement en Negotiatie door de stad Middelburg te doen voor rekening van de Provintie.* (8 fol.) Verg. dezen Bundel, bl. 56—61.

2) De Prinses-Gouvernante ANNA, moeder van WILLEM V. Zij teekende bestendig ANNE. *Secreete Staaten* en *Raaden Notulen* van Zeeland. Brieven van 20 Julij 1754 en van 18 Mei 1756. (Origineel Archief der Provincie).

succes. Zoo dit niet beter reusseert, dan is het tyd om den geheelen boedel te abandonneeren; want al had de Provintie nog zooveel crediet, dan kan het werk evenwel niet staande blyven. Wil men het schip nog boven water houden, dan moet men nu zeker wezen van het stuk, om het werk dit jaar nog gaande te houden; dan is er tyd om remonstrantien te doen en om iets te kunnen resolveeren. De omstandigheden van tyden zyn sedert 1755 merkelijk van gedaante veranderd, de nood is grooter doordien de Provintie alles heeft bygezet wat mogelyk was om zich te redden, en nu zoo verre gekomen is dat er geen middelen meer zyn om zich verder te helpen. De Troubles die er kort na 1755 in Europa zyn ontstaan [1]), hebben ook veroorzaakt dat de Provintie zich stil heeft moeten houden, om het gevaar waarin de Republiek zich doe bevonden heeft [2]), niet grooter te maken. — Te wenschen is het, zoo besloot de Raadpensionaris zijn betoog, dat de Heeren van Goes, gezamentlyk met alle de andere Leden, zich by het Rapport zullen voegen [3]) en dat discrepance van advisen geen oorzaak zal geven dat het Comptoir generaal (van Zeeland) met 1 January gesloten blyft tot eene totale ruïne van de Provintie en Ingezetenen. Tyd om lang te delibereren is er niet; in de aanstaande week moet er iets

1) De zevenjarige oorlog.

2) Geplaatst tusschen de oorlogvoerende Magten Frankrijk, Engeland en Pruissen.

3) Eenige jaren vroeger was ten gevolge van het standvastig verzet van Goes, eene plegtige Bezending noodig geweest uit de Vergadering der Staten van Zeeland, (de Pensionarissen van Middelburg en Zierikzee, ADRIAAN STEENGRACHT en IMAN VAN DEN BROECK met den Secretaris van 't Land WILHEM VAN CITTERS) om die kleine stad tot bewilliging in den Impost op de koffij, thee en chocolaad te overreden. *State-Notulen* 24 September 1759 fol. 467. VAN DE SPIEGEL was toen pas Lid der Staatsvergadering geworden en had als Secretaris de Vertoogen der stad Goes gesteld.

geconcludeerd zyn; gelieven de Heeren van Goes het er op te wagen, het zal ter hunner verantwoording staan. Men beklage zich niet dat de tyd van delibereren zóó kort zy: men gelieve te bedenken dat men hier veel meer reden heeft om zich te beklagen dat de Regenten die eenig crediet en influentie in de Regeering hebben, niet *meer* hier gezien worden; dan zoude men met dezelve kunnen spreken, de zaken *prepareren* en noodige ouvertures geven. Men ziet, men kent en spreekt elkander niet; dikwils wordt er niemand gedeputeerd, en al geschiedt dit, dan moet die alles overnemen. De nood is nu aan de man, men zal misschien nu wederom een Gedeputeerde zenden, die geen hairbreed van zyn last zal mogen afgaan, en dus zou men wel Vergadering kunnen houden *zonder Gedeputeerdens*, en volstaan met Brieven te schryven."

Wij zien ons hier in het midden der toenmalige Staten van Zeeland, en meer bijzonder in de dringende, hoog geklommen finantiele ongelegenheid verplaatst, waarin met den meesten spoed en op eene doeltreffende wijze moest voorzien worden. Het was derhalve een allergewigtigst onderwerp, waaraan VAN DE SPIEGEL als Staatslid van erkend »*crediet en influentie*," plaatselijk en Provinciaal, maar vervolgens nog meer en niet zonder vrucht, na jaren arbeids en inspanning als buitengewoon Gedeputeerde ter Generaliteit en ter onderhandeling met Leden uit de Vergadering van H. Hoog Mog. en van den Raad van State, zijne beste krachten, de uitnemende gaven van zijn geest en daarbij zijne diepe bedrevenheid in het Nederlandsch Staatsregt, rusteloos besteedde. — Hij en andere fiere Zeeuwen, die zich met trots en welbehagen herinnerden, hoeveel hun Gewest te allen tijde, maar ook nog niet lang geleden, in den oorlog met den Vrede te Aken in 1748 geeindigd, voor de goede zaak had veil gehad en opgezet, ten gevolge van welke

nooit terugbetaalde aanzienlijke voorschotten de geldmiddelen van Zeeland insgelijks een gevoeligen knak hadden gekregen, waren met de bewustheid van hun onloochenbaar regt en van andere veeljarige, eeuwenheugende grieven, weinig gezind, zich onder de voogdij of curatele van de Vergadering der Staten-Generaal te laten stellen; of van zoodanige Leden der meerderheid, die doorgaans in het voldoen der lasten van de Unie achterlijk waren geweest, terwijl Zeeland die weinig minder stipt dan Holland opbragt, uit de hoogte lessen te ontvangen, en de inmenging van Hun Hoog Mog. in de huishoudelijke zaken van hunne souvereine Provincie, tot in de minste bijzonderheden te gedoogen. Ten einde niet bij algemeenheden te blijven, maar het standpunt waarop de partijen zich over en weder bevonden, met juistheid te kennen, en de gronden van beide zijden aangevoerd te kunnen vergelijken, mag niet worden verzwegen dat Zeeland na eene reeks van onvruchtbare vertoogen het geduld verloren hebbende, bij wege van *eigenrigting*, sedert 1758 op de krijgsmagt, te harer repartitie als Betaalsheeren staande, op elke compagnie eenige manschap of paarden had gekort. Meer dan iets anders had die maatregel uitgewerkt, hoe weinig dan ook met de beginselen der Unie of met de goede orde strookende. De zoo dikwerf uit Middelburg vernomen klagten werden te 's Hage niet langer geheel met minachtend stilzwijgen bejegend; men kende den Zeeuwen eenige verligting toe, maar ontoereikend en niet in den zin, zooals die verzocht was, — geene teruggave der onbetwistbare voorschotten — en van eene betere regeling der Quotes werd niet gewaagd. Daarentegen moest men van Hun Hoog Mog. onlijdelijke vermaningen en wijsheid hooren, hoe en langs welken weg de vervallen Finantien het best zouden te verhelpen zijn; door meer regelmatige en

scherpe invordering der Belastingen, door herziening en verbetering der bestaande wetten enz., aanmerkingen, gewis niet geheel ongegrond, maar die men uit den mond van Bondgenooten, van zijns gelijken niet begeerde te dulden. — Zoo werd bij Resolutie der Staten-Generaal van 30 December 1767 den Zeeuwen onder het oog gebragt, behalve de noodzakelijkheid van »het *revideeren* en verbeteren der Ordonnantien op de Gemeene Middelen," ook die van het »van nieuws introduceeren van soodanige middelen, welke in Zeelandt syn afgeschaft ofte aldaar nog niet bekent syn en in andere Provincien plaats hebben, waartoe insonderheid behoort d' introductie van een impost *op de Coffy en Thee* gelyk in de Provincie van Stad en Lande geschied, en op die wyse een goede somme in cas kan brengen, alsmede een Tiende Verhooging op de Gemeene Middelen in 't generael [1]) en het introduceeren van het Middel der 40e penning van alle alienatien van vaste goederen, en van de publique verkoopingen." — Met niet geringe verwondering hadden de Staten-Generaal, aangaande de *Huisschatting* vernomen, welke ongelijkheid in dat stuk heerschte; hoe »aan de stad van Vlissingen een *vyfde* van de Tax derselve en aan de steden *Veere* en *Brouwershaven* die geheele Tax werd geremitteert; en met geen minder bevreemdinge ten reguarde van den impost op de Turff, dat de helfte van die impost aan de Steeden selfs gelaten werd." — En op gelijken toon gingen H.Ho.Mog. voort de onevenredigheid in de heffing der grondbelasting, bij gebrek aan naauwkeurige kohieren, en de veel te hoog opgevoerde subsidien aan de calamiteuse Polders, te gis-

1) Zoodanige Tiende Verhooging werd nog den 26 Mei 1803 door het Wetgevend Ligchaam, in het Departement Zeeland, gelijk elders, vastgesteld; en ook het Middel op de koffij en thee of het koffij- en theegeld. Z. *de Volled. Verzamel. der Publicatien*, XI n°. 364.

pen en het voorbeeld van Holland in het formeeren van een *Reglement* betrekkelijk zoodanigen onderstand of vrijdom aan de Polders, met nadruk aan te prijzen; alles in overeenstemming met hetgeen door den Prins Erfstadhouder en den Raad van State den Zeeuwen reeds was aanbevolen; »met ernstig versoek dat daarover en op 't gunt ten desen is geavanceerd sonder eenig tydversuym, *met meerder attentie en applicatie dan tot hiertoe geschied is*, gelieven te delibereeren en resolveeren" 1).

De naaste aanleiding tot den strijd tusschen Zeeland en de zes overige Provincien, die daarna zulk een omvang kreeg, en zich van een finantieel gekibbel tot een belangwekkend staatsregtelijk debat verhief, dat geheel Nederland in gespannen verwachting hield, was in een post van *f* 8341—6—4 te zoeken, door Zeeland *per resto* op de Generale Petitie van 18 Julij 1763 nog verschuldigd ter zake van de Expeditie naar de *Berbices*. Zeeland sprak dien post niet tegen; maar die Provincie behield het standpunt van haar eigen belang, terwijl H.Hoog Mog. en de Raad van State dat der belangen van het geheel, van de Unie niet minder ijverig verdedigden. »Wy vertrouwen, zeiden de Staten den 6 Februarij 1769, dat UHoogMog. ons ook wel zullen willen advoueeren dat dit onderling regt (van restitutie of kwijting) niet alleen in één, maar in alle soortgelyke zaken behoort plaats te hebben; en wyl wy ons juist bevinden in een geval, dat wy van de Bondgenooten met *geen minder* regt hebben te pretenderen eene niet onaanmerkelyke somme van £ 7736—19—8, zynde zooveel wy in de Extraordinaire Staten van Oorlog over de jaren 1741, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747 en 1748 *te hoog* zyn aangeslagen geweest en

1) *Secrete-Staten-Notulen beginnende met* 2 *July* 1762 — *December* 1767 (Archief van Zeeland)

daarop *boven* onze quote betaald hebben, zoo hopen wy, dat UHo.Mog. genoegen zullen nemen daarmede, dat wy deze somme *by verrekening* dezer pretensie betalen; terwyl wy echter ernstig insteren dat hetgeen wy na aftrek daarvan dan nog zullen te goed komen, ons mag worden voldaan en de Raad van Staten gerecommandeerd, hetzy by het formeren der Staten van Oorlog, of op zoodanige andere wyze, als H. Ed. Mog. het convenabelst zullen oordeelen, directie te houden, dat deze schuld, waarvan, ons wetens, nimmer de deugdelykheid is gecontesteerd, eens eindelyk worde vereffend." — Mogt Zeeland — dit vroeg men van 1770—1773 elkander te Middelburg af — mogt Zeeland in haar regt worden verkort door eene laatdunkende meerderheid van eene Vergadering, die hoe aanzienlyk en magtig als de Republiek der Vereenigde Nederlanden naar buiten vertegenwoordigende, binnens lands evenwel in geen ander licht kon worden beschouwd dan als eene bijeenkomst van Gedeputeerden der Bondgenooten »zonder autoriteit, om over eenig poinct, het gemeene Bondgenootschap betreffende, beschikking te maken" 1).

Doch laat ons eens onbevangen de keerzijde betrachten. De Raad van State sloofde zich jaarlijks af in het betoog der gebiedende noodzakelijkheid, om 's Lands weerbaarheid in- en uitwendig te versterken, telkens meer ijver, eensgezindheid en hartelijke belangstelling in de publieke zaak predikende. Beknopt en bondig zonder voorbeeld, was de Petitie van den Raad van State voor 1760 geweest 2) met een edele eenvoudigheid, maar met treffenden vaderlandlievenden nadruk gesteld, met geen

1) State-Notulen, 6 Maart 1773.

2) Gener. Petitie van 29 December 1760. State-Notulen van Zeeland v. 1761, fol. 14.

andere vrucht, dan dat de onmiddelijk daaraan volgende Petitie weder de meeste uitvoerigheid scheen te vereischen. Scherp en gemelyk luidde doorgaans de toon der klagten van den Secretaris van den Raad van State en Thesaurier-Generaal P. A. GILLES, die vooral Zeeland wat al te onaangenaam en dit bijna stelselmatig bejegende. Onder de stukken die zijne onderteekening dragen, zijn fraaye Verhandelingen van Politiek en Staatsregt te vinden, die ons dringen aan zijne bekwaamheid en wetenschap hulde te doen, hoe lastig en onhandelbaar tegenstander van VAN DE SPIEGEL hij zich vele jaren betoond hebbe, en hoe weinig achtingwaardig zijn karakter en zijne zeden schijnen geweest te zijn [1]. — Maar in zijne officiele vertoogen over den staat der Republiek uitweidende, sprak hij geene onwaarheid in deze regelen: »Het is zeker dat genoegzaam alle banden, die in een Genootschap onverbrekelyk moesten wezen, van tijd tot tijd verzwakt of los geworden zyn. De middelen van afkomst in zaken daar geen overeenstemming plaats heeft, bestaan in verzoeken, representatien, conciliatoiren en al wat verder tot persuasie dienen kan; maar, die te kort schietende, zoo als niet zelden gebeurt, vindt men zich verlegen. De Staat van Oorlog is een gebouw, dat van buiten beschouwd zich regulier vertoont, maar dat inwendig, aan de verwachting niet beantwoordt. Ja, 't is niet zeker, wat definitie men van een Staat van Oorlog geven moet. Een Liquidatie van Consenten is voor het verledene hopeloos, en voor het toekomende een voorwerp van verlangen. Middelen van contrainte om 't geen geconsenteerd of vastgesteld is effect te doen sorteren, zyn byna vergeten, en het zoude aan velen vreemd voorkomen, wan-

1) In den *Beredeneerden Cataloog van Schilderijen* (1783) heet hij een wellustige lekkerbek, de Hollandsche *Apicius*.

neer geproponeerd mogt worden een lid van het Bondgenootschap realyk en by feiten te noodzaken tot nakoming van zyne verpligting [1].". Maar hoe kon men er dan aan denken, Zeeland te willen dwingen tot hetgeen die provincie niet bewilligd had? — Daarentegen kon men met GILLES vragen, wat er van den Staat moest worden, »als men overweegt, in wat situatie de Republiek zich bevindt met betrekking tot haar naburen; dat de zekerheid die men vóór dezen ten deele gevonden heeft in de Barrière als voormuur van den Staat, genoegzaam weg is; dat de Alliantien uit kracht van welke men vóór dezen bij alle occasien prompte secoursen in cas van nood te wachten had, merkelijk verzwakt zyn; dat de Staat evenwel omringd blyft van magtige en gewapende naburen; en met opzigt tot de Zeezaken — dat alle Natien zich meer en meer op de Commercie toeleggen, en zich bevlytigen om derzelver zeemagt te vergrooten en te oefenen; dat zelfs de roovers in de Middellandsche Zee van dag tot dag in krachten toenemen, stouter worden en zich niet ontzien by het geringste toeval den Staat met een rupture te dreigen; dat zonder het doen van een jaarlyksche Equipage, de zeedienst te niet moet loopen, en de Commercie, de wezentlykste bron van 's Lands welvaren, aan totale ruïne wordt blootgesteld [2]." Mogt men de gesteldheid van Europa onverschillig aanzien zonder op de beginselen van een oorlog te letten, die zich aan meer dan éénen kant hadden opgedaan? Hoe ligt kon de oorlogsvlam uit afgelegen Landen eensklaps herwaarts overslaan! Moest niet het leger tot 50,000 man versterkt

1) Generale Petitie van den Raad van State, 28 December 1764. Zeeuwsche State-Notulen v. 1765.

2) Missive van H. H. Mog. 29 December 1768. State-Notulen van Zeeland 1769.

worden, onverminderd de jaarlyksche uitrusting van minstens zes linieschepen met de daarby door de Admiraliteiten te voegen fregatten, om althans den naam van Zeemogendheid te behouden?

Voor dit van jaar tot jaar met onuitputtelijk geduld en op allerlei toonen gevarieerd thema van den Raad van State en van Hun Hoog Mog. bleef men koud en doof. Zulk een staat van zaken, zoodanige onmagt van Staatscollegien, aan de spits van onze Defensie te Lande en te Water zoowel als aan het roer der Buitenlandsche betrekkingen gesteld, was in derdaad tergend. Men denke in onze dagen een oogenblik aan de mogelijkheid, om zonder dwangmiddel, zonder invordering der Rijksbelastingen des noods by executie uit kracht der wet, de huishouding van Staat geregeld jaren lang — ik wil niet zeggen te besturen — maar enkel te laten drijven, hoe donker dan ook soms de gevaren die de Republiek dreigden, werden geschilderd. — Want al had de verdeeling van Polen nog niet de roofzucht der Adelaren in het Noorden en Oosten geopenbaard, de aanhechting van Corsica door Frankrijk 1) had reeds in het Britsch Parlement de waarschuwende stem van den eersten PITT Lord CHATHAM doen weergalmen, en zelfs onze Staten-Generaal ontveinsden den Hertog DE CHOISEUL de tijdige herinnering niet 2), dat het laatst gesloten Tractaat van Aken (1748) hun voorkwam de grondslag te zijn van de tegenwoordige bezittingen der Mogendheden in Europa, en zij van hunnen kant niet

1) „He thought it highly necessary to enquire, *why* France had been *permitted* to make so considerable an acquisition as the island of Corsica?" *Anecdotes of the life of the Right hon.* WILLIAM PITT, Earl CHATHAM, London 1792, Vol. II. 275—284 Hij hield die aanwinst van Corsica „directly contrary to certain stipulations in the treaty of Aix-la-chapelle confirmed by that of 1763." (Rede van 22 January 1770.)

2) State-Notulen van Zeeland, 4 December 1769.

anders verlangden »dan de conservatie van de gemeene rust op dien grond te zien bevestigd"; en dat zij hoopten en van harte wenschten dat de bezitneming van Corsica en de vereeniging van dat Eiland met de Kroon van Frankrijk, »geene *alteratie* daarin zal toebrengen."

Op zulk een tijdstip, wanneer men op het Regt der Volken en op het gezag der Tractaten een beroep moest doen, scheen het antecedent van Zeelands eigenrigting welligt door andere Leden der Unie op hunne beurt gebruikt, ietwat bedenkelijk, en het inhouden van manschap en paarden per compagnie ter repartitie van die Provincie, niet langer te lijden. — En in Zeeland daarentegen was men het moede geworden, bij de beide Staats-Collegien te 's Hage telkens vruchteloos »*de magere rol van klager*" te spelen [1]). Van daar de crisis, door 's Prinsen uitspraak in 1771 te beslechten na de mislukte Deputatie der Gecommitteerden uit de Vergadering van H. Hoog Mog. en uit den Raad van State naar Middelburg, wien niemand standvastiger dan VAN DE SPIEGEL het hoofd bood.

Niet tevreden met al hetgeen hij officieel als buitengewoon Gedeputeerde te 's Hage in 1768 en 1769 tot handhaving van het regt van Zeeland verrigt had, meende hij langs een anderen weg, de goede zaak te moeten bevorderen. Hij waagde — hoewel bedektelijk — een beroep op de openbare meening, en zoo ontstond een geschrift welks Auteur onbekend bleef, al mogt hier en daar deze en gene gissen, dat de Burgemeester van Goes niet vreemd was aan zekeren Brief, die te Amsterdam het licht had gezien, en die ter regtvaardiging van het verzet der Zeeuwen, een Geldersch Staatslid uit

---

1) Nog in 1786 kon VAN DE SPIEGEL dat verleden niet verduwen. Brief aan MATHIAS POUS, 19, 30 April 1786 (Verg. dezen Bundel bl. 515 volg.

de pen zou gevloeid zijn [1]. Den Schrijver der Verhandeling *over den oorsprong der Vaderlandsche Rechten* en van de *Historie der Satisfactie* kende ieder beschaafd man bij naam, al had hij welligt die geschriften nog niet gelezen. Weinig minder dan laatstgemeld meesterstuk, verdient het pamflet, hetwelk een herdruk waardig scheen om de milde denkwijze — laat ik de hedendaagsche uitdrukking bezigen — om de liberale gevoelens door den Zeeuwschen Regent verkondigd, nog na eene eeuw, de aandacht. VAN DE SPIEGEL vond zijne eigenliefde gestreeld door de gretigheid, waarmede zijn boekje »in koffijhuizen, op de Beurs en op hoeken van straten" werd verslonden[2]. Het ontbrak zelfs op »de theetafels van de Dames" niet.

Het vermoeden schijnt aannemelijk, dat dit opmerkelijk geschrift door de tusschenkomst van den hiervoren gemelden oud-Raadpensionaris WILHEM VAN CITTERS, in druk is verschenen. Immers dezen Staatsman zal hij bedoeld hebben toen hij sprak van »zeker voornaam heer, een zijner vrienden wien de bewaring der hoogheid en vrijheid van het Vaderland mede ter harte ging." — Sterk en levendig stralen er de beginselen van Regeerkunde door, onveranderlijk door VAN DE SPIEGEL aangekleefd, die den vlijtigen lezer van L. F. DE BEAUFORT den Zeeuwschen Lofredenaar der *Vrijheid in den Burgerstaat*, verraden [3]. Overal blinkt de met nadruk en klem van redenen betoogde gehechtheid aan 's Lands duurgekochte Privilegien, aan de wet uit, dezelfde afkeer van willekeur, als grondslag der vrije Regee-

1) *Brief van een Heer uit Gelderland aan een zyner Vrienden in Zeeland* (1 Maart 1771).

2) Verg. dezen Bundel bl. 154 volg.

3) Verg. bl. 167, 168, 254 volg.

ring van het voorgeslacht geërfd; geene losbandige Democratie, maar eene Aristocratie, die haren populairen oorsprong niet verloochent; overal de overtuiging, geworteld in de studie van het Natuurregt, zoowel als in die van 's Lands Geschiedenis en Regten, allermeest in die van de Unie van Utrecht en in onwraakbare Resolutien van Staat, in 't bijzonder van die Provincien welke Zeeland nu verongelijkten en dat Gewest, Souverein gelijk zij, aan de uitspraak van WILLEM V, in waarheid aan haren eigen doordrijvenden en overheerschenden wil poogden te onderwerpen. Nooit heeft iemand VAN DE SPIEGELS ingenomenheid met het Stadhouderlijk gezag, zijne liefde jegens het Huis van Oranje betwijfeld, een punt waarin hij van DE BEAUFORT verschilt. Maar kon hij openhartiger en mannelijker spreken, dan waar hij de gevaren van eene onbepaalde opdragt der regten van Zeeland en het ongeoorloofde van zulk gedrag aldus afschilderde: »Is er iemand in Zeeland, die weet wat de uitspraak van Zyn Hoogheid zal inhouden? [1]) Ondertussen dunkt my, dat men hiervan eenige zekerheid behoorde te hebben, eer men zig solemneel verbindt dezelve nae te komen. — Ik ben er zoo ver af als iemant van te denken, dat Zyn Hoogheid willens en wetens eenige onmogelyke conditien aan Zeelant zoude voorschryven, maar kunnen de conditien die nu mogelyk schynen, niet *ex postfacto* onmogelyk worden?" — De Staten van Zeeland hadden slechts een toevertrouwd gezag, dat ongekrenkt als een heilig onderpand moest worden bewaard. — »Hoe men het ook wendt en draait, het blyft waaragtig [2]), dat de oppermagt over de personen en goederen der ondersaeten, welke de Staeten uit kragte

1) Zie dezen Bundel bl. 165 volg.

2) Verg. bl. 164.

harer commissie in den naam des Volks exerceeren, *onverkort* is gebleven *by de Unie*, en dat de Staeten nu geen meer regt hebben als te voren, om dit essentieel deel der Souverainiteit, hetwelk zy om zoo uit te drukken, *precario*, of liever *a deposito* bezitten, aan een ander over te laeten. Het verscheelt niets in het wezen van de zaak, *aan wie* de Staeten dit regt zouden willen overgeven, de vraag is maar, of zy het *kunnen* overlaten? nu denk ik bewesen te hebben, dat het haar eigen goedt *niet is*, en dat sy derhalven ook geen *regt* hebben om er verder over te disponeeren als aen haer is *opgedragen*." Veeljarige nasporingen en naauwgezette overdenking van de gronden, waarop de aangeboren vryheid der Nederlanders, in den loop der tijden door Handvesten der Vorsten plegtig verzekerd, even als de burgerlijke wetgeving rustte, hadden VAN DE SPIEGEL eene staatsregtelijke theorie doen omhelzen, van welke hij geen duim breed afwijkende in den finantielen strijd der Zeeuwen vooral van 1768—1772, allereerst de vruchten zou plukken. Want het behoeft geene nadere aanwijzing of ontleding der stukken, door de Staten van Zeeland met de Generaliteit gewisseld, om dit in het oog te doen springen. Welke de bekwaamheid van zijne medegecommitteerden en hunne zucht tot het algemeen welzijn ook ware, dat VAN DE SPIEGEL gewoon was het initiatief te nemen, men bespeurt het uit zijne brieven aan den Thesaurier-Generaal GILLES en aan den Griffier FAGEL gerigt [1]; en indien er nog iets vereischt wierd, om werkelijk VAN DE SPIEGEL en niemand anders als het Hoofd en den Leider van het verzet tegen de parlementaire meerderheid te 's Hage, meer algemeen te doen erkennen, zou behalve al hetgeen reeds is

---

1) Verg. dezen Bundel bl. 327—337 (Junij en Julij 1775).

bygebragt, nog verder tot bewijs aangevoerd kunnen worden, dat terwijl sommige steden tot een door den Raadpensionaris en den Eersten Edele VAN DE PERRE aangedrongen minnelyk vergelijk neigden [1]) en ter elfder ure bereid schenen tot toegeeflijkheid, het kleine Goes integendeel van geene verzaking van beginselen begeerde te hooren. Uit eene zamenkomst van den Eersten Edele VAN DE PERRE *de Nieuwerve* met de Afgevaardigden van Zierikzee, Tholen, Vlissingen en Veere gedurende het verblijf der Gedeputeerden van Hun Hoog Mog. te Middelburg den 15 February 1771 gehouden, was het navolgend voorstel tot schikking (*Concept-conciliatoir* [2]) voortgevloeid. »Dat zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder, onder de verbintenis by het Rapport van 3 November 1769 voorgeslagen zal werden verzogt door zyne Hooge uitspraak te bepalen, welke vermindering van Quote, of zo de zaken jegenswoordig daartoe niet mogten gedisponeerd zyn, hoedanig temporeel soulaas aan de Provintie van Zeeland in hare jegenswoordige situatie, voor een convenabel getal van jaren, door de Bondgenoten behoord te worden geaccordeert; mitsgaders om, zoo er na het doen van gemelde uitspraak nog eenige billyke en faisable middelen tot vermindering der Provinciale uitgaven, of vermeerdering der Provinciale inkomsten van Zeeland, buiten de voorsz. vermindering van Quote of temporeel soulaas, aan het verligt oordeel van zyn Doorl. Hoogh[t] zouden mogen voorkomen, alsdan die aan de Heeren Staten van Zeeland niet alleen te willen aan de hand geven en aanprysen, maar ook

1) Advies van Goes „op de ouverture door den Heer Raadpensionaris en het *concept-conciliatoir* den 4 Maart 1771 ter Staatsvergadering overgelegd, (18 Maart). Zie ook in deze Verzameling bl. 162.

2) Afschrift met originele kantteekening van VAN DE SPIEGEL.

door Hoogstdeszelfs intercessie en appui, de introductie daarvan te bevorderen en tot zyn effect te helpen brengen. Ten einde de Provincie van Zeeland op dusdanige wijze mag werden in staat gesteld, omme nevens hare Bondgenoten in de benodigde Lasten der Unie Consent te helpen dragen, en hunne gedragene Consenten in dezelve effectivelyk te konnen praesteren." Dit ontwerp was door den Raadpensionaris CHALMERS aan de Burgemeesters van Middelburg en Goes overhandigd, en de Gedeputeerden van H. Hoog Mog. die zich nu reeds meer dan eene maand vruchteloos in Zeeland hadden opgehouden, begonnen hoop te scheppen, dat zij in den barren winter uit 's Hage overgekomen, toch niet geheel onverrigter zake huiswaarts zouden keeren. Maar Goes door Middelburg gerugsteund, zwichtte niet; het begreep dat er nu niet meer, veeleer minder grond dan vroeger tot toegeeflijkheid bestond en dat, hoe prijselijk ook in een Gemeenebest de inschikkelijkheid ware voor elkanders gevoelens, in eene zaak van overtuiging, »daar eed en pligt eens het besluit gedicteerd heeft," geene beginselen ten offer mogten gebragt worden [1]). Wat den 1 Maart en nog den 25 October 1770 met eenparigheid der Staatsleden aan Hun Hoog Mog. door Zeeland was te gemoet gevoerd & zoo nadrukkelyk uitgesproken, was immers niet *van aard* veranderd enkel en alleen omdat er eene Bezending te Middelburg uit Holland was opgedaagd, die wel gekomen was om de Zeeuwen »te *persuaderen*, maar niet *om gepersuadeerd te worden."* — Dit onwrikbaar verzet van

---

1) Advies van Goes 23 Maart 1771. Wilden de Staten-Generaal hunne bedreiging van 5 December 1770 introkken, dan eerst „zal de tyd geboren zyn om aan conciliatoiren te denken waartoe Hun Ed. Agtb. (de stad Goes) gaarn de hand leenen zullen, indien 't zelve behoudens de Hoogheid, vryheid en onafhankelykheid van deze Provincie geschieden kan." (18 Maart 1771).

Goes en Middelburg verijdelde het plan van verzoening, en nadat al vroeger de Gedeputeerden uit den Raad van State PESTERS en GILLES de terugreis hadden aangenomen, zagen ook de Leden der Staten-Generaal BRANTSEN, QUARLES en D'ABLAING-GIESSENBURG zich genoodzaakt de hoop op een beteren uitslag op te geven [1]). Over den tegenstand dien zij trots een geduld van 13 weken hadden ondervonden, nog meer op Zeeland verbolgen, bragten zij ter Vergadering van H. Hoog Mog. den 23 Mei 1771 een Rapport uit, dat aan vroegere bedreigingen gevolg gevende, de onvoorwaardelijke opdragt van het geschil door de zes Provincien aan den Prins na zich sleepte, maar tegelijk diens voor Zeeland meer welwillende en aannemelijke uitspraak, dan zich liet vermoeden, en zonder dat hij zich aan het protest der Zeeuwen bekreunde.

Wie die zich de heillooze partyschap van 1781—1787 en de zucht tot besnoeying van het gezag des Stadhouders, in 't bijzonder door de meerderheid der Hollandsche Staatsleden herinnert, vindt niet die opdragt van het geschil aan WILLEM V, en den weerzin der Zeeuwen, met name van VAN DE SPIEGEL tegen die scheidsregterlyke uitspraak, een dubbel opmerkelyk feit? Moest niet door zulke opdragt, in 's Prinsen geest een hooger dunk van zijne magt geboren en gevoed worden, dan in latere dagen met de Constitutie bestaanbaar werd geoordeeld? moest niet de toeleg tot inkrimping van die feitelyk al meer en meer uitgebreide magt, den Stadhouder des te gevoeliger krenken? En had niet Zeeland

1) Goes drong er den 18 Maart 1771 op aan, hoe eer zoo liever een einde te maken (door brieven van recredentie) aan die buitengewone Deputatatie van H. Ho. Mog. welker langdurig verblyf aan de Gemeente *eclat* en *ombrage* veroorzaakte.

zelf het denkbeeld van zulke opdragt, hoewel dan met eene andere bedoeling en niet zóó wyd strekkend noch zóó gevaarlyk, van lieverlede doen ontstaan, toen het reeds van 1766 af by het eerste bezoek van den jeugdigen Vorst te Middelburg, zyn vermogende tusschenkomst tot herstel der vervallen Finantien inriep? In het secreet Register der handelingen onder het Ministerie van den Raadpensionaris ADRIAAN STEENGRACHT, wien de Prins na het ontslag van WILHEM VAN CITTERS, ook tot zyn Vertegenwoordiger ter Zeeuwsche Staatsvergadering benoemd had, en wien de Staten op 's Prinsen verzoek naar 's Hage hadden gezonden om nadere opening van den finantielen toestand te geven, zyn onderscheidene Memorien of Adressen der Staten over dit onderwerp aan WILLEM V te vinden, tusschen welke en de latere stukken in deze Verzameling geplaatst, de verwantschap, zoo al niet een geheele overeenstemming zigtbaar is; maar zonder dat uit te maken zy, of die insgelyks en by uitsluiting uit de pen van VAN DE SPIEGEL zyn voortgekomen. Die vroegere Memorien schynen meer bepaald de vrucht van het gemeen overleg der Leden van de commissoriale Besognes geweest te zijn, aan welke WILHEM VAN CITTERS, de gewezen Secretaris van 't Land, Raadpensionaris en Eerste Edele niet vreemd was gebleven. Eene aanwyzing daarvan is hier en daar niet duister. — Daarin werd onder anderen betoogd, dat de belastingen in Zeeland haar hoogste peil hadden bereikt, met name die op de Ambten en bedieningen, ter zake van welke by het aanvaarden, niet geringe *recognitien* moesten voldaan worden, — volgens de bekende rekening van lyfrenten. — »Maar, — dus gingen de Staten voort, wyl tot het formeren van zulke lysten vry meer tyd wordt vereischt als tot het stellen van deze Memorie, overig is, vertrout men dat

Z. Doorl. Hoogheid zig tevreden zal houden met het navolgend voorbeeld, onder verzekering dat het met alle Ampten na rato door malkanderen gerekend, zó gelegen is. — Een Zeeuwsch ordinaris Gedeputeerde ter Vergadering van Haar Hoog Mog. wegens de stad Middelburg 1), betaald by het aanvaarden van dat Ampt aan de Provintie *f* 3000; moet van zyn predecesseur overnemen de Ampt-furnissementen hier voren gemeld die *f* 3000 elk groot zynde, tot dertig, veertig duizend guldens en meer beloopen kunnen, en die à la pari, en voor 't grootste gedeelte à 2½ percento croisérende, mede overgenomen moetende worden tot merkelyk verlies, volgens de tegenwoordige cours der effecten, hem komen te staan: betaald door het scheuren van zulk een tweede ampt-obligatie in de eerste vier jaren dat hy dit ampt bediend, nog eens *f* 3000; moet behalven dat betalen de recognitie aan de stad, die nog eens *f* 6000 bedraagd: blyft dan nog bezwaard met het jaarlyx Ampt-geld dat ingevolge bovengem. Resolutie van den 24 December 1755 almede met het alterum tantum verdubbeld zynde voor zulk een Gedeputeerde op *f* 96 's jaars bepaald is; en profiteert daarentegen, na afbetaling van alle onkosten, commissie-gelden, zegels & in zyn ampt zynde, *f* 6 daags van de Provintie, die onder een korting van 2½ per cento betaald worden."

Men vergelijke eens de hedendaagsche niet even moeielijk te verwerven constitutionele schadeloosstelling van de Leden onzer Staten-Generaal, met dat stelsel van daggelden op zóó bezwarende voorwaarden genoten door mannen, wier eigen materiele welvaart bij die van

---

1) Voorstel van den E.Edele Jr. JAN VAN BORSSELE (2 April 1761) om de Generaliteits-commissien niet levenslang, maar „voor zekeren tyd van jaren te begeven," onbeslist. State-Notulen 31 Maart 1768.

het Land ten naauwste betrokken en daarvan onafscheidelijk was [1]; zoodat terwijl thans de bewilliging van ettelijke millioenen doorgaans al zeer weinig bedenking vindt bij Volksvertegenwoordigers met geheel vrije stem en door niet de allerminste ruggespraak gebonden, *het Consent* [2] in eene of andere uitgaaf van eene ton gouds voorheen met ongelijk grooter tegenspraak had te kampen, hoewel vrij wat minder ligtvaardigheid te duchten was van den kant van Staatsleden met een onafhankelijk fortuin begaafd. — Intusschen waren de lasten van die Ambten zóó drukkend geworden, dat men op verre na niet zoo vele lieden als in onze dagen vond geneigd om die tegen het genot der lusten te dragen, en dat men vreesde voortaan meer naar »bemiddelde luiden," dan naar *capaciteit* [3] te zullen moeten omzien, om den post niet te lang onvervuld te laten. — Vermoedelijk was de levenslange duur der Generaliteits-commissien voor een groot deel aan dit geldelijk bezwaar te wijten, en kon men daaruit nog in 1770 ter Vergadering van H. Hoog Mog. de tegenwoordigheid van Mr. PIETER BOUT uit Goes verklaren, die dáár al van 1728 af zitting had; en in den Raad van State van DIRK HUBERT VERELST en van Mr. PIETER SCHEIDERUIT, die er de eerste wegens Veere sedert 1737, de ander wegens Middelburg sedert 1746 hun licht hadden doen schijnen.

1) Ook betaalden de Leden der Staatsvergadering van Zeeland, „*voor de eerste maal compareerende*," eene *recognitie* die een post op de begrooting uitmaakte (1766).

2) Bij den Zeeuw S. DASSEVAEL, Secretaris van de Algemeene Rekenkamer onder Koning WILLEM I, vindt men in het *Geschiedkundig overzigt der Koninklyke voorschriften omtrent het beheer der Staats-uitgaven in Nederland* ('s Gravenh. 1822) nog een en andermaal van *Consent* en *Consenten* melding gemaakt.

3) Tweede Memorie aan zyn Doorl. Hoogh. ter voldoening aan 's Prinsen missive van 20 January 1767, fol. 287 (*Secrete-Staten-Notulen*. Provinciaal Archief van Zeeland.)

Doch ik keer tot VAN DE SPIEGEL en diens medearbeiders terug, gelijk zij nevens hem in dezen Bundel voorkomen. — Met opzigt tot het finantieel geschil was de hardnekkige worsteling van Zeeland niet te vergeefs en onvruchtbaar geweest; de eind-regeling van den Prins-Erfstadhouder 1) schonk eene tegemoetkoming of verligting (*soulaas*) tot 1778, en voor nog eens zeven jaren verlengd, tot 1785, een veertienjarigen stilstand van de vroeger zoo luide klagten. Het laatste gedeelte van deze Verzameling houdt in de Brieven van VAN DE SPIEGEL aan de Zeeuwsche Staatsleden te 's Hage, tot de herziening der Quotes werkzaam, hier en daar de herinnering van Zeelands onvergetelyke grieven, en de wenken en aanwijzingen van den Raadpensionaris, die eerst onder zijn Ministerie in Holland, de verwezentlyking van den zoolang gekoesterden wensch zouden bevorderen. — Levendiger voldoening, maar toch ook niet onvermengd had hij van 1775 af in de schikking met H. Hoog Mog en den Raad van State betrekkelijk de zoo fel door den Thesaurier-Generaal GILLES betwiste en vastgehouden *Hoofdplaat* en *Yzendyksche* Schorren gesmaakt. — Maar deze zaak en hetgeen in 't algemeen tot VAN DE SPIEGELS verdiensten op het gebied van Dyk- en Polderzaken behoort, in 't byzonder mede van de in onzen tyd nog zeer onlangs en thans wettelyk geregelde voorziening in de behoeften der Calamiteuse Polders, mag wel iets breeder en hooger opgehaald worden. De theorie van droogmaking en bedyking gaf het nadenkend en scherpzinnig vernuft van den Staatsman van jongs af in den natuurlyken toestand van Zeeland overvloedige stof: nu eens ter afwending van dreigend gevaar, dan weder en wel het meest, om de bronnen van 's Lands welvaart te helpen

1) 30 October 1771.

vermeerderen. — Tot de nagelaten zeldzame Handschriften mag men een boekdeel uit de XVIe Eeuw rekenen, in titel en inhoud aldus door VAN DE SPIEGEL omschreven: »*Verhandelinge over het aanwinnen van land uit de diepte, het bedyken van Schorren* met de bestekken daarvan, mitsgaders het onderhoud en bewaringe van Dykagien tegen stormen en grondbraken; waarby de manier van het leggen van allerlei Zeewerken zeer klaar wordt aangewezen. Wie de Auteur van deze Verhandelinge zy, — voegt VAN DE SPIEGEL er by, heb ik niet kunnen ontdekken. Hy schijnt geleefd te hebben in den watervloed van 1530 (Vid. p. 227 V^{so}) en is Dykgraaf geweest van een Polder by Steenbergen in 1580 (fol. 211 V^{so}). Uit het beloop van het gansche werk blykt, dat hy een man van veel ondervindinge en kundigheid geweest is, en die niet schroomde zyne gedagten vry uit te zeggen. Z. onder anderen fol. 64, 274. Uit pag. 106 is op te maken dat de Auteur is geweest ANDRIES VIERLING, Rentm^r van Steenbergen, dewyl hy een Advys onder dien naam voorkomende, noemt »*myn advyse*" — Ik ben ook aan dit boek gekomen uit een familie die aan die van VIERLING vermaagschapt was." —

VAN DE SPIEGEL meldt niet van welk tijdstip af hij zich in het bezit van dit merkwaardig H. S. bevond, of welk praktisch nut hij uit de daarin vervatte wenken en aanwijzingen tot het aanwinnen van land, had getrokken. Zeker is het dat zijne belangstelling in Dijk- en Polderzaken tot de eerste jaren van zijne administrative werkzaamheid als Secretaris van Goes 1) opklimt, en dat hij van 1761 af, nevens anderen, in het vierde kwartier

1) State-Notulen van 16 Maart 1761, Missive der Regering van Goes (get. VAN DE SPIEGEL) over den gevaarlijken toestand der watering van Ellewoutsdijk en alzoo van Zuid-Beveland.

van Zuid-Beveland, wegens die stad, de Directie voerde over Ellewoutsdijk, Everinge, Noord-Polder, Koudorpe, Driewegen, Langemaire en den Kamerpolder. Ook was hij Penningmeester van Hoedekenskerke en van de aanhoorige Polders. In 1768 werd hij wegens den Ambachtsheer, Directeur van de Watering van Borssele en van de daaraan ten Oosten en ten Noorden aangedijkte Polders. — Is meer noodig om ons rekenschap te geven van de verwonderlijke gemakkelijkheid, waarmede men in deze Verzameling de Memorien uit zijne pen ziet vloeijen, met eene klaarheid van voorstelling, die ook hier van het verband van theorie en ervaring zóó treffend getuigt? Die klaarheid was hem eigen en tot eene tweede natuur geworden naar den regel, »ce qui se conçoit bien s'énonce clairement," of omdat hij alleen sprak en schreef over hetgeen hij wél en grondig begreep en voor anderen verstaanbaar zocht te maken. »Quelqu'un louant un jour le célèbre *de Fontenelle* de la netteté de ses idées et de la clarté de son style dans ses ouvrages les plus profonds et les plus abstraits — VAN DE SPIEGEL heeft dit zelf aangeteekend — il répondit: »*j'ai toujours tàché de m'entendre.*" Die heldere onopgesmukte voorstelling perste den verdienstelijken Secretaris der Provinciale Rekenkamer ADRIAAN ISAAC HURGRONJE [1]) zelf een man van niet gewone bekwaamheid, ongevergd de erkenning af: »Ik bemin geen vleyery, en heb een weerzin van zoogenaamde complimenten; ik verbeelde my genoeg by Uw Ed. Gestr. bekend te zyn om my hierin op myn woord te doen gelooven. Maar de waarheid doet my zeggen dat ik gaarne iets wezentlyks missen wilde voor

1) Sedert 31 Mei 1766, de opvolger van CHALMERS die den 2 Junij 1766 Secretaris van 't Land werd. — CHALMERS uit Veere, was den 25 Junij 1742 te Utrecht onder *Voorda*, na verdediging van eene Dissert. *de Legatis*, tot Doctor in de Regten bevorderd.

die eenvoudigheid, kortheid en klaarheid, waarmede Uw Ed. Gestr. ter zyde latende alles wat niet regtstreeks tot de zaak behoort, de duisterste zaken, en die, omtrent welke een ander zich in den omslag verliest, weet begrypelyk te maken. De zwarigheden verdwijnen onder uwe handen, en na u gelezen te hebben, moet men zich dikmaals vragen, hoe kan het zijn, dat men dit niet altoos zoo begrepen heeft" 1).

Doch om op het onderwerp terug te komen, dat VAN DE SPIEGELS gedachten in Holland niet minder dan in Zeeland bezig hield, en waarvan het tegenwoordig geslacht nog ruim zoozeer de vruchten plukt, het aanwinnen van land, het ontginnen en bebouwen van woest liggende gronden of van drooggemaakte plassen, niet enkel als Regent, ook als zorgvuldig huisvader behartigde hij die zaak, blijkens hetgeen de Zeeuwsche gedrukte State-notulen van 1 September 1772 2) dienaangaande behelzen.

»Is gelezen de Requeste van Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, Oud-Burgemeester en Raad der stad Goes; by dewelke te kennen geeft, dat hy suppliant eene party Lands van ruim vier en twintig Gemeten heeft liggende in den Willem Anna Polder in Zuid-Beveland, op de zoogenaamde Bieselingsche Plaat aan de overzyde van den Bieselingschen Ham, welke Landen hy suppliant *tot betere culture daarvan*, *zoude laten banen* van deszelfs Hofstede onder 's Graven-Polder; dan alzoo de suppliant dezelve Landen niet kan bezoeken als langs een grooten omweg, welk ongerief zoude kunnen weggenomen worden, indien de voorsz. toegang konde gemaakt worden over het Land *pro ministerio Divino* in den gemelden Polder afgekaveld en liggende aan deze zyde van den voornoemden Ham tegen

1) Aan VAN DE SPIEGEL 6 Maart 1774, bij de terugzending van de beide Memorien over de Zeeuwsche Ambachtsheerlijkheden (van 1770) in dezen Bundel opgenomen bl. 435—447, en 448—459.

2) Fol. 422.

den ouden Dyk: keerde de suppliant zig dieshalven tot H. Ed. Mog. eerbiedig verzoekende, dat H.Ed. Mog. gelieven aan den suppliant en zyne Erven of regt verkrygende gunstiglyk toe te staan het voorsz. Land *Pro ministerio Divino* afgekaveld en groot zynde zes Gemeten, twee honderd en tien Roeden, te mogen gebruiken op een redelyken Erfpagt, ten eeuwigen dage vry van Tienden en alle lasten, gelyk hetzelve thans door de Graaflykheid bezeten wordt, en in diervoegen, als H. Ed. Mog. wel meer gewoon zyn dergelyke afgekavelde Landen uit te geven; of dat H. Ed. Mog. gelieven auctorisatie te verleenen op iemand, dien H. Ed. Mog. zouden goedvinden, om met den suppliant over het koopen van de voorsz. party Lands tot een redelyken prys te handelen, of eindelyk zoodanig ten faveure van den suppliant te disponeren, als Hun Ed. Mog. zouden oordeelen te behooren.

Waarop zynde gedelibereerd, is goedgevonden en verstaan, de voorsz. Requeste te stellen in handen der Heeren van de Provinciale Rekenkamer, om te examineren, en H. Ed. Mog. daarop te dienen van derzelver schriftelyke consideratien en Advis.

Een jaar later (*State-Notulen* 13 September 1773 fol. 454 volg.) op het Advies der Rekenkamer 1), eenparig toegestaan in altijddurenden erfpacht voor eene som van *f* 9 per gemet, vrij geld en dus zamen voor eene som van £ 10: 1: 0 Vl. voor ieder jaar.

Al hetgeen regtstreeks of zijdelings, uit het oogpunt van het publiek of van het bijzonder belang den Waterstaat, of Zeeuwsch gesproken, de zaak der Calamiteuse Polders betrof, boeide in hooge mate zijne aandacht 2). Ook op dit gebied had hij door zelfstandig onderzoek en

1) Van 13 Mei 1773 State-Notulen, 9 September fol. 434.

2) Verg. dezen Bundel bl. 241 (Memorie over de Finantien van Zeeland, Maart 1772) State-Notulen Resol. van Goes 27 Nov. 1761, 20 Febr. 1762, 13 December 1767 (bl. 234) Resol. van Goes 16 October 1773, State-Notulen fol. 529.

rusteloos nadenken, al vroeg met opzigt tot de Polderpligtigheid en de evenredigheid in het dragen der lasten, eene regtsleer gewonnen en gepredikt die, gelijk al zijne geschriften, wegens hare oorspronkelijkheid tegenspraak vond. Hij leerde en scherpte de stelling bij alle gelegenheden in, »dat een calamiteuse Polder zich behoorlyk moet geëvertueerd hebben tot zyn eigen behoud vóór dat de Provincie iets van het hare daartoe contribueerde, maar dat hetzelve zich behoorde te bepalen tot een redelyk Dykgeschot." Hij hield niet op zijne gedachten over eene Algemeene Verordening te laten gaan, »waarnaar alle de Directien van calamiteuse Polders" in Zeeland zich zouden moeten regelen [1]). De latere Raadpensionaris van Holland, die even als zijne voorzaten in dat Ministerie, met de hoedanigheid van *Hoofd-Ingeland van Delfland* bekleed was, en den 12 April 1791 te midden der beroerten van Europa, die met den staat van de Republiek zelve al de inspanning van zijn geoefenden geest schenen te vorderen, over de verbetering der werken aan den Hoek van Holland zijn Advies had uit te brengen [2]), zou ook in dit stuk niet verlegen staan, waar theorie en praktijk een goed deel van zijn leven hadden ingenomen. — Maar vooral behelst deze Verzameling, en meer bepaald de vertoogen met den Raad van State over de Hoofdplaat en de Schorren van IJzendijke gewisseld en naderhand de Rapporten ter Staatsvergadering van Zeeland en zijne brieven over dezelfde punten, de doorslaande bewijzen hoe gemeenzaam en tot in de geringste bijzonderheden vertrouwd VAN DE SPIEGEL was met al de eischen van eene goede en vruchtbare bedijking. Immers hij was er

1) Zie dezen Bundel bl. 101, 112—122 (13 Januarij 1770).

2) „Advis Raadpensionaris als *Hoofd-Ingeland*, Besogne Delfland," eigenhandige Memorie 3 fol.

dan eindelijk na veeljarigen kamp in geslaagd, het tegen alle regt en rede zoo lang miskend en betwist mede-eigendom van Zeeland door den Raad van State en de Staten-Generaal te doen erkennen. Had men tot daartoe ter Generaliteit liever »duizenden van Gemeten ten prooi van de zee gelaten," dan de Provincie »te laten jouisseren van een eigendom, door haar meer dan eens met de onbetwistbaarste bewijzen geconstateerd," de ten laatste bij wege van minnelijk vergelijk getroffen Conventie van 31 Augustus 1775 en latere schikkingen drukten de kroon op de edele volharding [1]). VAN DE SPIEGEL mogt van dien strijd, door hem bovenal ondernomen en met onverdroten geduld doorgezet den schoonsten uitslag (hoewel dan niet gaaf en onvermengd) beleven en de zelfvoldoening omdragen, aan Zeeland de gewigtigste dienst te hebben bewezen en door de wèlvolbragte bedijking van de Hoofdplaat krachtig en duurzaam tot de algemeene welvaart te hebben bijgedragen. »Welk een important inkomen [2]), zouden reeds de Tienden over het getal van 1600 à 1700 gecultiveerde Gemeten opbrengen!" Ik meen dat alleen de degelijke en omstandige berekening van al hetgeen tot het werk zelf der bedijking vereischt werd, en voorts tot vestiging en bescherming der bevolking die aldaar haar geluk zou willen beproeven, eene wijsheid en Regeerkunde openbaart eerlang een grootscher tooneel waardig [3]). Uitvoerig werden de middelen besproken en aangeduid »tot bevordering van de populatie door een meerder getal van huisgezinnen," en hoe uit

1) Zie deze Verzameling bl. 337—348 en vroeger de State-Notulen van 8, 29 April 1773 (fol. 179, 236.)

2) Zie dezen Bundel bl. 384 volg. te verg. met de *Nadenking van een Staatsman*, bl. 56 volgg. (1795).

3) Zie vooral in dezen Bundel het Rapport der Staatscommissie 6 April 1780, bl. 373—387.

den toevloed van handwerkslieden en winkels met een weinig aanmoediging en beleid van de grondeigenaren van den Polder, »geen onaanzienlijk dorp zou geboren worden," in welk geval ook de kerk en het onderwijs der jeugd behoorden behartigd te worden [1]), met nog zoo veel meer wat ten gerieve der opgezetenen van de Hoofdplaat kon strekken. Zoo ergens erkent men in dit gansche streven den ruimen blik van een verlicht Staatsman, die in weerwil van alle tegenkanting zijn doel bereikt, welks heilrijke gevolgen niet uit het oog verloren, in onze eeuw tot de droogmaking van de Haarlemmermeer zouden leiden [2]). — In een met wit papier doorschoten exemplaar van de *Schets der Regeerkunde* ten behoeve der beide zonen van den Stadhouder WILLEM V ontworpen, kon VAN DE SPIEGEL niet nalaten nog in 1791 aan te teekenen: »Wat zou men in Holland niet kunnen winnen door de droogmakeryen der plassen? indien de Regeering zich daarop met ernst toelegt, zal zy een goudmyn voor den Staat openen, vry wat wezentlyker dan al onze tegenwoordige *ingebeelde rykdommen*. O utinam!" —

Ter loops is hiervoren gezegd, dat de Zeeuwsche Staatsman geen vriend was van het beleggen van kapitalen in negotiatien. In eene zijner losse aanteekeningen heeft hij zijne denkbeelden over dit onderwerp aldus ontwikkeld, zonder evenwel bij de onzedelijkheid van het Beursspel stil te staan, bij de kwade praktijken en kansen, die den een kortstondig rijk maken, en den ander met

---

1) De Nederduitsche gemeente *Hoofdplaat* dagteekent van 1785. Z. J. VAN DER BAAN, *Het Legaat van* AGATHA PORRENAAR, (Middelburg 1878) bl. 66, 72 (onder de Classis van Yzendyke).

2) De Pro Memorie van VAN DE SPIEGEL over het droogmaken der Hollandsche plassen, groot 10,000 morgen, werd door den kleinzoon van den Raadpensionaris Jhr. mr. L. P. J. VAN DE SPIEGEL in Februarij 1889 aan den Secretaris van Staat Baron VAN DOORN V. WESTCAPELLE overhandigd.

zijn gezin eensklaps in diepe ellende storten. »De schulden van een Staat verarmen het Land niet, wanneer ze gemaakt zyn om in het Land besteed te worden: door een zekere tooverkragt vermeerderen zy de rykdommen van het Land, dat is van een gedeelte van deszelfs Ingezetenen; maar het zyn ingebeelde rykdommen, en bovendien al wat er wezenlyk in is, wordt verkregen ten laste van het algemeen. Laat er b. v. *f* 100 m. geld zijn, 't welk onder de particulieren van een Land circuleert, en de Staat leent daarvan *f* 50 m., om weder in 't Land uit te geven, aan betalingen van differenten aard, zoo blyft dezelve 100 m. circuleeren: de Staat leent wederom 50 m. tot hetzelve gebruik, dezelve massa blyft weder circuleeren; maar de Staat moet aan de geldschieters interest betalen, de geldschieters krygen dus een vermeerdering of byvoeging aan hun geld, en vermeerderen den rykdom; maar om dit uit te maken, moet het algemeen, en gevolgelyk de geldschieters mede, die somme uitmaken. Het gevolg is, dat de geldschieters niet het geheel profyt van hun geld genieten, maar een gedeelte van dat profyt moeten missen, om den Staat bekwaam te maken tot de uitgave, en dat die genen welke geen geldschieters geweest zyn, een gedeelte van hunne andere inkomsten ten zelven einde moeten missen: derhalve veroorzaken de Staatsschulden niet anders, dan den eenen af te nemen en den anderen te geven, en zy zyn slechts middelen om de ongelykheid der fortuinen der Ingezetenen te vermeerderen, en even daarom doen zy een groot kwaad; want wie draagt hier de last? niet de vermogenden, want deze zyn de geldschieters, en zoo dezelve met zoo veel belast waren als er noodig was om hun den interest te betalen, zouden zy niets winnen, maar met de andere hand uitgeven 'tgene zy met de eene trokken. Ergo zyn het de min vermogenden die voor hen moeten

opbrengen. Deze min vermogenden halen dit verlies weder in, want de ryker geworden Ingezetenen laten meêr werken, en de armere laten zig meer betalen: het slot van de rekening zou men zeggen, komt dan op één uit, maar de slordige huishouders, lediggangers en ware armen die er altoos in een Staat zyn, meêr geld noodig hebbende tot hun bestaan, en niet meêr arbeid willende of kunnende doen, moeten noodwendig toenemen; van hier is dan de vermeerdering der armoede in een zoogenaamd ryk Land" 1).

Doch hoe gaarne VAN DE SPIEGEL zich in deze en andere staathuishoudkundige bespiegelingen verdiepte, eene boven alles geliefde en gezette studie hield in het tijdperk, over hetwelk deze Bundel het meest loopt, den Burgemeester van Goes in uren aan ambts- en staatspligten ontwoekerd, onledig: het was die der handelingen en gebeurtenissen uit de jaren van den opstand tegen Spanje. De *Satisfactie* dier stad en van Zuid-Beveland, zoo uitnemend en keurig toegelicht, was de voorbode van den meer omvattenden arbeid aan de opheldering van den oorsprong der Grondwet van de Vereenigde Nederlanden, van de Unie van Utrecht gewijd, die in de dagen van het plegtig en dankbaar gevierd tweede Eeuwfeest der vaderlandsche Vrijheid de hoogste verwachting bij deskundigen wekte. — Want toen de ***Ontwerpen van de Unie van Utrecht*, *benevens een Lyst van ongedrukte stukken tot de Historie van dezelve Unie betrekkelyk***, met een *Voorberigt* van 16 Mei 1778 VAN DE SPIEGELS ernstig en gelijk zijne gewoonte was, rijp doordacht voornemen hadden aangekondigd »***een Historie van de Unie***

1) Naar het oorspronkelijk H. S. (***Dagelyksche Aanteekeningen uit denken, leezen en hooren, meest betrekkelyk tot de Polityke Administratie en inzonderheid van de Republyk*** (1780 en volgende).

van Utrecht te schrijven, die de gronden van het egte en waare Staatsregt dezer Landen" moest blootleggen [1]), vond dit plan schier onverdeelden bijval, toejuiching en medewerking. Een uitgebreide briefwisseling verschafte hem bijdragen of wel nuttige wenken, en vuurde zijn ijver door lof en aanmoediging krachtig aan. Ik heb daarvan elders reeds proeven medegedeeld uit brieven van den lateren Gouverneur van Noord-Brabant, weleer Griffier van het Hof van Gelderland, Mr. C. G. HULTMAN [2]) en van diens bloedverwant den Regtsgeleerde Mr. HERMAN SCHOMAKER te Zutphen, alsmede uit de toen nog vrij welwillende gedachtenwisseling met VAN DE SPIEGELS jeugdigen mededinger op het gebied der Letteren en der Staatkunde, het ander toenmalig wonder van Zeeland, PIETER PAULUS, die in 1788 wat hard behandeld [3]), in 1795 als bij weerwraak, op het lot van den gewezen Raadpensionaris van Holland een zoo beslissenden en treurigen invloed zou uitoefenen. Maar in 't bijzonder hadden de aanklevers der gevestigde orde van zaken, hetzij dan Regenten of Geleerden het uitzigt op die Historie der Unie met levendige belangstelling begroet. Had de Verhandeling over den oorsprong der Vaderlandsche Rechten [4]) VAN DE SPIEGEL eenige jaren te voren, den dank of bij verschil op een of ander punt, de heusche aanmerkingen verschaft van den Griffier van H. Hoog Mog. HENDRIK FAGEL [5]), van JOHAN HOP [6]), van GERARD MEER-

1) Te verg. Mr. M. F. LANTSHEER, *de Rebus a* L. P. VAN DE SPIEGEL *in Zelandia gestis et scriptis*, p. 65, 94 sq.

2) Verg. *Een blik op Noord-Brabants materielen vooruitgang en politische ontwikkeling sedert* 1818 ('s Hertogenbosch 1873) bl. 48—56.

3) Zie hierbij VAN DE SPIEGELS mondelyke verklaringen in den kerker aan den Fiscaal JOHAN VALCKENAER, bl. 10, 14 van deze Verzameling.

4) Met het Voorberigt „Goes den 7 van Louwmaand 1769."

5) 16 April 1769.

6) 9 Mei 1769.

MAN [1]), van J. VISSER [2]), van H. VAN WYN [3]) en nog anderen, nu traden NIC. BONDT, PIETER BONDAM, JAKOB DE RHOER, J. N. VAN DER HOOP en W. A. SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, W. E. DE PERPONCHER, VAN DE PERRE *de Nieuwerve*, zoowel als nogmaals HENR. VAN WYN, W. en J. ERMERINS, P. J. MACARÉ en J. W. TE WATER den aanstaanden Geschiedschrijver te gemoet. Wien van die bevoegde tijdgenooten moest niet de hoop toelagchen, door een schitterend vernuft als dat van den Zeeuwschen Regent, en door zijne bekwame wélversneden pen in een nieuw licht gesteld te zien »de middelen waardoor de groote Omwenteling van zaken" trots alle geweld van PHILIPS en diens Landvoogden, was te weeg gebragt; de aanleiding tot het Verbond van Vereeniging en deszelfs inzigt; de raadplegingen over het Verbond; de voorwaarden waarop de Leden zich daarbij gevoegd hebben; de Regeringsform van dien tijd," en het van dat onderzoek gewis meest belangwekkend en boeijend gedeelte »de groote mannen die aan de gewigtige gebeurtenis het meeste deel gehad hebben [4])," in hun vaderlandlievend en kloek bedrijf naar het leven geteekend? In de bedoeling van VAN DE SPIEGEL moest het onwaardeerbaar nut van zulke Geschiedenis zijn de inwijding in de Voorouderlijke wijsheid, bij voorkomende gelegenheid na te volgen en toe te passen. Terwijl de nieuwsgierigheid zou bevredigd worden, kon men tevens leeren, »wat wij en de nakomelingschap behooren te doen" [5]). Nog altijd waren de raadplegingen en besluiten der Oprigters van 't Verbond van vereeniging, zijns

1) 30 April 1769.
2) 14 April 1769 en meerdere.
3) 22 Maart 1769 en meerdere.
4) *Ontwerpen van de Unie*, *Voorberigt* bl. VI.
5) Goes, 11 December 1779.

inziens, »de beste, zoo niet de eenige uitleggingen van hunne woorden [1]), waarhenen men in alle geschillen over het regt verstand der Grondwet onzer Constitutie, in alle nieuwigheden en afwijkingen der oorspronkelijke instelling, behoort terug te gaan, zal de Staat op zijne oude grondslagen gevestigd blijven."

Een der mannen, wiens Academische eersteling enkele Artikelen der Unie voorheen had toegelicht, de schrandere Amsterdamsche Advocaat BONDT, zonder zich in staat te bevinden, aan VAN DE SPIEGEL nieuwe bouwstoffen te leveren, deelde hem nogtans eenige niet te versmaden bijzonderheden mede, die ik hier laat volgen. »'T weinige, zeide hij [2]), dat ik gehad hebbe, heb ik aan den Heer P. PAULUS gecommuniceerd, die daarvan ook reeds gebruik gemaakt heeft. Ondertusschen is het my ook uit de by U WEdGestr. uitgegeven Ontwerpen nader gebleken, dat de Heer PAULUS zich in, hetgene hy omtrent de onderteekenaars der Unie heeft geschreven, vrij wat heeft vergist; zynde, zoo 't my al voorlang is voorgekomen, misleid door het exemplaar van de Unie, 't welk by den Raad van Staten gevonden is, en door hem voor *het eenige origineel* van de Unie wordt gehouden; 't welk ik voor my anders heb begrepen; te meer daar het zeer natuurlyk te denken is, dat men zich niet vergenoegd zal hebben één enkel geschrift van dit Verbond te teekenen; maar dat er integendeel verscheiden duplicata zullen zyn gemaakt, die over en weder geteekend, en door de voornaamste contrahenten met zich zullen zyn genomen. Ook heb ik my niet kunnen verbeelden, dat de Secretaris LAMZWEERDE, naar wiens authentisatie alle de afdrukken,

---

1) *Bundel van onuitgegeven stukken, dienende tot opheldering der Vaderlandsche Historie en Regeringsform*, Goes 1780, I. XII volg.

2) Amsterdam 30 Juny 1778.

zo verre ik weete, gevolgd zyn, een copy authentyk zoude hebben gemaakt uit een afschrift, 't welk niet voor het origineele, of voor een van de origineelen, te houden zoude zyn geweest. Dan U WelEd. Gestr. zal occasie hebben, om dit beter naar te gaan dan ik," enz.

Behalve dezen en andere brieven, door VAN DE SPIEGEL bewaard in een Bundel »*Collectanea rakende de Historie der Unie van Utrecht, en de eerste tyden van de Republyk*, verzameld sedert 1778 tot 1781, wanneer dit werk is blijven steken," zijn daarin vooreerst voorhanden eene reeks van stukken tot datzelfde tijdperk betrekkelijk, door VAN DE SPIEGEL zelf als »zeer fraai en nergens anders te vinden" bestempeld; op welke het »*Voorwerk van de Historie der Unie*" volgt, »gedeeltelyk afgemaakt of in brouillon" (een H. S. groot 120 bl. geregeld doorloopend). Daarna *Gendsche Vrede en pogingen tot Unie tusschen de Provintien in* 1576 (historisch fragment, eigenhandig). Vervolgens *na de Gentsche Pacificatie*, eene nieuwe Afdeeling, met de aanmerking: »Dit alles moet nader nagezien worden en is zeer onvolmaakt." Eindelijk nog een fol. *Aanteekeningen behoorende tot de Historie der Unie van Utrecht.* — Het is niet onbelangrijk na te gaan, op welke wijze ook nog buiten de briefwisseling van welke gewag is gemaakt, VAN DE SPIEGEL geene gelegenheid verzuimde om in duistere zaken door aanwijzing van deskundigen op het spoor te geraken in een tijd, toen nog geen wèl bestuurde Archiven met de loffelijkste en nooit te vergeefs beproefde bereidvaardigheid, in die mate gelijk heden het onderzoek der beoefenaren van 's Lands Geschiedenis begunstigden. — »Den 22 October 1779 — zoo stipt hij in zijne *Dagelijksche Aanteekeningen* aan, met den heer Griffier FAGEL sprekende over de origine der Vergadering van de Staten-Generaal, zeide zijn Ed. met mij van begrip te zijn,

dat men dezelve zoeken moest van de *Pacificatie van Gend* af; maar schoon de Vergadering toen dikwijls van den anderen gescheiden was, dat er evenwel altoos *eenige Leden* uit de voornaamste Provintien gebleven waren om *de loopende zaken* af-te doen, en dat hij een lijst had van de praesente heeren tot dat de Vergadering in 1593 *permanent* geworden was. — Dit discours in de kamer van zijn Hoogheid voorvallende," enz.

VAN DE SPIEGELS verkiezing tot Secretaris van 't Land of meer officieel, tot *Secretaris der Ed. Mog. Heeren Staten van Zeeland* 1), moge met den besten wil, het met zooveel geestdrift begonnen werk onuitvoerlijk gemaakt hebben, al die noeste arbeid zou niet onvruchtbaar blijven. In den nood van het Vaderland zou de Staatsman meer dan eens den vergaarden schat tot demping zoo het kon, der tweespalt die de Republiek verteerde, doeltreffend weten te gebruiken. De in het tweede Deel op te nemen geschriften van den Raadpensionaris werden ter overreding van de door partijschap verhitte gemoederen, met de lessen van het verleden niet zelden verrijkt. Hij plag de regelen van SIMON VAN SLINGELANDT te herhalen 2): »Wanneer de zaken door langheid van tyd, geraakt zyn in een groot verval en desordre dient niets zoozeer, om den weg te banen tot de ware middelen van *redres*, als terug te zien naar die tyden wanneer de zaken *ordentelyk*, en volgens de gronden van de Unie behandeld werden."

Onder de brieven over de Unie van Utrecht, met tijdgenooten gewisseld of van deze ontvangen, is er een van den toenmaligen Predikant te Vlissingen J. W. TE

---

1) Afstand van het Burgemeesterschap te Goes en van verscheiden andere stedelijke bedieningen (24 Juny 1780).

2) Miss. van den Raad van State aan H. Ho. Mog. 14 December 1716. *Bundel van onuitg. stukken* I. XIII; LANTSHEER, Dissert. p. 95. En z. ook deze Verzameling bl. 206.

WATER, die zijne ingenomenheid met het onderwerp betuigende, nog twee andere beroemde namen in die letteren vermeldt. De eerste was ONNO ZWIER VAN HAREN. TE WATER die in 1779 het tweede Eeuwfeest der Unie plegtig herdacht wenschte te zien, had zich onder anderen ook tot dien ongelukkigen Staatsman gewend met de vraag, of deze hem uit de Friesche Registers niet het een en ander van belang, betreffende de Utrechtsche Unie, konde mededeelen." Hierop zoo schrijft TE WATER, kreeg ik tot antwoord, »dat Hij (VAN HAREN), ten tyde wanneer hy Historieschryver van Friesland geweest was, hierop reeds onderzoek gedaan hadde, doch niets konde ontdekken van gewicht." — De tweede naam is door TE WATER niet uitgedrukt, maar laat zich raden, en brengt ons tegelijk nog een uitnemend geschrift van VAN DE SPIEGEL, in het geheugen, namenlijk de *Gedagten over het Samenstel onzer hedendaagsche Burgerlijke Regtsgeleerdheid*, door den hoogst opmerkelijken en gedenkwaardigen letterstrijd van den President van den Raad van Vlaanderen te Middelburg Mr. WILLEM SCHORER en den Advocaat te 's Hage Mr. L. J. VITRINGA uitgelokt. 1) — Het vraagstuk der Codificatie, in 1814 en volgende jaren in Duitschland aan de orde, was van 1777 af in ons Vaderland met niet minder degelijke wetenschap aangeroerd en veelzijdig overwogen en besproken. — Aan VAN DE SPIEGEL gaf TE WATER met de begeerte naar het boekje van zijn vriend den Burgemeester dat eerlang werd te gemoet gezien, tegelijk zijne afkeuring van den scherpen toon van den rondborstigen SCHORER te kennen. — »Ik verlange zeide hy, naar het op de pers zynde stukje over ons *Systema Jurisprudentiae civilis*, waartegen, misschien, wel de een of

---

1) Hierbij te verg. Mr. M. F. LANTSHEER, Dissert. p. 45—58.

ander zal opkomen, doch ongetwijfeld met meer discretie dan tegen den President. En wat wonder? Ik hoore dien heer liever praten, dan dat ik zijn schriften leze. Zij zijn niet ongelijk aan een kostbaar stuk houts, dat onbeschaafd is, en aan een ruwen diamant. Ook vreeze ik dat een doorgaande spotachtige stijl in zaken van deezen aart niet met het πρεπον overeenkomt. Was zijne Verhandeling zoo beschaafd en ernstig geschreven geweest, als zijn oogmerk lofwaardig, de tegenschriften zouden niet zoo meenigvuldig en minder scherp geweest zijn" [1]).

De gematigde en omzigtige Godgeleerde kon de man niet zijn, om een forschen ijsbreker als SCHORER wèl te begrijpen en te waarderen, of om het wezen der zaak den vorm voorbij te zien. Wie nog heden de langwijlige en kostbare processen betreurt, zal zich aan den »spotachtigen stijl" van den President niet ergeren, maar zich veeleer verwonderen, dat ook na de proeven van Codificatie, te rekenen van de Manier van Procederen van 22 Augustes 1799, en trots de meerdere regtszekerheid, het euvel waarover SCHORER het luidst klaagde, steeds in veranderde gedaante voortleeft! Voor 't overige verschijnt de President in deze Verzameling, als Financier en als voorstander der bedijking van Schorren op breede schaal, en derhalve ook in dit opzigt als VAN DE SPIEGELS geestverwant, met aanmerkingen en vernuftige gezegden die den vinnigen bestrijder van de toenmalige regtspleging in burgerlijke en in strafzaken herinneren [2]).

Een geheel anderen Financier-plannenmaker zien wij in dezen Bundel vermeld, met wien VAN DE SPIEGEL naderhand zorgvuldig alle aanraking vermeed, en wiens

---

1) Vlissingen, den 5 Oct. 1777.

2) Verg. bl. 248 (Memorie van Maart 1772) en bl. 271 (Brief van een S.....'s Heer aan een Vriend in Zeeland, 28 April 1772) Z. verder bl. 457.

handelingen hem meer dan vroeger van negotiatien afkeerig kunnen gemaakt hebben. — Ik bedoel den Amsterdammer JOH. VAN DER HEIJ, en diens finantiele operatien ten behoeve van Zeeland [1]. — De Catalogus der Bibliotheek van den Raadpensionaris vermeldt nevens andere geschriften van dien woeligen Publicist, een paket fol. »Bewijzen van de ingeteekende Praebenden, in de *Generale Praebenden-Compagnie*, opgericht te Amsterdam onder administratie van JOHAN VAN DER HEIJ" [2]. Op het jaar 1766 worden drie vlugschriften genoemd, die aan dienzelfden ijverigen man schijnen te moeten worden toegeschreven, hetzij gedurende of *na* den zevenjarigen oorlog verschenen, *Vrije gedachten over de Zeemacht — non plus ultra* en *Eerzuil voor de onzijdigheid.* Nog bijna dertig jaren daarna in 1794, ontmoet men in VAN DE SPIEGELS Verzameling onder den naam van VAN DER HEIJ *Observations sur les finances de la Grande-Bretagne*; en een uitvoerige brief van denzelfden Landgenoot uit Londen den 28 Mei 1784 aan den toenmaligen Secretaris der Staten van Zeeland gerigt en over Neerlands internationale betrekkingen handelende, zal in het Tweede Deel hier of daar wel eene plaats verdienen. Maar wat de vroegere ontwerpen van dien man betreft, vermoedelijk vooral op VAN DE SPIEGELS aanbeveling met het vertrouwen der Staten van Zeeland vereerd, daar onze Staatsman zijne ingenomenheid met de plannen van VAN DER HEIJ in de Memorie van Maart 1772 onbewimpeld erkent, deze hadden aanvankelijk zooveel ingang gevonden, dat VAN DER HEIJ tot »Commies der Provinciale Finantien te Amsterdam" was aangesteld, en dat met overleg van hem en van zijne kassiers aldaar,

1) Verg. bl. 288 (Maart 1772).
2) N°. 418 (Utrecht 1801); voorts N°. 1757 en 534 (Octavo).

eene geldleening van een millioen guldens Holl. ct. à $2\frac{1}{2}$ pct. ten behoeve van Zeeland was uitgeschreven. Eensklaps leest men in een geheim eigenhandig Rapport van den Secretaris der Provinciale Rekenkamer A. J. HUBGRONJE [1], vooreerst, dat die Negotiatie niet al te best vlotte, en ten andere, dat »de door hunne Edele Mogende aangestelde Commies om *domestieke redenen*, hebbende konnen goedvinden syn domicilium uyt de Republiek te transporteeren na het Cleefse, en sig by opentlyke Actens te stellen en verklaren een onderdaan van syne Kon. Pruyssise Majesteyt, kort vóór het eyndigen van het jaar 1774 aan hun Heeren Gecommitteerden by missive daarvan had kennis gegeven met verzoek van het aan hem alhier opgedragen Ampt in handen van hunne Edele Mogende te mogen resigneeren." Na volledige verantwoording van het door hem gevoerd beheer, had de Commissie »begrypende de *incongruiteit* van aan een onderdaan van eene vreemde Mogendheid eenige directie in de Provintiale Finantien toe te vertrouwen," aan VAN DER HEY natuurlijk het ontslag verleend. Welke »*domestieke* redenen" den bekwamen man tot de verhuizing van Amsterdam naar Kleef hadden bewogen, wordt niet nader aangeduid, maar de gissing ligt voor de hand, dat de ondernemende Financier in zijne »operatien" niet was geslaagd, en dat hij zich verpligt had gevonden die in het buitenland te doen vergeten [2].

Aangenamer is de indruk, dien men in het eerste tydperk, waarover deze Bundel loopt, van VAN DE SPIEGELS Ambtgenooten en medearbeiders in het opbeuren van Zeelands gezonken welvaart, ontvangt [3]. Ik heb hiervo-

1) 14 April 1775.

2) Het verzoek van VAN DER HEY om een of ander ambt, (3 April 1788) sloeg VAN DE SPIEGEL, Raadpensionaris van Holland (7 April) terstond af.

3) In 't bijzonder van de ijverige medewerking van J. VAN CITTERS,

ren doen opmerken, dat men den werkkring van mede-Regent en Staatslid, van dien van een ministerieel Ambt wèl had te onderscheiden. De verhouding van den oud-Burgemeester van Goes tot zijne medeleden ter Staats-vergadering, was na zijne benoeming tot *Secretaris van 't Land*, dat is, tot het *tweede* Ministerie van Zeeland in 1780, en daarna in 1785 tot het Raadpensionariaat of tot Eersten Minister, uit den aard der zaak dezelfde niet meer. — Gewis was de invloed ter Vergadering niet gering van het verzocht praeadvies van een Secretaris van Staat van zóó ongemeene bekwaamheid, of van eene leiding, welke de Raadpensionaris CHALMERS hem in netelige gevallen, niet ongaarne vertrouwde [1]; en zoowel de Hertog van Brunswijk als Prins WILLEM V wisten wèl wat zij deden, wanneer zij zich in zorgelijke omstandigheden, reeds toen, nog vóór dat VAN DE SPIEGEL Eerste Minister in Zeeland werd, bij voorkeur tot hem wendden. — Toch bespeurt men uit stukken in dezen Bundel gevlochten, hoe enkele Staatsleden den Secretaris zijne ondergeschiktheid en de ongelijkheid van een ministerielen post, reeds in 1783 vrij ruw herinnerden [2], en de tijd van nog erger misverstand en vervreemding zou maar al te spoedig naken. — En toch, of VAN DE SPIEGEL met hart en ziel aan zijn geboortegrond gehecht was? Wie er aan twijfelen mogt, sla een vlugtigen blik op de in deze Verzameling medegedeelde Memorie van Maart 1772, over de algemeene en de bijzondere oorzaken van het verval der Zeeuwsche Finantien; eene Memorie, die in stede van ijdele jammerklagten, na den grond der

---

IMAN VAN DEN BROECK, L. C. VAN SONSBEECK, J. M. CHALMERS, A. J. HURGRONJE, A. J. DE RUEVER, D. FIERS KAPPEYNE, W. A. DE BEVEREN, enz.

1) Z. den brief van 4 Aug. 1783, in deze Verzameling bl. 508.

2) Verg. den onaangenamen toon (21 November 1783) van den Pensionaris ERMERINS en het antwoord van VAN DE SPIEGEL bl. 502 volg.

kwaal te hebben gepeild, de middelen van herstel aanwijst [1]); geen stug of laatdunkend Aristocraat, maar een met de behoeften en belangen van alle standen en klassen der Maatschappij door en door bekenden Vaderlander leert men daaruit hoogschatten. Fabrieken en Koophandel, Landbouw, Veeteelt en Visscherijen hielden voortdurend zijne gedachten bezig, zoowel als ontwerpen en voorstellen tot ingrijpende Staatshervormingen, die zooals de dusgenaamde *Agenda* [2]) van Augustus 1784 en de daarby aanbevolen conversie van de *Leenen* [3]) in allodiale goederen, eene periode van overgang aanduiden tot de daden der mannen van 1795 en 1798, maar gekenmerkt door meer bezadigd overleg en door meerder ontzag van verkregen regten. — Van hetgeen door VAN DE SPIEGEL als Minister van Zeeland verrigt en tot stand gebragt werd, is het zorgvuldig beraamd *Reglement op het beleid van zaken ter Vergadering der Ed. Mog. Heeren Staten van Zeeland*, den 6 Augustus 1787 [4]) voorloopig voor den tijd van vijf jaren vastgesteld, of zoo veel langer als met eenparigheid der Leden zou worden verstaan, voorzeker niet het minst nuttige en gewigtige te achten. Niet ligt was er een Staatsman te vinden, meer dan VAN DE SPIEGEL doordrongen van de behoefte aan *orde*, hij die behalve de deugden van den mensch en burger, in een Regent of Minister, die in de groote zaken van een Land geplaatst is, vier onmisbare hoedanigheden eischte [5]), —

1) Z. dezen Bundel bl. 216—250.

2) Z. bl. 487—491

3) Z. ook dezen Bundel bl. 483, 487.

4) Verg. dezen Bundel (*Agenda*) bl. 490 „*Eerst en vooral* bedagt te zyn, op het vaststellen van een goed Reglement op de manier van delibereeren, zonder 't welk alle andere verbeteringen *onnuttelyk* zouden worden geproponeerd."

5) VAN DE SPIEGELS Memorie van 1791, door mij in de Sectie v. Regtsgeleerdheid en Staatswetenschappen van het Provinciaal Utrechtsch Genoot-

1 *orde*, 2 *standvastigheid*, 3 *omzigtigheid*, 4 *werkzaamheid;* maar *orde* kwam zoo al niet boven alles, dan toch zeer bijzonder in aanmerking: orde in *zijnen tijd*, orde in zijne *papieren*, orde in het *werk*, hetgeen dan het gemakkelijkst valt, als men orde *in 't hoofd* heeft;" een zekere methode van de zaken in te zien, van alle zijden te examineren, een zekere rangschikking zijner denkbeelden, zoo wel in de bevatting als in de voorstelling." Een *Reglement van orde* voor de Staatsvergadering van Zeeland, had voor de afdoening der zaken hetzij tijdig of na grondig onderzoek, al te lang ontbroken en de herziening was van jaar tot jaar vertraagd. Zeer onregelmatig woonden de Leden de zittingen bij of, gelijk immers al WILHEM VAN CITTERS klaagde, was hunne verschijning zonder last, dikwerf onvruchtbaar [1]). Groot was het verschil van het *getal* bij deze of gene meer belangwekkende beraadslagingen of plegtigheden, die tot drukker opkomst uitlokten — Waren bij het bezoek van den Prins-Erfstadhouder 84 Leden bijeen [2]), het getal ging doorgaans dertig of veertig niet te boven, en daalde soms zelfs beneden twintig, ja bijna tot dat van commissoriale Besognes of van Gecommitteerde Raden. Het is waar, de ligging van Zeeland, de afstand der eilanden [3]), de bezwaren van het getij, van weêr en wind legden hier meerdere moeijelijkheden in den weg dan elders. — Maar toch kon de onverschilligheid in het publiek belang al te grof zijn, en

schap medegedeeld. — (*Over eenige nagelaten onuitgegeven geschriften van den Raadpensionaris* VAN DE SPIEGEL).

1) Voortaan zouden de Resolutien „zoowel tegen de absente als tegen de praesente" Leden uitvoerbaar zijn (Art. 26 en 27, Reglem. 6 Aug. 1787).

2) 23 Mei 1766; 26 Mei 78, 29 Mei 50, 31 Mei 61, 2 Junij 60 Leden (gedurende 's Prinsen verblijf).

3) Verg. dezen Bundel bl. 87: „de deliberatien kunnen in Zeeland zoo schielijk niet gaan als in Holland; de buitenleden kunnen de kosten niet supporteeren." (Gezegde van den Raadpensionaris STEENGRACHT).

van daar de hoog ernstig, stipt en volledig geformuleerde eed, door elk Staatslid vóór hij de eerste maal ter Vergadering zitting nam, in dezer voege af te leggen: »dat hy de Hoogheid, Vryheid, Privilegien, geregtigheden en oude Herkomen van den Lande van Zeeland, Steden en Leden van dien, getrouwelyk en *yverlyk, alle tyd en allezins, zal helpen maintineeren*, en daartegen geen de minste indragt gedoogen; alle commissien, hem opgelegd, naarstelyk en exactelyk uitvoeren, en 't gene secreet behoort gehouden te worden, aan niemand, wie het ook zy, buiten zyne Principalen reveleeren." Er zouden drie gewone Vergaderingen in het jaar beschreven worden, in Maart, Augustus en November, (Art. 3) even als tot hiertoe, door Gecommitteerde Raden. — Kenmerkend is de deftigheid en statelykheid in den vorm en uitdrukking. De beginselen onwankelbaar door VAN DE SPIEGEL met opzigt tot het Staatsregt der Unie, en meer bepaald betrekkelijk het vrij Consent, van de Grafelijke Regering af herkomstig, tegen de heerschzucht in 't bijzonder der bovendrijvende gewesten, Holland en Gelderland, tegen de Staten-Generaal en den Raad van State in 1771 gehandhaafd, vindt men in het Art. 16 gehuldigd. Niettegenstaande Zeeland zich tegen alle verwachting, bij 's Prinsen uitspraak nog al redelijk wèl bevonden had, zouden de Arbiters voortaan *uit Zeeuwen »geen Leden van de Regeering zijnde*," worden gekozen (Art. 19, 20) en werden ter wegneming van elken twijfel, de zaken die ter Vergadering eenparigheid van stemmen eischten, één voor één, naauwkeurig aldus opgenoemd. — »De *eenparigheid der stemmen van alle de Leden van Staat*, zoo heet het, wordt vereischt tot het opstellen van schattingen, impositien, of eenige Belastingen, hoegenaamd, niet alleenlyk voor de eerste reize, maar by iedere vernieuwing, of verzogte continuatie van Consent, waaronder nogtans niet begrepen

zyn de deliberatien over de form, plaats en tyd van invordering, of dergelyke accessoiren. Voorts de deliberatien over Oorlog, Vrede, Tractaten, verandering in de Regeeringsform, Transport of cessie van Landen, zoowel tot het gemeene Bondgenootschap als tot de Provincie van Zeeland in 't particulier behoorende [1]). Alle Octroyen, Privilegien, Gratien, Exemtien, Dispensatien, afdoening of conversie van Fideicommissen, Surcheance van den loop der Justitie en generaallyk alle zoodanige beneficien, welke *ex plenitudine potestatis* worden verleend. Alle zaken medebrengende uitgaaf van 's Lands Penningen, 't welk nogthans by dezen bepaald wordt, boven de somme van zes honderd guldens. — Verandering in het stuk van Munte."

Wie zegt ons, hoe weldadig die plegtige en zoo versche inscherping van het verbod van overstemming in zulke levensvragen, acht jaren daarna, in Zeeland heeft gewerkt en de openbare meening tot een echt-republikeinsch protest aangespoord? Wie zegt ons, toen in 1795 bij de onderhandelingen met de Fransche Republiek, niet enkel van den afstand (*Transport of cessie*) van Staats-Vlaanderen, maar tot zelfs van Walcheren en Zuid-Beveland in ernst de rede was, of niet vooral daardoor de wakkere FRANÇOIS ERMERINS en TEISSÈDRE L'ANGE aangemoedigd zijn om den kreet van verontwaardiging uit Middelburg naar Parijs over te brengen? [2])

Zoo werd nog de vaderlandsche grond door de diensten van den Staatsman behouden, wien de haat der Leiders

---

1) In de Commissie van WILLEM V als Stadhouder van Zeeland (28 Januarij 1766) werden *Voorne* en den *Briel* nog tot Zeeland gerekend. Statc-Notulen fol 16 (28 Jan. 1766).

2) Verg. mijne *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek* I. Bijlage XII. Stukken aangaande de Zeeuwsche Deputatie naar Parijs bl. 81—94. Utrecht, 1868.

van de Omwenteling te 's Hage in dienzelfden tijd in den kerker vervolgde. — Maar hoe de gewezen Raadpensionaris met die gerustheid welke de onschuld met een regtmatig gevoel van eigenwaarde hem schonk, zijne bescheiden antecedenten te Goes, niet minder dan zijn glansrijk Ministerie in Holland herdacht, men zal het in de bijna stenographische mededeeling van VAN DE SPIEGELS onderhoud met JOHAN VALCKENAER, waarmede deze Bundel aanvangt, met aandoening en ontroering lezen.

Het behoort niet eigenlijk tot het bestek van deze Inleiding, reeds nu over de gebeurtenissen van 1787 en 1795 uit te weiden, of dienaangaande in een nader en naauwkeurig onderzoek te treden, voor het welk in een Tweede of Derde Deel als van zelf de plaats is aangewezen. Deze Bundel eindigt waar voor het eerst de rede is van VAN DE SPIEGELS overkomst naar 's Hage in Mei 1786, om met den Britschen Gezant HARRIS, sedert Lord MALMESBURY, den gevaarlijken toestand van den Stadhouder en van het Vaderland zelf te bespreken [1]. — Toch kunnen de beide Levensberigten al dadelijk uit VAN DE SPIEGELS nagelaten papieren hier en daar eene voorzeker welkome aanvulling ontvangen. — Hoopte de Staatsgevangene op een nieuwen ommekeer van zaken? op herstel in eer, ambt of waardigheid? Zie hier wat hij den 1 Januarij 1796 aan zijne waardige Echtgenoot DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE meldde [2]: »Sedert dat ik u gezien heb, is er niemand by my geweest, dus heb ik u niets nieuws te schryven, maar ik heb met veel plaisir de Zeeuwsche

1) Bl. 519. Het (VAN DE SPIEGEL) is *the only man* who has a head equal to the conception of *great ideas*, and whose energy and courage increase with the pressure and difficulties of the moment, let them be ever so great." (25 Julij 1786.) *Diaries* II, 218.

2) Medegedeeld door den achterkleinzoon van het edel tweetal, den heer H. C. NEDERBURGH te Nymegen.

Notulen van 1787 doorgeloopen en daarin alles gevonden wat betrekking heeft op de reis naar Nymegen in 1787 in Augustus, 't welk my geheel uit de gedagten gegaan was, en Gy kunt gerust zyn, dat daarin geen schyn of schaduw van beschuldiging is, zelfs al wilde men het tegenwoordig systema met dat van 1787 verbinden.

Hoe meer ik de zaken indenke, zooveel minder kan ik my verbeelden, dat VALCKENAER eene actie maken zal; maar het zal uitkomen op soupçons 1) en een party redenen om my gevangen te houden; want dit kan ik genoeg bespeuren, dat VALCKENAER niet zou durven een rapport geven dat volstrekt opposiet was aan dat van LIEBEHERR met de zyne.

V. heeft mij onlangs gezegd dat de *Oranje*-party nog zeer sterk woelt om *verandering* te maken; zoo dit waar is, doen de menschen zeer kwalyk en onvoorzigtig. Gy weet dat ik u altoos gezegd heb, dat het niet mogelyk is een verandering door geweld te maken, en dat dit niets anders zou uitwerken dan het Land en de particulieren nog ongelukkiger te maken; de uitkomst heeft het immers tot nog toe bewaarheid; want waar is het Osnabrugs leger, waar is de Engelsche expeditie? enz. Al myne verwagting *is op een Vrede* die zal moeten volgen,

---

1) Bij hetgeen wegens de *Zeeuwsche plunderingen*, door den Raadpensionaris aan VALCKENAER gezegd en later door DE PERPONCHER aangemerkt is (Z. dezen Bundel bl. 1, 2, 11, 45 volg.), voege men dezen brief van Prins WILLEM V aan VAN DE SPIEGEL, Nijmegen 8 Februari 1787: „Ik hebbe UWEG. missive van den 2 dezer wel ontvangen. Het doet my leed dat er desorders te Goes hebben plaetse gehad, *door eene blinde en verkeerden yver* van anders weldenkende lieden. Dit zal veel geschreeuw veroorzaeken en misschien *nadeelig zyn voor de goede zaek*. Ik approbeere ten volle het antwoort dat Heeren Gecommitteerde Raeden aan de Stad van Goes gegeven hebben, en denke dat men *niet* moet komen tot het doen marcheeren van Troupes dan in de uiterste noodzaekelykheit en wanneer alle andere middelen om de rust te herstellen, ontbreeken." (Origineel)

als de zaken in Frankryk in confusie raken, gelyk my toeschynt dat vroeg of laat komen moet, en met den vrede zullen onze zaken, op de eene of andere wyze een consistentie krygen. Hier moeten wy allen naar verlangen die het Vaderland liefhebben, en dan zullen ook alle violente maatregelen wel ophouden; *laat ons ondertusschen stil en lydzaam* zyn, en wagten wat God geven zal. *Confusie in het Land* is het ergste dat ons, by al de tegenwoordige rampen kan overkomen, en moet er doch confusie komen, dan hope ik, dat de *Oranje*-luiden er geen oorzaak van zullen zyn.

Ik heb gelagchen om de nouvelles die MIETJE eergisteren communiceerde by haar post-scriptum: gelooft doch geen enkel woord van zulke onwaarschynlykheden; het eenige dat my zou doen denken dat Pruissen zig in het spel mengen wil, is, dat volgens de Hoogduitsche papieren, magazynen worden aangelegd in het Cleefsche en dat aldaar eenige troupes staan verzameld te worden, maar dit kan differente oogmerken hebben. Ik blyve by myn ouden deun, dat geen revolutie te verwagten is dan van een Vrede, die van langzamerhand de ordre zal herstellen, *en ik verlang ook naar geen revolutie door geweld*, al konde ik voor myn particulier er veel by winnen, omdat ik gepersuadeerd ben dat Land en Volk dan verloren is.

Als ik het geluk eens heb van 't huis te zyn, meen ik my zoo doodstil te houden als mogelyk is; ik heb lang genoeg in myn leven met politique stormen geworsteld, en nu verlang ik maar naar een handvol ruste op het einde myner dagen, al moest ik ze dan in armoede doorbrengen; dit wist SALOMO ook, als hy zeide in zyne Spreuken: »beter is een gerigte van groenmoes daar liefde by is, dan een gemeste os met haat daarby."

Ik denk dat het Rapport van V(ALCKENAER) heden zal

inkomen; hy heeft my gezegd, dat zyn conclusie is, dat ik van de Poort af moet; maar hoe of wanneer, is van zyn departement niet: hy dagt evenwel, dat er al schielyk eene Resolutie op volgen zou, indien de nieuwe haspeling over de Nationale Conventie de zaken niet te veel vermenigvuldigt, zoodat men om geen andere denken kan. Toen ik het eerste blaadje schreef, wist ik dit nog niet."

Had de Muze welke hem als jongeling toelachte en bezielde, den Grijsaard geheel verlaten?

»Wanneer men eenige kleine versjes, uit myne gevangenis gezonden, niet onaardig gevonden had, schreef ik het volgende 1):

»'T is waar, ik mogt weleer in myne prille jeugd
In 's leevens lentestond, gewyd aan gulle vreugd
Het aangenaam bezoek van eene Zangnymf lyden;
Zy was bevallig, zacht, van minnelyk onthaal
En 't zy ze in 't Neerduitsch zong, of in Romeinsche taal,
De versen schenen haar als van de tong te glyden.
Het aartig snapstertje heeft dikwyls my gevleid,
Zy hield my lang geboeid aan haar bekoorlykheid;
Zy was ook regt gemaakt om 't jeugdig hart te steelen;
Want eerbaar, en vervreemd van laffe spotterny,
Was zy doch met den blyden bly.
Maar eens begon my dit gedartel te verveelen,
Ik zei, 't is lang genoeg dit vuurtjen aangestookt,
'T is beter nymfje, dat myn eigen schoorsteen rookt;
Vaarwel, gy zult welligt by andre Vrinden
Een waardiger gezelschap vinden.
De schoone ging, en beet de lip van spyt,
Maar ik stoord' er my niet aan, en 'k was haar kwyt.
'T is naar myn best onthoud *vry meer dan dertig jaren*

---

1) Den 17 November 1795, na ruim negen maanden in hechtenis te hebben gezeten.

Dat ik haar naaulyks sprak of zag;
Geen wonder, daar ik nacht en dag
De Staatszorg rondom my zag waren,
Een norsch en grommig wyf
Vol rimpels om den kop, en als een paal zoo styf.
Dit spooksel is met stank gescheiden,
En laat my zitten in 't verdriet;
Myn zangster hoort zoo ras die kwade tyding niet
Of zie, daar komt de feeks, om my weêr te verleiden.
Maar hola wat! men wordt door ondervinding wijs:
Ik ben nu oud en grijs,
Myn vuur is uitgedoofd, de sneeuwvlok dekt myn hairen,
Verbeeldingskracht is weg, en het verstopt gehoor
Heeft voor de maat en klank geen teederheid van oor.
Dus laat ik best het verzen maken varen,
En gy mejuffer, ja, gy zyt een nympf, nogtans
Als andere jufferschap, spot gy met oude mans" 1).

Een andermaal vergeleek hij luchtig schertsend zijn toestand met dien van zijn' Voorganger, den Raadpensionaris JACOB CATS, die de Staatszorgen vliedende, door deze op verre na niet gelijk VAN DE SPIEGEL, ooit was gekweld geworden. — Maar bovenal vond hij kracht en steun in de Godsdienst, van welker waarheden hij zoo diep was doordrongen, of in het voorbeeld van andere doorluchtige en deugdzame Staatslieden, wier onvergankelijke roem hen bij de onpartijdige nakomelingschap op hunne verdwaasde of verblinde tijdgenooten wreekt. Doorgaans evenwel was zijn toon nederig en ootmoedig.

»Dans des revers qu'on ne peut pas prévenir ni empêcher, il faut chercher à les adoucir par ces trois voies. 1 par la résignation entière; 2 en les envisageant par le côté riant; 3 en occupant ses pensées plus de ce que l'on

---

1) Medegedeeld door den heer H. C. NEDERBURGH.

possède, que de ce que l'on manque. — Quand je considère ma situation présente dans une longue captivité, etc. je le fais sous un point de vue religieux et sous un point de vue philosophique. — Par la première considération, je suis persuadé que tout venant de la main de Dieu, il ne peut être que pour le mieux, servant à des fins sages et bienfaisantes, tant pour le bien général que pour le mien propre, pour mon amendement, pour me sêvrer de plusieurs passions désordonnées, qui m'ont trop obsédé dans le tumulte du monde, pour me garantir contre des persécutions de mes ennemis, pour m'empêcher de n'être pas entraîné dans des projets qui ne sont pas assortis aux circonstances du tems. — Par la seconde considération, je ne puis que sentir avec plaisir mon éloignement du grand Théâtre de désordres et de misères. — J'ai à rendre grâces des ressources que j'ai trouvées dans mon âme; je puis refléchir sans honte sur ma vie publique; je *reçois des témoignages d'amitié du dehors* 1); je jouis de la société de personnes qui me sont chères; j'ai une conscience pure et une âme tranquille; je reçois une nourriture et un traitement honnête. Avec tout cela je suis libre, en ne désirant rien au delà de ce qu'il m'est permis d'avoir."

De Staatsgevangene voedde — wij zagen het reeds — geene contra-revolutionaire ontwerpen, veelmin eenige zucht naar weerwraak. »Het is op een andere plaats

1) Bij den Vrede te Bazel, had de Diplomatie zich het lot van VAN DE SPIEGEL aangetrokken. En in een dicht-*offer bij het graf van* VAN DE SPIEGEL, van DIRK MULLER MASSIS, oud-Schepen, Raad en Secretaris der Weeskamer der Stad Leyden (op den Huize Rollecate bij Vollenhove, 10 Mei 1800) leest men deze uitboezeming: „Tuig Lingen SPIEGELS deugd. Hij weigert (schoon beroofd van goed, maar nooit van eer) 't grootmoedig Engelsch goud. O grootsch, o eerlyk teeken! *'s Lands-Pensionaris deugd voegt 't vreemd goud nimmermeer*" ('s Jaars 1000 p. sterl.)

getoond, zoo teekent hij ergens aan, hoe noodzakelyk het zou zyn, *by zekere omstandigheden*, de oude Constitutie gezuiverd van de schadelijke misbruiken en afwykingen, te praefereeren boven iedere nieuwe, waarmede sommige politieke Charlatans het hoofd gevuld hebben; maar men moet hierby voegen dat het niet genoeg is de oude ware Constitutie weder in te roepen, indien men de Ingezetenen niet kan of durft terugbrengen tot de oude Deugden, welke de eenige middelen waren, waardoor het Land onder die Constitutie, zyn hoogen trap van grootheid beklommen heeft: by de Romeinen was het niet »moribus antiquis" alleen, maar »*moribus antiquis, Res stat Romana Virisque*" [1]. — De eenvoudigheid der zeden, de eerlijkheid in handel en wandel, de Godsdienstige yver, de spaarzaamheid en diergelyke deugden, waren zeker krachtige hulpmiddelen, maar de Republikeinsche deugd zoo noodzakelijk in alle Staten en zoo onafscheidelyk van nieuw opkomende Gemeenebesten, moet er by komen; die nationale geest, die ware Vaderlandsliefde, waardoor ieder byzonder Ingezeten zich gedraagt als een medewerkend Lid tot het gemeene welzyn, moet de Constitutie ondersteunen. Dezen geest moet men trachten op te wekken, door de aanprikkelingen van lof en eere: hierin kunnen onze naburen, de Engelschen ons tot voorbeeld strekken: ziet hunne verknochtheid aan de Wetten des Vaderlands, ziet de belooningen aan verdienstelijke daden gegeven: ziet de gedenkteekens zelf na hunnen dood opgerigt voor degenen die zich in hun leven wèl verdiend gemaakt hebben. — De Chinesen, wier Staatkunde men wel eens te veel bewondert, hebben een gewoonte die hier wel navolging vereischte, hun *Boek van*

---

1) Eene bij VAN DE SPIEGEL van ouds geliefde spreuk. Verg. zijn geschrift van 1771, in desen Bundel bl. 165.

Verdiensten. Niets spoort de menschen tot deze deugd meerder aan, als wanneer by zyne medeburgers zyn lof van alle tongen rolt; niets kittelt hem meer, als

»Digitis monstrari et dicier hic est."

Aan de andere kant, niets houdt hem zoozeer terug van daden eenen braven Burger onwaardig, als wanneer hij zich ziet met een soort van verachting en als een onwaardig Lid der Maatschappij beschouwd [1])."

De Staatsman op wiens geboorte Zeeland roem draagt, vond als balling rust, in het afgelegen en vergeten Lingen. Dáár heeft onder de droevigste omstandigheden, de treurende Weduwe met hare kinderen, het aandenken van den geliefden Man en Vader in eene grafnaald geëerd. Wél hadden de woorden van *Scipio* daarop gebeiteld mogen zijn: [2])

»Ingrata Patria, neque ossa mea habebis" — ondankbaar Vaderland, gij zult zelfs mijn koud gebeente derven." Maar de Eerste Minister van Zeeland en van Holland beide, na 36 jarige toewijding aan 's Lands dienst, aldus vervolgd en mishandeld begint, hetzij dan met of zonder standbeeld, in het hart der Natie te leven. — En indien deze Herinneringen den grooten man niet geheel onwaardig worden geacht, zal het aan het Zeeuwsch Genootschap, de wetenschappelijke Instelling, die het initiatief van dit openbaar huldebetoon heeft genomen, eenmaal tot eer strekken, zoover van haar afhing, een heilige schuld te hebben betaald.

1) Naar VAN DE SPIEGELS H. S.

2) Dit verlangde de Vriend en Vereerer van den Raadpensionaris, de Leidsche Hoogleeraar J. W. TE WATER.

Utrecht,
10 Junij 1874.

G. W. VREEDE.

INHOUD.

Bladz.

VAN DE SPIEGEL aan JOH. VALCKENAER . . . . 1—3
VAN DE SPIEGELS mondelijke verklaringen in den kerker. . . . 4—18
De Raadpensionaris geschetst door zijne dochter Mevr. V. HEECKEREN V. MOLENCATE . . . . 19—34
Tweede Levensberigt van VAN DE SPIEGEL . . . . 35—55

Consideratien op het geprojecteerde Ambtfurnissement en Negotiatie door de Stad Middelburg (1766). . . . . 56—61
Bestrijding van een Vertoog van den Raad van State . . . . . 61—65
Aanmerking van den Secretaris van 't Land CHALMERS . . . . 65 volg.
Deliberatien der Staten van Zeeland, 1768, 1769 . . . . . . 66—71
Verbaal en Rapport der buiteng. Deputatie naar 's Hage over de Finantien van Zeeland (1769) . . . . 71—83
Besogne over die Finantien te 's Hage (1769) . . . . 83—89
Rapport der Deputatie. . . . . 90—100
Advies der Stad Goes over de Zeeuwsche Belastingen (6 Jan. 1770). 101—112
Advies dier Stad over de polderpligtigheid en de ondersteuning der Calamiteuse Polders . . . . 112—122
Resol. der Staten van Zeelands Maart 1770 over het finantieel geschil met den Raad van State en H. Ho. Mog. . . . . 122—124
Missive der Staten van Zeeland, 25 Oct. 1770 aan H. Ho. Mog. 124—138
Resol. der Staten van Zeeland 28 Dec. 1770 tegen de bedreigde Bezending uit 's Hage en de Uitspraak van den Stadhouder. 138—143
Adviezen van Middelburg en Goes (Januarij 1771) . . . . . . 143—153
Brief van een Heer uit Gelderland enz. (1 Maart 1771). . . . 154—179
Resol. der Staten van Zeeland (April 1771) . . . . 180—187
Resol. dier Staten 6 Junij 1771. . 187—191, en Missive aan den Prins. . . . . 187—194
Uitspraak van WILLEM V 30 Oct. 1771. . . . . 194—196
Missive der Staten aan den Prins, 22 Nov. 1771. . . . . . . 197—200
Missive dier Staten aan H. Hoog Mog. (eodem) . . . . 201—213
Voorstel van VAN DE SPIEGEL 23 Januarij 1772. . . . . . . 214 volg.

Bladz.

VAN DE SPIEGELS Memorie over het verval der welvaart van Zeeland, Maart 1772 . . . . 216 - 250

Brief van een S.....'s Heer aan een Heer in Zeeland (April 1772). 250—273

Pointen rakende Essequebo en Demerary. . . . . 273—275

Uitspraak van den Prins en Miss. der Staten van Zeeland, 6 Maart 1773 . . . . 276—283

Promemoria over de bezwaren van Zeeland (2 Mei 1774) Hoofdplaat enz. . . . . 284—306

Advies der Stad Goes (7 Aug. 1773) . . . . 306 volgg.

Besogne over de Finantien (16 Sept. 1773) . . . . 308—311

Onvervankelijke Consideratien op de Reflectien van den Raad van State, (Maart 1775), 22 Mei 1775 . . . . 311—325

Memorie en Brieven ter bevordering van eene schikking aangaande de Hoofdplaat (GILLES, FAGEL) en IJzendyksche Schorren . . . . 325—337

Regtvaardiging der Conventie over de Hoofdplaat enz. . . . . 337—343

Conventie . . . . 343—348

Resol. der Staten van Zeeland (21 Julij 1777). . . . . 349—358

Nadere Poincten van verdrag enz., (6 Junij 1777). . . . . . 358—364

Rapport der Comm. naar 's Hage (Hoofdplaat enz.), 26 Junij 1777). 364—373

Rapport over de bedijking der Hoofdplaat enz. (6 April 1780). 373—387

Brieven betrekkel. de Hoofdplaat (1775—1779) (Mr. J. G. SCHOREER, CHALMERS, A. J. DE RUEVER) . . . . 388—403

Grieven der ingelanden van Walcheren, (Rapport) 28 Sept. 1775. 404—422

Walchersche Boeren-Politie, (17 Febr. 1778) . . . . 422—432

Brief van Mr. A. J. HURGRONJE (1775) . . . . 433 volg.

Advies van VAN DE SPIEGEL over den Ambachtsheer-Grondenaar (1770). . . . . 435—449

Over den oorsprong der Zeeuwsche Ambachtsgevolgen (1770) . 448—459

Advies over het beweerd regt der Ambachtsheeren van Wolphaartsdijk enz. (Mei 1773) . . . . 460—478

Memor. van VAN DE SPIEGEL over de Finantien van Zeeland (1782). 478—486

Agenda (Aug. 1784) . . . . 487—491

Proportie in het heffen van de Belastingen (1785) . . . . . . 491—494

Uitvoer der Veldgewassen . . . . 494—497

Balans van Commercie. . . . . 497 volg.

Inkomen en vertering der Zeeuwen . . . . 499 volg.

Plan van Ressources (1786) . . . . 500—506

Geschil over de Militaire Jurisdictie (1783) . . . . 506—511

Brieven over de Commissien tot de Quotes en Defensie in 's Hage 1786) Aan VAN CITTERS, LAMBRECHTSEN en POUS . . . . 512 - 519

Wisselkoers van Zeeland op Holland (1786) . . . . 519—521

I. VAN DE SPIEGEL *aan* VALCKENAER. 1)

WelEdele Hooggeleerde Heer!

Neem niet kwaalijk, dat ik de oude titulature gebruik in een brief die niet officieel is, maar een gevolg van de vrindelijke conversatie, die Uw E. de goedheid gehadt heeft, gisteren avond, met mij te houden.

Ik heb den geheelen nagt liggen denken op het gene gezegd wordt op het subject van mijne directie in de Finantien, en daar dit een poinct van importantie is voor de Natie en voor Uw E. om ten vollen geinformeerd te zijn, of ik met mogelijkheid iets daarvan tot onbekende of verkeerde einden heb kunnen detourneeren, terwijl al wat ik Uw E. daaromtrent zegge, slegts als een disculpatie zonder bewijs zou kunnen aangezien worden, zoo bidde ik Uw E. zig te willen informeeren bij alle, die in het Comptoir van Finantie, gedurende mijn Ministerie, geweest zijn, en voor zoo veel het montant van den XXV^{n} penning en desselfs employ betreft, alsmede over de Resolutien van Gec Raaden die wat tenebreus schijnen, bij den door — eerlijken en kundigen VAN BUREN, die dit werk meest behandeld heeft.

Wat aangaat de verdere inculpatien van plunderingen &c. dezelve houde ik voor infame calumnien; en voor zooveel

1) Naar den oorspronkelijken brief. Verzam. VALCKENAER–LUZAC. Medegedeeld door Dr. W. N. DU RIEU.

mijn zoon te Goes betreft, indien mijn geheugen mij niet bedriegt, is hij, gedurende de plundering in die stad, bij mij te Middelburg geweest; evenwel dit zou nader te onderzoeken zijn, maar ik kenne hem voor niet laag genoeg, om zig, direct of indirect, tot zulke verfoeilijke en hoogst misdadige ondernemingen te leenen 1).

Ik heb ook nader gedagt, of er op den dag van mijne arrestatie, Commissarissen aan mijn huis geweest zijn, om naar mijne papieren te informeeren; en ik kan mij, ter goeder trouwe, niets daarvan herinneren; nogthans die dag is zoo confus geweest en het is zoo lang geleeden, dat het mij zou kunnen ontsnapt zijn; ondertusschen is dit ligtelijk te weeten van die Commissarissen zelfs, die er zouden moeten geweest zijn; maar zoo ik het wel heb, heeft de kamerbewaarder ENTE mij iets gezegd, van de intentie om mijne papieren te verzegelen, waarop ik in substantie geantwoord heb, dat ik alle 's Lands papieren, zooveel mij bewust was, aan de Commissie van de Heeren ROOS &a. had overgegeeven, en verder aangenomen te zullen overgeeven 't gene ik nog vinden mogt (gelijk ik meen dat ook staat in het slot van den gemaakten Inventaris, door dh^n ROOS aan mijn Secretaris gedicteerd) terwijl voor 't overige de papieren in mijn huis mijn eigendom waren.

Ik heb in Uw E. bespeurd een begeerte om de waarheid te zoeken, en niet om een man die, door de omstandigheden der tijden en de praeventie tegen zijn persoon, ongelukkig is geworden, verder te bederven, en ik zal opregtelijk met Uw E. mede werken om de waarheid aan het licht te brengen: ik heb niets gecacheerd voor iemand die verstand bezit om de zaaken door te zien, en eerlijkheid om dezelve in haare waare gedaante te apprecieeren.

---

1) Z. hierbij A. J. V. CAUWENBERG, *Omstandig verhaal van het voorgevallene te Middelburg in 1787, behelzende de Plunderingen*, enz. bl. 12. (gedrukt in Holland 1796).

Ik verzoek geen gratie of faveur, dan alleen dat mijn toestand in deezen elendigen staat van gevangenis en afscheiding van mijne geliefde betrekkingen, zoo draaglijk worde gemaakt als mogelijk is: dit mag ik als mensch vraagen en daar menschlievendheid plaats heeft, zal het mij niet geweigerd worden.

Ik heb de eer met alle hoogagting te zijn

WelEdele en Hooggeleerde Heer!
Uw E. onderd. dienaar
L. P. VAN DE SPIEGEL.

Van de Voorpoort den 3 Dec[r] 1795.

Uw E. gelieve dit papier te excuseeren, ik heb geen ander.

(„L. P. VAN DE SPIEGEL
3 dec. 95, de poort.") 1)

Los blaadje.

„Ik heb op 't Huis op 't Bosch geschreeven een *Verantwoording van mijn Ministerie*, welke ik aan Uw E. gegeeven heb om bij mijn dood te kunnen gebruiken: ik verzoek dat Uw E. dezelve aan den Heer Professor VALCKENAER ter hand stelt, die ze aan u nader zal doen geworden." —

P. S. 2) „Ik geloof, dat ik gisteren den titel van het bewuste stuk verkeerd opgegeeven heb, en dat het niet is *Verantwoording*, maar *herinnering &a.* ik melde dit alleen, opdat men niet te vergeefs zoeken zoude; want ik geloof niet dat mijn zoon het zelfs kent, maar zijne Moeder kent het."

(eigenhandig V. DE SPIEGEL)

1) Aanteekening van VALCKENAER.

2) Nog een ander los blaadje.

II. VAN DE SPIEGEL'S *mondelijke verklaringen in den kerker.*

Particulariteiten door VAN DE SPIEGEL *aan mij* 1) *verhaald op den avond van 2 December op de Voorpoorte.*

„De Prins heeft geen active couragie; maar eene passive; hij is lang niet Engelschgezind. Hij is geruineerd, spreekt groot van zijne bezittingen; maar ik wist wel beter. Hij kènt geen geld, noch finantiele operatien; hij heeft geen duit in de Engelsche fondsen, hij heeft weinig contanten gehad. Ik heb over dien toestand der financien, menigmaal hooren klagen in de huishouding.

De inkomsten van het land van den Stadhouder zijn in de Post van den N. R. 2) kwalijk berekend; die man verstaat het niet, zij bedragen met alle pensioenen en pillegiften, ruim zeven tonnen gouds.

De Prins verteerde een millioen guldens.

Hij trok ruim honderdduizend guldens uit zijne Duitsche Staten.

Hij had 's avonds den 17 3) beloofd in een besogne van Holland, naast de Vergadering van Holland, alwaar 3 of 4 Heeren present waren, dat hij niet vertrekken zou; op sterke instantiën van VAN DE SPIEGEL, die zeide, dat het nu de tijd was, dat hij moest toonen goed en bloed veil te hebben. Echter bij het uitgaan, zeide de Prins, zooals hij veelmalen uit de Schrift redeneerde:

„Ik mag wel zeggen, zoo als in den Bijbel staat, *ongelukkig is hij, die in den winter op een Sabbathdag moet*

---

1) JOHAN VALCKENAER (eigenh. M. S.) uit de nalatenschap van Mr. L. C. LUZAC, medegedeeld door Dr. W. N. DU RIEU.

2) Neder-Rhijn.

3) Januarij 1795.

vluchten of reizen (of: wee hem wiens vlucht is in den winter op een Sabbatdag). Dit gaf mij achterdocht: ik communiceerde mijne suspicie weder binnen komende aan VAN DE WALL en zeide hem, wij moeten STARRENBURG 1) vragen of hij denkt te blijven. VAN DE WALL dorst het dezen *slechten karel* niet vragen, ik wel. Hij daarop, „hoe zoo?" Omdat zoo de Prins vertrekt, er orders voor het garnizoen tot bewaring van de rust en goede ordre moeten gesteld worden. Toen bekende hij, voornemens te zijn heen te gaan, gelijk hij deed, alleen in een pink, want de Prins wilde hem niet in de zijne hebben. De Prins was bang voor hem, maar vertrouwde hem niet.

De Prins was een indechiffrabel karakter, had veel goeds, eene prodigieuse memorie, en een zeer schoon oordeel, maar vacillant in zijne besluiten. De Prins verstond de form onzer Regering veel beter dan de meeste Regenten.

Gevraagd wat hij (VAN DE SPIEGEL) dacht over de ordres door den Prins uit Kew afgevaardigd naar onze Colonien? antwoordt hij: „dat die hem dat geraden had, hem een zeer slechten raad had gegeven."

Op 't stuk der vertering van den Prins en sluikhandel in 's Hage, zegt VAN DE SPIEGEL met hulp van den Fiscaal HOYER informatien genomen, en met voorkennis van den Prins order gesteld te hebben (de praetense consumptien waren exorbitant), zoodat er in 't vervolg niets van impost vrij was, dan met een briefje van de Hof-Commissie gehaald. De Prins was zeer bang dat de Engelschen in Holland zouden komen, bij de jongste deroute. VAN DE SPIEGEL zegt dit belet te hebben en aan den Engelschen Minister verzekerd te hebben, dat de Hollandsche boeren zich niet zoo zouden laten plunderen als de Gelderschen, en dat de Prins hem bij den arm vattende, met vuur zoude gezegd hebben:

1) VAN WASSENAAR, Lid der Ridderschap van Holland.

„dan zal ik mij aan 't hoofd van 't volk stellen, en ze met schoppen en spaden doodslaan." VAN DE SPIEGEL zegt van de vlucht van den Prins niets bevorens geweten te hebben. Mevrouw de Princes echter had hem een brief geschreven over haar dessein. De Prins niet en had het contrarie ut supra, beloofd. Hij 1) was zeer ziek sedert eenige dagen, aan eene ziekte in 't hoofd. Men zeide hem niets van hetgeen er gebeurde. De doctor VAN LAER had verboden hem iets te zeggen, en verzekerd dat als hij uitging, hij dan voor zijn leven niet instond. Toen hij den 18 hoorde dat alles verloren was, besloot hij naar de Vergadering te gaan. Hij sprak daarin naar hetgeen anderen hem naderhand zeiden, zoo ferm, en zoo lang, dat hij zelfs niet begrijpen kan hoe het hem mogelijk geweest zij. Hij is verwonderd dat de jonge Prinsen, aan wie niet door H.H. Mog. maar door den Vader de dimissie gegeven is, hebben willen besluiten om te vertrekken; deze jongelingen waren vol couragie en wilden volhouden.

FAGEL is een braaf, eerlijk Minister; deugdzamer dan zijn vader; zeer modest; doch heeft het zwak der FAGEL's, geene genoegzame voortvarendheid.

RHEDE 2) een excellent Minister, doch steeds om geld vragende, daar ik wel eens moeijelijk om wierd. NAGELL te London een zeer eigenwijs heer, die hier door het Cabinet van London wilde influenceren en dirigeren onze politique. Ik heb dikwijls oneenigheid met hem gehad daarover en heb hem meermalen ernstig moeten corrigeren. Gij moet niet denken, dat mijne correspondentie met de Ministers zoo diplomatiek is geweest; gij zult zien, dat ze zeer eenvoudig is geweest. Zij wisten ieder wat mijn systema was. VAN DER HOOP te Luik heb ik gemaintineerd zooveel ik

1) VAN DE SPIEGEL.

2) VAN REEDE.

kon: hij was aan de patriotsche partij geweest, maar ik heb de patriotten nergens geremoveerd en er tegen geweest.

Ik ben in 1788 naar Wesel gezonden door de Staten, om den Koning te complimenteren.

„In 1787 naar *Nymegen* 1) door de Staten van Zeeland gezonden. Op het Loo is geen tractaat gesloten, dan alleen de praeliminairen geteekend tusschen het tractaat van Engeland met Pruissen. Na het tractaat van 1794 2) hebben de Engelsche Minister en de Pruis mij en FAGEL ieder voor *f* 20,000 aan pourtraiten met diamanten willen praesent geven. Wij hebben beide geweigerd op fundament, dat mijne Instructie dit verbood; de Ministers daarop: „Gij moogt het vragen aan uwe Heeren en meesters." Ik heb gepersisteerd, en er niet van gesproken, omdat wij begrepen, dat de Staat dan contra-praesenten zoude hebben moeten doen. Het heeft mij verwonderd dat MALMESBURY de praesenten van Pruissen heeft aangenomen.

In den Brabantschen tijd heeft de Bisschop van Antwerpen 3) mij een korf met Bourgogne-wijn gezonden; ik heb ze terstond teruggezonden met dezelve koets, waarin ze gezonden werd. Die man was slim. VAN DER NOOT een onnoozel man. VAN LEEMPOEL een man van studie, maar weinig oordeel. VAN EUPEN een slim man. Toen V. LEEMPOEL mij kwam zeggen, dat de Staten hadden afgeslagen de propositie van LEOPOLD tot minnelijke schikking, hebbe ik geantwoord: dat er dan twee gekken waren bij elkander geweest, de Keizer om zulk eene propositie te doen, de Staten om ze te weigeren.

Mijne intentie is nooit geweest om de Belgique tot eene afzonderlijke Republiek te hebben, maar om er op gelimi-

---

1) VALCKENAER. „N.B."

2) Er stond eerst 1788.

3) C F. DE NELIS.

teerde voorwaarden den Keizer in te laten; het moest een voormuur tegen Frankrijk zijn en blijven. MOTMAN heb ik over het geld onderhouden, en ad objectionem 1) dat MOTMAN wissels ad *f* 100,000 had genegotieerd, door den Abt van Tongerloo getrokken, respondit, MOTMAN heeft mij gezegd, dat hij veel verschotten voor dien Abt had gedaan, en dat die met hem zoo had geliquideerd.

Lord MALMESBURY (HARRIS) sloeg mij voor om de Constitutie te guaranderen in 1788, meenende dat zulks hier zeer aangenaam zou zijn; ik heb zulks geweigerd, maar wel gewild, dat men het Stadhouderschap zou guaranderen in het huis van *Oranje*, op dien voet als wij het huis van Hanover op den troon van Engeland hadden geguarandeerd. MALMESBURY lachte, en erkende de distinctie.

AUCKLAND is mijn vriend; den eersten avond dat ik hem zag, hebben wij woorden gehad, sedert altijd goede vrienden.

Wij zijn niet geregeerd door Engeland, zooals men denkt, het zal blijken (uit de Apologie) dat wij te London vrij wat invloed hadden.

Ik heb de ouvertures tot vrede door VAN BREUGEL gedaan, nooit betrouwd.

FAGEL was daarop naar London gezonden 2), omdat de Franschen een wapenstilstand hadden voorgeslagen.

Quaeritur, waarom die guarantie? is die niet een attentaat? dezelve is tegen het huis van Oranje geweest, hetwelk vele Regenten in Zeeland en elders na de omwenteling 3) meerdere macht wilden geven; dit heeft men willen beletten.

Erkent 4) vele gebreken in de Constitutie, doch is altijd gecontrecarreerd. Welk Patriot heb ik vervolgd? Welk heb

1) Van hem, VALCKENAER.

2) „Ik ben niet zeker of ik dit wel heb onthouden" (VALCKENAER).

3) Van 1787.

4) VAN DE SPIEGEL.

ik uit de ambten gestooten? Over den Raadsheer SPAAN heb ik gesproken, toen ik wist, dat hij vertrokken was. — Heb ik mijn zoon als Agent van H.H. Mog. niet geweigerd aan te doen stellen? heb ik niet geweigerd in de plaats van LESTEVENON, mij als Curator der Leidsche Academie te doen benoemen?

De 25ste penning heeft ruim 51 millioenen plus minus opgebracht. De makelaars wilden den voet stellen, en gaven te kennen dat de recepissen zouden vallen. Wij hebben dezelve secreet laten opkoopen door vertrouwde makelaars, zoowel als de voorkomende obligatien, die dus op 78 à 80 % zijn gebleven, waardoor het product der negotiatie ook is gestijfd. Wij hebben hieraan zeven millioenen der 25ste penning gebruikt, en voor 10 millioenen ingekocht. Die interessen zijn ad 250 duizend guldens in de secrete kas gestort. Die secrete kas was eene schoone uitvinding van STEIJN, die aan zijn successeur BLEISWIJK 7 of 9 millioenen heeft nagelaten in die casse: deze was geen financier en heeft alles ingeteerd. Dat moest een spaarpotje zijn! Ik heb met VAN BUREN dat trachten te herstellen. Hier hebben maar zeer weinige Heeren van de Regering van geweten. Confr. VAN BUREN. De Pruissische historie aan hunne leverancien heeft ons 5 à 6 millioen gekost. Praesenten behalve de gouden medaille aan BRUNSWIJK zijn aan niemand gegeven: ik zweer daarop en passeere condemnatie van mijn hoofd

25 millioen aan de O. I. Comp.

Eenige sommen aan de West.

Vele aan de bijzondere steden. Ziedaar het emplooij, dat nooit door mijne handen is gegaan, maar tot een stuiver toe op de Financie van Holland moet gevonden worden. Heeft [1]) voor correspondentie-gelden die altijd onbepaald wa-

1) VAN DE SPIEGEL.

ren, nooit meer dan 21 à 22 duizend gulden gehad. Zijne voorzaten 24 à 25 duizend: heeft meer gedaan dan die; want heeft een declaratoir geligt van het montant der ontvangene gelden; die op het voorbeeld van BLEISWIJK aan den Prins verantwoord, en vervolgens aan Gecommitteerde Raden daarvan kennis gegeven. Het zijn meestal pensioenen. Zoo heeft er eene weduwe VERELST een pensioen op. Bij mijn tijd is er maar één voor een somma van weinig importantie op gekomen.

De West-Indische Coloniale Raad heeft mij zeer veel moeite gekost; dat men *Suriname* en de *Berbice* er bijgevoegd heeft, is zeer goed, maar men heeft het stuk zelve gerenverseerd. Bij mijn tijd was er 7 tonnen gouds producten (meer nisi fallor) dan bevorens in 't Vaderland geïmporteerd. In de financien van Holland steeds gecontrecarreerd; als er wat door mij met moeite was uitgevonden, kwam er de een of andere gek uit den hoek springen, die dit of dat, wat beters wist, dat moest geprobeerd worden.

Ik ben tegen de 2 maal honderdste penning geweest, en heb daaruit den val onzer financien voorspeld, quod exitus probavit. — Ze waren te redden: er was een deficit van 2½ millioen of 3 millioen. Ik had reeds het Zegel (en nog een middel, dat de Heeren nu gehouden hebben) sterk verbeterd; wij zouden aan de gedistilleerde wateren en wijnen, en sluikerij te Amsterdam begonnen hebben; dit alles zou 15 ton hebben geprofiteerd jaarlijks; en dan, eene graduele belasting op de vreemde effecten, die ook 15 ton zou hebben opgebracht; daardoor zoude ik niet alleen het kwaad slot hebben gevonden, maar geld overig om eene aflossing bij loterij te doen, zoo als anno .... met succes gepractiseerd is.

Dat men P. P. 1) heeft als Fiscaal gedemitteerd, is eene groote sottise geweest; dat is, een zeer bequaam Minister.

1) PIETER PAULUS.

Dat men de Representatie zoekt te verbeteren, approbere ik. Ik ben ook voor de eenheid, en zou een schoone zaak zijn, maar dat zal je nooit gedaan krijgen.

Ik had gaarne de O. I. Compagnie behandeld, als de West, maar ik kreeg zoovele handen op mijn hoofd, dat ik dit moest laten varen. — Zoo ik mij desaangaande gedurende mijn Ministerie iets reprocheer, is het het gestadig secours in geld; dat Ligchaam is niet te redden; men moest het hebben laten springen, en de Compagnie reduceren, tot de vaart op de producerende en agricolerende landen, Ceylon, de Kaap en de Molukkes. Voor de rest de vaart openzetten.

Plundering in Zeeland verfoei ik; zijn godlooze lasteringen, die mij moeten bewezen worden. Ik heb zelfs gevaar geloopen van geplunderd te worden; ik ben doodelijk ongesteld geweest. Ik heb het goed (de effecten) van vele goede vrienden op de Ministers-kamer naast de Staten-kamer in de Abdij, achter in een kast, geborgen, omdat ik het in mijn huis niet veilig achtede. Ik vreesde zeer van geplunderd te worden: ik heb 3 kerels, die beschonken waren, in huis gehad, en een derzelve met geweld uit huis geworpen. Ik was buiten toen de plundering begon; ben des avonds of des anderen daags naar de stad gegaan, en alleen naar het Stadhuis: aan de Heeren van Middelburg gevraagd, of zij geen middel wisten om dat te stuiten? Zoo neen, dat ik dan terstond de Staten zou bijeen roepen. Ik heb 's nachts een expresse gezonden om troepen in de stad te doen komen, quod factum. — Beducht dat mijne relatien tot *Goes* mij zouden doen verdacht houden aldaar in de ongeregeldheden deel te hebben genomen, heb ik alle de Officieren van het garnizoen van daar voor Gecommitteerde Raden ontboden om ondervraagd te worden. Zij betuigden het niet te hebben kunnen stuiten.

Ik heb ja 50 pond vlaams van *Goes* genoten, maar het

à part gehouden. Dit was eene remuneratie of pensioen voor mijne diensten als Secretaris dier stad. Gij zult het ook jaarlijks als schuld op mijn boek zien; er zal nu *f* 1500 of *f* 1600 zijn. Mijne intentie was (omdat ik het aan den Staat niet begeerde te geven) het met kennis van mijne vrouw, aan de stad ter opbouw van de Raadkamer of Stadhuis, praesent te doen, maar heb er nooit van willen profiteren.

Multa questus over de behandeling hem aangedaan; hij is geruïneerd. Niets wordt betaald. Heeft *f* 20,000 ambtgelden betaald, die uit zijn kas zijn gekomen; heeft niets van zijne verschenen tractementen of pensioenen ontvangen. Heeft 10 of 11 kinderen. De jongste loopen schaaloos 1). Wenscht de vrijheid dezelve bij zich te mogen hebben. Zijn arrest in de Casteleny, heeft hem *f* 1300 gekost: hij kan niet meer betalen, moet iets bij de hand nemen, om van te leven. Zijn vrouw mag niets verkoopen of alieneren. — Zoo men hem proces wil maken, wenscht hij spoed, want zal anders bezwijken. (Op 't Huis in 't Bosch heeft het Land betaald; wie op de Gevangenpoort betaalt, is onzeker.) Reflecteert, dat men uit zijnen boezem de wapens tot attaque ontleend, hem van zijne papieren ontzet heeft, en dus de middelen tot zijne defensie benomen heeft.

Wenscht dat het zegel geligt worde van de Casse waar zijne adversaria staan; ook die adversaria te mogen hebben. Dat is een fideicommis in zijne familie, reeds van zijns grootvaders tijden af. —

Hij heeft niet willen gaan, omdat zijner onschuld bewust was; hij zou zelfs niet hebben gegaan, al had hij de behandeling hem aangedaan, vooraf kunnen weten. Hij wil liever den kop verliezen. Zijne eer is door zijne Justificatie

1) Voor *werkeloos*. z. WEILAND v. *schadeloos*.

voor de posteriteit bewaard. — In 't financieele is geen stuiver door zijne handen gegaan. De Commisen ter Financie moeten dat alles weten, en aan den dag leggen. Daarbij hij beroept zich op de Personele Commissie tot onderzoek van den finantielen staat van Holland.

De 100 duizend Ducaten geleend in 1791 door JOHAN Graaf VAN MEDEM, zijn van den Hertog van Courland, een rijk Prins, die de schoonbroeder van VAN MEDEM is; de zuster is Hertogin van Courland." —

III. *Nadere particulariteiten, successive aan mij verhaald door* Mr. L. P. VAN DE SPIEGEL *in December* 1795. 1)

HAUGWITZ had het air van zeer openhartig met mij te spreken; MALMESBURY gaf ook breed van hem op. Eens op een avond verzekerde hij mij, dat er geene intrigues meer aan het Hof van Pruissen waren; dit was mij genoeg om hem en zijne zoogenaamde oprechtheid te beoordeelen. Ik kende dat hof maar al te wél. Ik zeide aan MALMESBURY: spreek mij nooit weer over uwen HAUGWITZ."

Aan Mevrouw de Prinses is geen geld gegeven om naar Berlijn te gaan. Bij gelegenheid dat zij mij haar tweede reis bekend maakte, en ik glimlachte, begreep zij mij met een half woord, alsof ik wegens de kosten, daar ik de bekrompenheid van 's Prinsen financien kende, zwarigheid zag, en die reis improbeerde. Zij viel mij met veel drift in de rede, en zeide: *Ik betaal die reis uit mijne particuliere cassette.*

VAN DER HOOP de Fiscaal, was een brouillon, met wien ik niet kon werken. Ik heb hier meermalen over geklaagd.

1) Vervolg van VALCKENAER H. S.

De Prinses voegde mij eens op een bitsen toon toe „*Pourtant ses intentions sont bonnes.*" Hieruit bleek mij nader, hetgeen ik sedert lang wist, dat hij de protectie van de Prinses had, en dit is zoo gebleven tot het laatste toe. Ik antwoordde aan de Prinses, dat hier om het land te regeren geene intentien, maar daden gevorderd wierden. Ik heb sedert dien man in hare tegenwoordigheid nooit genoemd. Bij den Prins had VAN DER HOOP afgedaan. KINSBERGEN 1) had zoo menigmaal bewezen dat VAN DER HOOP een beuling was. KINSBERGEN is van eene groote ambitie, en zeer gevoelig aan vleijerij. Als PIETER PAULUS hem wil hebben, hij kan hem op alle dagen krijgen, mits hij maar gecajoleerd worde.

Ik ben op VAN DER HOOP eens zeer boos geworden, omdat er eene expeditie te doen was en hij zeide, *er was geen volk.* Hij naar de reden door mij gevraagd antwoordde: „*ik zal u binnen twee jaren weten te zeggen waar die schaarsheid van volk zijn oorsprong neemt.* Ik wist die reden wel, KINSBERGEN had ze mij gezegd: VAN DER HOOP had de slaapbazen getracteerd, die hadden daarom voor den winter geen volk doen overkomen.

PERDUYN 2) was werkzaam, en een deugdzaam man, maar mijn rechte hand was SCHOLTEN, Pensionaris of Secretaris van Delft, die werkte zeer netjes, en naauwkeurig.

MEERMAN VAN DER GOES was te zeer aan zijne partijen geattacheerd, om veel te werken, maar hij kon het wel. Hij is oorzaak van de negotiatie voor den 2maal honderdsten penning.

PIETER PAULUS is de eenige man, dien ik hard behandeld hebbe. Ik moest dat doen. Daarbij had deze bij VAN

1) VALCKENAER schrijft KINGSBERGEN.

2) PERDUYN, Pensionaris der stad Dordrecht. VAN DE SPIEGEL, *Brieven en Negotiatien*, III. 326.

WELDEREN geweest, en die had de zaak sterk vergiftigd. Ik daar naderhand zeer veel berouw over gehad, en zulks wel 20 malen aan EMANTS gezegd.

Er bestond een geheim, dat door niemand dan door FAGEL, den Prins en mij werd behandeld, het ontcijferen namelijk der depêches der vreemde Ministers in 's Hage residerende. De Prins hield ze dikwijls zoo lang, dat ik er niets meer aan had. Deze ontcijfering geschiedde door CROISET, die voor ieder nieuw cijfer dat hij vond, *f* 1000 kreeg. Wij hebben alle kunnen ontcijferen, behalve dat van DE MAULDE; dat was een *tableau mouvant* waarvan men een register slechts had uit te halen, om het geheel cijfer te veranderen. Ik verzocht eindelijk aan den Prins, die alles hield, en weinig orde had, dat ik ze eerst mogt hebben na FAGEL, en dan dezelve zeer spoedig aan Z. H. zou zenden, zooals ik deed; toen ging het goed. Die vreemde Ministers, vooral KELLER en ALVENSLEBEN, schreven zeer ruiterlijk aan hun Hof over alles wat hier omging; ook over den Prins, zijne huishouding, en zijne weinige werkzaamheid. Met een woord, *pis que pendre*. Die brieven waren zoo sterk, dat FAGEL en ik ze meermalen achterhielden, uit vrees dat de Prins woedend zoude zijn geworden, en die Ministers niet meer zoude hebben willen spreken. Maar de Prins die slim was, en merkte dat de depêches, die genummerd waren, niet alle op elkanderen volgden, die schreef dan maar uit zich zelf aan CROISET, om een copij, en zoo kwam hij er meer dan eens achter. In de papieren van FAGEL moet eene complete verzameling van deze alzoo onderschepte brieven gevonden worden. Het is niet onmogelijk, dat in eenige van die brieven van KELLER, met wien zoowel als met RENFNER ik zeer vertrouwelijk ben geweest, eenige expressiën van mij ten opzichte van den Prins staan, maar dat ik hem van de Regering zoude hebben willen ontzetten, met oogmerk om de Prinses het bewind in handen

te geven, is geheel onwaar; ik kon die Prinses al te wel, om te kunnen in mijne gedachten nemen, dat zij ooit de Nederlandsche Natie zoude kunnen bestieren. Zij had geen hart voor hare dienaren; zij zou ons allen, ook mij, zonder eenige aandoening, hebben zien ophangen; ik heb maar een mensch gekend, daar zij sterk voor geporteerd was, dat was VAN DER HOOP. Zij heeft haar dochter, *par dépit*, aan den Prins van Brunswijk gegeven; dat was een zeer zoet, zachtaardig karakter. Dit is geschied tegen zin van den Prins. Zij wilde haar dochter aan den Prins van Pruissen hebben uitgetrouwd. Die vlieger ging niet op, want de Erfprins wilde niet bijten. Toen op haar retour wederom door Brunswijk passerende, wilde zij toonen, dat zij niet verlegen was om haar dochter aan een man te helpen. Inde nuptiae cum Brunswicensi.

HERTZBERG is oorzaak van alle kwaad. Die heeft alles bedorven, ook de Staatkunde van het Hof van Berlijn; die Minister was over het paard getild. De oude FREDERIK zag zoo hoog niet bij hem op; die gaf hem maar stukken of Memorien om uit te werken; maar hij betrok hem niet in de zaken van het Cabinet der buitenlandsche Staatkunde. De oude KAUNITZ heeft ons schandelijk bedrogen ten tijde der Brabandsche onlusten: hij had ons doen verzekeren, en de brieven daarvan zijn voorhanden, dat, als wij ons niet bemoeiden met de insurgenten, dat wij dan *Lillo* en *Liefkenshoek*, en al het in 1784 afgestane zouden terugkrijgen. Hij heeft ons naderhand nog uitgelagchen. — De oude looze vos, Graaf DE MERCY-ARGENTEAU 1) heeft ons niet minder gefopt bij gelegenheid der Haagsche Conventie in Febr. 1790 (nisi fallor). Hij gaf ons alles toe; ik had al aan KELLER en AUCKLAND gezegd, dat ik verwonderd was dat hij zoo

1) TH. JUSTE, Le Comte DE MERCY-ARGENTEAU. (Souvenirs diplomatiques du XVIIIe siècle). Bruxelles 1868.

faciel was; eindelijk, toen wij zouden teekenen, verzocht MERCY twee gunsten, die hij zeide maar formaliteiten te zijn, maar tot zijne verantwoording. De eerste was: dat hij *alleen eerst mogt teekenen:* dit werd hem als Keizerlijk Minister gereedelijk toegestaan. De tweede, dat hij, tot zijne satisfactie, mogt teekenen: *sub spe rati.* Dit stonden wij hem toe. Het Accoord is te Weenen nooit geratificeerd. Toen ik naderhand MERCY, die naar Engeland stond te gaan, daarover sprak met eenige gevoeligheid, zeide hij mij, met eene groote vertooning van droefheid en verlegenheid: *Ah, monsieur, ne m'en parlez pas, c'est la première fois dans toutes les négociations, dont j'ai été chargé, pendant na vie, où j'ai été désavoué.* Ik was geen dupe van deze protestatie. MERCY was geen bekwaam man, maar een finassier 1).

Ik heb de drie laatste jaren in de buitenlandsche zaken geheel meester geweest; te voren was de Graaf VAN WELDEREN mij altijd tegen: die was een oude diplomaat.

Mevrouw de Prinses had mij verzocht haren zoons eenige instructie te geven; vooral den oudste 2). Deszelfs karakter heb ik nooit kunnen doorgronden, hoezeer ik het op alle boegen gewend heb; maar wel dat van den jongste; dat was een goedaartig, gul karakter. Ik heb met den oudste de Vaderlandsche Historie gelezen en hem alle karakters zijner Voorouders voorgesteld, om hem te toetsen, of hij ook eenig blijk van voorkeur aan het een boven het ander zou geven. Hij hield zich altijd digt gesloten. Ik heb hem vervolgens de karakters van alle de Prinsen van Oranje zelf laten schetsen: dit deed hij vrij wel, maar zonder dat ik ontdekken kon, welk karakter hem het meest behaagde. — De Erfprins hield niet veel van zijn Vader, en gaf hem wel eens

1) Overleden te Londen 26 Aug. 1794.

2) Den Erfprins WILLEM FREDERIK, later Koning WILLEM I.

vinnige steken; hij was de lieveling van Mama. Toen hij het bevel over het Leger voerde, en ik hem dan wat vroeg, zeide hij, *dat moet Gij aan mijn Vader, die is Capitein-Generaal, vragen.* Als ik dan dezen er over sprak, zeide hij mij, *o dat kunnen wij terstond weten;* ondertusschen hij wist het nooit.

Zoo heb ik na den ongelukkigen slag van 13 September 93 gezien [1]), dat er een zeer gering getal dooden, meer geblesseerden, en een zeer groot aantal vermisten, en doodgeschoten paarden werden opgegeven. Ik zeide aan den Erfprins: de Franschen moeten dien dag zeer naauwkeurig met hunne artillerie geschoten hebben. *Hoe zoo?* Omdat zij alle de paarden en bijna geene menschen hebben geraakt. Hij werd moeijelijk. Gij moet weten, dat er dan ten profijte der Capiteins sterk gestolen werd; want er werden vele als vermist opgegeven, die waarlijk doodgeschoten waren. Dit geld werd intusschen door het Land betaald. Dit staken de Capiteins in haar zak, zoo als ook het geld tot aankoop van zoovele paarden, als er bij iedere affaire gezegd werden, gebleven te zijn.

---

1) Van de Spiegel, *Brieven en Negotiatiën* I. 352 volg. (bij *Meenen*).

IV. *De Raadpensionaris geschetst door zijne Dochter* ANNA MARIA VAN DE SPIEGEL. (*Douairière* EVERT WILLEM, *Baron* VAN HEECKEREN *van Molencate, overleden te Zutphen* 30 *December* 1830.)

Le Grand-Pensionaire VAN DE SPIEGEL naquit le 19 Janvier de l'année 1737 à Middelbourg en Zélande, d'une famille ancienne et originaire du Brabant, où elle avait joué un rôle distingué dans les affaires de la Réformation, — et forcée enfin de céder à la tyrannie de PHILIPPE second Roi d'Espagne, elle s'était retirée en Zélande, préférant la liberté de conscience à tous les avantages que leur Patrie pouvait leur offrir. Le Père du Grand-Pensionaire épousa une femme des premières familles de la Zélande 1); il mourut à la fleur de son âge, laissant deux filles et un fils qui fut le Grand-Pensionaire. Sa Mère l'avait destiné au commerce, mais après sa mort, il donna des preuves si frappantes de son goût pour les belles lettres, que ses Tuteurs furent obligés d'abandonner ce projet et de le laisser suivre son penchant pour l'étude. Ses Maîtres remarquèrent d'abord ce génie perçant, et prédirent dès-lors ce qu'il deviendrait un jour; à l'âge de 17 ans il fut envoyé à l'Université de Leyde. Après trois ans de séjour il quitta cette ville, remportant l'estime et l'admiration de tous ceux qui pouvaient ju-

1) DUVELAER (CORNELIA PIETERNELLA). De Vader van den Raadpensionaris heette LAURENS.

ger de son mérite, et particulièrement des professeurs sous lesquels il avait étudié. — Le cours de ses études fini, il vint s'établir à Ter Goes, ville de la Zélande, où il épousa la fille d'un Bourguemaître de cette ville, nommé Ossewaarde. Cette femme mérite une place dans les fastes de l'histoire pour l'attachement inviolable qu'elle montra à son Epoux, et la fermeté avec laquelle elle supporta tous les coups de l'adversité. Après son mariage il eut la place de Secrétaire de la ville, et puis celle de Bourguemaître; c'est alors qu'il écrivit l'Histoire de la Révolution, qui fit passer l'Isle de Zuid-Beveland, et la ville de Ter Goes du parti Espagnol à celui de GUILLAUME premier Prince d'Orange et fondateur de la République des Provinces-Unies. — Cet ouvrage lui valut l'admiration des Savans, et l'estime de tous ses concitoyens: plusieurs autres qu'il écrivit après, eurent le même succès. Il occupa la place de Bourguemaître de Ter Goes jusqu'à l'année 1780, d'où il fut appelé à celle de Secretaire de la province de Zélande. Ce fut à regret qu'il quitta des lieux si chers à son coeur, mais n'écoutant que le bien public, il partit pour Middelbourg. — Cette époque était comme le signal des Troubles qui ont successivement déchiré sa malheureuse Patrie; la Guerre venait d'être déclarée à la Grande-Bretagne, et quoiqu'il fût toujours de l'avis de ceux qui s'y opposaient, il fit tout ce qui dépendait de lui pour la rendre glorieuse à la République. La ville d'Amsterdam avait été une des principales causes de cette guerre en envoyant des munitions, du bois, et autres articles aux Ennemis de l'Angleterre; les Négociants surtout voulaient la guerre, et accusaient le Stadhouder du mauvais succès; les libelles, les écrits incendiaires inondaient la Hollande: on prétendait que le Prince sacrifiait la République à son ennemi; on l'appelait traître à la Patrie: les aristocrates et tous les mécontents du Gouvernement se rangèrent du côté des Patriotes, (comme on les nomme géné-

ralement), et fomentaient ces troubles pendant lesquels ils avaient l'espérance de s'élever. La paix se fit en 1783; à peine fut-elle conclue, que l'Empereur JOSEPH second fit valoir ses prétentions sur plusieurs places de la République, et exigea entre-autres la navigation libre sur l'Escaut; Mr. VAN DE SPIEGEL s'opposa de toutes ses forces à ces prétentions: il démontra surtout l'importance du dernier article, et le danger auquel le commerce de la République serait exposé; car en permettant cette libre navigation, la ville d'Anvers deviendrait l'entrepôt du commerce immense de l'Angleterre avec le Continent, et s'éleverait bientôt au niveau d'Amsterdam: ces différents se terminèrent par le traité de Versailles, par lequel on cédait à l'Empereur quelques places de la République et l'indemnisait en payant 10 millions.

Vers ce tems, c'est à dire en 1785, le Grand-Pensionaire de la Zélande Mr. CHALMERS se démit de son emploi et on le conféra à Mr. VAN DE SPIEGEL; les dissentions intestines allaient toujours en augmentant: le Parti Patriote ou Aristocrate avait réussi à faire renvoyer le Duc de BRUNSVIC-WOLFENBUTTEL, celui qui avait été le Mentor du Stadhouder; ils craignaient son habileté dans les affaires, et l'ascendant qu'il avait toujours sçu conserver sur son Pupille; après son départ on ne garda plus de mesure, on attaqua le Prince de tous côtés; la Province d'Hollande lui ôta le commandement de la Haye, en lui faisant éprouver tous les desagrémens possibles; le Prince se retira en Gueldre. — Cependant la majorité des Etats-Généraux penchait encore en faveur du Prince; le parti patriote fit tout son possible pour empêcher cette supériorité; on rassembla des Bourgeois armés, qu'on appelait des corps-francs, pour intimider les Régens des villes; on commença par des requêtes et on finit par les déposer: la Province de Zélande n'était pas exempte de ces troubles, et il fallut tout le génie et

le crédit du Grand-Pensionaire pour maintenir la supériorité; souvent elle ne dépendait que d'une seule voix, mais il savait la gagner, et conservait ainsi par sa province la supériorité dans les Etats-Generaux. Enfin la Révolution de 1787 vint mettre fin à tous ces troubles; la Princesse d'Orange, Epouse du Prince-Stadhouder, qui s'était retirée avec son Epoux à Loo, maison de plaisance du Prince, voulant ménager un accommodement avec les Chefs du parti patriote, partit pour cet effet du Loo pour se rendre à la Haye; mais elle fut arrêtée sur les frontières de la province de Hollande, et après beaucoup de pourparlers, elle fut contrainte de rebrousser chemin; cette nouvelle fit une très-grande sensation à la Haye, et par toute la République; toute voie de reconciliation fut rompue; le parti Patriote était en armes, Utrecht et plusieurs autres villes étaient mises en état de defense, et dejà le sang avait coulé. Frederic le grand mourut avant cette époque, et son Neveu, le frère de la Princesse d'Orange, lui avait succedé; instruit de l'insulte faite à son Auguste soeur, il en exige a une satisfaction éclatante et sur le refus des Etats de Hollande, les Troupes Prussiennes entrèrent sur le territoire de la République; le parti Patriote au désespoir de perdre leur autorité, avait différé d'accorder cette satisfaction comptant encore sur le secours du cabinet de Versailles, qui, par faiblesse ou par impuissance, l'abandonna à son malheureux sort. — Les Prussiens se rendirent maîtres de la province de Hollande en fort peu de tems, et sans éprouver une grande résistance; la Cour Stadhouderienne fit son entrée triomphante à la Haye, et tout fut remis sur le même pied. Ainsi finit une Révolution qui avait pensé ruiner de fond en comble la République des Provinces-Unies. Le Grand-Pensionaire joua le rôle le plus distingué pendant ces dissentions; il avait été l'âme du parti Stadhouderien; par son crédit la majorité des voix aux Etats-Généraux avait été conservée en faveur du

Prince; toujours le même dans ses principes, il était inviolablement attaché à la Constitution qu'il avait juré de maintenir. — Mr. VAN BLEISWIJK était alors Grand-Pensionaire de la Hollande: partisan de la maison d'Orange au fond de son coeur, il était devenu son ennemi par faiblesse; son quinquennium venait d'expirer; il obtint son congé et se retira à la Haye. Tous les yeux se tournèrent alors vers Monsr. VAN DE SPIEGEL, Grand-Pensionaire de la Zélande, comme le seul homme capable d'être à la tête des affaires dans ces tems difficiles. La Cour, les Régens, les habitants, tous ensemble le pressèrent de se charger de cet emploi dangereux. Vaincu par tant d'instances il l'accepta, et partit sur la fin de 1787 de Zélande en témoignant aux Etats ses regrets, et sa reconnaissance dans les expressions les plus touchantes. Arrivé en Hollande, il trouva toutes les affaires embrouillées et en désordre: tout se ressentissait de la Révolution; l'esprit de parti, la haine, la vengeance éclataient de toutes parts: porté par son caractère à la douceur, il tâcha de calmer les esprits, de protéger les infortunés, d'arrêter les persécutions contre le parti vaincu, et de mettre partout l'ordre et la concorde. — Le Roi de Prusse arriva en 1788 au Loo, pour voir la Princesse d'Orange sa soeur; le Grand-Pensionaire VAN DE SPIEGEL fut choisi avec deux Députés des Etats-Generaux pour complimenter sa Majesté. — Alors fut conclu le traité de guarantie de la Constitution et du Stadhouderat des Provinces-Unies, par les Cours de Berlin et de Londres: le Grand-Pensionaire répétait souvent qu'il avait suivi l'exemple du célèbre JEAN DE WITT mais dans un sens différent; que celui-ci avait fait un Traité avec l'Angleterre pour exclure la maison d'Orange de toute autorité dans la République, et qu'il en avait conclu un, qui devait assurer à jamais la charge de Stadhouder dans cette maison: exemple frappant de l'instabilité des choses humaines; car ces deux Traités ont eu le même sort, et leurs

Auteurs ont eu le chagrin de les voir rompre encore pendant leur vie. A peine les troubles des Provinces-Unies furent ils appaisés, que ceux de la Belgique éclatèrent: — les Belges fatigués du joug de l'Empereur JOSEPH se révoltèrent, et s'érigèrent en Souveraineté; — les Chefs de l'insurrection envoyèrent des Deputés à la Haye, qui ne furent pas reconnus publiquement, mais qui eurent de fréquents entretiens avec le Grand-Pensionaire et les principaux membres du Gouvernement qu'on accusait dans ce tems de fomenter ces troubles. — Si le Gouvernement Belgique avait pu se soutenir, la politique exigeait naturellement d'avoir pour ami un Etat puissant qui était la seule barrière entre la France et la République des Provinces-Unies. l'Empereur JOSEPH mourut vers ce tems là, et son successeur LÉOPOLD fit faire aux insurgés Belges, des propositions acceptables mais qui furent rejetées; l'Empereur ne pouvant rien gagner du côté de la douceur, envoya une armée commandée par le General BENDER, et en même tems le Comte DE MERCY-ARGÉNTEAU, comme Ministre extraordinaire à la Haye. Lord AUCKLAND, Ambassadeur d'Angleterre et Mr. VAN DE SPIEGEL furent nommés par leurs Cours respectives pour conclure un Traité avec ce Ministre par rapport aux affaires de la Belgique; ils signèrent ce Traité que l'Empereur n'a jamais ratifié, et qui par conséquent est resté sans effet pour les Belges, qui passèrent de nouveau, sous la domination de la maison d'Autriche. Les affaires intérieures de la Hollande prirent de jour en jour une face plus riante; la concorde, la Paix succédaient aux agitations violentes, suites inévitables d'une Révolution. La République commença à reprendre son ancienne grandeur; le commerce augmentait considérablement, et les Colonies des Indes-occidentales furent un trésor pour la Republique. — Le Grand Pensionaire avait réussi avec des peines infinies à changer le Gouvernement des Colonies qui était vicieux, et de les mettre sous

la direction des Deputés de chaque Province; mais ce calme ne dura pas longtems, la Révolution française faisait des progrès rapides; l'autorité du Roi était méconnue, et presque nulle, les Frères du Roi cherchèrent dans toutes les Cours les moyens pour rétablir la Monarchie; l'Empereur et le Roi de Prusse leur promirent du secours, proposèrent *Pilnitz* pour le lieu le leur entrevue — et la Cour de Berlin invita la République à prendre part à l'invasion de la France; — ce fut dans ce tems que le Grand Pens[re] fit un Mémoire, qui est connu de très peu de personnes dans lequel il osa démontrer dans les termes les plus précis aux Puissances coalisées le danger d'une pareille entreprise, et qu'il prédit en quelque sorte tous les maux qu'elles éprouvèrent dans la suite. Ce mémoire fut envoyé à *Pilnitz*, mais il n'eut dans ce tems aucun succès, et on se moqua de tous ceux, qui doutaient de celui qu'on se promettait de l'expédition projetée; — enfin elle se fit, et tout le monde connait les suites qu'elle a eues. Après la retraite des armées coalisées de la Champagne, la Belgique devint le théâtre de la guerre, et avant la fin de 1792, toute la Flandre autrichienne était au pouvoir des Français. — Qu'on jette un instant les yeux sur la position où la République se trouvait alors, menacée par une armée victorieuse, des places sans défense, une armée faible et sans expérience, et on conviendra facilement de son danger. Les Emigrés hollandais entretenaient des correspondances dans les principales Villes, en encourageant tous les mécontents à saisir la moindre occasion qui se présenterait pour lever l'étendart de l'insurrection; — enfin le moment décisif approche, Mr. DE MAULDE était alors Ministre de France à la Haye; il avait de fréquens entretiens avec Lord AUCKLAND et le Grand Pens[re]; tous les trois désiraient la paix, Mr. DE MAULDE fit la proposition de menager une entrevue avec le General DUMOURIER, Lord AUCKLAND, et Mr. VAN DE SPIEGEL au

Moerdijk [1]); mais lorsqu'on fut sur le point de partir, le Ministre de France envoya un courier pour les informer que toute Négociation était rompue, et que le General DUMOURIER avait reçu l'ordre d'attaquer. — Voilà donc la guerre déclarée — les Français profitant de la confusion prennent quelques places, mais la petite ville *Willemstad* les arrête, et le commandant DE BOETSELAER sauva dans ce moment la Hollande. Les troupes Françaises étant ainsi occupées, les Autrichiens rassemblent leurs forces, tombent sur eux et gagnent deux batailles qui achèvent de sauver la Republique. Alors ces Troupes se joignent à celles des Puissances coalisées, et poursuivent à leur tour l'Ennemi — l'armée Hollandaise commandée par les deux Princes d'Orange fils du Stadhouder, fit une campagne glorieuse, non-obstant l'échec qu'elle reçut par la faute des Autrichiens, le Prince FREDERIC y fut blessé et la consternation se répandit à la Haye et grossit les pertes de cette journée. L'année suivante la campagne s'ouvrit de bonne heure; l'Empereur vint se mettre à la tête de ses troupes et gagna une bataille sur les Français, et le Prince Héréditaire d'Orange prit Landrecies; mais tout à coup la fortune abandonna les coalisés et se déclara pour les Français, et leur resta depuis, constamment fidèle; la bataille de *Fleurus* décida du sort de la Belgique. Après la perte de cette journée les Autrichiens se retirèrent à pas lents; la République, voyant accroître le danger, implore les secours de la Prusse et de la Grande-Bretagne. L'Armée Anglaise commandée par le Duc de York, reçut l'ordre de défendre le territoire de la République; — le Comte DE HAUGWITZ, premier Ministre du Roi de Prusse, lord MALMESBURY Ambassadeur d'Angleterre à la Cour de Berlin arrivèrent dans ce tems à la Haye, et furent chargés de signer un traité avec la République pour

1) Verg. VAN DE SPIEGEL, *Brieven en Negotiatiën*, I. 108, 118.

l'entretien de 60,000 Prussiens pour la défense des Provinces-Unies. Le Grand-Pensionaire et le Greffier FAGEL furent nommés de la part le Leurs Hautes Puissances pour conclure ce traité, qui ne reçut jamais son accomplissement par la defection des Prussiens, qui ne firent rien pour empêcher les progrès de l'armée Française sur le territoire de la République; — l'armée Anglaise battue continuellement ne soutenait plus la vue de l'ennemi, et dans sa retraite commit plus de désordres que les Ennemis même; l'armée Hollandaise affaiblie par ses pertes, combattit généreusement, et défendit pas à pas le terrain, mais enfin forcée de céder aux forces supérieures, elle se retira derrière les rivières, et dans les lignes de Breda; — les principales villes tombèrent entre les mains des Français, Bois-le-duc se rendit aussi, et facilita par là le passage du *Whaal* que les Troupes Hollandaises disputaient avec courage. On parla alors de propositions de paix; M^rs^. BRANTSEN et REPELAER furent envoyés comme Ministres plénipotentiaires: on les amusa, et on les envoya à Paris. — Jusqu'ici les rivières, et les inondations avaient empeché les français de penetrer plus en avant dans la Hollande, mais le terrible hiver de 1795 rendit cette défense inutile, les rivières étaient gelées et on les passa par tout, les inondations furent tournées, et l'ennemi pénétra de tous côtés dans le coeur de la Hollande. Alors la consternation, le trouble, et l'effroi se répandirent généralement, et s'emparèrent de tous les esprits. Le Prince Stadhouder, ses deux fils et toute la Cour ne se croyant plus en sûreté résolurent de partir pour l'Angleterre: leur départ fut le signal de l'insurrection: la consternation regnait parmi les Etats. Le Grand Pens^re^ était alors très malade: on lui cacha le danger de la République; enfin un de ses amis lui apprit le malheur de la Patrie. Frappé d'une nouvelle si désolante, il commande sans hésiter qu'on le porte dans l'Assemblée des Etats; on l'arrête; on le conjure de menager ses jours, mais envain,

et toute sa reponse fut qu'il aimerait encore mieux mourir à son poste que de survivre à la ruine de sa Patrie, et qu'il s'acquitterait jusqu'au dernier moment de son devoir; on le porta dans son carrosse et dans l'Assemblée des Etats; — les membres étonnés de le voir l'entourent; il se fait un grand silence, alors le Grand-Pensionaire fait un effort, se leve et fit une harangue sur le danger de la Patrie et sur les moyens pour la sauver qui les pénétra tous de la plus vive admiration. On envoya de nouveaux Deputés aux Commissaires Français et au General PICHEGRU; on interdit aux Commandans et aux Officiers de faire la moindre résistance, et les français sont partout reçus comme amis; les autres Provinces et même la Zelande suivirent cet exemple. Cependant l'insurrection éclatait dans les Villes à mesure que les français approchaient; les Clubs s'érigèrent en Souverains, deposèrent les magistrats, et en installèrent d'autres. Quelques individus s'assemblèrent à la Haye au nom du peuple de la Hollande, cassèrent l'Assemblée des Etats de cette Province, et nommèrent de leur propre chef une Assemblée provisoire, en choisissant Mr. PAULUS pour Président. Tout fut bouleversé: on renvoya les anciens membres du Gouvernement et plusieurs furent arrêtés: le Grand Pens^{re} informé du danger qu'il courait, pressé par ses amis de se sauver, refusa cependant la proposition du Ministre Anglais de se réfugier avec sa famille en Angleterre, et resolut d'attendre avec fermeté le moment où il serait appelé pour rendre compte de son Ministère. Le 5 de Fév. 1795 il fut arrêté par l'ordre du Comité de Salut Public, le même soir transferé à la Châtelainie. Son Epouse, ses enfans, ses domestiques tous fondent en larmes; ce spectacle déchire son coeur; il presse son départ, exhorte sa malheureuse Famille à supporter avec courage les disgraces de cette vie, et ajoute en présence de ses surveillants qu'il avait pour lui sa conscience; que si on voulait attenter à ses jours, que sa Fa-

mille (pour les sauver) ne devait point avoir la bassesse d'implorer pour lui *sa grâce*, qu'elle était seule pour les coupables et qu'il périrait plutôt que de l'accepter. Le même jour on mit le scellé sur ses papiers, et on nomma quatre Commissaires pour les examiner. Cette commission etait composée de ses plus ardents ennemis, et ils en donnèrent dans la suite les preuves les plus violentes par le rapport qu'ils firent dans l'Assemblée Provisoire. — En attendant, le Grand-Pensionaire las de tous les désagrémens qu'il avait à subir par ses gardes et qui étaient souvent choisis dans la plus vile populace, ne cessa de demander d'être jugé et élargi, mais envain, et il fut transféré à la Maison du Bois, maison de plaisance du Prince d'Orange, en lui donnant cependant des gardes plus honnêtes. C'est dans ce tems qu'il composa un Mémoire pour sa défense, dans lequel il parcourut les époques différentes de son Ministère. Ce mémoire lui causa dans la suite un violent chagrin par la mauvaise foi de celui à qui il l'avait prêté, et quelques années après, on le fit imprimer à son insu. La commission qu'on avait nommée pour examiner ses papiers, fit à la fin son rapport: elle avoua que le Grand Pens^re^ s'était toujours conduit d'après ses instructions, et la Constitution qu'il avait juré de maintenir; cependant qu'il était soupçonné et accusé generalement d'avoir été un des Chefs des désordres qui avaient eu lieu à Middelbourg en 1786, et que l'opinion de la commission était de transférer l'accusé de la Maison du Bois, à la fausse porte, ou *Gevange-Poort*, prison, où l'on met les plus grands criminels. Ce rapport injuste, et cette accusation qui n'était fondée que sur les libelles de ce tems, fut attaqué dans l'Assemblée et dans les Comités, par tout ce qui était honnête; mais enfin la méchanceté, la haine, et le Jacobinisme triomphèrent: il fut transféré pendant la nuit du 15 au 16 Octobre 1795 au Gevange-Poort. On ne le lui annonça qu'au moment du départ, et celui qui l'accompagna

par ordre du Gouvernement, a déclaré depuis qu'il conserva toujours la même tranquillité. Mr. VALCKENAER, un des plus ardens Révolutionaires mais homme d'esprit, fut nommé Fiscal dans son procès; il commença de nouveau à examiner les papiers, et bien loin de trouver dans la conduite du Grand Pens^{re} ce que ses ennemis cherchaient avec tant d'ardeur, il ne pouvait s'empêcher de rendre justice à l'intégrité, à la constance, et aux rares qualités de ce Ministre; ce fut à lui que le Grand-Pensionaire confia le Mémoire dont nous avons parlé plus haut, et dont il fit un usage si peu attendu. Enfin Mr. VALCKENAER fit son rapport comme Fiscal, il n'osa entièrement disculper l'accusé à cause du parti Révolutionaire auquel il s'était fortement attaché, et de l'autre côté, la justice lui défendait de le déclarer coupable; il opinait donc que l'accusé ne devait rester plus longtems dans cette prison, mais qu'il y avait encore beaucoup de choses qui devaient être éclaircies, et que pour cette raison il proposait une prison plus supportable. Le parti le plus modéré sentant l'injustice de ce rapport, proposa la propre maison de l'accusé, ou la Maison du Bois, pour y être gardé jusqu'à ce que son innocence serait prouvée ou que les circonstances permettraient de le relâcher, mais la faction Révolutionaire sut l'empecher, et il fut décidé que le Grand Pens^{re} serait transféré à Woerden. — Cet arrêt lui fut communiqué en présence de son Epouse, et plusieurs de ses enfants: il le reçut avec fermeté, quoiqu'il souffrait cruellement de l'idée de s'éloigner de sa Famille dont il était adoré, et qui tachait autant que cela dépendait d'eux, d' adoucir ses chagrins. Son Epouse demande la permission de l'accompagner dans sa prison: on lui répond que la chose serait difficile. Alors cette femme estimable pénetrée de toute l'injustice qu'on faisait éprouver à son mari, declare solemnellement que si le Gouvernement fût assez cruel pour le lui refuser, qu'elle irait avec ses Enfants implorer le peuple, et dénoncer haute-

ment la tyrannie de leurs procédés. Le zèle et le courage avec lesquels elle s'exprima, étonnent les membres du Comité, et elle reçoit la permission d'accompagner son Epoux au Château de Woerden avec deux de ses fils, très-jeunes encore. Cela arriva au mois de Fév. 1796: le reste de sa Famille pouvait venir le voir de tems en tems et lui parler en présence du concierge du Château. Le Grand Pens[re] s'occupait pendant cette détention qui dura trois ans, à écrire sur des matières de Religion, et à instruire ses enfans, qui furent élevés sous les yeux du meilleur Maître. Le Comte DE BENTINCK avait été transféré de la Maison du Bois dans la même prison. Mais il était defendu expressement d'avoir le moindre commerce ensemble. Les Commissaires du Gouvernement vinrent plusieurs fois faire l'inspection du Château et des prisonniers: le Grand Pens[re] les reçut toujours avec cette dignité qui lui était propre, il ne se plaignit jamais, malgré les insultes qu'il essuyait journellement des concierges du Château, et qui abusaient de leurs instructions, mais il exigea à être admis pour se défendre, soit de vive voix, ou par écrit, mais toujours sans effet: les Commissaires embarrassés mais convaincus cependant du tort de tous ces procédés, ne répondirent qu'en haussant les épaules et la chose en resta là. — Cependant les modérés, et les honnêtes gens avaient taché plusieurs fois de procurer la liberté aux victimes infortunées du parti Revolutionaire, mais on avait su l'empêcher en alléguant que le Grand-Pensionaire et le Comte DE BENTINCK conservaient toujours une grande influence dans la République; même quelques-uns des plus violents avaient osé faire la proposition de les envoyer à Cayenne, comme les déportés de la République Française. — Alors arriva la Révolution du 12 Juin 1798 qui abattit l'autorité des Révolutionaires: deux membres du pouvoir exécutif se sauvèrent, et le troisième nommé VAN LANGEN fut pris et mené prisonnier au Château de Woerden Ainsi

celui qui peu de tems auparavant avait applaudi à la proposition de la déportation, fut prisonnier sous le même toit, et peu de tems après transféré à la Haye pour y être jugé; il était accusé de malversation dans les Finances; le parti Révolutionaire fit tous ses efforts pour sauver un de ses Chefs les plus ardens. Le Directoire français qui pour de certaines raisons ne voulut pas que cette affaire allât plus loin, intercéda pour lui et même ordonna de le relâcher: on sentit alors qu'il serait de la plus grande injustice de laisser une victime innocente qui avait demandé si souvent à être jugée et à qui ses ennemis les plus acharnés n'avaient pu reprocher que son zèle pour une Constitution que les armes des Français avaient détruite, tandis qu'on donnerait la liberté à un membre de Directoire, accusé et presque convaincu de malversation. Voilà l'unique et la véritable cause de l'élargissement du Grand-Pensionaire et du Comte DE BENTINCK: l'innocence dut cette fois-ci son salut au crime et à la scélératesse. Aussi Mr. VAN DE SPIEGEL déclara-t-il hautement qu'il n'acceptait sa liberté que comme un droit dû à tout citoyen qui n'avait jamais été convaincu d'aucun crime, ni d'aucune malversation, et qu'il protestait contre l'Amnestie dans laquelle on avait voulu le comprendre. Le Grand-Pens^re^ recouvra sa liberté le 20 Décembre 1798 et se retira à *Ysselstein* 1) petite ville pres d'Utrecht, après une détention de près de quatre ans, trainé d'une prison à une autre. Il souffrit tout avec cette résignation et cette fermeté qui caractérisaient toutes ses actions; il avait alors 61 ans et dégoûté des affaires et de la Politique, il résolut de passer le reste de ses jours dans le sein de sa nombreuse Famille. — L'année suivante les préparatifs immenses de l'Angleterre n'annoncèrent que trop ses vues sur la Hollande; les amis du Grand-

---

1) Hier overleed VAN DE SPIEGEL's weduwe, DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE, even vóór de herstelling van het Huis van Oranje, den 9 October 1813.

Pensionaire craignirent avec raison qu'au moindre danger qui menacerait la Republique, on n'épargnerait non plus son innocence, et connaissant au fond la méchanceté de ses ennemis, il demanda des passeports pour quitter sa Patrie; mais on les lui refusa, et alors sûr de leur mauvais dessein, il quitta secrètement au mois d'Août 1799 sa maison avec deux de ses fils, et se retira premièrement à Emmerick et puis à Lingen; il écrivit au Roi de Prusse, qui l'assura de sa protection particulière dans les termes les plus gracieux. L'expédition Anglaise en Nord-Hollande se fit dans ces tems-la; le Prince Héréditaire d'Orange avait établi son quartier-général à *Lingen:* il honora comme un Père celui que ses malheurs, et son attachement inviolable pour la Patrie avaient rendu encore plus respectable. — Après plusieurs combats meurtriers, l'expédition en Nord-Hollande manqua; — le Grand-Pensionaire ne pouvant alors retourner dans sa Patrie à cause des violences qu'on y exerçait contre ceux qui étaient seulement suspectés d'avoir eu des liaisons avec les Emigrés, resta à *Lingen* avec ses deux fils; il avait déjà senti plusieurs atteintes d'apoplexie, et désira ardemment d'avoir sa Famille avec lui. Son Epouse, quoique malade, ne balança pas un moment à quitter son Pays et alla partager avec une de ses filles tous les désagremens de l'exil; les attaques fréquentes d'apoplexie, les chagrins et les désagremens qu'il eut à essuyer dans cette ville, changèrent son humeur; triste et mélancolique il gémissait sur les malheurs de sa Patrie et sur le sort de sa nombreuse Famille; enfin une attaque de sa maladie l'emporta le 7 de Mai 1800.

Telle fut la fin du Grand-Pensionaire VAN DE SPIEGEL. S'il partagea le sort des Ministres malheureux, d'être calomnié et persécuté pendant sa vie, il partagera aussi leur gloire après sa mort; les générations futures rougiront de l'injustice de leurs ancêtres, et la Hollande comptera parmi ses plus grands hommes celui qui ôsa braver les persécutions

et la mort même par attachement à son devoir et pour l'amour de sa Patrie. Sa mort répandit la douleur parmi tous les honnêtes gens dans la République, et même ses Ennemis ne pouvaient lui refuser le tribut de leur admiration: — il fut enterré hors de la ville de Lingen dans un petit bosquet près du cimetière public 1); son Epouse lui fit ériger un simple monument et pour toute épitaphe, le jour de sa naissance et celui de sa mort. Nous avons suivi le Grand-Pensionaire dans les différens postes qu'il occupa, et il nous reste encore de dire un mot de sa vie privée; c'est-là que le héros et le grand homme ne sont jamais méconnus; c'est au sein de leurs Familles que leurs vertus sont appréciées, et qu'on rend justice à leurs qualités éminentes. Le Grand-Pensionaire était d'une taille au dessus de la moyenne: il avait les yeux bleus mais vifs et pénétrants, la physionomie spirituelle mais quelquefois sévère, et l'aspect vénérable, surtout vers la fin de sa vie. Sa constitution était faible, et par l'assiduité du travail il avait contracté une espèce de crampe à la tête dont il souffrit cruellement: quand il se trouvait au milieu de ses amis et de sa Famille, il était d'une conversation agréable, aimait la plaisanterie, et ne s'offensait pas d'une réplique. Epoux tendre, Père indulgent, ami fidèle, il réunit tous les devoirs simples du citoyen aux qualités brillantes du grand homme; il laissa une postérité nombreuse; son Epouse lui avait donné 16 Enfans, de ce nombre il en restait encore 11 à sa mort, 5 fils et 6 filles.

1) „Weinige dagen vóór zijn dood had hij te kennen gegeven, dat hij zijn graf te *Lingen* zou vinden, en begraven te willen worden in een klein dennen-boschje aan den voet van 't kerkhof buiten de stad. Dit geschiedde; en aldaar zou (volgens 't schrijven van zijne oudste dochter, 11 Julij 1800) een klein monument ter gedachtenis van den overledene opgericht worden." (Aanteekening van den Hoogleeraar J W. TE WATER.)

V. *Levensbericht van Mr.* LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, *Raadpensionaris van Holland.*

De Raadpensionaris LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL is geboren den 19 Januarij 1737 te Middelburg, in het eiland van Walcheren; deszelfs geslacht is afkomstig van Gend in Vlaanderen, alwaar hetzelve vier eeuwen vroeger in groot aanzien is geweest, gelijk men zien kan bij L'ESPINOY, *Recherches de la Noblesse de Flandre*, daar hij hetzelve plaatst als reeds in het jaar 1365 bekend onder den Vlaamschen Adel. Het schijnt dat de eerste van dien naam, die zich in Zeeland neergezet heeft, is geweest JAN VAN DE SPIEGEL, die in het jaar 1578 Predikant der Gereformeerde Gemeente te Gend was en in het jaar 1585 de vervolgingen van den Geweldenaar PHILIPS den II ontvliedende, te Brouwershaven in het eiland Schouwen, hetzelve ambt bekleed heeft; vervolgens blijkt het dat geen van dit geslacht ooit in eenige posten van Regering geweest is, maar zelfs onbekend in de provincie van Zeeland geleefd hebben. De Vader van den Raadpensionaris' had in zijn jeugd in dienst van de Oost-Indische Compagnie geweest 1), en van zijne laatste reis uit die gewesten te huis komende was hij getrouwd met Jonkvrouw CORNELIA PIETERNELLA DUVELAER, behoorende tot een der oudste geslachten van Zeeland. Hij schijnt niet lang het

1) VAN DE SPIEGEL'S Grootvader was te New-York geboren. (Brief aan TE WATER, Goes 19 Junij 1762).

geluk van den huwelijksstaat te hebben mogen smaken, daar hij in de kracht van zijn leven, 42 jaren oud zijnde, gestorven is; nalatende twee dochters en één zoon welke slechts den ouderdom van 14 jaren bereikt had, toen hij zijne Moeder door den dood van zich zag afgescheurd; het blijkt ook dat deze zorgvuldige moeder haar eenigen zoon tot den handel gaarne zag opgevoed, maar na derzelver overlijden, verklaarde de jonge VAN DE SPIEGEL zijne Voogden, dat hij een' onweerstaanbare tegenzin in dit beroep had, en van niets anders hooren wilde dan van wetenschappen en letteroefeningen; weshalve zijne Voogden, aan zijne neiging gehoor gevende, hem in staat stelden zijn lust tot Latijn en Grieksch te voldoen. Weldra merkten zijne leermeesters zijn scherp en schrander vernuft, en voorspelden dat hij eens een sieraad der Letterkunde zou worden. Op zijn 17de jaar verliet hij de latijnsche school te Middelburg 1) en ging naar Leiden, alwaar hij onder de vermaarde mannen van dien tijd, zich in allerlei wetenschappen oefende. Den 27^{en} December 1758 promoveerde hij in de Rechten, en werd het volgende jaar aangesteld tot Secretaris der stad Goes: in hetzelve jaar trad hij in den echt met Jonkvrouwe DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE, dochter van den Burgemeester CORNELIS OSSEWAARDE en MARIA WESTERWIJK, kleindochter van den beroemden Burgemeester Mr. ADOLPH WESTERWIJK, wiens lotgevallen voornamelijk van het jaar 1692 bekend zijn 2). Deze uitmuntende vrouw verdient eene plaats in de Geschiedenis van die edele echtgenooten, welke zich door liefde, trouw en Christelijke deugden beroemd gemaakt hebben; in voor- en tegenspoed was zij altijd dezelfde, en het was geen klein geluk voor den Raadpensionaris in deze brave vrouw en tedere

1) 4 Maart 1755, met een opmerkelijk carmen heroicum *de animâ brutorum* (344 verzen).

2) De indruk van die herinneringen is zigtbaar in de *Historie van de Satisfactie der stad Goes* bl. 316—318.

moeder, heul, troost en goeden raad te vinden, in alle de omstandigheden van deszelfs leven. In het jaar 1768 werd hij aangesteld als Burgemeester der stad Goes, en tien jaren daarna mede als Dijkgraaf van de Breede Watering, bewesten Jerseke, totdat hij in 1780 geroepen werd tot het ambt van Secretaris der Heeren Staten van Zeeland, wanneer hij afstand deed van alle zijne waardigheden te Goes, uitgenomen de Raadsplaats.

Hij vertrok in de maand September van gemeld jaar naar Middelburg, en van dit oogenblik af zeide hij vaarwel aan de genoegens van het leven, welke hij in zoo een' ruime mate genoten had. Hoe dikwijls heeft hij niet met aandoening van die gelukkige tijden gesproken, toen burgertwisten niet bestonden, en voorspoed en geluk overal zigtbaar waren; dit jaar kan men rekenen als het begin van alle ongelukken, welke trapswijze dezen Staat getroffen hebben. De oorlog tusschen Engeland en de Republiek der Vereenigde Nederlanden was verklaard en de vijanden vonden overal een zekeren en rijken buit. Het is hier de plaats niet de oorzaken van dezen ongelukkigen oorlog na te speuren; dezelve zijn dikwijls beschreven en naarmate van partijschap en partijgeest uit onderscheiden oogpunten beoordeeld: maar zeker is het dat men van dien tijd af gerekend niet schroomde den Erfstadhouder Prins WILLEM den V en den Hertog van BRUNSWIJK-WOLFENBUTTEL de schuld van den ongelukkigen uitslag des oorlogs te geven. Nadat de vrede met Engeland hersteld was, braken er nieuwe onlusten met den Keizer van het Duitsche Rijk JOSEPH den *Tweeden* uit, welke onder andere vorderingen ook eischte de vrije vaart op de Schelde. Het is genoeg bekend hoe deze geschillen eindigden; maar ondertusschen had de partij, die zich tegen het Huis van Oranje verklaarde merkelijk toegenomen; de Hertog van Brunswijk was verpligt zijn ontslag te vragen, en nu gold het alweer den Erfstadhouder, wien men

allerlei sluiksche daden te laste leide: de schotschriften van dien tijd kenden geene palen, en nadat de Staten van Holland goedgevonden hadden het commando van den Haag den Prins te ontnemen, verliet Hoogdezelve de Residentie en vertrok naar Nijmegen. De onlusten welke zich in de andere Gewesten openbaarden, waren mede niet weinige in Zeeland; de partij die verandering zocht in het Staatsbestuur was zeer sterk: evenwel gelukte het den vrienden van de oude Regeringsform di e provincie te behouden, en daardoor de meerderheid in de generale Staten te verzekeren. In alle deze zaken had de heer VAN DE SPIEGEL rijkelijk zijn deel. Hij was toen reeds Raadpensionaris van Zeeland, daar de heer CHALMERS in het jaar 1785 deszelfs afscheid als zoodanig genomen had. De omwenteling van 1787 maakte een einde aan alle deze onlusten, en de Prins van Oranje werd in alle Hoogdeszelfs waardigheden hersteld. Het kan niet in twijfel getrokken worden dat de Raadpensionaris eene groote rol in die dagen gespeeld heeft, daar het uit zijne schriften blijkt, dat hij eenigen tijd vóór de gezegde omwenteling in den Haag zijnde, de krachtdadigste maatregelen had helpen nemen in de Vergadering der Staten-Generaal, tot stuiting der steeds toenemende geest van partijschap en haat tegen het Huis van Oranje, wiens belangen hij oordeelde onafscheidbaar te zijn met die van den Staat. Een voorstander van het Huis van Oranje was hij niet minder een warm beminnaar zijns Vaderlands; indien men, in die dagen van verwarring, een partij met den naam van Patriotten vereerd heeft, kwam het ontegenzeggelijk diegenen toe, die getrouw aan eed en pligt geene nieuwigheden zochten of onder den schoonschijnenden naam van Vrijheid den Prins Erfstadhouder wilden verwijderd zien, om hunne eigene grootheid te bevorderen. De heer VAN BLEISWIJK bekleedde te dien tijde het ambt van Raadpensionaris van Holland; zijne vijanden zelfs beschouwden hem als een bekwaam man

in tijden van rust en vrede; maar de zwakheid van deszelfs karakter en zijne handelwijze gedurende de onlusten hadden hem het vertrouwen van het herstelde Stadhouderlijk Huis en dat der nieuwe Regering doen verliezen; zijne vijfjarige dienstjaren eindigden juist met 1787: hij nam deszelfs afscheid en sleet in rust en vrede het overschot zijner dagen in den Haag, waar hij ook overleden is. Was het ambt van Raadpensionaris van Holland altijd gerekend een allerbelangrijkste en moeijelijkste post, ontegenzeggelijk was het dubbel zoodanig in die dagen, welke de omwenteling volgden: na de herstelling van de oude Regeringsform, was elk bedacht op zijn eigen belang; wraaklust, haat en nijd vervulden de harten van velen. Men schroomde niet openlijk te beweren, dat elk, die zich door zijn handel of denkwijze een tegenstander van het Huis van Oranje getoond had, behoorde van zijne ambten en waardigheden vervallen te worden verklaard, terwijl anderen zich daarmede niet vergenoegd rekenden, maar de onderliggende partij overal met vervolgingen dreigden. In die gesteldheid van zaken wierp men het oog op den Raadpensionaris van Zeeland, als den eenigen man, wien men de noodige kundigheden, gematigdheid en onpartijdigheid toekende, om de verwarring te doen ophouden, en menigvuldig zijn de uitnoodigingen geweest, die hij ontving, zoowel van den Prins en Prinses van Oranje [1]) als van de voorname Leden der Regering om den zwaarwigtigen post op zich te nemen; ja zelfs Leden welke zijne tegenstanders geweest waren, en van eene andere politique denkwijze dan de zijne, spoorden hem tot dit werk aan, terwijl van den anderen kant Zeelands ingezetenen uit alle standen geene moeite spaarden om hem te bewegen hunne

1) Verg. de brieven dier Vorstin (4, 14 October 1787) door mij uitgegeven in FRIEDERIKE SOPHIE WILHELMINE en L. P. VAN DE SPIEGEL (Utrecht 1868) bl. 63—65, en de bezwaren van den Raadpensionaris bl. 66 volg. 103—105.

Provincie niet te verlaten. Eindelijk overwonnen door de menigvuldige verzoeken, en doordrongen van het besef dat hij den post van Raadpensionaris van Holland aanvaard hebbende, van grooter nut aan het geheele Vaderland kon zijn, belastte hij zich met die zware taak en verliet de provincie van Zeeland in de maand October van het jaar 1787. Deszelfs afscheid in de Vergadering dier Staten levert een sprekend bewijs op van hetgeen hij bij die gelegenheid gevoelde, doch zijn vertrouwen op den Goddelijken bijstand was altijd groot gedurende zijn geheel leven, en ook hier riep hij dien met vrijmoedigheid aan. Hij werd in de maand November aangesteld als Raadpensionaris van Holland en West-Vriesland en in Maart van het volgende jaar tot Groot-Zegel-Bewaarder, Stadhouder en Registermeester van de Leenen van Holland.

De Raadpensionaris in zijne *Nadenking van zijn Ministerie*, of zoo als het in het publiek bekend is, Gedachten van een Staatsman, zelf het tijdvak beschrijvende, in hetwelk hij dien post bekleed heeft, namelijk van 1787 tot het begin van 1795, toen hij door de Provisionele Representanten van het Volk van Holland van deszelfs ambten en waardigheden ontzet is, zoo kan men daarin vinden 't geen hij in den loop van dit tijdperk verricht heeft.

In het nadenken zijns Ministeries is genoemd de Memorie, welke de Raadpensionaris in den jare 1791 opgesteld had ter gelegenheid van de onderhandelingen te Pilnitz, welker bedoeling was Frankrijk met de wapenen te dwingen; deze Memorie was oorspronkelijk in het Hollandsch geschreven, en door den Heer Griffier FAGEL in het Fransch overgezet zijnde, aan de onderhandelaars aldaar medegedeeld. Men heeft het niet ondienstig geoordeeld een afschrift dier Memorie hierbij te voegen [1], opdat onpartijdigen zou-

---

1) VAN DE SPIEGEL'S *Algemeene Reflexiën op het ontwerp om eene contra-*

den kunnen oordeelen hoe onrechtvaardig de beschuldigingen tegen den Raadpensionaris geweest zijn, van een der hoofdbewerkers van dezen oorlog geweest te zijn, en daardoor den ondergang van dezen Staat bewerkt te hebben. Men leze in de meergemelde *Nadenking van mijn Ministerie* welke de middelen geweest zijn die men tot redding aangewend heeft, en hoedanig alle menschelijke inzichten te leur gesteld zijn geworden; want het was in den raad der Voorzienigheid besloten dit Land voor een tijd te tuchtigen, ja zelfs van zijn rang onder de Mogendheden te berooven, totdat diezelfde Prins op dit tijdstip een voorwerp van beschimping en verachting, na verloop van 19 jaren hetzelve met nieuwen en grooter luister zou doen verrijzen.

Voor ik dit gansche tijdperk verlaat, zij het mij vergund alhier eene anecdote te plaatsen, die niet in deszelfs Nadenking te vinden is: zij is deze. In de maand Januarij 1795, weinige tijd voor de komst der Franschen, werd de Raadpensionaris door eene hevige ziekte aangetast, zoodanig, dat de geneesheeren verboden hem over eenige zaken hoegenaamd te spreken, althans niet over den slechten gang der krijgsverrichtingen. Ondertusschen waren de vijanden reeds tot in het hart van Gelderland doorgedrongen, wanneer iemand zijner vrienden hem komende bezoeken, den geheelen stand der zaken openbaarde. Hij lag op dit oogenblik te bed met eene zware koorts: terstond gaf hij last dat zijne koets zou voorkomen, liet zich daarin dragen, en reed naar de Vergadering van de Staten van Holland, alwaar men hem met een harde stem de Leden der Vergadering hoorde aanspreken, hen tot eensgezindheid en bedaardheid aanmanende, terwijl hij met hen de middelen beraamde, om als het mo-

---

Revolutie in Frankrijk uit te werken, door de vereenigde wapenen van eenige Mogendheden van Europa, zijn afgedrukt in de *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek* (Utrecht 1863) I. 6—10 (Bijlage I).

gelijk ware, met den Generaal PICHEGRU een overeenkomst te treffen, ten einde het grondgebied van de provincie van Holland voor een vijandelijken inval te beveiligen, doch alles was vruchteloos; maar hetgeen als iets zonderlings moet opgemerkt worden, is, dat de Raadpensionaris van dit oogenblik af geene de minste aanvallen van koorts meer gevoelde, maar zijne stem was hol en harder dan naar gewoonte, 't geen nog een' geruimen tijd daarna geduurd heeft: de geneeskundigen schreven dit toe aan overspande zenuwen die de ziekte hadden doen ophouden.

Van het tijdperk van zijn ontslag als Raadpensionaris door de Provisionele Representanten van het Volk van Holland was hij stil en gerust in het midden zijner talrijke familie gebleven en konde geenszins vooruitzien, na de afkondiging van de Rechten van den Mensch, de ongelukken welke hem boven het hoofd hingen; meermalen was hij aangezocht geworden om indien de zaken hopeloos stonden, zich niet aan den haat en wraakzucht zijner vijanden op te offeren, maar zich ergens op vreemd grondgebied op te houden tot betere tijden. De Engelsche Ambassadeur bood hem een vaartuig aan voor hem en zijn huisgezin om naar Engeland over te steken, doch de overtuiging dat hij niets gedaan had, dan 't geen zijn eed en de verschuldigde trouw aan zijn Vaderland van hem geeischt hadden, en de verpligting welke hij oordeelde dat een Staatsman volgde, namelijk, die van verantwoording zijner daden schuldig te zijn, deden hem die vriendelijke aanbieding verwerpen, en rustig zijn lot onder zijne medeburgeren afwachten.

Dan op den 5^{en} Februarij 1795 verscheen er te zijnen huize een deurwaarder van het Committé van Algemeen Welzijn met een fransche wacht, die hem uit naam van het Volk van Holland in bewaring stelde. Denzelfden avond, werd hij onder bedekking van Fransche Hussaren, overgebragt naar de Castellanye van Holland; deze plaats was be-

stempeld met den naam van verzekerde bewaring, of civile detentie; maar werd inderdaad eene der ondragelijkste gevangenissen voor eenen man als de Raadpensionaris. Want men had goedgevonden, dag en nacht in zijne kamer te plaatsen, twee Leden van de Haagsche Club, welke elkander aflossende, niet zelden gekozen werden uit de heffe des volks, en die zich somwijlen niet ontzagen in tegenwoordigheid van de echtgenoot en dochters van den Raadpensionaris de vuilste en walgelijkste taal uit te slaan. Nadat hij meer dan drie maanden in dit verblijf doorgebragt had, werd hij op klaren lichten dag, onder een eskorte kavallerie van de Castellanye, in een koets naar het Huis in 't Bosch overgebragt, terwijl de heer Graaf BENTINCK van Rhoon te gelijk met den Raadpensionaris gearresteerd deszelfs lot deelde en mede derwaarts gevoerd werd; daar komende, plaatste men hem in een goed vertrek en zijne vrouw en kinderen hadden dagelijks het genoegen hem te komen bezoeken, nogtans in tegenwoordigheid van een zoogenaamden oppasser, welken het Committé van Algemeen Welzijn aldaar geplaatst had. In dit verblijf heeft hij onder anderen geschreven, „Nadenking van deszelfs Ministerie in Holland;" deze Memorie had hij opgesteld zonder behulp van zijne papieren, die nog verzegeld waren, moetende dienen tot zijn eigen gebruik, wanneer men hem tot verantwoording zijner daden zoude oproepen, naar welk tijdstip hij hartelijk verlangde.

Toen naderhand de Professor VALCKENAER als Fiscaal aangesteld was in de zaak (zooals men hem noemde) van den feitelijken Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, vleide hij zich dat dit oogenblik eindelijk gekomen was, en vertrouwde denzelven deze Memorie, ten einde hij zelf, namelijk de Fiscaal, zou oordeelen welk tijdvak hij tot zijne acte van beschuldiging wilde verkiezen. De Professor vermeld, beloofde hem op zijn woord van eer, dit stuk aan geen mensch hoegenaamd te laten zien, en na genomen lezing terug te geven;

nogtans heeft de Raadpensionaris de smart moeten ondergaan, deze Memorie onder een anderen titel, in den jare 1800 in het licht te zien verschijnen. Dit griefde hem zoodanig, daar hij oordeelde dusdanig stuk niet voor het publiek geschikt was, dat het als eene van de oorzaken zijns doods moet beschouwd worden [1]. Ondertusschen was er eene Commissie van vier Leden benoemd, om zijne in den Haag verzegelde papieren te onderzoeken, en daarvan verslag te doen; dit geschiedde ook: het verslag behelsde dat het hun gebleken was, dat de beschuldigde in den loop van zijn Ministerie niets anders gedaan had, dan de bevelen van zijne meesters, de Staten van Holland te volgen, en zij vermeenden dat in zoodanig geval alle de Leden der oude Regering zoo schuldig als hij waren; doch dat de Raadpensionaris verdacht gehouden werd van een der aanleggers te zijn geweest van het oproer en plundering, welke gedurende het jaar 1786 te Middelburg hadden plaats gehad; weshalve de Commissie van oordeel was dat de gevangene behoorde vervoerd te worden naar de Gevangen-Poort in 's Hage, terwijl de heer Professor VALCKENAER wiens politique denkwijze in die tijden zeer kennelijk was, als onderzoeker of Fiscus in deze zaak benoemd werd. De overbrenging van het Huis in 't Bosch, geschiedde in den nacht van den 16. October 1795, en aldaar komende werd hij behandeld als een misdadiger en geplaatst in een soort van vertrek, kort te voren bewoond door eenen booswicht die opgehangen was geworden. Echter waren reeds den volgenden dag de bevelen van het Committé van Algemeen Welzijn van zachter aard, het vertrek en spijs beter, en nu en dan had deszelfs echtgenoot en kinderen verlof om in tegenwoordigheid

---

1) Z. in mijn geschrift *Voorouderlijke wijsheid in hagchelijke tijden.* — *Het ministerie der Raadpensionarissen* S. VAN SLINGELANDT, STEYN en VAN DE SPIEGEL *herdacht* (Utrecht 1872) bl. 119, VAN DE SPIEGEL'S protest tegen de uitgave der *Nadenking* (10 April 1800).

van één der Leden van het bovengem. Committé den Raadpensionaris te bezoeken. Eindelijk deed de heer VALCKENAER verslag van deszelfs onderzoek, hetzelve is bekend en kwam na vele raisonnementen daarop neer, om den Raadpensionaris van de Gevangen-Poort af te brengen, doch hem in verzekerde bewaring te plaatsen, totdat over verscheidene duistere zaken, waaronder ook de plundering van Middelburg genoemd werd, meerder licht zou verspreid zijn.

Hoe snood ook die aantijging scheen, verlangde de Raadpensionaris vuriglijk naar het oogenblik om op die vernederende beschuldiging zich te verantwoorden; maar zelfs dit mogt den man niet gebeuren. Hij werd openlijk belasterd, geschandvlekt en moest zwijgen; maar dit was het regt in die dagen van Vrijheid en Gelijkheid; in het slot van het advies van den heer VALCKENAER op dit onderwerp, zegt hij: dat het hem gebleken is, dat de hoofdleiders en aanstokers dezer oproeren en plunderingen zoo wèl hunne maatregelen genomen hadden, dat alle sporen van hunne daarin gehouden directie, of gehad hebbend aandeel, geheel en al waren uitgewischt; waarop de Raadpensionaris in eene aanteekening op de Memorie van den heer VALCKENAER, deze woorden laat volgen: „Heb ik wel gelezen? is dit de conclusie van een Fiscaal, die gesteld is om de schuld of onschuld te onderzoeken van iemand met een zware misdaad beticht, en durft te schrijven: er zijn geene preuves van de schuld des beklaagden voorhanden; maar dit kan hem niet baten, want hij heeft zoo wèl zijne maatregelen genomen, dat alle sporen van zijn misdadig bestaan geheel en al zijn uitgewischt. Welaan dan, beschuldigt een eerlijken Burger, als hij slechts uw vijand is, en uwe haat en wraakzucht medebrengt hem te bederven; beschuldigt hem van de snoodste misdaden, hoe onwaarschijnlijk ze ook zijn; [1])

---

1) In de *Spreuken*, *Opgaven*, *Overwegingen van* W. E. DE PERPONCHER

smijt hem op die beschuldiging in den kerker, laat hem maanden lang daarin zitten, geeft hem eindelijk over aan een gerechtelijk onderzoek; wanneer dit onderzoek dan eindigt met te zeggen, dat er wel geene bewijzen van schuld zijn, maar dat de bewijzen verdonkerd zijn, zonder dat aangetoond worde dat er ooit bewijzen bestaan hebben, die men heeft kunnen verdonkeren, welk middel vraag ik, blijft er dan overig voor eenen onschuldige, om zich van een' godlooze lastering te zuiveren." „Is dit het gevoelen van een Professor in de Rechten aan 's Lands hoogeschool te Leyden? zegt de Raadpensionaris in eene andere aanmerking op gemeld advies". Hoe moet dan de Institutie in de Rechten niet veranderd zijn sedert omtrent veertig jaren, dat ik dezelve aldaar bestudeerde, of hoe moet ik de ontvangene lessen vergeten hebben!"

Met dit onrechtvaardig Rapport vereenigde zich de Vergadering der Provisionele Representanten van het Volk van Holland, en bevalen aan twee hunner Committés, namelijk dat van Algemeen Welzijn en Waakzaamheid, eene geschikte plaats van bewaring voor te slaan; doch ongelukkiglijk kon men het daarover niet eens worden, en elk Committé deed deszelfs Rapport afzonderlijk; dat van Algemeen Welzijn stelde voor, daar er geene directe beschuldiging, tegen den Raadpensionaris waren ingebragt om hem deszelfs eigen huis tot bewaring te geven of wel hem op het Huis in 't Bosch te laten. Terwijl het Verslag van Waakzaamheid, meestal bestaande uit de heethoofdigste Volksvertegenwoordigers van dien tijd, daarhenen strekte om hem naar het kasteel van Muiden of Woerden te vervoeren; tot dit laatste werd met eene meerderheid van twee of drie stemmen in de Ver-

(III. 118 volg. Utrecht 1810) komen de Zeeuwsche plunderingen voor als de uitdrukking der woede van het gemeen, als eene „wat sterk overredende wijze, om zijn ongenoegen te toonen. Iedere Landaard heeft toch zoo zijne eigen taal en welsprekendheid."

gadering van de Provisionele Representanten besloten, en op den 10 Februarij 1796 ten uitvoer gebragt. Men kan ligt denken welk een indruk zoodanig besluit op de echtgenoot van den Raadpensionaris en deszelfs talrijk kroost gemaakt hebbe, daar dit besluit in bijzijn van de waardige vrouw en eenige zijner kinderen, hem door eene Commissie uit het Committé van Algemeen Welzijn kenbaar gemaakt werd. Niet geheel ter nedergedrukt door die ontzettende tijding, vraagt zij verlof haren echtgenoot in de plaats zijner gevangenis te volgen; de Commissarissen schenen verlegen en antwoordden niet; alstoen nam zij het woord en sprak hen aan met zulk een kracht van taal dat zij de tranen hun uit de oogen perste, en zijlieden op hun woord van eer beloofden dit verzoek met alle magt te ondersteunen; waarvan ook het gevolg geweest is, dat men haar dit verzoek bewilligd heeft, en zij tegelijk met haar echtgenoot naar het kasteel van Woerden in een binnenjagt is overgebragt geworden; men had zelfs de inschikkelijkheid het bijzijn van twee harer kinderen toe te staan, de jongste zoons namelijk toen 10 en 12 jaren oud, welke aldaar tot het ontslag van hunnen Vader gebleven zijn, en door hem zelven onderwezen zijn. De overige kinderen hadden verlof gekregen, nu en dan, een bezoek op het kasteel af te leggen. Gedurende deze gevangenis welke meer dan 3 jaren geweest is, hield hij zich meest onledig met het onderwijs van zijne kinderen, en met het schrijven over godsdienstige onderwerpen. De Graaf VAN BENTINCK had in alles het lot gevolgd van den Raadpensionaris, uitgenomen het verblijf op de Gevangen Poort, was ook te gelijker tijd naar Woerden verplaatst, doch de uitdrukkelijkste bevelen waren gegeven den beide heeren alle gemeenschap te beletten, en aan den eerstgenoemde werd te dien einde een oppasser of knecht in naam, doch inderdaad een verspieder, van wege het Committé toegevoegd. Deszelfs Afgevaardigden kwamen ook van

tijd tot tijd de gevangenis en de gevangenen in oogenschijn nemen; en zelden gingen zij weg zonder met het lot van eenen man bewogen te zijn, die geene andere gunst van hen verlangde dan zich 't zij in persoon, 't zij in scriptis te mogen verantwoorden; doch dit scheen met den geest des tijds niet te strooken. Somtijds liet men zich ontvallen, dat die staat wel duren konde tot eenen generalen Vrede; men vreesde den invloed van beide die heeren, wanneer zij hunne vrijheid hadden, en dit werkte zoodanig op de gemoederen van de drie Directeurs van het Uitvoerend Bewind van dien tijd, met namen WIJBO FIJNJE, VAN LANGEN en P. VREEDE (want de twee overige, FOKKER en WILDRIK, waren slechts figuranten) dat door dit Driemanschap het besluit genomen werd [1]) om den Raadpensionaris op het voorbeeld van de Franschen, naar Cayenne te verbannen. En het leed geen twijfel of de uitvoering had schielijk gevolgd, indien niet de omwenteling van den 12 Junij 1798 dit heilloos oogmerk verijdeld had. Na het omverwerpen van den troon des Schrikbewinds door den Generaal DAENDELS, werd een van de drie bovengem. Directeurs, S. J. VAN LANGEN, in hechtenis genomen en mede naar Woerden vervoerd; waarvan hij eenigen tijd daarna, naar de Gevangen-Poort te 's Hage is overgebragt, ten einde het loon zijner werken te ontvangen; doch dit scheen niet in den smaak van het Fransch Bestuur te vallen, dat om redenen bij hen bekend, niet gaarn den kluwen van intrigues zag ontrold voor de oogen van het publiek, en daarom ernstig bij het toenmalig Bataafsch Bestuur aandrong en zelfs beval den loop des aangevangen rechtsgedings te staken, en alles met den mantel der liefde te bedekken, terwijl eene generale amnestie van wege het toenmalig Bewind verleend werd. Ondertusschen rees bij de gematigde Leden des nieuwen Bestuurs de bedenking op, hoe

---

1) Of dit besluit bewijsbaar is?

vele redenen het Nederlandsche Volk niet had om misnoegd te zijn over deze handelwijze, en die als onrechtvaardig uit te krijten; daar men misdadigers, tegen wie het recht der Hooge Overigheid ingeroepen was, op eene willekeurige wijze ontsloeg en op vrije voeten stelde, terwijl hare Staatslieden van de oude Regering, reeds bijna vier jaren in den kerker zuchtten, zonder dat ooit eenige rechtelijke beschuldigingen tegen hen waren ingebragt, of zonder dat men hen in de mogelijkheid gesteld had zich voor het gansche Volk te verantwoorden en hunne daden en gehouden gedrag te verdedigen; dit begreep men was te stuitend en te opvallend en kon misschien van slechte gevolgen voor de nieuwe Regering zijn geweest. Deze zijn de eenige oorzaken, waaraan de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL en zijn lotgenoot de Graaf BENTINCK hunne vrijheid te danken hadden, en dit scheen de eerstgenoemde ook wel te gevoelen, blijkens het geschrift hetwelk hij den Bailluw COSTERUS te Woerden, en den deurwaarder die hem zijne loslating kwamen aankondigen, ter hand stelde; dit zijn de eigen bewoordingen: 1)

„De ondergeteekende verklaart het ontslag uit zijne bijna vierjarige gevangenis te accepteren als een *Recht*, hem en alle onbesproken Ingezetenen des Lands competerende, en door de tegenwoordige Constitutie op nieuw ingeroepen en bevestigd; maar geenzins als een *gratie* of vergiffenis uit eene generale Amnestie voortspruitende, welke hij als zijnde van geen misdaad bewust, noch ooit wettig van misdaad beschuldigd zijnde, vermeent niet noodig te hebben." Daarbij voegende, dat hij provisioneel naar deszelfs huis te IJssel-

---

1) Verg. dit Declaratoir van 20 December 1798, bij C. VAN DER AA, *Geschied. van den jongst geeindigden oorlog* (1793—1802), III. 129. Andere bijzonderheden VAN DE SPIEGEL'S inhechtenisstelling in 1795 rakende, deelt Mr. B. P. VAN LELIJVELD mede bij VAN DER AA, X° Deel Bijlage A. (Londen 10 April 1806).

stein ging, alwaar men hem weder kon vinden, indien men met deze declaratie geen genoegen nam.

Zoo eindigde de gevangenis van een' Staatsman, die hoedanig ook zijne bitterste vijanden hem beoordeelden, nooit gevreesd heeft rekenschap van zijne daden, zelfs aan hen te geven; met grond dan mogt hij zich beklagen, van het recht verstoken te zijn, dat ieder burger in een vrij Land toekwam. Hij en zijn lotgenoot waren toonbeelden van het willekeurigst gezag en sprekende bewijzen hoe weinig de woorden van de toenmalige Regering met derzelver daden overeenstemden: zijne misdaad in de oogen van velen bestond daarin, dat hij van rechtswege van geene misdaad kon overtuigd worden.

Hij verliet het kasteel van Woerden op den 20sten December 1798, na eene gevangenis in onderscheidene plaatsen van bijna vier jaren; zoo als hij den heer COSTERUS mondeling gezegd had, kwam hij met zijne echtgenoot en twee zoontjes nog denzelfden avond te IJsselstein aan, en werd van zijne overige kinderen met de hartelijkste blijdschap ontvangen. Daar leefde hij stil en eenzaam tot in den zomer van het volgende jaar 1799, wanneer de geruchten omtrent de Engelsche landing 1) meer en meer veld wonnen: omtrent dezen tijd, ontving de Raadpensionaris bericht van een vertrouwd vriend, dat er een geheim Besluit genomen was bij de toenmalige Regering, om hem ingeval de vijandelijke inval plaats had, wederom in verzekerde bewaring te nemen. Dit bericht waarop hij zich verlaten kon, en het naderend oorlogs-tooneel, deden hem besluiten heimelijk zijn Vaderland vaarwel te zeggen; hij vertrok den 10en Augustus 1799 van IJsselstein met twee van zijne zonen, en kwam dienzelfden avond te Emmerik, alwaar hij met vreugde door de aldaar uitgewekene Hollanders ontvangen

1) In gemeenschap met de Russen in N.-Holland.

werd. Het duurde ook niet lang of de toenmalige Erfprins van Oranje, die met den uitgebreidsten last van Hoogdeszelfs vader Prins WILLEM de V voorzien was, schreef hem op het minzaamst zich naar Lingen te begeven, alwaar het Hollandsch hoofdkwartier gevestigd was 1), ten einde hunne pogingen tot herstel van het lieve Vaderland te vereenigen, en hem met goeden raad in deze moeilijke omstandigheid bij te staan. 2) Onder de papieren van den Raadpensionaris is nog voorhanden het plan van Regeringsform, welke alstoen de Republiek der Vereenigde Nederlanden zou te beurt gevallen hebben, indien de Engelsche Expeditie in den jare 1799 gelukt ware: hetzelve was gegrond op de Unie van Utrecht, en de gebreken daarin door zoo vele Staatsmannen erkend, verholpen en zooveel mogelijk weggenomen. 3) De Prins nam met aandoening afscheid van eenen man, dien hij waarlijk hoogschatte, en spoedde zich naar de Helder, om zich aan het hoofd van het Hollandsch krijgsvolk te plaatsen, en liet den Raadpensionaris met den Prins van Hesse-Darmstadt, benevens een gedeelte van het Hoofdkwartier te Lingen achter.

De ongelukkige afloop dezer onderneming is genoeg bekend, om daaromtrent in bijzonderheden te treden. De Prins ging naar Engeland, en daar de Raadpensionaris zich niet wagen konde naar Holland terug te keeren, uithoofde der strenge maatregelen, welke des tijds tegen de uitgewekenen genomen werden, nam hij het besluit te Lingen te blijven, niettegenstaande hij aldaar vele onaangenaamheden

1) Nota van den Minister VAN GRASVELD 28 Aug. 1799 (*Geschiedenis der Diplomatie van de Bataafsche Republiek* II. 1ste Stuk Bijlage VII).

2) De latere Minister J. H. MOLLERUS zag VAN DE SPIEGEL te Lingen, 13 September 1799. *Geschiedenis der Diplomatie* t. a. p. Bijlage X.

3) Verg. *Gesch. der Diplomatie* I. (Bijlage XXX) bl. 144 volgg. VAN DE SPIEGEL's *Concept van veranderingen, ampliatiën en modificatiën van de Unie van Utrecht.*

ondervinden moest. Zijne gezondheid was ook merkelijk verzwakt, en meermalen had hij aanvallen van beroerte gevoeld: afgescheiden van zijne dierbare echtgenoot en het grootste gedeelte zijner kinderen, zonder vooruitzicht op betere tijden, gingen zijne dagen in treurigheid voorbij. Op deze tijdingen aarzelde de brave vrouw geen oogenblik, maar verliet in het felste van den kouden winter van 1799 IJsselstein met eene van hare dochters, om haren echtgenoot de noodige troost en bijstand te verleenen en zijne ballingschap gewillig met hem te deelen; afwisselend was zijne gezondheid gedurende dien winter, nu en dan bemerkte men kleine aanvallen zijner ziekte, die wederom verdwenen, tot dat eindelijk een plotselijke beroerte een einde maakte aan zijn dierbaar leven op den 7 Mei 1800.

Dus was het einde van eenen man, die den Lande meer dan veertig jaren in onderscheidene betrekkingen met trouw en liefde gediend had; die niets onbeproefd gelaten had om hetzelve gelukkig te maken, en zekerlijk was het hem niet te wijten, dat zijne heilzame bedoelingen zoo weinig goed gevolg gehad hebben. De geest des tijds was tegen hem en verijdelde al het goede. Hij deelde alzoo in het lot dier ongelukkige Ministers, die hun werk nog in hun leven verbroken zagen; hij werd gelasterd en vervolgd, doch het nageslacht zal beslissen tusschen hem en zijne vijanden, en recht doende aan zijne verdiensten, zal de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL door de nakomelingschap geplaatst worden onder die Staatsmannen, die een waar sieraad voor dezen Staat geweest zijn.

De mare van zijnen dood vervulde alle harten hier te lande met droefheid: men versta hierdoor die genen, die eenige prijs op deugd en Vaderlandsliefde stelden, want zijne vijanden waren ontslagen van eenen man, wiens invloed en kunde zij zeer vreesden; vreemden zelfs betreurden zijn verlies, waarvan de menigvuldige brieven die deszelfs echtge-

noot en kinderen ontvingen, de sprekendste getuigen zijn, en hoe de Erfprins van Oranje, onze tegenwoordige Koning 1) over dien man dacht, blijkt uit Hoogdeszelfs brief aan eenen der zonen van den Raadpensionaris, den 17 Mei 1800 te Potzdam geschreven, waar onder anderen deze woorden voorkomen: „Het Vaderland verliest in hem een waren liefhebber, UWG. en deszelfs Vrouw, Moeder, broeders en zusters een allerbesten Echtgenoot en Vader, en ik durve mij vleijen in hem een Vriend te betreuren, voor welkers assche ik altoos die hoogachting hebben zal, dewelke zijne verdiensten vorderen. Gelukkig zou ik mij achten, indien ik in het geval zoude kunnen komen, de Weduwe en kinderen van eenen man, dien ik zoozeer vereerd heb, van eenig nut te kunnen zijn, en ik verzoek aan dezelve en aan deszelfs Familie blijken te geven van die gevoelens waarmede ik bezield ben." Hij stierf in den ouderdom van drie en zestig jaren, en is even buiten eene der poorten der stad Lingen, aan den voet van een hoog kerkhof begraven. Op kosten van zijne Vrouw is er een klein monument opgerigt, waarop alleenlijk vermeld staat deszelfs naam en de dag van geboorte en sterfuur; zijne Weduwe en elf kinderen, waaronder nog zes dochters, betreurden met heete tranen het gemis van zulk eenen Echtgenoot en Vader, en rekenden het in die tijden van vervolging als een geluk, den vaderlandschen grond weder te mogen drukken en zich onderling te troosten.

Wij hebben den Raadpensionaris gevolgd in de onderscheidene eerambten, welke hij bekleed heeft, maar het is niet alleen zoodanig dat de Staatsman beoordeeld moet worden; stille Christelijke deugden hebben ook hare waarde. In het gemeenzame leven, was hij een liefhebbend vader, een teerhartig echtgenoot, een trouw vriend, en men kan met waarheid zeggen, dat hij de pligten van den eenvoudigen

---

1) Willem I.

burger met die van de meer schitterende eigenschappen eens Staatsmans vereenigde; ook als Geleerde zal hij de beoordeeling der nakomelingschap niet ontgaan. Jammer is het, dat door zijnen te vroegen dood het publiek verstoken is van eene Geschiedenis zijns tijds, welke hij zich altijd gevleid had te zullen schrijven, daar het Nadenken van zijn Ministerie slechts de tijdperken en zaken aanroerde en geenzins zoo als wij gezegd hebben, geschikt was, door den druk openbaar gemaakt te worden. Zijne ambtsbezigheden verhinderden hem zijne lust tot de Letteroefeningen den vrijen teugel te geven.

De werken welke hij in een vroegeren leeftijd geschreven heeft en die door den druk bekend zijn, behelzen:

1°. Verhandeling over den oorsprong en de Historie der Vaderlandsche Rechten, inzonderheid van Holland en Zeeland, gedrukt in het jaar 1769.

2°. Over de Armoede en Bedelarij met betrekking tot de Provincie van Zeeland, en bijzonder tot de stad Goes en eiland van Zuid-Beveland, waarschijnlijk geschreven en in druk uitgegeven in het jaar 1775 of 1776, en met eene Voorrede herdrukt in 's Hage ten jare 1805.

3°. Historie van de Satisfactie, waarmede de stad Goes en het eiland van Zuid-Beveland zich begeven hebben onder het Stadhouderschap van Prins WILLEM van Oranje in het jaar 1577; gedrukt te Goes in den jare 1777.

4°. Ontwerpen van de Unie van Utrecht, benevens eene Lijst van ongedrukte stukken tot de Historie van de Unie betrekkelijk, gedrukt in den jare 1778.

5°. Bundel van onuitgegevene Stukken, dienende tot opheldering der Vaderlandsche Historie en Regeringsform, en voornamelijk der Historie van de Unie van Utrecht, door den Raadpensionaris verzameld en met eenige aanmerkingen vermeerderd, in twee deelen gedrukt in den jare 1780 en 1783. Het blijkt tevens dat het 2e. deel van

dat werk, wegens de toenmalige drukte der ambtsbezigheden van den Raadpensionaris, niet door hem zelven, maar door den Heer JACOBUS ERMERINS, Secretaris der stad Veere is uitgegeven.

6°. Verantwoording tegen de beschuldigingen bij de Adviezen der Heeren van Ziericzee wegens deszelfs gehouden gedrag als Raadpensionaris ter Vergadering der Edele Mogende Heeren Staten van Zeeland, ingebragt den 1. Maart 1787.

En eindelijk deszelfs Afscheid als Raadpensionaris dier Provincie mede gedrukt en uitgegeven.

Dit zijn de werken, welke bij zijn leven en onder zijn naam zijn bekend geworden, terwijl het Nadenken van een Staatsman wegens zijn Ministerie in Holland, en de Brieven en Negotiatien van den Raadpensionaris gedurende het tweede tijdvak van gemeld Ministerie, hun publiek aanwezen verschuldigd zijn aan kwade trouw en omkooping. Wat omtrent het eerste stuk plaats gehad heeft, is op zijn tijd gemeld geworden, terwijl het tweede manuscript aan eenen Amsterdamschen boekverkooper voor eene aanzienlijke som gelds is verkocht, buiten weten van de Weduwe en kinderen van den Raadpensionaris, wier eigendom het was, dat men hun openlijk ontvreemdde 1).

---

1) Eene meer volledige opgave der geschriften van VAN DE SPIEGEL verg. men bij Mr. M. F. LANTSHEER, Dissert. Histor. Polit. inaug. *de Rebus a Laurentio Petro* VAN DE SPIEGEL, *in Zelandia gestis et scriptis* (Utrecht 1843). Z. ook in de Handel. van het Prov. Utrechtsch Genootschap, mijne mededeeling *over eenige nagelaten onuitgegeven geschriften van den Raadpensionaris*, en *Vooronderl. Wijsheid in hagchelijke tijden*, bl. 119 volg.

VI. *Staatkundige Vertoogen, Notulen, Rapporten en Memorien betreffende den staat der Geldmiddelen van Zeeland, en de geschillen van dat Gewest met den Raad van State en met H. Ho. Mog. Deputatien uit Middelburg naar 's Hage, uit 's Hage naar Middelburg. Opdragt der beslechting van de geschillen aan de uitspraak van Prins* WILLEM V. *Verzet van Zeeland. Uitspraak van den Erfstadhouder.* (1766—1773.)

Consideratien op het geprojecteerde Ambtfurnissement en Negotiatie door de stad Middelburg voor rekening van de Provintie te doen 1).

De directie welke sedert eenige jaren herwaarts in de Finantien van de Provintie gehouden is, heeft daarheuen gestrekt, om het publiek te persuaderen dat de Provintie werkelijk recouvreerde, om daardoor de effecten te doen rijzen, en dus occasie te krijgen eerlang een importante negotiatie tegen een minderen interest te kunnen doen; tot dat einde heeft men den Staat der aflossingen, die te voren bijna publiek was, *gesecreteerd.* Men heeft onder de hand genegotieerd, eerst bij secrete negotiatien op ordinaris obligatien, naderhand op wissels, en eindelijk men heeft gepoogd tot een verminderinge van interessen te geraken trapswijze, door het openstellen van een negotiatie tegen 2¾ pct.

---

1) „December 1766" (eigenhandig Vertoog van V. DE SPIEGEL, toen Secretaris der stad Goes, en Lid der Staatsvergadering sedert 8 Junij 1759.)

Thans vervalt men eensklaps van het één uiterste tot het ander: het vorige jaar heeft men nog *à mauvais jeu bonne mine* getoond, men wilde semblant maken van geen geld noodig te hebben, en het volgende jaar zal men eensklaps te kennen geven dat men geen credit meer heeft om op de ordinaire wijze te negotieeren. Men zal te dien einde een *dwang-negotiatie* aanrichten, en dat meer is, men zal het credit van een ander imploreren.

Want het negotieren bij wijze van ambtfurnissement, is buiten tegenspraak altoos geconsidereerd als een bewijs van de uiterste verlegenheid, die een goed financier niet mag laten blijken, wanneer hij belang stelt in het souteneeren van zijn credit. Het laten negotieren van een importante somme op credit van een derden, is niet minder een blijk dat men zelfs meent geen credit meer te zullen vinden om voor eigen rekening te negotieren. Indien dan deze twee wegen worden geproponeerd, om daarmede onze uiterste armoede, discredit en volkomen insolventie te kennen te geven, of misschien de Bondgenooten tot commiseratie zouden bewogen worden om ons te ontlasten ter Generaliteit, dan zijn het zeer gepaste middelen tot zoodanigen einde; maar zoo men nog eenige de minste intentie heeft het schip boven water te houden, dan mogen er zoodanige middelen niet geëmploieerd worden. Want begrijpt men eens, dat de negotiatie door de stad *Middelburg voor rekening van de Provintie* te doen, publiek wordt, (gelijk dezelve onmogelijk secreet kan blijven,) dan zal het onbetwistbaar gevolg daarvan zijn, dat ieder particulier het ergste van de Provintie zal denken, duidelijk gewaar worden, dat hij sedert eenige jaren is gedupeerd geworden en zich noodwendig bekommeren over de gehouden directie; waardoor het credit zoodanig onherstelbaar zal vervallen, dat de Provintie niet alleen buiten staat zal geraken om ooit een vermindering van interessen te doen, maar integendeel in dien staat dat zij in

lange jaren niets voor haar eigen rekening dan tot exorbitante interessen zal kunnen opnemen: en het is te denken dat de prijs der effecten die altoos pari passu gaat met het credit van den geldopnemer, wederom tot die laagte zal vervallen, als men dezelve altoos gezien heeft zoo dikwijls de Provintie hare verlegenheid te kennen gaf. Men zegge hiertegen niet, dat de omstandigheden van zaken zoodanige maatregels noodzakelijk maken. Want het is onmogelijk dat het credit zoo verre vervallen zoude zijn, daar de effecten tot zoo een hoogen prijs zoo in als buiten de Provintie verkocht worden, als dezelve in lange jaren niet geweest zijn.

Het imploreren van de intercessie van Zijn D. H. tot ontlastinge ter Generaliteit, kan niet anders dan goed zijn, mits hetzelve *zonder eclat* geschiede, doch [1]) het decerneren van een expresse Commissie te dien einde heeft zijne bedenkelijkheden in. Men weet, welke de gevolgen zijn geweest van de Commissie tot hetzelve oogmerk aan wijlen hare K. H. glor. ged. afgezonden [2]); de Provintie heeft zich op een zeer plechtige wijze insolvent verklaard, bespottelijk gemaakt, en niets uitgewerkt. De groote vraag zal dan zijn of men voor het tegenwoordige iets weet aan de hand te geven, waardoor de Provintie op een minder gevaarlijke wijze uit het embarras kan worden gered. Men oordeelt dat het een gevoeglijke weg zoude zijn, wanneer de Heer Ontvanger-Generaal [3]) geauctoriseerd wierd tot het opnemen van een somme van 3 à 4 ton op ordinaire obligatien tegen 3 pct., en dat zijn Ed. verder bij secrete Resol. wierde gequalificeerd met communicatie van Heeren Gecomm. Raden, de gemelde negotiatie te continueren tot zoodanig een somme als noodig zal bevonden worden ter aflossing van de loo-

1) Z. hieronder een alternatief, op een los blaadje door VAN DE SPIEGEL uitgedrukt.

2) Aan de Vrouwe Gouvernante, Prinses ANNA.

3) Mr. JOHAN SCHORER. Aldus besloten 31 December 1766 (Staten-Notulen).

pende wissels. Men houdt zich verzekerd dat deze negotiatie overvloedige toeloop zoude hebben, en dat er merkelijke sommen van de wissels in plaats van af te lossen, zouden geconverteerd worden in obligatien à 3 pct.: te meer, indien Hun Ed. Mog. konden goedvinden aan personen des verkiezende toezegginge te doen van de betalinge der interessen in Holland te doen, mits in Hollands geld gefurneerd zijnde; hetzelve zou voor de Provintie jaarlijks een gering object zijn, en geheel ophouden schadelijk te wezen, zoodra men het redres in de specien en gevolglijk in de wisselcours konde te wege brengen, waarvan iedereen de absolute noodzakelijkheid bekend is.

Doch zoo onverhoopt de toeloop van deze negotiatie niet mogt beantwoorden aan de verwachtinge, dan zal nog altoos openstaan de weg dien men thans wil inslaan. Men kan dan een amtfurnissement arresteeren, of de wissels kunnen zooveel mogelijk nog voor eenigen tijd gecontinueerd worden; ja zelfs indien de houders dezelve wilden afgelost hebben ('t geen misschien zal gebeuren, zoodra deze desperate situatie van de Provintie elumineert) konden de Heeren van Middelburg verzocht worden voor één jaar boven de £ 74,000 welke (ni fallor) door de Wisselbank gefurneerd zijn, nog £ 26,000 op te schieten, in hope dat er in dien tusschentijd eenig expedient zal uitgedacht worden; of eindelijk de Steden kunnen aannemen volgens zekere quoten het te kort komende voor rekeninge van de Provintie te furneren, gelijk de negotiatien in vorigen tijd meest altoos geweest zijn, waarin de quote van Middelburg was $\frac{1}{3}$, van Goes $\frac{2}{15}$.

Alternatief door VAN DE SPIEGEL *voorgesteld.*

„doch (ter) andere zijde te willen pondereren de dangereuse gevolgen die uit het in 't werk stellen der middelen

bij het rapport voorgesteld te duchten zijn. Edoch indien het voorsz. expedient het ongeluk mogt hebben bij de Leden niet geagreëerd te worden, dat Hun Ed. A. 1) dit hun sentiment niet verder zullen pousseren, oordeelende zich daarmede van hunne verplichting geacquiteerd te hebben, en vervolgens zullen aanzien zoodanig een conclusie als de Leden zullen goedvinden te nemen, *verzoekende alleen* 2) voor zich de vrijheid zich gedechargeerd te *mogen* houden van alle de ruineuse gevolgen die daaruit voor de Provintie hunnes oordeels noodzakelijk moeten resulteren.

Dat wijders belangende het 3e lid van het voorz. Rapport om aan Zijn D. H. bij eene gedetailleerde missive ouverture te geven van den tegenwoordigen staat van 's Lands Finantien en verder Hoogdesselfs consideratie en advys in te nemen in deze epineuse omstandigheden, Hun Ed. A. wederom op dezelve gronden om zooveel mogelijk voor te komen alles wat door het eclateeren van de ongelukkige toestand der Finantien tegenwoordig het credit van de Provintie zoude kunnen krenken, in consideratie zouden geven of niet met de voorz. expresse missive en te decerneeren Commisie naar den Hage zoo lang konde gewacht worden tot dat men genoegzame verzekeringe hadde van het réussit der voorgeslage negotiatie, houdende H. Ed. A. zich wel verzekerd dat Zijn D. H. uit de reeds ontvangen ouvertures en de deliberatien welke in desselfs hooge praesentie als het eerste Lid van de regeeringe dezer Provintie over 's Lands Finantien zijn gehouden 3), wel zal geconvinceerd zijn gewor-

---

1) Te weten de Regering van Goes.

2) „Reserverende wel expres."

3) Verg. de Notulen van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeeland 2 Junij 1766 fol. 106, 110. Met Mr. WILLEM VAN CITTERS, Mr. MEINARD VAN VISVLIET, Mr. B. DE JONGE VAN CAMPENS-NIEUWLAND, Mr. C. VAN CITTERS en Mr. WILLEM SCHORER was VAN DE SPIEGEL gecommitteerd tot de Besoignes over de verbetering der heffing van de Gemeene Middelen; en

den van de embarassante omstandigheden waarin het Finantiewezen zich bevindt, en dat hetzelve zonder ontlastinge in de Generaliteits-lasten buiten staat is het hoofd langer boven water te houden; dat Hoogdezelve ook wijders van den tegenwoordigen toestand der zaken zijnde geinformeerd desselfs hoogwijs advys en vermogend appui bij de Bondgenooten, aan de Provintie niet zal onttrekken.

Bestrijding van een vertoog van den Raad van State wegens de pretensien van Zeeland, en die ten laste van dat Gewest. Het geschil liep over de vraag, of Zeeland regt had op teruggave van hare voorschotten zonder voorafgaande algemeene verevening (liquidatie)? Eigenhandige Memorie van VAN DE SPIEGEL. *Verg. hierbij de Staten-Notulen,* 2 *December* 1766 *fol.* 303—307—316.

De generale Liquidatie waarover tusschen de Bondgenooten altoos gedisputeerd geworden is, bestaat in de vereffeninge van 't geen elke Provintie op de Petitien behaald heeft, *tegen malkanderen*, zoodat, wanneer bij slot van de Rekeninge bevonden wierd, dat de eene Provintie op hare quote meer gefurneerd heeft naar proportie, dan de andere, of dat zij haar *volle quote* gefurneerd heeft en de andere Provintien niet, dat dan de defectueuse Provintien gehouden moeten zijn, naar rato van hare quoten en zooveel te furneren; of zoo furnissement niet meer noodig is, aan de gefurneerd hebbende Provintie te restitueren, ten einde zij

---

wel tijdens de Prins de Vergadering van Zeeland bijwoonde. — En zie den arbeid van die Commissie (7 Aug. 1766) in de *Notulen* fol. 128—178, (invloed der stad Goes). 184 (1 September 1766). 204 (2 September 1766),

alle egaal zijn in hare betalingen naar de vastgestelde proportie.

Deze generale liquidatie was in 't begin van de Republiek vastgesteld, maar niet geexecuteerd, en men heeft ze sedert dikwijls zonder effect getracht te introduceren. Z. Generale Petitie voor het jaar 1754, alwaar men de retroacta van deze materie vinden kan. Ondertusschen is dit het geval van Zeeland in 't geheel niet, en wij zouden niets te doen hebben met de betaling van de andere Provintien, indien de Raad van State in het antwoord op Zeelands praetensien geen aanleidinge gegeven had om daarna te inquireren.

Men zal, denk ik, niet bedisputeren, dat wanneer een Provintie *zonder* Petitie, of *boven hare quote* in de Petitie noodzakelijke betalingen voor de Generaliteit gedaan heeft, de andere Provintien dit aan haar schuldig zijn om volgens hare respective Quoten te restitueren: immers dit steunt op de gemeene gronden van billijkheid en op de exempels van vorige tijden: ook heeft de Raad van State de restitutie welke men aan Holland gedaan heeft van ammunitie etc. in den oorlog met den vrede van Utrecht geeindigd, voor billijk gehouden op dien grond, dat Holland in die oorlogslasten meerder gedragen had dan hare quote medebragt: derhalve is zoodanig geval buiten de termen van de zoogenaamde onmogelijke Generale Liquidatie. Zeeland nu vertrouwde in een gelijk geval te verseren zoo ten aanzien van de *f* 120m welke zij *zonder* Petitie op verzoek van den Raad van State heeft uitgeschoten, als van de overbetalingen *boven* hare quote op sommige petitien, en zij vraagt van die praetensien geen liquidatie, maar restitutie. — De Raad, aan de andere zijde, wil deze praetensie van Zeeland stellen tegenover 't geen diezelve Provintie zoude te kort betaald hebben op andere petitien, en wrijft haar een schuld aan van 16 Ton; dus is het de Raad van State, en niet de Provintie van Zeeland, welke in een liquidatie zoude

willen treden, en hieruit spruit de eenvoudige quaestie: op welke wijze maakt de Raad die rekening? imputeert dezelve aan Zeeland als een schuld de *volle quote* in alle de petitien, dan mag men vragen, of andere Provintien ook de volle quote betaald hebben, of nog schuldig zijn? en hoe is het gelegen met de Loterij van 1749 die tot een leening aan het te kort van de Petitien heeft gestrekt en waarin Zeeland voor haar aandeel over de 7 Ton heeft afgelost, etc. 1).

[Men kan dit even zoo weinig verzekeren ten aanzien van Holland als van Zeeland, maar buitendien sustineert Zeeland niet defectueus te zijn op andere Petitien, immers niet meer dan de overige Provintien. Daar zijn onder die petitien, die op het einde van den oorlog gedaan zijn, daar misschien geen Provintie op gefurneerd heeft of behoeven te furneren: hoe kan men dat aan Zeeland als een schuld toerekenen? De oorlog is geeindigd, deszelfs lasten zijn betaald. Zeeland sustineert in alle die oorlogslasten naar proportie van de andere Provintien en van hare quote gedragen te hebben; en meer wil men immers niet vergen. Als er bij voorbeeld een petitie van een millioen gedaan is, en het blijkt van achteren dat de kosten met *f* 100m kunnen goed gemaakt worden, dan volstaat iedere Provintie met haar aandeel in *f* 100m, en men kan haar de volle quote in het millioen niet tot schuld rekenen; ook indien dit moest door gaan, dan zouden de Provintien nog trager zijn in het consenteren in petitien, en er zoude geen één gevonden worden, die in tijd van nood iets aan de Generaliteit zoude willen avanceren.

De avances van Zeeland zijn echter gedaan, en de Raad van State wil die rescontreeren met een contra-praetensie: nu is er immers niets natuurlijker dan dat de Raad de wet-

---

1) Op een los blad door VAN DE SPIEGEL het navolgende later ingevlochten.

tigheid dier contra-praetensie aantoont: — Zeeland begeert niet, dat de andere Provintien op die afgedane Petitien verder furneren, maar zij wil alleen doen openleggen, dat zij neffens een ander betaald heeft, en derhalve dat die geformeerde contra praetensie insuffisant is, om de reële geavanceerde betalingen te rescontreren.]

Deze vragen moeten noodzakelijk gedaan worden, omdat de Raad daartoe aanleiding geeft door het formeren van een contra-praetensie ten laste van Zeeland.

Het oogmerk van Zeeland is derhalve niet, om met de Provintien te liquideren over die Petitien, waarop dezelve te kort — of niets mogten betaald hebben, maar alleen om te weten: of alle de Provintien zoo ten volle hare Quote gefurneerd hebben, als men waarschijnlijk aan Zeeland wil toerekenen verschuldigd te zijn, om daarmede te dilueeren de regtmatige praetensien van die Provintie.

Wordt nu deze opgifte niet gedaan, de Provintie van Zeeland zal het daarvoor houden, dat er van die geformeerde contra-praetensie niets bewezen is, en dat hare praetensien ten laste van de Generaliteit deugdelijk zijn, waarvan zij de betaling zal moeten afwachten *of zich zelve bezorgen*, zooals de omstandigheden het zullen medebrengen; en wordt de opgifte door den Raad gedaan, dan zal de Provintie zien, of zij op de Petitien welke men haar voor schuld toerekent, minder naar proportie van hare quote betaald heeft dan andere Provintien, en in gevalle zij bevonden wordt defectueuser geweest te zijn dan andere Provintien, zal het te onderzoeken zijn, of dit als een schuld moet gedefalqueerd worden van hare liquide praetensien.

'T is waar, toen Zeeland in het jaar 1749 een gedeelte van die praetensien overbragt, oordeelde men, dat dezelve zouden kunnen strekken in minderinge van hare Quote in diverse petitien, en de Raad van State was van begrip, dat dezelve moesten geliquideerd worden; maar sedert de

Loterij van 1749 is aangelegd tot suppletie van 't geen alle de Provintien te kort betaald hadden op de petitien, en sedert dat Zeeland hare Quote in die Loterij heeft afgelegd, kan zij niet meer gecenseerd worden hare overbetalingen op te kort gefurneerde petitien te moeten overschrijven; maar dezelve moeten haar met even zooveel regt goedgedaan worden, als aan Holland de bewuste 66 Ton (ni fallor) is goedgedaan.

Aanmerking van Mr. J. M. CHALMERS, *toen Secretaris van Staat, later Raadpensionaris van Zeeland* 1).

„Men disputeert, geloof ik niet, dat wanneer een Provintie *zonder Petitie* of *boven hare quote* in eene Petitie noodzakelijke avances gedaan heeft, de andere Provintien dit aan haar schuldig zijn volgens hare respective quote te restitueren, (op dien grond heeft Holland mogelijk haar 66 Ton ni fallor voor de artillerie gerepeteerd en geobtineerd). Maar men zal zeggen, dat men met gerustheid aan Holland die 66 Ton kon restitueren zonder te vreezen, dat men zich daardoor risqueerde ongelijk te doen, door aan die Provintie haar overbetaling op een post te restitueren, zonder na te gaan of zulks niet moest gevalideerd worden tegen posten daar ze niet ten volle in betaald hadde, omdat Holland op meest alle posten overbetaald en op bijna geen gebrekkig is gebleven, zoodat met relatie tot haar geen generale liquidatie noodig was, om verzekerd te zijn dat men haar te veel restitueerde, wanneer ieder zijn quote in de 66 Ton aan haar opbragt. Doch met relatie tot Zeeland zal men mogelijk inbrengen, dat die Provintie (even zoo

1) CHALMERS werd na het overlijden van Mr. ADRIAAN STEENGRACHT, den 18 Augustus 1770 Raadpensionaris. Notulen der Staten van Zeeland, fol. 558 volgg.

weinig als een van de 5 overige buiten Holland, op alle Petitien, die er ooit gemaakt zijn, altoos aan betaald hebbende), niet wel kan pretenderen, restitutie van overbetaling op een particuliere Petitie of avance op een post, daar zelfs nog geen Petitie van gemaakt is, zonder de andere Provintien te exponeren van zich buiten verhaal op haar te stellen, met relatie tot die posten daar ze aan de Generaliteit op schuldig gebleven is; en daarom kan men aan haar zonder voorafgegane generale liquidatie zulk een restitutie niet doen zooals aan Holland, die men weet zonder dat er vooraf geliquideerd wordt, crediteur van de Generaliteit te zijn."

VII. *Deliberatien der Heeren Staten van Zeeland over het rapport der extraord. Gedeputeerden van* 1768 *concerneerende de Finantien. Besogne waarvan rapport gedaan is* 16 *Febr.* 1769, *ter examinatie van de nevensstaande poincten.*

Rapport extraord. Gedep.

I. Aan Zeeland met en af 1769 te concedeeren *f* 300 m. voor een convenabel getal van jaren.

II. Mits te zorgen voor het te kort, zijnde circa *f* 37000.

Waar toe aan de hand gegeven wordt

A. De introductie van een koffij- en theegeld bij quotisatie omtrent *f* 24 m.

B. De reëele praestatie van de aanbiedingen der steden Middelburg en Ziericzee.

C. Verhooging van cc penn. op de Tienden tot 50 pct.

D. Reductie van interessen.

E. Maken van nieuwe cohieren Huisschatting.

F. Reglement voor de Calamiteuse Polders.

G. Verkoopen van dominiale en geestelijke Tienden.

I. *De post van f 300 m. uit de fortificatien.*

Middelburg 22 Juli 1769 accepteert tot zoo lange de vermindering in de quote zal zijn gearresteerd, welke met redenen wordt aangedrongen, en in verwachting van redres in het Muntwezen.

Vlissingen 29 Juli accept. totdat de vermindering van quote zal zijn gearresteerd.

Besogne 3 Aug. 1769. Te accepteeren als Middelburg.

II. *Te zorgen voor het te kort.*

Middelburg adv. 22 Juli 1769. Kunnen tot geen verhooging van lasten besluiten, proponeeren een besogne tot het uitdenken van poincten v. menage of rigtiger invorderinge der middelen. Zoo de Provintie niet efficacieuser geholpen wordt, zal men genoodzaakt zijn posten van den Staat van oorlog af te wijzen.

Goes 15 Juli vindt geen vrijheid tot poincten van belastinge, propon^t^. menage en rigtige invorderinge van de middelen.

Vere 8 April adviseeren tegen belastingen in 't generaal.

Besogne 3 Aug. Voor als noch geen belastingen meer op te leggen, maar dat men bereid is alle riemen te boord te leggen.

Ziericzee 12 Aug. Waarom zijn de riemen niet te boord gelegd in den tussentijd van 7 à 8 maanden?

Goes, Tholen, Vlissingen conf. 't rapport.

Vere, dat de periode *voor als noch* om geen belastingen te denken moet uitgelaten worden, alzoo er in 't geheel niet om te denken is.

A. *Koffy en Theegeld by quotisatie.*

Rapport bes. 16 febr. 1769.

Te introduceeren conf. de ordonn. 17 Aug. 1747 met een verandering in het 8 art.

Eerste Edele: advysen afwachten.

Middelburg: Niet geadviseerd om rede op n°. 1 etc.

Ziericzee 9 Maart 1769. Consenteert Koffy en Theegeld volgens de ordonnantie van het jaar 1747, met eenige alhier opgenoemde verschikkingen p. 3.

Goes 15 Juli. Bereid een Koffy en T.geld te introduceeren op den voet van 't rapport of anders.

Tholen 20 Juli als Goes.

Vere 8 April. Niettegenstaande het geadvis. van 22 Jan. 1768 difficulteeren het Koffy en Theeg. omdat er sedert dien tijd andere belastingen zijn opgekomen.

B. *Praestatien der Steden.*

Bes. 16 febr. 1769. Dit poinct aangedrongen en te samen gecalculeerd op *f* 20 m. zoo de andere Steden niet in staat zijn. Middelburg en Zzee verzocht niet te accrocheeren.

EE. Conform het rapport.

Midd. adv. 22 Juli; consenteert in de gedane praesentatie, tot zoo lange het soulaas ter Generalt. duurt, en de vaart op Esequebo privatyf voor Zeeland blijft.

Zzee 9 Maart. De andere leden moeten mede contribueren met Zzee, of aantoonen dat zij dezelve belastingen heffen, die men daar heft.

Goes 15 Juli. Declareeren zich buiten staat.

Th. 20 Juli als Goes.

Vliss. commissor. met de andere poincten.

Vere 8 April. Praesentt. al hetgeen zij op de Huisschatting profiteeren.

Besogne 3 Aug. Midd. zal geven £ 1000, en Zzee £ 163 uit de huissch. boven den turfpacht Vliss. in 't geheel £ 300, de overige steden, zoodra zij in staat zijn.

Midd. 12 Aug. Consenteert purè, en maant de andere

steden aan tot menage, of het stellen van egale recognitien als te Middelburg, of retracteeren de overgifte van den turfpacht.

Zzee 12 Aug Kan niet pure consenteeren, maar inhaereert 't advys van 9 Maart; de periode van de vaart op Esequebo uit te laten.

Goes en Th. conf. 't rapport van 3 Aug.

Vl. zal £ 300 geven zoodra ontheven zijn van de *f* 135 m. voor de dok genegotieerd, en restitutie hebben van de *f* 36 m. interesten.

Vere conf. 't rapport.

C. *Belasting op de Xden.*

Bes. 16 Febr. 1769. Niet geraden nog redelijk, schoon omtr. £ 1900 zoude opbrengen.

Middelburg niet geadvis.

Ziericzee 9 Maart. Vinden deze belasting redelijk, en facil, om redenen aldaar p. 5.

Goes 15 Juli Declineeren conf. 't rapport.

Tholen als Goes.

Vlissingen alles commissoriaal.

Vere declineeren.

D. *Reductie van interessen.*

Bes. 16 Febr. 1769. Gerecommendeerd, en plans aan de Rekenkamer gerenvoyeerd

Midd. 22 Juli 1779. Vreest infaisabel te zijn.

Zzee 9 Maart. Na ingekomen advys van de Rekenkr. op de plans, bereid om arrangementen te helpen maken.

Goes 15 Juli. Gaarn tot de reductie coöpereeren.

Th. afwachten het advys Rekenkr.

Vliss. Alles commiss.

Vere afwachten het advys van de Rekenkr. oordeelen hiertoe geschikt de overgifte van het Committimus.

Bes. 3 Aug. Vreezen dat het negotieeren tot een reductie moeilijk zal zijn; proponeeren onder guarand van H. H. M. te negotieeren tegen minder dan 3 pct.

Midd. 12 Aug. Zoude noch supersedeeren met deze instantie ter Generaliteit, tenzij onder de hand, als mede te tenteeren, of men de General. renten in plaats van met 3, niet met $2\frac{1}{2}$ pct. zouw kunnen betalen.

Goes en Th. conf. 't rapport 3 Aug. onder de remarque van Middelburg.

Zzee 12 Aug. Conform 't rapport 3 Aug. mits tegelijk redres in 't Muntwezen.

Vl. en Vere conf. 't rapport.

E. *Maken van nieuwe cohieren.*

F. *Reglement voor de Calam. Polders.*

Zzee 9 Maart. Had reeds kunnen gearresteerd worden p. 7.

G. *Verkoopen der dominiale en geestelijke Tienden.*

Besogne 16 Febr. 1769. Als zeer gepast aangeprezen ter bereiking van het oogmerk eener reductie van interessen en de Rekenkr. te verzoeken.

M. aan de Rekenkr.

Goes 15 Juli: Conform de verkoopinge.

Bes. 3 Aug. Zegt dat alle de leden het eens zijn voor de verkoopinge.

Cessie van het Committimus 1).

M. 22 Juli 1769. Aan de Rekenkr. als mede om na te gaan de pretensie op den Briel en Voorne, en de Hoofdplaat.

Vere 8 April. Zeer aangedrongen.

Bes. 3 Aug. Conf. 't advys van Midd.

---

1) Zeeuwsch Vlaanderen (Biervliet, Axel en Neuze) Mr. A. J. VAN DEINSE, *De regtstoestand van Zeeland op het einde der vorige eeuw,* enz, (1862).

Zzee 12 Aug. De Rekenkr. adviseeren over de Hoofdplaat, doch dispenseeren dezelve van het overige.

Goes en Th. conform 't rapport 3 Aug.

Vl. en Vere niet geexpliceerd.

VIII. *Notitie of particulier Verbaal van de Commissie door de heeren Staten van Zeeland naar den Hage gestrekt, bij secrete Resolutie van den 28 September 1769, tot het reëntameeren der besognes met heeren Gedeput. uit H. Hoog Mog. en den Raad van Staten over het werk der Finantiën van Zeeland; zijnde daartoe verzocht dezelve heeren als bij Resol. van 21 en 24 November 1768 waren benoemd geweest, en speciaal de heer* VAN DE PERRE; *zoo dat dienvolgens deze Commissie zoude moeten bestaan hebben uit de heeren Mr.* JOHAN ADR. VAN DE PERRE *Hr. van Nieuwerve en Welsinge, wegens den Heer E. Edele; Mr.* JACOB VAN CITTERS *oud-burgemr. en Raad der Stad Middelburg, Mr.* IMAN VAN DEN BROECK *pensionaris der Stad Ziericzee, Mr.* LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL *oud-burgemr. en Raad der Stad Goes* 1), *en een der heeren Ministers van Staat; doch waarbij de heeren van Vlissinge denzelven 28 Sept. noch gevoegd hebben den Heer Mr.* LEONARD CONSTANTIJN VAN SONSBEECK *pensionaris dier Stad.*

Besloten zijnde om te vertrekken den 19 October 1769,

---

1) Geloofsbrief aan VAN CITTERS, VAN DE SPIEGEL en VAN DEN BROECK (Staten-Notulen van 24 November 1768) om gedurende hun verblijf te 's Hage, de zittingen der Staten-Generaal bij te wonen (fol. 426).

hebbe ik mij op dien dag naar Middelburg begeven, alwaar ik vernam, dat dhr. Raadpensionaris 1) die eenige dagen bevorens zeer onverwacht met het groote jacht naar den Hage vertrokken was, noch niet geretourneerd was, en dat de Commissie daarnaar zoude moeten wachten, vermits de andere jachten of niet in staat, of niet te Middelburg waren.

Dhr. CHALMERS communiceerde mij, dat het hem onmogelijk zoude wezen in de Commissie te assisteeren, vermits den gevaarlijken toestand van ZijnEd. vrouw, waarvan wij volkomen overtuigd waren; doch ZijnEd. zeide mij verder, zulks aan dhr. Raadp. geschreven te hebben, en van dien heer tot antwoord bekomen te hebben, dat hij vreesde ook niet in de Commissie te zullen kunnen occupeeren, vermits hij zich wegens onpasselijkheid reeds 2 dagen in het jacht te Delft hadde moeten ophouden, en zoo aanstonds stondt naar Middelburg terug te keeren, 't geen wij egter naderhand niet zeer exact bevonden, alzoo ZijnEd. noch dienzelven middag, dat de gem. brief aan dhr. CHALMERS geschreven was, in den Haag aan het Hof gegeten hadt.

Dhr. VAN CITTERS was van oordeel, dat men den heer Raadp. door alle mogelijke middelen moest persuadeeren om in de Commissie te adsisteeren, voor al om rede, dat er reeds te Middelburg was uitgestrooid, en opentlijk gezegd: *de Raadpensionaris zal niet medegaan, de heeren kunnen het wel alleen doen.* Ik was van begrip, dat wij daar niet al te zeer op moesten urgeeren, dewijl het misschien vry beter zouw wezen, dat wy alleen de Commissie uitvoerden, dan dat de Raadp. tegen desselfs inclinatie van 't gezelschap was, 't geen ons noch de reis, noch de besogne aangenaam zouw maken: dat wij ondertussen het werk in den Haag gemakkelijk zouden kunnen verdeelen, & als dhr.

1) Mr. ADRIAAN STEENGRACHT.

VAN CITTERS als de oudste in rang & jaren het woord wilde voeren, dat ik dan gaarn op mij zouw nemen alles wat gesteld en geschreven moest worden. Doch dhr. VAN CITTERS bleef bij zijn sentiment, zoo om rede reeds gemeld, als om andere redenen, die ook niet te verwerpen waren.

Gem. heer communiceerde my ook een missive van dhr. VAN DEN BROECK van Ziericzee, waarbij kennis gaf, dat de heeren van die Stad hem hadden verzocht, zich te excuseeren van de Commissie, dewijl zij in de poincten van onze instructie niet hadden geconsenteerd, en zich ook geheel ongehouden in dezelve rekenden, verzoekende dhr. VAN DEN BROECK ons sentiment te mogen weten, of hy zich ook by missive aan de Staten of aan Gecomm. Raden van de Commissie moest excuseeren: waar op dh. VAN CITTERS geantwoord hadde, dat het de heeren leed deed van het gezelschap en appui van dhr. VAN DEN BROECK in de Commissie gepriveerd te zijn, doch dat hy het tweede poinct van zijne missive, rakende het kennis geven aan de Staten of Gecomm. Raden liefst overliet aan de deliberatiën der heeren van Ziëriczee. Terwijl wy naderhand geinformeerd zijn, dat dhr. VAN DEN BROECK geen missive aan de Staten of den Raad over die zaak geschreven heeft.

Nadat de hr Raadpensionaris des Saturdags avonds den 21 October gearriveerd was, zijn wy den volgenden dag ZijnE. gaan opwachten: dhr. VAN CITTERS insteerde zeer dat ZijnE. zich in de Commissie zouw laten gebruiken, doch die heer excuseerde zich gestadig op zijn verkouwdheid, en binnenkoortsen, als mede, dat hy van geen vrucht in de Commissie konde zijn. Dhr. VAN CITTERS vroeg, van welk nut wy dan in de Commissie zouden wezen? en het antwoord was: van geen 't minste nut, alzoo Zijn H. 1) zeer te onvrede is over de conduite in de Provintie gehouden, en er zekerlijk geen

1) WILLEM V.

effect bij de Bondgenooten van onze instantiën te wachten is. Na verscheide woordenwisselingen waar in dhr. Raadpens. dit gedurig repeteerde, en zich van de Commissie excuseerde, zeide hij onder anderen: „dhr. VAN DE SPIEGEL is zoo lang Minister geweest, die zal het werk wel willen doen"; waar op ik antwoordde, dat dhr. VAN SONSBEECK thans noch Minister was, maar dat behalven dien, ik niet in de qualiteit van Minister tot het besogne gecommitteerd was, en indien ik op dien voet was gecommitteerd geworden, dat ik niet in gedachten zouw nemen, mij daarvan te onttrekken. Eindelijk was de uitslag van onze conferentie, dat de heeren dien avond in het jacht zouden gaan, en zoo dhr. Raadp. de koorts niet kreeg, zouw hij ons na het soupé komen vinden.

Dus ben ik den 22 October 1769 in het groot-admir. jacht te scheep gegaan met de heeren VAN CITTERS en VAN SONSBEECK, terwijl omtrent 10 uren dhr. Raadp. bij ons gekomen is, doch wegens den harden wind uit den Noordoosten zijn wy niet kunnen vertrekken voor den volgenden avond, waarna wy zoo door storm, als opgevolgde stilte en mist, eerst Vrijdag avond den 27 October in den Haag zijn gearriveerd.

Saturdag den 28 October, kwam dhr. Rp. al vroeg my communiceeren, dat by Zijn Hoogh. geroepen was, en dat hoogdezelve hem verzocht hadt dat de Zeeuwsche heeren dien dag geen audientie zouden vragen, alzoo Zijn H. de exercitiën van de gardes du corps zouw commandeeren, waar door het wat laat zouw worden.

ZijnE. zeide ook dat het wel Donderdag in de aanstaande week zouw worden eer de besognes konden beginnen, vermits de Raadp. van Holland die tot gisteren naar ons gewacht hadt, uit den Haag vertrokken was 1). Ik vroeg aan den Hr.

---

1) PIETER STEYN.

Rpens. of hij noch niet hadt kunnen ontdekken waar de gedachten henen gingen, en of er apparentie was, dat wy zouden geholpen worden? waar op ZijnE. my antwoordde, dat toen hy laatst uit den Haag vertrok, er goede dispositie was, en dat dezelve er ook noch was; dat schoon de tijd wel wat kort was om de *f* 100 m., welke ons voorleden jaar toegezegd waren, voor het aanstaande jaar op den Staat van oorlog voor de quote van Zeeland te brengen, men egter onder de hand schikkingen zouw kunnen maken; dat ook de vermindering van quote voor onze Provintie niet buiten hoop was, dan dat zulks geen werk van ses weken was, maar 't geen tijd vereischte: eindelijk ZijnE. stelde alles zeer facil, 't geen veel differeerde van het discours 't welk wy den 22 October te Middelb. van hem gehoord hadden.

Dezen morgen hebben wij visites gedaan by dhr. VAN DE PERRE als President van HHmog., by dhr. Griffier H. FAGEL, Thresorier-generaal GILLES, Raadpens. van Holland STEIJN, en by dhr. BRANTSEN, President van het besogne 1).

Laatstgem. heer zeide ons, dat de besognes weder zouden aangelegd worden, als het vorige jaar; dat wy opening zouden geven van onzen last aan de heeren gecomm. uit HHM. en den R. van Staten, en vervolgens ons geverbaliseerde in een schriftelijke Memorie zouden vervatten en overgeven; dat dan vervolgens de heeren gecomm. uit HHM. en R. v. Staten te samen zouden besogneeren, en het rapport met ons communiceeren. Des nademiddags verzocht my dhr. V. CITTERS een concept te maken van deze Memorie, ten einde daarvan gebruik te kunnen maken, indien die van dhr. Raadpens. niet naar genoegen mogte zijn; ik trachtte my daarvan te excuseeren, omdat ik niet wilde schijnen in de functie van dien

1) Mr. GERARD BRANTSEN, later Ambassadeur in Frankrijk.

heer te treden, doch op de instantien van dhr. V. CITTERS heb ik zulks op mij genomen, onder conditie, dat ZijnEd. mijn opstel voor zich zelven zoude houden.

In de bovengem. visite, welke ik van dhr. Rpens. ontving, vroeg ZijnE. my, of dhr. VAN DE PERRE zich ook van de Commissie geexcuseerd hadde? ik zeide daar niets van te weten; dat Zijn HEd. voorleden jaar er wel niet in geadsisteerd hadde, maar dat de Staten Zijn HEd. egter nu wederom op nieuw verzocht, en gecommitteerd hadden; waar op dhr. STEENGRACHT in consideratie gaf, of wy dhr. VAN DE PERRE dan niet behoorden te verzoeken, de besognes by te wonen, 't geen ik oordeelde buiten alle bedenkelijkheid te moeten geschieden.

Sondag den 29 October aangaande de Commissie niets.

Maandag den 30 October: Zijn dheeren VAN CITTERS en SONSBEECK met my by den Hr. VAN DE PERRE als toenmalige President van HHM geweest, om onze creditiven over te geven. Wy vroegen by die gelegenheid, of Zijn HEd. in de besognes zoude adsisteeren, waar op wy tot antwoord bekwamen, dat het Zijn HEd. verboden was; verder vroegen wy, wat gedachten hy van de zaken maakte? waar op hy zeide, dat wy te laat kwamen om wel te zijn, maar dat het egter nog wel gaan zoude, en dat de Bondgenooten vry wel gedisponeerd waren. Wy vroegen of Zijn HEd. ook niet geconvinceerd was, dat de ingezetenen van de Provintie geen lasten meer dragen kunnen? en Zijn HEd. zeide niet alleen daarvan geconvinceerd te zijn, maar ook by verscheide gelegenheden in zijn discoursen zulke klare idées daarvan gegeven te hebben, dat hy meende, zulks van nut geweest te zijn; eindelijk recommendeerden wy het belang van de Provintie aan Zijn HEd. appui, en het antwoord was met zeer veel affectatie, en gelijk de Franschen zeggen: un sourire malin: „de heeren behoeven het mij waarlijk niet te recommendeeren, want het is het eenige oogmerk van alle

mijne pogingen en wanneer ik daar in reusseeren mag, zal het mijn grootste satisfactie wezen."

Kort daarop by dhr. Raadp. komende, hoorden wy zoo veel zwarigheden maken, als wy even te voren faciliteit vernomen hadden.

Ter Vergaderinge van HHM. sessie nemende zijn onze namen als die van ordinaris-Gedeputeerden onder de praesenten gesteld, en volgens order van de leden waar uit wy gedeputeerd waren, zoo dat de heeren extr. Gedep. van een voorzittend lid, den rang hadden voor de heeren ord. gedep. van een volgend lid 1).

Na het afgaan van de Vergaderinge hadden wy audientie by Zijn Hoogheid den heer Erfstadhouder, door wien wy gerecipieerd werden even buiten de deur van de kamer, en geconduiseerd naar de stoelen tegen over Zijn Hoogheid: de Raadp. deedt een korte ouverture van onzen last, waar op Zijn Hoogh. antwoordde, dat de Provintien niet ongenegen waren om de Provintie van Zeeland in hare quote te verligten, maar dat dit een werk was van een grooten omslag, 't welk op den aanstaanden Staat van oorlog noch niet konde geschieden, en dat wy derhalven noch dit één jaar de zaken zouden moeten gaande houden: dat Zijn H. alles zouw doen wat in zijn vermogen was, doch zich niet vast érgens toe konde engageeren, en niet gaarn iets beloofde, 't geen hy niet praesteeren konde; dat hy ook niet gaarn de decisie van de Quote op zich zoude nemen, ten zy by vrywillige overdracht van alle de Provintien. Wy hebben daar op in 't lange met Z. H. gesproken, en getoond, dat het onmogelijk was de zaken het aanstaande jaar buiten confusie te houden; dat het Comtoir-generaal met geen gerustheid zouw kunnen geopend worden, en dat de Bondgenooten ons niet moesten kwalijk nemen, wanneer wij door ons onvermogen

1) „Dit is conform de Resol. Staten van Zeeland 30 April 1641."

genoodzaakt werden een stap te doen, die zekerlijk confusie zouw veroorzaken; wy eindigden met de sterkste recommendatien van het belang der Provintie aan Zijn Hoogheids appui. — Dien zelven morgen had ik een particuliere audientie, waar in ik Z. H. zeide, wel gewenscht te hebben, dat de Stad Goes in die omstandigheden zich bevondt om ook iets aan de Provintie te cedeeren, maar dat ik Z. H. reeds meermalen de redenen gezegd hadde, en in staat was die thans nader open te leggen, waar uit Z. H. zoude zien, dat het ons niet aan den wil ontbrak om zulke loffelijke voorbeelden te volgen, maar aan het vermogen.

Z. D. H. antwoordde, dat het hem leed deedt, maar dat alles wel gaan zouw als de Provintie de zaken maar één jaar gaande hield, dat men immers ligtelijk *f* 100 m. kon negotieeren, en dat het er niet op aan kwam, of de Provintie boven hare immense capitalen noch met *f* 3000 interesten belast wierde; ik advoueerde dit, en voegde er by, dat wy ook misschien wel credit genoeg hadden om *f* 100,000 tegens 3 pCt. te negotieeren, maar vertoonde in 't breede, hoe dat men sedert lang het plan gehadt hadde, om tegen een mindere interest te negotieeren, en hoe nadeelig het daaraan zoude wezen, indien men nu gelden opnam tegens 3 pCt., hoe zulks aanstonds zoude influeeren op den cours van de effecten enz.

Wij hebben ook de eer gehadt onze reverentie te maken aan hare koningl. Hoogheid 1).

Dezen middag zijn wij by Zijn H. den heer hertog van Brunswijk plechtig ter maaltijd onthaald.

Dingsdag den 31 October hebben wy met den heer Raadpens. overlegd op welke wijze wy de ouverture van onze instructie in het besogne zouden doen, en dewijl wy het hierover niet eens schenen met gem. heer, heb ik mijn

---

1) De Prinses van Pruissen, Gemalin van den Stadhouder.

concept van pro Memoria op verzoek van dhr. v. CITTERS gemaakt, en uit de instructie getrokken, aan ZijnE. overgegeven, hetgeen hy aannam te zullen nazien.

Ons discours viel ook, om onder de hand te sondeeren, of H. HM. haar credit niet zouden willen verstrekken aan de Provintie, voor 1 of 2 millioen tegens $2\frac{1}{2}$ pCt. om de reductie van de obligatiën à 3 pCt. daar mede te beginnen; doch dhr. Raadp. zeide, dat zulks buiten onze instructie was, en dat Middelburg en Goes het verboden hadden: ik wist zulks in het eerst niet, maar nader aangetoond zijnde, werd ik daarvan geconvinceerd; wy meenden evenwel, dat dit niet beletten konde om onder de hand zulks te onderstaan.

Ik insteerde ook, dat wy by Holland moesten sondeeren, of men daar een Zeeuwsche geld-Loterij jaarlijks zouw willen laten collecteeren, op den voet van de Generaliteits-Loterij, waar van het profijt zouw kunnen dienen om ons te kort, ja meer dan dat, zonder belastingen op de gemeente te vinden.

De Raadp. meende, dat dit te kort reeds gevonden was, dewijl Zijn Hoogheid gezegd hadt wel te mogen lijden, dat de Provintie hem niet betaalde zijne tractementen, pillegifte enz. maar wy begrepen, dat dit geen kwijtschelding, maar slechts uitstel van betalinge was, en dat wy noch beter in staat waren, 9 of 10 m. gls. jaarlijks te betalen, dan na verloop van 10 jaren *f* 100000 gls.

Woensdag 1 November besogne gehouden waarvan de aanteekening hier achter volgt.

Dhr. Griffier H. FAGEL verhaalde ons, dat er gisteren een groot dinér was geweest by Z. H. bestaande uit de geheele Vergaderinge van H. HM. en den R. v. St. 't geen expres voor ons was aangelegd, want dat Z. H. hem eenige dagen te voren gezegd hadt: „ik zal een fête geven aan de Zeeuwsche Heeren: zouw ik dat doen als zy komen, of tegen dat zy heen gaan?" dat dhr. Griffier daar op geraden hadt het te

doen by ons komen, omdat wy ons misschien zoo content niet zouden separeeren; dat daar op de fête was gevraagd, maar dat toen men aan tafel zouw gaan, Z. Hoogh. met verwondering gehoord hadt dat wy niet geinviteerd waren.

Dezen middag hebben wy een diner gehadt by dhr. VAN DE PERRE.

Donderdag 2 Nov. dhr. VAN SONSBEECK erinnerde my een discours voor eenige dagen door my gehouden over het meerder provenu van den cc penning op de Tienden door de Resol. van Gecomm. Raden met relatie tot de tauxatiën der verpachte Tienden genomen, en verzocht dat ik aan den heer President van het bes^e^ daar kennis van zoude geven, tot een preuve dat de heeren van het bes^e^ ons ten onrechte beschuldigen van niets gedaan te hebben. Ik antwoordde, dat ik zulks wel by wijze van discours aan dien heer zeggen wilde, doch dat ik ZEd. in desselfs qual^t^ niet gaarn daarvan kennis wilde geven, zoo om dat het buiten onze instructie was, als om dat ik niet gaarn responsabel wilde wezen voor de somme, die ik meende daar van geprovenieerd te zijn, schoon ik egter niet beter wist, of die veranderinge hadt over ons eiland alleen £ 800 opgebragt: dhr. Raadpens. confirmeerde dit, en zeide van dhr. Secretaris HURGRONJE 1) gehoord te hebben, dat er over de geheele Provintie £ 1400 door gewonnen was, maar dat hy ook niet gaarn voor zoodanige bepaling van somme wilde blank staan.

Ik ben egter na de antichambre gegaan, en hebbe dit aan den heer President verhaald, met verzoek, dat hij er gebruik van kon maken, omdat ik ter goeder trouwe meende, dat de zaak zoo was, zonder egter iets daar van in het rapport te stellen.

Vrijdag 3 November. Is het rapport van onze Commis-

1) Mr. ADRIAAN ISAAC HURGRONJE, Secretaris der Rekenkamer van Zeeland. (Z. vooral Staten-Notulen 19 Febr. 1770 en volgg.). SCHELTEMA, *Staatk. Nederland* in v.

sie door de heeren gecomm. uit H. HM. en den Raad van Staten ter Vergadering ingebragt en voorgelezen, zoo als hetzelve hier agter gedrukt volgt.

Bij Zijn Hoogh. afscheid nemende, daar wy wederom op gelijke wijze ontvangen zijn, als bij onze aankomst, betuigde Z. H. desselfs bereidwilligheid om de Provintie te helpen, indien men het te kort van het aanstaande jaar maar konde vinden; wy antwoordden, dat dit niet te vinden was, dan by negotiatie, en dat al konde men zoo een som op dien voet bekomen, het absoluut pernicieus zoude wezen, en een influentie hebben op den cours van de effecten, die naderhand bij het doen van een reductie van nadeelige gevolgen zoude wezen, behalven dat ider duim water een zinkend schip deedt te gronde gaan: Z. H. zeide, dat hy zoude maken dat wy geld kregen, het mogt dan van Holland of van de Generaliteit komen, en gaf te kennen, dat indien de Provintien volgens het rapport de decisie van deze zaak aan Z. H. overlieten, dezelve wel zorg zouw dragen, dat die opgenome somme ergens uit betaald wierdt, zoo dat Zeeland maar één jaar interest daar by verliezen zoude, „en zoo ik het geld daar niet bekomen kan (continueerde Zijn Hoogh.) zal ik het zelfs leenen." [1]) Dit laatste heeft Z. H. noch naderhand aan dhr. Raadpens. gerepeteerd, met declaratoir, van geen interest van de Provintie te praetendeeren.

Dezen middag zijn wy by Z. H. ter maaltijd onthaald. Ons vertrek naar Delft bepaald zijnde op Zondag middag, hebben wy uitgesteld tot Maandag, ten einde dhr. Raadp. STEENGRACHT met dhr. Raadp. van Holland noch eenige zaken zoude kunnen schikken, en voor al om zich te informeeren

1) Dat dit WILLEM V ernst was, blijkt uit de herhaaldelijk aangeboden ƒ100,000, ten laatste bij missive van 22 November 1771 door de Staten van Zeeland aangenomen.

hoe verre er dispositie by Holland was om een gedeelte der quote van Zeeland op zich te nemen, en of men onder de hand daar van gebruik mogt maken in Zeeland: en eindelijk om te informeeren naar zeker plan van accoord, 't welk Z. H. gezegd hadde door dhr STEIJN ontworpen te zijn over de vaart van Esequebo.

NB. men hadt verteld, dat Zeeland zouw verminderd worden op 6, dat Holland 1½ op zich zouw nemen, Gelderl., Overijssel en Stad en Lande ider ½.

Bij de deliberatie van HHM. over het uitgebragte rapport, auctoriseerden 6 Provintien den Raad van Staten om den Staat van oorlog weder te dresseeren als voorleden jaar en *f* 200 m. op de repartitie van Zeeland te brengen, doch Holland nam het over; dhr VAN DE PERRE als President zittende was reeds bezig aan de conclusie, en zouw dit poinct hebben laten overnemen zonder eenige instantien te doen, maar terwijl ik met dhr v. CITTERS hierover sprak, sollicitеerde dhr BRANTSEN wegens Gelderland, de heeren van Holland om hier maar in toe te komen, terwijl Utrecht, Overijssel en Stad en Lande ondertussen agter uit sprongen, en het geheele rapport overnamen; waar op de heeren van Holland in de auctorisatie op den R. v. Staten consenteerden, en vervolgens alle de Provintien.

NB. het rapport is gesteld door dhr BRANTSEN en zoo geheim overlegd met den heer griffier FAGEL en R.pens. STEIJN, dat zelfs de andere gecommitt. tot het besogne er niets van geweten hebben, voor dat het ter resumtie is gebragt, gelijk ook dhr STEENGRACHT declareerde er niets het minste van gehoord te hebben. De conclusie van het rapport was van een andere hand, welke men mij zeide, die van den heer Tresor.-generaal GILLES te zijn.

Gem. heer R.Pens. 1) had moeite gedaan om ook in het be-

---

1) Namelijk STEENGRACHT.

sogne van de gecomm. van HHM. en R. v. St. te adsisteeren neffens den Heer gecomm. van Zeeland, gelijk de Raadp. van Holland altoos in de besognes adsisteert; doch dhr FAGEL zeide dat zulks iets ongewoons was, en absoluit niet wezen konde.

Sondag den 5 November hadden wij gemeend te vertrekken, doch noch eenige zaken te overleggen zijnde met den heer Raadp. van Holland, waar toe zijn Ed. dien dag met dhr STEENGRACHT zoude vaceeren, hebben wij de reis een dag uitgesteld.

Maandag 6 Nov. zijn wij wederom moeten blijven omdat dhr STEENGRACHT het podagra gekregen hadt.

Dingsdag 7 Nov. vertrokken uit den Haag, en Vrijdag den 10 gearriveerd, zijnde ik in het Catsche gat overgegaan in een onzer beurtschippers op den Haag.

L. P. VAN DE SPIEGEL.

Besogne over de Finantien van Zeeland, in den Haag den 1 November 1769. 1)

Praesent uit HHMog. wegens Gelderland, BRANTSEN, Holland QUARLES, Raadp. STEIJN, Zeeland VAN BRAKELL, Utr. VAN BUREN, Vriesl. BIGOT, Overijssel VESTRINCK, Stad en Lande VAN HOORN.

Uit den Raad v. Staten, VAN BOETZELAER, Thes. Gen. GILLES, Secret[s]. VAN HEES.

Uit Zeeland J. VAN CITTERS, V. DE SPIEGEL, VAN SONSBEECK, Raadpens. STEENGRACHT.

P. beteekent *President* BRANTSEN. R.H. *Raadp. van Holland.* R.Z. *Raadp. van Zeeland.* T.G. *Thesorier Generaal.* Z.H. *Zeeuwsche Heeren.*

P. Na verwelkoming van de Zeeuwsche Heeren met een

1) Van de eigen hand van V. DE SPIEGEL.

gracious compliment, doet ouverture van den staat der zaken bij het afloopen der besognes van het vorig jaar, en zegt verwacht te hebben, dat de besognes spoediger waren gereëntameerd: hoopt ondertussen dat de langwijligh^{d} der deliberatien der Heeren Staten van Zeeland zal vergoedt zijn door vruchtbare Resol^{n}, verlangende de heeren van het bes^{e} te hooren, wat men in Zeeland gedaan heeft, en speciaal in hoe verre men voldaan heeft aan het gerecommendeerde bij het laatst antwoord der heeren van het bes^{e} in het afgeloopen jaar.

R.Z. Zegt dat het antwoord van het bes^{e} bij het rapport door de extr. Ged. in Zeeland gedaan, is overgelegd, en naar stijl commiss. gemaakt; dat daar op de advijsen der Leden zijn ingekomen, welke van malkanderen in sommige opzichten devieerden; dat daar op een bes^{e} aangelegd zijnde tot consolidatie, de advijsen der 7 leden wederom hebben moeten inkomen, waaruit den 28 Sept. 1769 een conclusie is geformeerd [1]), bij welke Resol. wij gecommitteerd zijn, doch door differente beletzelen buiten ons toedoen, en door weer en wind verhinderd zijn, voor gepasseerde Vrijdag in den Haag te wezen: het geen geallegeerd wordt om te doen zien, dat het niet aan de heeren Staten van Zeeland te imputeeren is, dat deze besognes niet eerder hebben kunnen gereëntameerd worden.

Vervolgens overgaande tot opening van onzen last, is daarin deze orde gehouden, dat het antwoord der heeren van het bes^{e} van voorleden jaar van poinct tot poinct gevolgd is en op ider poinct gerepliceerd volgens de instructie der Heeren Staten onze principalen.

Komende aan het poinct van de offertes van de Steden, heeft R.Z. gezegd, de heeren van het bes^{e} te moeten infor-

---

1) Extract uit het Secreet Register van Zeeland, 24 Julij (Goes, 15 Julij 1769), 17 Augustus 1769.

meeren, dat de conclusie van onze instr. eenigsins tegens de intentie der heeren van Ziericzee gevallen zijnde, die heeren gedeclareerd hadden zich aan gem. offerte ongehouden te rekenen.

P. Men hadt die offertes met korter woorden kunnen uitdrukken, als men gezegd hadt, dat de Steden niets zouden geven, dewijl doch alles zoo geaccrocheerd is aan mitsen, dat men daar niet veel van verwachten konde.

Dhr Raadpens. van Zeeland desselfs ouverture geeindigd hebbende, verzocht de President, dat het geavanceerde op den voet van het voorleden jaar in een Promemoria mag worden vervat, ten einde het bes^e^ in staat zoude zijn aan HHM een exact verslag te doen, en voor al niets te verliezen van de kracht der argumenten door de heeren Staten v. Zeeland gebruikt. Schoon men in het generaal zouw kunnen zeggen, dat er niets gedaan is in Zeeland, dat het eenige 't geen men schijnt te hebben willen doen zeer naauw geclausuleerd is, bij voorb. de offerte van de Stad van Middelburg die geaccrocheerd is aan de privative vaart van Zeelands ingezetenen op Esequebo, daar de Z. H. niet onkundig zijn in welken staat de deliberatien daar over bij hun HM. zijn.

Dhr v. CITTERS zegt, dat de offerte van Middelburg daar niet aan geaccrocheerd is, maar dat het noodzakelijk geweest is daarvan mentie te maken, om HHM. te waarschouwen, dat ingevalle de decisie over Esequebo de Provintie tegenvalt, de Stad van Middelburg niet in staat zal wezen hare geoffereerde som op te brengen, en dus dat die offerte niet is bepaald met een *mits*, maar tot *zoo lange*.

P. kortelijk zullende recapituleeren den inhoud van de instructie der Z. Heeren, zegt:

dat de gecomm. uit HHM. en den Raad v. Staten noch nooit geadviseerd hebben over de billijkheid die er zoude zijn om de Prov. van Zeeland in hare quote te verminde-

ren, veelmin getoond te hebben in Thesi daar van overtuigd te zijn, maar zulks hebben overgelaten aan de deliberatien van de respective Provintien.

Dat het wel waar is, dat de evenredigheid een rigtsnoer is voor het reguleeren der Quotes, maar dat dezelve zoo makkelijk niet te vinden is, als Zeeland wel meent.

De Provintien zouden hare Staten van baten en lasten moeten openleggen; men zouw moeten examineeren of de lasten overal egaal en even exact geheven worden: de Staat van oorlog zouw moeten gezuiverd worden van zoo veel posten, waar op sommige Provintien of niets, of maar een gedeelte betalen: de sources van welvaart in idere Provintie zouden moeten nagegaan worden; van dit alles is sedert het jaar 1616 niets gedaan: hoe kunnen de heeren v. Zeeland zich nu verbeelden, dat de schikking van de Quotes die nu ruim anderhalve eeuw gesubsisteerd heeft, in een korten tijd en met een geringe moeite kan veranderd worden? Ondertussen dit neemt niet weg, dat men Zeeland wel op een andere wijze kan te gemoet komen, maar die Provintie moet in haarzelven beginnen: alle consideratien zwichten voor den nood: men moet considereeren wat andere Provintien gedaan hebben: Gelderland was geabimeerd in 1672, zij heeft zich egter door oeconomie hersteld. Wat heeft Vriesland en Stad en Lande niet gedaan? Holland geeft een voorbeeld aan de hand, dat de heeren van Zeeland voor al dienen te volgen, namelijk het leggen van een C. penning op de obligatien.

R.H. urgeert hier sterk op, om rede onder anderen, dat er niets billijker is, dan dat wanneer de vastigheden belast worden voor de benoodigheden van den Staat, de obligatien ook belast worden.

Z.H. dit poinct is reeds in de vorige bes[es] gedebateerd: Holland heeft zulks gedaan in 't midden van den oorlog, daar wij nu het genot van een langdurige vrede hebben, Holland heeft ressources in haar credit, die wij niet hebben, enz.

R.H. Het was zeker beter wanneer men geld kan terug praesenteeren, ten minsten men heeft dit wel willen overlaten aan de heeren van Zeeland, maar daar komt niets van: waarom worden de plans van negotiatie, daar voorleden jaar van gesproken is, niet geexamineerd?

Z.H. Dezelve zijn onder handen, doch men vreest wegens de schaarsheid van gelden, voor de non-reussite daarom. heeft men voorleden jaar geinsteerd, dat de Generaliteit voor ons zouw negotieeren tegens 2½ pCt.

T.G. Het is toen reeds gezegd, dat zulks onmogelijk is, en zoo de Z H. denken, dat er gelden zouden wezen om de Generalt tegen 2½ pCt. op te schieten, dan is er ook geen zwarigheid voor een negotiatie in Zeeland.

P. De Provintie belooft alle riemen te boord te zullen leggen, waarom heeft zij dit niet reeds gedaan? is de tijd van 10 maanden niet lang genoeg geweest? Wat zal men doch doen, daar de Provintie declareert geen belastingen te kunnen opleggen?

R.Z. De Rekenkr. is gelast poincten van menage uit te denken, en er is te dien einde een besogne aangelegd: ook zijn er reeds eenige poincten van menage gearresteerd, hoewel van geen groot belang; maar de deliberatien kunnen in Zeeland zoo schielijk niet gaan als in Holland; de buitenleden kunnen de kosten niet supporteeren: zenden gemeenlijk maar één Gedeputeerde; de Steden liggen gesepareerd van malkanderen; men moet gedurig schrijven en herschrijven, en dewijl de last over water moet komen, worden de deliberatien dikwils daardoor opgehouden.

P. De Prov. van Zeeland declareert de *f* 300 m. te zullen aannemen, maar men is noch zoo ver niet. Zeeland heeft in geenen deele voldaan aan het gerequireerde.

Het Koffij en Theegeld wierdt in 't vorig besogne niet infaisabel geoordeeld, ondertussen daar is niets van gekomen.

Z.H. De Gedep. kunnen niet vervangen de deliber. van

hunne principalen, zij hebben beloofd het Koffij en Theegeld favorabel te zullen voordragen, en dit is geschiedt; egter hebben de Staten op goede gronden geoordeeld dat het infaisabel is.

P. De belasting op de Tienden zoude de gemeente niet wegjagen.

Z.H. De vastigheden van de ingezetenen zijn niet minder te hoog belast, dan de middelen van consumtie.

P. *Het weinige dat Zeeland gedaan heeft*, moet in het antwoord van het bes. van voorleden jaar niet relatyf gemaakt worden tot de Provintie van Zeeland, en hetgeen zij sedert eenige jaren ten opzichte van de verhooginge der middelen gedaan heeft, maar tot hetgeen aan haar is gerecomm. bij het rapport van Z.H. en den R. van Staten, waar van de Provintie maar weinig heeft geexecuteerd.

R.Z. Daar ontbreekt maar omtrent *f* 24000 aan, indien nu dezelve konden gevonden worden, zouden de Bondgenooten immers de derde ton geven: men zal alle vermogens inspannen om die te vinden.

P. De Z.H. declareeren de zaken niet buiten confusie te kunnen houden, en doen sterke expressien van afwijzingen van den Staat van oorlog te zullen doen: men laat aan de deliberatien van de Provintien, hoe dezelve daarover zullen oordeelen, maar men mag dien onverminderd wel zeggen, dat geen Provintie daartoe bevoegd is.

Z.H. Zoo doende zouden de Provintien geen vrij consent hebben in den Staat van oorlog. 1)

P. Men begrijpt misschien dat vrij consent kwalijk; de Staat van oorlog is niets anders dan een repartitie van de posten waar toe de consenten gedragen zijn, en hier over hebben de Provintien niets te zeggen.

---

1) Over de vrijheid van consenten, „het bolwerk der vrijheid van den Staat,” verg. VAN DE SPIEGEL, *Hist. van de Satisfactie der stad Goes*, bl. 14, 24, 370 volg.

Z.H. Daar zijn exempels genoeg voor handen, dat de Provintien haar recht van afwijzinge gebruikt hebben.

T.G. Kwade exempels probeeren niets, dan de zwakheid van de regeeringe in dien tijd.

P. Ziet niet veel vrucht van het continueeren van dit besogne; het schijnt dat de heeren van 't besogne de Z.H. niet kunnen overtuigen, ten zij dezelve noch een secreeten last hebben, welke zij verzogt worden te communiceeren.

Z.H. declareeren niet anders gelast te zijn.

P. Stelt de Z. H. voor oogen de gevolgen van hunne declaratoiren, en de confusie die daar uit staat geboren te worden, raadt hun niet te steunen op de inschikkelijkheid van de Bondgenooten, welke niet onverschillig kunnen zijn omtrent deze demarche van Zeeland, en wel misschien middelen bij der hand zouden kunnen nemen, die de Provintie zouden doen besluiten, om in het werk te stellen, het geen zij nu difficulteert.

Z.H. Dit zullen wij moeten afwachten, en wanneer wij gedwongen worden, zullen wij ons ten minsten niet reprochabel stellen voor de ingezetenen; die geweld ondergaat, moet verdragen: gelooven de leden van het bes. ons niet, laten zij op het exempel van vorige tijden een Deputatie in loco zenden, om alles te examineeren.

P. Men zouw zich dan verwonderen moeten over den welvaart in de Steden en platte land van Zeeland, zoo dat het rapport van die Commissie niet zoude voldoen aan de intentie der Z. H.

Waar mede dit bes. gescheiden is, hebbende de heeren van het besogne aangenomen de redenen en argumenten der Heeren Staten van Zeeland nader te zullen overwegen, en aan HHMog. eerstdaags rapport te zullen doen.

Secreet.

VIII. *Rapporl van de Heeren Extraordinaris-Gedeputeerden naar 's Hage tot het reëntameren der Besognes over de situatie der Financien van deze Provincie Zeeland mel Heeren Gedeputeerden uit H: Ho: Mog: en Gecommitteerden uit den Raad van Staten gehouden, ingevolge H: Ed: Mog: Resolutie van den 28 September* 1769. 1)

Edele Mogende Heeren!

UEdele Mogende, by derzelver hoog-gerespecteerde secrete Resolutie van den 28 September laatsleden, goedgevonden hebbende, ons Ondergeschreve naar den Haag te committeren, om te adsisteren in de Besognes, die by Heeren Gedeputeerden uit H: H: Mog: en Gecommitteerdens uit den Raad van Staten, over de situatie van de Financien van deze Provincie, reeds in November van het voorleden jaar 1768 waren begonnen en nu weder gereëntameerd zouden worden.

Zoo hebben wy, ter voldoeninge aan de bovengemelde Resolutie, ons, op Zondag avond den 22 October, in het groot State-Jagt geëmbarqueerd, met intentie, om dien nagt van Middelburg te vertrekken, dog, door harden tegenwind, eerst Maandag na den middag vertrokken zynde, zyn wy Vrydag daar aan in 's Hage gearriveerd.

Den volgenden dag (na dat wy aan den Heer VAN DE PERRE, des tyds in den Haag zynde, onze aankomst gecommuniceerd en van Zyn HoogEd: vernomen hadden, even als Zyn Hoog-Ed: by den aanvang der vorige Besognes mede reeds hadde gedeclareerd, dat Zyne Doorlugtige Hoogheid de Heer Erf-Stadhouder hadde goedgevonden, dat hy zig van het helpen waarnemen dezer Commissie zoude excuse-

1) De oorsprong van dit Rapport is uit de voorgaande Notulen duidelijk.

ren) hebben wy aan de Heeren Praesiderende van 't Besogne en Griffier van H: Ho: Mog: Vergadering kennis van ons arrivement gegeven, en geïnsteerd, dat de Besognes zoo spoedig doenlyk mogten worden voortgezet en tot genoegen van U Ed: Mog: getermineerd.

Des Maandags morgens hebben wy onze opwagting aan Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Erf-Stadhouder en aan Hare Koninglyke Hoogheid gemaakt, mitsgaders in die Audiëntie aan Hoogstdenzelven Vorst eene korte ouverture van onze Instructie gegeven, en Hoogstdeszelfs veel vermogend appui ter obtinering van het noodig Soulaas voor deze Provincie, voor al door eene vermindering en verschikkinge der Provinciale Quote ten opzigte der Generaliteits Lasten, ingevolge den inhoud van onze Instructie, op het ernstigst verzogt:

Waar op Zyne Hoogheid geliefde te antwoorden, dat wel gewenscht had, dat deze Besognes eerder hadden kunnen gereëntameerd worden, wyl het nu te vreezen was, dat in den korten tussen-tyd, die meer overig was, om de Petitie en Staten van Oorlog te formeren, een Poinct van dat belang als is het veranderen der Provinciale Quotes, of het geven van meerder Soulaas aan deze Provincie, waar over in alle de Provincien eerst moest worden gedelibereerd en de onderscheidene Advisen dan nog ter Generaliteit tot eenparigheid gebragt, niets finaals zou kunnen worden geconcludeerd; dat men egter Hoogstdezelve altoos bereid zoude vinden, om tot welzyn van deze Provincie behulpsaam te zyn, en het voor al Hoogstdenzelven byzonder aangenaam zou wezen het noodige toe te kunnen brengen, waardoor deze Provincie in de ongelegentheid, waar in zy zig ten opzigte van hare Financien bevind, naar genoegen zoude kunnen worden gered en geholpen.

Om de absentie van den Raadpensionaris STEIJN, die toen ter tyd om een Sterfgeval zig te Haarlem bevond, wierd

het Besogne eerst Woensdag daar aan 's morgens om half 10 uuren belegd, zoo als het zelve dan ook dien morgen op dat uur gehouden wierd, waar in wy vonden wegens Gelderland en als Praesident den Heer BRANTSEN, wegens Holland den Heer QUARLES en Raadpensionaris, wegens Zeeland den Heer VAN BRAKEL, wegens Utrecht den Heer VAN BUUREN, wegens Friesland den Heer BIGOT, wegens Over-Yssel den Heer VESTRINK, wegens Stad en Lande den Heer VAN HOORN, mitsgaders de twee Griffiers van H: Ho: Mog: en uit den Raad van Staten den Heer VAN BOETSELAAR, Thesaurier GILLES en Secretaris VAN HEES.

De Praesident ons met een gratieus Compliment verwelkomd hebbende, deed daar op ouverture van den staat der Zaken by het afloopen der Besognes van het vorig Jaar, en zeide verwagt te hebben, dat de Besognes door ons spoediger zouden gereëntameerd zyn geworden: dog dat men hoopte, dat de langwyligheid der deliberatien van UEd. Mog. zoude vergoed zyn door vrugtbare Resolutien, en de Heeren van het Besogne als nu verlangden te hooren, wat men in Zeeland gedaan had, en speciaal hoe verre men had voldaan aan het gerecommandeerde by het laaste Antwoord der Heeren van het Besogne in het afgeloopen Jaar.

Wy hebben daar op geäntwoord, dat, den 16 Februari laastleden, door de Heeren tot de Besognes gedeputeerd zynde geweest, ter Staats-Vergadering, Rapport was gedaan: dat het voorsz. Rapport, naar styl, Commissoriaal was gemaakt; dat op het Rapport van dat Besogne de Advisen der Leden wel waren ingekomen, dog dat die in sommige opzigten van elkanderen deviërende, een Besogne tot consolidatie andermaal was aangelegd geworden; dat daar op al weder de Advisen van alle de Leden hadden moeten ingewagt worden, en na die ingekomen waren, uit dezelve den 28 September eene Conclusie was geformeerd. Dat wy by dezelve Resolutie waren gecommitteerd geworden tot het

reëntameren dezer Besognes, dog, door beletsels, zonder ons toedoen en tegenwind, eerst Vrydag te voren in den Haag waren gekomen. Vervolgens overgaande tot onzen last, hebben wy daar in deze ordre gehouden, dat wy het Antwoord der Heeren van de Besogne van het voorleden Jaar van Poinct tot Poinct gevolgd hebben, en op ieder Poinct gerepliceerd volgens de Instructie, door UEd. Mog. ons gegeven: Komende aan het Poinct van de Offerte van de Steden, hebben wy gezegd, de Heeren van het Besogne te moeten informeren, dat de Conclusie van onze Instructie eenigzins tegens de intentie der Heeren van Ziericzee uitgevallen zynde, de Heer Gedeputeerde ter Staats-Vergadering gedeclareerd had, dat de Heeren van Ziericzee zig tot praestatie van hunne gedane offerte ongehouden rekenden.

Men zeide daar op, dat men de Offertes van de Steden met minder woorden had kunnen uitdrukken, als men gezegd had, dat de Steden niets zouden geven, dewyl dog alles zoo geäccrocheerd was aan conditien en mitsen, dat men daar niet veel van te verwagten hadde.

Na wy voorts onze Instructie afgelezen hadden, verzogt ons de Praesident, dat wy het door ons geavanceerde op den voet van het voorleden Jaar, in eene Pro Memorie zouden vervatten, ten einde de Heeren van het Besogne in staat zouden zyn aan H. Ho. Mog. een exact verslag te doen, en niets te verliezen van de kragt der argumenten, door UEd. Mog. gebruikt, schoon men in het generaal wel zoude kunnen zeggen, dat er niets gedaan was, en dat het eenige dat men schynt te hebben willen doen zeer naauw geclausuleerd was, by voorbeeld de offerte van de Stad Middelburg, die geaccrocheerd is aan de privative Vaart van Zeelands ingezetenen op Essequebo, daar wy niet onkundig waren, in welken staat de deliberatien daar over by H. Ho. Mog. zyn.

Wy repliceerden daar op, dat de offerte van Middelburg

daar niet aan geaccrocheerd was, maar dat het noodzakelyk was geweest daar van mentie te maken, om H. Ho. Mog. te waarschouwen; dat ingevalle de decisie over Essequebo deze Provincie tegen viel, de Stad van Middelburg niet in staat zoude zyn, de door haar geoffereerde som op te brengen, en dus dat die offerte niet met een *mits*, maar omtrent den tyd *tot hoe lange* was bepaald.

Dat wat aangaat de offerte van Vlissingen, repliceerde de derde Ondergeschreven [1]), dat het zelve niet zoo zeer als een accrochement kon worden aangemerkt, aangezien het genoeg kennelyk ware, dat die Stad wegens hare jegenswoordige ongelukkige situatie en gedelabreerde omstandigheden waar in hare Financien zyn, volkomen onmagtig was om uit den haren iets tot soulaas van de Provincie te kunnen opbrengen, 't en ware daar toe door de aflossing van dat Capitaal, en de gedeboursseerde Int'ressen eenigermaten in staat wierde gesteld. En dat, in allen gevallen, by aldien zulks al eens als een accrochement wierde geconsidereerd, men zich verbeelde van de aequiteit van de Bondgenooten te mogen vleyen, dat eerlang, op grond van 't Rapport ter Generaliteit den 18 September 1761 uitgebragt, de Stad Vlissingen in al het gene voorsz. zoude worden te gemoet gekomen, wanneer immediaat de geoffereerde som van £ 300 Vls. aan de Provincie zoude volgen. En dat vervolgens men zich verbeelde geene de minste reflexien in dezen te meriteren.

Vervolgens is door ons zoodanige Memorie gesteld en overgegeven, waar in wy woordelyk onze Instructie hebben gevolgd.

De Praesident vervolgens onze gezegdens zullende recapituleren, zeide:

Dat de Gedeputeerden uit H. Ho. Mog. en den Raad

1) De Pensionaris van Vlissingen, VAN SONSBEECK.

van Staten nog nooit geadviseerd hadden over de billykheid, die er zoude zyn, om de Provincie van Zeeland in hare Quote te verminderen, veel min getoond te hebben *in thesi* daar van overtuigd te zyn, maar zulks te hebben overgelaten aan de deliberatien van de respective Provincien.

Dat het wel waar was, dat de evenredigheid een rigtsnoer is voor het reguleren der Quotes, maar dat dezelve zoo ras en gemakkelyk niet is te vinden, als men in Zeeland wel meende, dat alle de Provincien in zoo een geval hare Staten van Baten en Lasten zouden moeten openleggen, dat men zou moeten examineren, of de Lasten overal egaal en exact geheven wierden, dat de Staten van Oorlog zouden moeten gezuiverd worden van zoo vele Posten, waar op sommige Provincien, of niets, of maar een gedeelte betalen: de Sources van Welvaard zouden in iedere Provincie moeten nagegaan worden: van dit alles was sedert het jaar 1616 niets gedaan, en hoe tog kon men zig dan in Zeeland verbeelden, dat de verschikking van de Quotes, die nu ruim anderhalf Eeuw gesubsisteerd heeft, in eenen korten tyd en met eene geringe moeite zou kunnen veranderd worden; dat dit egter ondertussen niet weg nam, dat men Zeeland wel op een andere wyze kon te gemoet komen, maar deze Provincie moest in haar zelven beginnen, alle consideratien moesten zwigten voor den nood: men moest considereren, wat andere Provincien gedaan hadden: Gelderland was geabimeerd geweest in 1672 en die Provincie had zig egter door oeconomie hersteld: men moest eens herdenken wat Friesland en Stad en Lande al had gedaan: Holland gaf een voorbeeld aan de hand, dat men in Zeeland konde volgen, namentlyk het leggen van C. Penningen op de Obligatien.

De Raadpensionaris STEIJN urgeerde op dit laatste Poinct sterk, om redenen onder anderen, dat 'er naar zyn oordeel niets billyker was, dan dat wanneer de vaste Panden belast

wierden voor de benoodigdheden van den Staat, ook de Obligatien redelyker wyze met eene gelyke Belastinge behoorden bezwaard te worden.

Wy zeiden daar op, dat dit Poinct reeds in een vorig Besogne was gedebatteerd; dat Holland zulks gedaan had in het midden van den Oorlog, daar wy nu het genot van eenen langdurigen Vrede hebben, dat Holland ook resources in haar Credit had, die Zeeland miste.

Men ging voort en remarqueerde, dat men, volgens de woorden van de Instructie beloofde alle riemen te boord te zullen leggen, en vraagde, waarom men nu dat niet reeds gedaan had? of de tyd van 10 Maanden niet lang genoeg was geweest en wat men tog dagte te doen, daar men gedeclareerd had, geene belastingen te kunnen introduceren?

Wy antwoorden daar op, dat de Rekenkamer gelast was Poincten van Menage uit te denken, dat 'er ten dien einde een Besogne was aangelegd, dat 'er ook reeds Poincten van Menage, al was het van geen groot belang, gearresteerd waren, maar dat de deliberatien in Zeeland niet zoo schielyk konden voortgang hebben als in Holland, dat de Buiten-Leden geen grootere onkosten kunnende supporteren, gemeenlyk maar een Gedeputeerde zenden; dat de Steden op diverse Eilanden gesepareerd van malkanderen liggende, men gedurig moest schryven en herschryven en daar de Instructien over Water moesten komen, de deliberatien dikwils daar door wierden opgehouden.

Ons gevraagd zynde of de Provinciale Rekenkamer een sedentair Collegie was, antwoorden wy, dat dit Collegie viermaal 's weeks vergaderde, dat men 'er doorgaans met twee ploegen werkte, dat het onderscheiden was met de Hollandsche Rekenkamer, en dat men gewoon was over allerley Zaken Advys van de Rekenkamer te vragen; dat het werk der Calamiteuse Polders, Financie-Zaken, alle

's Lands Rekeningen &c., het werk daar menigvuldig en moeilyk deed zyn.

Men zeide voorts, dat wy wel hadden gedeclareerd de 300000 guldens te zullen aannemen, maar dat men nog zoo verre niet was gevorderd, dat UEd: Mog: in geenen deele voldaan hadden aan het gene gerequireerd was geworden: het Koffi- en Thégeld was in een vorig Besogne niet infaisabel geoordeeld, de belastinge op de Tienden meende men zou de Gemeente niet wegjagen.

Wy repliceerden daar op, dat de Gedeputeerden niet konden vervangen de deliberatien van hunne Principalen, en de Gedeputeerden wel hadden aangenomen het Koffi- en Thégeld favorabel te zullen voordragen, dog dat de Heeren Staten geoordeeld hadden, dat het zelve infaisabel was, en dat omtrent de Tienden men begrepen had, dat de Vastigheden van de Ingezetenen niet minder te hoog belast waren, dan de Middelen van Consumptie; dat er, mits de Contributien der Steden, omtrent maar 24000 guldens ontbrak aan het gene men in het vorig Besogne had gerequireerd; dat had men die gevonden, men immers met geene redelykheid een favorabel Rapport tot het geven van de derde Ton op den Staat van Oorlog zoude hebben kunnen weigeren; dat men alle vermogens zoude inspannen om dit te kort te vinden, en wy daarom op zoodanig een Rapport moesten blyven insteren.

Men ging voort en zeide, dat wy hadden gedeclareerd de Zaken niet buiten confusie te zullen kunnen houden, en van den Staat van Oorlog zoodanige afwyzinge van Posten te zullen moeten doen, als wy niet in staat waren te betalen; dat men aan de deliberatien van de Provincien moest overlaten wat die daar van zouden oordeelen, maar dat men dien onverminderd daar op wel zeggen konde, dat geene Provincie daar toe bevoegd was.

Wy zeiden, dat dan zoo doende de Provincien geen vry consent zouden hebben in den Staat van Oorlog.

Men antwoorde, men begrypt misschien dat vry consent kwalyk, de Staat van Oorlog is niets anders dan eene repartitie van de Posten waar toe de Consenten gedragen zijn, en hier over hebben de Provincien niets meer te zeggen.

Wy repliceerden, dat 'er exempelen genoeg voor handen waren, dat de Provincien haar regt van afwyzinge gebruikt hadden.

Dog men antwoorde, dat kwade exempels niets probeerden dan de zwakheid van de Regering in dien tyd.

Wy gingen voort onze Instructie te inhæreren, dog de President zeide niet veel vrugt van het houden van langer of meer Besognes te verwagten, of ons te zullen kunnen overtuigen, en ons gevraagd hebbende, of wy eenigen naderen secreten last hadden, dat wy declareerden niet te hebben, stelde dien Heer ous voor oogen de gevolgen van het geen wy hadden gedeclareerd en de confusie, die daar uit stond geboren te worden; rade ons niet te steunen op de inschikkelykheid van de Bondgenooten, die niet onverschillig zouden kunnen zyn omtrent deze demarche van Zeeland, en wel misschien middelen by de hand zouden kunnen nemen, die de Provincie zouden doen besluiten om in het werk te stellen, het gene zy nu difficulteerde.

Wy antwoorden, dat wy dit zouden moeten afwagten, en dat wanneer wy gedwongen wierden, wy ons ten minsten dan niet reprochabel zouden stellen voor de Ingezetenen; dat die geweld ondergaat moest verdragen, en dat, geloofden de Leden van het Besogne ons niet, men, op het exempel van vorige tyden, eene Deputatie *in loco* zoude kunnen zenden, om alles te examineren.

Men antwoorde, dat men als dan zig zou moeten verwonderen, over den Welvaard in de Steden en ten platten Lande alhier, zoo dat die Commissie aan onze intentie niet zoude voldoen.

De Heeren van 't Besogne dan eindelyk declareerden hun

Rapport ter Vergadering van H: Ho: Mog: te zullen inbrengen; waar mede dit Besogne scheide, zonder dat wy verder daar toe geroepen zyn geworden.

Wy hebben inmiddels niet onderlaten de intercessie van Zyne Doorlugtige Hoogheid allezins te imploreren, tot dat op Vrydag daar aan ter Generaliteit is uitgebragt het schriftelyk Rapport van den Heer BRANTSEN en andere H: Ho: Mog: Gedeputeerden tot de Financien en specialyk ter examinatie dezer Zake benoemd, zonder dat door dezelve ons alvorens gecommuniceerd is, waar in het zelve bestond, en het gene door de Gedeputeerden van alle de Provincien Copiëlyk overgenomen en door de Heeren van den Rade aan U Ed: Mog: reeds toegezonden is, waar aan wy daarom de vryheid nemen ons te refereren.

Het Poinct van het redres in de Munt, hebben wy met allen ernst aangedrongen en de instantien door U Ed: Mog: tot het reëntameren der Besognes daar over serieuslyk vernieuwd, maar vermits de Provincie van Gelderland over die materie den 18 October schriftelyk ter Generaliteit heeft geadviseerd, en daar over een nader Advis van Raden en Generaalmeesters door H: Ho: Mog: is gevorderd, volgde daar uit, dat dit Advis notoir eerst moest inkomen, alvorens met eenige vrugt over deze Zaak nader kon worden gedelibereerd.

De Besognes dus geëindigd zynde, hebben wy, ná de Heer Erf-Stadhouder ons ter Maaltyd hadde onthaald, van Hunne Doorlugtige en Koninklyke Hoogheden en daar het verder vereist wierd, afscheid genomen, en zyn den 7 dezer 's morgens van Delft vertrokken, zynde den 10 daar aan des na de middags alhier gearriveerd, na dat de Heer VAN DE SPIEGEL dien zelven morgen in het Catse Gat in een Beurtschipper op Goes was overgegaan en daar reeds naar toe vertrokken.

Wy maken geen meldinge van het gene, gedurende ons

verblyf in den Haag, ter Vergadering van H: Ho: Mog: is voorgekomen, om dat U Ed: Mog: daar van door de Brieven der Heeren Ordinaris Gedeputeerden reeds zyn geïnformeerd.

Wy hopen, dat ons verrigte de goedkeuring van U Ed: Mog: zal mogen wegdragen, en God Almagtig biddende, dat het Hem behage U Ed: Mog: deliberatien, zoo over het wigtig Poinct, waar over wy zyn gedeputeerd geweest, als allezins ten beste van het Vaderland en van deze Provincie in het byzonder, te doen uitkomen, en U Ed: Mog: aanzienelyke Personen, Huisgezinnen en Familiën de beste Zegeningen te doen genieten, gebruiken wy de vryheid ons aan de hooge gunst en protectie van U Edele Mogende aan te bevelen en ons met diepen eerbied te noemen,

Edele Mogende Heeren!

Uw Edele Mogende onderdanige
en gehoorzame Dienaren,

(Geteekend,) J. van Citters.
L. P. van de Spiegel.
L. C. van Sonsbeeck.
A. Steengracht.

IX. *De beide volgende Vertoogen, kennelijk het werk van* VAN DE SPIEGEL, *schoon meer onmiddellijk de Stad Goes of Zuid-Beveland betreffende, vormen chronologisch een incident van den strijd van Zeeland met de Generaliteit, en werpen te veel licht over den toestand van het Gewest, om die niet alhier in te vlechten. — Zij verklaren nader den tegenstand aan de eischen uit 's Hage geboden, en is het eerste belangrijk uit het oogpunt der Statistiek, door den Zeeuwschen Staatsman al vroeg vlijtig beoefend, het tweede mag eene gewigtige bijdrage heeten tot de kennis der beginselen van het vraagstuk der calamiteuse Polders.*

Extract uit de Notulen van Burgemeesters en Raden, Regeerders der Stad Goes.

Raad, Saturdag den 6 *January* 1770 1).

Gedelibereerd zynde op het Rapport der Heeren H. Ed. Agtb. Gedeputeerden ter huidige Staats-Vergaderinge, en in het byzonder op dat ingrediënt van voorsz. Rapport, waarbij welgemelde Heeren kennis geven van de vernieuwde instantien door sommige Leden van Staat by deze Stad, en de Stad Tholen gedaan, ten einde dezelve zouden accorderen in het Jaarlyks contribuëren van zekere somme aan de Provincie uit de Turf-Pagt en Huisschattinge door die Steden genoten wordende, op het exempel der vier andere

1) Verg. Staten-Notulen, 22 Januarij 1770, fol. 29 volgg.

Steden, welke zulks onder zekere conditien hadden geoffereerd: is met eenparigheid goedgevonden en verstaan te persisteren by het te voren uitgebragte, en meermalen geinhaereerde declinatoir Advis van deze Stad, en de Heeren Gedeputeerden te gelasten, by bekwame gelegenheden, de Leden in het particulier onder het oog te brengen de redenen van dien, in dier voegen, als dezelve by deze Resolutie zullen worden gedetailleerd; met vriendelyk en ernstig verzoek, dat Hoogstdezelve van alle verdere instantien gelieven af te zien, en indien onverhoopt dit verzoek geen ingang mogt vinden, als dan by praelecture en insertie dezer Resolutie ter hooggemelde Vergaderinge, tot volledige en eindelyke justificatie van H. Ed. Agtb. gedrag in dezen gehouden, te adviseren:

Dat H. Ed. Agtb. vertrouwen, dat de grond op welken van de Steden gevergd word, iets uit hare Financien tot soutien van die der Provincie, te contribuëren, niet meer daar in gelegen is, als of de helft van den Turf-Pagt, en het profyt op de Huisschattinge boven de redemptie, Middelen waren, die de Steden profiteerden in praejudicie van de Provincie, welke grond H. Ed. Agtb. vermeinen vervallen te zyn, na dat is aangetoond, dat de helft van den Turf-Pagt is een Stedelyk Middel by Octroi van de Staten geheven wordende, om daar uit goed te maken eenige onkosten die te voren tot laste van den Lande kwamen, en dat de Huisschattinge van haar origine eene Stedelyke belastinge is, die ten voordeele van de Provincie in het begin van de Spaansche Troubles is verhoogd, en naderhand in het jaar 1598 tussen de Provincie en de Steden gereguleerd: dat H. Ed. Agtb. derhalven geenen anderen grond voor deze gevergde contributie van de Steden kunnen uitdenken, dan alleen de goedwilligheid van de Steden zelfs, en geenzins eenige necessiteit: eene goedwilligheid ondertussen die H. Ed. Agtb. niet alleen loffelyk maar ook zeer redelyk

agten, zig verblydende dat de Financien dier Steden toelaten, zulke genereuse offertes met der daad te presteren; het welk H. Ed. Agtb. vermeinen billyk te mogen vooronderstellen, als zig niet kunnende verbeelden, dat een Regent in de Provincie zig bevoegd zoude rekenen de hem toevertrouwde Financie zyner Stad met eenen vrywilligen last te surchargeren, indien dezelve niet in staat waren dien last te dragen: want schoon H. Ed. Agtb. wel advouëren het gewigt van het argument in dezen gebruikt, dat de Steden zonder de Provincie niet kunnen bestaan, en derhalven alle efforts moeten doen om de Provincie te souteneren, zoo begrypen H. Ed. Agtb. ook aan de andere zyde geen minder zeker axioma te zyn, dat de Provincie zonder de Steden niet kan bestaan, en derhalven, dat, zoo die efforts boven het vermogen van de Steden zyn, dezelve daar door geabimeerd moeten raken, en nutteloos voor de Provincie worden.

Dat H. Ed. Agtb., om overtuigend te doen blyken, hoe geëloigneerd zy zyn van het gevoelen, dat de Steden niet verpligt zouden wezen de Financien van de Provincie te hulp te komen, zonder vaniteit durven zeggen, dat deze Stad zig ten allen tyde veel sterker van dien pligt gekweten heeft dan een eenige van hare Mede-Leden: dat zy boven dien durven zeggen, de eenige Stad te zyn, die nooit zoodanige vrydommen of remissen van de Provincie genoten heeft, als alle de andere Steden, die door dat langdurig genot thans in staat gesteld zyn om aan de Provincie restitutie te doen van een klein gedeelte der voordeelen, waarvan zy zoo lange gejouïsseerd hebben; twee Poincten, die zoo dra zy bewezen zyn, een ieder redelyk Mensch moeten overtuigen, dat deze Stad tot heden toe uitgemunt heeft in het souteneren der Provinciale Financien.

Dat, wyders, om niets gratis te avanceren, H. Ed. Agtb. de Leden verzoeken, ten opzigte van het eerste Poinct, te

willen letten op de regulative der Huisschattinge in de Steden, den 19 Maart 1598, by dewelke de Stad Middelburg is gesteld op £ 3500 : 0 : 0, en in het Jaar 1600 verhoogd met ¼ te samen uitmakende £ 4375 : 0 : 0, waar na dit Middel verdubbeld is; zoo dat de Stad Middelburg zoude moeten betalen £ 8750 : 0 : 0, dog dewyl die Stad in 1613 een considerabel remis gekregen heeft, betaald dezelve, sedert dien tyd, maar £ 7200 : 0 : 0: dat de Stad Ziericzee met dezelve verhooging van ¼ en verdubbeling, niet meer betaald dan £ 1166 : 13 : 4 ₰, Goes met dezelve verhooging en verdubbeling £ 1000 : 0 : 0; Tholen £ 250 : 0 : 0. Dat de Stad Vlissingen den 16 Septembsr 1614 een remis gekregen heeft van £ 83 : 6 : 8, waar door dezelve by de verdubbeling maar gebragt is op £ 2000 : 0 : 0 in plaats van £ 2166 : 13 : 4 ₰, en dat de Stad Vere ten zelven dage een remis bekomen hebbende van £ 50 : 0 : 0 thans op £ 983 : 6 : 8 staat, in plaats van £ 1083 : 6 : 8 ₰.

Dat, vervolgens de proportie van de Steden tegens malkanderen vergeleken zynde, men niet verre van de waarheid zal zyn, indien men Middelburg steld op 4000 Huizen, welke dus voor Huisschatting aan den Lande betaald £ 1 : 16 : 0 per Huis, Ziericzee op 2100 Huizen of daar omtrent, 't geen over £ 1166 : 13 : 4 ₰ omgeslagen zynde, 11 schellingen per Huis is, Goes op 1000 Huizen, welke £ 1000 : 0 : 0 betalende, derhalven £ 1 : 0 : 0 per Huis geeft; dat Tholen circa 400 Huizen bevattende, tegen 12 ß 6 ₰ betaald, terwyl men van Vere en Vlissingen hier niet behoeft te melden: want schoon die Steden te voren in een veel florisanter staat geweest zyn, dan tegenwoordig, kan men egter niet zeggen, dat zy ooit in eene juiste proportie betaald hebben, en terwyl de eerste Stad [1]) thans nog niet veel minder

1) Zoo staat er. Blijkbaar een misslag; want met *eerste* wordt hier toch *Vlissingen* bedoeld.

dan 1600 Huizen begrypt, betaald dezelve egter maar £ 1200 : 0 : 0, en de Stad Vere circa 500 à 600 Huizen bevattende, betaald niets [1]).

Dat, by aldien het eene waarheid is, gelyk niemand betwisten kan, dat de Huisschatting geproportioneerd moet wezen naar de waarde van de Huizen, of naar het geen dezelve in huur zouden kunnen opbrengen, 'er immers geen de minste evenredigheid is tussen de evengemelde Steden en deze Stad, tussen Middelburg die £ 1 : 16 : 0 per Huis betaald, Ziericzee die in haren bloeiendsten staat niet hooger dan tot 11 schellingen is aangeslagen geweest, en tussen deze Stad die altoos £ 1 : 0 : 0 Vls. heeft moeten dragen.

Dat hier van geen klem is de objectie, welke tegen dit beraisonneerde gemaakt word, als of de Stad Goes met deze £ 1000 : 0 : 0 niet te hoog belast zoude zyn, dewyl haar Stedelyk Quohier veel meer bedraagd dan £ 1000 : 0 : 0; want men gelieve te considereren, dat de geheele Huisschatting eene Stedelyke belasting is, die in deze Stad tot soutien van hare Financien van tyd tot tyd extraordinair is verhoogd geworden, en dat, hoe meerder de Stad daar van aan de Provincie moet uitkeeren, hoe minder dat Middel tot soulaas van hare eige Financien heeft kunnen dienen, daar andere Steden, welke met eene mindere redemtie aan de Provincie volstaan kunnen, of niet noodig gehad hebben hare Ingezetenen zoo hoog te belasten, of (zoo zy zulks gedaan hebben) zoo veel meerder daar by profiteren.

Dat H. Ed. Agtb. overgaande tot het 2. Point, om aan te toonen, dat zy nooit door eenige Vrydommen of Remissen ten laste van de Provincie zyn ondersteund, of in dien

---

1) Er is onder de nagelaten papieren van den Raadpensionaris, een Bundel met het eigenhandig opschrift, *Diverse kleine Verhandelingen en aanteekeningen betrekkelijk tot de Historie, Finantien, Populatie en Commercie van Zeeland.*

staat gesteld om tegenwoordig iets tot onderstand van de Provincie te kunnen contribuëren, met volkome fiducie durven avanceren, dat alle de Steden van deze Provincie in differente tyden van deze of gene Octroien, Vrydommen of Subsidien ten laste der Provincie gejouisseerd hebben, uitgezonderd deze Stad, die haar zelven met zware belastingen op de Ingezetenen, verhooginge van Recognitien, besnoeien der Ampten, verregaande menage, en daar dit alles niet toereikende was, met importante Geld-ligtingen heeft moeten souteneren:

Dat H. Ed. Agtb., niet willende ophalen al het gunt de Steden wel genoten hebben, alleen zullen bybrengen de Concessien welke thans nog loopen, namelyk de considerable remissen der Huisschattinge aan Middelburg, Vlissingen en Vere, het inhouden van den 10 Penning van de Stadts Excynsen, Kraan etc. door de Stad Middelburg: de admodiatie van den Brandewyn-Impost, en de ℒ 166 : 13 : 4 ß tot onderhoud der Tonnen in de Zee-gaten, wederom verzogt door Ziericzee; de 4 ß per Gemet over het geheel Eiland aan de Stad Tholen, tot onderhoud van de Straten en Wegen onder hare Jurisdictie, de 2 ß per Gemet voor de Roode Roede, de vrydom van den Erfpagt op de Molens, en het Subsidie van ℒ 104 : 0 : 0 voor de Kerk van die Stad, uit de Huisschattinge betaald wordende: en eindelyk de Subsidien en Octroien aan de Stad Vlissingen ℒ 4837 : 10 : 10 en aan de Stad Vere, te samen ℒ 2033 : 6 : 8 Jaarlyks bedragende.

Dat H. Ed. Agtb. vertrouwen, uit dit betoog van zaken ten overvloede te consteren, derzelver cordate gevoelens voor het soutien der Provinciale Financien en betoonde bereidwilligheid om daar aan zoo veel, ja meerder te contribuëren dan een harer Mede-Leden, waar in zy ook betuigen te zullen continuëren, zonder iets tot laste van de Provincie te vergen zoo lang zy het kunnen uithouden. Zoo dat 'er

dan thans geen rede uit te denken is, waarom H. Ed. Agtb. in deze omstandigheid van tyd minder cordaat zouden zyn om de Provincie op een extraordinaire wyze te gemoet te komen, indien zy zulks maar eenigzins met den staat van hare Stedelyke Financien konden overeenbrengen; maar dat H. Ed. Agtb. verhopen, dat de Leden van Staat hen als Lieden van eer zullen gelooven, dat de Financien van deze Stad buiten vermogen zyn, om eenige belasting te ondergaan; terwyl H. Ed. Agtb. het onnoodig agten, ten betooge hier van, een Staat van hare Financien open te leggen, waar in zy geen zwarigheid zouden maken, indien zy in de noodzakelijkheid waren gebragt om zelfs Subsidie te vragen, maar 't geen zy oordeelen buiten alle redelykheid te zyn, wanneer zy om Subsidie gevraagd worden; edog dat H. Ed. Agtb. wel, in 't generaal, met waarheid willen zeggen, dat deze Stad sedert eenige Jaren zoodanig ten agteren geraakt is in hare Financien, dat men niet dan met vreeze aan de gevolgen denken kan, terwyl hare lasten niet staan te verminderen; dat sommige van hare publyke Gebouwen, inzonderheid het Stadhuis, met geen reparatie meer kunnen aanéén gehouden worden, maar, zoo men het zelve niet in een puinhoop wil laten vallen, voor een groot gedeelte zal moeten vernieuwd worden; dat de extraordinaire reparatien aan de Stads-werken van het laatst afgeloopen Jaar, waar voor geen Fonds is, ruim £ 2000 : 0 : 0 hebben bedragen, en ook dit Jaar zeer important zullen wezen.

Dat, zoo men hier op vraagd, of 'er ook belastingen in de Stad Goes geheven worden, H. Ed. Agtb. declareren, dat alles wat mogelyk is, belast is, in specie, het Gemaal, de Wynen en Sterke Dranken, Bier, Oli en Azyn, Appels, Ronde Maat, Elle Maat, Balance, Schotse Kolen, Beestiaal, en wat niet meer; dat het Quohier van de Huisschattinge van tyd tot tyd verhoogd zynde, evenwel nog in het Jaar 1768 een verzwaringe van 1 ß 6 & te Ponde heeft moeten

ondergaan; dat de Recognitien van de Beampten extraordinair verhoogd, ja meer dan verdubbeld zyn, schoon men moet erkennen dat zulks om verscheide redenen beter gelaten was op den ouden voet: dat de Stedelijke Ampten gering zyn, en zoo zwaar belast, als in eenige Stad van de Provincie; en eindelyk dat het hier ook geenzins ontbreekt aan efficacieuse Pointen van Menage, waar van H. Ed. Agtb. Notulen van den Jare 1743 en 1759 en de jaarlykse Epargnes een bewys uitleveren.

Dat, indien de Leden van Staat van deze zaken willen overtuigd zyn, gelyk zy zonder de goede trouwe van H. Ed. Agtb. te verdenken, niet anders kunnen zyn, H. Ed. Agtb. gaarn aan Hoogstderzelver aequitabel oordeel overlaten, of men met eenige redelykheid van deze Stad vergen kan, ja zelfs of de Regering vryheid heeft de Financien van de Stad te bezwaren met een uitkeeringe van het een of ander der Stedelyke Middelen, gepersuadeerd zynde, van zig altoos boven vermogen gekweten te hebben, en ondervindende, dat de Lasten thans verre de Baten surpasseren.

Dat, schoon men deze zaak hier mede zou kunnen laten berusten, H. Ed. Agtb. egter wel willen te gemoet komen aan eenige tegenwerpingen door sommige Leden bereids gemaakt: namelyk voor eerst: dat de Provincie aan de Stad geen Octroi zoude weigeren om door eene belastinge op derzelver Ingezetenen, de te doene uitkeeringe weder te vinden; waar op H. Ed Agtb. verklaren, niet van zig te kunnen verkrygen, hare Ingezetenen particulier te belasten, in een tyd dat men byna eenstemmig daar in overeenkomt en met regt tegen de Bondgenooten geavanceerd heeft, dat de Lasten alomme zoo zwaar zyn, dat dezelve geen verhooginge lyden kunnen; en dat derhalven zoo de belastingen nog verhoogd kunnen worden, dezelve Provinciaal behoorden opgesteld te worden, en niet de hatelykheid daar van op de Regeringe van één Stad geschoven.

Ten tweeden, allegeerd men exempels van belastingen in andere Steden, welke hard schynen, en egter tot soutien der Financien worden ingevoerd, en men dringd byzonder op de 8 per cent van de Tractementen en Emolumenten waar mede de Beampten in de Stad Zierickzee zyn belast; dog H. Ed. Agtb. vinden geen reden waarom men dit argument zoo sterk tegen deze Stad zoude aanvoeren, dewyl hier nooit geëxsteerd hebben zoodanige gevallen, welke misschien tot de introductie der voorsz. 8 per cent oorzaak gegeven hebben; maar dat ofschoon de origine van die belastinge enkel geweest ware het soutien der Stedelyke Financien, H. Ed. Agtb. hier op zouden moeten repliceren, 't geen de Heeren Staten dezer Provincie aan H Ho. Mog. gerepliceerd hebben, op de recommandatie van het introduceren van Middelen, die in andere Provincien plaats hebben, en hier nog niet bekend zyn; wanneer de Heeren Staten zeiden, „aan het oordeel van H. Ho. Mog. over te laten, of niet de redelykheid zoude medebrengen, dat eerst in Zeeland wierden afgeschaft zoodanige Middelen, die men nergens anders dan daar kend": dat mitsdien H. Ed. Agtb. ook veilig mogen overlaten aan het oordeel der Leden van Staat, die op dezelve wyze in hun eigen geval geraisonneerd hebben, of men niet, eer de 8 per cent op het exempel der Stad Zierickzee, te Goes wierde geintroduceerd, een vergelyking zoude moeten maken tussen die twee Steden, tussen de gegoedheid harer Ingezetenen, tussen de Sources van kostwinning en welvaard, en tussen de voordeelen en het getal der Stedelyke Ampten; en dan zoude men moeten nagaan of de belastingen in de Stad Zierickzee naar proportie zoo zwaar zyn, als in de Stad Goes, of de Huizen daar zoo zwaar belast zyn met Schattinge als te Goes, en of alle specien in de eerstgemelde Stad daar zoodanig bezwaard zyn als in deze: en eindelyk, om de Stad Goes te overtuigen van de redelykheid om deze belastinge te in-

troduceren ten behoeve van de Provincie, zou men moeten prouveren, dat de Stad Zierikzee, altoos zoo veel naar proportie aan de Provincie gecontribueerd heeft, als Goes, dat de Gemeene Middelen in beide Steden even rigtig worden opgebragt, en dat de Fraudateurs en Contraventeurs van H. Ed. Mog. Placaten op de invorderinge vann 's Lands Middelen geëmaneerd, te Zierikzee een even gelyke boete en straffe ondergaan als te Goes: Alle welke zaken, om deze objectie te doen doorgaan, niet alleen egaal, maar in proportie te Zierikzee meerder, dan te Goes behooren te zyn, terwyl H. Ed. Agtb. zig nogthans gepersuadeerd houden, dat de Balance in velen opzigte naar deze kant zoude overhellen.

Dat, eindelyk, om tegen te gaan een derde objectie, die veelligt tegen dit beraisonneerde zou gemaakt worden, dat H. Ed. Agtb. te voren eenige hope gegeven hebben van ook iets met de overige Steden te contribuëren, H. Ed. Agtb. wel advouëren, by derzelver Advis van den 30 April 1768 gezegd te hebben, „dat byaldien de Steden Middelburg en Zierikzee hunne offertes bleven accrocheren aan die van deze Stad, en byaldien de Stad Goes alleen singulier was, zy alle hunne vermogens zouden aanwenden, om ook iets te contribuëren, liever dan oorzaak te zyn dat de offertes der andere Leden buiten effect bleven"; maar dat H. Ed. Mog. ook uit dat zelve Advis, en dat van 13 December 1767 kunnen zien, hoe bezwaarlyk zulks zoude gevallen zyn, en hoe H. Ed. Agtb. toen reeds declareerden genoodzaakt te zullen zyn de Stad Jaarlyks met even zoo veel te belasten als 'er aan de Provincie wierd uitgekeerd; edog toen waren 'er nog ressources voor handen om dat bezwaar met 'er tyd goed te maken die thans ophouden: H. Ed. Agtb. oordeelden toen, dat een' verhooging op de Wynen en Sterke Dranken daar toe zou kunnen helpen, maar de Provincie heeft die sedert dien tyd ten haren be-

hoeve geintroduceerd; 't is ook sedert dien tyd, dat het Koets- en Paarde-geld en den vyftigsten Penning zyn verhoogd; 't welk alles nieuwe bezwaren op de Ingezetenen zyn, die H. Ed. Agtb. verbieden dezelve nog verder te belasten: en voegt men hier by de extraordinaire reparatien aan de Stads Werken, die sedert opgekomen zyn, men zal ligtelyk kunnen opmaken, dat de omstandigheden sedert den evengemelden tyd merkelyk veranderd zyn.

Dat H. Ed. Agtb. byna onnoodig agten serieus te refuteren het Middel door sommige Leden aan de hand gegeven, om, daar het de Stad nog aan geen Credit ontbreekt, Jaarlyks zoo veel op te nemen als de te bepalen contributie bedragen zal; want, dewyl soortgelyke Negotiatien, zonder Fonds of Middel ter aflossinge [1], de weg geweest zyn langs welken de Provincie tot die laagheid van Financie gekomen is waar in wy dezelve thans met smarte zien, begrypen H. Ed. Agtb., dat het nog raadsaam nog geoorloofd zoude zyn voor hare Stad een' diergelyken weg in te slaan; te minder, om dat zulks geschieden zoude voor eene vrywillige contributie, waar toe nog het Natuurlyk nog het Burgerlyk Regt iemand verpligt, wiens vermogens het niet toelaten.

Dat deze dan de gronden zyn waar op H. Ed. Agtb. de Leden van Staat nogmaals ernstig verzoeken, geen verdere moeite aan te wenden om H. Ed. Agtb. te permoveren tot eene zaak die hun onmogelyk is, zonder de ruïne of ten minsten een important bezwaar hunner Stad te veroorzaken; maar dat ondertussen de respective Steden, welke bereids genereuse offertes gedaan hebben, dezelve niet gelieven te accrocheren aan het onvermogen van deze Stad; maar te

1) VAN DE SPIEGEL, *Hist. van de Satisf. der stad Goes*, bl. 378: „gelukkiglijk had men toen het *crediet* nog niet, om gelden op te nemen, zonder grond van aflossinge, door welk schadelijk *crediet*, in latere tijden zoo vele landen *verarmd zijn*."

begrypen dat haar geval niet parallel is met dat van de Stad Goes; want, hebben welgemelde Steden te voren een lange reeks van Jaren luculente Subsidien en Remissen van de Provincie gehad, die de Stad Goes niet gehad heeft, of, hebben zy minder gecontribueerd uit hare Huisschattinge als zy, in proportie met Goes gerekend, naar billykheid hadden behooren te contribuëren, zoo is thans niets billyker, niets regtmatiger, dan dat dezelve Steden, of van een gedeelte dier Subsidien en Remissen ten voordeele van de Provincie afzien, of in een gelyker proportie contribuëren.

(Onder stond,) Accordeerd met voorsz. Notulen.
(Geteekend,) C. J. VAN LICHTENBERCH.

X. *Extract uit de Notulen van Burgemeesters en Raden, Regeerders der Stad Goes* 1).

Saturdag den 13 *January* 1770.

Is wederom in deliberatie gelegd het Advis der Heeren van de Rekenkamer van den 1 July laatsleden over het subsidiëren van den Polder van Borssele, waar op is goedgevonden en verstaan, de Heeren Gedeputeerden van deze Stad op de tegenwoordige Staats-Vergaderinge te auctoriseren, voor Advis in te brengen, dat H. Ed. Agtb. het met de Heeren van de Rekenkamer in zoo verre eens zyn, dat deze Polder in die situatie is, dat dezelve zonder efficacieuse hulp buiten staat is, om zig tegen een dagelyks toenemend gevaar te beveiligen, dan dat H. Ed. Agtb. niet evens eens kunnen denken over de Middelen en Fondsen ten dien einde door welgemelde Heeren aan de hand

---

1) Verg. Staten-Notulen, 29 Januarij 1770, fol. 59 volgg.

gegeven [1]): welke Middelen en Fondsen bestaan in de navolgende, dat H. Ed. Mog. voor ingetrokken houdende het thans nog durend Subsidie van £ 225 : 0 : 0, aan den voorsz. Polder een Jaarlyke Subsidie zouden verleenen van £ 500 : 0 : 0 voor 5 Jaren, onder deze conditien: 1. Dat deze Polder zyn Dykgeschot zoude verhoogen, van 10 ß en 10 g tot 12 ß. 2. Dat de Vroonen [2]) zouden belast worden met 6 ß per Gemet 3. De Tienden met 13 stuivers te Ponde van het onzuiver rendement. 4. Sommige agtergelege Polders met 3 stuivers, andere met 5 stuivers per Gemet. 5. Alle de overige Polders door Borssele suërende [3]) met 2 stuivers per Gemet, onverminderd de verdere praetensien van Suatie-geld. 6. Dat de Baanders der Landen. zouden gequotiseerd worden om Geleuy te leveren tegen 4 gls. de honderd Bossen, en ingevalle die niet genoeg konden furneren ook de agtergelege Polders. 7. Dat men een proef behoorde te nemen om het twee- of drie-jarig onderhoud der Matwerken publyk te besteden: waar na eindelyk het employ dezer Middelen en Fondsen word gereguleerd.

Dat voor zoo veel de laatste Pointen aangaat, welke bepaaldelyk dienen tot het onderhouden van eene goede en menageuse directie, H. Ed. Agtb. gaarn met de Leden van Staat zouden concurreren om een generaal Reglement te maken, waar naar alle de Directien van Calamiteuse Polders in de Provincie zig zouden moeten reguleren, maar ondertussen eene hardigheid daar in vinden, dat de eene Polder particulier bezwaard word boven den anderen, dat

---

1) Het Advies van Goes werd door de Provinciale Rekenkamer beantwoord 18(25) Maart 1771 (Staten-Notulen.) Bijlage, groot 24 bl. fol.

2) „Vrijlanden, niets of minder dan de schotbare gemeten" betalende (Staten-Notulen 1, 4 December 1760).

3) Verg. de wet van 14 Junij 1871 (St. Bl. N°. 53) betrekkelijk de overdragt van eene suatiesluis, aan den polder de *Breede Watering* bewesten IJerseke.

men in Borssele het Geleuy van 9 palmen dik, aan welke conditie nergens in de Provincie voldaan word, tegen 4 gls. vry aan den Dyk zoude moeten leveren, en zulks volgens eene quotisatie, die dikwils de culture der Landen zeer zoude embarasseren, daar men in andere Polders, het Geleuy aan de minst aannemende besteed, of ieder een de vrye leverantie gunt: dat men in Borssele de Onderhoudwerken voor 2 à 3 Jaren zou moeten besteden, 't geen men *ad oculum* kan demonstreren, tot nadeel te strekken, daar men in andere Polders dezelve in daggeld laat maken, of voor één Jaar besteed; en eindelyk, dat men in Borssele geen Penningen zou mogen opnemen zonder auctorisatie, een zaak die wel zeer nuttig en noodzakelyk is, maar waar in andere Polders, en vry considerabeler Lighamen dan Borssele, de handen ruim hebben.

Maar dat H. Ed. Agtb. op de 5 eerste Pointen, tenderende tot een nieuw bezwaar, zoo van den Polder van Borssele, als van deszelfs agtergelege Dykagien, adviserende, dezelve zullen beschouwen in het algemeen, zonder zig de zaak van Borssele particulier aan te trekken [1]), dan of het een Polder was in een ander Eiland gelegen, zeer wel mogende lyden, dat de volgende raisonnementen ook op alle andere Polders in een gelyk geval zynde worden toegepast.

Dat H. Ed. Agtb. in 't generaal moeten declareren, zig niet te kunnen voegen met de tegenwoordige Cynosure door de Heeren van de Rekenkamer gehouden in het adviseren, over verzoeken van Subsidie voor Calamiteuse Polders; want schoon zeer te lauderen is de yver van welgemelde Heeren om de Lasten van de Provincie, en voor al met

---

1) Sedert 1768 was VAN DE SPIEGEL zelf Directeur (wegens den Ambachtsheer) van de Watering van Borssele. *Naam- en Berigtboekje der stad Goes, en eiland Zuid-Beveland*, enz. voor den jare 1770, bl. 96.

betrekking tot de Calamiteuse Polders, te subleveren, is het egter eene waarheid, dat die yver te verre kan gaan, en dat dezelve in dit stuk ook wezentlyk te verre gaat.

Het staat vast, dat een Polder die Subsidie vraagd, moet kunnen aantoonen alles gecontribueerd te hebben, om zig zelven te helpen, wat in redelykheid mogelyk was; maar het komt ten dezen aan op het begrip, 't geen men maakt, hoe verre een Polder zig moet geëvertueerd hebben, eer hy grond hebbe de hulp van de Provincie te imploreren: en hier omtrent zyn wel vele en langdurige deliberatien gehouden, en de Heeren van de Rekenkamer zyn met de penible Uitrekeningen van 1752 en 1761 belast geweest, dog men heeft tot nog toe geen vrugtbare Resolutie daar op konnen nemen, dewyl sommige Leden met regt begrepen, dat de voorgeslage Middelen al te zeer drukkende waren om in train te brengen: zoo dat men eindelyk om de Provincie te soulageren den schelling extraordinair in het Jaar 1763 heeft geconsenteerd: ondertussen zyn de Heeren van de Rekenkamer voortgegaan, in derzelver Advisen, de belang hebbende Specien in de Calamiteuse Polders, als mede de agter gelege Dykagien, met eene vry hooge Contributie aan te slaan, waar uit eene zeer groote inegaliteit geboren is: want men heeft, by voorbeeld, het Eiland van Walcheren in 1764 een important Subsidie zien verkrygen op een Dykgeschot van tien Schellingen, men heeft andere Polders zelfs op een minder Dykgeschot zien subsidiëren, en daar en tegen zyn 'er Polders, die met de voorgaande in Revenuës gelyk staande, en te weinig gesubsidieerd zynde in 1764, nu in de noodzakelykheid gebragt zyn van vermeerdering van Subsidie te vragen, en straks extraordinair belast worden met verhooging van Dykgeschot, van Tienden, van Vroonen, van Ambagtsheere-Contributie en wat dies meer is: om welke reden H. Ed. Agtb. van begrip zyn, dat ter voorkoming van deze inegaliteit *ante omnia* behoorde

vastgesteld te worden, een hoe veelste gedeelte der zuivere Revenuës een Polder voor Dykgeschot moest gecontribueerd hebben, voor dat eenig Subsidie van de Provincie aan dezelven mogt worden geaccordeerd.

Maar dat nopens de bepaling van dat *quantum*, H. Ed. Agtb. moeten maken de volgende reflexien:

1. Dat in deze materie niet doorgaat, *dat de lasten van de Calamiteuse Polders door de Landeryen en andere vaste Goederen behooren gedragen te worden en dat de Provincie niet eer ter hulpe komt, voor dat gebleken is, dat dezelve niet bestand zyn.* Welke regel wel eenigzins zou kunnen geadmitteerd worden, indien die Goederen niet anders belast waren dan met haar eigen onderhoud: maar dat men hier considereren moet, dat 'er naauwlyks eene Provinciale belasting is, welke de vaste Goederen, en in 't byzonder de Landeryen niet direct of by consequentie drukt: dezelve betalen, gelyk de Tienden en Dyk-ettingen hare CC. Penningen, waar in zy gecalculeerd zyn naar zekere proportionele waarde; zy betalen boven dien de Huisschattinge der Gebouwen; de Landzaten zyn bezwaard met de Quotisatie van 't Gemaal, met het verbod van den invoer van consumable Waren, anders dan over de Steden, en diergelyke zaken meer, welke alle op de Landen redunderen, en derzelver valeur verminderen, terwyl zy ondertussen in de CC. Penningen blyven aangeslagen naar de oude valeur en proportie, en waar zal men ergens een Land van zoo weinig etendue als Zeeland vinden, daar de Vastigheden, en speciaal de Landeryen, zoo veel opbrengen, voornamelyk die der Buiten-Eilanden daar minder Vry-Landen zyn en meerder Tienden dan in Walcheren! Indien nu de Vastigheden in deze Provincie reeds zoo hoog bezwaard zyn, die in andere Staten het meeste gemenageerd worden, omdat zy de Fondsen en reëlen Rykdom der Ingezetenen uitmaken, moet men dan niet vragen, of het met eene goede Politie

over een te brengen is, dat men voortgaat met dezelve van tyd tot tyd nog verder te bezwaren? te meer als men inziet dat alle deze Lasten op de Vastigheden gelegd, niet tot derzelver conservatie worden geëmployeerd, maar tot betalinge van de immense Interesten der Capitalen waarmede de Staat zig belast heeft! De Bondgenooten hebben in de Besognes over de Provinciale Financien sterk doen aandringen op het belasten dier Interesten met een C. of CC. Penningen, H. Ed. Mog. hebben begrepen, dat zulke belasting onredelyk zoude zyn; ondertussen is het zeker, dat indien H. Ed. Mog. op de een of andere bekwame wyze de zwaar drukkende Interessen gelieven te reduceren, 'er met den tyd middel zal wezen om de Lasten op de vaste Goederen te verminderen, en dezelve daardoor in staat te stellen wat meerder tot Dykagien te contribuëren.

Ten tweeden: ofschoon men zou kunnen admitteren de Cynosure waar toe Heeren Commissarissen van Staat geadviseerd hebben den 4 Mey 1767, *dat tot geen Subsidie uit 's Lands Kas mag besloten worden, voor dat gebleken zy, dat de benoodigde onderstand op geen andere redelyke of faisable wyze kan gevonden worden*, blyft echter hier de quaestie welk men *die redelyke of faisable wyze noemd*, en zoo men daar voor neemt *dat de Polders verpligt zyn, byna alles te contribuëren om iets te behouden*, komt dezelve aan H. Ed. Agtb. in geenen deele redelyk voor: zy zou eenigen grond hebben, indien de Eigenaren der vaste Goederen in de Polders niet anders te bewaren hadden dan hun eigen Goed, waar by de Provincie in 't geheel niet geconcerneerd was; maar hier moet men begrypen dat de Revenuës van de Provincie zoo wel in die Polders liggen, als de Revenuës van de Eigenaren: de Provincie trekt 'er CC. Penningen van Landen, Tienden en Dyken, hare Gemeene Middelen, Personele en andere Lasten: Kan men het nu redelyk noemen, dat, wanneer zoo een Corpus in

nood is, de Eigenaren bykans alle hare Revenuës, ja in sommige Polders meer dan hunne Revenuës moeten missen om het Goed en Inkomstén van de Provincie in haar geheel te bewaren?

In vorige tyden begreep de Provincie hare verpligting om een gedeelte harer CC. Penningen te laten vallen, en die te laten gebruiken tot behoud van het overige; maar nu zoude men zoo voortgaande, de Provincie aanmerken, als alleen het regt hebbende van te trekken, en men zou het uitgeven laten voor rekening der Eigenaren der vaste Goederen: een beding 't geen men onder Particulieren eene *Societas leonina* zoude noemen.

Ten derden: doet het hier niets ter zake, *of de Provincie wel in hare Financien staat, of kwalyk;* want schoon de Financien nog veel slegter waren, dan zy in der daad zyn, zoo zoude daar nog geen redelykheid uit geboren worden, dat de vaste Goederen alle de Lasten moesten dragen: hebben dog niet de Capitalisten, hebben niet de Amptenaren, hebben niet alle die eenig voordeel van de Provincie trekken, belang by de conservatie der Polders, uit welke zy moeten betaald worden? en waarom moeten dog de Eigenaren der vaste Goederen in die Polders alles tot den laatsten penning, ja somtyds meer missen, om de Capitalisten hunne Interesten, en andere Inkomens zonder kortinge te kunnen laten genieten? indien de Financien dan zoo slegt zyn, dat dezelve buiten staat zyn om de Calamiteuse Polders te gemoet te komen, zoo behoorde alles wat in de Provincie by derzelver conservatie belang heeft, naar evenredigheid daar aan te contribuëren en niet die last op de Eigenaren der vaste Goederen alleen geschoven worden.

Dat, wel is waar, de Contributie der agter gelegen Polders, door de Heeren van de Rekenkamer by derzelver Advisen sedert eenigen tyd geintroduceerd, eenigzins conform is aan de idées van de Heeren Staten vervat in Hoogst-

derzelver Resolutie van 7 Juny 1751, welke de Heeren van de Rekenkamer elders zeggen nooit te zyn ingetrokken, en dat alleen de executie daar aan ontbroken heeft: maar dat H. Ed. Agtb. hier op moeten remarqueren, dat 'er vry wat meer aan deze Resolutie heeft ontbroken dan de executie; want dat door verscheide Leden van Staat de infaisabiliteit en hoogste hardigheid, die in dezelve resideerd, ten klaarsten is aangetoond, en dat schoon dezelve wel niet expresselyk is ingetrokken, zy egter tacite geabrogeerd is, door eene volgende Resolutie, namelyk door die van 22 December 1763, waarby de schelling extraordinair tot Subsidie der Calamiteuse Polders is ingevoerd, die dus subintreerde in plaats van alle de uitrekeningen van 1752 en 1761, uit kragte van de evengemelde Resolutie van 7 Juny 1751 gemaakt: zynde het meer dan evident, dat hier mede aan de Resolutie van 1751, en de intentie van Zyne Doorlugtige Hoogheid, Hoogloffelyker Memorie 1), is voldaan, als men considereerd, dat het $\frac{1}{8}$ part der zuivere Revenuës, welke door de niet Calamiteuse, aan de Calamiteuse Polders in ieder Eiland zoude gecontribuëerd zyn, maar circa £ 8600 zoude bedragen hebben, en dat de schelling extraordinair circa £ 10000 bedraagd: en ziet men op de Middelen en Fondsen, zoo uit de Calamiteuse als uit de agtergelege Polders, en de Subsidiaire Middelen by het opereus Advis der Heeren van de Rekenkamer van 11 Augustus 1761 uitgerekend 2), zal de differentie niet heel groot wezen; want alle die Middelen bedroegen maar tussen 12 en £ 13000 Vls.: begrypt men nu dat de verhooginge van 't Dykgeschot der Calamiteuse Polders zelfs tot $\frac{1}{3}$ van de onzuivere Pagt-

---

1) WILLEM IV.

2) Z. Staten-Notulen 13 Augustus 1761, met Bijlage A groot 47 bl. (fol.) en nog Bijlage B, C, D. Secretaris der Provinciale Rekenkamer was destijds de latere Raadpensionaris CHALMERS.

Penningen by de Octroyen van 1764 reeds zyn geïntroduceerd, zal het niet veel schelen of de schelling per Gemet bedraagd zoo veel als alle die geproponeerde Specien van Belastinge.

Wie ziet dan niet ten klaarsten, dat, zoo de agtergelege Polders nog eens worden aangeslagen, tot subsidie der voorliggende en aan Zee geëxponeerde Dykagien, dat hun een dubbele last word opgelegd; en hoe veel Polders zyn 'er niet, die wanneer zy de ß per Gemet hunner agtergelege Polders sedert het Jaar 1764 hadden mogen genieten, nu misschien in staat zouden zyn zig zelve daar mede te helpen?

Men zie maar eens, omdat dit het geval voor handen is, den Polder van Borssele, welke als dan van 5714 agterliggende Gemeten, en van zyn eige grootte te samen circa 8600 Gemeten, £ 430 Jaarlyks zoude genoten hebben, daar die Polder egter in 1764 maar met £ 255 gesubsidieerd is; waar uit volgd, dat de agtergelege Polders van Borssele meer gecontribueerd hebben, dan hunne voorliggende Dykagie tot Subsidie is toegelegd.

Dat H. Ed. Agtb. niet verhopen, dat als een serieus argument zal aangevoerd worden, *als of de Landen en andere Vastigheden, wel een' extraordinaire belastinge dragen konnen, uit consideratie van derzelver hoogen prys, excessive geldinge der Granen, en doorgaande welvaard, die men meend ten platten Lande te bespeuren:* want schoon dit alles waaragtig ware, zoo leverd het nog geen grond uit om zoodanige Goederen extraordinair en buiten proportie te belasten; maar H. Ed. Agtb. durven, behalven dien, wel gerust avanceren, dat hier alles wat men ziet blinken geen Goud is: de hooge prys der Landen en Tienden is niet veroorzaakt door derzelver intrinsique valeur, maar door dien de Boeren door de hooge geldinge der Producten meer verrykt dan de Eigenaars, zig in staat vonden dezelve te koopen, en tegen malkanderen op te jagen, van welke

gelegenheid de meeste fatsoenelyke Lieden zig bediend hebben, om de Landeryen die langen tyd als Erf-Goederen der Familles geweest waren, te verkoopen, die dus in handen van een onvermogender soort van Menschen geraakt zynde, slegts eenige Jaren magere Oogsten, slappe geldinge, of eene verwoestende sterfte van Rundvee noodig hebben, om geabandonneerd te moeten worden, en in den boezem van de Provincie te vervallen: en waarlyk men hoeft die Epoque niet veel te eloigneren, God geve, dat het niet te schielyk ons overvalle! de hooge geldinge der Producten zyn veroorzaakt geweest door accessoire en wisselvallige omstandigheden van buiten, die nu ophouden, waar door alles wederom merkelyk aan 't dalen is, en men stelle het voordeel daar van eens tegen schaarse Jaren, vernielinge van Hagel, van Ongedierte, die men van tyd tot tyd gehad heeft, en voor al tegen de besmettelyke Ziekte onder het Rundvee, die maar weinig Jaren opgehouden hebbende, met eene verdubbelde woede weder aangevangen heeft; 't welk alles een redelyk denkend Mensch moet overtuigen, dat de Landeryen en andere Vastigheden niet in het geval zyn om op nieuw belast te worden.

Dat H. Ed. Agtb. dus vermeinen, liquide te hebben aangetoond, dat het wel ten uitersten redelyk is, dat geen Polders door de Provincie gesubsidieerd worden, 't en zy dezelve een behoorlyk Dykgeschot schieten, en dat zulks niet met de tegenwoordige inegaliteit, maar in eene juiste proportie over de geheele Provincie behoorde bepaald te worden; maar dat ook, wanneer een Polder zig behoorlyk geëvertueerd heeft, en de hulp van de Provincie komt imploreren, men dan niet verder tot de vastigheden in den zelven Polder, of tot de agtergelege Polders moet gaan, maar een toereikend Subsidie uit de Provinciale Kas accorderen, en dat H. Ed. Agtb. dit zoo wel op den Polder van Borssele als op andere Polders, die in een gelyk geval zyn,

applicerende, de Heeren van de Rekenkamer verzoeken zig nader te willen laten informeren op de nadeelige veranderingen, welke in de Financien van dien Polder, sedert deszelfs laatste verzoek zyn gevallen, en vervolgens aan H. Ed Mog. adviseren tot een toereikend soulaas uit de Provinciale Kas; naardien H. Ed. Agtb. vermeinen, dat geen remarques kunnen vallen op het Dykgeschot van dezen Polder, wiens Landpagten door malkanderen volgens de opgifte in het Advis van 11 Augustus 1761 bedragen £ 1 : 4 : 6½, waar tegen het Dykgeschot is 10 ß 10 g, het geen gevoegd by de CC. Penningen en schelling extraordinair, geen overschot uitleverd, 't geen eenig bezwaar verdragen kan.

Wordende de Gedeputeerde gelast de insertie dezes in den Text van H. Ed. Mog. Notulen te verzoeken.

(Onderstond,) Accordeerd met voorsz. Notulen.
(Geteekend,) A. W. VAN CITTERS.

Secreet.

XI. *Extract uit het Register van de Resolutien der Heeren Staten van Zeeland.*

Den 1 *Maart* 1770.

By resumtie gedelibereerd zynde op het uitgebragt Rapport den 25 January laastleden, van het Besogne den 4 December te voren, gedecerneerd en gehouden over het secreet Rapport van de Heeren BRANTSEN en andere H. Ho. Mog. Gedeputeerden tot de Zaken van de Financien, na met en benevens eenige Heeren Gecommitteerden uit den Raad van Staten in Conferentie waren geweest met de Heeren Extraordinaris Gedeputeerden uit deze Provincie, ter Vergadering van H. Ho. Mog. den 3 November des voorleden Jaars uitgebragt en by het 4 Point van Beschryving der tegenwoordige Staats-Vergadering gevoegd;

Mitsgaders by resumtie op voorsz. Rapport der Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden:

Is, mits de toekomst der Heeren Gedeputeerden van Middelburg, goedgevonden en verstaan: de Heeren Ordinaris Gedeputeerden wegens deze Provincie ter Generaliteit te instruëren en gelasten, zoo als gelast worden by deze, om, adviserende op voorsz. Rapport, aldaar te declareren, dat H. Ed. Mog. met leedwezen uit het Rapport van de Heeren Hunne Extraordinaris Gedeputeerden hebben vernomen, dat, niet tegenstaande door Hun alles was aangewend om de Gedeputeerden uit H. Ho. Mog. en den Raad van Staten te permoveren tot het uitbrengen van zoodanig een favorabel Rapport, als waar door deze Provincie provisionelyk uit hare verlegentheid en gedemonstreerde onmogelykheid, om, op den voet als tot nu toe, haar aandeel in de Generaliteits lasten te helpen dragen, zou hebben kunnen geholpen worden; dan dat, daar alle de instantien der Heeren Gedeputeerden uit H. Ho. Mog. en den Raad van Staten zyn uitgekomen op eene nog grootere vermeerderinge van Provinciale lasten, en men, daar en tegen, aan deze zyde gepersuadeerd is van de iufaisabiliteit van dien, H. Ed. Mog. vreezende, dat door den weg van minnelyke Conferentien niets meerder zal kunnen gevorderd worden, en mitsdien op een ander middel zal moeten worden gedagt, om deze Zaak van zoo veel importantie ten einde te brengen, van hunne zyde geene zwarigheid maken te declareren, dat H. Ed. Mog. alle vertrouwen stellende in de bekende aequiteit en volstrekte onzydigheid van den Heer Erf-Stadhouder, bereid en volvaardig zyn, om het voorgeslagen middel van verblyf aan de Hoogwyze Uitspraak van Zyne Doorlugtige Hoogheid te amplecteren, en zulks onder de verbintenis by het Rapport zoo van H. Ed. Mog. als van de verdere Provincien gerequireerd, en dienvolgende Zyne Hoogheid verzoeken wel op Zig te willen nemen de Decisie,

welke vermindering van Quote, of ander temporeel Soulaas provisionelyk aan de Provincie van Zeeland in hare tegenwoordige situatie door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd.

Ten welken einde, Extract dezer Resolutie aan gemelde Heeren Ordinaris Gedeputeerden zal worden gezonden.

En is nog goedgevonden, dat dezelve Heeren Ordinaris Gedeputeerden zullen worden aangeschreven en gelast, zig stiptelyk aan de secrete Resolutie van heden te houden en toe te zien, dat tot vermyding van alle dubiëteit, de voorsz: Delatie aan Zijne Doorlugtige Hoogheid in de te nemen Resolutie van H. Ho. Mog. dien conform werde geëxtendeerd; en dat, wanneer daarin eene andere Extensie omtrent dezelve Delatie, dan by dezelve bepaald is, mogt geschieden, zy Heeren daar in niet zullen mogen bewilligen, maar dezelve Copielyk moeten overnemen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Principalen.

Secreet.

XII. *Missive van de Edele Mog. Heeren Staten van Zeeland, den* 25 *October* 1770 *aan H. Ho. Mog. geschreven, in antwoord op Hoogstderzelve Missive van den* 28 *September te voren, met betrekking tot de thans in deliberatie zynde Delatie van het werk van dier Provincie's Financien aan de Decisie Zyner Doorlugtige Hoogheid.*

Hoog Mogende Heeren!

Wy hebben ter zyner tyd ontfangen en in Onze Vergadering gelezen U Hoog Mog. Missive van den 28 September laastleden, by dewelke U Hoog Mog., na een kort detail van het gene omtrent den gedelabreerden toestand van Onze Provinciale Financien, in de gehoudene Besognes

ter Generaliteit verrigt, wat Rapport daar over uitgebragt, en van wat gevolg zulks by de Heeren Staten der zes andere Provincien geweest is, zeggen, met leedwezen, zoo uit Onze Resolutie, als uit het nader Rapport van U Hoog Mogendens Gedeputeerden, ten zelven dage aan U Hoog Mog. gedaan, bespeurd te hebben, dat Wy het object, het geen eigentlijk aan de decisie van Zyne Hoogheid zoude worden gedefereerd, zoodanig bepaald hebben, dat aan Hoogstdenzelven geene andere vryheid schynd te worden gelaten, dan om te decideren, welk soulaas aan deze Provincie, in hare tegenswoordige situatie, provisionelyk, door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd; en dat Onze Gedeputeerde in U Ho. Mog. Vergadering onbevoegd waren geweest, om, zonder naderen last van Ons, eenige toegeventheid te gebruiken, en tot het sentiment van de andere Bondgenooten te concurreren.

Betuigende U Hoog Mog. egter naauwlyks te kunnen gelooven, dat het Onze ware meening zoude zyn, om Ons stiptelyk aan een zoodanig Advis te houden: met allegatie van eenige redenen, waaromme U Hoog Mog., by dezelve Missive, op het instantigste Ons verzoeken, dat Wy, na eene nadere rype overweginge van het by U Hoog Mog. geavanceerde, met zoo eene bedaarde attentie, als het gewigt dezer Zake komt te meriteren, en in 't byzonder met omzigtigheid ponderereude de gevolgen, die uit eene discrepantie in een stuk van dezen aart zouden kunnen voortvloeien, met de andere Bondgenooten zouden willen concurreren, om, onder de verbintenis by 't Rapport voorgeslagen, en ook reeds by Onze Resolutien aangeboden, Zyne Doorlugtige Hoogheid te verzoeken, van wel te willen, door Zyne Decisie bepalen, hoedanig en op welke wyze de Provincie van Zeeland, in hare tegenwoordige situatie provisionelyk door de Bondgenooten behoord te worden te gemoet gekomen, en in staat gesteld, om nevens dezelve aan hare ver-

pligting in het dragen der Lasten van de Unie te kunnen voldoen: en dat ten dien einde, zoo ras mogelyk, een voldoenend antwoord aan U Ho. Mog. wilden laten toekomen.

Voegende U Ho. Mog. tot slot daar by, dat Wy Ons inmiddels verzekerd konden houden, dat U Ho. Mog., in zoo een geval, met alle promptitude een afkomst dezer Zake zouden tragten te bevorderen, en altyd met yver capteren alle gelegentheden, om blyken te kunnen geven van het belang, dat U Ho. Mog. nemen in den bloey en welvaard Onzer Provincie.

In antwoord op de voorsz. U Ho. Mog. Missive, kunnen Wy niet nalaten te declareren, dat het Ons byzonder aangenaam is, te mogen vernemen het belang, 't welk U Ho. Mog. in het welzyn Onzer Provincie betuigen te nemen: dat ook, zoo verre het verzoek aanbelangd, om Ons in het defereren der Decisie dezer zaak aan Zyne Doorlugtige Hoogheid, zoo als die in het laatste dier Missive word voorgesteld, met de andere Bondgenooten te conformeren, wanneer Wy zulks in abstracto, en zonder connexie met de praemissen beschouwen, hetzelve van dien aart is, dat Wy weinig ja geene zwarigheid zouden maken, om die bepaling, als aequivalent zynde aan het tweede alternatif van het door Ons voorgesteld Poinct, 't welk aan de Decisie van Zyne Hoogheid zoude worden gedefereerd, te amplecteren, en dat alternatif dien conform te veranderen; indien Wy Ons niet moesten geconvinceerd houden uit den inhoud van U Ho. Mog. Missive, waarby U Ho. Mog. waarlyk met meer ernst als den aart der zake, in zoo een geval, schynd te requireren, Ons tot concurrentie met de verdere Bondgenooten adhorteren, dat U Ho. Mog. en de Bondgenooten de gemelde voorstelling in eenen gantsch verschillenden zin van Ons voorsz. alternatif opvatten en verstaan.

Want Ho. Mog. Heeren, wanneer Wy de gantsche concatenatie der Missive, met den vereischten aandagt beschou-

wen, zien Wy ten allerduidelykste, dat niet de eenvoudige intentie der Bondgenooten is, om de Decisie alleen te laten gaan, hoedanig Onze Provincie in derzelver tegenswoordige situatie provisioneel, *door de Bondgenooten* behoord te worden te gemoet gekomen, en daar door tot het helpen dragen der Lasten in staat gesteld; maar ook, dat dezelve Decisie zoude moeten gaan over Middelen, die Wy in den Onzen nog zouden moeten in 't werk stellen, en dus voorgeschreven worden, aan welke meerdere Lasten en bezwaren Wy Onze Ingezetenen (die door de tegenwoordige reeds meer dan te veel gedrukt zyn) nog zouden behooren te adsubjecteren.

Immers word dit ten allerduidelykste bevestigd in die Periode der præmissen, waarin U. Ho. Mog. zeggen, dat de Bondgenooten met alle empressement aan Zyne Hoogheid geheel hebben overgelaten de bepaling niet alleen van de quaestie, (Nota) *of en wat Wy nog zouden kunnen en behooren te doen;* maar ook de Decisie over dat gene, het welk door de Bondgenooten aan Ons tot een soulaas zoude moeten gegeven worden.

Niet minder is dezelve intentie evident uit die passage, waar in U Ho. Mog. avanceren, dat vermeenen niet te veel te zeggen, wanneer rondborstig verklaren, dat zig verbeeld hadden, dat Wy de eerste zouden zyn geweest, om met gretigheid het voorgeslage Middel te reclameren en aan 't geheele Bondgenootschap te toonen, dat Wy niet te zeer gepraeoccupeerd waren voor 't particulier belang van Onze Provincie; of dat Wy schroomden om een nader onderzoek van den staat Onzer Financien te ondergaan, en aan 't onzydig oordeel van Zyne Hoogheid over te laten, om te bepalen *of* en *wat* Wy, als welmeenende en cordate Regenten, tot redres van zaken, zonder Onze Ingezetenen aan eene totale ruïne te exponeren, zouden kunnen en behooren te doen.

't Welk nog nader bekragtigd word, daar in U Ho. Mog. zig aldus uitdrukken:

„Wy allegeren dit thans niet, om te willen betogen U Ed. Mog. verpligtinge om nog meerder efforts in den haren te doen:

„Wy zyn in tegendeel zeer verre geëloigneerd, om met U Ed. Mog. in eene nieuwe discussie van de materie zelve te treden, of reflexien te maken op dat gene, *het welke Wy zelve begrypen alleen van de Decisie van Zyne Hoogheid te moeten afhangen.*"

En eindelyk nog verder blykbaar is, uit het zeggen Uwer Ho. Mog., dat Wy de over te latene Decisie zoodanig bepaald hebben, zoo als hier voren reeds is gezegd.

Het is zeker, dat, om zoodanige Decisie van nieuwe te introducerene Lasten of andere bezwaren op Onze Ingezetenen te praeveniëren, Wy niet verder in het Rapport van H. Ho. Mog. Gedeputeerden, in dato den 3 November 1769 hebben geconsenteerd, als by Onze Resolutie van den 1 Maart dezes Jaars staat uitgedrukt, en vermeinen daar toe de allergegrondste redenen gehad te hebben en nog te hebben, om by dezelve zonder eenige verandering te blyven persisteren, welke redenen Wy hier nader zullen detailleren.

Wy hebben dat by Onze evengemelde Resolutie geadviseerd, dat Zyne Doorlugtige Hoogheid verzogt diende te worden, om te decideren, welke vermindering van Quote, of ander temporeel soulaas provisionelyk aan de Provincie van Zeeland in hare tegenswoordige situatie, door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd.

Betreffende nu het Poinct van vermindering der Quote, zoo even gemeld, willen Wy gaarne aan het eigen oordeel der respective Bondgenooten en van Zyne Doorlugtige Hoogheid overlaten, of er iets billyker en met den aart van het Bondgenootschap meer overeenkomende kan gevorderd worden door een Mede-Lidt, welk zig ten gemeene nutte en defensie geheel heeft uitgeput, en zig door hez cordaat praesteren van zyne engagementen, op den oever zyn's ondergangs gebragt ziet!

Is niet, zoo lang de Republicq gesubsisteerd heeft, altoos voor eene Grond-wet gehouden, dat de egaliteit in het dragen der Lasten, de Band van Eenigheid moet zyn tusschen de Provincien en het ware middel van behoud?

Wat is ooit anders het But en oogmerk der Unie geweest, dan zig ter gemeene defensie onderling te vereenigen, waartoe de kosten door elk, naar evenredigheid van zyne vermogens, zouden worden gedragen?

Zyn daarom de Quotes niet te meermalen verschikt, en altyd maar provisioneel gereguleerd geweest?

Wy oordeelen ten dezen respecte zeer notabel te zyn, het gene gevonden word in de Acte van Uitspraak van Zyne Princelyke Excellentie, den Heere Prince MAURITS, Gl. Ged., en van den Raad van State in dato 5 December 1616; waar by provisioneel de Quote van deze Provincie is gebragt van *elf* tot op *negen* in 't honderd 1); wanneer Hooggemelde Prince en de Raad van Staten, tot eenen grond van de voorsz. vermindering leggen, en zig aldaar uitdrukken in dezer voegen:

„Gemerkt ook, dat het buiten alle reden ware, wanneer men eenige notoire ongelykheid onder de eene of de andere Provincie is bevindende, dat zulks in billykheid niet geredresseerd zoude worden."

Aanmerkelyk zyn ook, ten dien opzigte, zekere twee Periodes in eene Missive door den Raad van State aan U Ho.Mog., den 29 December 1716 geschreven, en welke Wy, om derzelver allezins gepastheid op 't geval voor handen hier woordelyk laten volgen, te weten de *eerste*, waar by welgemelde Heeren zeggen „zeer wel te weten, dat de Provincien in het consenteren der Lasten met de Beurs te rade moeten gaan;" en by de *tweede* „dat de Unie de gezamentlyke Provincien verbind, om elkanderen met alle magt

1) Z. aangaande dit antecedent van 1616, hiervoren bl. 86.

by te staan; dog de proportie niet reguleerd, naar welke elke Provincie moet contribuëren tot de lasten van de gemeene defensie: en geen wonder, dewyl zy niet konden eens voor al reguleren eene zaak, waar in ieder Jaar verandering kan bybrengen: gelyk ook vele veranderingen daar in voorgevallen waren, en het geheele werk van de Quotes nooit anders, dan provisioneel was vastgesteld."

En ofschoon welgemelde Heeren wel erkennen de delicaatheid en difficulteit om verandering te maken in de proportie van de contributie der Provincien, (gelyk aan Onze Gecommitteerdens in de gehoudene Besognes door de Heeren U Ho. Mog. Gedeputeerden ook is te gemoet gevoerd:) zoo word egter, in de meergemelde Missive der Heeren Raden van State nog gezegd:

„Maar wat zaak is zoo delicaat of zoo difficil, daar niet mede behoort doorgegaan te worden, wanneer anderzins het geheele Lighaam van den Staat zoude gesteld worden in gevaar van verloren te gaan?"

Ook is alhier van zonderlinge applicatie het geen occurreerd in het slot van de vorengemelde Uitspraak; „verzoekende Zyn Excellentie en de Raad van State ten hoogsten alle de Provincien, insgelyks, omme in toekomende tyden alle dusdanige quaestien beter voor te komen, als nog te willen invoeren den voet van eenparige Middelen op de Consumtie en de vaste Goederen, zulks van Jaar tot Jaar by de Propositie is verzogt."

Had zoodanige voet tegenswoordig plaats, en betaalden de Ingezetenen van alle de verdere Provincien even zoo zware Lasten, als de Ingezetenen van Zeeland; of wierden de Contingenten der Provincien geproportionneerd naar derzelver Inkomsten, gelyk de natuur van het gemeen Verbond ongetwyffeld vorderd, Wy houden Ons verzekert, dat 'er eene merkelyke verandering in de respective Quotes zoude moeten geschieden.

Want gaan wy, om van de andere Provincien niet te spreken, eens na de proportie tussen de Hollandsche en Zeeuwsche Quote, in vergelyking van beider Inkomen, zoo is immers een merkelyk verschil tussen die twee Provincien: wordende Hollands Gemeene Middelen gerekend op 10,000000 guldens, daar die van Zeeland nog geen 900000 guldens bedragen, 't welk dus een different uitleverd van 11 tegen 1.

En Holland betaald in de Unie ten honderd 57
En Zeeland 〃 〃 〃 〃 〃 〃 9
Dat maar bedraagd 6¼ tegen één.

Een meerder aantal van Argumenten, om de regtmatigheid van Ons voorsz. gesustineerde te staven, zouden kunnen worden bygebragt; dan, oordeelende de geallegeerde daar toe voldoende te zyn, zullen Wy overgaan tot het alternatif Onzer Resolutie van den 1 Maart dezes Jaars; om namelyk te laten decideren, „welk ander temporeel Soulaas »provisionelyk aan deze Provincie in hare tegenwoordige situatie door de Bondgenooten behoorde te worden geaccordeerd."

Wy advouëren, dienaangaande, dat Onze meening in effecte over een komt met de idées die U Ho. Mog. daar van hebben geformeerd, en dat Wy zeker Ons bezwaard vinden om te laten decideren, of en wat Wy nog zouden kunnen en behooren te doen; zynde het ontegenzeggelyk, dat Wy reeds alles hebben gedaan wat met eenige mogelykheid van Ons heeft kunnen worden gevergd.

Wij hebben immers, zonder U Ho. Mog. lastig te vallen, sedert den Jare 1742 (het geen by het Rapport en Advis van Zyne Hoogheid en den Raad van State in dato 17 September 1767 word erkend,) Onze Provinciale Inkomsten, zoo over de Gemeene Middelen van Consumtie als andere belastingen, behalven de verdubbeling van het Amptfurnissement, vermeerderd met eene somma van

gl. 325124. 3. 0. Jaarlyks: waar by nog moet gevoegd worden het montant van het gene van de verdere verhooging van eenige Middelen, den 30 Mai 1768 gearresteerd, word geprofiteerd.

Zynde door dat alles, mitsgaders door den hoogen Wisselcours, veroorzaakt door het gebrek van Specie, wegens de duurte van 't Munt-materiaal; waar in, niettegenstaande Onze iterative instantien, nog geen redres is kunnen geobtineerd worden [1]), de Lasten Onzer Ingezetenen zoo hoog en ondragelyk geworden, dat Wy, als cordate Regenten, moeten betuigen, dat Wy ten volle geconvinceerd zijn, dat niet meer aan eenig bezwaar kunnen of mogen gedenken, of dat Wy anderzins Ons zelve ten uitersten verantwoordelyk zullen stellen van Onze Provincie tot eenen totalen en onherstelbaren ondergang gebragt te hebben; leerende zelfs de dagelyksche ondervinding dat verscheide Ingezetenen, het dragen dier aller drukkendste lasten moede, zich naar elders begeven, 't gene by verdere verzwaring zekerlyk nog staande te vermeerderen, eindeling eene merkelyke ontvolking dezer Provincie zal medebrengen.

Wy kunnen zelfs nog met een eclatant voorbeeld demonstreren, dat alle vermeerdering van Lasten geen wezendlyk voordeel aanbrengd; want, daar Wy de Wynen met een stuiver per Stoop ten Jare 1768 geaugmenteerd hebben, heeft dat Middel over de Stad Middelburg, alwaar het zelve voor dien tyd en wel over het Saisoen ingegaan 1 October 1766 £ 4455 : 2 : 0 Vls., en over dat van 1767 £ 4229 : 0 : 0 Vls. heeft bedragen, by de onlangs gedane Verpagtinge, niet meer mogen gelden als £ 4260 : 18 : 0 Vls.; waar uit niet alleen van de boven aangehaalde vermindering

---

1) „De reeds sedert den jare 1755 ventilerende Besognes *over het redres in het Muntwezen.*" Propositie van Middelburg 3 April 1769. (Staten-Notulen 27 April.)

van Ingezetenen blykt, maar ook consteerd, dat de andere, willen zy staande blyven, hunne depences moeten diminuëren, om die Lasten te kunnen opbrengen.

Het is wel waar, Ho. Mog. Heeren! dat het grondbeginsel, waaruit Wy werkzaam geweest zyn, by het nemen onzer Resolutie, is het vertrouwen, 't geen Wy stellen in de bekende aequiteit en volstrekte onzydigheid van Zyne Doorlugtige Hoogheid.

Wy conveniëren ook gaarne met U H. Mo., dat die sentimenten onafscheidelyk zyn van een denkbeeld, dat de Decisie van Hooggemelde Zyne Hoogheid op geene andere gronden, dan die van billykheid kan berusten.

Dog Wy hopen, dat het Zyne Doorlugtige Hoogheid behagen zal, niet kwalyk te duiden, dat Wy begrypen, dat het een Souverain niet wel kan worden gevergd, aan een ander over te laten het voorschryven van Lasten, die hy op zyne Ingezetenen zoude moeten leggen.

Waar by nog komt, dat alle de Provincien, thans het geluk hebbende aan haar hoofd te hebben een en denzelven Erf-Stadhouder, welke met eene gelyke liefde en affectie voor alle dezelve is aangedaan, Zyne Hoogheid, door de delatie van zoo eene ampele Decisie, in die onaangename omstandigheid zoude kunnen gebragt worden, dat Hoogstdezelve, volkomen overtuigd van de onmogelykheid om eenige Lasten en bezwaar in deze Provincie in te voeren, en daarom zulks niet goedvindende te doen, daar door ongenoegen aan eenige der andere Bondgenooten, wier intentien duidelyk genoeg (gelyk hier voren gezegd is) daar henen gaan om zoodanige introductie alhier te effectuëren, zoude kunnen geven: eene omstandigheid daar Wy schromen de hand aan te leenen!

Wy herhalen dan, Ho. Mog. Heeren! dat Wy, om de geallegeerde redenen, moeten blyven persisteren by Onze reeds ter Vergadering Uwer Ho. Mog. uitgebragte Resolutie

van den 1 Maart dezes Jaars, zonder daar in eenige verandering te kunnen maken; en verzoeken derhalven op het instantigst, dat de overige zes Provincien, van de regtmatigheid Onzes gesustineerde overtuigd moetende zyn, zig met Ons gelieven te conformeren, en aan Zyne Doorlugtige Hoogheid te verzoeken wel op zig te willen nemen de Decisie, „welke vermindering van Quote, of ander temporeel soulaas provisionelyk aan de Provincie van Zeeland, in hare tegenwoordige situatie, door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd:" Zynde het allezins notoir, dat Wy, buiten het bekomen van zoo eene vermindering van Quote, of van een meerder soulaas, voor het Bondgenoodschap infructuëus zullen worden, en Ons gebragt zien in dien onvermydelyken, schoon voor Ons aller onaangenaamsten toestand, omme eenige Posten van den Staat van Oorlog, zoo niet geheel af te wyzen, ten minste door onmagt onbetaald te laten; waar van Wy van de Bondgenooten ernstig verzoeken, de perniciëuse gevolgen, voor al in deze critique omstandigheden van tyden, ook te willen pondereren met die bedaarde en rype overweginge, als de importantie dier zaken vereischt!

Gaarne wenschten Wy hier mede dit Ons antwoord te mogen besluiten, dan, gemerkt in U Ho. Mog. voorgemelde Missive hier en daar voorkomen bewoordingen, welke eenen Bondgenoot, die alles gedaan heeft, wat men met billykheid van hem kan verwagten, noodwendig moeten toucheren, en waar van sommige ingewikkelde (hoe zeer tog onverdiende) reproches mede brengen.

Wij viseren hier mede op die passages, waar by gemeld word,

1. „Dat de Bondgenooten schynen niet overtuigd te wezen van de onmogelykheid voor de Provincie van Zeeland, om in haren eigen boezem Middelen te vinden, waar door zy zig uit hare verlegenheid zoude kunnen redden."

Waar op Wy alleenig, met inhaesie van het gene reeds

hier voren, omtrent de vermeerdering van Onze Jaarlyksche Inkomsten, door de introductie van meerdere belastingen gezegd hebben, verder zullen avanceren, ten uiterste verwonderd te moeten zyn, dat nog eenige haesitatie by Hoogstdezelve op dit Point kan overblyven; daar Zyne Hoogheid en de Raad van State, na eene naauwkeurige examinatie van de onagterhoudende ouverture Onzer Financien, zelve by het Rapport van den 17 September 1767 van oordeel zyn geweest, dat men niet had kunnen verwagten, dat het te kort der Financien van deze Provincie zoo groot zoude geweest zyn, als het zelve aan Zyne Hoogheid en den Raad van State is voorgekomen, en daar by gevoegd de efforts, sedert door Ons, hoe bezwarend, gedaan, hadden dezelve de zes overige Provincien volkomen behooren te convinceren van d'onmogelykheid om alhier iets meer te kunnen doen.

2. Op die, waar by U Ho. Mog. gelieven te avanceren, „dat billyk verwagt hadden, dat Wy alle de by U Ho. Mog. Missive gemelde en andere blyken van bereidwilligheid en deference, die Uw Ho. Mog. in verscheide omstandigheden hebben gegeven, met *edelmoedigheid* zouden hebben beantwoord;" waar omtrent Wy moeten repliceren, niet bewust te zyn, ergens in, eenige blyken van *onedelmoedigheid* in dezen gegeven te hebben: Immers, hadden Wy zulks willen doen, dan zouden Wy Ons nimmer met het provisioneel Soulaas van 200000 guldens voor twee Jaren, nader nog voor één Jaar gecontinueerd, en in effecte, zoo als ten klaarsten in de Besognes is gedemonstreerd, niet meer dan gl. 127789.8.0 Jaarlyks bedragende, hebben gecontenteerd, maar reeds, van dien tyd af aan, hebben kunnen te werk stellen die middelen, welke den aart van een Bondgenootschap medebrengt, om, namelyk met Onze Beurs te rade gaande, van den Staat van Oorlog af te wyzen die Posten, welke Wy absolut buiten staat waren te voldoen; dan den zagtsten weg praefèrerende, hebben Wy geduld genomen; in

die billyke hoop, dat de Bondgenooten eerlang zelve de edelmoedigheid zouden hebben, om aan Onze allezins gegronde verzoeken te gemoet te komen.

En 3. op die woorden, waar by gezegd word: „dat U Ho. Mog. zig verbeeld hadden, dat Wy de eerste zouden zyn geweest, om met *gretigheid* het voorgestelde middel *te reclameren*, en aan 't geheel Bondgenootschap te toonen, dat Wy niet te zeer gepraeoccupeerd waren voor 't particulier belang van Onze Provincie; of dat Wy schroomden om een nader onderzoek van den staat Onzer Financien te ondergaan," &c.

Waarlyk uitdrukkingen, weinig omtrent eenen Bondgenoot voegende; welker *eerste* van *gretig reclameren* beter passen zoude op iemand, die eenige particuliere en ongehoudene gunst verzogt, dog geenzins aan eene Provincie welke alleenlyk vorderd een Regt, haar door den Band van 't Bondgenootschap regtmatig competerende; en tot welker *tweede* van *gepraeoccupeerdheid voor 't particulier belang van Onze Provincie*, Wy nimmer eenige aanleiding gegeven hebben, dat de Bondgenooten zulks met eenigen grond van Ons kunnen of mogen vermoeden! ware zulks de rigtsnoer Onzer behandeling geweest, nimmer hadden Wy Onze Provincie tot zinkens toe met schulden, en de Ingezetenen met al te zwaardrukkende lasten overladen, alvorens Ons aan U Ho. Mog. om vermindering van Quote te adresseren, gelyk nu is geschied; en belangende de *derde*, van *beschroomtheid om een nader onderzoek van den staat Onzer Financien te ondergaan;* dezelve is zoo onverdiend, dat Wy eerder willen vertrouwen, dat die woorden onbedagt der Penne geëchappeerd zyn, dan dat dezelve U Ho. Mog. waren ernst zouden wezen! want, wat Bondgenoot kan ooit meer onbeschroomdheid en edelmoedigheid in het openleggen van zyne Financien betoonen, als Wy? die zulks gedaan hebben op eene Missive van Zyne Doorlugtige Hoogheid in dato 20

January 1768; waar by vorwagt wierd, dat de Opstellers van den te formeren Staat derzelve zoodanig zouden te werk gaan, als of zy t'eeniger tyd verpligt zouden kunnen worden om de deugdelykheid daar van met Eede te sterken.

Terwyl Wy op die Periode, waar by H. Hoog Mogende verzoeken „dat Wy het oog willen vestigen op de ongelukkige omstandigheden, waar in andere Provincien in vroegere tyden, *geheel buiten hun schuld*, gebragt zyn geweest, en de efforts, die dezelve, zonder eenige hulp van hare Mede-Bondgenooten te ontfangen, tot hare eige redding hebben gedaan en in 't werk gesteld;" alleenig, ten opzigte van de efforts tot eige redding, zullen inhaereren, het gene reeds hier voren, en door Onze Gecommitteerdens in de onderscheidene Besognes is geavanceerd, die zoo groot zyn, dat billyker wyze niets meer van Ons kan worden gevergd! en verder U Ho. Mog. onder 't oog brengen, dat Wy, zoo wel, als zoodanige Provincien, *geheel buiten Onze schuld* in deze ongelukkige omstandigheden zyn gebragt niet alleen; maar zelfs door Onze situatie van het eerst en alleen aan den Vyand, in den Jare 1747 geëxponeerd te zyn, genoodzaakt zyn geweest, zoo wel tot eigen als tot heil der overige Bondgenooten, immense uitgaven te doen: zynde Wy, voor 't overige, door de tegenwoordige gesteldheid in Onze Provincie van de meer en meer toenemende sterfte onder het Rundvee in meest alle de Eilanden derzelve [1]), den jammerlyken toestand Onzer Financien, en steeds meer en meer afnemende Commercie, in geene mindere bekommering als sommige der overige Bondgenooten gebragt, om met schrik te kunnen denken aan tyden, waar in eenige bui-

1) Zierikzee, 27 December 1769 (Staten-Notulen). En verg. hiervoren (Goes) bl. 121, 18 Januarij 1770.

tengewone furnissementen zoude moeten gedaan worden! Waar mede;

Hoog Mogende Heeren! zullen Wy God Almagtig bidden, Uw Hoog Mog. loffelyke Regeringe met alle prosperiteit en voorspoet te willen zegenen! In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 25 October 1770.

Uw Hoog Mogende Goede Vrunden,
De Staten van Zeeland,
Ter Ordonnantie van Dezelve.

XIII. *Relatif tot de secrete State Notulen van den* 28 *December* 1770.

Hoog Mogende Heeren!

De Heeren Onze Gecommitteerde Raden hebben op den 17 dezer Maand ter deliberatie aan Ons overgebragt Uwer Ho. Mog. Missive van den 5 daar te voren, waar by U Ho. Mo Hun kennis geven van de Resolutie, by Hoogstdezelve genomen, om Ons, ter zake in voorsz. Missive vermeld, by eene speciale Bezending tegen den 8 January aanstaande, alhier te Middelburg te begroeten; met verzoek, dat Zy Heeren Gecommitteerde Raden Ons tegen dien voorsz. tyd geliefden te beschryven, op dat de Heeren Uw Ho. Mo. Gedeputeerden, nevens de Heeren uit den Raad van State, mede in die Commissie te nomineren, in Zeeland komende, Ons vergaderd mogten vinden en gelegentheid hebben om hunne Commissie by Ons af te leggen.

Wy hebben te gelyk met de voorsz. U Ho. Mog. Missive geëxamineerd het op den eigen datum uitgebragt Rapport der Heeren U Ho. Mog. Gedeputeerden, benevens U Ho. Mog. dienvolgende genomene Resolutie, waar by U Ho. Mog. na eenige praemissen, overgaan tot het arresteren der vorige Bezending, met last als daar by breeder vermeld.

Wy willen gaarne advouëren, ten uitersten gesurpreneerd te zyn, dat al Ons voormaals geallegeerde, ter betoog van de absolute onmogelykheid, om Onze meer als te veel bezwaarde Ingezetenen nog meerder te belasten, 't en zy Wy eene onvermydelyke vermindering van Inwoners, ja eene aanmerkelyke ontvolking Onzer Provincie, 't gene van geene regtgeäarde Souverainen kan worden gevergd, wilden bewerken, zoo weinig ingressie by U Ho. Mog. hebben mogen vinden, en dat zelfs U Ho. Mog. niet hebben kunnen gepersuadeerd worden, om toe te komen tot Ons Voorstel, om namentlyk aan Zyne Doorlugtige Hoogheid te verzoeken, wel op Zig te willen nemen de Decisie, „welke vermindering van Quote of ander temporeel Soulaas provisioneel aan de Provincie van Zeeland in hare tegenwoordige situatie, door de Bondgenooten behoorde te worden geaccordeerd."

Wy hadden Ons dies te meer geflatteerd, dat U Ho. Mog., door de bekomene informatien van Zyne Doorlugtige Hoogheid en den Raad van Staten overtuigd geworden van de zoo zeer bekrompene situatie Onzer Financien, niet meer zouden gehaesiteerd hebben, aan Ons allezins billyk verzoek te gemoet te komen; te meer daar U Ho. Mog. uit Ons Voorstel zelve kunnen zien, dat, hoe zeer Wy, op alle billyke en op de gronden der Unie gefundeerde redenen, hebben geinsteerd op eene vermindering van Quote, zulks alleen geschied is alternative; en ganschelyk niet zoo als U Ho. Mog. Heeren Gecommitteerden by derzelver laatst uitgebragt Rapport, Ons schynen te verdenken, om dat Wy Ons zouden verbeelden, ingeval van het verkrygen van dien, dat het weder bezwaarlyk zoude vallen, om daar in naderhand eenige verandering te malen.

Neen Ho. Mog. Heeren! zulke gevoelens zouden waarlyk (gelijk dezelve Heeren wel gelieven te zeggen) niet te compasseren zyn met Onze Edelmoedige wyze van denken; allezins blykbaar, uit de buitengewone efforts, zoo lange

Jaren agter den anderen, niet alleen met eene immense verhooging van Lasten, maar ook het bezwaren Onzer Financien met eene ongehoorde opgenomene somme van Kapitalen om de Bondgenooten niet tot laste te zyn, tot zoo lange dat het Credit ontbrekende, de nood gedwongen heeft, hulp by Dezelve te zoeken.

Maar Ons oogmerk in dezen is alleen geweest, om door zoo eene verminderiug van Quote, in staat gesteld te worden tot het dragen der Gemeene Lasten, niet alleen in geruste, maar ook in tyden van rupture van buiten, en dus de Gemeene Lasten van de Unie, in evenredigheid van Ons vermogen te kunnen supporteren, 't welk door een temporeel Soulaas van eene bepaalde somma niet wel kan geschieden; immers is het zeker gelyk de ondervinding reeds heeft geleerd, dat Wy op dien voet nergens in kunnen komen, als met beding, om van de daar door op komende last bevryd te zyn.

Veel min was Ons doelwit in alle Onze gehoudene demarches, om ons eigenwillig te onttrekken aan Onze verpligtinge, om Ons in staat te stellen, ten einde met de Bondgenooten te helpen dragen de Lasten die vereischt worden tot de gemeene defensie en zekerheid, welke passage in Uwer Hoog Mogendens meergemelde Resolutie voorkomende, Wy ter vermyding van alle aigreurs liever verder onaangeroerd zullen laten.

Vervolgens kunnen Wy niet afzyn te declareren, dat, na eene nauwkeurige examinatie van het voorsz. Rapport zelve, daar in aan Ons geene argumenten zyn voorgekomen, welke eenigzins voldoende zyn, om Ons, van Onze welgefundeerde sustenue, vervat in Onze Resolutie van den 1 Maart dezes Jaars; en nader by Ons voornoemd Antwoord van den 25 October jongstleden, op Uwer Hoog Mogendens Missive van den 28 September te voren, met bondige redenen en middelen (zoo Wy ten vollen vertrouwen) geadstrueerd,

af te gaan, of eenigzins daar van te glisseren; hoe zeer Wy anderzins genegen zouden zyn, omme alle volkomene fiducie, in de alomme bekende aequiteit van Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Erf-Stadhouder dezer en der overige Provincien te stellen.

Redenen waaromme Wy U Ho. Mog. verzekeren, dat geene de minste vrugt van de by H. Ho. Mog. geresolveerde Bezendinge herwaards, zoo uit U Ho. Mog. Vergaderinge, als uit het Collegie van den Raad van State der Vereenigde Nederlanden alleenig beproefd zullende worden, (gelyk U Ho. Mog. zelve zeggen) als een Middel, het welk de orde van de Regeringe, in een geval als het tegenwoordige aan de hand geeft, te verwagten is; zullende daar door niets anders als een buitengewoon eclat [1]), zoo binnen als buiten deze Republicq, en tot merkelyk discredit van den Staat in 't algemeen, en dezer Provincie in het byzonder, worden te weeg gebragt.

Te meer daar U Ho. Mog. by opgemelde Resolutie reeds hebben gelieven te declareren, dat, ingevalle Wy onverhooptelyk tot geene toekomst mogten te permoveren zyn, als dan de Heeren U Hoog Mogendens Gedeputeerden te gelyk en met allen ernst aan Ons zouden moeten repraesenteren en aankondigen. dat U Hoog Mogendens zig niet langer kunnende dispenseren, van de zaken rakende het gemeene Bondgenootschap, naar de orde van de Regering te behandelen, genoodzaakt zullen zyn, het Rapport, naar de inclinatie der zes Provincien, met pluraliteit, tot conclusie te brengen, en de Uitspraak van Hooggemelde Zyne Hoogheid, op zynen tyd door alle bekwame middelen te mainteneren, en haar volkomen effect te doen erlangen.

---

1) Slechts *drie* zoodanige Bezendingen uit H. Ho. Mog. naar Zeeland, hadden in die Eeuw plaats gehad; in 1702, 1708 en 1725. (Zeeuwsche Staten-Notulen 7 Januarij 1771.)

Een Declaratoir, Ho. Mog. Heeren! van die naart, dat, al waren Onze intentien reeds geweest in die termen, om eenige verandering in Onze vorige Resolutien te maken, daar Wy egter, om gegronde redenen, niet toe kunnen resolveren, Wy daar van zouden moeten te rug komen; en niet anders kan aangemerkt worden, als eene zeer ongepaste bedreiginge, om eenen Bondgenoot, die alles wat tot eige redding heeft kunnen gerequireerd worden, heeft toegebragt, met overmagt over te halen, tot iets dat hy vermeind, dat van hem, wil hy, overtuigd van alle de hooggaande reeds drukkende Belastingen, aan de verpligting ten welzyn Zyner Ingezetenen verschuldigd, niet te kort doen, onmogelyk kan worden gevergd.

Het is vervolgens daaromme, mitsgaders om dat Wy niet gaarne occasie zouden geven, dat Heeren van dat belang voor den Staat, welke by U Ho. Mog. tot de voorsz. Bezending genoemd, en anderzins Ons zeer aangenaam zouden zyn, zig vrugteloos herwaards zouden begeven, Wy dezelve Bezending mitsdezen moeten declineren en declareren, dat Wy niet gaarne, ter zake voorsz., zoodanige Commissie zullende afwagten, mitsdien verzoeken, dat U Ho. Mog. dezelve gelieven te stellen buiten effect.

Zullende veel liever te gemoet zien, wat de zes overige Bondgenooten, indien dezelve resolveren de executie hunner gecommuniceerde aankondiging in het werk te stellen, daar mede zullen kunnen effectuëren, met verzekering, dat Wy, dezerzyds (na alle vrugteloos aangewende pogingen tot vermindering van Quote, of ander nog meerder temporeel Soulaas aan deze Provincie in hare tegenwoordige situatie door de andere Bondgenooten te accorderen. en door Zyne Doorlugtige Hoogheid als Erf-Stadhouder te decideren) als dan ook zullen gebruik moeten maken van zoodanige middelen, hoewel ongaarne welke Ons in staat zullen stellen, om Ons zelven te helpen; en noodwendig moeten bestaan

in eenige Posten van de Jaarlyksche Staten van Oorlog, zoo niet geheel, ten minsten voor zoo verre het hier onmogelyk is daar inne te contribuëren, af te wyzen.

Wy verzoeken daarom nogmaals ernstelyk, dat U Ho. Mog. de pernicieuse gevolgen, uit deze Onze door nood gedwongene demarche noodwendig te resulteren, nader en serieuselyk gelieven te pondereren en voor uit te zien, wat uit de executie dezer Uwer Hoog Mogendens gansch informele Resolutie en aankondiging, welke Ons de vrye deliberatien beneemd, indien die niet absolut ten genoege van de overige Bondgenooten uitvallen, te verwagten zy.

Waar mede, &c.

Secreet.

XIV. *Extracten uit het secreet Register van de Resolutien der Heeren Staten van Zeeland, de datis 21 en 24 January 1771, continerende de Advisen van Middelburg en Goes, benevens een nader Advis van den Heer Eerst' Edelen ter gelegenheid van aan dezelve gedane sommatien op het Rapport van 17 te voren, over de schriftelyke Propositie den 12 dierzelve Maand door H. Ho. Mog. Gedeputeerde in de Bezending naar deze Provincie ter Vergadering van H. Ed. Mog. overgelegd, aangaande het Poinct van de bewuste Delatie.*

Den 21 *January* 1771.

De respective Leden verzogt zynde zig te verklaren op het uitgebragt Rapport den 17 dezer loopende Maand over de schriftelyke Propositie den 12 te voren door de Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerde in de bewuste Bezending naar

deze Provincie [1]) ter Vergadering van H. Ed. Mog. overgelegd; met betrekking tot de thans in deliberatie zynde Delatie van het werk van dezer Provincies Financien, aan de Decisie Zyner Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder;

hebben — de Heeren Gedeputeerde van Middelburg — gezegd, door de Heeren hunne Committenten speciaal gelast te zyn, te adviseren, dat H. Ed. Agtb. van oordeel zyn, dat, vermits het geproponeerde van de Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden van de hoogste importantie voor de Provincie is, de deliberatien deswegens niet behooren te worden gepraecipiteerd, maar in tegendeel aan de Staats-Leden tyd gelaten om daar over rypelyk te delibereren; dat dienvolgende de welgemelde Heeren Gedeputeerde op eene honorable wyze behooren te worden gedimitteerd en met een Brief van Recredentie voorzien, gecoucheerd in behoorlyke en civile termen, onder toezegging, dat H. Ed. Mog. niet zullen nalaten, hunne deliberatien met alle attentie over eene zaak van die importantie te laten gaan, zoo spoedig doenlyk daar op resolveren en het geresolveerde aan H. Ho. Mog. doen toekomen.

De Heeren Gedeputeerde van Goes hebben gezegd, dat door de Heeren hunne Committenten gelast waren te declareren, dat de ouverture van de Commissie door de Gecommitteerde uit H. Ho. Mog. en den Raad van State aan H. Ed. Agtb. zoo klaar en duidelyk is voorgekomen, dat niet kunnen zien, dat in een Besogne met Heeren Commissarissen van Staat dezelve ouverture door welgemelde Heeren Gecommitteerde met nadere eclaircissementen zoude kunnen geëlucideerd worden; dat het H. Ed. Agtb. mits-

1) De Leden dier Deputatie waren: uit H. Ho. Mog. G. BRANTSEN, L. QUARLES en D'ABLAING-GIESSENBURG; uit den Raad van State, J. PESTERS en P. A, GILLES.

dien voorkomt niet gevoeglyk te wezen welgemelde Heeren om die reden langer op te houden, waarom H. Ed. Agtb. van oordeel zyn, dat de voornoemde Heeren Gecommitteerde met Brieven van Recredentie aan H. Ho. Mog. behoorden te worden voorzien en gevalediceerd [1]) met declaratoir van de Heeren Staten, dat H. Ed. Mog. zoo spoedig als mogelyk wezen zal, Hoogstderzelver Resolutie in antwoord op deze Commissie door de Ordinaire Gedeputeerden dezer Provincie ter Generaliteit zullen laten inbrengen.

Dat H. Ed. Agtb. ondertusschen de Leden van Staat op 't ernstigst adhorteren om deze zaak. welke zoo lang tot nadeel van de Provincie getrotteerd heeft, met dien yver by der hand te nemen als derzelver importantie vereischt, terwyl H. Ed. Agtb. bereid zyn, voor zoo veel H. Ed. Agtb. aangaat, alles toe te brengen wat 't nemen eener spoedige en heilzame Resolutie kan bevorderen

---

Den 24 *January* 1771.

De Heeren VAN DE PERRE &c. verzogt zynde zig te expliceren op het uitgebragt Rapport den 17 dezer loopende Maand over de schriftelyke Propositie, den 12 te voren door de Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden in de bewuste Bezending naar deze Provincie, ter Vergadering van H. Ed. Mog. overgelegd, met betrekking tot de thans in deliberatie zynde Delatie van het werk van dezer Provincie's Financien aan de Decisie Zyner Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf Stadhouder.

Heeft de Heer VAN DE PERRE gezegd, van wegen den Heer Eerst' Edelen gelast te zyn, zig, nopens den hoofd inhoud

1) Na een onvruchtbaar verblijf van 13 weken te *Middelburg*, dienden de Gecommitteerden van H. Ho. Mog. den 9 April 1771 vóór hun vertrek naar 's Hage, een nadere Memorie ter Staatsvergadering in (Secreet Register).

van 't gemeld Rapport, de Delatie namelyk van het werk der Financien van deze Provincie aan de Decisie Zyner Doorlugtige Hoogheid, te refereren tot vorige Advisen uit naam van Hoogdenzelven ter dezer materie uitgebragt en nogmaals te repeteren, dat Hoogdezelve zig over deze zaak niet konde inlaten als zyne Hoogheid Personeel rakende, maar zig, des verzogt zynde, en door de Resolutien der respective Staats-Leden daar toe in staat gesteld zynde, aan deze Decisie, hoe zeer Hoogdezelve die als een zwaren last-post considereerde, niet zoude onttrekken; ten einde aan de Republicq in het gemeen en aan deze Provincie in 't byzonder van nut te kunnen zyn; en wyders te adviseren, dat Zyne Doorlugtige Hooogheid van oordeel was, dat men best zoude supersederen tot eene bekwamer gelegenheid, met het maken van de reflectien by het bovengemelde Rapport vervat nopens de middelen van retorsie tegen het bezwaar door het Gouvernement der Oostenrykschе Nederlanden op de Commercie dezer Landen gelegd, en het reïtereren van de gedane instantien op redres in 't Muntwezen; hoe zeer Hoogdezelve die van essentieel belang voor deze Provincie rekende; als aliëen zynde van deze tegenwoordige deliberatien.

XV. *Advis van Goes op 't secreet Rapport van den 17 January 1771 over de schriftelyke Propositie door de Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden in de bewuste Bezending naar deze Provincie, den 12 te voren ter Vergadering van H. Ed. Mog. overgelegd, concernerende de thans in deliberatie zynde Delatie van het werk van deze Provincie's Financien aan de Decisie van Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Sladhouder. Relatif tot de secrete State Notulen van den 28 January 1771.*

Secreet.

Extract uit de Notulen van Burgemeesteren en Raden, Regeerders der Stad Goes.

Saturdag den 16 *January* 1771.

Gedelibereerd zynde op het Rapport den 17 dezer ter Staats Vergaderinge uitgebragt, uit naam der Heeren H. Ed. Mog. Commissarissen, geëxamineerd hebbende de Propositie door de Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden in Hooggemelde Vergaderinge overgelegd, den 12 derzelver Maand, met betrekkinge tot de thans in deliberatie zynde Delatie aan de Decisie Zyner Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder, over de Financien dezer Provincie; is goedgevonden en verstaan, de Heeren Gedeputeerden van deze Stad ter Hooggemelde Vergaderinge te auctoriseren en gelasten, gelyk geschied by dezen, voor het Advis dezer Stad uit te brengen; dat H. Ed. Agtb. zig verbeeld hebben, dat het oogmerk van dit Besogne alleen was om te examineren, of de argumenten in de Propositie der Heeren Gecommit-

teerde van H. Ho. Mog. vervat, van die klem waren, dat de Heeren Staten daar door moesten gepersuadeerd zyn om zig te voegen by het sentiment der Bondgenooten, ten einde Zyner Doorlugtige Hoogheid te verzoeken van wel te willen door zyne Decisie bepalen, hoedanig en op welke wyze deze Provincie in hare tegenwoordige situatie provisionelyk door de Bondgenooten behoord te worden te gemoet gekomen: dat H. Ed. Agtb. ook wel gezien hebben, dat Heeren Commissarissen aan dat oogmerk hebben voldaan, en van begrip zyn geweest, dat de argumenten in de voorsz. Propositie gedetailleerd, niet genoeg voldoende zyn om H. Ed. Mog. volkomen te kunnen persuaderen van derzelver meermalen gedeclareerde Resolutie over deze zaak af te gaan.

Dat ondertussen H. Ed. Agtb. ook geremarqueerd hebben, dat de Heeren van het Besogne een stap verder gegaan zyn, en eenen nieuwen voorslag doen, waar door, volgens hun Edelhedens begrip, aan de hoofd-oogmerken van de intentie der Bondgenooten zoude beantwoord worden: een voorslag welke H. Ed. Agtb. voorkomt geheel alleen te wezen van de zaak, die eigentlyk en alleen behoorde behandeld te worden, en waar van geen ander effect kan verwagt worden, dan dat de zaak zelve uit haar ware geschilpunt getrokken, en door eene geheel nieuwe deliberatie hoe langer hoe verwarder zal gemaakt worden.

Dat H. Ed. Agtb. om die reden niet zullen treden in eene discussie der merites van den voorsz. nieuwen voorslag, maar liever het different tussen de zes Bondgenooten en deze Provincie willen opvatten in zynen waren staat, namelyk of deze Provincie, conform het sentiment harer Bondgenooten, aan Zyne Doorlugtige Hoogheid behoord op te dragen de Decisie, *hoedanig en op welke wyze Zeeland provisioneel door hare Bondgenooten moet te gemoet gekomen worden*, dan of de overige zes Provincien behooren genoegen te nemen in het sentiment dezer Provincie, waar by dezelve Zyne

Doorlugtige Hoogheid verzoekt op zig te willen nemen de Decisie, *welke verminderinge van Quote of ander temporeel Soulaas provisioneel aan Zeeland, in hare tegenwoordige situatie, door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd.*

Dat het H. Ed. Agtb. voorkomt, dat deze Resolutie der Provincie van Zeeland alles in zig bevat wat redelyker wyze door de Bondgenooten kan gevergd worden, en dat de billykheid en regtmatigheid daar van by onderscheide gelegenheden en nog laatstelyk by H. Ed. Mog. Missive van den 25 October jongstleden op znlke solide gronden is gevestigd, dat H. Ed. Agtb. als nog geene redenen hebben gevonden om daar van af te gaan, en dus zig wel zouden kunnen dispenseren van in een nader detail van argumenten te komen; dan naardien H. Ed. Agtb. geremarqueerd hebben, dat in de Propositie door de Heeren H. Ho. Mog. Gecommitteerden ter Staats Vergaderinge gedaan, voor eenen voornamen grond van persuasie gelegd word:

Dat H. H. Mog. zig niet hebben willen praevaleren van eene overmagt, of zig stellen tot Regters in eene gemeenschappelyke zaak, maar dit onderworpen hebben aan de Decisie van den Heere Prince Erf-Stadhouder, als aan eenen Vorst, welke de fundamentele constitutie der Regeringe, de maximes onzer wyze Voorouderen, en het Verbond van de Unie tot eenen beslisser van zoodanige geschillen heeft gesteld, wiens onzydige liefde en affectie voor alle de Provincien, een Waarborg is voor H. Ed. Mog., en alle confiance vorderd, dat deze Provincie door Hoogstdeszelfs Decisie niet boven andere en tegen de gronden van billykheid bezwaard zal worden.

Dat H. Ed. Agtb. vermeinen met regt hier op gerepliceerd te kunnen worden, dat H. Ed. Mog. niet minder dan de Bondgenooten alle vertrouwen stellen in de liefde, affectie, en alom beroemde aequiteit van Zijne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder, waar van deze Provincie

in het byzonder de doorslaande blyken heeft ondervonden, (gelyk H. Ed. Agtb. ook voor niemand in die confiance zouden willen wyken,) maar dat de fundamentele constitutie der Regeringe van dit Gemeenebest medebrengd een palpabel onderscheid tusschen zaken, welken aan eene Decisie kunnen onderworpen worden, en zaken welke daar aan niet subject kunnen zyn, en dat dit onderscheid zig ten klaarsten manifesteerd in het geval voor handen, hier op nederkomende: dat H. Ed. Mog., ten genoegen van de hooge Bondgenooten, hebben gedemonstreerd het volstrekt onvermogen dezer Provincie om langer op den vorigen voet de Lasten van de Unie te kunnen blyven dragen, en mitsdien hebben verzogt, dat die Provincien, wier Financien in gelukkiger omstandigheden waren, zig met een gedeelte van deze Quote provisioneel geliefden te chargeren: dat egter de Bondgenooten verscheide redenen allegerende, waarom deze verschikking der Quote infaisabel zoude wezen, aan deze Provincie wel eenig provisioneel Soulaas hebben geaccordeerd, maar het gene op verre na niet groot genoeg was, om het te kort, 't gene op geen andere wyze te vinden was, te suppleren: dat deze zaak eens en andermaal vrugteloos aan H. Ho. Mog. zynde geremonstreerd, H. Ed. Mog. wel zouden kunnen overgaan tet middelen van meerdere efficace, en van den Staat van Oorlog zouden hebben kunnen afwyzen zoodanige Posten, welke de situatie hunner Financien niet toeliet te betalen; dan dat H. Ed. Mog. liever, dan zig te praevaleren van een regt, dat de aart van een Bondgenootschap aan ieder Bondgenoot indisputabel geefd, gepraefereerd hebben dit Poinct tusschen de overige Provincien en deze, differentiaal, te stellen aan de Hooge Uitspraak van Zyne Doorlugtige Hoogheid, en Hoogstdenzelven te verzoeken, wel te willen bepalen, welke vermindering van Quote of ander temporeel Soulaas provisioneel aan deze Provincie door de Bondgenooten behoord te worden geac-

cordeerd, als hebbende H. Ed. Mog. begrepen, dat een different van zoodanig een nature niet beter, gevoegelyker, nog onzydiger kan getermineerd worden, dan door de Decisie van een Eminent Hoofd in de Republicq, met zulke uitmuntende hoedanigheden begaafd, als zy de eer hebben in Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder te kennen.

Dan dat, wat aangaat de Conditien, op de welke de Bondgenooten het zelve Soulaas zouden accorderen en wat deze Provincie in den haren nog zouden moeten doen, H. Ed. Mog. dit considereren als eene zaak van eenen gantsch verschillenden aart met de voorgaande, en welke nog door de fundamentele constitutie der Regeringe, nog door het Verbond van de Unie, nog door de loffelyke exempelen der wyze Voorouderen, ooit aan eene Decisie is onderworpen, of heeft kunnen onderworpen worden.

Dat H. Ed. Mog. reeds alles gedaan hebben, wat van eerlyke en cordate Regenten kan gevorderd worden, en wel verre af zyn van gesoupçonneerd te kunnen worden van eigen, of te verre getrokken Provinciaal belang, en derhalven ook te kort zouden doen aan den roem, welken hunne voorbeeldige efforts by het Nageslagt verdienen, indien zy zig mistrouwden niet genoeg gedaan te hebben, en aan eene Decisie overlieten, wat zy nog meerder kunnen en behooren te doen.

Dat H. Ed. Mog. wel overtuigd zyn, dat Zyne Doorlugtige Hoogheid met te veel regtlievende principes bezield is, dan dan dat Hoogstdezelve door zoo eene Decisie zoude kunnen of willen bezwaren eene Provincie, van wier interieure constitutie Zyne Doorlugtige Hoogheid zoo veel kennis heeft, en dat het ook niet de vreeze is voor eene nadeelige Decisie, welke H. Ed. Mog. in dit Poinct van de overige Bondgenooten doed discreperen, maar eene volkome convictie, dat eene zaak van dien aart, als is het voor-

schryven van Lasten en Huishoudelyke Schikkingen, aan geene Decisie kan of mag onderworpen worden, zonder te relacheren van de Oppermagt, die de Heeren Staten dezer Provincie, even als de andere Bondgenooten, ieder in den haren competeerd; een' Oppermagt welke H. Ed. Mog., gelyk zy 'er de bewaringe van ontfangen hebben, ook even ongeschonden moeten overgeven.

Dat H. Ed. wel voorzien eene solutie, welke reeds by de Propositie van de Heeren H. Ho. Mog Gecommitteerde is geallegeerd, namelyk, *dat, wanneer de Unie is gecontraheerd geworden, en een ieder der Bondgenooten zig in zekere betrekkingen tot elkander gesteld heeft, die Oppermagt niet in die volle kragt is gecenseerd geworden werkzaam te wezen, dat de een zonder den anderen alles zoude kunnen definieren.*

Dog waar op in antwoord zoude kunnen dienen, dat H. Ed. Mog. niet disconveniëren, dat by het Verbond van vereeniginge, de Provincien sommige gevolgen der Oppermagt, welke de gemeene zekerheid van den Staat betreffen, met elkanderen hebben gecommuniceerd, maar dat H. Ed. Mog. geenzins kunnen toegeven, (het geen zy ook niet kunnen gelooven het sentiment der overige Bondgenooten te zyn) dat de Oppermagt der respective Provincien, betreffende de huishoudelyke directie, door de Unie eenige atteinte heeft geleden, maar dat dezelve in hare volle kragt by de Souvereine Staten van iedere Provincie is gebleven, en volgens de fundamentele constitutie der Republicq behoord te blyven.

Dat eindelyk H. Ed. Agtb. van oordeel zyn, dat de Heeren Staten niet ongeremarqueerd kunnen laten voor by gaan de Periode in H. Ho. Mog. Resolutie van den 5 December laatstleden vervat, waar by Hoogstdezelve gelieven te zeggen: „dat, indien de Heeren Staten van Zeeland door de gedecerneerde Bezendinge niet waren te permoveren, als dan

met allen ernst aan dezelve zoude moeten gerepresenteerd en aangekondigd worden, dat H. Ho. Mog. genoodzaakt zullen zijn het Rapport van den 3 November 1769, naar de inclinatie der zes Provincien, met pluraliteit ter conclusie te brengen, en de te doene Uitspraak van Zyne Doorlugtige Hoogheid op zynen tyd door alle bekwame en efficacieuse middelen te mainteneren, en zijn volkomen effect te doen erlangen."

Dat H. Ed. Mog. hier op behooren te repliceren, dat Hoogstdezelve verhopen, dat H. Ho. Mog. zoodanig eene singuliere en door deze Provincie ongemeriteerde bedreiginge niet ten effecte zullen brengen, en daar door deze Provincie niet zullen in de noodzakelykheid stellen, om zig te bedienen van middelen die de nood haar in de hand zoude geven, om zig tegen zulk een notoir ongelyk te verdedigen, en welke zekerlyk niet dan van de alleronaangenaamste gevolgen zouden moeten zyn voor het geheele Bondgenootschap.

En worden H. Ed. Agtb. Gedeputeerden gelast de insertie dezer Resolutie te verzoeken in het Register dier Notulen, in het welke de Propositie van de Heeren H. Ho. Mog. Gecommitteerden is geregistreerd.

(Onder stond,) Accordeerd met voorsz. Notulen.

(Geteekend,) ANTONI OSSEWAARDE,
Abs. Secret. 1)

---

1) Z. voorts in het Secreet Register, de Adviezen van Middelburg van 31 Januarij 1771, groot 19 gedrukte fol. en onderteekend W. A. DE BEVEREN, in latere dagen Lid der Nationale Vergadering en van het Staatsbewind; van Zierikzee, 4 Februarij 1771, get. IMAN VAN DEN BROECK; van Vlissingen (19 Januarij) get L. C. VAN SONSBEECK; van Vere (28 Januarij) get. J. ERMERINS; en den nadcren aandrang van H. Ho Mog. Gedeputeerden, bij Memorie van 7 Februarij 1771.

XVI. *Brief van een Heer uit Gelderlant, aan een zyner Vrienden in Zeelant, over het different tusschen de zes Provintien en die van Zeelant, nopens de Finantien der laatstgemelde* [1]).

Eigenhandige aanteekening van VAN DE SPIEGEL. „Deze brief is door mij opgesteld, en door zeker voornaam heer, een mijner Vrinden, wien de bewaring der hoogheid en vrijheid van het Vaderland mede ter harte ging, ter drukperse besteld, zonder dat ik heb willen weten waar dezelve gedrukt is. Den stijl en de spellinge heb ik met opzet veranderd, om zooveel te meer onkenbaar te blijven. Nadat de brief uitgegeven was, werden er eenige exemplaren met een onbekend adres uit den Haag gezonden naar de Provintie, namelijk een aan den heer W. VAN CITTERS, oud-Raadpensionaris en gewezen Repraesentant van Zijn Hoogheid als E. Edelen, een aan den heer oud-Burgem. BODDAERT uit Middelburg, een aan den heer oud-Burgem^r. VAN LICHTENBERGH te Tholen, een aan den heer Burgem^r. J. J. ANDRIESSEN te Vere, en een aan mij, zonder dat wij konden nagaan wie ons dezelve geaddresseerd hadt. — Hoe zeer men naar den Aucteur van dezen brief vorschte, bleef dit egter geheim: sommige hielden de bovengem. heeren VAN CITTERS of BODDAERT, anderen mij daarvoor; anderen meenden, dat het geen Zeeuwsch Regent konde zijn, omdat er nergens een Resolutie van Zeeland uit de Notulen geallegeerd was, 't geen ik willens nagelaten hadde. Ondertussen in den toenmaligen toestand van zaken, terwijl de meeste Regen-

1) Te Amsterdam, bij MARTINUS DE BRUYN, Boekverkooper vooräan in de Halsteeg, by de Nes.

ten of onkundig van de ware gronden der Regeeringe, of door hope en vreeze zig lieten wiegen, deed dit stuk veel goeds onder de weldenkende, en de aftrek was zoo groot, dat, gelijk men mij berigt heeft, in korten tijd, meer dan één druk is moeten opgelegd worden. Men las het in koffijhuizen, op de Beurs, en op hoeken van straten; zelfs waren de Theetafels van de Dames er van voorzien. Mijn oogmerk alleen geweest zijnde om der goede zake dienst te doen, heb ik de eer van Aucteur zelfs bij gemeenzame Vrienden niet willen genieten."

WelEdelen Gestrengen Heer!

Ik heb onderdaegs ontvangen UWEd. Gestr. Brief van den 11 February dezes Jaers, en ik bedanke UWEd. Gestr. voor de daar by gecommuniceerde informaties. Inzonderheid ben ik verheugt, dat ik daar door een regte kennis heb bekomen van het Different tusschen de Zes Provintien en die van Zeelant, 't geen tegenwoordig, en by ons, en apparent door de geheele Republyk zoo veel gerugt maakt. De meeste menschen alhier, die onkundig van de zaeken zyn, verbeelden zig, dat de Commissie uit H. H. Mog. nae de Provintie van Zeelant gezonden, tot oogmerk heeft, om het Provintiael huishouden nae te zien, en sommige hebben zelfs daar uit geen favorabele denkbeelden opgevat van de Directie door de Regenten in de Finantien gehouden; maar ik heb uit de Gedrukte Stukken van het jaar 1768 en 1769 al gezien, dat de Provintie van Zeelant haere Finantien aan Zyn Hoogheit en den Raedt van Staeten toen heeft opengelegt, en ik twyffel niet, of men zoude, indien 'er eenige kwaede administratie gehouden was, zulks als doen niet ongeremarqueert gelaeten hebben: daar is dan in deeze Bezending van H. H. Mog. geen quaestie over dat point; maer gelyk UWEd.

Gestr. my berigt, is het gebuteerde oogmerk van H. H. Mog. alleen, om de Provintie van Zeelant over te haelen, om te concurreeren met de overige Zes Provintien, om aan de decisie van Zyn Hoogheit den Furst Erf-Stadthouder over te laeten: *hoedanig en op welke wyze Zeelant in deeze haere situatie provisioneel door de Bondgenooten moet te gemoet gekomen worden*, en ik zie ook, dat sommige leeden van de Heeren Staeten van Zeelant geen zwaerigheit daar in zouden vinden, terwyl 'er ter contrarie ook andere leeden zyn welke aen Zyn Hoogheits Decisie wel willen overlaeten, te bepaelen: *welk soulaes aan de Provintie van Zeelant in haere tegenwoordige situatie door de Bondtgenooten moet gegeeven worden, het zy van vermindering van haere Quote, of een ander temporair soulaes*, maer dat zy difficulteeren aan dezelve Decisie te compromitteeren, de wyze *hoe*, of liever, de *conditien* op welke dat soulaes zoude gegeeven worden, en zulks op grondt; dat een Souveraine Staet, hoedanig Zeelant is, aen geen decisie van een derden kan overlaeten de bepaeling van het geen zy doen of presteeren moet, zonder af te gaen van een der edelste deelen der opperste Magt, naementlyk, het regt over de goederen en bezittingen der Ingezeetenen. UWEd. Gestr. schryft my nu, beschroomt te zyn om in deezen parthy te kiezen, en vraagt myn neutraele gedagten over deze zaek [1]), en speciael of H. H. Mog. volgens de Grondwetten van den verbonden Staet het regt hebben, om (gelyk dezelve bedreigt hebben) *indien Zeelant niet te persuadeeren is, de opdragt der Decisie aan zyn Hoogheit nae het sentiment der ses Provintien te concludeeren, en de te doene Uitspraek door alle mogelyke middelen te maintineeren en effect te doen hebben?*

---

1) Indien de *Heer uit Gelderland* bij dit staatsregtelijk geschil, den Zeeuwen gelijk gaf, moest dit — zoo schijnt VAN DE SPIEGEL geoordeeld te hebben, — den zedelijken indruk der Deputatie uit 's Hage, van welke een Geldersch Staatsman, BRANTSEN, het hoofd was, vrij wat verminderen.

Ik beken, dat het een delicaet stuk is om te behandelen, en ik zou 'er my veiligheitshalven van excuseeren, indien het zoo ver met ons gekomen was, als Tacitus een tyt te Romen beschryft *in vita Agric*: *Sicut vetus aetas*, zegt hy, *vidit quid ultimum esset in libertate, ita nos quid in servitute, ademto per inquisitiones & loquendi audiendique commercio, memoriam quoque cum voce perdidissemus, si tam in nostra esset potestate oblivisci quam tacere.*

Maar gelukkig leeven wy in een Landt, daer de vryheid der Vooronderen nog op den throon zit, en daar het geenen Burger tot misdaet gereekent wordt vry te denken, te spreken en te schryven, zoo lang hy de paelen niet overschreidt van den eerbiedt, dien hy aan de Godtsdienst, de Wetten en de Overheden verschuldigt is: deeze praecautie zal ik exact in agt nemen, en UWEd. Gestr. onbeschroomt myn gevoelen openleggen, met permissie om daer van zoodaenig gebruik te maeken, als UWEd. Gestr. noodelyk dunken zal, 't zy met, 't zy zonder melding van myn naem, hoewel dezelve 'er eigentlyk niets toe doet, om dat een onpartydig mensch niet behoort te vraegen *wie* iets zegt, maar *wat* er gezegt wordt.

De vraeg is dan tweeledig, en bepaelt zig tot deeze twee pointen.

I. *Of de Staeten van Zeelant het regt hebben om aan een derden op te draegen, door een decisie te bepaelen, welke saeken zy in hare Provintie moeten in het werk stellen tot verbeetering van haere Finantien?* of, 't geen op 't zelve uit komt: *op welke conditien, door de Staeten van Zeelant in den haeren te praesteren, de Bondtgenooten haer moeten te gemoet komen?*

II. *Of H. H. Mog., volgens de grondwetten van deesen Staet, het regt hebben, om de saek tussen de zes Provintien en Zeelant in verschil, tegens wil en dank van de laestgemelde Provintie, aan de decisie van den Heer Furst Erfstadthouder op te draegen?*

I[e] Vraeg.

Ten reguarde van de eerste Quaeritur, zyn myn gedagten, dat de Staeten van Zeelant, nog van eeniger onzer Provintien het regt niet hebben, om aen een derde, wie hy zy, 't zy een haerer Bondtgenooten, 't zy de Vergaedering van H. H. Mog., 't zy den Heer Furst Erfstadhouder, op te draegen het vermoogen, om over de Persoonen of de beurs van haere Ondersaeten te kunnen disponeeren; en derhalven, dat by aldien de Staeten van Zeelant gegronde vrees hebben, dat de decisie in quaestie daer over gaen zoude, zy seer wyslyk doen met sulx te declineeren.

Het is tog ontwyfelbaer seeker, 1) dat het disponeeren over de Persoonen en Goederen der Ondersaeten, als by exempel, het pressen tot den Krygsdienst, het opleggen van lasten tot soutien van de necessiteiten van den Staat, en het verminderen der Renten die van den Staat getrokken worden, door de gene die 'er haer geld aen vertrouwt hebben, is een deel, en wel een der essentieelste en integreerenste deelen der Souverainiteit: dit behoef ik niet te bewysen, want het is lang voor my bewesen door GRASWINKEL door DE GROOT en anderen, zoo dat ook geen kundig Polityk dat betwisten zal.

Vermeint men nu, dat de Staeten van onse Provintien het regt hebben om na haer goedtdunken een essentieel deel van de Souverainiteit aen een ander op te draegen? Ik denk op goede gronden het contrarie; en wanneer wy maer overeen komen in het begrip, *by wien de Souverainiteit van onse Provintien bestaet*, zal men met my moeten instemmen.

De Souverainiteit van de Provintie van Zeelant, zoo ik

1) Z. hierbij de *Historie van de Satisfactie van Goes*, bl. 40 volg. en den brief van VAN DE SPIEGEL aan J. W. TE WATER (8 April 1772) in *Voorouderlijke wijsheid in hagchelijke tijden*, bl. 49 volg

wel denk, bestaet origineel by de Gemeente zoo wel van het Landt; (waer onder ik de kleine of smalle Steden verstae) als van de stemmende Steeden: De Gemeente van het Landt wordt gerepraesenteerd door de Edelen, in wier plaets Syn Hoogheit de Heer Prins van Orange en Nassau alleen als eersten Edelen compareert, en de Gemeente van de stemmende Steeden wordt gerepraesenteert door haere Regeeringen.

Zyn Hoogheit dan, en de Regeering der stemmende Steeden ter dagvaert, repraesenteeren de volkome en onafhankelyke Souverainiteit, en zy exerceeren alle de deelen daer van uit hoofde van een haer toevertrouwde magt; maer het scheelt 'er veel van, dat zy selfs de Souverainen souden zyn: daer is een groot onderscheit tusschen het *besitten* van de Souverainiteit in eigendom, en het oeffenen derselve.

De Heer HUBER raisonneert dan seer kwalyk in zyne *Hedend. Rechtsgel.*, wanneer hy oordeelt: *dat de repraesentatie en by gevolg den oorspronk der magt niet van onderen, dat is, van het volk, kan werden gehaelt, maer van de Oppermagt afdaelt*, en de Staeten van Hollant begreepen het stuk beeter in het bekende Placaet van den 16 October 1587, daer zy duidelyk zeggen: *de Staeten die de Gemeente repraesenteeren, ofte om eigentlyker te spreeken, het volk zelve;* en wat verder; *hieromme zal een yegelyk gelieven te verstaen, dat die gene die verklaèren de Souverainiteit der Landen te wesen by den Staeten, zy niet en verstaen daer mede te spreeken van eenige particuliere Persoonen of Gecommitteerde in 't particulier, maer van haere principaelen, te weten, die Edelen en de Steden van den Lande, die zy uyt kragte van haere commissie repreesenteeren.*

Is dan den eigendom van de Souverainiteit origineel by de Gemeente, zoo zyn ook alle derselver deelen in dien zelven eigendom begreepen, en wel byzonder, de *oppermagt over de*

Persoonen en Goederen der Ondersaeten, van welke oppermagt de exercitie zelfs nooit sonder bepalinge aen de Staeten van een eenige Provintie is afgestaen of gedemandeert, het welk ook de reden is, dat in U WelEd. Gestr. Provintie, in materie van belastinge, nog huyden ten dage geen overstemming plaets heeft, volgens de uitspraak van Prins Willem van Orange den Iste, aen U Wel-Ed. Gestr. sekerlyk bekent, welke Furst toen ter tyd de hoogste Overigheid was.

Dit regt over haere Persoonen en Goederen hebben onze Gemeentens van over oude tyden af absoluit gehadt; want schoon de Graeven veel der Edelste deelen der Souverainiteit besaeten, zy hadden egter dit regt niet: zy konden zoo veel Ooorlogen voeren als zy wilden, maer zy konden geen man tot den dienst krygen als van haere Vasallen, die 'er by contract toe verbonden waeren, en zy konden geen helder of penning op het volk ligten zonder consent van de Gemeente.

Ik avanceer dit niet, om het gezag van de Heeren Staeten, onze heerlyke in den Lande, te verkleinen, neen, ik denk 'er over gelyk de verstandige Schryver van den tegenwoordigen staet van Gelderlant, pag. 34: *men kan*, zegt hy, *hier uyt afnemen, dat de opperste magt oorspronkelyk van de Gemeente op de Wethouders en Overheeden is afgedaelt, en dat de Overheeden om het volk zyn, niet het volk om de Overheeden, terwyl egter het gemeen welzyn dat by een eerlyk Onderdaen meer dan het belang der bysondere Overheeden behoort te weegen, behalven andere Godsdienstige redenen, elk tot een gehoorsame onderwerping aen de Regeerders der Landen en Steden verbint*: en myn oogmerk waarom ik deze grondmaxime van onzen Staet avanceer, is maar om aan te toonen, dat de Staeten of eygentlyk die Heeren welke de Staets byeenkomsten composeeren, geen *proprietarii* zyn der oppermagt, maer

alleen representanten en uytvoerders, waer uyt ik deze consequentie trek, dat de Staeten wel het regt in handen hebben, om volgens de Wetten en aen haer gedemandeerde magt, het volk te regeeren, en alle de deelen der opperste magt te oeffenen; maer geensints, om een eenig, en altoos seker, geen essentieel deel der oppermagt aen een ander, of geheel, of voor een tyt af te staen en over te geven.

Het mankeert aen geen exempels in onze Provintien, dat de Staeten deze eygendom van het volk erkent hebben, wanneer 'er iets op til was, 't geen het afstaen van de Souverainiteit, of gedeeltens van dezelve betrof:

Zo vindt men, dat toen 'er geraedpleegt wierdt over het opdraegen der Graeffelykheid aen Prins WILLEM DEN I., dat sommige Steeden weigerden daer in toe te komen sonder consent van haere Burgeryen; ziet *Costerus Hist. Verhael*, Bylage B. *pag.* 393., *Bor* 2 *deel*, Byvoegsel van Authent. Stukken *pag.* 57. Byzonderlyk in Zeelant, zie 't Leven van Prins WILLEM DEN I. 3 *deel pag.* 670. En in Utrecht beklaegde zig de Burgery in het Jaer 1583, dat men verscheide zaeken raekende de affairen der Landen, Steeden en Gemeente, handelde sonder het selve den Burger-hopluiden te communiceeren, waer tegen de Magistraet zig billyk verontschuldigde, ziet *Bor* 2 *deel pag.* 378. En toen men in Gelderlant over dezelve zaek delibereerde ten tyde van WILLEM DE DERDE, zyn ook de Burgers in sommige Steden daer over geraedpleegt, gelyk ik met Extracten uyt de Resolutien zoude kunnen bewysen. Remarquabel is ook de Resolutie der Heeren Staeten van Hollant van den 23 Maert 1581. (Vad. Hist. 7. deel, pag. 432.) *dat geene Steden meer met de Schutteryen of Gilden zouden raedplegen, ten ware met consent der Staeten*: waer door de Staeten dan deze raedpleging ingewikkelt als noodig erkenden, maer aen zig voorbehielden het bepaelen van de gevallen: En wil men nog andere exempels, men kan nasien

de *aanmerkingen op het redeneerent vertoog van de Souverainiteit*, *pag.* 120.

Deze exempelen zyn posterieur aan de Unie van Utrecht, en bewysen derhalven, dat by dat Verbondt geen verandering gemaekt is in den eigendom des volks aen de Souverainiteit; ook is het bekent, dat een ider der Steden, Leden en Ingesetenen door het iste Artykel van het zelve bevestigt zyn in haere Privilegien, Vryheden, loffelyke en welhergebragte Costumen, en alle andere Geregtigheden.

Ik denk nooit aen dat meesterstuk van Staetkunde, de Unie van Utrecht, zonder my te herinneren de deftige Redenvoering van den Raedpensionaris van Zeelant, den Heer ADRIAAN VETH, gehouden op de groote Vergadering in den Haag van 1651. *De Unie van Utrecht*, zegt die braeve Man, *is het eenigste fundament waer op het glorieus gebouw van deze Regeering staet gegrontvest, het eenig Ciment daer mede derzelver muuren aan alle kanten worden vastgehouden, de munimenten waer langs het zelve tot de jegenwoordige hoogte is geklommen, en de pilaren waer op het zelve in alle zekerheid berustende, zoo heerlyk en aengenaem haer vertoont in de oogen van de gansche weerelt.*

Ik bid UWEd. Gestr. my by occasie eens te schryven, of de naezaten van dien Heer, zoo 'er in Zeeland nog gevonden worden 1), ook zulke Patriottische gevoelens voorstaan; maar het gaat, helaas! tegenwoordig niet veel beter als Aitzema in zynen tyd al zeide: (ziet *Zaeken van Staet en Oorl.* 3. *Deel*, *pag.* 505.) *dat de Unie van Utrecht, gelyk alle Wetten en Verbonden, een wasse neus heeft;* Want zommigen zouden ons wel willen wysmaken, dat het gezag over het opstellen van Belastingen, en dus over de goederen

---

1) Fijne ironie, wegens het verschil van meening in den boezem der Staten van Zeeland. Behalve den Premier Noble VAN DE PERRE, komt in de Notulen van 1771, het Staatslid VETH- VAN DE PERRE voor.

der Ondersaeten in de respective Provintien, niet in die volstrekte oppermagt meer bestaet, als voor het aangaan van het Verbondt van Vereeniging, en waar uit wil men dit tog besluiten? is het daar uit, dat de Provintien by het Verbondt van de Unie zig zodanig vereenigt hebben (gelyk Art. I. gezegt wordt) *als of zy maar een Provintie waeren?* maar dit is immers gansch bezyden de weg, want daar word bygevoegt: *onvermindert een ydere Provintie haere geregtigheden*, en schoon het wel waer is, dat de Provintien eenige zaeken min of meer met malkanderen hebben gemeen gemaekt, die tot defensie van het Verbondt, en tot vertooning van den luister van den Staet buiten 's Lands behooren, als daar zyn, het regt van Oorlog en Vrede, het regt van Repressalien, het regt van Gezanten te zenden en te ontfangen, zoo is het evenwel ook waeragtig, dat zy nooit iets van haere binnenlandtse Directie of oeconomisch bestuur hebben gecommuniceert, en dat zoo lang hier van niets bewezen wordt, ieder Provintie indisputabel haere volstrekte Souverainiteit en groote of essentieele regalien behouden heeft: dewyl het een aangenome regel is, in het regt der Volkeren, dat groote en essentieele deelen der Oppermagt niet worden gecenseert overgegeeven te zyn, ten zy zulks duidelyk is uitgedrukt. Ziet *Bort van de Domeinen, Sixtinus de regal. en andere.* En het is byzonderlyk openbaer, dat door het Verbondt van de Unie dat deel der Souverainiteit, het welk Gezag oeffent over de Persoonen en goederen der Ondersaeten, niet gemeen gemaakt is: dit weet ieder Burger in Zeelant, dat de Staeten *alleen* de lasten consenteeren, verhoogen of verminderen, dat zy haar eige Fiscus, en eige Domeinen hebben, onvermengt met die van haer Bondtgenooten.

Maar zoude ook iemand in de weg wezen het 5*de* en 6*de* Artykel van de Unie? waar gevonden word, *dat men op een eenparigen voet de Lasten en Imposten zoude heffen*,

en by gemeenen raede verhoogen en verlaegen: dit doet evenwel niets om de Souverainiteit der Provintien in dit stuk te verkorten; want deze Artikels zyn noit of zeer weinig in train geweest, gelyk aan een ieder die in de Historie niet onervaren is, bekent is, en ook getuigt wordt door den Raed van Staeten in een Brief aan H. Ho. Mo. geschreven den 14 Decembris 1716, ten tyde van de extraordinaris Vergadering, en al waeren zy in train geweest; was 'er genoeg voor de hoogheid van ydere Provintie gezorgt door de gerequireerde eenparigheid, even als in Zeeland voor het regt van 't volk gezorgt is door de gerequireerde eenpaerigheid onder de Leeden van dien Staet.

Hoe men het dan ook wendt en draeit; het blyft waeragtig, dat de Oppermagt over de persoonen en goederen der Ondersaeten, welke de Staeten uit kragte harer Commissie in den naam des Volks exerceeren, onverkort is gebleven by de Unie, en dat de Staeten nu geen meer regt hebben als te voren om dit essentieel deel der Souverainiteit, het welk zy, om zoo uit te drukken, *precario*, of liever *a deposito* bezitten, aan een ander over te laeten. Het verscheelt niets in het wezen van de zaek, aan wie de Staeten dit regt zouden willen overgeven: neen! het is het zelve, of zy dit aen een haerer nabueren of aen het geheel Bondtgenootschap, of aen Syn Doorl. Hoogheid den Furst Erfstadhouder willen doen: de vraag is maer, of sy het *kunnen* overlaten? nu denk ik bewesen te hebben, dat het haer eige goedt niet is, en dat sy derhalven ook geen regt hebben om 'er verder over te disponeeren als aen haer is opgedragen: nadien niemant een wettige opdragt of overgift kan doen als van saeken die in zyn magt zyn. Laet ik hier by schryven het rustig antwoort van de Heeren Staeten van Stadt en Lande aen een deputatie van H. H. Mog. gegeven in het jaer 1679, te vinden in de *Holl. Mercurius van dat jaer;* sy seiden: *dat zy de opperste magt, nog*

geen deel van dezelve, aen iemant opgedraegen, nog uit hoofde van eenigerley vereeniging met iemant gemeen gemaekt hadden. Sy hadden 'er altoos het bestel over gehadt, en souden het ook in het toekomende behouden, sonder daer in eenige indragt te gedogen, en dat sy ook nooit een regt hun als Souverain toekomende in quaestie zouden laten trekken, of het zelve subject maken aen de decisie van Haer Hoog Mogende, of aen de andere Bondtgenooten.

. Dit is de tael die past in den mondt van Regenten, die de regten onser constitutie in haere waere natuur kennen, en estimeeren, en die den regel in 't oog houden, welke de bestuurders van een vrye Republicq vooral observeeren moeten: *ut accepta, ita relinquenda.* Het welk de Staeten van Holland seer energicq uitdrukken in zekere Deductie, by Aitzema herstelde Leeu, pag. 183. *Dat wy aan onse posteriteit den staet des Lands en de Regeringe nalaeten even in zoodanige verseekertheit, libertiet en oude vryheit, als Godt de Heer dezelve tegenwoordiglyk in onse handen heeft gestelt.* En waerlyk indien men altoos zoo dagt en sprak, in ons Landt, wy zouden de spreuk der Romeinen bewaarheidt vinden:

Moribus antiquis res stat Romana virisque.

Neemt my niet kwalyk, dat ik my verwonder, hoe UWEd. Gestr. of eenig Regent in Zeelant in twyffel trekt, of de Staeten van Zeelant bevoegt zyn (gelyk H. H. Mog. requireeren) *om zig op het sterkste solemneellyk te verbinden tot naekoming en agtervolging van de te doene Uitspraak van Zyn Hoogheijt, alsmede om dezelve Uitspraek door alle bekwame en efficacieuse middelen te maintineeren en effect te doen erlangen.* Is 'er iemant in Zeelant, die weet wat de Uitspraak van Zyn Hoogheid zal inhouden? ondertussen dunkt my, dat men hier van eenige zekerheid behoorde te hebben eer men zig solemneel verbindt dezelve nae te komen

Ik ben 'er zoo ver af als iemant, van te denken, dat Zyn Hoogheid willens en wetens eenige onmogelyke Conditien aan Zeelant zoude voorschryven, maar kunnen de Condities die nu mogelyk schynen, niet *ex post facto* onmogelyk worden? stelt eens zoo favorabel als men wilt: Zyn Hoogheid decideert, dat de Bondtgenooten aan Zeelant zullen geven *f* 300000 Jaarlyks, onder Conditie, dat die Provintie alle jaeren in den haeren *f* 100000 uitmaakt tot aflossing van haere schulden: indien ik Regent in Zeelant was, zou ik waarlyk geen vryheit vinden om solemneel myn Vaderlandt tot de naekoming van die uitspraak te verbinden: daar is immers niemant die de Zeeuwen beloven kan, dat zy altoos in staat zullen wezen, om zulk een Som te vinden, en zoo het waar is, 't geen ik lees in de Gedrukte Vertoogen van U Wel-Ed. Gestr. Provintie, aan Haar H. Mog. nopende het verval van Fabryken, van Commercie, het wegtrekken der gegoede Inwoonders, en de toenemende lasten der Dyken en Vaarwaters, durf ik in tegendeel wel verzekeren, dat het eerlang onmogelyk zal worden aan die Conditie te voldoen, en dat al wierdt Zeelant nog dezen dag op een effene voet gestelt, zoo dat haar Lasten niet surpasseerden haar Inkomen, zy absoluit binnen weinig jaeren wederom zoo ver zal wezen als nu, namentlyk, zoo 'er geen interieure beterschap komt in die zaeken, die te voren de Sources van haar Bestaan en Welvaeren geweest zyn.

Wie heeft ooit zelfs van een Particulier zulk een prealable Verbintenis gevergt? Supponneert het geval, dat twee Particulieren haere quaestie verblyven aan den Regter, dan is immers de staet der quaestie bepaelt, en ieder weet te voren, of hy de Uitspraak in zyn nadeel vallende zal kunnen naekomen; maar hier is niets bepaelt: de Ses Provintien souteneeren, dat Zeelant *meer* in den haeren hadt moeten opbrengen, voor dat zy zig aan haer Bondtgenooten addresseerde; Zeelant daar tegen zegt, dat zy alles opgebragt

heeft wat zy kan: nu zal Zyn Hoogheid decideeren *of* en *wat* zy nog *meer* moet doen om de hulp van haere Bondtgenooten te kunnen krygen, en men zal zig prealabel plegtig verbinden tot nakoming van een Decisie waar van het onderwerp onbepaald en in vago is.

Indien de Ses Provintien haer Sentiment duidelyk hadden voorgestelt, en by voorbeelt, gesouteneert, dat Zeelant nog een of tweemaal hondert duizent Guldens meer moest opbrengen, dan zouden de Zeeuwen te vooren kunnen weten wat haar ten ergsten genomen, door een naedeelige uitspraak kon opgelegt worden, en zy zouden kunnen examineeren, of haer omstandigheden dat perspectyf gaeven, dat zy zig solemneel tot naekoming der uitspraek, konden engageeren, maar nu ignoreeren zy, wat haer zal kunnen opgelegt worden, en op welke wyze, en ondertusschen men zal zig te voren verbinden om het nae te komen: is dit nu de voorzigtigheid die een Regent past? is het niet integendeel 's Volks belangen aan een losse uitslag compromitteeren? en zouden de Staeten van Zeelant door zulk een los prealabel engagement niet aan al de Weerelt toonen, of, dat zy de zaek vergroot hebben toen zy declareerden, dat haere Ingezeetene niets meerder konden opbrengen, of dat het haer onverschillig is, dat de Ingezetenen nog verder boven vermogen beswaerd worden?

Ik zal deze vraeg nu voor afgedaen houden, en ik oordeel genoeg gesegt te hebben, om een verstandig mensch, die overtuigt wesen wilt, te doen zien, dat de Staeten van Zeelant onvoorsigtig en buiten haer pouvoir zouden gaen, wanneer zy de delatie in quaestie van een essentieel deel der opperste magt, resolveerden te doen.

Laat ik eindelyk, ter opwekking van UWEd. Gestr. en alle Regenten die met UWEd. Gestr. beschroomt zyn in desen parthy te kiesen, hier by voegen een fraeie passage uit het Tractaet genaemt *Vryheit in den Burgerstaet;* een

Boek, waer van ik wel alle de maximes niet approbeer, vooral niet, wanneer hy met al te veel heftigheid tegens de Stadhouderlyke Regeering uitvaert, maer 't geen egter veel schoone en op onse dagen seer applicabele saeken bevat: die Schryver, die men meint een Zeeuw geweest te zyn [1]), zegt daer pag. 235. *Er ontstaet veeltyts een stryt tusschen de Regenten, die geern saegen, dat alles op een welgeschikte voet, en volgens de wetten en ordres der Regeering toeging, en de sulke die steets de wetten en goede ordres soeken te verbreeken, die zig nergens aen willen binden, en meer op haer eigen belangen en insigten, dan op den dienst van het gemeen letten: want hier in worden zy door de eerste tegengestaen en belet, waer uyt dan verwydering tusschen haer, en tweedragt in de Regeering ontstaet. De derde slag van Regeerders die het overwigt konnen en behooren te maeken, en die de eerste in haer goede meening ten dienst van het Gemeen behoorde by te staen en te styven, houden zig agterwaerts, zy soeken geen moeite, willen geen parthy kiesen, zy zyn traeg en flauw, of vreesen aen luyden van vermogen ongenoegen te geeven en te mishaegen, waer door het gebeurt, dat de goeden worden afgeschrikt, mismoedig gemaekt, beswyken, en eindelyk genootsaekt worden, om de Regeering aen de quaede ten prooi te laeten.*

II[de] *Vraeg.*

Maer indien de Zeeuwen nu op haer stuk blyven staen, en by continuatie refuseeren aen het verlangen van de ses Provintien te voldoen, in het opdraegen van de decisie aen Syn Hoogheit, wat dan? UWEd. Gestr. begrypt wel, dat ik hier niet antwoorden zal, wat de Staeten van Zeelant, of wat H. H. Mog. in zoo een geval souden behooren te doen, neen! dit is buiten myn beryk, een Burger van een

1) Namelijk L. P. DE BEAUFORT. (Leyden en Middelburg 1737).

vry Landt mag wel zyn gedagten seggen over de regten en gronden der Constitutie; maer het is hem niet geoorlooft zig in de raedslaegen der hoogste Overheit te mengen zoo lang de constitutie ongevioleert blyft: Ik zal alleen examineeren de vraeg, *of H. H. Mog., volgens de grondwetten van desen Staet, het regt hebben, om de saek tussen de ses Provintien en Zeelant in verschil, tegens wil en dank vân die Provintie, aen de decisie van den Heer Prins Erfstadhouder op te draegen?*

Haer Hoog Mog. oordeelen dit regt te hebben, en wel op fundament, dat de constitutie van dezen Staet, het Verbondt van de Unie, en de maximes der Voorvaderen den Heer Furst Erfstadhouder tot een Scheidsman van de Verschillen tussen de Bondtgenooten hebben gestelt: en in der daet, indien dit doorging, zou 'er geen twyffel blyven, of Zeelant zou zig *nolens volens* aan de uitspraek van Zyn Doorl. Hoogheit moeten submitteeren; maer laeten wy eens onbevooroordeelt de zaek naegaen: het Verbondt van Utrecht moet ons hier voorlichten, want dat is het eenigste fundament onzer Constitutie:, wat aangaat de maximes der Voorouderen, daar is zoo veel staet niet op te maeken, als op de beschreve fundamenteele Wet, om dat die maximes gevarieert hebben naer gelang der omstandigheden van tyden die men beleefde, en het is gevaerlyk uit zulke maximes, zoo zy van de fundamenteele Constitutie afwyken, consequentien te trekken: wy moeten voorzigtig zyn, dat wy niet vallen in de faut der Romeinsche Regeering, daer Cicero over klaegt Epist. ad fam. Lib. 4. Ep. 3. *Quod exemplo fit, id etiam Jure fieri putant, et aliquid, atque adeo multa addunt et afferunt de suo.*

De Artikels van het Verbondt van de Unie, in welke gehandelt wordt van het beslissen der Geschillen tussen de Provintien gereesen, zyn de volgende:

Art. 1. *Dat de Geschillen, die de Provintien, Steeden*

of Leeden der Unie met elkanderen hebben over de Privilegien en Geregtigheden moeten beslegt worden by den ordinairen Regter, arbiters, of minnelyk accoort, zonder dat de andere Landen of Provintien, Steden of Leeden van dien, zo lange beide Partyen zig het regt submitteeren, hen des zullen hebben te bemoeyen ten waere by intercessie tot accoort.

Art. 9. *Indien de Provintien in zaeken van Oorlog, bestandt, Vreede of Contributien niet konden over-een komen, zal de Quaestie by provisie gesubmitteert worden aan de Heeren Stadhouders van de Geunieerde Provintien nu ter tyd weesende, die het voorschreve geschil tussen Partyen zullen vergelyken, of daar van uitspreeken zulks zy luiden bevinden zullen in der billikheit te behooren, en in cas zy met den anderen verschillen, zullen zy daer by mogen kiezen onpartydige Adjuncten of Assesseurs.*

Art. 16. *Of het gebeurde, dat 'er eenig geschil ontstont tussen de Provintien, waar in men malkanderen niet kon verstaen, dat het zelve, zoo verre het eenige van de Provintien in het Particulier aangaet, zal beslicht worden by de andere Provintien, of den geenen die zy daar toe deputeeren, en zoo de zaeke alleen den Provintien in 't generael aangaat, by de Heeren Stadhouders van de Provintien, in manieren boven in het 9de Articul verhaelt.*

Art. 21. *En zoo verre eenige donkerheid in dezen bevonden wordt, daar uit eenige quaestie of dispute mogte verrysen, zal de interpretatie van dien staen in het zeggen van deze Bondtgenooten, die daer op by gemeen advys en consent ordonneeren zullen naer behooren, en zoo verre zy luiden daar in niet en konden accordeeren, zullen zy haer recours nemen tot de Heeren Stadthouders van de Provintien, in der forme boven verhaelt.*

Het is ten hooogsten klaer, dat de vraeg, waerover ik handel, niet behoort tot het 1*ste* Articul, want dit spec-

teert alleen tot quaestien over preëminentien of byzondere privilegien der Provintien, Steeden of Leeden van dien, ook niet tot het 21*ste* Artikel, dewyl 'er tans geen quaestie is over eenige twyffelagtigheit of duisterheid in het Verbondt van de Unie, zy behoort ook niet eigentlyk tot het 9*de* Artykel, want schoon daer wel gesproken wordt van verschillen over *contributien*, moet men evenwel dat zoo niet verstaen, als of de quaestien over de Finantien van de Provintien, of over derzelver vermogen om de *consenten* te draegen daar mede gemeent worden; neen, maer dit ziet alleen op het opbrengen en contribueeren der geconsenteerde petitien, of van de Imposten die men toen van intentie was tot verval van de Generaliteits lasten over alle de Provintien te heffen, zoo dat wanneer dezelve niet met effectueele betaelinge werden agtervolgt, dezelve penningen by executie, arrest of saisissement op de Ingezetenen van zoodaenige defecteuse Provintien zouden mogen verhaalt worden, en wanneer daer over quaestie viel, dat dezelve by provisie zoude staen tot decisie van de Heeren Stadhouders toen ter tyd weezende, gelyk uit de *acte van interpretatie der Unie en submissie der Provintien van den* 13. *July* 1579. kan geleert worden, welke Acte onder anderen te vinden is in de Resolutie der Edele Groot Mog. Heeren Staeten van Hollant van den 2 Mey 1663., in de Resol. van Consideratie ten tyde van de Wit. Onze quaestie is eenvoudig deze: „De Staeten van Zeelant zeggen, niet meer in staet te zyn haere ten jaere 1616. provisioneel gefixeerde Quote in de Lasten van de Unie op te brengen, en reclameeren op fundament van dat Verbondt, dat de andere Bondtgenooten haer ontlasten; de Bondtgenooten toonen zig daar niet onwillig toe, maar oordeelen dat Zeelant, nog veel meer in den haeren zou moeten opbrengen tot vermeerdering van haere Provintiaele Inkomens: die van Zeelant repliceeren, dat zy niets kunnen tot vermeerdering vinden, als uit middelen waer mede

zy haer Ingezetenen zouden drukken, en zy verklaeren als eerlyke Regenten, dat zy hier geen vryheid toe hebben, naedien de Ingezetenen na proportie van haere Winsten reeds meer als te veel opbrengen: Hun Hoog Mog. nu willen dit Verschil laeten decideeren door Zyn Hoogheid den Heer Erfstadhouder, maer sommige Regenten in Zeelant zeggen, dat dit geen zaek is, die een object van decisie van een derden kan worden, dewyl het aan niemant dan aan de Hoogste Overigheit staet te decideeren of de Ingezetenen genoeg opbrengen of niet; 1) de zaek nu in die termen staande, vermeinen H. H. Mog. dat *per se* en niettegenstaande die oppositie in Zeelant, door de uitspraek van Zyn Hoogheid moet getermineert worden, om dat het Verbondt van de Unie, Zyn Hoogheid in de eminente qualiteit van Stadthouder tot een Scheidtsman van zodaenige Verschillen roept."

Ik verklaere opregt dat ik in het gantsche Verbondt van de Unie niets bepaeldelyk van zoodaenig Verschil gevonden heb, en ik verwonder my daer niet over, want ik geloof niet dat de Opstellers van de Unie zig hebben kunnen imagineeren, dat 'er ooit zulk een singuliere quaestie in de Republicq zoude gemoveert worden, dat de Bondtgenooten elkanderen zouden willen voorschryven welke Lasten de Ingezeetenen van een andere Provintie moesten draegen; maar ik presumeer nogtans, dat H. H. Mog. het oog hebben op het 16 Artykel hier voren geciteert; want dit spreekt generael van allerhande soort van Quaestien tussen de Provintien en zoude men het moeten brengen tot het 2de lid van dat Artykel: *wanneer de zaeke alleen den Provintien in het generael aengaet, dat dezelve zal worden beslicht by de Heeren Stadhouders van de Provintien in manieren als in het 9de Artykel verhaelt is.*

---

1) Anders P. PAULUS, *Verklar. der Unie van Utrecht* op Art. IX. (II. 171 volg.)

Ik wil wel toegeven, om dat 'er niets particuliers van onze quaestie gevonden wordt, dat zy tot dat algemeen Artykel gebragt kan worden: dit nu refereert zig tot Artykel 9., en aldaer wordt gezegt, *dat by provisie de Heeren Stadhouders van de Geunieerde Provintien* NU TER TYT WEEZENDE, *het Verschil zullen vergelyken of uitspreeken.*

Een yder ziet nu, dat zig alleen bepaelt tot de Heeren Stadhouders *die 'er toen waeren*, en niet tot de volgende, dat 'er ook niet gedisponeert word, wie de uitspraek zou moeten doen, als 'er geen Stadthouders waeren, of als 'er maer een was over alle de Geunieerde Provintien: Vraegt men my, waarom dit geomitteert is, ik moet antwoorden met de leges 20. *et* 21. *Digestorum de legibus: Non omnium, quae a Majoribus constituta sunt, ratio reddi potest, et ideo rationes eorum, quae constituuntur inquiri non oportet: alioqui multa ex his, quae certa sunt subvertuntur.* Evenwel geloof ik, dat 'er wel een waerschynelyke reden te geven is: namentlyk: de contracteerende Bondtgenooten kenden de toenmaelige Heeren Stadthouders, en konden niet voorzien wat het vervolg van tyden zou uitleveren, indien zy hadden kunnen voorzeggen, gelyk Virgilius Lib. VI Æneid. zynen Anchises in de Eliseesche Velden laet doen:

Carosque nepotes
Fataque, fortunasque Virum, moresque, manusque.

Indien zy zig hadden kunnen verzeekeren, dat alle de volgende Heeren Stadthouders zoo geëclaireert en aequitabel zouden zyn en zoo door eige oogen zouden zien, als de Grootevader des Vaderlants, WILLEM den I., en om alles in een woordt te besluiten, indien zy haere Naezaeten het altoos duurent geluk hadden kunnen voorspellen van eenen Stadthouder aan het stuur van zaeken te hebben, als wy beleeven in den hoogen Persoon van onzen beminden Erf-

Stadhouder, zy zouden misschien geen zwaerigheit gemaakt hebben om de verschillen tussen de Bondtgenooten altoos aen de Heeren Stadthouders te submitteeren, al was 'er maar één over de Geunieerde Provintien; maer dewyl zy van het toekomende onkundig waeren, hebben zy zig voorzigtig bepaelt tot haeren tyt, en haere naekomelingen het hegt in de handt gelaeten om *pro re natâ* te handelen: ik admireer te meer die voorzigtigheit, om dat men meent, dat de opsteller van dat doorlugtig Verbondt een Gelderschman geweest is, [1]) *Vaderl. Histor. 7. Deel, pag.* 250 *in not.*; maer daer is nog een andere niet minder klemmende rede: onze Voorouders submitteerden de uitspraek haerer Geschillen aan de Heeren Stadthouders, *toen ter tyt weesende*, om dat dezelve toen een Collegie uitmaekten, want daer waeren 'er toen drie, naementlyk JOHAN Graef VAN NASSAU over Gelderlant en Sutphen, WILLEM Prins VAN ORANGE, zoo lang de Koning niet afgezworen was, over Hollant, Zeelant en Utregt, en GEORGE VAN LALAING Graef VAN RENNENBERG over Frieslant, Overyssel, Groningen, Drenthe en Lingen: en dat het de waere intentie geweest is niet aan de uitspraek van één Persoon alles te compromitteeren, bewys ik met het exempel van 't Jaer 1612. toen 'er maar twee Stadthouders waeren, naementlyk Prins MAURITS en Graef WILLEM LODEWIJK VAN NASSAU, wanneer Haar Hoog Mog. tot het doen van een decisie over de Quoten magtigden de voornoemde twee Heeren, en daarby voegden den *Raet van Staete*: [2]) ik rappelleer UWel-Ed. Gestr. ook de decisie van 't Jaer 1616. waer in de Raet van Staete mede gevoegt was, en de vermindering waar op Gelderlant en Overijssel na

1) VAN DE SPIEGEL heeft later als zoodanig bepaald EVERARD VAN REYDT aangewezen. Verg. het *Vertoog over de betrekking van* JOHAN *Graaf* VAN NASSAU, *tot de Unie van Utrecht. Bundel van onuitgegeven stukken*, II. XXVI. (Goes, 1783).

2) P. PAULUS, *Verklaring der Unie van Utrecht*, I. 415—420 (Art. V)

het uitgaen van den twaelf-jaerigen Treves, den 30 Juny 1622., door de Heeren Stadthouders en den Raet van Staete is gebragt, gelyk mede de Resolutie van H. H. Mog. van den 7. Jan. 1634., by welke onze Provintie van Gelderlant weder op haer oude Quote van 5½ in het hondert is gebragt niet alleen met overleg van den Stadthouder, maer ook van den Raet van Staete. Het welk, alles dient om te doen zien, dat de intentie noit geweest is aen één Stadthouder alleen de decisie over zulke zaeken over te laeten.

Ik geloof, dat uit dit gededuceerde wel af te neemen is, dat de Heeren Staeten van Friesland den waeren zin van de Unie niet getroffen hebben, wanneer zy op de groote Vergadering van 1651. zeiden: dat de woorden *nu ter tyt weezende* bekwamelyk konden getrokken worden tot de woorden *Geunieerde Provintien. Aitzema Herst. Leeu pag. mih.* 62. Zy zyn daerom ook deftig wederlegt door de Heeren Staeten van Hollant, in de Consideratien op dezelve groote Vergadering voorgebragt, ibid. pag. 85., zeggende Haer Ed. Hr. Mog. aldaer: *dat by het voornoemde Artykel de Quaestien aldaer gemeldt niet absolutelyk zyn verbleeven aen de Stadthouders, maer alleén* BY PROVISIE, *en dan nog niet aan het Ampt van Stadthouders, maer aen de Persoonen van de Stadthouders* DIE TOEN TER TYT WAAREN, *zulks dat wel de provisioneele ordre by het leven van de Stadthouders die doenmaels waeren by contrarie Resolutien ofte Verdracht niet is gediscontinueert, de voornoemde submissie egter met het afsterven van de verscheide Stadthouders is geëindigt, als dewelke de Bondtgenooten expresselyk vast hebben gemaekt aen de verkiezing van Persoonen van de voornoemde Stadthouders, ende met de byvoeging van de woorden* NU TER TYT WEESENDE *betoont, dat zy niet en verstaen, dat de Successeurs gelyk regt zouden hebben ten waere by naedere Resolutie zulx aen dezelve mogte werden gedefereert &c.* En men moet niet

denken dat de Staeten van Hollant zoo raisonneerden uit doenmaelige partydigheid tegens de Stadthouderlyke Regeering, want de Heeren Staeten van Stadt en Lande, schoon een Stadthouder hebbende, erkenden, dat de submissie maer alleen geschiet was aan de Heeren Stadthouders, *die er toen waeren*, en advyseerden, om zulks ook tot de volgende Heeren te extendeeren. *Ziet Aitzema Herst. Leeu, pag.* 64 1).

Het is dan een uitgemaakte zaek dat de Heer Prins Erf-Stadhouder niet *per se* en tegen wil en dank van Parthyen de Scheidtsman der Geschillen tussen de Bondtgenooten is; maar is het ook wel waer, dat allerley geschillen uit kragte van het 16*de* Artykel aan de doenmaelige Heeren Stadthouders zyn gesubmitteert? ik geloof dit niet: daer zyn zaeken, die gelyk ik hier voren gezegt heb, behoudens de hoogheit en vryheit der Provintien aen geen decisien kunnen subject gemaakt worden: by voorbeelt *het stuk van Consenten:* om dit te bewysen kan ik geen sterker argument bybrengen, als de bekende geschillen in het leven van Prins WILLEM DE II, over de reductie der Militie, toen resolveerden de Heeren Staeten Generael: *dat by aldien over de aenhouding of veranderinge van den staet van Oorlog doenmael gearresteert, eenig different onder de Provintien zouden komen te ontstaen, dat zulks by minnelyke Conferentie tussen de Provintien zoude worden nedergelegt, en in cas van geen Verdragh, dat het verschil zoude worden gedefereert aan het hoogwys advys en ter Decisie van de Heeren Stadhouders of Stadhouder der Provintien in der tyt:* waer op de Heeren Staeten van Hollant, Zeelant, Utrecht, Frieslant, Overyssel en Groningen hebben laeten aenteike-

1) Ook P. PAULUS, II. 182 en III. 175 (op Art. XXI der Unie) erkent dit. Zie reeds *Het Nut der Stadhouderlyke Regering* (2e druk 1778), alwaar (bl. 84) VAN DE SPIEGEL's verdichte Geldersche *Brief* wordt aangehaald.

nen: *behoudens de vryheit in het stuk van Consenten*, hetgeen een klaer bewys uitlevert dat men zelfs in de Regeeringe van een Stadthouder van zoo veel Authoriteit als hooggedagte Prins oeffende, zig voorbehouden heeft de vryheit om in het stuk van Consenten met de beurs te raede te gaen, en aen geen Decisie heeft willen onderwerpen dat geen, het welk de hoogste Overigheid van ydere Provintie alleen competeert om zelfs te weten en te decideeren.

Dikwils zyn de Deliberatien ter Generaliteit hervat, om een middel te vinden waar door de discrepeerende Sentimenten der Provintien, voornamentlyk in 't Finantieele konden worden vereenigt, het was zelfs een object van de extraordinaris Vergadering in 1716 en 1717, en men continueerde de deliberatien geduurig tot dat 'er in 1721 een eenparig rapport van een Conferentie tusschen H. H. Mog. en den Raet van Staete is uitgebragt, dog alles zonder eenig gevolg of effect 1).

U Wel-Ed. Gestr. ziet dan, dat onze Constitutie, (Ik spreek van de Republyk in 't gemeen en niet van de Reglementen op de Regeering in Gelderlant en sommige andere Provintien,) geen Scheidtsman der Geschillen heeft gestelt, aan welken partyen zig *bongré malgré* moeten onderwerpen, en dat de Bondtgenooten het ook wel duydelyk ontkent hebben in zulke zaeken *die haere Finantien raeken.* Ik wil wel bekennen, dat het een defect is, maer het geen niet gemaklyk is te remedieeren, en waar aen men nu reeds over de hondert jaeren vrugteloos gearbeidt heeft: H. H. Mog. kunnen dan, myns gedagtens, aan Zeelant niet opdringen, als een Grondtwet van Staet, een zaek welke de Provintien zoo lang heeft bezig gehouden, naementlyk een gedwonge

1) Ontleend aan BYNKERSHOEK, *Quaest. Jur. Publ.* L. II c XXIV. Verg. voorts SLINGELANDT, *Staatk. Geschr.* I. 251 volgg. II. 15, 29—60, 77—89, 265. *Concept van een voorreden* bl. IX volg.

Decisie, en dat wel in een stuk dat haere Voorouders zoo duidelyk hebben gereserveert.

Nu zou ik noodeloos dezen Brief doen uitdyen, die tog groot genoeg is, als ik UWel-Ed. Gestr. met Resolutien en Exempelen van onze Provintien, die 'er menigvuldig zyn, wilde bewysen, dat Haer Hoog Mog. geen regt hebben om eenig gezag in de Provintien te exerceeren, of zig eenige Oppermagt of Judicature daer over aen te maetigen, (Ik excipieer alleen Quaestien in de Provintie van Groningen, tussen de Stadt en de Ommelanden gereesen [1]),) en ik zoude moeten besluiten, dat zoo Haer Hoog Mog. geen beter fundament hebben voor haere Comminatie aan de Staeten van Zeelant gedaen, *om de zaek in quaestie tegens het sentiment van die Provintie aan de uitspraek van Zyn Hoogheid op te draegen, en die Uitspraek te maintineeren*, als ik daar voor gevonden hebbe, dat zeg ik, het zeer hart is voor Zeelant, en buiten alle exempel in een zaek van die natuur: ik kan niet naelaeten hier by te schryven een notabel gevoelen van Zeelant, ter Vergadering van H. H. Mog. ingebragt, toen dezelve zig in de Geldersche geschillen van het jaer 1704. gemengt hadden, 't geen ik vindt geciteert in de Vaderlandtsche Historie 17 Deel, pag. 237. sy beweerden met veel ernst, *dat niemant, die 's Lands vryheid lief had, sulk een overmagt in de algemeene Staeten, als sy sig selven toeschreven, erkennen kon. Dat sy op dese wyze de huisselyke saeken der bysondere Gewesten met meerderheit van stemmen zouden kunnen bestieren, naer hun welgevallen, en het minder getal als Leenmannen of*

---

1) 3 Art. van het Tractaat van de Reductie der stad Groningen aan de Unie van Utrecht (28 Julij 1594) bij Mr. H. L. WICHERS, *Verklaring van het Tractaat* enz. Groningen (1794) I. 28 II. (1796) 92—98, 116—119, volg., 144, 172, 175; 180, 191; 198. (Uitspraak der Staten-Generaal van 17 en 27 Febr. 1595, 21 Jan. 1597, 8 Maart 1599, 30 Aug. 1607, 4 Dec. 1610 3 & 14 Julij 1615.

Onderdaenen handelen. Dat men zig behoorde te erinneren, hoe veel gerugts eertyds gemaekt hadt eene besending aen de bysondere Hollandsche Steden, by de algemeene Staeten besloten, onaengesien sy den Stadthouder aen het hooft had, en alleenlyk strekte om de Steeden door reedenen te bewegen tot het onderhouden van het vereischte getal Krygsvolk; en dat men in Gelderlant verder willende gaen grooter moeilykheden te wagten had. Dat de Gewesten, met gelyk regt, aen elkanderen verbonden waeren, en dat het aen het meerder getal niet vry stont, in zaeken, 't bysonder bestier van eenig gewest betreffende, eenig oppergesag over het minder getal te gebruiken.

De Provintie van Stadt en Lande verklaerde zig omtrent op den selven voet, en de Schryver van de Vaderlànsche Historie loc: cit: teekent aen, dat het gedrag van Zeelant en Stadt en Lande hemelhoog geroemt wierdt in Gelderlant; ik hoop dat myne Landsluiden nog die cordate gevoelens bezitten, en dat sy niet sullen de handt leenen om een der Provintien te doen bukken onder de overmagt der Bondtgenooten, tegens de loffelyke gronden der Regeeringe.

Ik verblyve &c.

N. . . . . den 1. Maart 1771.

Secreet.

XVII. *Extracten uit het secreet Register van de Resolutien der Heeren Staten van Zeeland de datis* 15, 22 *en* 26 *April, continerende de gave Extensie, uit naam der Heeren Commissarissen tot de Besognes, den* 15 *April* 1771 *overgelegd, om conform dezelve eenig Antwoord aan H. Ho. Mog. op het Point der bewuste Delatie van het werk dezer Provincie's Financien, aan de Decisie van Zyne Doorlugtige Hoogheid te laten toekomen; benevens de Advisen van d' Heeren Eerst Edelen en Gedeputeerden van Middelburg, Goes, Tholen, Vlissingen en Vere op dezelve: (zynde dat van Zierikzee afzonderlyk gedrukt) als mede eene Resolutie aan de Heeren Ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteit, om nopens de voornoemde Delatie te persisteren by H. Ed. Mog. Resolutie van den* 1 *Maart* 1770.

Op hun goed regt steunende, en doordrongen van de beginselen door VAN DE SPIEGEL zoo helder en krachtig in het licht gesteld, waren de Zeeuwen niet gezind voor die overmagt te zwichten. Een boekdeel ware met al de stukken, die gedenkwaardige worsteling van het onbuigzaam Gewest betreffende [1], in welke de geest van den in het Staatsregt

1) Verg. naar aanleiding van het breeder verhaal van STUART, *Vaderlandsche Historie* (IIe Deel) het Academisch Proefschrift van Mr. S. M. S. DE RANITZ, (Groningen 1858) *over Art.* 68 *der Grondwet in verband met de Geschiedenis van het Nederlandsche Staatsregt beschouwd*, bl. 109 volg.

der Unie doorkneeden Burgemeester van Goes overal doorstraalt, zonder moeite te vullen. Maar het bestek van deze Verzameling gedoogt die uitvoerigheid niet, en maakt de mededeeling van enkele fragmenten verkieslijk. — Naar luid van het secreet Register van 8 en 15 April 1771, verklaarden de Staten van Zeeland:

Dat H. Ed. Mog. een volkomen regt zouden hebben om veel lievèr te gemoet te zien, wat de zes overige Bondgenooten, indien dezelve resolveren de executie hunner bedreigde, en nu reeds gedane aankondiging in het werk te stellen, daar mede zullen kunnen effectuëren, met verzekering, dat H. Ed. Mog. (na alle vrugteloos aangewende pogingen tot vermindering van Quote, of ander nog meerder temporeel Soulaas aan deze Provincie in hare tegenwoordige situatie door de andere Bondgenooten te accorderen, en door Zyne Doorlugtige Hoogheid te decideren) als dan ook van hunne zyde gebruik zullen moeten maken van zoodanige middelen, hoewel ongaarne, welke H. Ed. Mog. in staat zullen stellen, om zig zelven te helpen; en noodwendig zouden moeten bestaan in eenige Posten van de Jaarlyksche Staten van Oorlog, zoo niet geheel, ten minsten voor zoo verre het hier onmogelyk is daar inne te contribuëren, af te wyzen.

Dat H. Ed. Mog. mede niet kunnen verbergen met eene nieuwe verwondering te hebben gezien, dat in eene Missive der Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerdens *was voorgeslagen*, en by de daar op gevolgde Rosolutie der Bondgenooten van den 8 Maart jongstleden *gearresteerd* eene *bepaling van tyd* binnen dewelke deze Provincie zig, op Derzelver gedane Propositie, finaal zoude moeten expliceren, of anders by de overige Provincien verstaan worden *een weigerend Antwoord te hebben gegeven.*

Dat H. Ed. Mog. hier al wederom gaarne willen laten

beoordeelen, of een zoodanig *middel* is van dien aart, dat het zelve met de *vryheid* en *independentie* van eene *Souveraine Vergadering*, waar aan het word *voorgeschreven*, eenigzins kan worden gecompasseerd?

Dat H. Ed. Mog. gereedelyk willen advouëren de *bevoegdheid* van H. Ho. Mog., om den *dag tot de terugkomst* van Hoogstderzelver Heeren Gedeputeerden te bepalen; maar te gelyk allezins moeten tegenspreken het *Regt* van de Bondgenooten, *om aan den tyd der deliberatien van de Heeren Staten dezer Provincie by voorschryvinge eenige Bornes te stellen.*

Dat het overzulks H. Ed. Mog. leed doet, te moeten zien, dat op dien voorslag der Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden alhier, den 5 dezer ter Generaliteit ingekomen, na dat dezelve in een Commissoriaal Besogne was onderzogt, niet alleen, immediaat op den 8 daar aan volgende, een Rapport dien conform is uitgebragt; maar dat eene zaak van die essentie en aangelegenheid, zoo voor de Republicq in 't gemeen, als voor de hoogheid en vryheid van ieder der Bondgenooten in 't byzonder door de aanwezende Heeren Gedeputeerden ter Vergadering van H. Ho. Mog., zonder voorgaande verslag aan hunne hooge Principalen, wederom met zulk eene *praecipitance*, op *dezelfde Sessie*, is geconcludeerd; en bovendien daar nog bygevoegd de *herhaling van den last* aan de Heeren Gedeputeerden in de Bezending gegeven, *om gebruik te maken van de bovengemelde allezins illegale bedreiging*, *vervat in H. Ho. Mog. Resolutie van* 5 *December* 1770, waar van de *onbestaanbaarheid* zig zelve aanwyst: dat men die *overhaasting* heeft plaats gegeven, *niet tegenstaande de Heeren Gedeputeerde van eene zoo zeer daar by geinteresseerde Provincie als deze, van 't voorsz. Rapport Copie verzogten, ter kennis en deliberatie van hunne Principalen*, en dus, *zonder dat die Provincie zig eenigzins daar op konde expliceren*, *of hare Ge-*

deputeerden gelasten: dat vervolgens die praetense conclusie genomen is *buiten concurrentie dezer Provincie;* zelfs *terwyl dezelve ter Vergadering praesideerde, tegen 't protest en weigering van hare Gedeputeerden:* en dus met alle omstandigheden, die dezen stap des te meer nadenkelyk maken.

Dat H. Ed Mog., ter conservatie Hunner wettige Souverainiteit, zig indispensabel verpligt gevonden hebbende de vorengemelde reflectien, waar toe zy hartelyk wenschten, dat door de Bondgenooten geene aanleiding ware gegeven, te moeten maken, onder bygevoegd declaratoir van niet te kunnen advouëren, dat de Oppermagt over de Huishoudelyke directie van eene Provincie, door de Unie eenige atteinte heeft geleden, 't geen egter niet duister, in de Propositie der Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden van den 12 January jongstleden schynd opgesloten te zijn, maar die H. Ed. Mog. in tegendeel begrypen, dat in hare volle kragt by de Souveraine Staten van iedere Provincie is gebleven, en volgens de fundamentele constitutie der Republicq behoord te blyven, als nu, om eens een' afdoeninge van zaken te bekomen, de overige Provincien nogmaals op het vrundelykste, en niet min ernstigste van Hunne zyde, verzoeken en adhorteren: Omme ten laatsten de gevolgen van zulk' een' handelwyze penetrerende, tog geene aanleiding te geven tot eene confusie, die door Hoogstdezelve nog efficacieus kan worden voorgekomen: Omme als nog, volgens de gronden van de natuurlyke en gezonde reden, te willen bedenken, dat de Provincie niet vergd eenige *assistentie*, die Haar uit *toegevendheid* en *mildadigheid* zoude behooren te worden geaccordeerd, maar een Regt, 't geen Haar toekomt: eene *schadeloos stelling*, welke de overige Leden van de Confoederatie Haar *schuldig zyn;* Terwyl *deze Provincie* in het dragen der Gemeene Lasten *te hoog* naar Haren tegenwoordigen toestand zynde aangeslagen, dus de *verdere Bondgenooten* onder den anderen Jaarlyks *profiteren* zooda-

nige somme als deze Provincie *te veel* betaald: Dat dus het wederom cederen van dat *te veel* geene gunst is, maar eene *reële verpligting*, die het Natuurlyk Regt, en de aart van het Bondgenootschap medebrengd: Dat zoodanige vergoeding, na eene by uitstek Edelmoedige en solemneel geverifieerde opening van Hare Financien en situatie, geweigerd wordende, deze Provincie, volgens Haar inhaererend Regt, wel bevoegd zoude zyn, *Zig zelve te helpen, en in het dragen van Hare Consenten met de Beurs te rade gaan*; maar, dien onverminderd, hoe zeer ongehouden en ten overvloede, de ontstane verschillen, over de *hoe veelheid* van die *vergoeding*, heeft geoffereerd te verblyven aan de hoogverligte Decisie en Uitspraak van Zyne Doorlugtige Hoogheid, en daar door Haar wezentlyk vertrouwen in de wysheid, aequiteit en onzydigheid van dien Vorst, ten klaarsten heeft gemanifesteerd: dat het zelfde *vertrouwen* 't geen de overige Bondgenooten in Zyne Doorlugtige Hoogheid betuigen te stellen, de Hoogstgemelde Bondgenooten diende te overreden, dat met eene zoodanige Decisie, door Zyne Doorlugtige Hoogheid (aan welken de Financien en gesteldheid dezer Provincie grondig bekend zyn) ten behoeve van die Provincie niets meer zoude worden geaccordeerd, dan *het gene haar, naar Regt en billykheid, was toekomende:* en dus alle opgevatte kommer of mefiance dien aangaande by de verdere Leden van 't Bondgenootschap behoorde te cesseren.

Dat H. Ed. Mog. ook als nog in die verwagting zyn; en, niet tegenstaande alreeds zoo vele ondervondene obstakels, evenwel nog zoo veel hoop hebben op de redelykheid en voorzigtigheid hunner Mede-Bondgenooten, van te vertrouwen, dat Hoogstdezelve, alle H. Ed. Mog. redenen en motiven, zoo kragtig en by herhaling geallegeerd, eens eindelyk nader en welberaden overwegende, zullen gepersuadeerd worden, om met deze Provincie toe te komen in de

zoo gul aangebodene schikking, by derzelver Resolutie van den 1 Maart 1770, geproponeerd; en aan Zyne Doorlugtige Hoogheid mede te helpen defereren, *onder de verbintenis by 't Rapport van den 3 November 1769 voorgeslagen, de Decisie, welke vermindering van Quote of ander temporeel Soulaas, provisionelyk aan de Provincie van Zeeland, in hare tegenwoordige situatie door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd.*

By welke offerte H. Ed. Mog. nogmaals op alle de bygebragte en zoo dikwils herhaalde gronden blyven persisteren: verzoekende hunne gezamentlyke Mede-Bondgenooten wederzyds, by alles wat Hoogstdezelve in het welzyn van het Gemeene Vaderland eenig belang doed stellen; by de onderlinge liefde en bescherming, die de vereenigde Ledematen van dien, op het naauwste aan den anderen moet verbinden; tog eindelyk eens gehoor te willen geven aan de billyke repraesentatien van eene Provincie, die, van den aanvang der Unie, getoond heeft, en zonder ophouden wenscht te toonen, onder een afgebroken genot van hare duurgekogte Vryheid, Hoogheid en Voorregten, alles wat mogelyk is, nevens hare Mede-Geconfoedereerden, te willen helpen aanwenden, wat tot het *behoud en voorspoed van dit Gemeene Best*, zoo wel als tot *eene gepaste conservatie van den Band van Eenigheid*, naar mate van een ieders vermogen, kan worden toegebragt; en die nu *alles* heeft in het werk gesteld en aangeboden, wat van *hare* zyde doenelyk is, om eene gevreesde confusie in de tegenwoordige omstandigheden voor te komen!

Terwyl H. Ed. Mog. van de Patriottische gevoelens Hunner Mede-Bondgenooten verhopen: dat Hoogstdezelve, ponderende de allernadeeligste en pernicieuse gevolgen van de geïtereerde comminatoire Resolutien, waarby deze Provincie met *constrainte van overmagt* word bedreigd, verre zullen zyn van aan de Posteriteit een voorbeeld te willen

geven, dat de *Algemeene Vryheid*, te gelyk met de eerste en voornaamste gronden der Unie, totaal zoude subverteren 1): Dat, om deszelfs consequentien en gevolgtrekkingen, voor ieder Lidt van het Bondgenootschap even hoogst-praejudiciabel zoude zyn: zynde H. Ed. Mog., om voor de laatste maal nog een' aller evidenste preuve te geven, van derzelver ware intentien, om de altyd en vooral tegenwoordig zoo hoognoodige harmonie, zynde de voorname Grondsteun, waar op het Gebouw van den Staat gevestigd kan blyven, te helpen conserveren, wel zoo verre geïnclineerd, om, gelyk hier voren gezegd is, persisterende by H. Ed. Mog. te meermalen gemelde Resolutie van 1 Maart 1770, en speciaal insterende op eene met het allergrootste en indisputabelst regt gevorderde vermindering van Quote, te declareren, dat, by aldien de door Zyne Hoogheid, ingevolge deze Delatie, te doene Decisie, onverhoopt op een temporeel Soulaas mogte uitkomen, H. Ed. Mog. gedurende den tyd van zoodanig Soulaas, gesupponeerd, dat deze Provincie door geene verdere Calamiteiten overvallen worde, en hare Financien daar door niet in ergere omstandigheden geraken, dan ten tyde van de te doene Decisie van Zyne Doorlugtige Hoogheid, Hun aandeel in de ordinaire Lasten van de Unie gaarn willen helpen dragen, onverminderd H. Ed. Mog. vrye deliberatien over de Jaarlyksche Generale Petitien en Staten van Oorlog, even gelyk aan ieder der Bondgenooten wettig competeerd.

Moetende egter H. Ed. Mog. daar by declareren, dat met opzigt tot de te doene Extraordinaire Petitien, dezelve daar in geen verder consent zullen kunnen dragen, immers haar aandeel daar in contribuëren, dan voor zoo verre H.

---

1) „Het stuk der evenredigheid in het opbrengen der lasten van het Bondgenootschap — tot in onze dagen een onderwerp van menigvuldige geschillen welke somtijds de grondslagen van 't Gemeenebest hebben doen beven." VAN DE SPIEGEL, *Bundel van onuitg. Stukken*, II. 139.

Ed. Mog., of door eene vermindering van hare Provinciale Quote, of door een geproportionneerd Soulaas, daar toe zouden mogen worden in staat gesteld. Met expresse protestatie nogthans, dat H. Ed. Mog. tot dit nader en overbodig Declaratoir geenzins gekomen zyn, uit hoofde der boven aangehaalde en nu gedane irreguliere bedreigingen; maar alleenig om de Bondgenooten nog nader en ten vollen te overtuigen, dat aan dezelve niets dierbaarder is, als de bevordering van eensgezindheid, en het daar aan onafscheidelyk verknogte welzyn van de Republicq.

Secreet.

XVIII. *Extract uit het secreet Register van de Resolutien der Heeren Staten van Zeeland.*

Den 6 *Juny* 1771.

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd uit naam van Heeren Commissarissen, hebbende, ingevolge en ter voldoening aan H. Ed. Mog. Resolutie Commissoriaal van den 28 der jongstledene Maand, geëxamineerd eene Missive van de Heeren D. W. VAN LYNDEN en P. J. VAN BRAKELL, twee der Heeren Ordinaris Gedeputeerde wegens deze Provincie ter Generaliteit, geschreven in den Haag den 24 dierzelve Maand, concernerende het op den 23 te voren aldaar naar d'inclinatie der zes andere Provincien ter conclusie gebragt Point van de bewuste Delatie van het werk van dezer Provincie's Financien aan de Decisie Zyner Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder.

Voorts het nevens dezelve Missive gevoegd geweest zynde Rapport van de Heeren BRANTSEN, QUARLES, D'ABLAING-GIESSENBURG, PESTERS en GILLES, Hunner H. Mog. Bezending naar deze Provincie uitgemaakt hebbende Gedeputeer-

den, den 23 voorsz. ter Hooggemelde Vergadering uitgebragt; mitsgaders H. Ho. Mog. daar op onmiddelyk dien conform genomene Resolutie, waar by Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder verzoeken, van op Zig te willen nemen om door Hoogstdeszelfs Uitspraak te decideren, hoedanig en op welke wyze de Provincie van Zeeland in hare tegenwoordige situatie, provisionelyk door de Bondgenooten zoude behooren te gemoet gekomen en in staat gesteld te worden, om nevens Dezelve aan hare verpligting in het dragen der lasten van de Unie te kunnen voldoen.

En wyders by die gelegenheid nog hebbende geëxamineerd het, met betrekking tot de voorsz. by meerderheid geconcludeerde forme van Delatie, op den 3 dezer Maand, ter Vergadering schriftelyk geproponeerde der Heeren van Middelburg, ten einde van wegen H. Ed. Mog. daar tegen op het kragtigst ter Vergadering van H. Ho. Mog. mogt worden geprotesteerd.

Dat Heeren Commissarissen wel van oordeel zouden zyn, dat de voorsz. ter Generaliteit by de zes Provincien genomene conclusie, is van zoodanigen aart, dat H. Ed. Mog. dezelve geenzins kunnen erkennen als eene Resolutie volgens de grouden van de Unie genomen, maar in tegendeel zoo informeel, dat H. Ed. Mog. niet alleen tegen dezelve, zoo dra maar immers mogelyk, en in zeer sterke en nadrukkelyke termen, met alle regt zouden kunnen protesteren; en declareren, dat H. Ed. Mog. zig geregtigd oordeelen om aan de Decisie, die door Zyn Hoogheid uit hoofde derzelve zoude mogen worden gedaan, en hoe die uitvallen mogte, niet te defereren: dan dat aan Heeren Commissarissen 't effens was voorgekomen, dat wel, door 't voorsz. middel, de Souverainiteit van H. Ed. Mog. als een Mede-Lidt van het Bondgenootschap competerende in allen deele zoude worden geconserveerd, dog dat 't effens door zoodanig absolut declaratoir, de eensgezindheid in het Bondgenootschap zoo

hoog noodig verder zoude worden agteruit gesteld, en zy Heeren Commissarissen daarom van oordeel zouden zyn, geconsidereerd dat H. Ed. Mog. by derzelve Resolutie van den 1 Maart 1770, hebben gelieven Zyne Doorlugtige Hoogheid te verzoeken, wel op Zig te willen nemen de Decisie, welke vermindering van Quote of ander temporeel Soulaas provisionelyk aan de Provincie van Zeeland, in hare tegenwoordige situatie, door de Bondgenooten behoord te worden geaccordeerd: dat H. Ed. Mog. by zoodanig Protest over de nietigheid dezer conclusie, en daar op te volgen Decisie zouden kunnen verklaren, zulks te doen in zoo verre dezelve Uitspraak verder zoude mogen gaan, als H. Ed. Mog. volgens Hunne bovengemelde Resolutie van 1 Maart 1770, waar in volgens H. Ed. Mog. Resolutie van den 26 April jongstleden geene verandering is kunnen gemaakt worden, verklaard hebben genegen te zyn dezelve Decisie aan Zyne Doorlugtige Hoogheid op te dragen.

Dat H. Ed. Mog. dienvolgens, naar d'idée der Heeren Commissarissen, de Heeren Ordinaris Gedeputeerden wegens deze Provincie ter Generaliteit, onder inhæsie van derzelver reeds genomene approbatoire Resolutie van den 28 Mey jongstleden, met relatie tot de conduite van den by het nemen der bovengemelde H. Ho Mog. Resolutie alleen tegenwoordig geweest zynde Heere VAN BRAKELL, zouden kunnen gelasten, omme ter Vergadering Hunner Ho. Mog. uit H. Ed. Mog. naam te declareren, dat H. Ed. Mog. met de uiterste surprise en bevreemdinge, uit de door denzelven Heere ter deliberatie Hunner Ed. Mog. Copielyk overgenomene Resolutie, welke H. Ho. Mog., op den 23 der afgeloope Maand Mey, hebben goedgevonden, by meerderheid van zes Provincien te nemen, op het ten zelven dage ter Generaliteit uitgebragt nader Rapport van den Heere BRANTSEN en verdere Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden in de Bezendinge naar deze Provincie geweest zynde, concernerende het be-

wuste Point der Delatie aan Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder, over de situatie van dezer Provincie's Financiën, ontwaar zyn geworden, dat Hooggemelde H. Ho. Mog. het voorsz. Point tegen het ingebragt Advis van deze Provincie, van den 1 Maart 1770, met zoo vele bondige redenen by H. Ed. Mog. Missive van den 25 October van het zelve Jaar geadstrueerd, zonder dat eenige convincante persuasien nog in het Rapport, den 5 December daar aan volgende, ter Vergadering Hunner Ho. Mog. uitgebragt, nog in de opgevolgde successive Propositien en Memorien door opgemelde Hoogstderzelver naar herwaards gecommitteerd geweest zynde Heeren, zoo mondeling in Hunner Ed. Mog. Vergadering, op den 12 January dezes Jaars gedaan, als nader *in scriptis* overgegeven, ter contrarie gevonden zyn, die in staat konden zyn, om H. Ed. Mog. van Derzelver welgefundeerde sustenue te doen afgaan.

Dat H. Ed. Mog. deze conclusie houdende voor ten eenemaal informeel, als genomen over een Point, waar in geene overstemming plaats konde hebben, en waar in boven al deze Provincie tot het compromitteren van *Haar* different aan eene Uitspraak notoir zoude hebben moeten concurreren en bewilligen, eer men tot het nemen eener conclusie deswegens konde overgaan, en eer men dezelve konde adsubjecteren aan eene zoo solemnele en sterke verbintenis, als by 't Rapport van den 3 November 1769 is voorgeslagen, zig onvermydelyk genoodzaakt vinden, tot conservatie van de Hoogheid en Souverainiteit van deze Provincie, en ten einde alle illatien van homologatie en acquiëscement, uit een ontydig stilzwygen te formeren, te benemen, tegen de vorengemelde informele conclusie ter Vergadering van H. Ho. Mog. te protesteren en dezelve tegen te spreken, onder expres declaratoir, dat, by aldien Zyne Doorlugtige Hoogheid onverhooptelyk, uit hoofde dier Resolutie eenige Decisie

mogte doen, H. Ed. Mog. zig uit kragte van eene zoo onwettige Resolutie tot de vorengemelde verbintenis geenzins gehouden rekenen, nog gezind zyn daar aan te defereren, indien dezelve Decisie verder zoude mogen gaan, als H. Ed. Mog. volgens derzelver Resolutie van den 1 Maart 1770 verklaard hebben, genegen te zyn, dezelve aan Zyne Doorlugtige Hoogheid op te dragen, en zulks als nog by dezen op denzelven voet doen:

Dat ook H. Ed. Mog. zig met het grootste regt moeten verwonderen, dat H. Ho. Mog. van zoo eene deze Provincie in dien merkelyken graad concernerende Resolutie geene directe kennis aan H. Ed. Mog. hebben laten toekomen; 't geen H. Ed. Mog. allezins noodig en met de goede orde der Regering overeenkomstig oordeelen te wezen.

Dat verder Heeren Commissarissen zouden vermeenen, dat H. Ed. Mog. van deze Hunne genomene Resolutie aan den Heere Erf Stadhouder, met toezending van Copie derzelve, behoorden kennis te geven en by Hoogstdenzelven op het gansch vrundelykste en niet min ernstigste te insteren, omme ter conservatie van de harmonie tussen de Bondgenooten, en om H. Ed. Mog. buiten de noodzakelykheid te stellen om tot derzelver leedwezen over te gaan tot mesures, die aan de overige Bondgenooten onaangenaam zouden moeten zyn, in Hoogstdeszelfs te doene Decisie niet verder te willen gaan, als uit het gemanifesteerd sentiment Hunner Ed. Mog. aan Hoogstdenzelven, zoo in qualiteit als Erf-stadhouder van de respective Provincien, als bysonder in die van Eerst' Edelen dezer Provincie, ten vollen bekend is. Leggende zy Heeren Commissarissen nevens dit Rapport over eene Concept-Missive aan Zyne Doorlugtige Hoogheid ten dien einde geconcheerd.

XIX. *Relatif tot de secrete State-Notulen van* 6 *Juny* 1771.

Doorlugtig Hoog-gebooren Vorst en Heere!

Niet weinig waren Wy gesurpreneerd, door de Heeren Onze Ordinaris Gedeputeerden, by derzelver Missive van den 24 Mey jongstleden, den 28 dier zelve Maand in Onze Vergadering gelezen, zonder daar van door H. Ho. Mog. zelve directe tyding te mogen bekomen, te vernemen, H. Ho. Mog. Resolutie, by meerderheid van 6 Provinciën genomen, op het, ten zelven dage, ter Generaliteit uitgebragt nader Rapport van den Heere BRANTSEN en verdere Heeren H. Ho. Mog. Gedeputeerden in de Bezending naar deze Provincie geweest zynde, concernerende het bewuste Point der Delatie aan Uwe Doorlugtige Hoogheid als Erf-Stadhouder, over de situatie van dezer Provincie's Financien, tegen Ons ingebragt Advis van den 1 Maart 1770, met zoo veel bondige redenen by Onze Missive van den 25 October van het zelve Jaar geadstrueerd, zonder dat eenige convincante persuasien, gelyk Wy vermeinen, nog in het Rapport, den 5 December daar aan volgende ter Vergadering Hunner Ho. Mog. uitgebragt, nog in de successive Propositie en Memorien door Hoogstdezelve Heeren Gedeputeerde alhier, zoo mondeling in Onze Vergadering gedaan, als nader *in scriptis* overgegeven, gevonden zyn, die in staat konden zyn om Ons van Onze welgefundeerde sentimenten te doen afgaan.

Ofschoon Wy Uwe Doorlugtige Hoogheid sinceerlyk kunnen betuigen, ten vollen gepersuadeerd te zyn van de aequitable sentimenten van Uwe Doorlugtige Hoogheid,

die niet zullen toelaten, dat Uwe Doorlugtige Hoogheid eenige Decisie zoude doen, welke aan deze Provincie, Onze zoo zeer geaccableerde Financie en den welstand Onzer al te zwaar bezwaarde Ingezetenen praejudiciabel zoude kunnen wezen, ja in tegendeel verzekert zyn, dat Uwe Doorlugtige Hoogheid, als het eerste Lidt van Staat in Onze Vergadering, ten vollen overtuigd zyt, dat Ons niets anders, ter herstelling van Onze Financien helpen kan, als eene vermindering van Quote of ander toereikend Soulaas van de Bondgenooten, en daarom niets anders als eene voor Ons gunstige Decisie kunnen verwagten; hebben Wy Ons egter genoodzaakt gevonden, de Heeren Onze Gedeputeerden ter Generaliteit te gelasten, om tegen dezelve Resolutie, ter conservatie van Onze Wettige Souverainiteit en ten einde alle illatie van homologatie en acquiëscement, uit een ontydig stilzwygen te formeren, te benemen, te doen protesteren, als informeel, conform aan de Copie-Resolutie, welke Wy de eer hebben aan Uwe Doorlugtige Hoogheid mits dezen te laten toekomen.

Overbodig zouden Wy het oordeelen, indien Wy de gronden, waar op Wy deze H. Ho. Mog. Resolutie informeel noemen, by deze Missive zouden detailleren; dezelve zyn aan Uwe Doorlugtige Hoogheid uit Onze Resolutien, mitsgaders de successive ingekomene Rapporten van Besognes en Advisen der Leden, over dit geheele werk, als een Mede-Lidt Onzer Vergadering ten vollen bekend: en Wy vleyen Ons, dat dezelve, gevoegd by Uwe Doorlugtige Hoogheids welgezindheid tot Onze Provincie, wel van dat voor Ons gewenscht succes zullen zyn, dat Uwe Doorlugtige Hoogheid, volgens Onze vriendelyke en niet min ernstigste instantien, welke Wy mitsdezen aan Uwe Doorlugtige Hoogheid doen, in Hoogstdeszelfs Decisie niet verder zal gelieven te gaan, als Wy volgens Onze Resolutie van 1 Maart 1770 verklaard hebben genegen te zyn dezelve aan

Uwe Doorlugtige Hoogheid op te dragen, en zulks nogmaals by dezen op denzelven voet doen. Waar mede, &c.

Exhibitum den 30 *October* 1771.

XX. *Decisie van Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder in dato* 30 *October* 1771., *met betrekking tot het werk der Financien van de Provincie Zeeland. Relatif tot de State Notulen van* 4 *November* 1771.

Zyne Hoogheid, uit kragte der Delatie van de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, vervat in Hoogstderzelver Resolutie van den 23 Mey dezes Jaars, waar by Zyne Hoogheid verzogt is, wel op Zig te willen nemen, om, door Hoogstdeszelfs Uitspraak, te decideren, hoedanig en op welke wyze de Provincie van Zeeland in hare tegenwoordige situatie, provisionelyk, door de Bondgenooten zoude behooren te gemoet gekomen, en in staat gesteld worden, om, nevens Dezelve, aan hare verpligting in het dragen der Lasten van de Unie te kunnen voldoen, gezien ende geëxamineerd hebbende de Stukken tot deze Zaak gehoorende, en van wegen Hooggemelde Hunne Hoog Mogende aan Hoogstdenzelven ter hand gesteld; heeft, na rype deliberatie en serieuse overweging van al het gunt ten dezen in aanmerking behoorde te komen, goedgevonden, by wege van Uitspraak mits deze te verklaren:

Dat de Provincie van Zeeland, provisionelyk, voor den tyd van zeven eerstkomende Jaren, aanvang nemende met het aanstaande Jaar 1772, en zullende expireren met het einde van het Jaar 1778, by de verdere Bondgenooten in het dragen der Lasten van de Unie zal worden gesoulageerd en te gemoet gekomen door middel van het Jaarlyks Profyt van de *volle* Post voor de Fortificatien buiten de Provincien,

ter somma van driemaal honderd duizend guldens, op den Ordinaris Staat van Oorlog voorkomende; met dien verstande, dat de Provincie van Friesland, ter zake van den minvoordeeligen toestand harer Financien, van de reële contributie in het opgemelde Soulaas zal blyven geëximeerd, en by continuatie haar aandeel in de voorsz. Post ter somma van gl. 34638 : 0 : 0 zal profiteren. 1) En dat, dienvolgende, by het formeren van de Staten van Oorlog voor het aanstaande Jaar 1772 en voor de verdere Jaren, waar in dit Soulaas by de Provincie van Zeeland zal worden genoten, de gemelde Post voor de Fortificatien buiten de Provincien tot de somma van gl. 334638 : 0 : 0 zal worden verhoogd, en dat van deze alzoo verhoogde Post eene somma van *driemaal honderd duizend* guldens op de Provincie van Zeeland, en het overige tot *vier en dertig duizend zes honderd agt en dertig* guldens op de Provincie van Friesland gerepartitieerd zal worden.

Dat de Heeren Staten van Zeeland, gedurende den opgemelden tyd, en onder het genot van dit toegelegd Soulaas, verpligt zullen zyn alle mogelyke efforts, met de gesteldheid van hare Provincie bestaanbaar, te adhiberen en dadelyk in het werk te stellen, om hare Provinciale Financien, door vermeerdering van de Inkomsten, en vermindering der Uitgaven, zoo veel doenlyk, te verbeteren, ten einde de verdere Bondgenooten alzoo overtuigd mogen worden van den ernst en iever, met welken by Hooggemelde Heeren Staten

---

1) Terwijl men klaagde, dat de belastingen in Friesland naar evenredigheid „zwarer" waren dan in Zeeland, beweerden anderen, „dat 's Lands Regten in Friesland door de begoedigste Ingezetenen, quam maxime, worden *gefraudeerd.*" Z. den geheel in VAN DE SPIEGEL's geest gestelden naamloozen *Brief van een S...'s* (Stichts) *Heer aan een Vriend in Zeeland, ter beantwoordinge van enige opgegeve vragen.* Utrecht 1772, bl. 4, en over 's Prinsen uitspraak, bl. 15. Er wordt daar ook nog van Brieven van een *Fries* en van een *Hollander* over het geschil met Zeeland, gewag gemaakt.

het redres van het zoo zeer vervallen Financie-wezen van hare Provincie zal zyn behartigd.

Dat, om van dien ernst en van de uitwerkinge der aan te wendene efforts naar behooren te doen consteren, dezelve Heeren Staten gehouden zullen zyn, tydig, voor de expiratie van het bovengenoemde termyn, en wel binnen de eerste zes Maanden van het Jaar 1778, aan de Heeren Gedeputeerdens van Hunne Hoog Mogende en den Raad van State, by eene specifique en gedetailleerde Opgave der Inkomsten en Lasten van de Provincie, gemunieerd met de behoorlyke verificatoire Documenten, open te leggen en te exhiberen den waren en præciesen staat, waar in de Financien van hare Provincie zig als dan zullen bevinden.

En dat, wanneer zulks aan de zyde der Heeren Staten van Zeeland geprésteerd wezende, uit het Rapport daar van ter Vergadering van Hunne Hoog Mogende uit te brengen, ten genoegen van de overige Bondgenooten, naar reden en billykheid zal zyn gebleken van de efforts, by dezelve Heeren Staten tot verligting van hare bezwaarde Financien, tot verbetering harer Provinciale Huishouding, en tot vermindering van een als dan nog subsisterend Provinciaal kort zullen zyn aangewend, in dat geval, en verder of anders niet, het boven gefixeerde Soulaas op den voet als voren, voor een gelyk getal van nog andere zeven Jaren, en dus tot den Jare 1785 inclusief, by opgemelde Provincie, Jaarlyks, geprofiteerd en genoten zal worden.

Gedaan in 's Gravenhage den 30 October 1771.

(Geteek.) W. Pr. van Orange.

XXI. *Missive van de Heeren Staten van Zeeland aan Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heer Erf-Stadhouder geschreven den 22 November* 1771, *op het subject van de by Hoogstdenzelven gedane Uitspraak met relatie tot het werk van dezer Provincie's Financien; en van de anterieure offerte aan Hooggedagte Heeren Staten van* 100000 *gls. uit Hoogstdeszelfs eigene Gelden, zonder Intrest, &c., mitsgaders tot kennisgeving van de maatregulen by H. Ed. Mog. beraamd, om Hoogstderzelver nu verder volledig en gaaf gedragen Consent in de Staten van Oorlog voor den gemelden Jare, met dadelyke Furnissementen te kunnen praesteren.*

Doorlugtig, Hoog-geboren Vorst en Heer!

By eene Hunner Hoog Mogende Missive van den 30 der voorledene Maand October geïnformeerd zynde geworden, dat het Uwe Doorlugtige Hoogheid behaagd heeft een' Uitspraak, over de wyze, op welke Onze Provincie, in hare tegenwoordige situatie, provisionelyk door de Bondgenoten behoord te gemoet gekomen en in staat gesteld te worden, om aan hare verpligtinge in het dragen der Lasten van de Unie te kunnen voldoen, na rype deliberatie en serieuse overweginge van de verscheidene in die materie voorkomende objecten, te doen, en aan Hun Hoog Mogende by Missive van denzelven datum te laten toekomen: kunnen Wy niet afzyn, nevens Hun Hoog Mogende, Uwe Doorlugtige Hoogheid Onze hartgrondige dank-erkentenis te betuigen, voor de veelvuldige moeite in dezen geadhibeerd, als mede voor Hoogstdeszelfs Land-Vaderlyke zorge, welke Uwe Doorlug-

tige Hoogheid hier mede getoond hebt, *en* voor de conservatie van den Band van Unie in dit Gemeene Best, *en* te gelyk voor het belang dezer Provincie; welke Wy in Hoogstdeszelfs aanhoudende protexie en goede genegentheid nogmaals aanbevelen.

Wy hebben de eer by dezen aan Uwe Doorlugtige Hoogheid te communiceren, dat Wy, by Onze Missive van heden aan Hun Hoog Mogende geschreven, onder zekere, uit Onze Resolutie van den 1 Augustus jongstleden noodwendige voortgevloeide reflexien op de Delatie, uit welker hoofde de gedagte Uwe Doorlugtige Hoogheids Uitspraak is gedaan, gedeclareerd hebben, uit aanmerking, dat door de schikkinge by Uwe Doorlugtige Hoogheid in dezen gemaakt, een merkelyk Soulaas aan Onzer Provincie's Financien zal worden toegebragt, dit arrangement te amplecteren, in zoo verre het zelve is conform aan Onze Delatie en Resolutie van den 1 Maart 1770; en onder afwagtinge van de veranderinge, welke daardoor in de Repartitie van Zeeland op den Staat van Oorlog zal worden gemaakt, mitsgaders onder reserve van Onze vrye deliberatien op de beiden Staten van Oorlog, zoo voor het aanstaande Jaar, als voor het vervolg: terwyl Wy Ons verzekerd houden, dat het Uwe Doorlugtige Hoogheid wel gunstig zal willen behagen, het daar henen te dirigeren, dat tot vinding van dat Soulaas, van de Repartitie dezer Provincie worden afgenomen zoodanige Posten, waar op Wy tot nu toe het minste hebben geprofiteerd, om dus van 't voorsz. Soulaas te meer effect te kunnen hebben.

Nog hebben Wy de eer, by dezen, aan Uwe Doorlugtige Hoogheid kennis te geven, dat Wy, ter beantwoording aan Uwe Doorlugtige Hoogheids goede intentien Onswaards, onder reserve van de vrye Consenten van de respective Provincien, die Wy vermeenen aan dezelve, volgens de gronden van de Unie en het constant gebruik te competeren, by

Onze Resolutie van heden, hebben goedgevonden Ons bepaald Consent van den 1 Augustus dezes Jaars, te ampliëren en te brengen tot een volledig en gaaf Consent, tot het praesteren van 't welk, Wy Ons, hoewel niet zonder verder bezwaar van Ons zoo merkelyk agterwezen, zullen zoeken in staat te stellen.

Wy gaan over om aan Uwe Doorlugtige Hoogheid te melden, de maatregulen by Ons gearresteerd, om Ons nu verder volledig en gaaf gedragen Consent in de Staten van Oorlog voor dit loopende Jaar, met dadelyke Furnissementen te kunnen praesteren; waar toe Wy, gelyk Uwe Doorlugtige Hoogheid ten vollen geconvinceerd zyt, buitengewone Middelen hebben moeten employeren, zoo wel als om het Comptoir Generaal dezer Provincie nog dit Jaar gaande te kunnen houden, nadien het te percipiëren Soulaas maar zal aanvang nemen met het aanstaande Jaar 1772.

Het is daarom, dat Wy, boven en behalven de by Ons, op den 18 dezer reeds gearresteerde Negotiatie van een 18 Ampt-Furnissement, mitsdezen nog, met eene opregte dankbaarheid, declareren, gaarne te zullen accepteren, en gebruik maken van Uwe Doorlugtige Hoogheids offerte, waar by het Hoogstdenzelven, op eene allergracieuste wyze, die Wy aanmerken als een blyk van Hoogstdeszelfs ware toegenegentheid en teederste voorzorge voor het welzyn Onzer Provinciale Financien, behaagd heeft aan Ons, ter gemoetkoming van Onze noodwendige en geen uitstel lydende uitgaven, reeds in het laatst van den Jare 1770, en vervolgens bij reiteratie, aan te bieden de dispositie over, en het gebruik van eene somma van *eenmaal hondert duizend guldens*, uit Hoogstdeszelfs eigene Gelden, zonder daar voor eenigen Intrest te praetenderen en alleenig op conditie van restitutie van het voorsz. Kapitaal, tyde wanneer het Onzer Provincie's Kasse zoude conveniëren:

Waar voor Wy, onder verzekering, van het voorsz.

Kapitaal, zoo dra het Ons doenlyk is, weder met alle dankbaarheid aan Uwe Doorlugtige Hoogheid te zullen laten toekomen, bereid zyn, aan Uwe Doorlugtige Hoogheid over te geven eene Obligatie, waar van eene Concept-Extensie aan Hoogstdenzelven mitsdezen laten geworden, om Uwe Doorlugtige Hoogheids goedvinden daar op te mogen vernemen.

Hebbende Wy nog verder recours moeten nemen tot een Middel bevorens by Ons in gelyke noodige omstandigheden ook gebruikt, en by Onze secrete hier nevens gevoegde Resolutie van heden vermeld, waar toe Wy Ons refereren.

Waar mede:

Doorlugtig Hoog-geboren Vorst en Heer! zullen Wy God Almagtig bidden, Uwe Doorlugtige Hoogheid, lange Jaren, by gewenschte Lyfsgezondheid en vermeerderinge van allen Vorstelyken Welstand en Eere te willen behouden. In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 22 November 1771.

Uwe Doorlugtige Hoogheids Goede Vrienden,

De Staten van Zeeland,

Ter Ordonnantie van Dezelve.

XXII. *Missive van de Heeren Staten van Zeeland van den 22 November 1771, aan H. Ho. Mog., ter beantwoording van Hoogstderzelver Missives, den 17 en 30 October te voren aan Hooggemelde Heeren Staten geschreven zoo met relatie tot het werk van der voornoemde Provincie's Consent in de Staten van Oorlog voor den gemelden Jare, als nopens de gedane Uitspraak by Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Erf-Stadhouder over het different aangaande derzelver Provincie's Financien.*

Hoog Mogende Heeren!

Wy hebben ontfangen Uwer Ho. Mog. Missive van den 17 der laatst gepasseerde Maand October, by dewelke U Ho. Mog., na het praemitteren van een verhaal van 't geen door de Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Gelderland in de Vergadering van U Ho. Mog. is voorgedragen, opzigtelyk tot Ons laatste Consent in de beide Staten van Oorlog, en van het geen door U Ho. Mog. daar op is in het werk gesteld; Ons kennis geven, dat U Ho. Mog. den Raad van Staten hebben verzogt en geauctoriseerd, omme het montant van alle zoodanige Posten, als op den Ordinaris Staat van Oorlog voor het loopende Jaar, ter repartitie van Onze Provincie zyn gebragt, dog in welker betalinge Wy alleen tot en met den 1 Augustus laatstleden, en verder niet, hebben geconsenteerd, te willen doen opmaken, en zulks geschied zynde, de somma welke alle dezelve te samen, voor de 5 laatste Maanden van dit Jaar zullen uitmaken, voor rekening en ten laste van Onze Provincie, ten Comptoire Generaal van de Unie te doen negotiëren, tegen zoodanige Interessen, als tot hier toe gegeven zyn; en ver-

volgens uit die Penningen successivelyk te laten doen de betalinge van alle de voorsz: Posten, in welker voldoeninge, Wy sedert den voorsz. 1 Augustus laatsleden zijn verbleven in gebreken; met verdere auctorisatie op welgemelden Raad van Staten, omme van het import van die genegotieerde Penningen, met de Interessen van dien daar by gerekend, aan Ons kennis te geven, met verzoek en instantie, omme dezelve Penningen aanstonds, immers uiterlyk voor t' einde van dit loopende Jaar ten Comptoire Generaal van de Unie, ten einde voorsz. te willen doen furneren en rembourseren, tegen overneminge van de Ordonnantien en Quitantien der betalingen, welke daar omtrent gedepecheerd en gegeven zullen zyn; en eindelyk met specialen last en auctorisatie op meergemelden Raad van State, omme, wanneer onverhoopt Wy van te doen 't gunt voorz. is mogten blyven in gebreken, na expiratie van het loopende Jaar, het rembourssement van de voorsz. somme van Penningen, van Onze Provincie te mogen verhalen by executie, en zulks door alle zoodanige middelen, als by welgemelden Raad van State, met communicatie en overleg van Zyne Hoogheid den Heere Erf-Stadhouder meest convenabel en oirbaar zullen worden gevonden; waar toe U Ho. Mog. wel speciaal Hooggemelde Zyne Hoogheid hadden verzogt, in dien gevalle met Deszelfs gezag en authoriteit wel te willen contribuëren.

Zoo Wy ooit redenen gehad hebben Ons te verwonderen, het is nu. daar U Ho. Mog. het Consent door Ons den 1 Augustus laatstleden, hoewel maar gedeeltelyk, egter nog boven Ons vermogen, in de Staten van Oorlog gedragen, als *eene verregaande irregulariteit* geliefden te qualificeren, en te gelyk hebben kunnen goedvinden te procederen tot demarches waar van Wy gerustelyk vertrouwen, dat, zoo lange deze gezegende Republicq hare consistentie heeft gehad, geene voorbeelden voor handen zyn; en die Wy, dezelve op het sterkste disavouërende en daar tegen prote-

sterende, declareren te houden als geheel aliëen van de loffelyke Constitutie van dezen Staat en ten uitersten praejudiciabel aan de Hoogheid en Vryheid der Souveraine Landschappen welker vereeniging dit gelukkig Gemeene Best uitmaakt.

Demarches die Ons te meer surpreneren, om dat Heeren Gedeputeerde van zes Provincien, die benevens de Onze Uwer Ho. Mog. Vergadering composeren van zig hebben kunnen verkrygen, om, zonder eene zaak van dat gewigt, daar U Ho. Mog. zelfs erkennen, dat de Grondwetten van de Unie in geconcerneerd zyn, over te nemen en te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Principalen, en zoo Wy vermoeden, zonder specialen last van Hoogstdezelve, immediaat by het uitbrengen van een Rapport dienaangaande, eene Resolutie te nemen, waar omtrent de voorzigtigheid zekerlyk vereischt hadde, dat, in omstandigheden van die delicatesse, dezelve niet, dan na rype deliberatie der gezamentlyke Bondgenooten, hadde behooren genomen te worden.

Een' handelwyze, gelyk Wy vermeinen, zoo wel voor de overige als Onze Provincie, zeer te apprehenderen, en waarvan Wy, by Onze Resolutie van den 23 July 1717 ter Vergadering van U Ho. Mog. op den 18 Augustus van het zelve Jaar ingebragt, Ons reeds aliëen betoond hebben, en dezelve inhaererende nog geheel afkeerig van zyn: hebbende daarom de Heeren Onze Ordinaris Gedeputeerde ter Vergadering van U Ho. Mog. occuperende, by Onze Resolutie van heden gelast (gelyk aan U Ho. Mog. uit de daar van te doene opening zal consteren) ter Vergadering van U Ho. Mog. voor te dragen en aan te houden, dat het gewigtig point van overstemming, waar over te meermalen geschillen tussen de Provincien zyn gerezen, en onder vele andere een defect in de Regering is, 't welk verbetering vereischt, conform de Unie en de Grondwetten van de Republicq, eens

finaal moge worden gereguleerd en op eenen vasten voet gebragt.

En eindeling demarches, waar van Wy, met gegronde redenen vertrouwen, dat Zyne Doorlugtige Hoogheid, hoe zeer daar toe door U Ho. Mog. verzogt, nimmer de hand zoude kunnen of hebben willen leenen.

Des U Ho. Mog. het Ons ten goeden zullen gelieven te houden, als Wy zeggen dat U Ho. Mog. onbevoegd zyn zoodanige verzoeken aan en auctorisatien op den Raad van Staten in de omstandigheden, waar in de zaken tusschen U Ho. Mog. en Ons, zig tegenwoordig bevinden te doen en verleenen.

Indien U. Ho. Mog. zoo als Wy billyk oordeelen, alvorens tot zoo eenen gewigtigen stap over te gaan, de Grondwetten van de Unie hadden geraadpleegd, Wy houden Ons verzekerd dat U Ho. Mog., wel verre van die tot een grond te leggen van derzelver aan Ons gecommuniceerde Resolutie, zig zouden overtuigd gevonden hebben, dat niets meer met de Unie strydig kan zijn.

Wy bevinden wel, dat U Ho. Mog. zeggen, dat de Grondwetten van de Unie zoodanige middelen aan de hand geven, als U Ho. Mog. in deze situatie tegen Ons hebben willen emploiëren; dog, mogen Wy met regt vragen, is zoodanige eene bloote adsertie van U Ho. Mog. genoeg om het emploi van dusdanige middelen te justificeren? en hadden U Ho. Mog. niet in allen gevalle beter gedaan, om te tragten Ons door het specificq opgeven van die Grondwetten daar van te overtuigen? gelyk Wy van Onze zyde geene zwarigheid zullen maken, om aan U Ho. Mog. open te leggen de gronden, op welke Wy verder funderen Onze sustenue, welke Wy by Onze vorige Missive van den 7 October jongstleden U Ho. Mog. reeds hebben te kennen gegeven; namentlyk dat Wy van Derzelver gevoelens ten eenemaal discreperen op het point, of namentlyk de respective Provincien Jaarlyks

eene vrye deliberatie hebben over derzelver Consent in de beide Staten van Oorlog, ja dan neen: waaruit dan profluëerd een nader onderzoek, of eene Provincie door middelen van executie mag bedwongen worden tot betaling van Lasten, *waar in dezelve niet heeft bewilligd.*

Wy stellen dan buiten twyffel te zyn, dat de vryheid in het stuk van Consenten onder de Regeringe der magtige Vorsten, Hertogen, Graven en Heeren der nu verbonden Landschappen, van ouds af altoos is geconsidereerd geweest, als het sterkste bolwerk tegen eene indringende overheersching, en ook altoos is gemainteneerd met dien yver als de uitstekenheid van zoodanig een voorregt van 's Lands Staten vorderde; dat het nu geenzins te vermoeden is, dat Onze Voorouders hun goed en bloed zouden gespild hebben om door het uitdryven der Vorstelyke Regeringe eene vryheid te vestigen, die oneindig minder zoude zyn, dan zy te voren hadden. 1)

Dat ook onder de Staats-Regeringe van de eerste tyden af, de *Petitien* welke tot onderhoud van de Gemeene Zake gedaan wierden, altoos geconsidereerd zyn van denzelven aart als de Vorstelyke *Beden*, en daarby zyn vergeleken, gelyk af te nemen is uit het 9 Articul van de oude Instructie voor den Rade van Staten van den 12 April 1588, en het 17 Articul van de Instructie voor denzelven Rade van 1651, alwaar gestatueerd word, dat men tegen de gebrekige Provincien zal procederen, *gelyk in deze Landen voor 's Princen Beden en Penningen gewoon is geweest te doen*: mogten nu

---

1) Maar verg. OLDENBARNEVELT's klagt in zijn' Brief aan Prins MAURITS (24 April 1618): „Twee Poincten hebben de staet van de landen gequelt. Het eerste is geweest, de Disputen by de Heeren Staeten van Zeelandt, al eenige Jaren vóór de Trefves gemoveerd, ende vele Jaaren daer na gecontinueerd op 't dragen van hare quote in de Consenten, sulcks dat sy somtyds geheele jaren *hare consenten hebben opgehouden*" enz. Vandaar de hiervoren gemelde uitspraak van 1616.

die Beden niet ingevorderd nog geexecuteerd worden, voor dat ze plegtig door de Staten waren ingewilligd, zoo volgd daar uit indisputabel, dat de Beden of Petitien van den Rade van Staten geen meerder regt hebben, dan die van den Prince van den Lande.

Welke Onze adsertie omtrent het invorderen en executeren der Beden zoo klaar betoogd word in het groot Privilegie van Vrouwe Maria, van den 14 Maart 1476, dat Wy het noodig geoordeeld hebben, het zelve ter volkomene overreding Uwer Ho. Mog. alhier te moeten insereren, wordende by het zelve uitdrukkelyk gezegd:

„Item, indien eenige Beden Ons ofte Onze Nakomelingen in toekomende tyden, by eenigen van den voorsz. Landen of Steden van denzelven geconsenteerd ende belieft worde, zoo zouden nogthans die andere platte Landen ende Steden, die in denzelven Bede niet geconsenteerd nog belieft en hadden, ongehouden ende onverbonden zyn ende blyven yet daar in te gelden, contribuëren oft betalen, niettegenstaande ook, dat die meerendeel der voorsz. Landen ende Steden daar inne geconsenteerd, ende belieft hadden."

Dat men thans niet behoefd te disputeren over de natuur of kragt van de gedresseerde Staten van Oorlog, nog over de veranderingen welke in derzelver form, na het twaalf Jarig Bestand, en na den Munsterschen Vrede is voorgevallen, dewyl men in zekeren zin wel kan toestaan, dat de voorsz. Staten *Repartitien zyn van Lasten*, maar van zoodanige *Lasten*, die niet *geconsenteerd* zyn, voor dat in de Petitien, waar van dezelve een voornaam ingrediënt uitmaken, is geconsenteerd: gelyk de Raad van Staten ook zelfs in eene Missive aan de extraordinaris Vergadering van U Ho. Mog. den 14 December 1716 geschreven, deze omschryvinge van de Staten van Oorlog, of eigentlyk van den Ordinaris Staat, in den zoo evengenoemden zin opvat, want schoon daar gezegd word, dat men voor het Jaar 1648 de

Staat van Oorlog voor geen Petitie hield, waar op van Jaar tot Jaar moest gedelibereerd worden, maar voor een *Repartitie der geconsenteerde* Lasten, advoueerd egter welgemelde Raad een weinig verder, *dat de Provincien altoos Jaarlyks verzogt zyn om te continuëren in de aanhoudinge en betalinge van het Krygsvolk, zoo als het begrepen is in de Staten van Oorlog*, en derhalven was dat onderscheid in het dresseren der Staten van Oorlog voor zekeren tyd, of Jaarlyks, meer een onderscheid in de form dan in het wezen der zake, dewyl de vryheid van consent Jaarlyks onverkort bleef.

Het zoude wyders geen moeite kosten, dit eenparig denkbeeld over de vryheid van Consenten, door alle de tyden van de Republicq heuen, met de Resolutien van alle de Bondgenooten te bewyzen.

U Hoog Mogende Vergaderinge heeft dezelve meer dan eens zonder reserve erkend; de Raad van State heeft dezelve nooit in twyffel getrokken; in 't byzonder was het laatstgemelde Collegie nog in het Jaar 1758 'er zoo verre af van de Staten van Oorlog, zonder tussenkomend Consent der Provincien, aan te zien voor Repartitien van geconsenteerde Lasten, dat het zelve Collegie in de Generale Petitie voor dat Jaar aan de hand geeft, de deliberatien over 't fixeren van eenen permanenten Ordinairen Staat van Oorlog te reëntameren, *welke eens aangenomen zynde, zoude stand grypen, zoo lang 'er met gemeen goedvinden geen andere geformeerd en aangenomen was: indien deze idées ooit by alle de Bondgenooten mogten worden gegouteerd*, vervolgd de Raad, *zouden er geen Jaarlyksche deliberatien over de Staten van Oorlog meer noodig zyn, nog contestatien over de meer of min bepaalde vryheid van Consenten, en de Staten van Oorlog zouden in der daad Repartitien van geconsenteerde Lasten zyn:* waar uit evident blykt, dat zoo lang die idées niet eenparig gegouteerd zijn, (gelyk ze niet zyn,) de Staten

van Oorlog zonder vooraf gedragen Consent, als geene *Repartitien van geconsenteerde Lasten* kunnen of mogen aangemerkt worden: zynde het ongetwyffeld ook daarom, dat de Raad het Geschrift van dien tyd nog noemd *eene Generale Petitie voornamentlyk tenderende* Nota *tot het obtineren van Consenten en Praestatien.*

Ook leid de evengemelde Raad, in de Generale Petitie voor den Jare 1755 van de onbepaalde vryheid van Consenten handelende, dezelve af uit *gronden zoo even aangewezen*, en van welke zy zelve zegt, *dat niet directelyk zyn tegen te spreken*; te weten, dat de Staten van Oorlog van ouds gehouden zyn voor *eene voorname Petitie*, voor *een van de notabelste en grootste ingrediënten van de Petitien*, voor *het notabelste ingrediënt van de Petitie, en dat eene Petitie supponeerd de vryheid van te consenteren of niet;* en schoon men gaarn met den Raad van Staten wil instemmen, dat deze vryheid de Republicq eensklaps buiten postuur zoude kunnen stellen, en in de uitterste verwarringe brengen [1]), is het egter eene waarheid, dat het misbruik van eene zaak geen argument is tegen derzelver goed gebruik, en dat men, zonder ongelyk te doen aan de denkenswyze der Regenten, niet supponeren kan, dat zy, zonder dringende noodzake, zig van die vryheid bedienen zouden om de Republicq in verwarringe te brengen, gelyk dat argument even daarom te minder doorgaat, om dat men daarmede, onder een specieus voorgeven van misbruik, alle de Regten der Souverainiteit op dezelve wyze den Bodem zoude kunnen inslaan.

Weshalven indien het vast staat, dat de Provincien de vryheid hebben, om in de Staten van Oorlog by de Generale Petitien van den Raad van Staten overgegeven, de ge-

1) GROTIUS, Annal. L. IV. „Ubi de novis oneribus disceptatur, valere majoris partis decreta vetat mos, sub principatu haud imprudenter introductus *Libertati periculosus, ni pro jure succedant prudentia et publici amor;*" SLINGELANDT, *Staatk. gesch.* II. 24 volg.

vraagde Consenten te dragen, of niet te dragen, en indien Wy, om redenen van de allerdringenste noodzakelykheid zoo dikwils aan U Ho. Mog. opengelegd en by alle de Bondgenooten bekend, Ons gedrongen gevonden hebben, om een gedeelte van de voorsz. Staten ongeconsenteerd te laten, het ongetwyffeld vreemd voorkomen moet, dat U Ho. Mog. deze zaak *een' irregulariteit* noemen, *een' irregulariteit, die geredresseerd moet worden*, en dat U Ho. Mog. als 't ware overeenkomstig met de gronden van de Unie, een middel ter hand nemen, om by Executie van Onze Provincie in te vorderen eene somme van Penningen, waar in Wy nooit consent gedragen hebben.

Wy kennen zeer wel de vrywillige onderwerpinge van de respective Provincien aan het Middel van Executie, kort na het sluiten van de Unie aangegaan, en zyn mede zeer wel bewust van de exempels, in welke Executie tegen de Provincien is bedreigd of gedirigeerd geworden, maar dit alles heeft Ons ook overtuigd, dat men te vergeefs een exempel zoeken zoude parallel aan het tegenwoordige, daar men eene Provincie, in de situatie als de Onze, bedreigd heeft met een' Executie tot remboursement van een gedeelte der Petitie *waar in zy niet geconsenteerd heeft*: getuigen zijn daar van de menigvuldige deliberatien, zoo in de groote Vergaderinge van 1651, als in de Extraordinaris Vergaderinge van 1716 en 1717, over het stuk van contrainte tot het dragen van de Consenten, gelyk ook de begrippen van den Raad van State zelve, aan welk Collegie de Executie tegen de gebrekige Provincien, by het 17 Articul van deszelfs Instructie, is aanbevolen, welk Articul welgemeld Collegie nooit anders geïnterpreteerd heeft, dan dat *de gedrage en niet gepraesteerde* Consenten by wege van Executie konden ingevorderd worden, maar nooit de *niet gedrage* Consenten; zynde hier zeer notabel de uitdrukkinge van evengemelden Raad in eene Missive aan de extraordinaris Vergaderinge

van U Ho. Mog. geschreven den 18 January 1717, *dat de Middelen dienende om de Consenten te doen praesteren, niets beduiden, wanneer de vryheid tot het dragen of niet dragen der Consenten onbepaald is.*

Zynde zelfs deze gedreigde Executie zoo verre 'er van af, om conform met de gronden van de Unie te zyn, dat in tegendeel de gronden van de Unie en de regels van billyke inschikkelykheid onder de Leden van één Lighaam dicteren, dat, al had eene Provincie geconsenteerd in de Lasten van de Unie, en al bleef zy des niet tegenstaande defectueus in de praestatie van haar consent, egter geen' Executie tegen dezelve kan gedirigeerd worden, wanneer zy gereed is ouverture te doen van hare Financien: welk stuk de Raad van Staten in hare Missive aan Uwer Ho. Mog. Extraordinaris Vergaderinge geschreven den 27 January 1717, zeer klaar onder het oog bragt, in eenen tyd toen men over het naauwer vereenigen van de banden der Unie delibereerde en de wezentlyke fundamenten derzelve zig dagelyks herinnerde: wanneer dezelve in substantie zegt, „dat het gebruik der dwangmiddelen, moet stil staan, wanneer de Provincien, waar tegen die zouden gebruikt worden gereed zyn hare Financien open te leggen en te stellen aan het oordeel van H. Ho Mog. en den Raad van Staten, hoe verre zy in staat zyn om hare gedrage Consenten gestand te kunnen doen, en dat 'er, hoewel die Provincien ondertussen moeten voortgaan met betalen, evenwel behoorlyken spoed moet gemaakt worden met het nazien der Financien, op dat die Provincien niet langer belast blyven met de provisionele betalinge, als absolut noodig is tot het examineren van den staat harer Financien."

Weshalven, indien de dwangmiddelen in zoo een geval moeten stil staan tegen Provincien, *die reeds geconsenteerd hebben*, Wy op gronden van de Unie hadden mogen verwagten, dat tegen Ons altoos geen dwangmiddelen zouden

gedreigd zyn geweest, *als die niet alleen niet geconsenteerd hebben*, maar zelfs ook ettelyke malen verklaard, dat Wy, by ontstentenisse van toereikende verligting, in de betaling van sommige Posten zouden moeten deficiëren: ja die boven dien, in plaats van alleenig eene *bereidheid te toonen*, *om Onze Financien open te leggen*, zulks dadelyk meer dan eens ten overvloede gedaan hebben en, na een allernaauwkeurigst onderzoek, voor Ons hebben het adveu van Ons wezentlyk onvermogen, zelfs grooter bevonden, als men gedagt had, en die ondertusschen, Jaren lang, in dien staat hebben blyven consenteren, en Onze Consenten met reële praestatien agtervolgd.

Eindelyk uit dit alles consterende, hoe weinig overeenkomstig met de gronden van de Unie U Ho. Mog. in dezen te werk gegaan zyn, en, aan den anderen kant, overvloedig bekend zynde de voorbeeldige efforts, welke Wy in den Onzen gedaan hebben, om zelfs verre boven Ons vermogen in de Lasten van de Unie te helpen dragen, verklaren Wy opentlyk, dat het bedreigde dwangmiddel even zoo weinig efficacieus zoude geweest zyn om Ons te permoveren tot ampliatie van Ons Consent, als de voorgaande instantien van U Ho. Mog., dewyl geene onwilligheid, maar eene dringende noodzaak Ons genecessiteerd heeft, het Consent in de Lasten van de Unie niet verder te dragen dan Onze Provinciale Financien kunnen toereiken; eene reden die door geen' executien, van welken aart ook, maar alleen door een toereikend hulpmiddel van de zyde der Bondgenooten konde weggenomen worden.

Van welke zoo evengemelde Onze voorbeeldige efforts, weder een nieuwe preuve exteerd; hebbende Wy ter gaande houding van Ons Provinciaal Comptoir, by gebrek van Credit, om by eene ordinaire Negotiatie Geld te kunnen bekomen, op den 18 dezer Ons recours moeten nemen, tot een Plegt-anker in den uitersten nood meest gebruikt, en wel tot het arresteren eener Negotiatie van een 18. Amptfurnissement, door de onderscheide Amptenaren Onzer Provincie op te brengen.

Dit hebben Wy geoordeeld U Ho. Mog. onder het oog te moeten brengen, ten einde U Ho. Mog. volkomen te convinceren, dat de toegevende demarche, daar Wy nu toegekomen zyn, om namentlyk, volgens Onze Resolutie van heden, Ons Consent in de Staten van Oorlog voor dezen Jare, de dato 1 Augustus jongstleden te ampliëren in een volledig en gaaf Consent, niet gerekend moet worden een effect te wezen van de voorsz. U Ho. Mog. onbestaanbare Resolutie; nemaar alleenig een gevolg te zyn van de gemaakte Schikking door Zyne Doorlugtige Hoogheid, den Heere Erf-Stadhouder, van den 30 October jongstleden, en by U Ho. Mog. Missive van denzelven datum aan Ons gecommuniceerd; als mede te geschieden uit consideratie der verandering in de situatie der zaken ter Generaliteit door de voorsz. Schikking voorgevallen; hoe zeer die verandering deze Provincie in haar onvermogen tot de praestatie van dien, gedurende dit Jaar, in het minste niet zal soulageren, en Wy genoodzaakt zullen zyn, de naarkoming van dit Ons geamplieerd Consent, daar Wy voor zullen zorgen, door buitengewone en Ons verder bezwarende Middelen te vinden:

Alles in die billyke verwagtinge en instantien, dat U Ho.Mog. afleggende Derzelver abusive denkbeelden omtrent de applicatie van de middelen, die de Unie, in geheel verschillende omstandigheden, als deze tegenwoordige, aan de hand geeft, Hoogstderzelver Resolutie en Missive, genomen en aan Ons geschreven, beide van den 17 October jongstleden, wel zullen willen intrekken, en houden als niet genomen of geschreven.

Vervolgens overgaande tot de beantwoordinge Uwer Ho. Mog. Missive van den 30 October jongstleden, waar by U Ho. Mog. aan Ons communicatie geven van de ten dien dage gedane Uitspraak door Zyne Doorlugtige Hoogheid over het different nopens dezer Provincie's Financien; Dies aangaande moeten Wy declareren, dat Wy geenzins geconcurreerd hebbende in de Resolutie van den 23 Mey dezes

Jaars, waar by de Delatie aan Zyne Doorlugtige Hoogheid is gedaan, maar daar tegen op den 1 Augustus jongstleden geprotesteerd, gelyk Wy het zelve Protest nog inhaereren, ook nu allezins regt en reden zouden hebben, om Ons in het minste over de Hooggemelde Decisie niet in te laten, indien Wy dezelve moesten blyven aanzien, als geproflueerd uit de Delatie van U Ho. Mog. by evengemelde door Ons gecontradiceerde Resolutie; dan considererende, dat door de Schikkinge by Zyne Doorlugtige Hoogheid gemaakt, een merkelyk soulaas aan dezer Provincie's Financien zal worden toegebragt; verklaren Wy by dezen, om met dankerkentenisse te beantwoorden aan de Land-Vaderlyke zorge, welke Zyne Doorlugtige Hoogheid hier mede getoond heeft, *en* voor de conservatie van den Band van de Unie in dit Gemeene Best; *en* te gelyk voor het belang van Onze Provincie, dit arrangement te amplecteren, in zoo verre het zelve is conform aan Onze Delatie en Resolutie van den 1 Maart 1770; onder afwagtinge van de veranderinge welke daar door in de Repartitie van Zeeland, op den Staat van Oorlog zal worden gemaakt; mitsgaders onder reserve van Onze vrye deliberatien op beide de Staten van Oorlog zoo voor het aanstaande Jaar, als voor het vervolg. Waar mede:

Hoog Mogende Heeren! zullen Wy God Almagtig bidden, Uwer Hoog Mogende loffelyke Regeringe met alle prosperiteit en voorspoed te willen zegenen. In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 22 November 1771.

Uwer Hoog Mogende Goede Vrunden,

De Staten van Zeeland,

Ter Ordonnantie van Dezelve [1]).

---

1) Dit Staatsbesluit is bijna geheel ontleend aan het Advies der Stad Goes, van 9 November 1771, en strekt met de vroegere Adviezen dier Stad, die gedrukt voorhanden zijn (18 en 28 Maart 1771) nader ten bewijze, dat VAN DE SPIEGEL het Hoofd der Oppositie was.

XXIII. *Staten-notulen* 23 *Januarij* 1772 (*fol.* 47, 48).

Edele Mogende Heeren!

Vermits op de voorgaande sessie de Staat der apparente Baten en Lasten van de Provincie is gerenvoieerd aan een Commissoriaal Besogne, met en benevens de Staten van Oorlog, wanneer die zullen ingekomen zyn, ten einde uit het een en ander te formeeren den Provincialen Staat van Affectatie voor dezen Jare, zal het alsdan waarschynlyk consteren, in hoeverre deze Provincie door de schikkingen by de uitspraak van Zyne Doorlugtige Hoogheid in dato den 30 October laatstleden gemaakt, en door UEd. Mog. den 22 November daaraanvolgende geaccepteerd, in realiteit is gesoulageerd; edoch het is tegelyk wel te voorzien, dat het voorz. soulaas op zich zelven niet in staat zal wezen om de vervalle Financien te herstellen, indien niet te gelyker tyd alle mogelyke efforts met de gesteldheid dezer Provincie bestaanbaar ter verbeteringe der Financien worden in het werk gesteld; weshalven de Gedeputeerden van Goes [1]) de eer hebben UEd. Mog. in bedenkinge te geven, om tot dit zoo gewenscht einde te geraken en daarmede te beantwoorden aan het oogmerk van Zyn Doorlugtige Hoogheid by Hooggedagte uitspraak te kennen gegeven, of niet zonder verder uitstel, en met dien ernst, welken het gewigt der zake vereischt, op zoodanige middelen behoort gedagt te worden, en of het niet gevoeglyk zoude wezen van nu af aan, eenige Heeren speciaal te benoemen, tot het aan de hand geven van die middelen, welke ter gaande hou-

---

1) Nevens VAN DE SPIEGEL, de grijze VAN ROSEVELT, en de nieuweling Mr. JAN JACOB LEYDEKKER DE BRUYN.

dinge der zaken niet alleen in dit loopende jaar, maar tot *een geheel redres der Financien* geschikt zyn; met recommandatie aan de Heeren, die daartoe benoemd zullen worden, om zooveel mogelyk op zulke zaken bedagt te zyn, en dezelve zoodanig te schikken, dat men met reden van deze Besognes een beter gevolg hopen mag, als tot nog toe van de onderscheide Besognes over Poincten van Menage en redres in de Provincie gezien is.

(Onderstaat) Uit naam van de Heeren Gedeputeerden van Goes

(Geteekend) L. P. VAN DE SPIEGEL [1]).

Tot Leden der Commissie benoemd wegens den Heer Eerste Edele, de Heer VAN DE PERRE; wegens Middelburg, Mr. JACOB VAN CITTERS, Regerend Burgemeester; wegens Vlissingen, Mr. L. C. VAN SONSBEECK, Raad en Pensionaris (10 Febr. 1772); later wegens Zierikzee, Mr. A. J. DE RUEVER, Pensionaris honorair; wegens Tholen, de Reg. Burgemeester GERRIT TEN HAGE; wegens Veere, de beide Pensionarissen J. REYNOUTS en Mr. D. P. DE MAUREGNAULT; uit Goes (22 Februarij) VAN DE SPIEGEL zelf [2]). — Tegen 2 Maart 1772 naar Middelburg ontboden, zouden zy de Besognes daags daarna aanvangen.

1) Destijds Regerend Burgemeester en Raad der stad.

2) Staten-notulen fol. 89 volg.

XXIV. *Memorie, waarin beredeneerd worden de oorzaken van het Verval der Publyke Finantien en van den welvaardt der ingezetenen in de Provintie van Zeeland, en aangewezen eenige middelen ter waarschynlyke Verbeteringe, tot eigen gebruik in het Staatsbesogne tot zoodanigen einde aangelegd. Opgesteld door* Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL, *als gecommitteerde van de Heeren van Goes in het voorsz. besogne, den Maart* 1772 [1]).

Cogitata mea non pro totidem oraculis, quod non pauci faciunt, vendito: conjecturas tantum, verisimilitudine aliqua sese commendantes, promitto, quamvis inter illas non desint, quae forte demonstrationis nomine, quantum fert ratio artis, venire possent.

BARBEYRAC in vita *Noodtii.*

EERSTE HOOFDPOINCT. *Over de oorzaken van het verval.*

Het heeft met rede den aandagt van alle opletteuden sederd eenige jaren bezig gehouden, welke dog de Oorzaken mogten zyn, waar door de Provintie van Zeeland, wel eer uitstekende in magt, aanzien en welvaart, en een der sterkste Steunpilaren van het Bondgenootschap der Vereenigde Nederlanden, thans tot dat verval geraakt is, als waar in zy zig opentlyk verklaard heeft te verseeren, en het schynt my toe, dat hoe dikwils die vraag ook gedaan zy, men dezelve egter nog nooit omstandig en klaar genoeg beantwoord heeft.

Ik beschouw deze oorzaken tweeledig: namelyk, zy zyn *Algemeene Oorzaken*, die de finantien van de Provintie direct raken, of *ondergeschikte Oorzaken*, die wel direct op de middelen van bestaan der ingezetenen, maar by ver-

---

1) Van deze Memorie liggen tweo afschriften uit de nalatenschap van den Raadpensionaris voor mij, en een derde, het eigendom van Mr. M. P. LANTSHEER.

volg ook op de finantien van de Provintie, hare influentie hebben.

ALGEMEENE OORZAKEN.
I. De laastgevoerde Oorlog.

Onder de voornaamste dezer algemeene Oorzaken moet men ongetwyffeld den voorrang geven aan de onlusten in Europa sedert den dood van Keizer KAREL DEN VI, en den schadelyken Oorlog, waar in de Republyk, door hare verbintenissen met het huis van Oostenryk zig gewikkeld heeft.

Ik beken, dat de Provintie in vorige tyden wel in zwaarder Oorlogen heeft helpen dragen: de tagtigjarige Oorlog ter verkryginge van de Vryheid tegen den magtigsten Vorst van het Christenryk, en die, welke tegen de vereenigde magten van Frankryk en Engeland, ja ook die, welke over de Spaansche Successie gevoerd is, waren ongelyk kostbaarder en langduriger dan deze; maar toen ten tyde waren de omstandigheden van zaken in de Provintie geheel anders: De gedurig toenemende Koophandel in het midden van den Oorlog, beschermd door ontzaggelyke Vloten, de byzondere Kaapof commissievaart, en de loflyke naarstigheid der ingezetenen onderhielden een menigte Volks in het Land, en waren de bestendige bronnen van welvaart waaruit het Land in den Oorlog zyne inkomsten genoot, en na den Oorlog zig geheel konde herstellen; maar beschouwen wy den kryg in onzen tyd gevoerd, waar heeft men 's vyands Koophandel in een der Waerelddeelen naar zig getrokken, of afbreuke gedaan, en 's lands Schatkiste met den buit verrykt? Waar hebben de Zeeuwen die commissievaarders uitgerust, die hunnen naam zoo gedugt, en hunne winsten zoo rykelyk maakten? en waar heeft men in de Provintie die menigte van ingezetenen gevonden, die uit de Commercie, uit de fabryken, uit de handwerken, en op allerhande wyze (gelyk het een uit het ander voortvloeit) hun bestaan vonden?

Het is dan uit deze redenen wel op te maken, dat de laaste Oorlog aan de Provintie veel ondragelyker heeft moeten vallen, en veel onherstelbaarder gevolgen na zig slepen,

dan de vorige. Het is niet te ontkennen, dat Zeeland in zekeren opzigte dit gemeen heeft met zommige andere der Verbonde Landschappen, die geen van de zoo even opgenoemde ressources bezitten; dog men moet aanmerken, dat de quotes, welke die Landschappen in de lasten van de Unie dragen, meer geregeld zyn naar derzelver Sources van bestaan en welvaart, dan die van onze Provintie, welke op denzelven voet is, als in haren bloeiendsten welstand; maar behalven dit, is het bekend, dat Zeeland in den laasten Oorlog de voormuur was van het Gemeenebest, en het naast blootgesteld voor de vyandelyke Wapenen; dat de Heeren Staten van Zeeland uit den diepen slaap, waar in 's lands Regeering toen was, zoo onzagt gewekt zynde, magtige sommen van hunne Provintiale finantien hebben moeten ten koste leggen ter beveiliginge van de Provintie, welke kosten, hoezeer zy volgens den aart van het Bondgenootschap hadden moeten vergoedt worden, nogthans tot heden toe, voor zoo veel my bekend is, ongeliquideerd of onbetaald zyn gebleven.

Ik twyffel, of wel iemand in de Provintie het beloop dier immense uitgeschote Capitalen tegenwoordig bepalen kan, maar het blykt uit de Notulen van Staat, van 6 Mey 1748, dat dezelve tot den laatsten Februari 1748 reeds vele tonnen schats bedroegen, en het is volkomen zeker, dat dezelve sedert dien tyd nog merkelyk zyn vermeerderd door betalingen naderhand gedaan.

De beroerde tyden hebben wel niet toegelaten alles zoo exact te doen verifieeren als behoorde; maar de Schuld is egter zoo reëel, en de restitutie derzelve zoo billyk, dat de laatstoverlede Heer Erfstadhouder gl. ged. daar van volkomen geconvinceerd was, gelyk blykt uit het Rapport van een Conferentie deswegens met Zyne D. H. en den Raad van Staten gehouden, te vinden in de Notulen van Zeeland van 1749, zoo dat hooggem. Vorst het faciliteeren van de Liquidatie dier posten gunstiglyk heeft toegezegd.

Is nu deze Oorlog zoo bezwarend voor de Provintie geweest, en heeft zy geene ressources in den haren gehadt, het is wel te begrypen, dat men somtyds tot pernicieuse middelen zy overgegaan. Wy hadden het ongeluk, dat hoe exact eerlyk de besturing van onze financien was, zy egter niet van de kundigste was: men kende in de benoodigdheid van penningen maar twee toevlugten, namelyk van *geld opnemen*, om 't even hoe, als men het maar kreeg, en van belastingen op te stellen: de eerste waren kwalyk gecalculeerd, en de tweede niet beter uitgekoren. II. Schadelijke geldligtingen.

Wy zullen nog byna 30 jaren den verderflyken last gevoelen van de Lotery van het jaar 1749. De Lyfrenten waren tegen zulke hooge interessen opgenomen, dat indien dezelve niet gereduceerd waren, zy driemaal het capitaal zouden gekost hebben, een soort van negotiatie, daar een goed financier byna nooit aan behoorde te denken. Een ander niet voorzigtiger soort van geld ligten was de twintigjarige renten tegen agt ten honderd; die men zelfs, naar den interest van 4 pCt. ordinaire Ligtinge gecalculeerd zynde, niet boven de 17 jaren hadt kunnen betalen. Deze en diergelyke manoeuvres van geldligten hebben jaarlyks importante Sommen aan interesten gekost, en een kwaad slot van tonnen Gouds jaarlyks gemaakt; dit vondt men wederom uit Nieuwe Negotiatien, en men hoopte schulden op schulden: aan den anderen kant verhoogde men de belastingen, men spitste het verstand op nieuwe, en men belemmerde en bezwaarde allerwegen de Commercie, zoo dat die belastingen, waar uit men meende de finantien te kunnen onderstennen, en ook wezentlyk, terwyl zy nog in haar begin zyn, ondersteund heeft, eerlang door het verminderen van het getal en den welvaart der ingezetenen, een der zekerste Sources van de ruïne der finantien zullen uitleeveren.

Men ziet derhalven, dat de Oorlog in disfavorable om-

standigheden gevoerd, dat de onnoemelyke Sommen gedurende denselven extraordinair uitgespeeld, dat de schadelyke ophoopingen van negotiatien, en de middelen die men tot betalinge der interessen heeft moeten introduceeren, de Provintie gemaklyk zoo verre hebben kunnen brengen, dat zy zig sedert het jaar 1740 met een alterum tantum van schulden heeft moeten bezwaren.

Ik ga nu over tot de ondergeschikte oorzaken van het verval der finantien, welke eerst en direct op het verloop van inwendigen welvaart hare betrekkinge hebben.

ONDERGESCHIKTE OORZAKEN.
I. De belastingen in 't gemeen.

Ik noemde zoo even de zware belastingen, en ik meende dat dezelve met der tyd de ruïne van de finantien zullen bewerken, en dit is immers geen paradox; Want hoe kan iemand zig beloven, dat het montant der belastingen op dezelve hoogte zal blyven, wanneer hy opmerkt de dagelykse verminderinge van ingezetenen, en voor al van de gegoedste ingezetenen, de versperringe van de Commercie, en de kwyninge der fabryken, en moet het niet van zelfs in het oog loopen, dat de zware belastingen zeer veel daartoe contribueeren?

Onze belastingen bestaan in grondlasten, in personeele lasten, en in imposten op het consumable.

Beschouwen wij de Eerstgemelde, wy zullen bevinden, dat indien zy over het gemeen genomen al niet te zwaar waren, zy egter weinig proportie hebben, dewyl met opzigte tot de Landeryen, alle de gemeten, zoo goede als kwade, en zonder aanzien of zy zware of ligte dyklasten betalen, met weinig of gering onderscheid naar een en dezelve waardy gecalculeerd zijn; 't geen maakt, dat de gegoedste inwoonders zig van die Effecten ontdoen, en dat dezelve onder de bezittinge van een lager classe van menschen vervallen, die niet in staat zyn, om wegens de zware Lasten, de Landen met de vereischte kosten te cultiveeren, welke vervolgens in intrinsique valeur verminderen; en zoo

veel minder producten opbrengen, als zy slegter gecultiveerd zyn.

De Huisschattingen ten platten lande zyn niet minder ongelyk, en disproportioneel: men kent het kwade gebruik, 't geen in sommige eilanden plaats vindt, daar men in een eeuw tyds geen Nieuwe Cohieren gemaakt heeft: De Heeren van Goes hebben meermalen deze irregulariteiten aangetoond, zy hebben klaar gedemonstreerd, dat het blyven van de belastinge op de ledige Erven, daar voorheen gebouwen gestaan hebben, een beletsel was tegen het stigten van nieuwe huizen voor Arbeiders, waar van het gevolg is, dat de land-arbeid door vreemdelingen moet gedaan worden, welke men door de zwaarte der impositien naauwlyks, en tot groote daggelden bekomen kan, dikwils tot perikel van den oogst te velde liggende, en welke ondertussen, als men dezelve eenigen tyd betaald heeft, hun gewonnen Geld in hunne Huisgezinnen buiten 's lands gaan verteeren; dog deze remonstrantien hebben geen ander effect gehadt, dan dat Heeren Commissarissen van Staat den 1 Mey 1766 1) een favorabel rapport daar over uit gebragt hebben, 't welk vervolgens is blyven liggen.

Onder de personeele lasten is het famille-geld zoo als het thans geheven wordt, een middel wiens pernicieuse gevolgen te zeer in het oog loopen, om er lang op te blyven staan, en ofschoon het in zig zelven zoo moeilyk en zoo onredelyk niet is, maakt nogthans de idée, die er de menschen van vormen, dat weing gegoede Vreemdelingen zig hier ter neder zetten, en vele ingezetenen het Land daarom verlaten, schoon zy misschien elders, onder een anderen naam meerder betalen moeten.

---

1) Verg. Staten-Notulen 1766 fol. 67: „of niet hoog noodzakelyk zy eenmaal by de hand te nemen, het redres der Cohieren van de Huisschatting ten platten Lande," enz.

De belastingen op de Ampten, en voornamelyk op de honorabelste Ampten, zyn tot zoo een hoogte gestegen, dat een bediening die in vorigen tyd een middel was om een fatsoenlyk huisgezin te souteneeren, tegenwoordig maar een groote Lyfrente meer is, om welke te koopen, men dikwils Vrouw en Kinderen aan een important verlies moet exponeeren.

Allermeest heb ik gedoeld op de impositien, waarmede de benoodigdheden tot het Leven zyn bezwaard, en deze zyn waarlyk een Source van 's lands verval, en zullen het eerlang nog meerder worden.

Ik wil niet zeggen, dat deze belastingen te zwaar zyn voor een gegoedt Rentenier, of voor iemand die een rykelyk middel van bestaan heeft, want men betaalt buiten tegenspraak. in sommige Provintien ruim zoo veel, maar het is een kwade Politique geweest, de imposten te verhoogen terwyl men zag, dat de middelen van bestaan verminderden.

Zyn het niet de hooge belastingen op het consumable, welke het oprigten van fabryken verhinderen? immers kan een Arbeider, die veel betalen moet, hier zoo goed koop niet werken, als daar hy weinig betaalt: influeert dit niet op den Landbouw, op de handwerken, op de Commercie, eindelyk op alles? niemand dog betaald een nieuwen last, of hy overlegt, hoe hy dezelve van zyne medeburgers zal wederbekomen: de koopman rafineert op den winkelier, de winkelier op den Burger, de eigenaar zoekt het van den Boer te hebben, de Boer verhoogt zyn Producten, en dit loopt in het oneindige voort, zoo dat de minste verhooginge van belastinge veel meer schade aan 't intrinsique wezen van de Provintie doet, als er de finantien by profiteeren.

Niemand kan ook ontkennen, dat wanneer de belastingen op de meestbenoodigde levensmiddelen te hoog gestegen

zyn, de Huwelyken, en by gevolg de Populatie daardoor belet worden, en welke ongelykheid is het niet, dat in een tak van finantie zoo important, dat zy den helft van 's lands inkomsten bedraagt (hoedanig de gemeene middelen zyn) een arbeider, die den Staat met een talryk Huisgezin verrykt, oneindig meer betaalt, als een ryk man die ongehuwd op een kamer woont.

Ik weet wel dat de heeren Staten zig tot deze zware belastingen genoodzaakt gevonden hebben door de benoodigdheid der publyke finantien, maar als men het zeggen mag, gelyk de zaak is, kan de nood der finantien een voorzigtig Souverain niet obligeren tot eene te zwaar drukkende belastinge: men moet de belastingen niet zoo zeer schikken naar de benoodigdheid, als wel de benoodigdheid naar 't geen de ingezetenen kunnen opbrengen, wil men niet de ingezetenen in de Eerste plaats, en by consequentie, de finantie zelve ruïneeren.

In het calculeeren van deze proportie moet men agt geven op de natuurlyke voortbrengsels van het Land, hoe veel daar van ter consumtie dient, en hoe veel van de verzendinge ter negotie, aan geld in het Land komt, hoe veel van andere vaste renten gevende goederen getrokken wordt, en men moet daar by considereren, of de belastingen die aan den Souverain betaald worden, de eenige zyn, en of niet bovendien uitgaande en inkomende Regten, Lastgelden, Dyklasten, Stedelyke impositien, en diergelyke, door de ingezetenen moeten betaald worden.

Ik beken, dat deze rekening moeilyk is, maar zy behoeft ook niet zeer accuraat te zyn, en men zoude dezelve met der tyd veel kunnen faciliteeren, by voorbeeld, door aanteekeninge te houden van de quantiteit en soort der jaarlyks gezaaid wordende veldvrugten, het geen ligt kan opgemaakt worden uit de opschryvingen, welke voor de Tiende-Verhuuringe geschieden.

II. De Commercie en fabrijken niet geencourageerd.

Indien nu onder het heffen der belastingen, de Commercie of fabryken van eenen anderen kant encouragement of ontlastinge gekregen hadden, er zoude hoop geweest zyn, dat de zaken in bloei zouden zyn gebleven, maar men kan weinig hiervan opnoemen, 't geen van eenig belang is: integendeel zyn er verscheide opluikende takken van Commercie met belastingen besnoeid of bedreigd: naauwlyks rezen de markten der veldvrugten, of het was een motyf om de Landeryen met een schelling per gemet extraordinair te bezwaren,: de hooge gelding van de meede lokte straks sommige Leden van Staat uit, om een belastinge van 10 schell: per gemet voor te slaan op de Landen daar dit gewas geteeld werd, alsmede op de vlaslanden, koolzaad en klimboonen. Werden de Landeryen en tienden hooger verkogt door de ryzinge van de granen, men veranderde den 50en in een 40en penning, en sommige Leden insteerden met ernst dat de CC penningen op de tienden wel tot 50 pCt. zouden kunnen verhoogd worden. De tabaksverkoopers in het gros, wel eer een importante negotie in deze Provintie, hebben over jaren geklaagd, dat de impost welke op den inslag geheven wordt, hunne neeringe byna geheel geruïneerd heeft, en het is tot nog toe van geen vrugt geweest: zelfs konde dit voorbeeld de meeste Leden van Staat niet overtuigen, dat een impost op den inslag van Koffij en Thee even zoo verderflyke gevolgen zoude hebben. En wat behoef ik hier van meer te zeggen? een ieder die de deliberatien der Heeren Staten van naby gezien heeft, weet, welk een moeite het kost, om voor een nieuw op te rigten fabryk eenige voordeelen te verkrygen [1]): het gemis 't geen de finantien door zulk een encouragement voor-

---

1) Staten-Notulen 1 Febr. 1770 fol. 70 (Octrooi tot eene Bezemmakerij, „hoedanige Fabrijk in de „gansche Provincie niet word gevonden," aan MAR. TROMP en Cie te Zierikzee).

eerst zouden lyden, schynt zwaarder te wegen dan het voordeel, 't geen het bloeien van de fabryk in 't vervolg den Lande zoude kunnen aanbrengen.

Ik ben juist niet van begrip, dat alle nieuw aangelegde fabryken op dezelve wyze moeten aangemoedigd worden; want alle fabryken zyn niet even nuttig voor het Land: de zoodanige zyn alleen nuttig, welke de Producten van het Land, of de waaren, die er ruw in gebragt worden, verwerken, en het heeft der Provintie voorheen aan zoodanige niet ontbroken: Wy hebben onze linnen- en wollen weveryen gehadt, onze steenbakkeryen, onze kalkovens, en wat niet meer! dit alles is te niete gegaan: de ruwe materialen zyn er ondertussen nog, even als te voren, wat mag dan de rede zyn van dit verval? over eenige jaren heeft een ingezeten van Middelburg getragt een steenbakkery van Zeeuwse slyk op te rigten, waar van ik zeer goede proeven gezien heb, misschien is dezelve om gelyke rede agter gebleven, als de vorige te niet gegaan zyn, namelyk gebrek aan genoegzaam encouragement.

III. De commercie & fabryken nog meer vervallen door het onderscheid van den wissel tusschen Holland en Zeeland.

Ik wil egter wel bekennen, dat dit de eenige oorzaak niet is van het verval, er zyn er ongetwyffeld veel andere, waar omtrent het wel der moeite waardig zoude zijn de gedagten van kundige kooplieden in te neemen: Ondertussen is het blykbaar genoeg, dat het verlies van den wissel op Holland een' importanten invloed op onze commercie heeft, [1]) en waar van het nadeel van tyd tot tyd grooter moet worden, naar mate de balans van de Commercie naar de zyde van onze naburen meerder overslaat, en die balans moet ook hoe langs hoe meerder derwaards overslaan, hoe minder dit Land heeft om haren naburen toe te voeren.

Wy behoeven om hier van overtuigd te wezen, slegts te

---

1) P. M. van VAN DE SPIEGEL (December 1786) *rakendede wisselcours van Zeeland op Holland.* (eigenhandig)

vergelyken den toestand van de Provintie, gelyk die was over een Eeuw, of daar omtrent, met den tegenwoordigen toestaud.

Toen ten tyde begeerden de ingezetenen zoo weinig boven het noodzakelyke, en hun land leverde zoo veel uit, dat de evenaar der Commercie niet veel overhelde, zoo zy niet zelfs aan onze zyde was: de weelde onzer voorvaderen bestondt in de menigvuldigheid der Vaderlandse voortbrengselen, zoo op de Tafels als in de kleederen: de lakens, linne en wolle Stoffen werden in het Land gemaakt: de gemeene Kanten en andere versierselen werkten de vrouwen zelfs, en de kostbaardere waren op verre na zoo algemeen niet als nu.

De Vrugten, die het Land opleverde, waren overvloediger en zwaarder dan tegenwoordig, 't geen blykt uit de ervaringe van oude Lieden, en uit de aanteekeningen die hier en daar van de zwaarte der gewassen, inzonderheid van de Tarwe, voorhanden zyn, en dus konde er ook een grooter quantiteit naar buiten verzonden worden: de Boomgewassen en Ooft was oudtyds een voorname Commercie, die zoo door het planten van Boomgaards in Gelderland, als door de belastinge van het Boomgaardgeschot, en ook door het gebruyk van Koffy en Thee merkelyk is afgenomen.

De Landen die bekwaam waren met Vlas te zaaien, werden voor inlandse Rekeninge bearbeidt, en de vrugt ingezameld, die hier te Lande bewerkt, geweven en voorts tot eigen gebruik gehouden, verkogt of verzonden werd, waar toe men in alle Steden en dorpen linnenweveryen had; thans zyn het de Hollanders welke die Landen hier komen huren, de Vrugt weg voeren en in hun land bereiden, zoo dat wy onze eige producten uit een andere hand koopen.

Wien is het onbekend hoe bloeiende oudtyds in deze Provintie waren de Vischvangst, Haringvangst, en Droogeryen, het geen nu alles naar elders overgebragt is, of hier ligt te kwynen.

Onze Schaapskooijen hebben ons Wolle verschaft ter kleedinge en dekkinge, ten minsten van den gemeenen man, de fabryken van lakens, koussen, en allerhande Wolle Stoffen, waren zoo talryk, dat de weekmarkten byna als Kermissen waren, gelyk er nog in sommige Steden byzondere keuren op het maken en verkoopen dier stoffen, voorhanden zyn: tegenwoordig zyn niet alleen de Schaapskooijen minder, maar de wol die er nog valt, word onbewerkt uit het land verzonden.

Het slyk werdt gebruikt om steenen van te bakken, wier duurzaamheid men in oude gebouwen nog zien kan. De Stranden gaven Schulpen, waar van men kalk brande, die in deugd niet behoefde te wyken voor eenige steenkalk, gelyk meest alle oude kelders enkel met Schulpkalk zyn opgemetseld, die waarschynelyk toen zoo wel digt moeten geweest zyn als tegenwoordig.

Voegen wy nu by dit alles den yver onzer Vooroud'eren om alles wat voordeel konde aanbrengen, uit de Eerste hand te halen, en zig zelven en hunne nabueren daar mede te gerieven, wie ziet niet, dat de Balans van Commercie ten minsten geevenaard heeft, en welk een hemels breed onderscheid van omstandigheden met den tegenwoordigen tyd!

Waar is dog de bloeiende handel der Zeeuwen op Spanjen, de Middelandse Zee, en de Levant? waar is de voordeelige Stapel der Franse wynen te Middelburg? waar de Vischvangst van Ziericzee? waar de volle koren- en wolle-markten te Goes? de Schotse commercie van Vere? een ieder weet best, wat hy verloren heeft, en het verlies is oogschynlyk genoeg: Wanneer men in een Koopstad als Middelburg zoo veel welgelege pakhuizen ziet ledig staan, en andere ziet verbouwen tot stallen en koetshuizen, is het een zeker teeken, dat aan de eene zyde de Commercie vervallen, en aan de andere zyde de weelde gesteigerd is.

Men zoude den staat van het Land niet kennen, indien IV. De luxe.

men de *weelde* of *luxe* niet telde onder de voorname oorzaken van het verval van intrinsiquen welvaardt: niemand kan dog betwisten, dat sedert eenige jaren de Levenswyze zoodanig veranderd is, dat wy naauwlyks het zelve Volk schynen.

Ik weet, dat de luxe hare voorstanders heeft; het mankeert aan geen polityken, welke dezelve als voordeelig voor eenen Staat beschouwen; maar om deze quaestie wel te vatten, moet men niet *in genere* onderzoeken, of de luxe voor-of nadeelig is aan een land; maar men moet vooreerst overwegen de omstandigheden waar in het Land zig bevindt, en ten anderen moet men kennen, het soort van Luxe, 't geen daar regeert, en vraagt men dan, wat de luxe die in Zeeland heerscht, aan den Staat toebrengt, make ik geen twyffel om te zeggen, dat zy ons ruïneert, om dat zy van dat soort is, welke het Geld der ingezetenen doet verspillen aan vreemdelingen, terwyl de ressources om dat gemis te vergoeden, niet groot genoeg zyn, en door de dagelyks toenemende verspillinge nog minder worden: in der daad een langzaam Vergif, 't geen den ondergang van een land, geconstitueerd in die omstandigheden als deze Provintie, vroeg of laat bewerken moet.

Worden niet de Huwelyken (voor al onder lieden van fatsoen) en gevolgelyk de populatie door een te hoog gestege luxe verhinderd? hoe veel houden zig niet van het Huwelyk af, uit vreeze van dien staat niet te kunnen voeren dien zy meenden dat hun, in evenredigheid met anderen, past, en hoe veel moeten er zig uit noodzake niet afhouden? Is niet de menigte Domestyken een beroovinge van den Landbouw en handwerken, en zyn zy niet onnut voor een eerlyke bevolkinge? wordt niet de opvoedinge der kinderen in het midden van de Luxe geheel verwaarloost, of verkeerd ingerigt? wordt niet de hand van den handwerksman, en van den Arbeider duurder, om dat hy meerder

nodig heeft tot zyn bestaan? moet een Koopman zyne waaren, een landeigenaar zyne huren, een Boer zyne Producten niet cargeeren, om zyne meerdere uitgaven ten koste van zyne medeburgers te vinden? en rekent men eindelyk voor niets het bederf in de zeden, 't welk een onmatige luxe onafscheidelyk verzelt, en waar van wy te veel bewyzen in onze Provintie hebben, om er aan te twyffelen?

De Voorstanders van de luxe zeggen, dat zy circulatie van penningen in het Land maakt, en ik zoude het toegeven, indien de voorwerpen onzer luxe in het land gemaakt werden; maar de vreemde stoffen van kleedinge, de kanten, de juweelen, de vreemde dranken, de franse krameryen, laten geen penningen in het Land circuleren, maar wel daar buiten, en indien het waar was, dat er circulatie van Penningen daar door gemaakt wierdt, zoude de Commercie moeten bloeien, want het laaste is zeker een gevolg van het Eerste. Ik geloove veel eer, dat de luxe in dit Land de pest van de Commercie is, en my dunkt, dat zulks te bewyzen is, al waren er geen andere redenen, als de volgende: dat zeer veel menschen om een groot figuur te maken, nodig hebben alle zeilen by te zetten, en dus geen penningen overig behouden om aan de commercie te geven, of onder de handeldryvende ingezetenen uit te zetten; dat ook tot het voeren vau zulk een staat, groote inkomsten vereischt wordende, een ieder zyne gelden trągt te beleggen, daar de hoogste interessen gegeven worden. 't geen men genoeg afnemen kan uit den trek die er is, in buitenlandse Negotiatien, en dewyl een koopman zulke hooge interessen niet geven kan, is het ook een noodzakelyk gevolg, dat er geen geld voor hem is: voegen wy hier by, de vermageringe der Capitalisten onder den Burgerstaat mede grootendeels door een te ruime levensmanier veroorzaakt, moet men wel besluiten, dat de luxe hier geen circulatie maakt, maar dezelve integendeel vermindert.

V. De kleinagting van het Vaderland.

De ruïne van den welvaart der ingezetenen, en van 's lands finantien, word ook verhaast, sedert dat die edele deugd *de Liefde tot het Vaderland* zoo schynt geweken te zyn: Ik weet, dat de heerschende manier van denken van vele menschen hier mede spotten zal, men telt dog het attachement aan het Vaderland onder de préjugés, en het is nu de plaats niet om dit te beredeneren; Ondertusschen zal men evenwel moeten toestaan dat zoo het een préjugé is, het zekerlyk een van de nuttigste is voor den Staat, en dat het gemeen belang er by lyden zoude, indien men de menschen zoo wys maakte van er zig van te ontslaan, een gezegend vooroordeel waarlyk, waar door de Republyk haar bestaan gekregen heeft! het moet wel een wreede Philosophie zyn, die ons zulke vooroordeelen benemen wil.

Indien er nu nog die zelve liefde voor het vaderland plaats hadt, die onze Voorouders zoo bezielde, men zoude zulk een aantal van gegoedde ingezetenen niet naar elders zien vertrekken, uit enkele beweginge om in een land, daar het wat beter koop is, breeder te kunnen leven, en men zoude zoo veel goederen niet van elders zien ontbieden, welke by ons even goed, en even goed koop te krygen zyn.

Hoe oud zyn dog wel die privilegien, van de Gilden, waar by verboden wordt de goederen door Gildebroeders gemaakt, of verkogt wordende, van elders te halen? zyn ze niet meest alle van een zeer recenten Datum, en levert dit niet een sprekend bewys uit, dat men thans door wetten moet verpligt worden tot dat geen, 't welk men voorheen vrywillig, en uit zugt voor ons eigen land deedt? bespeurt men niet eene oogschynelyke ontvolkinge 1) in onze Steden?

1) Staten-Notulen, Resol. 4 Mei 1767 fol. 115: „dat op geen meerder bezwaar van Lasten kan worden gedagt, zonder eene Provincie, die van alle andere gedetacheerd, nog eigene Commercie, nog passagie, nog acces van vreemdelingen, nog eenige extraordinaire avantages heeft, *direct te ontvolken*" enz

die Middelburg voor eenige jaren gezien heeft, en nu weder ziet, moet schrikken over de veranderinge, en het is in sommige andere Steden van de Provintie nog erger gesteld: indien nu deze outvolking maar ging over het gemeenste slag van menschen, men zoudė mogen denken, dat het gebrek aan kostwinninge, dat de zwaarte der lasten er alleen oorzaak van waren; maar men zoude milioenen moeten tellen, als men rekende hoe veel Capitalen onze Provintie sedert maar 25 jaren herwaarts door het vertrekken van gegoedde ingezetenen verloren heeft.

Dit kan in eene vrye Republyk door geene wetten verhinderd worden, maar de verandering ten goede moet verwagt worden van eene verbeteringe in de maniere van denken onzer landgenooten:

Neglexisse nefas patriam, nec foedior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras,
Sic docuere Senes.

Deze tot hiertoe opgenoemde poincten schynen my de voornaamste oorzaken te zyn, zoo van het verval der Publyke finantien, als van den inwendigen welvaart der ingezetenen; waarlyk een akelig vooruitgezigt, indien er geen spoedig en wezentlyk redres komt.

Tweede Hoofdpoinct, *Middelen tot Verbeteringe.*

Ik supponeer, dat door de Schikkingen by de uitspraak van Zyne D. H. van den 30 October laatstleden gemaakt, [1]) de Provintie provisioneel in dien staat gesteld is, dat hare uitgaven niet, of niet veel, zullen surmonteren hare inkomsten, in veronderstellinge dat de inkomsten zullen blyven op dien voet op welke zy tegenwoordig zyn, of dat de vermindering van inkomsten zal gerescontreerd worden door een mênage of vermindering van uitgaven.

1) De hiervoren (bl. 194 vlg.) vermelde *Decisie* van 30 Oct. 1771.

Wat aangaat het blyven der inkomsten op denzelven voet, zoude ik niet veel goeds durven voorspellen: het is hiervoren reeds aangewezen, dat de Lasten te hoog zyn in proportie met den welvaart der ingezetenen, en dus dat dezelve in velerlei opzigte om verminderinge schreeuwen, het welk dan notoir de inkomsten zal doen verminderen, en het is te denken, dat al worden de Lasten door geene Staats-Resolutie verminderd, derzelver provenuë evenwel afnemen zal; want het is een maxime die doorgaat, dat een Souverain geen meester is om de belastingen boven hare proportie te verhoogen, maar dat zoo dra zy hooger zyn dan zy behooren te zyn, het montant noodzakelyk verminderen moet: en de Redenen zyn niet verre te zoeken, want worden de ingezetenen daardoor aangezet om het Land te verlaten, en maken de hooge belastingen het frauderen der moeite waardig, dan is ligt te begrypen, dat 's lands inkomsten met den tyd, van dien kant verminderen moeten.

Belangende de mênage, waar door dat verlies zoude moeten gesuppleerd worden, dunkt my, dat niet veel te zeggen is: men heeft over eenige jaren zoo menigvuldige besognes daar over gehouden, en daar zyn ni fallor, tot 12 Rapporten van uitgebragt, 1) zonder veel succes, zoo dat ik twyffel, of er in het Domestyk Huishouden wel veel essentiëele menage kan gebruikt worden, 't welk nogthans nader te onderzoeken staat.

TER VERBETERINGE VAN DE PUBLYKE FINANTIEN.

Over de verminderinge van uitgaven valt meerder te zeggen: eenige posten zyn er, die van zelfs binnen kort eene verminderinge aan de hand geven, andere moeten door eene voorzigtige directie gemaakt worden.

I. Posten van uitgaven die van zelfs verminderen.

Onder de Eerstgemelde tel ik de uitstervingen van de Lyfrenten van 1689 tot 1697, en van 1702 tot 1714,

---

1) „In den jare 1758 zijn uitgebragt *veertien* onderscheiden Rapporten, alle inhoudende Pointen van menage", enz. Staten-notulen van 1767 fol. 67.

alsmede die van 9 pCt. over 1748 en 1749, en die in Classen, welke volgens den staat van affectatie over het jaar 1771 nog bedroegen *s. e.* £. 10220: 18: 2. Van dezelve sterven naar gissinge, het eene jaar door het ander, met £ 800 jaarlyks uit, en kunnen dus omtrendt in 12 of 13 jaren geheel afgesprongen zyn. 2°. behooren tot deze posten de 25 jarige Renten geproflueerd uit de Provintiale Lotery van 1755, welke in het jaar 1780 zullen eindigen, en dan de Provintie een jaarlykse besparinge van £ 3850 verschaffen.

Ten derden zyn van dezen aart de langzame verminderingen van de interessen der amptfurnissementen door het royeren derzelve, hetgeen volgens opmakinge omtrent £ 150 jaarlyks is, in zig zelven wel een kleinigheid, maar die een importante versparinge worden zal met der tyd, om dat ze jaarlyks geprofiteerd wordt.

Ten vierden is geen gering object van verminderinge, dat de agterstallen op de Generaliteits-Renten en interessen binnen weinig, en misschien binnen vier of vyf jaren, zullen gebragt zyn op die hoogte als zy volgens de Conventie van het jaar 1754 moeten komen, waar door de uitstervingen van de Generaliteits Lyfrenten voor de quote van de Provintie, met hetgeen jaarlyks tot inpalminge van de agterstallen over betaald wordt, ten profyte van de Provintie zullen komen, het geen over de £ 4000 jaarlyks bedragen, en door de successive uitstervingen nog accresceren zal.

Het is niet te verwagten, dat de uitgaven op den Staat van Oorlog, zoo lang de zaken in die paisible situatie blyven, waar in zy zyn, vermeerderen zullen, en in tegendeel mag men zig van de post der gereformeerde krygsgevangenen, en gepensioneerde officieren, nu nog tussen de *f* 30 m. en *f* 40 m. bedragende, met der tyd verminderinge beloven. De aflossingen van de Provintiale Lotery van 1749, welke nog tot het Jaar 1800 duren moeten, zyn te geëloigneerd om by Provisie onder de voordeelen te kunnen rekenen.

NB. Deze post vermindert jaarlyks met circa £. 800 vls.

Dit is het aangenaam vooruitzigt, 't geen een apparente vermindering van uitgaven, ruim van ƒ 100000 jaarlyks, na de eerste 10 jaren aan de finantien geeft; dog een ieder begrypt, dat dit te weinig is om een geheel herstel uit te werken, te minder als men in aanmerkinge neemt dat de inkomsten op de tegenwoordige hoogte niet blyven zullen: daar moeten dan door eene voorzigtige directie andere middelen in het werk gesteld worden, zoo tot redres van de finantien, als van den welvaart der ingezetenen.

II. Redres in de finantien door directie.

Onnodig byna is het, in 't generaal aan te merken, dat er een naauwkeurig oog gaan moet over de invorderinge van 's lands penningen, en dat voor al onderzogt moet worden, of er geen abuizen in de manier van invorderinge zyn, die verbetering vereisschen, ik vertrouwe, dat men by een gezette examinatie nog al eenige schadelyke misbruiken zoude ontdekken, en het komt my voor, dat men als zoodanig moet aanmerken de manier van invorderinge van de Huisschattinge ten platten lande, welke opgebragt wordt volgens een omslag over de dorpen van anderhalve Eeuwe oud, daar er sedert dien tyd omtrent 80,000 gemeeten zyn aangedykt, welker culture de Provintie noodwendig met nieuwe hofsteden en arbeiders woningen heeft verrykt, gelyk de Heeren van Goes geremarqueerd hebben in een resolutie van den 13 December 1767, ter vergaderinge der Heeren Staten ingebragt.

1. Huisschatting te lande.

Ik zwyge van de ongelykheid der repartitie van de huisschattinge, die er plaats heeft in de dorpen daar de Geregten volgens de orders van den Lande cohieren formeeren, en die nog grooter moet wezen in die eilanden, daar men in geen honderd jaar een nieuw cohier geformeerd heeft. Dus is er niemand die niet geconvinceerd moet zyn, dat dit een poinct is dat redres vereischt, en men behoeft niet te vreezen, dat de Provintie by zoo een redres verliezen zoude, want het is een onbetwistbare zaak, dat er nu meer-

der woningen, en meerder welvaart is ten platten Lande, dan in de beroerde tyden toen men de redemtien heeft gereguleerd: wenschelyk ware het, dat men in dezen, het zoo wel gereüsseerde exempel der Heeren Staten van Holland en Westfriesland volgde 't geen de laastoverlede Heer Erfstadhouder op het ernstigste aan de Heeren gedep. dezer Provintie in den jare 1749 heeft aangeprezen.

2. Comptoir Generaal: opnemen der rekeningen van comtable ter Rekenkamer.

Ik late gaarn aan de overweginge van kundigen over, of er in de directie van het Comptoir Generaal mede niet een groote reforme behoort te geschieden: de tegenwoordige vacature van 't Ontvanger-Generaals ampt, hope ik, dat dit werk faciliteren zal: naar het begrip 't geen ik van de zaken hebbe, is het onmogelyk geweest, dat de vorige Heer Ontvanger-Generaal, hoe getrouw, exact, en ervaren hy ook geweest zy, alles buiten desordre heeft kunnen houden [1]: de menigvuldige Negotiatien op differente manieren gedaan, en voor al de heimelyke wissel-negotiatien, gelyk ook het employeren der oude effecten, somtyds by stukken en brokken, moeten een ondoorkomelyke brouillerie in dat huishouden gemaakt hebben, waardoor de Rekeningen van de administratie van 's lands penningen, niet alleen zoo veel jaren ten agteren geraakt zyn, maar men ook nooit den staat van de kas regt heeft kunnen weten.

Onder deze desordres mag men ook wel tellen de oneffenheid van het Comptoir-Generaal met verscheide comptable, wier Rekeningen of niet ten behoorlyken tyde zyn overgebragt of onafgelezen ter Rekenkamer blyven liggen, waar door het Land die schade lydt, dat de Sloten niet op zyn tyd worden geliquideerd, en 't geen misschien al importanter post van agterstallen uitlevert als men wel zoude denken. Het mankeert zekerlyk den Heeren van de Rekenkamer aan

1) Mr. JOHAN SCHORER. Staten-notulen 16 September 1771 (officiele kennisgeving van het overlijden) fol. 440 volg. 7 October 1771 fol. 520 volgg.

geenen yver om de zaken spoedig genoeg af te doen, maar de vermenigvuldigde bezigheden van dat Collegie van allerlei aart, maken niet zelden verhinderinge daar in. Dit collegie zoude derhalven met dispensatie van andere ordinaire zaken de twee laatste maanden van ieder jaar, en zoo veel tyds als er verder nodig was, moeten vaceeren enkel tot het opnemen en sluiten der Rekeningen, om ten spoedigsten, en zelfs successive, den heer Ontvanger-Generaal gelegenheid te geven de sloten van Rekeningen met 's lands ontvangers te liquideren.

5. Gemeene Middelen sommige beter by pagtinge dan by collecte te innen.

Ten opzigte der Gemeene Middelen, kan ik my niet overtuigen, dat de manier van invorderinge by collecte, even zeer geschikt is in idere specie: ik wil dit wel toegeven in het klein zegel, ondertrouw, 40 en 80 penning en diergelyke; maar het billietgeld, 't geen de controlleur is van de andere specien van belastingen op de consumptie, en voorts alle Lasten op het consumable zouden naar myn begrip met meerder voordeel verpagt, dan gecollecteerd worden. Want dit is in allen gevalle zeker, dat de recherche in de collecte minder en zwakker is, dan in de verpagtinge: hoe kan men by voorbeeld, verwagten, dat een arme Schoolmeester ten platten Lande naauw genoeg letten zal op een fraude of contraventie, waarmede hy zig om een gering voordeeltje, aan den haat van een gantse Parochie, en aan het verloopen van zyn school, de voornaamste kostwinninge, zal exponeeren [1]) 't Is waar, men vindt in een rapport den 14 September 1769 ter Staatsvergaderinge uitgebragt, dat het Gemaal by collecte niet minder heeft gerendeerd dan by verpagtinge, maar ik twyffel of die Rekening wel zeer juist is, en of men wel genoeg

1) VAN DE SPIEGEL (H. S.) „De wetten tegen het fraudeeren van 's Lands middelen, hebben dit byzonder van alle andere wetten, dat ze de verleiding tot de misdaad zelf medebrengen, en naderhand straffen degenen die voor de verleiding struikelen."

agt gegeven heeft op de kosten van collectelooneu, recherches, en andere onkosten die te voren uit de Rantsoenpenningen, of door de Pagters betaald werden, en nu uit de Provintiale kas komen.

De Heeren van Ziericzee hebben by een van Hun Ed. Agtb. advysen ter Vergaderinge, de praeferentie van de verpagtinge boven de collecte, ook met andere redenen geadstrueerd.

Een vierde poinct van redres, 't welk door directie in de finantien moet gemaakt worden, is de reductie van interessen van 3 pCt. op 2½ pCt. met praesentatie van Geld aan die genen die liever hunne capitalen willen afgelost hebben: Ik oordeel hetzelve van zulk een hooge noodzakelykheid, dat het staan of vallen van de Provintie in deze omstandigheid, er van dependeert: Niemand kan een solide argument tegen de Redelykheid van zoodanig een operatie maken, dewyl aan een ider, des verkiezende, de gelegenheid gegeven word om zyn opgeschote geld terug te ontvangen, en de Provintie immers indisputabel bevoegd is tot de aflossinge. **4. Reductie van interessen met praesentatie van geld.**

Het zal dan maar aankomen op de mogelykheid om hetzelve te effectueeren.

Het is wel waarschynelyk, dat zoodanig een reductie in het eerst dat succes niet hebben zal, als men wenscht, doordien de meeste luiden zullen verkiezen hunne capitalen te laten aflossen; maar wanneer men aanhoudt met reduceeren zal het van zelfs volgen, en daarom is er meer succes te hopen van een groote reductie op éénmaal, dan van kleine parthyen jaarlyks, dewyl in 't eerste geval de menschen overstelpt met de penningen genoodzaakt zullen zyn dezelve te laten loopen tegen 2½ pCt.; doch om zulk een operatie te doen, behoort er een magtige som gelds, welke men in de Provintie niet bekomen kan, nog ook raadzaam is te probeeren, maar indien het ernst is zoodanig een plan in 't werk te stellen, zoude ik wel durven repondeeren, dat

de penningen op zekere conditien overvloedig in Holland zullen gevonden worden, mits men daar toe die wegen inslaat, die men gewoon is te Amsterdam in alle buitenlandsche negotiatien te gebruiken.

Het is te beklagen, dat men niet genoeg gelet heeft op het plan in de jaren 1768 en 1769 ontworpen door den Heer VAN DER HEIJ te Amsterdam, 1) 't geen voor dit werk van reductie allergeschiktst was: de Heeren van de Rekenkamer waren by H. Ed. advys van 14 Sept. 1769 in 't generaal zeer favorabel op hetzelve, dog hadden 't geen niet anders wezen kan, sommige remarques, die ik my egter flateere dat wel op te lossen zyn.

Het zy ondertussen, dat men dit plan weder by der hand neemt, of eenig ander van genoegzame importantie, en smakelyk aan de Amsterdamsche financiers, ik twyffel in 't geheel niet aan de reussite van de reductie, en gesupponeerd ten allerergsten, zy reüsseerde niet, wat verliest dog de Provintie er by? zy zal ter contrarie winnen daar door, dat zy met geld uit andere Provintien voor 't grootste gedeelte gehaald, hier een roulement van penningen maakt, 't geen niet anders dan avantageus voor haar kan uitvallen: alle welke zaken zig beter by monde dan by geschrifte zullen laten deduceeren; maar reüsseert de reductie, dan zal de Provintie van het gekorte half ten honderd jaarlyks *f* 110000 profiteeren, alleen van de ordinaire ligtingen: nu laat ik gaarn ter beoordeelinge van ider cordaat Regent over, of het te verantwoorden is, dat men van zulk een apparent voordeel ten minsten niet een proef neemt.

5. Instantien op de vereffeninge der uitgeschote penningen voor de Generaliteit in 1747 en vervolgens.

Het is natuurlyk, dat ider die in nood van zyne finantien is, alle praetensien ten zynen voordeele tragt in te vorderen, en dus kan het de Provintie niet kwalyk genomen

1) „*Operatien van* JOH. VAN DER HEY JACOBSZ. *als agendaris van de Finantien van Zeeland*" (VAN DE SPIEGEL, 22 December 1768).

worden, wanneer zy met allen ernst by de Bondgenooten insteert op de Liquidatie of vergoedinge van de importante sommen, in den aanstoot op onze grenzen gedurende den laatsten oorlog, voor de Generaliteit uitgeschoten: het komt my voor, dat men zonder uitstel behoort te onderzoeken, hoe het met die zaak gelegen zy, en wanneer men genoeg au fait zal wezen, dat men dit poinct met nadruk moet vervolgen en het vermogend appui van Zyne D. H. by de Bondgenooten moet verzoeken, gelyk hoogstdeszelfs Heer Vader, gezegender gedagtenisse, wel heeft gelieven te accordeeren.

6. Veranderinge van de ambtfurnissementen in eene jaarlykse recognitie.

Ik tel ook, naar myn oordeel, onder de middelen ter verbeteringe van de finantien de idée door de heeren van Goes aan de hand gegeven by eene ter Staatsvergaderinge ingebragte Resol. van den 13 December 1767, om de Recognitien of amptfurnissementen, zoo by het aanvaarden van bedieningen, als in de vier quartalen betaald wordende, af te schaffen, en te veranderen in eene jaarlykse recognitie, geproportioneerd naar het inkomen van de bedieningen.

Men zoude dit niet eensklaps kunnen in train brengen, maar by de vacature van ider ampt, zoude de Provintie de furnissementen daar op staande tot haren laste moeten nemen, en de bedieninge zoude moeten getauxeerd worden op zekere jaarlykse somme: Om welk quantum te vinden, men zoude moeten rekenen, hoe veel de Provintie in de laaste 50 jaren van zoodanig een ampt geprofiteerd heeft aan geroyeerde furnissementen (de vier quartalen daar by gerekend zynde, even of dezelve over 50 jaren reeds in train waren geweest) met den interest van dien, en interest van interest: dit geweten zynde zoude men gemaklyk kunnen calculeeren, op hoe veel dit *jaarlyks* uitkomt; mede interest van interest gerekend zynde.

De voordeelen van dit plan schynen my de volgende: 1°. bekomt de Provintie met der tyd een importante jaar-

lykse revenuë, welke zy kan affecteren tot aflossinge der ampt-of andere obligatien, een revenuë, die indien men dezelve reguleert naar het voordeelige van de bedieningen, ongelyk hooger zal zyn, dan het voordeel uit het royeeren der furnissementen spruitende, welke, gelyk ider weet, zeer slegt geproportioneerd zyn.

2°. zal de Provintie zoo veel van de aanzienelykste en gegoedste familles niet verliezen, als tegenwoordig: want stellen wy, dat iemand gecommitteerd word in een der hooge Collegien in 's Hage, dit ampt kost hem limpido verlies *f* 15 à *f* 16 mille: hy maakt dus weinig gedagten om wederom naar zyn provintie te keeren, of ooit een ander ampt te bekleeden, want dit zoude hem misschien weder zoo veel kosten: dus etablisseert hy zig geheel in Holland, hy verkoopt zyn vastigheden in de Provintie, en het Land raakt die famille met hare goederen kwyt; daar en tegen, wanneer iemand maar een jaarlykse recognitie betaalt, behoeft hy zig niet voor zyn leven aan die commissie te verbinden, (zoo hy het niet vrywillig verkiest,) en hy is genoodzaakt zyne liaisons met de Provintie te behouden, omdat hy misschien wel eens een ander ampt in dezelve zoude willen bekleeden.

3°. Daar zoude geen noodzaak zyn, om de aanzienlykste ampten zoo lang vacant te laten, of aan Vreemdelingen te moeten begeven, by gebrek van Regenten wier vermogen of gelegenheid het toelaat dezelve te ambieeren. Is het niet tot oneere van de Provintie, dat twee honorable Commissien, namelyk in de Generaliteits-Vergaderinge, en in het Hof van Justitie wegens Middelburg zoo lang vacant hebben moeten zyn? en het is waarlyk niet te verwonderen, dat luiden van jaren, die van een talryk Huisgezin voorzien zyn, niet gretig vallen om zulk een importante somme voor een ampt te risqueeren, zoo dat het in 't vervolg, hoe zwaarder de ampten belast worden, meest altyd zal moeten gebeu-

ren dat jonge luiden, zonder veel ervaringe, de ampten koopen als Lyfrenten, en hunne leerjaren moeten doen in een post, welke zy van het begin af, als meester moesten kunnen waarnemen.

Ten vierden, wanneer zulke Heeren een' voorraad van kundigheid hebben opgedaan, welken zy met nut in de Provintie, of in een andere bedieninge zouden kunnen te werk leggen, moeten zy nogthans aan het eerste ampt vast geklonken blyven: de betaalde amptfurnissementen beletten hen een andere post te aanvaarden; daar en tegen, zoo er alleen jaarlyksche recognitien betaald worden, zoude iemand die er lust toe had, alle de hooge Collegien van het Land kunnen doorloopen, en overal ten nutte besteden die bekwaamheden, welke hy in zyn vorige emplooyen verkregen hadt, gelyk er menigvuldige voorbeelden van die natuur zyn in de vorige eeuw toen de ampten weinig of niets kosteden.

7. Ordres te stellen op de calamiteuse Polders.

Ik zal de opnoeminge van de middelen tot waarschynlyke verbeteringe der finantien besluiten met een andere idée der heeren van Goes, opgegeven in Hun Ed. Agtb. voorgem. Resol. van 13 December 1767, namelyk, of niet nodig ware, naar bekwame persoonen om te zien, aan welke men als Inspecteurs-Generaal, de Surintendance over 's lands Zeewerken konde demandeeren, die niet alleen het opzigt zouden behooren te hebben over de werken der dykagien, maar ook de beramingen examineeren, of, desnoods, maken, de werken projecteeren, en het oog daar over houden; de Rekeningen examineeren, en op dezelve, mitsgaders op de verzoeken van subsidie 't zy aan de heeren Staten, of aan de Rekenkamer adviseeren. Ik vertrouw, dat de Rekenkamer hierdoor zoude gesoulageerd worden in derzelver moeilyke bezigheden 1), en dat er een naauwkeuriger directie

1) Z. in de State-notulen van 23 November 1761 het Advies der Rekenkamer over het subsidieren der calamiteuse Polders, fol. 454—463; van Goes (VAN ROSEVELT, D. W. VAN LYNDEN en VAN DE SPIEGEL, fol. 485 volgg.) 27 Nov. 1761, 20 Febr. 1762.

zoude kunnen gehouden worden, waardoor importante sommen zouden worden gemenageerd, die men thans dikwils uit onkunde nutteloos, of tot nadeel ziet verkwisten.

En waarlyk, de omstandigheden onzer stroomen en vaarwaters roepen niet alleen om subsidien, maar om kundige handen die de subsidien met hope van effect kunnen aan leggen.

Het mangeld aan geen projecten zoo ter beveiliginge der stranden van Walcheren en Schouwen, als ter verbeteringe van het Goessche vaarwater 1), maar wie zal dezelve beoordeelen? men heeft menschen genoeg in de Provintie, die bekwaam zyn om een goed zeewerk te ordonneeren en te maken, en die kundig genoeg zyn aan de dykagien daar zy gewoon zyn te verkeeren, maar het is naauwlyks te begrypen, dat in een Land wiens behoud of ondergang van de stroomen afhangt, geen byzonder departement is, 't welk het opzigt over het geheel heeft 2): ieder Polder werkt thans voor zig zelven, en brengt dikwils door zyne werken aan zynen nabuur groote schade toe: deze kan de schade uit zyne Polderkasse niet repareeren, en vraagt subsidie van de Provintie: het subsidie wordt verleend, en dikwils wederom gebruikt tot werken, die of aan een' nabuurigen Polder, of aan het vaarwater hinderlyk zyn. In een' Provintie geconstitueerd als deze, moet het noodzakelyk aan den eenen of anderen kant calamiteus wezen, en het is dwaas geredeneerd, iederen polder op zig zelven te willen helpen: men moet de zaak van de Polders en vaarwaters als een *totaal* beschouwen, 't geen in alle deszelfs deelen betrekkinge op malkanderen heeft, en de groote kunst is, te bepalen, aan welken kant het nuttigste is de calamiteit te laten, en hoe dezelve best af te weeren, zonder op een andere plaats

---

1) Verg. State-notulen 26 October 1762 fol. 507 volgg. — (Inspectie van de steeds toenemende verlandinge van het Goesche Diep.)

2) Mr. J Röell, *Hist.-Staatsregt. onderzoek naar het algemeen en bijzonder. Bestuur van den Waterstaat in Nederland van* 1795—1848 *Utrecht.* 1866.

schade te veroorzaken: indien men dit meer in het oog gehadt hadt, zoude men zoo ligt niet overgegaan zyn tot het leggen van blinde dammen, uitstekende hoofden en zinkwerken.

Dus behandeld hebbende de middelen welke, naar myn begrip directen invloed kunnen hebben op de verbeteringe van de finantien, valt er ook nog iets te zeggen, nopens zulke middelen die tot herstel van den inwendigen welvaart der ingezetenen, onder Gods zegen kunnen strekken, en by consequentie steun by zetten aan de finantien. Want waarlyk men zoude zich bedriegen, indien men het redres der finantien alleen zoeken wilde in de finantien zelve, men moet het vooral zoeken in de inwendige gesteldheid van het Land, en in de gronden uit welke de finantien moeten gevoedt worden.

TER VERBETERINGE VAN DE INWENDIGE WELVAART DER INGEZETENEN. 1. Commercie en fabryken favoriseeren.

De Commercie, die zenuw van het land, die thans zoo verzwakt is, roept overal om hulp. Het is waar, dat haar verval van verscheide oorzaken dependeert, waar onder er gevonden worden wier herstel buiten het bereik der Regeeringe is: ik vermete my ook niet, kundig genoeg te zyn in alle de betrekkingen van den Koophandel om de middelen van redres op te geven; evenwel komt het my voor, dat men door het geven van vrydommen van impositien op de consumable waren, welke op zee zoo ter consumptie als negotie mede genomen worden, een magtig encouragement zoude geven, en dat het der moeite overwaardig was, de gedagten van de voornaamste kooplieden in alle de takken van de nog overgebleve commercie in te nemen, wat naar hun oordeel tot faveur van dat middel van bestaan door de Heeren Staten zoude kunnen gedaan worden.

Eveneens dunkt my, dat men door praemien, en door vrydom van impositien de fabryken moest tragten aan te moedigen, een middel 't geen beter met een goede politique overeenkomt, dan de maxime die men hier veeltyds practiseert, met de ingezetenen te noodzaken de goederen in de

Provintie gemaakt te koopen, of met de goederen van dezelve natuur uit andere Provintien te belasten. Het is dog een zekere waarheid, dat een fabryk door dwang gemaintineerd, in 't gemeen meer kwaad aan het Land doet, dan goed; maar wanneer men een fabriqueur in deze Provintie in staat stelt, om zoo goed koop te werken, en hy verstaat zyn werk zoo goed als in andere Landen, is er ook geen zwarigheid, of onze fabryken zullen zoowel trekken als die van onze nabueren: de eenige dwang, welke ik oordeel, dat tot faveur van de fabryken van zekeren aart kan gebruikt worden, is, door een Provinciale wet te verbieden, dat geen producten van het Land onbewerkt uit hetzelve mogen verzonden worden.

Men zal tegen deze geprojecteerde vrydommen, praemien en andere encouragementen tegenwerpen, dat de finantien van de Provintie zulk eene verminderinge van inkomsten niet kunnen lyden; maar zullen zy dan beter kunnen lyden de verminderinge, welke door een voortdurend verval van commercie en fabryken noodwendig zal veroorzaakt worden? en is het dan niet beter, langs dezen weg te onderstaan, of het verval kan geremedieerd worden, ten einde, indien dit reusseert, de finantien eenen soliden steun te bezorgen.

Ik zal maar één staaltje bybrengen om te toonen dat de belastingen en de commercie en de finantien ruineeren. In deze Provintie wordt van de binnenlandsche schippers gevorderd den impost van de wynen en andere consumable waren, die zy te scheepe medenemen tot gerief van de passagiers, maar in de Provintie van Holland betalen zy maar ééns voor een zekere quantiteit; waardoor komt, dat alle de schippers varende van Zeeland hunne scheepsprovisie in Holland koopen, zoodat nog onze Provintie, nog onze ingezetenen daar iets van profiteeren.

2. Redres in de muntspecien. Ondertussen zal alles maar ten halven, zoo niet vergeefs wezen, wat men ook in het werk stelle, zoolang men geen

redres in de differentie der muntspecien heeft geeffectueerd 1); want het is niet te denken, dat onze commercie ooit tot die hoogte komen zal, dat wy de Hollandsche Comptoiren kunnen missen, en zoolang wy deze noodig hebben om betalinge te doen voor buitenlandsche Rekeningen, moet het verlies op den wissel altoos een disavantage voor Zeeland geven, 't welk maakt, dat wy tegen de Hollanders niet markten kunnen: dit redres moet dan waarlyk het eerste wezen, daar de Heeren Staten op werken moeten, en geen redres in de Publyke finantien is zoo dierbaar als dat, daar de welvaart der ingezetenen aan gelegen ligt.

Indien het een beweze waarheid is, gelyk het is, dat de welvaart der ingezetenen aan den eenen kant vermindert, en dat de luxe en pragtige levenswyze aan den anderen kant toeneemt, wyst het van zelfs, dat de voorzigtigheid den Souverain moet aansporen, om de laatste te besnoeien, maar het komt er op aan, welke luxe zal men besnoeien? 8. Besnoeien van onmatige luxe.

Ik heb hier voren reeds met een woord gezegd, dat allerlei luxe den Staat niet even nadeelig is: het is, by voorbeeld, den Staat onverschillig, of iemand dagelyks vyf en twintig arbeiders in zyn dienst heeft om zyn buitenplaats te onderhouden, of om een pragtig gebouw te timmeren, al ruineert hy zig door die levenswyze, want het geld blyft in het Land; maar het Land lydt een onherstelbaar verlies, wanneer de ingezetenen hunne goederen verspillen aan kostbare juweelen, goud en zilverwerk buiten 's lands gemaakt, kanten en andere vreemde manufacturen, rytuigen, porceleinen, galanterywaren en andere snuisteryen, want door dezen handel gaat het geld uit het Land, zonder dat er iets reëels in de plaats komt: en waarom zoude dog de Souverain deze dingen niet mogen verbieden, of het

1) In een Rapport van VAN DE SPIEGEL (Staten-notulen 2 September 1766 fol. 201 volgg.) was nog de rede „van de egalisatie der Maten en Gewigten" in Zeeland.

dragen en gebruiken derzelve zwaar belasten? Ik weet de gemeene objectie, dat het besnoeien van de luxe in eene Republyk strydig is met de vryheid; maar wanneer een vryheid schadelyk is aan het belang van een' Staat, is het, naar myn denkbeeld, geen vryheid meer, maar een losbandigheid, en zoo min als het tegen de vryheid strydt, een doorbrenger Hofs- of Stadskind te verklaren, even zoo weinig obsteert het daar tegen, wanneer de Regeering van een vrye Republyk aan een gantsche Natie wetten voorschryft, naar welke zy hunne verteeringen moeten rigten. Is onze vryheid grooter dan die van Rome onder de Aristodemocratische regeeringe? immers zyn de leges sumtuariae aldaar bekend geweest; in sommige Grieksche Republyken zyn zy ook onderhouden, en men heeft ze nog by de Venetianen en Zwitsers, ja zelfs LODEWIJK de XIV, de pragtigste Vorst zyner Eeuwe rekende het niet beneden zig, door een streng Placcaat den overdaad in de levenswyze der militairen te besnoeien.

4. Verbetering in de zeden. Is niet de verbastering der zeden een zekere source van het verval van welvaart? en zoude men wel te streng moraliseeren, als men zeide, dat onze zeden eene gedaante beginnen aan te nemen, die geschapen is om alle banden van Godsdienst, en de dierbaarste verpligtingen te verbreeken? wat is er dog, daar een Staat meer van te dugten heeft, dan van eene losbandige manier van denken? hoe kan er liefde zyn voor het Vaderland, trouw voor de hooge overheid, zorg voor het nakroost? moet het eindelyk niet worden:

nos pejores daturi
Progeniem vitiosiorem?

Ondertusschen als men het zeggen mag, wordt dit stuk door onze Regeeringe te zeer verwaarloost: er zyn in 25 jaren tyds honderd en meer Resolutien genomen op de invorderinge der imposten op de consumptie, en in honderd jaren geen één, welke de verbeteringe van de zeden in het

oog heeft: moet dan de Souverain alleen de beurs van zyne onderdanen besturen, en de zorge voor het hart aan de Geestelykheid overlaten? Waarom wordt een dronkaard, die zig nutteloos maakt voor het Vaderland en voor zyn eigen huisgezin, zoo wel niet gestraft, als één die een anker wyn smokkelt? Zoo iemand uit onkunde of vergetelheid tegen het geringste poinct van de ordonnantien op de Gemeene Middelen zondigt, begaat hy ten minsten eene contraventie, en verbeurt eene boete; maar dezelve persoon mag ongestraft een veragter van den Godsdienst, een leugenaar, een dronkaard wezen. De Staat trekt het zig niet aan, of hy zyne kinderen wel of kwalyk opvoedt, of hy zyne affaires wel waarneemt, of zyn huisgezin ruïneert.

Ik zoude misschien voor een aucteur van chimerique projecten doorgaan, indien ik proponeerde, naar middelen te zoeken, door welke ons ontvolkte Land met der tyd met inwoonders vervuld zoude worden: maar is dit dog zoo onmogelyk? leveren niet verscheide streken van Duitschland een bewys uit, dat men door eene goede Directie een desert Land bevolken kan? 5. De bevolking encourageeren.

De obstaculs tegen het toenemen der inwoonders in dit Land zyn reeds aangewezen, het zyn de belastingen op het consumable, het is het verval van Commercie en fabryken, het is een odieus famillegeld, het is een verderffelyke luxe en wanneer deze obstaculs gedeeltelyk zullen weggenomen zyn, zullen er ingezetenen gelokt en de huwelyken gefaciliteerd worden.

Daar is geen singulierder belasting in dit land, dan die welke op het trouwen gelegd is: ik weet by ondervindinge, dat er huwelyken agter gebleven zyn van geringe menschen, die geen vrydom van die belastingen konden obtineeren: by de Romeinen sloeg men een anderen weg in, men liet een huisgezin met kinderen geen tienmalen meer lasten betalen als een ongetrouwd persoon; maar men moedigde de

ingezetenen aan tot trouwen, en om burgers aan den Staat te geven: een jus maritorum, liberorum, en een aanwyzing van akkers ter kostwinninge, waren kragtige beweegredenen tot trouwen.

Ik rade niet, die maxime by ons in te voeren, maar ik meen, dat men bedagt moet zyn om de beletselen weg te nemen, zooveel met de constitutie van de Provintie kan overeen gebragt worden, en dat men vooral niet verzuimen moet zulke middelen, waardoor Vreemdelingen in het Land gelokt worden; by voorbeeld, het verleenen van vrydom van Huisschattinge voor het stigten van nieuwe gebouwen, en het afschryven van dien last van de ledige Erven wanneer de gebouwen afgebroken worden, hetgeen de heeren van Goes meermalen ter Vergaderinge aangetoond hebben, dat ongetwyffeld dienen zoude tot aanmoediginge om arbeidshuizen by de Hofsteden te stigten: gelyk ook het verleenen van zekere vrydommen aan arbeiders in fabryken, het verminderen van de belastingen, vooral op de meestbenoodigde levensmiddelen, en wil men een zeker middel, om menschen te lokken en met der tyd de finantien te verbeteren, het is de indyking van zooveel schorren, als thans nog met de zee gemeen liggen, en waarvan sommige alleen door een ongelukkige discrepance met de Generaliteit onbebouwd blyven: indien deze quaestie eens wierdt getermineerd, en men ordonneerde bovendien de eigenaars van bedykbare schorren binnen zekeren tyd dezelve in te dyken, of hun regt aan de Provintie over te geven, men zoude er niet alleen een menigte menschen, maar zelfs welgestelde Burgers door winnen: een stuk 't geen ik nader aandringen zoude, indien hetzelve nu onlangs niet in druk door den Heer President SCHORER op een overtuigende wyze gedaan was [1]): alleen voege ik er deze precautie by, dat het juist van

1) Mr. WILLEM SCHORER, President in den Ed. Hove van Vlaanderen.

het belang niet is, alle schorren in te dyken, dewyl er zekerlyk onder dezelve gevonden worden, wier indyking schadelyk zoude zyn aan de stroomen, fortificatien of andere Polders van de Provintie.

[P.S. (te verg. bl. 238 volgg.) Nader denkende over de berekeninge, welke ik meende dat zoude moeten gemaakt worden om uit een jaarlyksche contributie der Amptenaren een equivalent te vinden tegen de nu geroyeerd wordende amptfurnissementen heb ik bevonden, dat er een veel korter weg is; namelyk men kan genoegzaam vast stellen, dat het één jaar door het ander, £ 5000 aan furnissementen geroyeerd wordt, en het cohier van het amptgeld bedragende circa £ 2500 jaarlyks, daarby gevoegd zynde, beloopt het geheel jaarlyks profyt van de amptenaren £ 7500, derhalven is nu de quaestie maar, om eene evengelyke somme uit een jaarlyks tantième van de ampten te vinden.

Indien men nu nagaat de lyst van alle de tractementen en emolumenten binnen- of wegens de Provintie genoten wordende, welke voorkomt in de State-Notulen van het jaar 1703, en men verandert dezelve naar den tegenwoordigen tyd, dan kan men wel veronderstellen, dat alle de voorsz. tractementen en emolumenten bedragen £ 50000 jaarlyks; van deze somme nu is £ 7500 juist 15 pCt., en derhalven zouden de ambtenaren jaarlyks 15 pCt. van hunne bedieningen moeten missen in plaatse van de andersints geroyeerd wordende amptfurnissementen, terwyl zy evenwel geobligeerd zouden kunnen blyven de andere niet geroyeerd wordende furnissementen in te wisselen, gelyk nu geschiedt.

De Provintie zoude dus niet alleen een equivalent hebben, maar zoude nog profiteeren het jaarlyks amptgeld van zulke ampten, welke geen revenuës gevende, onder de lyst der tractementen niet begrepen zyn, als van de radicale qualiteiten van regeeringe, kiezers en amptgelden van predikanten, welke alle zouden behooren te blyven, ten zy men de

laatstgemelde uit consideratie van de geringe tractementen der predikanten wilde afschaffen, 't welk niet buiten rede zonde zijn [1]).]

XXV. *Brief van een s..... 's Heer aan een vriend in Zeeland, ter beantwoordinge van enige opgegeve vragen.* [2])

Myn Heer!

De Brief waar mede Uw Ed. my onlangs d'eer hebt aangedaan, te verëren, is my op zyn tyd geworden. Uw Ed. verzoekt myne gedagten, over 't een, en ander, reguarderende Uwe Provincie te mogen weten, en steld my daar toe enige vragen voor om te beantwoorden: Hoe gaarn ik beken, dat myn oordeel niet sufficient is, om Uw Ed. op alles na behoren te ëlucideren, wil ik evenwel gaarn, om Uw Ed. te tonen dat ik onpartydig denke, en ongeveinsd te werk ga, myn gevoelen zeggen, om aldus zo veel ik kan, aan Uw Ed. verzoek te voldoen.

Zeer schielyk bespeurde ik uit Uw Ed. Brief, dat Uw Ed. geen regt denkbeeld hebt, van 't geene 'er reeds in onderscheide Brieven, als van enen FRIES; enen HOLLANDER; en GELDERSMAN geschreven is, en 't komt Uw Ed. voor, dat 'er in *zommige* van zaken gesproken werden, die (schoon anders nuttig) 't gantsche geval niet raken, en daarom by Uw Ed meer verwerring, dan opheldering te weeg brengen; vooral om dat dezelfde zig genen helderen voetpad kozen, volgens den welken zy iets beweeren, of wederleggen wilden,

---

1) Eigenhandig toevoegsel van VAN DE SPIEGEL, dat bij de twee andere afschriften der Memorie ontbreekt

2) Te Utrecht, bij J. V. SCHOONHOVEN & Comp. 1772. (27 bladz.). — (Uit de Verzameling van Mr. M. F. LANTSHEER).

en my dunkt dat Uw Ed. nog meer word in de war gebragt, om dat men schynt te stellen, dat de Lasten in FRIESLAND na proportie zwarer zyn, als in ZEELAND, 't geen Gy dan al wederom, zo gy U zelven verbeeld, enigzins vind tegen gesproken in enen anderen Brief, in dewelke zeer duidelyk, en klaar word aangetoond: *dat 's Lands Regten in Friesland door de begoedigste Ingezetenen, quam maxime, worden gefraudeerd, zowel door 't verzwygen der Huren en Landen, door de industrieuse uitvindingen, waar mede men de Huren verminderd, en den wil van den Souverein tegen eed, en pligt illudeerd; als met vrugtbare velden, tot lucrative Bossen te maken, en in 's Lands regten te verzwygen; ja voor nadelig op te geven; dus Uw Ed. hier met regt besluit: dat men niet klagen kan, dat die Provincie te hoog is aangeslagen in den Opbrengst ter Generaliteit, en zulks uit de opgelegde lasten, zoude tragten te bewyzen, wanneer intusschen door oogluiking het voornaamste van dien onbetaald blyft.* Maar uit de Brief uit GELDERLAND geschreven, schynd Uw Ed. een beter denkbeeld van den Staat uwer Provincie, te vormen, en het komt my voor, dat Gy in allen dele bereid zyt uw zegel te hangen aan het gene zig die Patriot had voorgesteld te bewyzên; inzonderheid schynd Uw Ed. het antwoord op de vraag: *Of H. H. Mog., volgens de grondwetten van dezen Staet, het regt hebben, om de zaek tussen de sès Provintien, en Zeelant in verschil, tegens wil, en dank van de laatstgemelde Provintie aan de decisie van den Heer Furst Erfstadhouder op te dragen?* wel te bevallen. Dog de oplossing der *Eerste* vraag: *Of de Staeten van Zeelant het regt hebben om aan een derden op te draegen, door een decisie te bepaelen, welke saeken zy in haere Provintien moeten in het werk stellen tot verbeetering van haere Financien?* Schynd Uw Ed, zoo wel niet te bevatten, om dat hier in beweerd wordt, dat de *Souverainiteit*, niet aan de Heeren

Staten van Zeeland in *eigendom* toekomt, maar ene toevertrouwde magt is, welkers eigendom by 't *Volk* berust, en daarom niet, dan by *toestemming* van dat Volk aan een ander kan werden opgedragen; daar het Uw Ed. nogtans voorkomt, dat by aldien ene Societeit van Menschen, 't zy dat men 'er ene Stad door versta, de Bezorging Hares Huishoudings niet alleen, maar ook die van alle Hare Belangens, en Welzyn opdrage aan de zodanige, die 'er, of door ene algemene toestemming, of ook wel door meerderheid van Stemmen, om hunne goede Hoedanigheden, en kennis van zaken, door het *Volk*, 't welk tot nog toe de Opperste-Magt zelfs in handen had, ja exerceerd, zyn toeverkoren, daar door het regt, 't welk het tot nu bezat, defereerd aan die Personen, welke het zelfs in zyne eige plaats heeft aangesteld; en het daarom billyk zoude zyn, dat die Geeligeerden *nu* na hun best vermogen te werk gaande, *dan ook* wanneer het Hun goeddagt, of wel, om klarer te spreken, wanneer het algemene Nut 't scheen te vorderen, ten minsten voor enige tyd afstand konnen doen van die Magt, hun door het Volk toevertrouwd. Maar laat ik hier al in 't voorbygaan aanmerken, dat schoon 't alles waar zy (' geen ik Uw Ed. nogtans in 't geval waar in wy tans verseren niet toesta) 't geen UEd. hebt gelieven te avanceren, daar nogtans in genen dele uit voortvloeijen kan, dat het Hun aan wien 't Volk deze magt heeft *toevertrouwd*, vry zoude staan, dezelve, 't zy *in zyn geheel*, 't zy voor *een gedeelte* aan een ander over te laten. Want wie dog kan ene magt (of gy zoud hier die bepaalde Magt die zommige, *quo jure Nescio*, aan de Roomse Keizers hebben willen toeschryven, en dat op een enkel zeggen van JUSTINIANUS *Instit. l.* I. *T.* 2 § 6. inquiens: *Sed et quod principi placuit legis habet vigorem: quum lege Regia, quae de ejus imperio lata est, populus ei, & in eum omne imperium suum, & potestatem concedat;* willen verstaan. Maar Uw Ed. ziet 't onderscheid

dat 'er is tusschen onze *Vrye* Regering, en de *slaverny* der Romeinen te klaar, dan dat ik my ophoude met het hoofdzakelyk aan te toonen) Hem van een ander toevertrouwd, niet om daar mede na deszelfs welgevallen te handelen, maar om dezelve heiliglyk te bewaren; te handhaven; en tot luister van 't algemeen, te oeffenen; en wel voor al om daar mede Hun die Hem deze Magt toevertrouwden, met alle derzelver Bezittingen, en Voorregten, te beschermen; en aldus 't algemene welzyn, en Nut te bevorderen, aan een ander overgeven? Zy immers bezitten gene de allerminste Magt, *uit*, of *door* zig zelven, maar *uit* en *door* het Volk, om wiens wille zy zyn; uit wiens naam zy spreken; en uit wiens midden zy gekozen zyn. Let maar op de Vroedschappen der Stemmende Steden die uit de voornaamste van 't Volk gekoren worden; die ter zyner tyd, op Staetsvergadering verschynen; 't Volk verbeelden; en regt doen; en Uw Ed. zult ras leeren, dat deze Hoge, en Aanzienelyke Vergaderingen loutere Byeenkomsten van de Voornaamste uit het *Volk* zelfs zyn; en Die, voor dat zy daar werden toegelaten, *eerst* plegtiglyk hebben gezworen dat zy dat Volk uit wiens Naam zy komen, en door wien zy gekozen zyn, *onder Gods hulp*, by alle deszelfs voorregten en Bezittingen zouden bewaren: De edelste Bezitting van een Volk is deszelfs ONAFHANGLYKHEID, en OPPERHEERSCHAPPY; zo nu dit edele Deel van 's Volks Bezittingen door Hun, aan wie 't ter bewaring is overgegeven, aan een ander word afgestaan; wat geschied 'er dan? In zulk een geval word 'er ene *Eed-schending* begaan door de zulken, die de conservatie van 't zelve op zig genomen, en tot meerder zekerheid zig met enen plegtigen Eed daar toe verbonden hadden. Het enige dat Ik hier nog hebbe by te doen, is Uw. Ed. te verzoeken, 't *Antwoord*, op voorsz Vraag *nog eens* met behoorlyke attentie na te lezen, vast staat makende, dat Uw Ed. als dan schielyk tot and're

gedagten zult gebragt worden; en of het nog niet genoeg ware, hoord, bid ik, wat 'er den onvergelykbare GROTIUS van zegt in zyn Werk *de Jure Belli & Pacis l.* 1. *C.* 4. § 6. als hy toond: *dat de Opperheerschappye alleen by 't volk, ik meen een vry volk, berust; en dat dezelve van oneenscheidbaar zy; want dat als men ze van een kon scheiden, 't gene Opper-Heerschappye zoude blyven; en dat deze Heerschappye alleen de beoordeeling van 't Volk onderhevig zy, als by wien alleen die Magt t'huis hoord.* Voegt hier nog by ene aanmerkelyke plaats van den Schryver *der Vryheid in den Burgerstaat* 1) *p.* 128. *want of het wel waar is,* zegt hy, *dat het geheele Volk met de saeken van Staet, en Hooge Regeering niet en word gemoeit, gelyk wy gesegt hebben, soo berust echter de gantsche Oppermacht in den boesem van 't Volk. word uit naam van 't Volk geoeffent, en bestaat in 't volk, de Hooge Vergadering van de Staeten verbeeld het gantsche lichaem van het volk, de Ridderschap, ofte beschreve Edelen verbeelden aldaer den Adel in 't gemeen, en de Vroedschappen van de Steden, ofte derselver Afgesondene, ieder de Gemeinte van haer Stad, waer door het volk syn deel in de hooge Regeering heeft, en waer door de Oppermacht eigentlyk in den boesem van het volk berust, en is soo wel daer aen eigen, als eertyts aen het Roomse Volk. Want de Vroedschappen van de Steden zyn eigentlyk de Notabele ofte voornaemste uyt de Gemeinte, en Burgery. Nu is de staet van Vroedschap niet erffelyk, maer verkiesbaer, en een iegelyk van het volk ofte Burgery, daer toe gewettigt zynde, en de vereischte bequaemheden hebbende, kan daer toe werden verkoren, sulks de Burgery alhier niet, gelyk als tot Venetien en Genua, uit de Regeering wort gesloten. Derhalven blykt hier uit, dat de Oppermacht van den Staet eigentlyk in het lichaem van het volk*

1) L. F. DE BEAUFORT. Z. hiervoren, bl. 168

bestaet, en dat de Burgery alhier geen reden heeft, om sig te beklaegen, dat dezelve uit het bestier van de Hooge Regeering wort gesloten, en geen raed nog stem in saeken van staet wort gevraegt. En geen wonder voorwaar! dat een zeker getal Personen in elke Stad genoeg zy, om 't gantse Volk te verbeelden, en uit deszelfs naam regt te doen, nadien men door de tyd was wys geworden, dat by aldien ene Regering by *elk* Hoofd der Maatschappye ware, dezelve niet lang zoude kunnen stand houden, nadien de menigvuldige onderscheidene Begrippen van zaken (*quot enim capita tot sensus*) aanleiding zouden geven tot de allergrootste verwarringen, die de uitvoering, van 't gene er hoog nodig was, zouden beletten, en aldus den staat van 't gemeen doen wankelen, ja zelfs omver vallen, terwyl 'er over de beschikkingen van dien getwist wierd. *Zie Hume Wysgerige en Staatk. Proeven* 12. *Hoofd. p.* 425 *seqq.*

Uw Ed. hebt my dan eigentlyk verzogt: *dat* ik zo goed zoude zyn *Uw Ed. eerst een regt denkbeeld te geven van 't different, en wel quoad originem, tussen Uw Ed. Provincie, en de zes andere; en of 't kan goed goedgekeurd worden, dat Hun Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland zo nauwkeurig op hunne Souverainiteit gestaan hebben, dat Hun Ed. Mog. niet hebben willen gedogen, dat Hun enige schikkingen in Hunne Huishouding door de andere Provincien wierden voorgeschreven*; *daar zy nogtans de* HULP *Hunner Bondgenoten ontbeerende, ligtelyk het Hoofd enigzins hadden moeten in den schoot leggen, om aldus te eerder aan hunne belangens voldaan te worden.* Dan verzoekt Uw Ed. my, *myne gedagten over de Decisie van zyne Doorl. Hoogheid den Heere Erfstadhouder nopens dat poinct gedaan, te weten;* En eindelyk zou Uw Ed. gaarn met één woord *aangaande de Vaart op Essequebo onderregt zyn; en of 'er nog lasten in de Provincie van Zeeland kunnen*

gestatueerd worden. Waarlyk vele schone Vragen; waren ze zo gemakkelyk opgelost!

Wat *het eerste* aangaat; zal ik volgens Uw Ed. verzoek 't gantsche geval van den beginne ophalen, op dat Uw Ed. van alles een goed begrip hebbe, en daar na zelfs in staat zy, om 'er Uw Ed. oordeel over te vellen. In den Jare 1766, toen de Financien van Zeeland tot die droevige toestand gebragt waren, dat dezelve, niet dan door buitenlandse HULP konnen gered worden, droegen de Heeren Staten Uwer Provincie zorg, dat de ware gesteldheid Harer Provincie, en Financien aan hunne Bondgenoten wierd getoond, in die verwagting dat dezelve Hunne nood vernomen hebbende niet ongenegen zouden zyn de Provincie in hare te hoog aangeslage *quote* te verminderen, om aldus Haar, by wien 't water reeds tot aan de lippen was gekomen voor 't verdrinken te bewaren: dog zulks had de gewenste uitslag niet. Men vond goed Zeeland voor de tyd van twee jaren *f* 200000 's jaarlyks, *als een temporeel soulaas*, uit de Post van de Fortificatien (van welke Post zy zeggen maar *f* 127789 : 9 : 8 ontfangen te hebben) buiten de Provincien toe te leggen, om daar door de Heeren Staaten van Zeeland te sterker aan te moedigen, tot het doen van alle mogelyke efforts in den Haren, en dus tot het uitschryven van nog zwaardere, en meer Lasten op hunne Goede, en reeds zeer gedrukte Ingezetenen, en met dien verstande, dat de Heeren Staten van Zeeland vroegtydig in het volgende jaar 1768, en 1769, Hun Hoog Mogende zouden informeren welke meerdere Middelen 'er door Hun Ed. Mog. reeds beraamd waren, of stonden te worden. Maar de Heeren Staten van Zeeland, den toestand Hunner Provincie, en de Lasten die 'er geheven wierden, wel overgezien hebbende, en wetende:

Boni Pastoris esse tondere pecus, non deglubere.

Suet: in Tib: C. 32.

en dat indien 't Volk grotere Belastingen wierden opgelegd,

zy hunne Provincie die reeds sterk ontvolkt was, en nauwlyks 90000 Inwoners beslaat, aan gene gantse Ontvolking wilden blootstellen, en met aldus hunne Financien een ogenbliklyk soulaas toe te brengen, Dezelve nogtans *totaliter* ruineren; zogten voor de Expiratie van de voorn. tyd Hun Hoog Mog. van de onmooglykheid tot de opbrengst van meer Lasten te overtuigen, Hun verslag doende van de Belastingen reeds in Hunne Provincie gestatueerd, met die Clausule dat Hun Ed. Mog. gantslyk buiten staat waren *enige nieuwe* Belastingen te vinden, Hun Hoog Mog. resolveerden hier op dat men *alles* ter Decisie van zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erfstadhouder, moest overlaten; Immers Hun Hoog Mog. beweerden: „Dat zy geen bequamer middel, en met de Grondwetten der Republicq meer overeenkomstig wisten als de Beschikking te submitteren aan de hoog wyse Uitspraak van Zyne Hoogheid. „En oordeelden daarom: Dat die Vorst uit Hunnen Naam moest werden verzogt „wel op zig te willen nemen, na examinatie van het geen hier toe behoord, door Hoogst Deszelfs Uitspraak te willen decideren, hoedanig, en op welke wyze de Provincie van Zeeland in hare tegenswoordige situatie provisionelyk door de Bondgenoten zou behoren te gemoet gekomen worden, om nevens Dezelve aan hare verpligting in het dragen der Lasten van de Unie te kunnen voldoen, en dat tot dien einde de stukken hier toe enige relatie hebbende, aan zyne Doorlugtige Hoogheid zouden werden ter hand gesteld; en dan dat de Heeren Staten van Zeeland, benevens die der and're Provincien zig aan de Uitspraak gedragen zouden, en zig daar toe op het *aller solemneelst* verbinden; als mede om de gedane Uitspraak door *efficacieuse Middelen* uitgang te doen hebben." De Zeuwen, Uwe Landsluiden hielden staande, dat zulk ene ample Opdragt niet kon nog mogt geschieden, (*gelyk Uw Ed. dit breder lezen kund in de Brief uit Gelderland p.* 4)

en vonden goed reeds in Maart 1770 te resolveren, deeze Opdragt, aan den Heere Erfstadhouder te doen, in dezer voegen te limiteren: „Dat men zyne Hoogheid moest verzoeken, van wel door zyne Decisie te willen bepalen, *welke ene vermindering van quote, of temporair soulaas* aan de Provincie van Zeeland in hare tegenwoordige situatie door de Bondgenoten behoorde te worden geaccordeerd;" met dezen Uitslag, dat Hun Hoog Mog. op 't aller onverwagtst in December 1770 besloten ene Bezending uit Hun Midden aan de Provincie van Zeeland te doen, ten einde Haar te persuaderen, om zig *ilico* by 't voorstel der overige Provincien te vervoegen, en de Uitspraak *in voegen als voren* gemeld, aan Zyne Doorlugtige Hoogheid te demanderen, en om Hun Ed. Mog., d'Heeren Staten Uwer Provincie te repraesenteren: *Dat Hun Hoog Mog. zig niet langer van de zaken des algemenen Bondgenoodschaps kunnende dispenseren, genoodzaakt zouden zyn,* (indien onverhoopts de zaken in Zeeland anders uitvielen) *de Uitspraak van den Vorst Erfstadhouder door alle bequame middelen te mainteneren en stand te doen grypen.*

Ziet hier nu uit ten welken einde de Bezending van Gedeputeerdens uit Hun Hoog Mog., en den Raad van Staten na Zeeland geschied is. Ik weet wel dat zulks Uw Ed. haast ongeloofbaar zal voorkomen, om dat Uw Ed. volgens een algemeen gevoelen, mede geloofd hebt, dat dezelfde geordonneerd was, *om 't Financie wezen der Provincie op te nemen* (dit hadden hun Ed. Mog. de Staten van Zeeland, reeds geoffereerd in den jare zo ik meen, 1753, als wanneer de Bondgenoten zwarigheid maakten, in een Reëel onderzoek van zaken te treden) daar 't *enige bût*, zo als gebleken is, nogtans geweest is, niet om met de Heeren Staten van Zeeland in eene onderhandeling tot 't *verschikken* van *dit* of *gene* te treden; niet om *overtuigd te worden,* maar om te *overhalen;* en eindelyk om aan de Heeren Staten de bedreiging van Hun Hoog

Mog. *serieuselyk* voor ogen te houden. Hoe deze Handeling, met ene vrye Republicq, in welke *elke* Provincie niet alleen, maar zelfs *elke* Stad in 't byzonder, ene souverainiteit op zig zelfs uitmaakt, over een te brengen zy, laat ik aan uwe Beoordeling gerust over. De Staten van Holland toonden in den Jare 1650 reeds, dat Zy begrepen dat zulke ene handeling *niet overeenkomstig* was, met de Souverainiteit Hunner Provincie, en gaven Hun Hoog Mog. *toen* dit rustig, dog regtzinnig antwoord: *Dat de voorz. Bezendinge* (die N. B. Prins WILLEM DE II. aan 't Hoofd had) *was buiten de gewoonlyke Ordre van Regeeringe, en dat 'er niet uitgezien was, iets vrugtbaars te konnen volgen; dat by Resolutie was verklaart, en vast gesteld, dat de Steden dezer Provincie in het toekomende zodanige Bezendinge niet en zullen hebben te defereren; of in den haren te admitteren, of toe te staan; dat ook dese Resolutie van haar Edele Groot Mog., ter Generaliteit is genotificeerd, met verklaringe dat in het toekomende de Steden dezer Provincie zodanige Bezendinge in den haren niet en zullen admitteren, of toestaan, en dat daarom, een zeer serieuse aanmaninge is gedaan, ten einde N. B. de Provintien na dezen, tot zodanige Verzendingen geen gronden en leggen.* Etc. Leefden deze wakkere, en regt geaarde Mannen *nu*, of zagen zy 't gedrag Hunner nazaten, gewisselyk zeiden zy: *Quantum mutati a nobis!* Hervatten wy ondertusschen de afgebroke draad van onze reden.

De Heeren Staten van Zeeland 't besluit van Hun Hoog Mog. vernomen hebbende, en voorziende hoe weinig zulks met Hunne diergekogte Souverainiteit convenabel was, en hoe dit alles een krak aan hun aanzien zoude geven, vonden goed, „Hun Hoog Mog. te declareren, dat Zy niet gaarn zodanige ene Commissie wilden afwagten, en daarom verzogten dat Hun Hoog Mog. dezelve zouden gelieven te stellen buiten effect". De redenen tot deze Declaratie schynen ge-

weest te zyn, om dat de Heeren Staten van Zeeland al lang te voren Hunne Resolutie hadden gegeven, om naamlyk den Heere Prince Erfstadhouder tot Beslisser te stellen „over de vermindering van quote; of een temporair soulaas, 't welk Zeeland provisioneel behoorde te worden toegelegd" en die Hun Ed. Mog. *salvo honore*, niet veranderen konden; daar en boven; Ik heb reeds te voren aangemerkt, dat Welgemelde Bezending niet tot bût had *overtuigd* te worden, maar om te *overtuigen*, en 'er langs dien weg weinig nuts uit scheen te zullen voortvloeijen. Des niet tegenstaande kreeg dezelve haar vol beslag, en Gylieden hebben d'eer gehad de Gedeputeerdens van Hun Hoog Mog. en den Raad van Staten in den barren Winter na Uwe Provincie te zien overkomen, om ware het mogelyk de Staten van Zeeland tot reden (want zo noemde men het hier) te brengen; Maar Gy L. hebben ook teffens deze Heeren, *rebus infectis*, Uwe Provincie zien verlaten, en na een groot éclat te hebben gemaakt, zo binnen als buiten Lands, niets zien uitwerken. En of schoon Hun Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland zo veel mogelyk is geweest, getragt hebben te tonen de Onmogelykheid, om, behoudens hunne Souverainiteit zulke ene onbepaalde Delatie als Hun Hoog Mog. vergden aan den Prins Erfstadhouder te doen, en hier door zogten Hun Hoog Mog. op gegronde redenen te dehorteren van 't nemen ener Resolutie zo vyandig voor de gronden van dezen Staat, als waar door men met regt stellen kan, dat de Vryheid van ieder Provincie in 't byzonder, ten hoogsten zoude werden gelaedeerd, en op losse schroeven gesteld, ja omver geworpen, om naamlyk (by aldien de Heeren Staten van Zeeland zig de geformeerde Delatie niet konnen laten welgevallen) „hier omtrent met pluraliteit van stemmen te besluiten, en als dan, wanneer de Delatie aan zyn Hoogheid geschied zoude zyn, deszelfs uitspraak door *efficacieuse Middelen* voortgang te doen hebben." Daar 't direct stryd

met het 1ste articul van de Unie, dat de Meerderheid der Bondgenoten zig de Magt zoude aanmatigen om in den Boezem der Souverainiteit van een Harer Mede-Bondgenoten, *eo invito*, of door *zig zelven*, of door een *ander* enige beschikking te maken; want, waar dog bestaat de Opperheerschappye in? is 't niet in 't oeffenen van dezelve? als B. V., *in 't maken van wetten; schikkingen omtrent vrede, en oorlog, verbonden aan te gaan; 't leggen van Belastingen, en dergelyke (zie Grot. de J. B. & P. l.* I. *C.* 3. §. 6. *n*°. 2.) daar nu dit alles of wel een gedeelte van 't zelve word weggenomen, daar blyft de Souverainiteit (die altyd heiliglyk, en in zyn *geheel* moet bewaard worden, op dat men in staat blyve dezelve over te geven, zo als men Haar ontvangen heeft) niet in zyn geheel, of kragt, maar verliest haren luister, en langs dien weg zoude men een Bondgenoot verpligten, indien Hy als een regtgeaard Voorstander der Hoogheid, en Voorregten zyner Onderdanen, zig met gepaste Middelen zogt te verdedigen, tegen de overmagt zyner Bondgenoten, als die hem, een deel, en wel 't *essentieelste* deel zyner Bezittingen zoeken afhandig te maken, en om tot Welzyn, en Conservatie zyner Ingezetenen aan zyne Vaderlyke zorg aanbevolen (tot voorstand van welker Souverainiteit, Geregtigheden en Vryheyd Hy zig met enen plegtigen eed verbonden heeft) zulke Mesures in het werk te stellen, als Hy tot Hunne Veiligheid en Nut zal menen te behoren. Hoe zwaar deze redenen ook mogen zyn, hebben zy egter niet konnen te weeg brengen, dat Hun Hoog Mog. van besluit veranderden 't geen bleek toen dezelve in Mey 1771. resolveerden de Uitspraak *in voegen door Hun Hoog Mog. voorgeschreven*, aan de Decisie van zyn Doorl. Hoogheid te submitteren, en dat wel tegen Protestatie van Zeeland aan; welk gedrag Zyne Doorl. Hoogheid dan ook zo ongeschikt voorquam, dat die Vorst, als bezield met regtgeaarde en allezins billyke sentimenten, zelfs betuigde: *Dat die Reso-*

lutie by overstemming, zelfs van zyne Hoogheid, als 't eerste Lid der Provincie, genomen, weinig compatibel was met de principes waar van het behoud van alle societeiten afhangt, en nog minder overeenkomstig met de gronden op welke het gebouw van deze Republicq moet staan, of vallen; en daarom Hun Hoog Mog. verzogt; *om de finale verklaring van zyne bereidwilligheid tot het accepteren der gedane Delatie te mogen reserveren ter tyd toe dat het effect der representatien by eene Missive van hun H. H. Mog. aan de Heeren Staten van Zeeland geaddresseerd, zou wezen gezien.*

Ondertussen deed zyne Doorl. Hoogheid (na ene gereitereerde instantie van H. H. Mog.) den 30 October 1771 de volgende Uitspraak:

Dat de Provincie van Zeeland provisionelyk, voor den tyd van zeven eerstkomende Jaren, aanvang nemende met het aanstaande Jaar 1772. *en zullende expireren met het einde van het Jaar* 1778., *by de verdere Bondgenooten in het dragen der Lasten van de Unie zal worden gesoulageerd, en te gemoet gekomen door middel van 't Jaarlyks Profyt van de volle Post voor de Fortificatien buiten de Provintien, ter somma van driemaal honderd duizend Guldens, op den Ordinaris Staat van Oorlog voorkomende; met dien verstande, dat de Provincie van Friesland, ter zake van den min voordeeligen toestand harer Financien van de reëele Contributie in het opgemelde soulaas zal blyven geëximeerd, en by continuatie haar aandeel in de voorsz. Post ter somma van Gl.* 34638. o. *zal profiteeren. En dat dien volgende, by het formeeren van de Staten van Oorlog voor het aanstaande Jaar* 1772, *en voor de verdere Jaren, waar in dit soulaas by de Provincie van Zeeland zal werden genoten, de gemelde Post voor de Fortificatien buiten de Provintien tot de somma van Gl.* 334638. o. *o zal worden verhoogd, en dat van deze alzoo verhoogde Post eene somma van driemaal honderd duizend Guldens op de Provincie*

van Zeeland, en het overige tot vier en dertig duizend zes honderd agt en dertig Guldens op de Provincie van Friesland gerepartitieerd zal worden. Onder die Voorwaarde: *dat de Heeren Staten van Zeeland, gedurende den opgemelden tyd, en onder 't genot van dit toegelegd soulaas, verpligt zullen zyn, alle mogelyke efforts met de gesteldheid van hare Provincie bestaanbaar te adhiberen, om aldus hare Provinciale Financien zo veel doenlyk te verbeteren;* met die belofte: *dat by aldien zulks door de Heeren Staten van Zeeland zal zyn gepraesteerd, en daarenboven voor 't eindigen van het jaar* 1778 *aan de Heeren Gedeputeerdens van H. H. Mog., en den Raad van Staten by ene specifique, en gedetailleerde opgave der Inkomsten, en Lasten van de Provincie, gemunieerd met de behoorlyke verificatoire documenten, opengelegd, en geëxhibeerd, den waren, en precisen staat der Financien harer Provincie, als dan het boven gefixeerde soulaas op den voet als voren, voor een gelyk getal van nog andere zeven jaren, en dus tot den jare* 1785 *inclusief, by de opgemelde Provincie jaarlyks geprofiteerd en genoten zal worden.* Welke Uitspraak ligt door de Heeren Staten van Zeeland kon werden geapprobeerd, om dat dezelve niets meer inhield, dan 't gene Hun Ed. Mog. bereids aan zyne Hoogheid den Prince Erfstadhouder hadden opgedragen by Hunne Resolutie van den 1 Maart 1770, en welke goedkeuring door Hooggemelde Heeren Staten daarom zeer *gratieus* schynd geschied tezyn.

Zie daar, Myn Heer! Uw Ed. op éne Vraag geantwoord, is 't dat Uw Ed misschien 't een en ander reeds beter zyt onderregt, geliefd myne misslagen by Uw zelven te verbeteren. Ik zal Uw Ed. ondertussen myne gedagten *even* openhartig op uwe *twede* Vraag zeggen, *als* ik een Verhaal nopens de *eerste* Vraag aan Uw Ed. gedaan heb.

De Vraag is; *Of 't kan goedgekeurd worden, dat de Heeren Staten van Zeeland zo naukeurig op hunne Souve-*

rainiteit gestaan hebben, enz.? Ik heb bereids d'eer gehad Uw Ed. zo 'k meen, te tonen dat Hun Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland 't regt aan *zig zelfs* niet hebben, om de Souverainiteit Harer Provincie, of wel een deel van dezelve aan een ander over te geven: Zo dra Uw Ed. dit zullen hebben opgemerkt, en geliefd zulks gestadig in 't oog te houden, maak ik gene zwarigheid, om 't gedrag der Heeren Staten van Zeeland in dezen gehouden in plaats van 't zelve te vitupereren, volkomen te regtveerdigen.

Quaeritur voor eerst: of iemand, die by een ander *eigentlyke hulp* zoekt, niet verpligt is zig te houden aan zodanige *arbitraire Conditien*, als hy, aan wien deze *hulp* verzogt word, zal goedvinden daar aan te accrocheren? en *in thesi* wil ik zulks gaarne toestemmen. Maar het is hier met de zaak gants anders gelegen; hier doet zig een *Bondgenoodschap* op, volgens de Grondwetten van 't welk ieder der Bondgenoten verpligt is zynen mede-Bondgenoot onderlinge *hulp* te bewyzen, en Hem in tegenspoed by te springen: Dat immers mag men 't *edelste* deel van een Bondgenootschap noemen, waar door de Bondgenoten, tot het afwenden van buitenlandse Magt, *gehouden* zyn, elkanderen in staat te houden, op dat, wanneer één Hunner in ongesteldheid geraakt was, en zig daar en boven van den onderstand zyner Bondgenoten versteken zag, daar door niet *gants nutteloos* voor 't Bondgenootschap werde. In dezer voegen begrepen 't de Heeren Staten van Zeeland; Die daarom staande hielden, dat men 't gene *hulp* kon, of mogt noemen, waarom Hun Ed. Mog., by de Bondgenoten zo sterk aanhielden; maar een *regt*, 't geen Haar toequam: ene *schadeloosstelling* naamlyk, welke de Bondgenoten Haar schuldig waren; Terwyl de Provincie in 't dragen der gemene Lasten te hoog zynde aangeslagen, daar door de overige Provincien jaarlyks profiteerden 't geen de Provincie Zeeland *te veel* had betaald: Dat dus het wedergeven van dit *te veel* gene gunst

der Bondgenoten kon, of mogt gerekend worden, maar veel eer ene *reëele schuld* die het Natuurlyk Regt ('k zwyge van den aard des Bondgenootschaps) zelfs medebragt. Daar en boven is my nooit gebleken, dat de Heeren Staten van Zeeland Hunne Bondgenoten, om *hulp* (men neme dit woord in welken zin men wil) hebben verzogt maar wel (en dit dog is heel wat anders) om ene *vermindering* van *quote*, alzo 't een merkelyk onderscheid is iemand *hulp* tot zyne benodigdheid te verzoeken, dan op *vermindering* zyner opbrengst te insteren. Zie hier 't geval:" Zeeland in een tyd, toen hare Commercie bloeide, toen hare Provincie nog meer was bevolkt, wierd op ene zekere quote ter opbrengst gesteld; gedurende den tyd van haar innig welvaren kon zy de opgelegde quote voldoen; maar toen dit alles was omgekeerd, toen hare Commercie was verminderd, en gedeeltelyk besnoeid, toen hare Provincie zeer was ontvolkt, en alles van tyd tot tyd agter uit liep; *toen* verzogt zy om ene vermindering van quote in de gemene Lasten"; een verzoek ten vollen convenabel met de Grondwetten van onze Republicq en 't geen ik niet geloof, dat ooit door iemand is tegengesproken, of zal kunnen worden; En hierom komt 't my voor, dat het de beste gratie niet heeft, dat men Uw Ed. Provincie over al heeft willen doen voorkomen, als ene, die *smekenderwys* Hare Bondgenoten om hulp kwam verzoeken, om daar door haar Aanzien merklyk te verduisteren, en met ene *impertinente* kleinagting te doen behandelen, 't geen waarlyk voor een Souverain Lid van 't Bondgenootschap bezwaarlyk vald te dragen. Uw Ed. zyt uit 't gededuceerde, zo 'k vertrouw, bereids overtuigd, dat het gene *hulp* geweest is, waarom de Staten uwer Provincie verzogt hebben, maar ene *vermindering van quote*; en 't zal my nu weinig moeite kosten, Uw Ed. met praegnante redenen te convinceren, van 't regt, dat Hun Ed. Mog. gehad hebben, om allezins op ene vermindering van quote te urgeren.

Vooraf zal ik onderzoeken *hoe verre elk Bondgenoot verpligt is de Lasten van de Unie te voldoen, en of hy geen regt hebbe de eens gestelde quote, dan wanneer zyne mede-Bondgenoten ongezind zyn, dezelve te verminderen, zelfs, na mate van zyn onvermogen, ene Deminutie te doen.* Quaeritur aan wien het regt toekome om over de Jaarlykse gemaakte Petitien door de Raad van Staten te delibereren; en tot wat einde die geformeerde Petitien aan de Provincien werden afgezonden? Aangaande de *eerste casus*, komt het my voor, dat de deliberatie over de gemaakte Petitien door de Raad van Staten *alleen* staat aan die Provincie, aan wien deze Petitien door den Raad van Staten ter voldoening zyn toegeschikt, met dat verzoek om *daar in consent te willen dragen;* uit welk verzoek *prono alveo* voortvloeit, dat het elke Provincie vry staat, om in die Petitien *Consent* te dragen, of niet; wat doen 'er dog anders de woorden, *met verzoek*, by? Dezelve bestaan niet in een enkele klank; maar dicteren 't regt dat elke Provincie toekomt om vryelyk te delibereren, of zy in staat is, die Petitien in te willigen. Zo begrepen dit stuk Hun Ed. Groot Mog. van Holland, toen zy zig in Hunne Brieven aan de zes overige Provincien den 27. July des Jaars 1650. gezonden, dus uitlieten: *want gelyk de Provincien by de Unie, in materie van de belastinge aan haar hebben gehouden de vryheid in het dragen van hare Consenten, dewelke ook alle jaren (vermits de verandering die de tyd kan geven) op een nieuw hebben moeten worden verzogt, gelyk daar toe by den Raad van State jaarlyks eene Petitie uitgebragt, den Bondgenooten toegezonden, en daar op derzelver Consent verzogt is geweest, zoo en heeft de vryheid niet bestaan, in een ydel geluid van worden, maar in zoodanige effective realiteiten, dat men zig vry gehouden heeft van de betalinge van die Lasten, tot de continuatie van de welke men hadde verklaard geen Consent te kunnen dragen, zonder dat de Provincien de*

anderen in het dragen van Consenten hebben mogen overstemmen, veel min tegen de geweigerde Consenten tot enige Contributie kunnen bedwingen. De Heeren Staten 's Lands van Utrecht stonden in 't zelve begrip, toen Hun Ed. Mog. weigerden te voldoen, in de Lasten door Hun Hoog Mog. tot het goedmaken van de kosten tot het voeren van de Spaansen Oorlog, over alle de Provincien *aequaliter* uitgeschreven. *Z. Plac. ord. Traj.* 30 *Aug. & 2. Sept.* 1578. En ik ken nog ene Brief van den 20. April 1695. door Hun Hoog Mog. aan de Heeren Staten van Friesland geschreven, waar in dezelve tonen van geen andere gedagten te zyn; nadien zy welgemelde Heeren Staten verzekeren: *dat zy in het toekomende geene Belastingen van wat natuur dezelve zouden mogen wezen ter Generaliteit zullen concluderen, voor en aleer dezelve op eene ordentlyke wyze in conformité van het* 9. *Articul van de Unie van Utrecht, aan de respective Provincien, ten fine van Consent zyn voorgedragen, en derzelver approbatie, of disapprobatie daar op is genomen; immers dat de voorsz. Belastingen niet werkstellig zullen worden gemaakt, ten opzigte van die Provincien, dewelke haar Consent daar op nog niet hebben ingebragt.*

Daar het dan ten vollen evident is, dat ene bewilliging in die geformeerde Petitien *alleen* de verpligting tot het dragen kan uitwerken, daar is het niet minder waaragtig dat de Magt om dezelve in te willigen by de Souverainen van elke Provincie moet gezogt worden, en dat hier nog de Bondgenoten (*als strydig met de Unie van Utrecht*) nog de Raad van Staten (*contradicente insuper Hunne Instr.*) enige regels kunnen voorschryven. Hier uit volgt al verder van zelfs, dat, daar elke Provincie de vrye Deliberatie over 't inwilligen der Petitien toekomt, het aan *elk* Souverain Lid van 't Bondgenootschap vry staat, dan, wanneer het zig buiten staat beviud om dezelve in te willigen, daar

van voor zo verre te renuncieren, als zyne Constitutie verbied 'er aan te voldoen.

Zie hier de gronden op welke Hunne Ed. Mog. de Heeren Staten van Zeeland hun verzoek om ene *vermindering van quote* bouwden, een verzoek zo overeenkomstig met de gesteldheid van onze Republicq dat een bezwaard Lid volgens de gronden der Unie 'er *suo jure* vermag op te urgeren. En zo Uw Ed. het gedeponeerde met attentie naleest, ben ik verzekerd, dat Uw Ed. met my gereedlyk zult instemmen, dat Hooggemelde Heeren Staten geenzins nodig hebben gehad hun *regt* verzoekender wys voor te stellen; maar dat dezelve' er direct van hebbende willen gebruik maken, de generale Petitien, die jaarlyks door de Raad van Staten geschieden, hadden kunnen afslaan, en zig daar door een zodanig soulaas verschaffen, als dezelve zonden hebben vinden te behoren, maar Hun Ed. Mog. behaagde enen zagteren weg in te slaan, om daar door een ontwyffelbare blyk te geven van dezelver verlangen, dat van deze hoogst importante zake, tot *genoegen* der Bondgenoten (behoudens de Hoogheid, en independentie Harer Souveraine Provincie) een einde zoude werden gemaakt, en de decisie „welk ene vermindering van „quote, of temporair soulaas aan Hare Provincie provisionelyk „door de Bondgenoten zoude behoren te worden toegelegd" aan de uitspraak van den Heere Prince Erfstadhouder te committeren, in dat vertrouwen dat de overige Bondgenoten mede geen zwarigheid zouden maken om zodanige Decisie aan de alomme bekende aequiteit van Zyne Doorl. Hoogheid te vertrouwen.

Maar hoe weinig beantwoordde deze genereuse *toekomst* aan deszelfs verwagting! Hun Hoog Mog. schreven den Souverain van ene Provintie ene gants andere Delatie voor, zo ampel, dat niemand tot nakoming Derzelver zig vooraf verbinden kon, gepaard met ene scherpe, en onbestaanbare bedreiging, en beweerden uit de gronden (zo Hoogst dezelve

meenden) van de Unie dat alle zaken, *waar van de behandeling onder de Bondgenoten nooit is gemeen gemaakt*, *maar die tot het bestel*, *en Regering van elke Provintie privativelyk behooren*, aan Decisien subject zyn, wanneer 't Deze of Gene der Bondgenoten zoude kunnen gelusten, dezelve onder 't een of ander voorwendzel quaestieus te maken; Maar zeg my dan eens, wat blyft er over dat gene Decisie onderhevig is? Immers daar men een voorwendzel heeft kunnen vinden, om een zaak als waar van wy spreken ene Delatie te submitteren (schoon allezins strydig met de grouden van de Unie, en intentie onzer voorvaderen, die brave Grondleggers van dit Gemeene-best, die indien zy herleefden ons voorzeker verkeerde Uitleggers Hunner goede intentie zouden noemen; en vyandig aan de Souverainiteit van elke Provincie) zal 't nooit aan voorwendzels ontbreken, om ene zaak, van welke natuur men wil, ter Decisie te brengen.

Wel verre dan van 't gedrag der Heeren Staten van Zeeland in den hoogsten graat te mispryzen, ben ik allezins verpligt 't zelve in tegendeel hoog te roemen, en verheuge my dat er ook nog zulke gevonden worden, die in agting nemende de wyzen, op welke hunne Voorvaderen Hun alle die voorregten van Vryheid, Godsdienst, en Souverainiteit, ten koste van hun goed, en bloed hebben bezorgd, en aan hunne zorg, en kommer nagelaten, als getrouwe Voorstanders hunner Onderdanen, en derzelver Bezittingen, alle deszelfs Voorregten heiliglyk tragten te bewaren, en te handhaven, tegen alle dezulken, die enige Inbreuk op dezelve zouden zoeken te doen; Ik wense van harten *dat* God Almagtig *die Heerlyke in den Lande by sulke sentimenten bewaare*, *hunne pogingen tot redres harer Provincie aangewend zegene; hunne verlope Commercie in deszelfs vorigen luister herstelle*, *hunne Regeringe 't allen tyde voorspoedig make;* en eindelyk *dat alle Leden van* elke *Provincie een*

parig gezind zyn, om zo wel de ONOPHANGLYKHEID *hunner Provincie*, ALS DEN BAND VAN EENIGHEID TUSSEN DE GEUNIEERDE LEDEN DER CONFOEDERATIE *met alle Magt te mainteneren, en in stand houden!*

Wyders wat aangaat de Decisie door zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erfstadhouder nopens *'t voorn. poinct* gedaan, en die ik d'eer gehad heb Uw Ed. zo even mede te delen; moet ik, onpartydig te werk gaande, ronduit bekennen dat dezelve zeer *billyk en redelyk* is; als waar in zyn Doorl. Hoogheid ten klaarsten heeft doen zien, dat Hoogstdezelve als een regtgeaard Vorst, in een vry Land geboren, en opgevoed, en de gevolgen van zo ene ampele Delatie te regt kennende, verre van misbruik te maken, van ene Magt Hem in handen gegeven, alleenlyk tot *büt* heeft het WELZYN, en GENOEGEN zyner geliefde Landzaten. Dit zelfde ben ik verpligt te getuigen nopens de *eerste* Decisie van *Essequebo*, almede door Hoogst Denzelven gedaan (waar omtrent onlangs door gemelde Vorst ene nadere Decisie is gedaan, en door Hun Hoog Mog., goedgekeurd, die ik niet heb kunnen nalaten agter aan deze Brief te hegten) want (zonder my in te laten in 't regt dat Zeeland op gemelde Colonie pretendeerd te hebben) of schoon het wel waar is dat Uwe Provincie voorsz. Colonie door enen gedurigen Handel zeer heeft verbeterd, en uit dien Hoofde sustineerd, dat zy, die de grond *alleen* bearbeid heeft, daar van *nu*, wanneer dezelve in staat is vrugten te dragen, *alleen* de Vooortbrengzelen moet plukken; zo is het niet minder waaragtig dat Zeeland, nu die Colonie in een goeden staat gebragt is, gants buiten staat is om 'er *uit* zig zelven behoorlyk af, en aan te varen; want Uw Ed. zult my (ten minsten zo Uw Ed. omtrend zyne Landszaten onpartydig denken kund) gereedlyk moeten toestemmen, dat de Zeeuwen die geene niet meer zyn, die zy oulings waren, dat is gulhartige, en onbaatzugtige Kooplieden, nagt

en dag hun best doende om hunnen Koophandel voort te zetten, en uit te breiden; en het daarom niet meer als billyk is, dat de toegang tot het gene anders misschien zoude zyn verloren gegaan, aan een ander *ten gemenen nutte* werde gegeven: Trouwens ik wil gaarn betuigen, dat ik by Naam maar één Heer in de Provincie van Zeeland ken, (schoon 'er daarom meer kunnen zyn) die sterk op die Colonie handeld, en d'eer zyner Landslieden by de Buitenlanders ophoud. Als Uw Ed. my wederom eens d'eer aan zult doen, my met ene Missive te verëren, sollicitere ik Uw Ed. zeer, zo goed te zyn, my teffens te informeren, welke de reden zyn, waarom die Man buiten Regering gehouden word.

Eindelyk is Uwe vraag, of ik van oordeel ben dat 'er nog meer Lasten in Uwe Provincie *zouden kunnen geheven worden?* En zo deze vraag zig alleen tot het *kunnen* bepaald, moet ik antwoorden, ja! want my is nog nooit ter ooren gekomen, dat de Last die Keizer Verpasianus (*vid. Suet. in ejus vita Cap.* 22.) in zyn tyd deed heffen, 'k meen ene belasting op de *Pis*, tot nog toe in de Provincie van Zeeland in trein gebragt is; deze zoude men dan nog kunnen in 't werk stellen. Maar als Uw Ed. *my* vraagt, of 'er *redelyker wyze* nog meer Lasten kunnen geheven worden, antwoord ik *meo quidem judicio*, *neen!* nadien men van Zeeland wel haast zoude mogen zeggen, 't geen ik laast in zeker Frans Schryver heb gelezen: *Qu'il n'y avoit rien exempt de charges, que l'Air.* Dit hoor ik dikwils van Menssen die zig uit uwe Provincie alhier met 'er woon komen nederzetten, en die *deze zuivre lugt* inademende, nauwlyks weten wat hun wedervaart. Op dit stuk kan ik Uw Ed. genen beteren raad geven, dan die Uwe Landslieden door den schranderen, en Oudheidkundigen President Mr. WILLEM SCHORER reeds gegeven is in zyne *Aanmerkingen over het nut der Bedyking tot redres der Financiën &c. p.* 25. *seqq.*

om naamlyk, *de Schatkist van Zeeland liever te vermeerderen met f 100000 Revenuen te trekken uit bedykbare schorren, dan dezelver Financien door belastingen met f 60000 te verbeteren, welke niet anders zyn dan palliativen, die de ziekte niet alleen niet radicitus cureren, maar dezelve in der daad gevaarlyker maken: even gelyk een lating in cas van nood aan een waterzugtigen word geappliceerd om tyd te winnen, waar door zyn goed bloed tot verhaasting van zynen dood word afgetapt.* Schoon ik gaarn toestemmen wil, dat dit alles weinig baten kan, zo lang 'er mede geen redres in 't Zeeuwse Muntwezen is gebragt, als waar door de Inwooners uwer Provincie jaarlyks wel f 500000 schade lyden.

Eindelyk schynd Uw Ed. my ingewikkeld te vragen, of ik het niet goedkeuren zou, dat de Heeren Staten van Zeeland tot soulagement harer Financien, zig ten *meesten voordele* ontdeden, als van het *Committimus*, van *Sommelsdyk*, en van de *Hoofdplaat*, om daar door ten minsten nog enige tyd tot het opbrengen der Contributie in staat te blyven: maar verre van zulks te approberen, ben ik allezins verpligt om *te voren* geallegeerde redenen, te besluiten dat de Heeren Staten van Zeeland verpligt zyn de Souveraine *Regten*, en *Eigendommen* hunner Provincien, als de sources, waar door zy gedurig in staat gehouden worden, om nevens de verdere Bondgenoten, de Lasten tot de gemene Defensie te helpen dragen, heiliglyk te bewaren. Schoon ik dit alles liever laten wil ter beoordeling der Heeren Staten uwer Provincie, aan welke de Constitutie, Regten, en Eigendommen te wel bekend zyn, dan dat iemand zig zoude mogen onderwinden Hun Ed. Mog daar omtrent enige Regels voor te schryven.

Zo het nu gebeuren mogt, dat Uw Ed. myne Redeneringen, of Stellingen ongegrond voor quamen, Verzoeke ik Uw Ed. my dezelve Spoedig onder het oog te brengen: *hominis enim est errare, sed Stulti in errore perseverare.*

Ik heb ondertusschen zorg gedragen hier niets ter neder te stellen, waar omtrent enige navraging zoude kunnen geschieden, want indien Uw Ed. den inhoud dezes Briefs wel nagaat, zal Uw Ed. bevinden, dat 'er in dezelfde niets anders gevonden word, dan de gronden waar op de Gelderse Brief gebouwd is, en die men onmogelyk wel kan verstaan, voor dat men regt kennis heeft van 't geen ik d' eer gehad heb Uw Ed. mede te delen. Daar en boven alle *de vorige* Brieven hielden zaken in, die zy wilden *dat geschieden zouden*, *deze* daarentegen behelst niets anders dan ene juiste enarratie van 't geen *'er reeds gebeurd is*, en ene oordeelsvelling over enige gronden van dezen staat, zaken, die aan een Burger van een vry Land niet kunnen, of mogen geweigerd worden.

Hier mede &c.

A. . . . Dezen 28. April 1772.

Nadere Pointen rakende de Vaart en Handel op de Colonie Essequebo en Demerary door zyne Hoogheid by Alteratie van Hoogstdeszelfs Reglement op het voorsz. subject in dato den 5. *December* 1770 *provisioneelyk beraamd en vastgesteld.*

1.

Dat de Actens van Permissie of Pasporten tot de Vaart en Handel op de gemelde Colonie jaarlyks, gedurende de zes eerste Maanden van ieder jaar, by de Bewindhebberen van de West-Indische Compagnie, ter Kamer van Zeeland, alleen en privativelyk verleend en uitgegeven zullen worden, en dat daar en tegen, gedurende de zes laatste Maanden van ieder jaar de voorsz. Actens of Pasporten zo by de Bewindhebberen ter Kamer van Zeeland voornoemd, als by de Bewindhebbers van alle de andere Kamers van de West-

Indische Compagnie, aan allen, en een iegelyk der Ingezetenen onder hun Ressort geaccordeerd en geëxpedieerd zullen worden.

2.

Dat het aan de Schepen van de Commerciërende Onderdanen van den Staat, buiten de Provincie te huis horende, insgelyks vry zal staan om in de zes eerste Maanden van het Jaar op de voorsz. Colonie te mogen Navigeren, mits voorzien wezende met Pasporten of Hout-en Zout Brieven, by de Bewindhebberen ter Kamer van Zeeland afgegaan, en hunne Navigatie naar en uit de Colonie transitoir over de laatstgemelde Provincie dirigerende, op den voet, en in conformiteit van het gestatueerde by het 2. Articul van het bovengemelde Reglement.

3.

Dat met opzigt tot het innemen van de Retouren, en de terugreize der Schepen, deze regul zal moeten worden geobserveerd, dat de Schepen met Pasporten, of Hout- en Zout-Brieven van Bewindhebberen ter Kamer van Zeeland voorzien, eerst en voor alle andere tot het laden en innemen hunner Retouren geadmitteerd zullen moeten worden, met dien verstande nochtans, dat deze praeferentie zig niet verder als tot een bepaald getal van negen Schepen s' Jaarlyks zal uitstrekken, en voorts onder deze bepaling, dat van die praeferentie alleen zullen jouïsseren zoodanige Schepen, op Pasporten of Hout-en Zout-Brieven van de Kamer van Zeeland Navigerende, welke voor het uiteinde van de Maand November van ieder Jaar in de Colonie zullen wezen aangeland, en dat overzulks, zo wanneer het voorzeide getal van zoodanige Schepen, op de Expiratie van den bovengemelden tyd in de Colonie bevonden mogt worden te deficiëren, alle de verdere Schepen, buiten de Provincie van

Zeeland t' huis hoorende, en op de Pasporten van eenige der andere Kameren van de West-Indische Compagnie dezer Landen uitgegeven, inmediaat daar op tot het laden, en innemen hunner Retouren toegelaten zullen worden.

4.

Dat laatstelyk de Schepen, welke in de laatste Maanden van het Jaar uit deze Landen naar de voorsz. Colonie vertrekkende, niet eerder als in het volgende Jaar aanlanden, hunne Retouren niet zullen mogen innemen, voor en aleer alle Schepen, gedurende het vorige Jaar in de Colonie gearriveerd, volladen zullen zyn.

Wordende hier mede, en door het gunt voorschreven is, de Dispositie van het bovengemelde Reglement, voor zoo veel het zelve met de teneur dezer nadere Articulen is contrariëerende, mitsdezen gehouden voor gealtereerd en gederogeerd.

Gedaan in 's Gravenhage den 15. January 1772.

(Getekend) W. PR. v. ORANGE. [1])

---

1) Verg. aangaande de Volkplanting *nova Zelandia* aan de rivier Essequebo, en over de langwijlige twisten der belanghebbende Kamers, het verhaal en de Bijlagen tot LUZAC, *Hollands Rijkdom* II, 141 volg. 244 volgg. 255 en wijders in het Aanhangsel, de Staatstukken van 1750, 1751, 1769, 1770—1772, bl. 183—247.

XXVI. *Missives van de Edele Mogende Heeren Staaten van Zeeland aan de Heeren Staaten der Provincien van Gelderland, Holland, Utrecht, Vriesland, Over-Yssel en Stad Groningen en Ommelanden. Alle met betrekking tot de verschillen der jongstgehoudene Vergadering van X., tusschen de vier andere Kameren der Generale West-Indische Compagnie en de Kamer Zeeland gerezen over het aanstellen van een separaten Raad en Bediendens in de Rivieren van Essequebo en Demerary, de Verkooping van 's Compagnie's Plantagien aldaar, mitsgaders het Graven van een Canaal van communicatie tusschen die beide Rivieren; en de Resolutie by Hun Hoog Mogende den 25 January 1773 daar op genomen; geschreven den 6 Maart daar aan volgende.* („*Opgesteld door L. P. v. d. S.* [1]")

Dezelve Missive *mutatis mutandis* aan de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland.

Aan de Heeren Staten van Gelderland, Utrecht, Friesland, Over-Yssel en Stad Groningen en Ommelanden.

Edele Groot Mogende Heeren, &c.

Edele Mogende Heeren!

Uw Edele Groot

Aan *Uw Ed.* Mog. zyn bekend de verschillen in de Maand November, ter Vergadering van Tienen, tusschen Gecommitteerde Bewindhebberen van de Kameren Amsterdam, Maze, Noorder-Quartier en Stad en Lande, en die van Zeeland, nopens de separate begeving of splitsing der thans vacerende Ampten over de Colonie van Essequebo en Demerary; de Verkooping van s' Compagnie's Plantagien aldaar, en over het verleenen eener Octroi door laatstgemelde Kamer

1) Eigenhandige aanteekening van den Raadpensionaris.

tot het graven van een Canaal van communicatie in die Rivieren, gerezen; mitsgaders wat voor Addressen, zoo van de Kamer Zeeland, als van de 4 andere Kameren, ter Vergadering van H. Ho. Mog. zyn ingekomen; en eindeling welk Rapport op den 25 January dezes Jaars door de Heeren Hunner Ho. Mog. Gedeputeerden tot de Zaken van de West-Indische Compagnie, zonder een *volledig* verhoor van wederzydsche Partyen, is uitgebragt, en inmiddels geconcludeerd; niettegenstaande het Protest door de Heeren Onze Ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteit daar tegen gedaan.

Eene zoo vreemde, en gelyk Wy vermeenen, zoo ongepaste behandeling van zaken ter Generaliteit, die Ons genoodzaakt heeft, niet alleen ter Hooggemelde Vergadering te doen een verzoek, dat nog nader by H. Ho. Mog. mogten worden geëxamineerd, de door Ons van de Kamer Zeeland gerequireerde, en aan Onze Heeren Ordinaris Gedeputeerden toegezondene twee nadere Berigten van de Kamer Zeeland over dit werk; en inmiddels by provisie de voornoemde Resolutie van 25 January buiten effect gesteld; met zoodanig bygevoegd Protest, als Wy tot maintien van het aan Ons, ls een Souverain Mede-Lid van het Bondgenootschap competerende regt, hebben geoordeeld te moeten doen: maar ook bovendien Ons deswegens, zoo aan *Uw Ed.* Mog., **Uw Edele Groot** als aan de Heeren Staaten der andere Provincien, ter bekoming van het noodig redres in dezen, en securiteit tegens zoodanige maximes voor het vervolg, by deze Onze Missive, te addresseren; met toezending van Copie der voorsz. Onze Resolutie in dato heden en van de daar by vermelde Berigten.

Want ofschoon het wel een waarheid is, dat Wy niet weten of de Heeren Gedeputeerden van *Uw Ed.* Mog. ter **Uw Edele Groot** Generaliteits Vergadering specialen last van *Uw Ed.* Mog. **Uw Edele Groot** gehad hebben om deze zaak op zulk eene singuliere wyze te behandelen, en Wy ook erkennen, dat het Onze zaak niet is, te inquireren naar de min of meerder bepaalde In-

Uw Edele Groot structie, welke *Uw Ed.* Mog. gewoon zyn aan Derzelver Gedeputeerden te geven; zoo durven Wy evenwel naauwlyks Uw Edele Groot soupçonneren, dat *Uw Ed.* Mog. hare Gedeputeerden ter Generaliteit zouden gequalificeerd agten, om by overstemminge Resolutien te helpen nemen, waar door een van hare Bondgenooten, zonder gelegentheid te hebben van zyn belang in te brengen, zoude worden gepraejudiciëerd.

Ja de praecipitance waar mede dit Poinct is behandeld, gevoegd by verscheide andere omstandigheden, geven Ons zelfs reden om te vermoeden, dat deze zaak wederom door de Vergadering van H. Ho. Mog., op eigener auctoriteit en zonder eenige de minste noodzakelyken haast, is getermineerd, even als Wy tot Ons leedwezen zoo veel andere zaken, die Ons betroffen, sedert eenige Jaren hebben zien behandelen, en waar tegen het meer dan tyd is, dat door Uw Edele Groot *Uw Ed.* Mog., beneffens de verdere Bondgenooten, efficaciëus worde voorzien.

Wy kunnen dog niet ontveinzen, *Edele* Mogende Heeren! dat de manier van sommige zaken te behandelen, en de uitdrukkingen in sommige Resolutien van H. Ho. Mog. Vergaderinge, Ons zeer bedenkelyk zyn voorgekomen, en van een dangereus vooruitzigt voor de onafhankelyke Souverainiteit der respective Provincien, en de fundamenten Onzer loffelyke vereeniginge.

Wy zullen hier niet releveren de hardigheid van menigvuldige ongepaste termen, met welke Wy wel eens door H. Ho. Mog. zyn bejegend, en waar van men zig met circumspectie tegen zynen minderen zoude bedienen, men zwyge van eene Vergaderinge van Afgezondene, tegen eene onafhankelyke Souveraine Vergaderinge, ja tegen eenen Bondgenoot van Hunne Heeren en Meesters; maar dit moeten Uw Edele Groot Wy, om der gevolgen wille, *Uw Ed.* Mog. onder het oog brengen, dat H. Ho. Mog. geen bekwame gelegentheid verzuimen, om aan hunne Vergaderinge een wezen en consi-

stentie te attribuëren, afgescheiden van de Provinciën waar uit zy zyn afgevaardigd en ten dien einde zig wel eens bedienen van de onderscheidene uitdrukkingen de *Heeren Staten der respective Provincien*, *en* ONS ZELVE *die het gemeene Bondgenootschap repraesenteren*, en op een andere plaats ONS ZELVE *en het gantsche Bondgenootschap.*

Wy kunnen niet denken, dat *Uw Ed.* Mog. of iemand die de Regeringsform van dit Gemeene Best kent, een ander denkbeeld van de Vergadering van H. Ho. Mog. maken, dan dat dezelve een byeenkomst is van Afgevaardigden van zeven vrye Souveraine Landschappen, welke Afgevaardigden geenerhande magt hebben om zaken van eenig gewigt in het Bondgenootschap *suo Jure* te verrigten, maar van de Instructien Hunner Hooge Committenten afhankelyk zyn. Uw Edele Groot

Het ontbreekt in de Retroäcta aan geene voorbeelden, waar by de respective Provincien zoodanige praetensien van H. Ho. Mog. Vergaderinge ernstig hebben tegengesproken, en zorg gedragen, dat maximes van dien aart geen ingang kregen in de Republicq. Daar is zelfs een tyd geweest wanneer *de Heeren Staten van Holland*, ziende, *dat de Gedeputeerden van verscheide andere Provincien hoe langs zoo meer ter Vergaderinge van H. Ho. Mog. buiten kennis en vermoede intentie van Hunne Heeren Principalen deflecteerden van de goede ordre en maniere van besogneren*, de moeite niet gespaard hebben om een Staatelyke Commissie na Onze Provincie te deputeren, om daar van, onder andere Poincten, aan Ons openinge te doen en met de Heeren Gedeputeerden te overleggen, by wat middelen tegen diergelyke onbehoorlykheden in het toekomende mogte worden voorzien. Uw Edele Groot Mogende

Wy zouden *Uw Ed.* Mog. vervelen met het aanhalen van meer diergelyke exempels, alleen voegen Wy 'er nog by, dat Wy altoos niet slegts voor de conservatie van Onze Hoogheid en Souverainiteit ten allen tyde bezorgd zyn geweest, maar ook zoo veel in Ons was, belet hebben, dat Uw Edele Groot

Onze Gedeputeerden de hand niet zouden leenen aan het concluderen van zaken by overstemminge, waar door een Onzer Bondgenooten in deszelfs Hooge Regten zoude verkort worden; getuige is daar van de Resolutie by Ons genomen op den 23 July 1717 en aan Onze Gedeputeerden ter Generaliteit toegezonden, waar by dezelve ernstelyk „worden gelast en geördonneerd, dat zy in zaken van zoodanige natuur nooit zullen concurreren, om andere Provincien te helpen overstemmen of in diergelyke Conclusien te consenteren, maar die tegen te spreken, ja, al was het schoon, dat in diergelyke zaken wegens Ons was geconsenteerd geworden;" en welke Resolutie Wy by vernieuwinge op den 22 November 1771 hebben geïnhaereerd, Onze Gedeputeerden wederom toegezonden, en ter Vergaderinge van H. Ho. Mog. hebben doen declareren.

Edele Groot Daar Wy dus, *Edele* Mogende Heeren! zoo attent zyn op de belangen Onzer Bondgenooten, en op de conservatie van derzelver Praeëminentien, daar moet het Ons te harder vallen, wanneer Wy bespeuren hoe Onze influëntie en aloude consideratie in het Bondgenootschap van tyd tot tyd word ingekort, hoe Onze allerbillykste repraesentatien meesten tyds zonder effect blyven, en hoe men Ons niet alleen wederhoud 't geen Wy van regtswege te vorderen hebben, maar boven dien zoekt te depossideren van het geen Wy actuëel met een wettigen titul bezitten.

Wy zouden een ampel verhaal moeten doen, indien Wy wilden ophalen alle de onaangenaamheden welke Ons bejegend zyn, in dien tyd toen Wy geëpuiseerd door Onze efforts voor het Gemeene Welzyn, de verligtinge Onzer Financien zogten by de Bondgenooten in eene verminderinge van Quote; liefst zwygen Wy daar van, maar 'er zyn nog vele andere zaken waar over Wy Ons billyk bezwaard rekenen.

Wy hadden het ongeluk in den laatsten Oorlog het naast aan den Vyand geëxponeerd te zyn, Onze Provincie was

de Voormuur van den Staat: een ieder weet den toenmaligen toestand der zaken, en Wy, die nooit nagelaten hebben goed en bloed op te zetten voor de defensie van het gemeene Vaderland, Wy waren wederom de voorbarigste: Wy bezwaarden Onze Ingezetenen, Wy putteden Onze Provinciale Financien uit, Wy voorzagen alles van het noodige, en toen Wy, na dat de zaken tot kalmte waren gebragt, op de restitutie van die deugdelyke Uitgaven, welke veel Tonnen Gouds beloopen, insteerden, hebben Wy moeten lyden, dat alle Onze billyke instantien zonder eenig effect gebleven zyn, schoon de laatst overledene Prins Erf-Stadhouder, Gl. Ged.! van de regtmatigheid onzer vorderingen volkomen overtuigd was, en zeer gratieus het faciliteren dier liquidatie had toegezegd.

Wy moeten hier ook allegeren, hoe ons tegen alle regt en reden betwist word den Eigendom van de Hoofd of Hooge Plaat, op de Wester-Schelde, een stroom van Zeeland, opgewasschen, welke sedert byna 150 Jaren door deze Provincie als eigen grond is bezeten, en sedert Jaren herwaarts bedykbaar is geweest; terwyl men ter Generaliteit liever schynd te praefereren duizenden van Gemeten ten prooye van de Zee te laten, dan deze Provincie te laten jouïsseren, van een Eigendom door haar meer dan eens met de onbetwistbaarste bewyzen geconstateerd.

Hier by mogen Wy ook wel voegen de moeilykheden, welke Ons in de Possessie en Directie van het Committimus, of Zeeuwsch Vlaanderen worden aangedaan, daar men Ons het terrain als van voet tot voet betwist, en zelfs niet schroomd Ons *via facti* te depossideren van hetgeen by niemand, die onpartydig denkt, ontkend kan worden de Provincie toe te komen, in het geval der zoo bekende nieuw bedykte Ysendyksche Schorren.

En welk effect hebben Wy dog gezien van Onze menigvuldige nadrukkelyke instantien tot redres in het Muntwezen, daar deze Provincie zoo een importante schade by lydt, dat dezelve

doorëtende Kanker is voor den inwendigen welvaard harer Ingezetenen? Eindeling, *om dit Tafereel van onaangenaamheden niet te veel te chargeren*, wat is 'er geworden van de klagten Onzer Commerciërende Ingezetenen, over de moeilykheden en belemmeringen die door het Gouvernement der Oostenrykscheke Nederlanden Onze Commercie worden aangedaan? *wat anders vragen Wy, dan dat zes Provincien geconsenteerd hebben in het emploïeren van Middelen van Retorsie, 't geen door het non Consent van een Provincie word opgehouden.*

De gesubliniceerde Regels in deze Periode aan Holland uit te laten.

Ook dit aangehaalde aan Holland uit te laten.

Dit laatste exempel is alleen genoeg om Uw Ed. Mog. te doen zien, met welke een onderscheid de zaken van de eene of andere Provincie worden behandeld; in dit geval insteerd Zeeland op het introduceren van middelen, waar door zy hoopt hare Commercie tegen vexatien te beveiligen, en een eenige Provincie die mogelyk een opposiet belang heeft, bevind zich in staat om zulks buiten conclusie te houden; maar aan de andere zyde, in de questiën over Essequebo en Demerary, meent men dat Zeeland party is, en daarom concludeerd men ilico by overstemminge zonder Ons, of schoon 'er geen de minste haast by was, tyd te geven van voor of tegen te adviseren.

Wy brengen nu dit alles ter kennisse van *Uw Ed.* Mog. en Onze verdere Bondgenooten, met deze tweeledige intentie, voor eerst, om *Uw Ed.* Mog., zoo 't noodig is, op te wekken, het oog te vestigen op haar eigen belangens, en te begrypen, dat is het thans Onze beurt op dien voet behandeld te worden, het zelve ook in der tyd aan *Uw Ed.* Mog. Provincie kan wedervaren, zoo 'er niet in tyds gezorgd word, dat de Regten en Praeëminentien der respective Provincien met een egale balance worden gewogen, en ten anderen, op dat *Uw Ed.* Mog. hare devoiren op de meest kragtigste wyze gelieven te impenderen, om Ons op alle Onze regtmatige bezwaren behoorlyke voldoeninge te doen erlangen; en speciaal, dat de beide hier vorengemelde Berigten van de Kamer Zeeland,

Uw Edele Groot

Uw Edele Groot

Uw Edele Groot

Uw Edele Groot

de datis 29 January en 3 February jongstleden, by H. Ho. Mog. mogen worden gemaakt Commissoriaal en geëxamineerd; en dat men toelate dat het daar over uit te brengen Rapport ter deliberatie van de des goedvindende Bondgenooten werde overgenomen, mitsgaders de meergemelde H. Ho. Mog. Resolutie van den 25 January op dit subject inmiddels en by provisie gesteld buiten effect, en daar van aan de aanstaande by een komende Vergadering van X., by aldien de evengemelde Resolutie reeds mogte wezen verzonden, kennis gegeven, met last, om omtrent de voorsz. verschillen niets te ondernemen, zonder H. Ho. Mog. nadere bevelens.

Wy meenen niets onredelyks te vergen, indien Wy dit van Onze Bondgenooten verzoeken, immers is het beschermen van de Hoogheden en Vryheden der respective Provincien het groote doelwit van de Unie, zoo wel tegen allen indragt van binnen als van buiten: en zoo zeer het Ons smerten zonde, indien Wy door den samenloop van zoo veel bezwarende omstandigheden geperst wierden Ons zelven regt te verschaffen door zulke middelen, als ieder onafhankelyk Souverain natuurlyk en geoorloofd zyn, zoo zeer vertrouwen Wy, dat *Uw Ed.* Mog. de hand 'er aan zullen willen houden om alle onaangename uitersten te praeveniëren.

Waar mede:

Edele Mogende Heeren! zullen Wy God Almagtig bidden, U Ed. Mog. loffelyke Regeringe te willen zegenen met alle prosperiteit en voorspoet. In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 6 Maart 1773.

U Ed. Mogende Goede Vrienden,

De Staaten van Zeeland,

Ter Ordonnantie van Dezelve.

Edele Groot Mogende Heeren! byzondere Goede Vrienden, Nagebuuren en Bondgenooten; zullen Wy God Almagtig bidden. Uw Ed. Gr. Mogende loffelyke Regeringe, met alle prosperiteit en voorspoed te willen zegenen! In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 6 Maart 1773.

Uw Ed. Groot Mogende goede Vrienden, Nagebuuren en Bondgenooten

De Staaten van Zeeland.

Ter Ordonnantie van Dezelve.

XXVII. *Pro Memoria ter nadere elucidatie van eenige bezwaren door de Provincie van Zeeland aan de Bondgenooten verscheide malen voorgesteld, en laatstelyk gedetailleerd in eene Circulaire Missive aan de Heeren Staaten der respective Provincien, in dato den* 6 *Maart* 1773; *als mede by het inbrengen van het Consent van Hooggemelde Provincie in de Staaten van Oorlog voor den Jare* 1773.

De Provincie van Zeeland heeft sedert ettelyke Jaren, zig genoodzaakt gevonden de Registers van Hun Hoog Mog. op te vullen met klagten, over velerley bezwaren van onderscheiden aart, welke Haar in hare Financien, Eigendommen, Possessien, en regtmatig toekomende Consideratie in het Bondgenootschap worden aangedaan.

Zy heeft het ongenoegen gehad van te moeten zien, dat deze klagten zoo veel te minder ingang vonden, hoe menigvuldiger zy werden herhaald, en hoe sterker zy werden aangedrongen.

Ondertussen heeft de liefde, die de Heeren Staaten van Zeeland de publicque ruste en harmonie onder de Bondgenooten toedragen, hen tot nog toe wederhouden deze klagten door middelen van meerderen nadruk te ondersteunen.

Zy hebben dan in het laatst afgeloopen Jaar verkoren nog eens te beproeven, wat een ernstig en omstandig voorstel van hunne welgegronde bezwaren op de billykheid van Hunne Bondgenooten zoude vermogen, en dit voorstel hebben zy niet alleen ter Vergaderinge van Hun Hoog Mog. laten doen, by het inbrengen van het Provinciaal Consent in de Staaten van Oorlog voor het Jaar 1773, maar zy heb-

ben ook dezelve Poincten breed genoeg in eene Circulaire Missive aan de Heeren Staaten der byzondere Provincien gedetailleerd.

De uitkomst heeft nogthans niet beantwoord aan de verwagtinge: een geheel Jaar is verloopen, zonder dat de Heeren Staaten van Zeeland de minste aanstalte hebben zien maken, om hun op het een of ander Poinct voldoeninge te geven.

De meeste Provincien hebben zig der zaken zoo weinig aangetrokken, dat de Missive van Zeeland onbeantwoord is blyven liggen: weinige hebben zig verklaard bereid te zyn de voorgestelde grieven te willen onderzoeken, en slegts een eenige Provincie heeft by haar Missive aan de Heeren Staaten van Zeeland derzelver welmeenende bereidwilligheid gedeclareerd, om de Regten der Hooge Bondgenooten onverkort met eenparigheid en gelykmatigheid te helpen maintineren, en in 't byzonder om te gemoet te komen aan de bezwaren met opzigt tot het Muntwezen en de Commercie op de Oostenryksche Nederlanden, terwyl Hooggemelde Provincie by dezelve Missive verklaard niet genoeg geïnformeerd te zyn, aangaande de meermaals door Zeeland verzogte, en tot hier toe niet geobtineerde liquidatie van de importante Geld-sommen, in den laatsten Oorlog tot securiteit en defensie van het gemeene Vaderland opgeschoten, als mede omtrent het verschil over den eigendom van de Hoofd-of Hooge-Plaat op de Westerschelde, en de moeilykheden in de possessie en directie over het *Committimus* in Vlaanderen.

De Heeren Staaten van Zeeland oordeelen zig verpligt te zyn, om Hooggemelde Provincie, die zig genegen verklaard om der waarheid gehoor te geven, in het onderzoek der gemelde Poincten te gemoet te treden met dezelve by deze Pro Memoria wat breeder uit te halen, en den juisten staat van ieder Poinct in quaestie op te geven, onder aanwyzinge van de Stukken en Registers, uit welke iemand, des begerende, volledige informatie bekomen kan.

Dit Detail zal dan alleen gaan over de drie Poincten, op welke Hooggemelde Heeren Staaten nader elucidatie verlangd hebben en behelzen.

I. *Een opgave, zoo verre het mogelyk is, van 't geen de Provincie van Zeeland in den laatsten Oorlog, tot beveiliginge en verdediginge van den Staat extraordinair heeft uitgeschoten, op de voldoeninge van het welke zy sedert den gesloten Vrede van het Jaar* 1748, *tot heden toe vrugteloos heeft aangedrongen.*

II. *Een voorstel van den staat des geschils over den eigendom van de Hoofd-Plaat op de Westerschelde, en van het importante nadeel, 't welk de Provincie van Zeeland door de vertraagde afdoeninge van die zaak, in Hare Dominiale Rechten, en in Hare Financien moet lyden.*

III. *Een duidelyk denkbeeld van het different over de zoogenaamde Yzendyksche Schorren, waar van de Provincie van Zeeland de Directie, en het* Dominium utile *reclameerd, als een gedeelte van het* Committimus *in Vlaanderen.*

De overige Poincten van bezwaar, door de Provincie van Zeeland meermalen voorgesteld, worden hier voorby gegaan, niet om dat de Heeren Staaten die minder ter harte nemen, of omdat men Hun daar omtrent eenige voldoeninge beloofd of gegeven heeft, maar om dat dit zaken zyn, welke nog de objecten van deliberatie uitmaken, of zoo onlangs geleden zyn, dat aan niemand der Hooge Bondgenooten de oorsprong en actuële staat des geschils onbekend kan zyn.

Eerste Poinct.

Het zal niemand vreemd voorkomen, wanneer men zegd, dat de kostbare Oorlog na den dood van Keyzer Karel den VI., waar in de Republicq door hare Verbintenissen met het Doorlugtige Huis van Oostenryk is ingewikkeld geweest, een van de voornaamste oorzaken is van het verloop der Financien van Zeeland; deze waarheid dog kennen alle de

Provincien, min of meer by de ondervindinge; maar men zal 'er te zekerder van overtuigd zyn, als men letten wil op de extra-ordinaire efforts, welke de Heeren Staaten van Zeeland in het werk gesteld hebben tot afweringe van den gemeenen Vyand, wiens invasie in de Provincie van Zeeland, toen ten 'tyde de Voormuur van het gansche Gemeene Best geworden, alle dagen te wagten stond, buiten en behalven de Lasten uit de Staaten van Oorlog en extraordinaire Petitien spruitende, in welke de Provincie van Zeeland hare Quote, neffens, en misschien boven andere Provincien heeft opgebragt.

Al vroeg was Hun attentie gevallen op den slegten toestand der Steden en Sterkten in Staats-Vlaanderen, en der Magazynen, zoo in Vlaanderen als in de Forten op de Schelde, en in de Steden Bergen op Zoom en Steenbergen; dit deed hen besluiten een extraordinaire Commissie te decerneeren, om met Heeren Gecommitteerden uit den Raad van State in overleg te treden, wat er aan de gemelde Sterkten en Magazynen deficiëerde, hoe geremediëerd, en welke inundatien tot dekkinge derzelve behoorden geformeerd te worden, maar vooral, hoe daar toe de noodige Penningen te vinden.

Van deze Commissie Rapport zynde gedaan, hebben de Heeren Staaten van Zeeland *ilico* by Missive van den 18 December 1744 de Heeren Raaden van State verzogt, ten spoedigsten doenlyk, ordre te stellen, dat de noodzakelyke Fortificatie-Werken en de inundatien mogten worden geformeerd, en de Magazynen van de noodige Ammunitie van Oorloge worden voorzien, en ten einde deze noodzakelyke voorzorg door geen gebrek van Penningen mogte vertraagd worden, namen Hooggemelde Heeren Staaten aan, boven het restant van hare Quote in de Petitie van gl. 1200,000:0:0 tot herstellinge der Fortificatien gedaan den 17 April 1744, nog te zullen furneren honderd en twintig duizend guldens,

mits die Penningen zouden strekken ter voldoeninge van de Provinciale Quote in de na dien te doene Petitien tot de Fortificatien.

Het gevolg daar van is geweest, dat de Quote in de Petitie van twaalf maal honderd duizend guldens is voldaan; dat ook betaald zyn de geoffereerde honderd en twintig duizend guldens, en dat er sedert dien tyd geen Petitien tot de Fortificatien meer gedaan zyn, op welke die Post aan Zeeland heeft kunnen valideren, waar uit blykt, dat dezelve nog is een deugdelyke en onvergolde praetensie ten laste van het Bondgenootschap.

De zaken gingen den Heeren Staaten van Zeeland ten dien tyde zoodanig ter harte, dat Zy by dezelve Missive ook aanboden vol te zullen furneren hare Quote in de te doene Petitie tot inkoop van Artillery en verdere voorzieninge der Magazynen, alsmede zig engageerden op den Staat van Oorlog voor hunne Quote te zullen admitteren en voldoen de Interessen van de somma van vyf Millioenen, vyfmaal honderd vyf en twintig duizend guldens, welke de Provincie van Holland had opgegeven haar te competeren, wegens geleverde Artillery en Ammunitie van Oorlog ten dienste van de Generaliteit, in den Oorlog die geëindigd is met de Vrede van 1713, en zulks zonder na de Consenten van de andere Bondgenooten te wagten of daar over te excipiëren.

Het bleef niet by deze presentatien, maar de Heeren Staaten van Zeeland praesteerden dezelve werkelyk, zoo dat men met gerustheid durft avanceren, en des noods kan aantoonen, dat de Quotes van Zeeland in alle de Extraordinaire Petitien, tot Fortificatien, Magazynen, Leger-Lasten, Equipagie en wat dies meer is, tot en met den Jare 1746 gedaan, rigtig zyn opbetaald, of op sommige zeer weinig resteerd, 't geen op volgende Petitien rykelyk is goedgedaan, en hoe het vervolgens met de importante praetensie van Holland gegaan zy, weet ieder der Bondgenooten.

Hier op volgde het Jaar 1747, een tydstip, zoozeer heuglyk door de gelukkige omwenteling der Regerings-form, als noodlottig door de rampen, welke de Republicq als met eenen slag op het lyf vielen.

Toen was het geen tyd meer, om te wagten naar Petitien, naar Consenten van de Provincien, naar Furnissementen: de nood was te naby gekomen, de Vyand was meester van de Frontieren van Zeeland, en de wegen stonden hem open om tot in het hart van de Provincie in te dringen, maar de Goddelyke Voorzienigheid bewaarde Ons wonderlyk, en 't geen de yverigste menschelyke voorzorg vermag, werd door de Heeren Staten van Zeeland in 't werk gesteld.

De Commercie van Zeeland furneerde Schepen tot dekkinge van de binnen-Stroomen, de Zeevarenden werden alom op dezelve verdeeld, de Landlieden werden Soldaten, men bouwde Wagthuizen, men wierp Batteryen op, men bezorgdeze van Geschut; de Oorlogschepen, zoo van Groot-Brittannien als van den Staat, en de Landtroupes eischten Vivres, Ammunitie, Voerage, Tenten, Servies-gelden 1), Wagen- en Scheeps-diensten: dit alles werd hun bezorgd; men vroeg niet, waar uit het betaald zoude worden, of op welke Petitie men het zoude afschryven.

De Staaten bekommerden zig alleen met den nood van 't gemeene Vaderland, en waren wel gemoed, een geruster tyd af te wagten om alles te liquideren.

Wanneer de Republicq, na den gesloten Vrede, tot verademing begon te komen, hebben de Heeren Staaten van Zeeland aanstonds hun werk gemaakt van het montant dier

1) Z. hierbij Mr. ANT. MARTINI, Request aan H. H. Mog. door Schepenen, Gezworen en Raden der stad 's Hertogenbosch gepresenteerd, 26 April 1786, over de verachterde *servios-gelden*, tot inlogeering van het guarnizoen. — H. F. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, Spec. Jur. Publ *de hospitio militari*, Utrecht 1844 p. 78, 88 sqq. (VAN DE SPIEGEL, *Satisfactie van Goes*, bl. 128).

importante uitgaven, zoo te Lande als te Water, te doen opmaken, by welke Memorien bleek, dat de Provincie tot ultimo December 1748 had overbetaald op de Petitien van zes Millioen guldens tot de Legerlasten gedaan, den 2 February 1747 en 30 October 1747, eene somme van £ 115849 : 11 : 11 en dat na opbetalinge van alle de Petitien tot extraordinaire Equipagien, de Provincie van Zeeland boven dien had te koste gelegd £ 34333 : 6 : 8, te samen uitmakende £ 150182:18:7 ¾ Vlaams; of in guldens 901097 : 11 : 8, welke somme door menigvuldige betalingen van onderscheiden aart sedert dien tyd nog merkelyk is vergroot.

De Heeren Staaten van Zeeland committeerden daar op in het Jaar 1749 eenige Heeren uit hunne Vergaderinge, om aan Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince van Orange, en daar het verder van vrugt zoude kunnen zyn, van dezen toestand van zaken ouverture te geven.

Zyne Hoogheid vond goed de Memorie door de Heeren Gedeputeerden geformeerd, en behelzende, behalven de opgenoemde, nog verscheide andere Posten van bezwaar, te stellen in handen van de Heeren Thesaurier-Generaal en Secretaris van den Raad van State, om hunne Consideratien daar op te suppediteren, en voorts in een nadere Conferentie met Zyne Hoogheid en welgemelde Heeren over de Poincten differentiaal te spreken.

De Consideratien van die Heeren kwamen hier op neder: *dat van het gene de Provincie van Zeeland heeft verstrekt tot afweringe van den Vyand, en uit dien hoofde oordeeld haar te moeten valideren in minderinge van hare Quote in diverse Petitien, distincte Memorien behooren geformeerd te worden, vervattende de respective Posten van gedane uitgaven en betrekkelyk tot elke Petitie; dat met die Memorien naar ordre der Financie zoude gehandeld worden, en dat dus de Provincie van Zeeland gerust kan zyn, dat aan Haar zal worden gegeven alle redelyk genoegen, en dat aequitabel*

regard zal genomen worden op de omstandigheden, waar in de Provincie zig heeft bevonden.

De Gedeputeerden van Zeeland vertoonden daar op, (en die redenen zyn nog heden van applicatie,) *dat hoe redelyk het ook ware van de gedane betalingen aan den Raad van State te doen blyken, het egter onmogelyk was, zulks met de gerequireerde exactitude te doen*, 1. *Om dat vele Goederen in den beginne naar Vlaanderen zyn gezonden, waar van de Recepissen niet zyn terug gekomen.* 2. *Dat diverse Batteryen, Wagthuizen en andere Werken zyn gemaakt op ordre van de Heeren Staaten van Zeeland of derzelver Gecommitteerde Raaden, waar van geen distincte Memorien zyn geformeerd, of hebben kunnen geformeerd worden.* 3. *Dat veele Posten van verschillende natuur, als Vuur, Ligt, Wagen- en Scheeps-vragten, Batteryen, Verschotten en diergelyke in een Declaratie zyn gebragt en betaald, die van den anderen niet kunnen gesepareerd en daar van Memorien geformeerd worden, maar die in de Provincie kunnen worden gezien.* 4. *Dat ook tot alle geen verificatoire Bewyzen zullen kunnen worden overgebragt, en daarom de Provincie behoord te volstaan met het overbrengen van Memorien, en zoodanige verificatoire Bescheiden als voor handen zyn, en voorts met verzekeringe, dat het montant van het geen opgegeven word, waarlyk door de Provincie ten dienste van de Republicq en securiteit van de Provincie is betaald.*

De voorsz. Heeren Gedeputeerden op dit subject nader met Hoogstgedagten Heere Prinse Erf-Stadhouder confererende, behaagde het Zyn Hoogheid *de liquidatie der bovengemelde gedane betalingen goedgunstig toe te zeggen en zoo veel mogelyk te zullen faciliteren, niet alleen zoo verre de verzendingen naar Braband en Vlaanderen betreft, maar ook van het gene aan de Servies-gelden is uitgegeven, en wel inzonderheid van het gene tot defensie der Provincie, te dier tyd het uitterste Frontier van den Staat, is te koste gelegd.*

Dit alles is in 't breede gedetailleerd in het Schriftelyk Rapport door welgemelde Heeren Gedeputeerden van Zeeland aan de Heeren Staaten overgelegd den 11 September 1749.

Verder hebben het de Heeren Staaten van Zeeland nooit kunnen brengen, en by aldien de Bondgenooten, of de Raad van State blyven insteren op exacte Memorien met volledige verificatoire Bewyzen gestaafd, zonder iets toe te willen geven aan de verwardheid dier benaauwde tyden, zal het voor Zeeland onmogelyk zyn Hare deugdelyke pretensien te recouvreren.

Maar wil men de billykheid gehoor geven, en verdenkt men de goede trouwe der Heeren Staten van Zeeland niet, dan is er mogelykheid om alles op zulk een wyze aan te toonen en te verifiëren, dat ieder redelyk Mensch er genoegen mede kan nemen.

Men is niet ignorant in Zeeland, dat 'er verscheide Petitien zyn rakende den Oorlog te Lande, waar op de Provincie, volgens de Registers die hier gehouden worden, schynd te kort betaald te hebben; maar de Heeren Staaten van Zeeland vragen ook niets anders dan *Liquidatie*, en om deze Liquidatie juist te kunnen opmaken, verlangen zy geëlucideerd te worden, 1. door een specifique Opgave, wat ieder der overige Provincien op elk dier respective Petitien heeft betaald: 2. wat, en hoe veel er op de voorsz. Petitien voor rekening van Zeeland geëmploiëerd is in de Generaliteits Lotery van 7½ Millioen van het Jaar 1749, welke Lotery de Raad van State by Missive van 24 April 1749 verklaarde te considereren als een leening aan sommige Petitien, terwyl men middelen zoude beramen om de gebrekige Provincien alleen, met de betalinge der Intressen, te chargeren.

Ondertusschen de Provincie van Zeeland is niet alleen met haar Quote in die Interesten gechargeerd geweest, maar

heeft zelve naderhand hare Quote in het Capitaal ter Generaliteit ter somme van gl. 727392:0:0 met den 1 January 1764 afgelegd, en dus spreekt het van zelfs, dat dit haar moet valideren in minderinge van 't geen zy op sommige Petitien mogt te kort betaald hebben: van al het welke de Heeren Staaten van Zeeland de opgave van de Zyde der Bondgenooten gaarn zullen te gemoet zien.

Een ander Poinct is er, waar over de Provincie van Zeeland zig verscheide malen beklaagd heeft, en 't welk hoewel minder important dan de voorgaande, egter geen minder redelykheid in zig bevat tot restitutie of liquidatie, namelyk dat de Provincie verscheide Jaren in de Staaten van Oorlog hooger is aangeslagen dan hare Quote, gelyk uit de Liquidatie en Vereffeninge der Quotes by de voorsz. Staaten van Oorlog kan gezien worden, bedragende de samentrek dier sommen over de Jaren van 1741 tot 1748 inclusive £ 7736:19:8 of in gl. 44421:18:0.

Deze Posten lyden althans geen tegenspraak ter wereld, maar wanneer de Provincie van Zeeland op de recouvre daar van geïnsteerd heeft, heeft zy zig altoos met een afzettend antwoord moeten vergenoegen.

De Heeren Staaten van Zeeland verhoopen, dat zy met deze opgave Hunne Bondgenooten zullen overtuigd hebben van de importantie der zake, van de billykheid die 'er is, dat dezelve ten einde worde gebragt, en van den ernst waar mede zy op de afdoeninge insteren.

Het is klaar te begrypen, dat dit geen werk is, om ter loops en in weinige dagen te termineren, maar de Heeren Staaten van Zeeland zullen zig verblyden, als 'er maar eens een serieus begin gemaakt word, en declareren ten allen tyde bereid te zyn door Hunne Gedeputeerden met Gedeputeerden uit Hun Hoog Mog. of den Raad van State in onderhandeling te willen treden.

TWEEDE POINCT.

De Hoofd of Hooge Plaat is in haren oorsprong niet anders geweest als een ordinaire Zandplaat, op den Stroom van de Honte of Westerschelde opgewassen, die, om dat ze met der tyd hooger was geworden dan de andere, by uitstek de naam van *Hooge Plaat* of gelyk men ze nu gemeenlyk noemd, van *Hoofdplaat* verkregen heeft.

Deze Plaat hooger en hooger boven de Zeevloeden opwassende, is eindelyk met Slyk bedekt geraakt en begroeid, zoo dat ze min of meer tot weiden van Schapen bekwaam werd geoordeeld.

De Provincie van Zeeland, die buiten alle contestatie de Souverainiteit heeft over de geheele Westerschelde tot tegen den ouden Vlaamschen Oever, considereerde dit Schorre als een Eiland op haren Stroom opgewassen, en aanvaarde het zelve als een Domein van Zeeland, de publique Verpagtinge daar van latende doen in het Jaar 1624, door hare Gecommitteerde Raden voor drie en twintig agter een volgende Jaren, zonder oppositie van iemand.

Dit Schorre werd vervolgens door de geduurige afwisselinge, waar aan de Zeeuwsche Gronden onderhevig zyn, van zoo weinig gebruik, dat men aan de Pagters afslag van den Pagt moest toestaan, tot dat het in den Jare 1664, wederom ten profyte van Zeeland, is verpagt geworden, en tot nog toe altoos verpagt gebleven is, gelyk de Pagt-penningen van dien tyd af tot heden toe successivelyk aan de Provincie zyn verantwoord, niet, gelyk in dezen wel moet opgemerkt worden, door de Rentmeesters der Inkomsten van het Committimus, maar door den Rentmeester-Generaal der Graaflyke Domeinen van Zeeland Bewestenschelde: zoo dat de occupatie van dit Schorre niet is geschied uit kragte van de zoogenaamde Acte van Committimus, maar uit hoofde van het *directum Dominium*, 't geen aan de Heeren Staaten

van Zeeland op de Rivier de Westerschelde competeerd, en aan den Grave van Zeeland by een plegtig Vonnis in *Judicio contradictorio* bevestigd is, van welk Vonnis, in den Grooten Raad van Mechelen gewezen den 11 October 1504, de Copie authenticq ter Rekenkamer van Zeeland berust.

In het Jaar 1704 vonden de Heeren Staaten van Zeeland goed, het Schorre van de Hoofdplaat met de Jurisdictie of Ambagt, en Ambagts-gevolg, mitsgaders de Tienden publicq te koop te presenteren, en dit was de eerste reis, dat het Recht van Zeeland, door iemand betwist werd; namelyk de Magistraat van Biervliet beweerde in hare Missiven zoo aan Hun Hoog Mog., als aan de Heeren Staaten van Zeeland, geschreven, dat de Hoofdplaat niet onder Zeeland, maar onder Vlaanderen behoorde, en dat de Jurisdictie over dezelve, was die van de Magistraat van Biervliet.

Hun Hoog Mogende schreven, in dat zelve Jaar, aan Zeeland, verzoekende, dat de Heeren Staaten Haar zouden informeren van het Recht, 't geen zy op de Hoofdplaat vermeenden te hebben, en ondertusschen met de Verkoopinge zouden supersederen, welke Hun Hoog Mog. andersints verklaarden voor nul en van geener waarde te zullen houden.

De geprojecteerde Verkoopinge is dus agter gebleven, en het geschil is nog in denzelven staat, waar in het door de even gemelde oppositie is gebragt geworden, behalven dat sedert dien tyd het Collegie van het Vrye te Sluis in Vlaanderen zig heeft opgedaan, als pretenderende de Jurisdictie, en de Heer van Breskens, tragtende een gedeelte van de Hoofdplaat aan zyne Heerlykheid te hegten.

De gronden nu, waar op het regt van de Heeren Staaten van Zeeland berust, zyn kortelyk deze:

1. De Hoofd-Plaat is geen Aanwas van het naast bygelegen Vlaanderen, maar is van ouds met een wyd en bevaarbaar Canaal daar van gescheiden geweest, gelyk bewezen is

met verscheide Verklaringen van Oude Lieden, in het Jaar 1725, op ordre van de Heeren Staaten van Zeeland verleden voor Heeren Schepenen van Middelburg, en gedrukt agter *de Deductie van het Recht dat de Graaflykheid van Zeeland competeerd tot de Hoofd-Plaat* in het Jaar 1727, schoon dat Canaal thans weinig meer kan gezien worden, maar allengskens is toegeslikt en aan den Vlaamschen Wal vastgehegt.

2. De Wester-Schelde is onbetwistbaar een Stroom tot de Souverainiteit van Zeeland behoorende, en is nu de Hoofd-Plaat een Eiland op dien Stroom opgewassen, en is het te gelyk een regel in het Recht der Volken zoo wel als in het Burgerlyke Recht aangenomen, dat een Eiland, *in flumine publico* opwassende, toebehoort aan den Souverain onder wiens gebied de Stroom of Rivier vloeit, dan is de conclusie ten voordeele van het Recht van Zeeland ligtelyk op te maken.

3. Militeert in faveur van de Heeren Staaten van Zeeland de Praescriptie, gefundeerd aan de eene zyde op een Vredige tagtig Jarige Possessie, namentlyk van het Jaar 1624 tot het Jaar 1704, en aan de andere zyde op de vermoede verlatinge of werkeloosheid van het Recht, 't geen de tegenswoordige Praetendenten op het goed sustineren te hebben: want schoon men onlangs, in zeker gedrukt Tractaatje, heeft gepoogd aan te toonen, dat die van Biervliet van tyd tot tyd eenige Acten *voluntariae Jurisdictionis* op de Hoofd-Plaat gepleegd hebben, bewyst zulks egter niet het minste in hun voordeel, ten zy daar by aangetoond wierde dat dezelve Acten Possessoir van Jurisdictie niet clandestyn, maar ten weten en gedogen der Heeren Staaten van Zeeland waren geschied; dit nu zal nooit kunnen aangetoond worden, want het contrarie is waarheid, en zoo dikwils de Heeren Staaten kennis bekomen hebben, van diergelyke ondernemingе der Magistraat van Biervliet, hebben zy hunnen Reut-

meester-Generaal, die te gelyk Hoog-Bailliu is van Zeeland Bewesten-Schelde, gelast om dezelve tegen te gaan, en het Recht van de Graaflykheid te maintineren, waar van de voorbeelden nog versch zyn.

4. Ontbreekt het niet aan verscheide andere argumenten genomen uit de Historien en oude Kaarten, ten bewyze van de Paalscheidinge en grootte van Vlaanderen, en situatie der Landen, waar uit klaar genoeg blykt, dat ter plaatse daar nu de Hoofd-Plaat ligt, nooit te voren grond van Vlaanderen gelegen heeft.

Het is de intentie niet deze bewyzen voor het Recht van Zeeland alhier breeder te deduceren, maar zulks is voor 't grootste gedeelte op ordre van de Heeren Staaten van Zeeland gedaan, door de Heeren Johan van de Perre en L. F. de Beaufort in een gedrukte Deductie expresselyk ten dien einde opgesteld in het Jaar 1727; voor het overige kan men ook breeder onderrigt bekomen in het Tractaatje door den Heer Schorer, Praesident in den Raad van Vlaanderen, uitgegeven te Middelburg in het Jaar 1771, geïntituleerd: *de eigendom der Staaten van Zeeland over de Hoofd-Plaat en uit de gronden van het Regt der Volkeren en van de Burgerwet betoogd &c.*, als mede uit *het Regt van Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten van Zeeland over de Hoofd-Plaat, beredeneerd en aangetoond door* Leendert van Oosdorp, mede gedrukt te Middelburg 1771, welke beide Tractaatjes door de Schryvers uit eigen beweging zyn opgesteld.

Wat baat het ondertusschen aan de Provincie van Zeeland, hoe klaar haar Recht ook bewezen zy, zoo lang men haar verhinderd de vrugten daar van te trekken; in het Jaar 1704 was de Hoofd-Plaat reeds in staat om bedykt te worden, toen Hun Hoog Mog. de Verkoopinge verhinderden; dit different heeft dus 70 Jaren geduurd, terwyl niemand 'er eenige bate van genoten heeft, dan alleen de Provincie

van Zeeland de Pagt van het Schorre, die niet in vergelykinge komt, met het geen zy zoude konnen trekken, indien het zelve bedykt was, en waar van het gemis in die 70 Jaren, volgens een niet ruim genome calculatie 34 Tonnen Schats bedraagt; ja al stelden Wy eens voor een oogenblik, het Recht van Zeeland spreekt zoo duidelyk niet in voordeel van de Provincie, als men zig hier verbeeld: hoe is het dan te begrypen, dat de Bondgenooten liever praefereren een stuk goed, 't geen aan de eene of andere Gemeene Lands Financien important voordeel zoude aanbrengen, 't geen 's Lands Producten zoude vermeerderen, 't geen zoo veel Menschen zoude kunnen voeden, aan het geweld der Zee ten prooye te laten, dan door een afeinde van zaken de bedyking en benificering van het zelve, 't zy voor de Generaliteit, 't zy voor Zeeland, te bevorderen.

De Heeren Staaten van Zeeland zouden zig verantwoordelyk maken, wegens het verzuim van deze Voordeelen, indien zy dit Poinct niet ernstig ter harte namen, en zonder ophouden by de Bondgenooten aanhielden, om een onverwylde afdoeninge.

Immers vragen de Heeren Staaten van Zeeland niets onredelyks: Zy hebben van den eersten oorsprong af een Land bezeten, als hun Domein: Zy hebben het 80 Jaren lang ongestoord bezeten: en na die 80 Jaren, nog 70 andere Jaren met oppositie van Hun Hoog Mog., maar nog nooit hebben Hun Hoog Mog. de moeite genomen om den grond, waar op die oppositie en verhindering gefundeerd is, aan de Heeren Staaten van Zeeland open te leggen, of hen te overtuigen van de onwettigheid hunner occupatie en possessie; nu vraagt de Provincie van Zeeland, dat men haar onverhinderd late geworden met de Hoofd-Plaat, als met hare andere onbetwistbare Domeinen, of dat men met bondige redenen aantoone, dat zy iets geoccupeerd heeft, 't geen haar niet toe kwam.

Derde Poinct.

Het derde Poinct, in deze Pro Memoria toe te ligten, betreft het zoogenaamde *Committimus* of Zeeuwsch-Vlaanderen, over het welke aan de Heeren Staaten van Zeeland de Directie en het *utile Dominium*, door de Bondgenooten van den aanvang der Republicq af is toevertrouwd.

Het is bekend, dat 'er zekere Schorren liggen voor den Amelia-en Pieters-Polder annex het Land van Biervliet, en palende met derzelver West-einde aan het oude Canaal, 't welk uit Zee pleeg te loopen naar Yzendyke, waarom deze Schorren als niet verre Benoorden van Yzendyke gelegen, door deze strekkinge den naam van Yzendyksche Schorren gekregen hebben.

De Heeren Raaden van State hadden kunnen goedvinden by derzelver Resolutie van den 15 September 1761, deze Schorren ter grootte van omtrent 500 Gemeten aan te slaan in de Verpondinge der Landen en Tienden en andere Generaliteits Lasten.

De Geïnteresseerden in deze Schorren addresseerden zig, by Requeste den 26 January 1762, aan Hun Hoog Mog. klaaglyk te kennen gevende, hoe zeer zy door deze belastinge waren gegriefd en vertoonden in het breede den toestand en gelegendheid van dezelve zaak, verzoekende, dat Hun Hoog Mog. hen Supplianten van de gedreigde belastingen geliefde te ontheffen, of zoo en in diervoegen, voor der Supplianten recht geliefden te vigileren, als Hun Hoog Mog. zouden goedvinden.

Ten zelven dage bragten ook de Heeren Gedeputeerden van Zeeland, ter kennisse van Hun Hoog Mog., dat het Collegie 's Lands van den Vrye te Sluys, op den 11 July des vorigen Jaars, op deze Schorren behoorende tot het Committimus van de Provincie, feitelyk had onderstaan een publicque Verkoopinge te houden, en zig de Jurisdictie

daar over hadden aangematigd, insterende zy Heeren Gedeputeerden, dat de Raad van State mogte worden aangeschreven, die belastinge op te ligten, of zoo dit Poinct Commissoriaal wierde gemaakt, dat de belastinge ten minsten inmiddels buiten effect mogte worden gesteld, en Burgemeesters en Schepenen van het Vrye worden aangeschreven en gelast, zig by vervolg te wagten eenige acten van Jurisdictie te plegen, op deze Schorren bedykt of onbedykt.

Deze Requeste en Propositie van Zeeland gesteld zynde in handen van de Heeren Hun Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Zaken van Vlaanderen, om, beneffens eenige Heeren uit den Raad van State, te examineren, is daar van op den 18 October 1762, ter Tafel van Hun Hoog Mog. Rapport uitgebragt, in het breede te vinden in Hun Hoog Mog. Notulen van dien dag.

De Resolutie van Hun Hoog Mog. was ten eenemale declinatoir op de Requeste van de Geïnteresseerden, en betreffende de Provincie van Zeeland, vonden Hun Hoog Mog. goed, de Heeren Gedeputeerden dezer Provincie te verzoeken, om wegens den grond van het gesustineerde, dat de Schorren in quaestie behooren tot het Committimus, nader aan Hun Hoog Mog. de vereischte openinge, volledige kennisse en demonstratie te geven, ten einde zulks gezien en geëxamineerd zynde, daar op nader geresolveerd te worden.

De Heeren Staaten van Zeeland, schoon Zy veel eerder hadden kunnen verwagten, dat Hun Hoog Mog. die van den Vrye zouden hebben aangeschreven om op te geven de redenen, waar op zy de gepleegde nieuwigheden meenden te moeten funderen, en ten minsten dat Hun Hoog Mog., hangende het onderzoek, de belastinge zouden hebben gesurcheerd: vonden zig egter niet zeer verlegen met de van hun gevergde Elucidatie, maar hebben by hunne Resolutie van den 28 Mey 1763, te vinden in de Notulen van Hun Hoog Mog. van den 20 July deszelven Jaars, in het breede

opengelegd de gronden, waar op het verzoek der Eigenaren aan Hun Hoog Mog. gedaan, en de sustenue der Provincie van Zeeland was gebouwd, teffens met wederlegginge van de argumenten in het Rapport van Hun Hoog Mog. Gedeputeerden geëmploieerd.

De twee Hoofdzaken, welke de Heeren Staaten van Zeeland aldaar hebben betoogd, waren deze: I. dat de Schorren in quaestie door den Raad van State in geenerlei belastingen kunnen worden aangeslagen, om dat dezelve behooren onder het Octroi, door Hun Hoog Mog. aan den Landmeter Pieter Gillis vergund den 4 Juny 1638, te vinden in het *Groot Placaat-boek* van *Cau Vol.* 2 *Pag.* 1950; waar by aan denzelven Pieter Gillis, zyne Hoirs, Nakomelingen, of Actie verkrygende zyn gegeven zekere Schorren, Gorssen, Slikken en Blikken, geannexeerd aan het Eiland van Biervliet, strekkende *met de Zuidzyde langs den Oranjen Polder*, *met de West- en Noordzyde aan het Canaal dat uit Zee loopt naar Yzendyke*, *en met de Oostzyde tegen dezelve Zee*, mits door hem 10 stuivers Jaarlyks per Gemet wierden betaald aan de Gemeene Zake; dat wyders de Indyker zoude mogen behouden de buiten Schorren en *Aanwassen* van dien, te meten naar de gedane Dykagie, en daar van te betalen zoo verre de Schorren bruikbaar zyn zouden, zonder van Slikken of Blikken eenige vergeldinge te doen, een Chyns van 4 ß per Gemet, om alle dezelve namaals, des goedvindende, onder benificie van het gemelde Octroi en op gelyke Chyns van 10 stuivers te bedyken, aan welke Schorren, Slikken, Blikken, en Aanwassen, zoo dan of t'eeniger tyd bedykt wierden, vrydom is gegeven van alle de belastingen, bedagt of onbedagt, hoe ook genaamd, voor den tyd van 27 Jaren.

Uit kragte van welk Octroi in het Jaar 1639 is bedykt de Amelia Polder, en op deszelfs verder aangewasse Schorren in 1699, de Pieters Polder, terwyl de resterende Schor-

ren die zelve zyn welke de Raad van State ten Jare 1761 in de Generaliteits Lasten heeft aangeslagen, ofschoon het zonneklaar zy, dat dezelve gelegen zyn binnen de zoo evengenoemde Limiten van het Octroi aan Pieter Gillis verleend, en ofschoon de gestipuleerde Chyns van 10 stuivers van de Landen, en van 4 groot van de Schorren, altoos ten behoeve van de Provincie van Zeeland, als daar toe uit hoofde van het Committimus geregtigd, door den Rentmeester van Biervliet zy ontfangen.

Hier uit concluderen de Heeren Staaten van Zeeland, dat deze Schorren zeer ten onregte door den Raad van State, met de ordinaire en extraordinaire Generaliteits Lasten zyn bezwaard, nadien dezelve als tot het voren gemelde Octroi behoorende, in allen gevalle, als Schorren niet meer dan 4 grooten, en bedekt zynde, in de eerste Jaren der bedykinge niet meer dan 10 stuivers per Gemet, zouden moeten betalen, voor zoo verre zy de Gemeene Zake hebben gecompeteerd, en zulks niet aan de Generaliteit, maar aan den Rentmeester der Heeren Staaten van Zeeland in het *Committimus*, aan wien dezelve Chynsen respective voor de Schorren en de reeds op dit Octroi ingedykte Amelia en Pieters Polders, van den beginne af betaald zyn.

2. De tweede Hoofdzaak door de Heeren Staaten van Zeeland aan Hun Hoog Mog. gedemonstreerd, was, dat hoe het ook met het gemelde Octroi moge gelegen zyn, deze Schorren egter met geen mogelykheid anders dan tot het Eiland en Jurisdictie van Biervliet, en dus tot het *Committimus* van Zeeland kunnen gerekend worden te behooren, en derhalven, dat zoo 'er Belastingen op te heffen waren, dezelve niet ten profyte van de Generaliteit, maar van de Provincie van Zeeland zouden moeten zyn.

Hier toe worden verscheide concludente argumenten geallegeerd, welke verdienen in hooggemelde Resolutie van Zeeland, onder de Notulen van Hun Hoog Mog. te worden

nagezien, waar onder zeer te remarqueren is; dat alle de thans liggende Polders in het Land van Biervliet, incontestabel zyn grond van het *Committimus* in Vlaanderen, niet alleen de Zoute Polders en Mary Polder, maar speciaal die Polders, uit welke de tegenwoordige Schorren geboren zyn, namentlyk de Oranje Polder, ingedykt ten Jare 1617, uit wiens buiten gebleve Schorren is ingedykt in het Jaar 1639 de Amelia Polder, en uit de buiten gelaten Schorren van dezen, ten Jare 1699 de Pieters Polder; gelyk de nu quaestieuse Schorren zyn buitengedykte Schorren van den laastgemelden, en dus ten aanzien van de Jurisdictie en *Dominium utile* van dezelve natuur als de voorgaande reeds ingedykte Polders.

Dat het ook uit eene aan Hun Hoog Mog. overgelegde Attestatie bewezen is dat de aanslikking der Schorren begonnen is van de zyde dezer genoemde Polders, en zig uitgestrekt heeft naar het Canaal van Yzendyke, 't welk, schoon verdroogd, nog kan gezien worden, en by Hun Hoog Mog. niet bedisputeerd word het wezentlyke Scheid te zyn tusschen het Generaliteits Vlaanderen en het Committimus, als mede de wezendlyke Limietscheidinge tusschen de Jurisdictie van Biervliet en van het Vrye.

Deze Resolutie van Zeeland heeft ter Generaliteit geen andere uitwerkinge gehad, dan dat dezelve Commissoriaal is gemaakt met de Raad van State.

Kort daar op gaven die van het Vrye van Sluis wederom nieuwe gelegendheid aan de Heeren Staaten van Zeeland, om zig ter Vergaderinge van Hun Hoog Mog. te beklagen over het planten van een Paal met het Wapen van evengemeld Collegie van het Vrye op de Schorren in quaestie, gelyk ook in het Jaar 1765 wederom klagten zyn gedaan over het vorderen van den 40. Penning by 't transporteren van eenige dier Schorren, en de gevergde betalinge van het Collateraal voor die van het Vrye; dog alles bleef ter Ver-

gaderinge van Hun Hoog Mog. zonder eenig effect: zelfs wierd ter Vergaderinge van Hun Hoog Mog., door de Heeren Gedeputeerden tot de Zaken van Vlaanderen, geëxamineerd hebbende de laatstgemelde Propositie van Zeeland, voor Rapport uitgebragt, dat Hun Hoog Mog. behoorden te verklaren, dat, onverminderd de sustenue der Heeren Staaten van Zeeland, het Transport van de Schorren in quaestie zoude moeten geschieden voor het Collegie 's Lands van den Vrye, gelyk daar van mede het Recht op de 40. Penning, en van de Collaterale Successien ten Comptoire van 's Lands Ontfanger aldaar zoude moeten betaald worden; dan welk Rapport door de Heeren Gedeputeerden van Zeeland is overgenomen.

Sedert dien tyd zyn 'er telkens door de Provincie van Zeeland aan Hun Hoog Mog. Vertogen gedaan over nieuwe ondernemingen van die van den Vrye te Sluis, mitsgaders instantien tot opligtinge van de Generaliteits belastinge op die Schorren gelegd; ook hebben de Geïnteresseerden zig, in den Jare 1771, wederom ten dien effecte aan Hun Hoog Mog. by Requeste geaddresseerd, en nadien, zoo het een als het ander van geen uitwerkinge is geweest, is het niet te verwonderen, dat de gemelde Geïnteresseerden by den Souverain zoo weinig gehoor vindende, eindelyk hunnen toevlugt hebben genomen tot de Justitie, waar henen men zoude vertrouwen, dat de toegang aan alle Ingezetenen van een vry Land, van den kleinsten tot den grootsten toe, behoorde onbelemmerd gelaten te worden.

Zy verzogten en obtineerden dan in het laast afgeloopen Jaar 1773 van den Hove van Vlaanderen, residerende te Middelburg, Mandament van Rau-actie, disponerende tegen Johannes Blom, als Ontfanger der Verpondingen over het District van den Lande van den Vrye te Sluis, ten einde zoude worden verklaart, dat hunne reeds bedykte en nog onbedykte Landen, breeder by de Requeste omschreven,

begrepen zyn in het Octroi aan Pieter Gillis en zyne Successeuren verleend, en dat de Ontfanger Blom, van wegens de Hooge Overigheid, zoude worden belast hen Supplianten te laten jouïsseren van het effect van het zelve Octroi.

Wie zoude hebben kunnen denken, dat Hun Hoog Mog. in dit geval den cours eener neutrale Justitie zouden gestremd hebben? De zaak is nogthans zoodanig, want by Hoogstderzelver Resolutie van 31 Mey 1773, is goedgevonden het voorsz. Mandament tegen den Ontfanger Blom verleent, te casseren en buiten effect te stellen.

Van wegens de Provincie van Zeeland is wel op het kragtigste tegen die Resolutie geprotesteerd, en het Hof van Vlaanderen heeft wel by een beredeneerde en respectuëuse Missive aan Hun Hoog Mog. deszelfs competentie betoogd, maar alles is vrugteloos geweest, en schoon de Heeren Staaten van Zeeland, by Missive aan Hun Hoog Mog. van den 20 September laatstleden, nog hunne inclinatie getoond hebben om alle faciliteit te willen gebruiken, wanneer Hun Hoog Mog. de differenten over de Schorren in der minne met Hun geliefden te vinden, of *door het een of ander Geregtshof* te laten beoordeelen, de zaak is nogthans in denzelven staat gebleven: de Generaliteit blyft de Belastingen heffen, het Vrye word gemaintineerd by eene geüsurpeerde Jurisdictie, en zoo wel de Provincie als de Geïnteresseerde Particulieren blyven van hun Recht verstoken.

Al het voren gededuceerde contineerd dus een eenvoudig en meest Historiëel Voorstel van drie der voorname Grieven, waar over de Provincie van Zeeland zig zoo langen tyd te vergeefs beklaagd heeft: ware het oogmerk geweest, om het regtmatige van de sustenuën van Zeeland op ieder Poinct met argumenten volledig te staven, deze Pro Memoria zoude te verre uit moeten loopen, en door hare prolixiteit misschien iemand van de lecture afschrikken; maar het oogmerk is alleen geweest, om aan alle onzydige Regenten in

de Republicq te toonen, dat de Provincie van Zeeland zig niet te vergeefs heeft beklaagd, en om de Bondgenooten op het vriendelykste en ernstigste te verzoeken, deze onderwerpen in aandagtige overweginge te nemen, en aan de Provincie van Zeeland dat Recht te doen wedervaren, 't geen billyker wyze iemand van zynen meerderen zoude konnen verwagten, hoe veel te meer een Souverain Landschap, als Zeeland is, van Bondgenooten, die met 't zelve in een allernaauwste verband van onderlinge defensie staan.

De Heeren Staaten van Zeeland zullen deze Pro Memoria eindigen, in dat vertrouwen, dat zoo de Bondgenooten deze Poincten nog niet genoeg geëlucideerd oordeelen, om met volkomene kennisse van zaken afgedaan te kunnen worden, Hoogstdezelve eerlang aan de Heeren Staaten van Zeeland gelegenheid zullen geven, om dezelve in mondelinge Conferentien breeder te deduceren en weg te nemen, de objectien die 'er tegens zouden kunnen overgebleven zyn.

Aldus opgesteld en gearresteerd ter Vergadering der Heeren Staaten van Zeeland, in 't Hof aldaar, te Middelburg, den 2 Mey 1774.

(Onder stond,) My bekend.

(Geteekend,) G. J. Blankert.

XXVIII. *Extract uit de Notulen van Burgemrs. en Raden Regeerders der stad Goes.* 1)

Saturdag den 7 *Augustus* 1773.

By resumptie zynde gedelibereerd op de propositie der heeren van Middelburg gedaan ter Staatsvergaderinge den 29 April Jongstleden, zoo tot redres van de omissie in de

1) Afschrift.

Notulen van haar Hoog Mogende den 26 Novb. 1771 begaan door het uitlaten der Middelen vervat in de Missive der heeren Staten van deze Provintie van den 22 Novemb. 1771 als tot refutatie der gronden & maximes van zeker rapport door de heeren Haar H. Mog. Gedeputeerde tot de zaken van de finantien den 30 Octob. deszelven jaars ter Generaliteit uitgebracht, quasi tot adstructie der wettigheid van de by pluraliteit der Bondgenooten aan zyne D. H. opgedragen decisie van het toen subsisteerend different dezer Provintie met hare Bondgenooten, is goedgevonden en verstaan de Heeren Gedep. ter aanstaande Staatsvergaderinge te gelasten by gedane sommatie op dit poinct, of by andere bekwame gelegenheid te declareeren, dat HEd. Achtb. niet minder verwonderd geweest zyn over de eenzydigheid waar mede het gepasseerde over deze zaak in de Notulen van H. H. Mog. is gebragt, zoodat aan den eenen kant zeer ampel in dezelve paroisseert een deductie tot betoog van de wettigheid van de behandelinge door H. H. Mog. aan deze Provintie aangedaan, terwyl aan den anderen kant uitgelaten zyn de allezins onwedersprekelyke gronden waarop de Provintie van Zeeland hare conduite heeft gedefendeerd; daar nogtans deze gronden, geen andere zyn, dan de egte & ware fundamenten van de Constitutie dezer Vereenigde Republyk en welker herinnering, schoon altyd nuttig, nog te meer noodzakelyk moet geoordeeld worden in een tyd en ter plaatse, daar men principes aan den dag legd, en voor de posteriteit zoekt te conserveeren, wier applicatie, al is het nu niet, ten minsten in 't vervolg deze fundamenten der Vryheid en onafhankelykheid zoude kunnen ondermynen; dat Hun Ed. Achtb. ook al aanstonds, na dat deze zaaken ter hunner kennisse waren gekomen, derzelver gedagten hebben laten gaan op eene volledige refutatie van de maximes by het voorsz. rapport gedetailleerd, en op de middelen tot redres van de omissie in de Notulen van H. H. Mog.;

dan dat Hun Ed. Achtb. geinformeerd zynde, dat de Heeren van Middelburg het zelve werk by der hand genomen hadden, gepraefereerd hebben de uitkomste daarvan af te wagten: dat wyders Hun Ed. Achtb. nu lecture gehad hebbende van de propositie door welgem. heeren van Middelb. ten dien einde gedaan, en in 't breede in de Notulen van Zeeland van den 29 April 1773, geinsereerd, bevonden hebben, dat dezelve allerwege conform is aan de idées welke hun Ed. Achtb. meermalen ter Vergaderinge van Staat hebben geexpliceerd, en welke zy ook nog op het ernstigste blyven inhaereeren; dat hun Ed. Achtb. dienvolgens welgem. heeren van Middelburg bedanken voor derzelver betoonde waakzaamheid en yver voor het belang der Hoogheid en praeminentien, welke aan deze Provintie in evengelykheid met hare Bondgenooten competeerd, en van oordeel zyn dat de voorsz. propositie in een Resolutie van Staat behoord geconverteerd te worden en aan de Heeren ordinaris Gedep. van deze Provintie ter Generaliteit toegezonden, om dezelve ter Vergaderinge van Haar Hoog Mogende in te brengen.

XXIX. *Besogne over de Finantien, Donderdag den* 16 *Sept.* 1773. 1)

Praesent de heeren:

V. D. PERRE, V. CITTERS, DE RUEVER, V. D. SPIEGEL, V. CITTERS, V. SONSBEECK, DE MAUREGNAULT en de heeren Ministers van 't Land en Rekenkamer.

De Raadpens. doet ouverture van 't geen door dhr. V. D. PERRE en zyn E. in 't werk gesteld is om te onderstaan of men een negotiatie ter Gener. konde doen. Dat gemaakt is een concept oblig. met aanbod van speciaal verband van het Committimus.

---

1) Eigenhandig.

Dat dhr. GILLES propon. den Raad v. St. te qualificeeren om by 't comtoir van de Unie te negotieeren, dewyl H. Hm. die negotiatie tegen 2½ niet kunnen doen, als die altoos tegen 3 pCt. gewoon zyn te negotieeren, verzoekende voorts elucidatie nopens 't verband.

De hr. Raadp. heeft aan de heeren Ministers van H. Hm. en R. v. St. de concept oblig. overgegeven: waarop dhr. GILLES remarqueert

1. Hoe het de Bondgenooten te vergen was een pand aan te nemen 't geen zy meenden hun suo Jure te competeeren? 't geen gesauveerd is met te zeggen:

2. Dat niet verbonden wordt het Committimus zelf, maar alleen de revenues, waarop gerepliceerd is dat er dan by moest staan *behoudens het gesustin. v. H. H. Mog.*

3. Het capitaal moest niet hooger zyn dan het montant der revenuës, d. i. zoo dezelve zyn *f* 100 m., een capitaal van 4 mill., of meerder securiteit.

4. Dat de penn. van het Committimus direct aan den R v. S. zouden moeten verantw. worden tot dat het capit. gekweten is, onder acte van restitutie na de aflossinge.

J. v. CITTERS meent dat het thans geen tyd is om te kunnen reduceeren, schoon de vermindering v. inter. het eenige is waar door men geredt kan worden, en vreest dat men in omstandigheden zal raken, dat men een harde pil zal moeten slikken, met het leggen van een C penn. die jaarl. geconsent. wordt. Zoude de negotiatie nader probeeren.

Raadp. advis. dat het bedenkelyk is verder met dit werk voort te gaan, by aldien de R. v. St. blyft staan op de 3[de] remarque, en belangende de 2de remarque, zoude men ook kunnen verbinden het profit van de uitstervinge der Lyfrenten ter Gener. na dat de agterstallen der Generaliteits renten zullen gebragt zyn op de geconvenieerde *f* 1500,000.

Secr. HURGRONJE vindt de heele zaak zeer bedenkelyk, en meent dat de gansche reüssite van de reductie dependeert

van het korte tydbestek waarin men de penningen bekomt, om de menschen te overkroppen; meent ook, dat in de oblig. te sterk gesteld is, dat in cas van non betalinge, de R. v. St. zich ipso jure in de possessie mag stellen; dat ten minste een interpellatie behoort voor af te gaan, of dat die saisie niet langer duren moest als tot der tyd dat de Provintie wederom aan hare engagementen voldoet.

Dhr. V. D PERRE zoude zeer goed agten een negotiatie by de Gener. indien ze zonder de gemaakte remarques konde gedaan worden, maar oordeelt dat door deze oblig. de possessie van 't Committimus nog meer zoude gevestigd worden, daar anders de Bondgenooten het ons zouden kunnen afnemen; geeft derhalven in consider. of men de Provintie niet secuur zoude kunnen stellen, schoon de penningen aan de Gener. betaald worden.

V. D. SPIEGEL de neg. probeeren zonder remarques, maar vreest dat de reductie niet zal reüsseeren, en dewyl het zoo problematyk is, brengt de voorzigtigheid niet mede een negot. te doen waar mede men zich zoo dependent maakt: terwyl men aan zyn crediteur de magt in handen laat om de aflossing difficiel zoo niet onmogelyk te maken, en zich daar door in de possessie te stellen. Maar dewyl de vermind. van interessen het eenige middel is waar door de Prov. zich kan herstellen, 't geen te gelyk influentie zal hebben op haar credit en aanzien, zoude in cas de negot. niet reüsseert, wel durven voorslaan een C pen. zoo op de obl. van 3 pCt. als op andere vaste goederen, en vindt dit zelf nog praferabel boven alle negotiatien by den R. v. St. mits eenige verminder. aan een anderen kant. De hr. J. V. C. noemt het famillegeld.

V. CITTS. conf. V. D. S.

V. SONSB. kan niet voldoen aan een van de remarques van dhr. GILLES, maar proponeert een eisch te doen voor 't Committimus, en anders conf. V. D. SP.

De MAUR. meent dat voorzigtig zoude zyn 't Committimus te koop te praesenteeren uit vreeze dat het ons zoude afgenomen worden; anders te onderzoeken of er geen middel is om op een independente wyze geholpen te worden zonder nog te proponeeren de C penn.

XXX. *Onvervankelyke Consideratien op de Reflectien, betrekkelyk tot de Pro Memoria van de Heeren Staaten van Zeeland ingebragt ter Generaliteit den* 9 *Mei* 1774, *zoo als de voorsz. Reflectien zyn geëxhibeerd in het Generaliteits Besogne den* *Maart* 1775. 1)

De Heeren Gedeputeerden van Zeeland verklaren vooraf, geen intentie te hebben, om de voorgemelde Reflectien *ex professo* te wederleggen: zy laten dit over aan het goedvinden der Heeren Staaten, hunne Principalen: ook is hunne tegenwoordige Commissie ten dien einde niet ingerigt, maar *om te onderstaan, of 'er inclinatie is by de Bondgenooten, om de differentiale Poincten door een vrindelyke schikkinge uit den weg te leggen.*

Hoe minder 'er dan over en weder geschreven word, zoo lang men in de termen van schikkinge is, hoe beter het hun voorkomt.

Zy zullen alleen ter elucidatie van die Heeren, welke zig in dit werk wel willen laten emploieeren, de navolgende Consideratien op het papier brengen.

EERSTE HOOFD-POINCT DER PRO MEMORIA.

Dit behelsde een opgave zoo verre het mogelyk is, van 't geen de Provincie van Zeeland in den laatsten Oorlog tot

---

1) „Opgest. door L. P. V. D. SP." (Eigenh.)

beveiliginge en verdeediginge van den Staat extraordinair heeft uitgegeven, en op de voldoeninge van 't welke zy sedert den gesloten Vrede van 1748 *tot heden toe vrugteloos heeft aangedrongen.*

De Raad van State reflecteert, dat dit Poinct tendeerd tot twee differente Objecten:

1. Tot een onderlinge Liquidatie tusschen de Bondgenooten wegens de lasten en onkosten die in den laatsten Oorlog gedragen zyn, mits dat vastgesteld worde, dat aan Zeeland daar in zullen gevalideerd worden alle de extraordinaire onkosten door die Provincie, tot afweringe van den Vyand uitgeschoten.

2. Tot restitutie of liquidatie van 't gunt de Provincie van Zeeland in de Staaten van Oorlog over 1741 tot 1748 inclusive hooger is aangeslagen geweest, dan hare Quote bedroeg.

Ad 1. De eerste dezer Reflectien meenen de Heeren Gedeputeerden van Zeeland, onder reverentie, dat niet past op het geeustineerde van die Provincie: men weet in Zeeland, hoe moeilyk dit werk van een generale liquidatie tusschen de Bondgenooten zoude zyn, en men kend alle de zwarigheden die 'er van tyd tot tyd tegen geopperd zyn; maar Zeeland vraagd ook geen *generale liquidatie*, zy vraagd alleen *liquidatie of verrekeninge van hare eige gedane betalingen op hare Quotes in de Petitien geduurende de bovengemelde periode van tyd.*

Zeeland is veragterd in hare Financien, niet alleen, (poseeren de Heeren Staaten,) om dat zy in de ordinaire en extraordinaire lasten van de Unie, te hoog zyn aangeslagen, maar om dat ze in den laatsten Oorlog boven evenredigheid met andere Provincien, importante sommen voor de Generaliteit heeft uitgegeven: men objicieert daar tegen, dat de Provincie van Zeeland ter contrarie nog veel schuldig is, aan Petitien in dien Oorlog gedaan, en men begroot die schuld tot verre over de zestien Tonnen Gouds.

De sustenuën zyn wederzyds ongedecideerd; maar Zeeland verlángd te weten, wie in het gelyk is, zy vraagd eenvoudig *liquidatie* (om het zoo uit te drukken) *van haar Debet tegen haar Credit*, zy tragt het juiste saldo daar van te weten.

Maar omdat zy voorziet, dat onder de begrootinge van haar schuld, haar tot last worden geïmputeerd de volle Quotes in alle de Petitien geduurende den Oorlog, en ter oorzake van denzelven gedaan, verzoekt zy, dat aan haar moge opgegeven worden, wat ieder der andere Provincien op de voorsz. Petitien heeft betaald: terwyl het hares oordeels, zeer onbillyk zoude zyn, dat men zulk een disfavorable uitzonderinge voor Zeeland zoude maken, met aan haar als een schuld toe te rekenen de volle Quote in de Petitien, voor dat aan haar gebleken is, dat andere Provincien hunne *volle Quoten* insgelyks voldaan hebben.

Hier by komt nog, dat in het Jaar 1749, toen Zeeland op verscheide Petitien reeds merkelyk over betaald had, een Generaliteits Lotery is gearresteert, die volgens het uitgedrukte oogmerk van den Raad van State, moest dienen tot een leening aan sommige Petitien, terwyl men naar middelen zoude omzien, om de gebrekige Provincien *alleen*, met de betalinge der Interessen te chargeeren.

Ondertusschen de Provincie van Zeeland, (zy was dan gebrekig of niet gebrekig) is neffens de andere Provincien met de betalinge dier Interessen gechargeerd geweest, en heeft zelfs in het Jaar 1764 hare Quote in het Capitaal ter Generaliteit afgelost, ter somme van *f* 727392 : 0 : 0, en deze Post, vraagd de Provincie van Zeeland, of men ook wel op haar *Credit* gebragt heeft, toen de Raad van Staaten de schuld van Zeeland op de Petitien calculeerde op voorsz. somme van 16 Tonnen Gouds?

Behalven dit alles is 'er nog een Post, die de Heeren Raaden van State niet wel kunnen quaestieus maken, en ook door H. Ed. Mog. *zonder reflectie* schynd gepasseert

te zyn, namelyk van *f* 120,000 met kennis van den Raad van State in het Jaar 1744 door Zeeland geïmpendeerd aan de Fortificatien in Vlaanderen, *op rekeninge van de Provinciale Quote in de na dien te doene Petitien tot de Fortificatien*, en dewyl 'er sedert dien tyd tot dat einde geen Petitien gedaan zyn, vertrouwd de Provincie, dat zy naar alle regels van billykheid die somme ook in computatie mag brengen.

De Provincie van Zeeland allegeerde in hare Pro Memoria een exempel van remboursement van over de vyf en een half Millioen aan de Provincie van Holland gedaan in het Jaar 1748, wegen Artillery en Ammunitie van Oorlog door die Provincie geleverd ten dienste van de Generaliteit, in den Oorlog, geëindigd met de Vrede van 1713.

De Raad van State reflecteerd daar op, dat de Provincien ten vollen overtuigd waren, dat Holland meer in die Oorlogs-Lasten gedragen had dan hare Quote, en dat 'er ook tot billyke justificatie van dat remboursement nog zeer veel zoude konnen gevoegd worden.

De Gedeputeerden van Zeeland, willen wel gelooven, dat de respective Provincien niet zonder grond van overtuiginge in dezen zullen te werk gegaan zyn, dog 't is onzeker, welke die grond geweest zy: misschien was het de favorable en zeer juiste opinie voor de Provincie van Holland, die beneffens Zeeland, in alle de Oorlogen en onheilen waar in de Republyk ingewikkeld geweest is, het meeste aan hare engagementen voldaan heeft, en met haar beider de meeste Lasten gedragen heeft.

Misschien heeft men evenwel diergelyke rekening of liquidatie wel eens opgemaakt, als Zeeland nu vorderd, uit welks slot alleen de Provincien die overtuiging kunnen erlangen, welke de Raad van State zegd by Hoogstdezelve geresideerd te hebben.

Terwyl het ook niet te verwerpen is, dat het appui en directie van wylen Zyne Doorlugtige Hoogheid, den Heere

Prins Erf-Stadhouder, Gl. Ged., tot dit important remboursement zal gecontribueerd hebben, van welken Vorst men wel onderstellen mag, dat hy het begin van Hoogstdeszelfs verheffinge tot de eminente Charges Zyner Doorlugtige Voorvaderen, zal hebben willen signaleeren door eene daad van de hoogste billykheid, en waar op de Heeren Staaten van Holland in de vorige Regeringe, met nadruk, maar te vergeefs, by sommige Provincien, hadden aangedrongen, schoon Zeeland reeds te voren geconsenteerd had, om die Post op den Staat van Oorlog voor hare Quote te admitteeren, *zonder na de Consenten van de andere Bondgenooten te wagten of daar over te excipieeren.*

Immers dat dit de gemanifesteerde denkenswyze van Hooggemelde Vorst ook ten aanzien van Zeeland was, blykt uit het gerapporteerde der Zeeuwsche Heeren Gecommitteerden ten Jare 1749, aan welke Zyne Doorlugtige Hoogheid de liquidatie der meergemelde uitgaven van de Provincie van Zeeland zeer gratieus had toegezegd, en beloofd zoo veel mogelyk te zullen faciliteeren.

Het schynd dus, dat 'er toen geen quaestie gemaakt wierd over de moeilykheid eener generale liquidatie, (welke egter aan wylen Zyne Hoogheid en de toenmalige Heeren Ministers van den Raad van State, met welke die zaak behandeld is, niet onbekend zal geweest zyn;) maar de quaestie was maar alleen, hoe Zeeland zoude verifieeren dat geen 't welk zy sustineerde haar te competeeren? Dit nu is nog de taak van Zeeland, en zoo dra de Provincie genoegsaam geëlucideert is omtrent de gevraagde opening ten aanzien der Petitien, zal zy ook van hare zyde aan de gevergde verificatie, op een billyke wyze voldoen.

Het doet de Gedeputeerden van Zeeland leed, dat de Raad van State, van dit geposeerde nopens de onderhandelingen met wylen den laatst overleden Heer Erf-Stadhouder, en de Heeren Ministers uit H. Ed. Mog. Collegie, niet kan gecon-

vinceerd worden uit *traces in H. Ed. Mog. Notulen of Retroacta*, gelyk het uit de Reflectien *Pag.* 4 schynd, dat die traces 'er niet te vinden zyn; De Gedeputeerden van Zeeland kunnen nogthans de waarheid daar van verzekeren op het Credit van *de Staaten Notulen van Zeeland*, en zy verhopen dat de Raad van State met deze overwyzinge zig wel zal willen gepersuadeerd houden, dewyl men in Zeeland in het zelve geval is, met betrekking van het geen de Raad *Pag.* 17 van de Reflectien geallegeerd heeft nopens de Yzendyksche Schorren, en het Concept-Rapport den 14 Maart 1765 daar over in gereedheid gebragt; met het uitbrengen van het welke de Heeren van den Raad van State zeggen, *dat gesupercedeerd is ter complaisance van de Heeren van de Provincie van Zeeland.*

De Gedeputeerden van Zeeland verklaren, dat 'er in Zeeland geen traces ter Waereld zyn van de complaisance der Heeren Raaden van State, nog van de instantien door Zeeuwsche Heeren daar toe in dat gemelde geval gedaan, maar zy vertrouwen niet te min, dat de Heeren Staaten van Zeeland het, dien onverminderd, wel als zoodanig zullen aannemen, en zoo veel te meerder, om dat uit de Inspectie van dat Concept-Rapport wel te begrypen is, dat die Zeeuwsche Heeren met welk het Rapport gecommuniceerd is, goede redenen gehad hebben om op het agterblyven van het zelve te insteeren, dewyl het wel vol was van sterke expressien tegen de Provincie van Zeeland, maar geen een bondig argument contineerde, om een neutraal Mensch te overtuigen dat Zeeland ongelyk had, zoo dat het eigentlyk niets zoude uitgewerkt hebben, als nog meerder te inciteeren, de gevoeligheid der Heeren Staaten van Zeeland over de behandelinge hun aangedaan.

De solutie welke de Heeren Raaden van Staaten geven op het tweede object van het eerste Hoofd-Poinct der Pro Memoria, namelyk, de Post van *f* 44421 : 18 : 0, wegens

den te hoogen aanslag van Zeeland in de Extraordinaire Staaten van Oorlog van 1741 tot 1748, betuigen de Gedeputeerden van Zeeland niet wel te begrypen.

Het komt hun voor, dat de beslissing van dit Poinct independent is van een generale liquidatie, en zoo het geconstateerd is, dat de Provincie van Zeeland te hoog is aangeslagen geweest, boven hare Quote, meenen de Gedeputeerden, onder reverentie, dat het niet buiten het bereik van den Raad van State is, om by een volgende Staat van Oorlog dat abuis (of hoe men het noemen moet) te remedieeren.

Tweede Hoofd-Poinct over het Regt van Souverainiteit van Zeeland op de Hoofdplaat.

Pag. 7. reflecteert de Raad van State, dat aan de Provincie van Zeeland zoude incumbeeren het bewys, waar de oude Vlaamsche Oever is geweest, en in specie dat die Hoofd-plaat, die nu aan den Vlaamschen Oever is vastgehegt, nimmer voor dezen Land van Vlaanderen is geweest, en *Pag.* 10 zeggen H. Ed. Mog., dat het Berigt door H. Ho. Mog. gerequireerd nopens Zeelands Regt tot de Hoogplaat nooit is ingekomen.

Het laatste erkennen de Gedeputeerden van Zeeland, maar hoe zeer het een regel is, dat hy, die iets poseert of *affirmeert, het bewyzen moet*, zoo diend men egter hier te considereeren, dat de Generaliteit en de Provincie van Zeeland *beide verseeren in de affirmative* van geopposeerde gronden:

De Raad van State adopteert, dat de Hoofdplaat niet anders is als het oude Land van Vlaanderen, dat geïnundeerd geweest zynde, nu wederom is te voorschyn gekomen, en mitsdien behooord aan H. Ho. Mog. als Graaf van Vlaanderen.

De Provincie van Zeeland daar tegen, beweerd, dat de Hoogplaat is een *Insula in flumine Zelandico nata*, een Eiland in een Zeeuwsche Rivier opgewasschen: maar met

dit notabel onderscheid, dat de Provincie van Zeeland van die zelve Hoofdplaat in possessie geweest is sedert het Jaar 1624 tot heden toe, en dat de Raad van State *nooit* in de possessie geweest is.

Aan wien incumbeert nu natuurlyker wyze het bewys?

Immers blyft volgens de Civile Wetten, en bekende Privilegien dezer Landen, een Particulier zelfs in zyne possessie tot dat hy *met Regt* daar uit gewonnen word. En kan het den Heeren Staaten van Zeeland wel kwalyk genomen worden, dat zy niet gereed geweest zyn, om ter requisitie van H. Ho. Mog. zig te chargeeren met het bewys van hun Regt.

Men stelle maar eens, dat een naburig Souverain goedvond praetensie te maken op een streek Lands, van 't welke H. Ho. Mog. meer dan een Eeuw in het bezit geweest waren, en 't welke zy sustineerden *Jure Gentium* Hoogstdezelve toe te komen; zouden H. Ho. Mog. gereed zyn, om hun regt tegen dien Souverain te gaan adstrueeren? zouden zy niet allegeeren hunne oude possessie, en afwagten wat de Souverain die iets van hun eischt, zal kunnen bewyzen?

Dit nu is het geval met Zeelands regt tot de Hoofdplaat: Zeeland was sedert 1624 in de possessie, en maakte in 1704 aanstalte om dat Goed te verkoopen: H. Ho. Mog. opposeeren 'er zig tegen, op fundament dat de Hoofd-plaat is de oude grond van Vlaanderen, en vergen daar by, dat Zeeland ter contrarie zal bewyzen, dat het geen grond van Vlaanderen is.

De Gedeputeerden van Zeeland mogen dan, zoo zy vertrouwen, gerust hierop antwoorden, dat het regt van Zeeland voor bewezen word gehouden, zoo lang H. Ho. Mog. het contrarie niet bewyzen.

Pag. 6 en 7 word door den Raad van Staaten geappuieert op een argument gemaakt door de Collegien in Staats Vlaanderen, die het Regt van Zeeland tegenspreken: bestaande dat argument hierin: dat de Provincie van Zeeland

haar Regt van Souverainiteit op de Hoogplaat nooit zal kunnen bewyzen uit zekere Sententie door den Grooten Raad van Mechelen gewezen in het Jaar 1504, schoon men alles wilde concedeeren dat daarin gelegen is.

En 't is waar, antwoorden de Gedeputeerden van Zeeland, zoo de Provincie uit die Sententie *alleen* haar Regt op de Hoofdplaat wilde bewyzen, zoude het niet boven, alle contradictie zyn; maar zy heeft dezelve bygebragt om te bewyzen dat zy van onheuggelyke tyden acten van Souverainiteit heeft geëxerceerd op dien Stroom, waar uit de Hoofdplaat is opgewassen, namelyk de Honte of Westerschelde, zoo dat dezelve buiten tegenspraak geconsidereerd is als een Stroom van Zeeland: en zoodanige acten zyn; de Jurisdictie van den Water-Baillin van Zeeland over de geheele Rivier tot tegen den Vlaamschen Oever; het leggen van Tonnen en Bakens, en het heffen van Ton- en Bakengeld over de geheele Rivier: het geven van Vrygeleide: het heffen van den Zeeuwschen Tol, over alles wat de Rivier op- of afgaat, en de geallegeerde Sententie diend niet slegts tot confirmatie van de *Jurisdictie* van Zeeland, maar van de *Souverainiteit*, want zy confirmeert het heffen van den Tol, en noemd den Honte of Westerschelde nominatim onder de *Wateren en Stroomen van Zeeland*, en onder *het Graafschap van Zeeland.*

Pag. 7. *N.* 1. avanceeren de Heeren Raaden van State, dat de Hoofdplaat Vlaanderen blyvende, even zeker moet zyn, dat de praescriptie nooit kan militeeren voor den Possesseur tot praejudicie van den regten Souverain, welke zyn H. Ho. Mog. of de Bondgenooten te samen.

't Is volkomen waar, 't geen H. Ed. Mog. zeggen: de Hoofdplaat Vlaanderen (dat is Souverainiteit van H. Ho. Mog.) blyvende, kan geen praescriptie (namelyk van een particulier Possesseur) zoo sterk zyn, dat zy kan werken tegen den regten Souverain.

Maar 1°. of de Hoofdplaat Vlaanderen blyft, of ooit geweest is, is eigentlyk *id quod quaeritur*, en 2°. hier word geen praescriptie geallegeert van een Particulier tegen den Souverain; maar een praescriptie *Juris Gentium* van Souverainen tegen malkanderen, welke men *inter gentes moratiores* altoos heeft geadmitteerd, ja welke de gezamentlyke Bondgenooten tegen andere Souverainen zelfs hebben gereclameerd.

Pag. 8. *I/ª a.* oordeelden de Heeren van den Raad van Staaten, dat in de vorige Eeuw de Hoofdplaat de moeite niet waardig geweest is om zig tegen de possessie van Zeeland te verzetten, voornamelyk ten *regarde van Minderen*, die daar over de Provincie van Zeeland zouden hebben moeten attaqueeren; en een weinig verder word gezegd: dat de Collegien van Vlaanderen, en de Ingezetenen uit *onkunde van de Acte van Committimus*, in de idée waren, dat Zeeland haar administratie van de Hoofdplaat uit hoofde van die Acte excerceerde.

Het komt de Gedeputeerden van Zeeland egter voor, dat dit argument niet procedeert ten regarde van H. Ho. Mog. of de gezamentlyke Bondgenooten: immers die waren geen *Minderen*, welke behoefden te vreezen de Provincie van Zeeland te attaqueeren: immers die hadden een *complete kennis* van de Acte van Committimus: en zoo 'er een interruptie van de possessie van Zeeland konde geschied zyn, moest die van den kant van H. H. Mog. komen, en niet van de Collegien in Vlaanderen.

Behalven, dat geen één Collegie in Vlaanderen ook gecenseerd kan worden zoo ignorant geweest te zyn van den voet, waar op de Provincie van Zeeland de Hoofdplaat geoccupeerd had, want het is aan alle die Collegien wel bekend, dat alles wat Zeeland administreert uit hoofde van de te van Committimus, word verrigt door de Rentmeesters van het Committimus, daar de Inkomsten van de

Hoofdplaat, sedert hare primitive occupatie in 1624, niet door de Rentmeesters van het Committimus, maar door den Rentmeester Generaal der Graaffelyke Domeinen van Zeeland Bewestenschelde zyn ontfangen, en dus als een eigen Domein van Zeeland geconsidereerd.

Pag. 11. reflecteeren de Heeren Raaden van Staaten, dat H. Ed. Mog geen speciale mentie zullen maken van het verzoek by de Gecommitteerde Raaden van Zeeland in 1759 aan H. Ho Mog. gedaan, om Octroi tot het doen indyken van de Hoogplaat, als behoorende tot de Domeinen van Zeeland.

De Gedeputeerden van Zeeland vonden zig in 't eerst hier mede verlegen, zy konden niet begrypen, hoe de Gecommitteerde Raaden zig aan H. Ho. Mog. zouden hebben geaddresseerd om Octroi tot het doen indyken van een Domein van Zeeland, maar dit nader indenkende, kunnen zy zig niet anders verbeelden, dan dat de Heeren Raaden van State het oog hebben op de Missive door Gecommitteerde Raaden van Zeeland aan H. Ho. Mog. geschreven den 19 Juli 1759, waar by dezelve, na omstandig gepraemitteerd te hebben, dat de gantsche Hoofdplaat is een Domein van Zeeland, en dat de Heeren Staaten hen Gecommitteerde Raaden hadden gelast de noodige schikkingen te maken tot verkoopen of bedyken van dat Schorre ten voordeele der Domeinen van Zeeland, verder zeggen:

„Dat deze bedyking gevoeglykst konde geschieden in gemeenschap met eenige annexe Schorren, onder het Territoir van de Generaliteit, en het zoogenaamde Committimus behoorende, en vermits de insluitinge van die *Vlaamsche Schorren*, niet konde geschieden zonder overleg en bewilliginge van H. Ho. Mog., verzoeken Gecommitteerde Raaden van Zeeland, dat H. Ho. Mog. dit Poinct in overweginge gelieven te nemen, en zoodanige Resolutien te nemen als Hoogstdezelve zullen oordeelen te behooren.

Dit nu alles zynde wat Gecommitteerde Raaden, van H. Ho. Mog. hebben verzocht, differeert het (naar 't begrip van de Gedeputeerden van Zeeland) zeer veel van een verzoeken van Octroi om *de Hoofdplaat te doen bedyken.*

DERDE HOOFD-POINCT, OVER DE YZENDIJKSCHE SCHORREN.

Pag. 12. en volgende is de Raad van State zeer breed in het beredeneeren van een uitbreidinge, welke men in Zeeland zoude gedaan hebben, of nog tragten te doen van het Committimus in Vlaanderen, by welke gelegenheid ook sommige termen gelacheerd worden en betrekkelyk gemaakt op de Staaten van Zeeland, welke in die Provincie met geen aangenaamheid zyn opgenomen.

Dan de Gedeputeerden van Zeeland zyn door hunne Principalen niet gecommitteert om zig over die expressien uit te laten, en kunnen ze ook te meer passeeren, om dat de argumenten van den Raad van State niets van hunne kragt schynen te verliezen, al worden die termen in het lezen overgeslagen.

Maar belangende die zoogenaamde uitbreidinge en vergrootinge van het Committimus, en de nieuw gemaakte distinctie van een *oud en nieuw* Committimus valt veel te zeggen.

't Is waar, dat 'er nooit een Limietscheiding is gemaakt tusschen de Landen van de Generaliteit en van 't Committimus, 't is ook waar dat dit gediend heeft tot vergrootinge van het terrain van het oude Committimus; maar de Gedeputeerden van Zeeland weten niet, dat men in oude Tyden ooit gesustineerd heeft, dat het Committimus zig aan zeker gelimiteerd, of nader te limiteeren, terrain borneerde, en het zoude ter contrarie niet moeilyk zyn te bewyzen, dat de intentie van de Acte van Committimus in de primitive Tyden van de Republyk niet slegts geweest is, om aan Zeeland te committeeren of toe te vertrouwen de Directie

over het bepaalde District van het toenmalige Axel, Neuzen en Biervliet, maar over alle de Conquesten van den Staat in Vlaanderen, gelyk zy dezelve ook werkelyk geëxerceerd heeft, waar uit men kan opmaken, dat hetgeen de Raad van State nu het *nieuwe Committimus* noemd, nog op verre na zoo geëxtendeerd niet is, als de intentie van het Committimus geweest is.

De Heeren van den Raad van State zeggen: dat 'er op de Acte van Committimus, nopens de subsisteerende kragt en werkinge van dien, tot op dezen tyd, veele gefundeerde reflexien te maken zouden zyn.

Maar die van Zeeland kunnen niet begrypen, hoe 'er tegenwoordig gefundeerde reflectien kunnen vallen, tegen een zaak, die de Bondgenooten gezamentlyk, en sommige van dezelve in het byzonder, die de Heeren Stadhouders, die de Raad van State zelfs gehomologeerd, geratificeerd, geguarandeerd heeft nu byna twee eeuwen lang, waar door het Committimus zyn kragt niet vestigd in de eenvoudige Acte van 1588 *alleen*, maar in zoo veel andere acquiëscementen en ratihabitien als zoo even opgenoemd zyn.

De Gedeputeerden van Zeeland begrypen, dat zy hier het regt van Zeeland tot het Committimus in Vlaanderen niet moeten adstrueeren, maar alleen hunne Consideratien opgeven op de reflectien door de Heeren van den Raad van State gemaakt; alleen zullen zy aan H. Ed. Mog. rappelleeren, de Resolutie van den Raad van State van 24 September 1665, om dat ze van speciale applicatie is op die Polders, die naderhand aan het zoogenaamde Oude Committimus zyn aangedykt, en die thans door welgemelde Raad als een onbehoorlyke uitbreidinge van de Staaten van Zeeland worden aangezien.

Die Resolutie is relatif tot een verhooginge van de Verpondinge zoo op de Tienden als Landen onder de Generaliteit, en men vind 'er in gemaakt een specifique optel-

linge van alle de Polders in Vlaanderen, die in de Generaliteits Verpondinge dragen zouden, maar de Amelia nog de Orange Polder van Biervliet worden 'er niet in gemeld.

Dezen Orange Polder nu was de eerste, die, zoo veel men weet, na de Acte van Committimus van 1588, aan het Land van Biervliet is ingedykt, en het was zoo lang niet na het Jaar 1588, dat men de natuur en extensie van die Acte zoude hebben kunnen vergeten zyn; evenwel men bedisputeerde toen aan Zeeland die zoogenaamde uitbreidinge niet, maar het Octroi zelfs tot die bedykinge is ten Jare 1617 door H. Ho. Mog. niet gegeven, als op Advis van de Heeren Gecommitteerde Raaden van Zeeland, waar toe zeker geen reden zouw geweest zyn, had men toen niet begrepen, dat de Provincie van Zeeland relatie had tot die Accressen. Uit dezen Orange Polder is geboren de Amelia Polder, waar van zoo even by de allegatie van de Resolutie van den Raad van State van 24 September 1665 mentie gemaakt is, ook zyn de overige Polders en Schorren in quaestie Accressen van den zelven aard.

Pag. 14. zeggen H. Ed. Mog. de Heeren van den Raad van State wel, dat 'er by het verleenen van de Octroien ter bedykinge van die Polders, in de Notulen van H. Ho. Mog. de duidelyke *vestigia* zullen te vinden zyn van oppositie tusschen de Collegien van Vlaanderen, of tusschen het Vrye van Sluis en de Heeren Staaten, van Zeeland over de Jurisdictie van het (zoogenaamd) praetense Territoir van 't Committimus.

Maar behalven dat de Gedeputeerden van Zeeland ter goeder trouwe verklaren geen kennis te hebben van die duidelyke *vestigia*, moeten zy nog remarqueeren, dat indien de Provincie van Zeeland in dien tyd gecenseerd ware geweest het Committimus te verre uit te breiden, de oppositie dan niet had moeten komen van den kant der Collegien in Vlaanderen, maar van H. Ho. Mog. of den Raad

van Staaten zelfs, 't geen egter zoo weinig is geschied, dat, gelyk gezegd is, men altoos aan de Provincie van Zeeland dat regt heeft toegekend.

De Gedeputeerden van Zeeland zullen hunne gemoveerde Consideratien hier mede besluiten, hartelyk wenschende, dat ze niet mogen dienen tot objecten van nieuwe discussie, maar tot elucidatien van het regt van Zeeland, welke teffens aantoonen de billykheid die 'er is om de quaestieuse Poincten, die maar al te lang tusschen de Bondgenooten gesubsisteerd hebben, uit den weg te ruimen.

Hage den 22 Mei 1775. [1])

„Terwyl er in de Provintie van Zeeland en by den Raad van State ernstige dispositie schynt te zyn [2]) om de differenten tusschen welgemelde Provintie en de Generaliteit subsisteerende, door een vrindelyke schikkinge te termineeren, en terwyl er zich tegenwoordig eenige Regenten uit Zeeland in den Haag bevinden, om met notable Leden en Ministers der Regeeringe aldaar, over dit onderwerp te handelen; maar de difficulteit van wederzyden gemaakt wordt, wie de eerste propositie tot accord zal doen, heeft een particulier, zich hartelyk interesseerende in de afdoeninge van deze differenten, aan de Heeren Gedeputeerden van Zeeland gecommuniceerd de volgende propositie, alleen betrekkelyk tot de quaestie over de Hoofdplaat: nadien het hem voorkomt, dat men van dit poinct beginnende en eens op den weg van schikkinge zynde, de overige poincten, zonder veel moeite, tot onderling genoegen zullen kunnen

1) Naar het gedrukte stuk (fol.) Verg. bl. 334 hierna.

2) „Concept, door my (VAN DE SPIEGEL) *sub nomine tertii* traditum." (naar de eigenhandige minuut.)

getermineerd worden. Uit de stukken die men van beide zyden over deze materie geschreven heeft, komt het hem voor:

Dat de Raad van State [1]) het recht van de Generaliteit tot de Hoofdplaat, daarop fundeert, dat de *oude Vlaamsche oever* zich veel verder heeft uitgestrekt in de Westerschelde dan de tegenwoordige oever, zoodat indien men die oude strekking volgt, een *goed gedeelte* van de hoofdplaat zoude binnen vallen, en aan Vlaanderen behooren; maar het schynt niet, dat de Raad de *geheele Hoofdplaat* tot aan het diep van de Westerschelde binnen den ring van den ouden Vlaamschen oever ooit heeft betrokken.

Dat aan den anderen kant de Provintie van Zeeland haar recht tot die hoofdplaat daaruit deriveert, dat het een eiland zoude zyn op hare rivier opgewassen, waarvan zy de strekking bepalen: aan de Oost- en Noordzyde den stroom van de Hont; aan de Westzyde gescheiden van de heerlykheid Breskens, en den Orangepolder in IJsendyks-ambacht, door een groot en wyd vaarwater, en aan de Zuidzyde insgelyks gescheiden door een breed slyk en diep Canaal; derhalven extendeert Zeeland zyn recht niet tot aan *den tegenwoordigen* Vlaamschen oever, schoon de hoofdplaat door het toeslikken dier Canalen nu genoegzaam aan Vlaanderen vast is geworden.

De beide partyen schynen het dan eens te zyn daarin, dat aan ider van haar *een gedeelte* competeert van het uitgestrekte slyk en schorre nu met den gemeenen naam van Hoofdplaat bekend, maar het blyft quaestieus *welk gedeelte*.

Men stelt dan vooraf vast in deze propositie, dat het

---

1) Z. hierbij de *Reflectien op de Pro memoria van de H. H. Staten van Zeeland* ingebragt ter Generaliteit 9 *Mei* 1774, *by Hoogstderzelver Consent in de Staten van* Oorlog voor hetzelve jaar, tot elucidatie *van drie gepretendeerde voorname Grieven van hooggemelde Provincie ten laste van hare Bondgenooten, en welke Promemoria by H. H. Mog. ten zelve dage is commissoriaal gemaakt, met den Raad van State* (*relat. tot de Statennotulen* van den 20 Maart 1775).

geschil zal worden getermineerd *door een partage tusschen de Generaliteit en de Provintie van Zeeland*, maar om de proportie van deze partage te vinden, wordt voorgeslagen één van de navolgende middelen:

I. Dat tusschen één of meer Heeren uit den Raad van State, en even zooveel uit de Provintie van Zeeland zullen worden gecommuniceerd de wederzydsche oude kaarten, octroyen en andere historische bewyzen. Dat men daaruit zal trachten te constateeren, tot hoeverre de oude Vlaamsche oever geloopen heeft, en dat men, zulks bepaald zynde, dien volgende onder approbatie van wederzydsche principalen, de limiten van de Hoofdplaat zal reguleeren, zoodat alles wat binnen valt, aan de Generaliteit zal behooren, en alles wat buiten valt, aan de Provintie van Zeeland, waarna men het geheele schorre in gemeenschap zal bedyken voor ieders aandeel.

Of II. Dat vastgesteld zynde de partage in 't generaal, zoo als boven gezegd is, één of meer Heeren uit den Raad van State, en even zooveel uit de Provintie van Zeeland zullen worden gecommitteerd, met macht, om nadat zy geexamineerd zullen hebben de wederzyds te produceren bescheiden, en des noods na genomen inspectie in loco, het geschil door hunne arbitrale uitspraak af te doen, alsmede om, in cas de stemmen mogten steeken, een neutraal heer als superarbiter te verkiezen."

Aan den heer Thesaurier Gener^l^. GILLES 1).

Hoog Ed.Gestr. Heer!

Het rapport van de conferentien welke wy de eer gehad hebben met Uw HEdG. te houden over de bewuste prae-

1) Naar VAN DE SPIEGELS oorspronkelijke minuut.

tensien van Zeeland, zal aanstaande Maandag na de Pinxter by de Staten worden uitgebragt, en in 't generaal daarhenen gaan: dat er zich allezins favorable dispositie opdoet om tot een afeinde van de differenten te komen (immers voor zoo verre de Hoofdplaat en Yzend. schorren betreft) indien H. Ed. M. kunnen inclineren om te besluiten tot een limietscheiding en verdeelinge van de genoemde gronden, zoodanig dat wanneer H. Ed. M. daartoe een propositie gelieven te doen, er hope is, dat dezelve van de zyde van de Generaliteit zal beantwoord worden op zulk een wyze waarover H. Ed. M. reden zullen hebben van vergenoegd te zyn.

Dit rapport zal commissoriaal gemaakt worden met de Heeren die de voorsz. Commissie hebben waargenomen waarschynlyk Woensdag daarna, en zoo wy er iets in konden contribueeren, zouden wy gaarn zien, dat in dit besogne bepaald wierd welke propositie men tot dien einde zoude doen, en dat zulks favorabel aan de Heeren Staten wierde gerecommendeerd, en door dezelve geapprobeerd.

Maar indien de zaak langs dien weg loopt, komt het my voor, dat de propositie zoodanig moest zyn, dat er niet over te marchandeeren valt, maar dat ze door de Heeren van den Raad van State kan geamplecteerd worden.

De vrindelykheid waarmede wy het genoegen gehad hebben door Uw H. Ed. G ontvangen te zyn, en de permissie welke Uw H. Ed. G. ons geaccordeerd heeft om over deze zaak met Uw H. Ed. G. te corresponderen, doet my de vryheid nemen, in myn particulier, hierover te schryven, om Uw H. Ed. G. gedachten te vernemen hoe verre men het by den Raad van State zoude kunnen brengen.

Ik convenieere, voor my zelven, volkomen met Uw H. Ed. G. dat het Canaal dat naar Yzendyke geloopen heeft, de limietscheiding ten Westen moet zyn tusschen het Committimus, en het Generaliteits-Vlaanderen; maar ik vreeze dat dit canaal niet meer overal vindelyk zal zyn; evenwel

verbeelde ik my dat dit geen zwarigheid maken zal, en men zoude in allen gevalle recht dóór kunnen gaan tusschen het Generaliteits-Vlaanderen, en de Amelia en Pieters-polders in het land van Biervliet, latende aan wederzyden evenveel van de schorren. Maar ik vinde meerder zwarigheid ten aanzien van de Hoofdplaat; want hier is geen basis, waarop men een limietscheiding kan reguleren, en het is enkel een zaak van schikking, die afhangt van de meerdere of mindere faciliteit der wederzydsche partyen: de scheidlinie diende ook een zekere raaying of strekking te hebben, waarop ze getrokken wordt om alle dispuit voor 't vervolg af te snyden.

Indien myn gedachten in het besogne gevraagd worden, zoude ik wel kunnen adviseren, dat de Heeren Staten van Zeeland behoorden te proponeren de limietscheiding van de Yzendyksche schorren te midden door het oude Canaal (of te midden door de schorren heen) tot daar men komt op de hoogte van den Rooden hoek, een rechte lyn zal trekken door de Hoofdplaat viseerende op het kasteel van Rammekens in Walcheren, zoodat alles wat bewesten die Lyn valt aan de Generaliteit. en wat beoosten valt aan Zeeland zal behooren. — Zeeland zoude hierdoor zekerlyk het grootste deel bekomen, maar het zal de Generaliteit op geen voet lands aankomen, te minder indien alle quaestien voor 't vervolg daarmede kunnen worden afgedaan.

Myn respectueus verzoek is, dat Uw HEdG. de goedheid gelieve te hebben, my deszelfs consideratien te laten weten, of er apparentie is, dat zoodanig een propositie by de Staten gedaan wordende, zoude worden geamplecteerd, of wat Uw HEdG. oordeelt, dat in dezen met effect kan in 't werk gesteld worden. Uw HEdG. kan verzekerd zyn dat ik (des gerequireerd) van Uw HEdG missive geen verder gebruik zal maken dan voor my zelf ter bevordering van de gemeene zaak, en dat ik ook de missive wel illico terug wil zenden. Myn eenig oogmerk is maar, wanneer

men in Zeeland een propositie wil doen, dat dezelve niet infructueus zy, omdat ik geen kans zoude zien, een tweede propositie uit te werken, indien de eerste gerefuseerd wierd.

Het eerste poinct onzer *Pro memorie*, kan ik ook niet denken, dat men hier geheel uit het oog verliezen zal, zoude er geen mogelijkheid zyn daarvan iets te maken? Als de Provintie alle haar extraordin. uitgaven voor de Generalt. verifieert, (gelyk ik vertrouwe, dat zy doen kan) zal het misschien 14 tonnen beloopen. En hierin, dunkt my, zoude men haar te gemoet kunnen komen, met jaarlyks een vaste post by schikkinge op den Staat van Oorlog te geven, voor interest van dit capitaal, gelyk met de post van de ammunitie van Holland geschied is. Ik wenschte zoo gaarn, dat wanneer het different over de Schorren uit de wereld geholpen wordt, men ook een afeinde konde maken van dat evengemeld artikel; ik ben verzekerd, dat Zeeland op dat poinct zal insteeren, is het nu niet, het zal een volgend jaar zyn, en dan blyft er altoos een source van dispuit over.

Ik bidde dat Uw HEdG. er deszelfs gedachten over gelieft te laten gaan, of er niet een middel is, om deze zaak tot onderling genoegen uit den weg te ruimen [1]).

Ik ben &ct.

XXXI. *Extract uit een missive van den heer Thesaurier-Generaal* GILLES [2]) *aan* L. P. VAN DE SPIEGEL, *van den* 9 *Juni* 1775, *in antwoord op die van* 4 *Juni.*

Vooreerst moet ik alsnog zeggen, en verzekeren, dat de

1) „Ik ben verzekerd dat er veel Regenten in Zeeland zijn, die er gaarn de hand aan zullen leenen" — welke regelen VAN DE SPIEGEL later heeft geschrapt.

2) Naar VAN DE SPIEGELS eigenhandige afschriften.

voorsz. myne gelegde grond van égale verdeeling der Hoofdplaat en schorren, tusschen den Lande van Biervliet en de Generaliteit gelegen, wel mag aangezien worden als het eenigste middel tot een minnelyke afkomste, doordien anders te vreezen is, dat men een korte en finale decisie verre zal praefereren. En omtrent de Hoofdplaat, zal dit ook *ante omnia* moeten vaststaan, dat die verdeeling niet zal moeten geschieden tusschen de Generaliteit en Zeeland, als Provintie van Zeeland, want ik zie geen kans om aan die Provintie een voet Lands in Vlaanderen te doen cedeeren, maar wel aan Zeeland als *administrerende 't Committimus*, 't welk dus daarmede zal vergroot worden; dat om de waarheid te zeggen, voor Zeeland om 't even uitkomt.

Om nu tot de verdeeling van de Hoofdplaat te kunnen geraken, zoude na myn opinie vooraf noodig zyn, dat door wederzydsche kundige Luiden wierde bepaald, wat voor Hoofdplaat dient gerekend en gehouden te worden, en hoeveel morgen of gemeeten zulks zal uitmaken, wanneer men altoos faciel tot de verdeelinge zal kunnen voortprocederen, en de Limietscheiding van dien (zonder dat daartoe eenige raayinge noodig zal zyn) zal kunnen bepalen met limietsteenen of palen te stellen; blyvende dat ten Westen aan de Generaliteit en ten Oosten aan 't Committimus, welke door de scheidinge altoos dat avantage zal hebben, dat die helft zal bekomen, die altoos is aanwassende, daar de Generaliteit die helft zal bekomen, welke door de zee wordt afgenomen, waar tegen altoos zal moeten worstelen, en daarenboven zal zy moeten zien hoe te voldoen aan de praetensie van den heer van Breskens.

Terwyl anderzins omtrent de verdeeling van de Hoofdplaat na myn gedachten ook nog in consideratie zoude kunnen komen, of het voor beide de geinteresseerden niet best zoude zyn, dezelve zoo als die nu bepaald zoude worden te doen verkoopen, en het provenue daarvan te verdeelen,

blyvende echter de Jurisdictie van de Generaliteit en 't Committimus bepaald op den voorgemelden voet, ten zy men mogt praefereren dezelve Hoofdplaat alzoo gefixeerd zynde eerst voor gemeene rekening te doen bedyken, en dan egaal de landen te verdeelen, en voor gemeen profyt te doen verkoopen; dan dit alles zyn maar losse idées &c.

En wat nu de Schorren aangaat, welke zoo uit het Canaal van Yzendyke, als verder uit de nog onbedykte slikken voor de Pieters, Amelia en Orangepolders &c moeten bestaan, daaromtrent in den ruwen alles nagegaan hebbende, is het my voorgekomen, dat om aan Zeeland zooveel te gemoet te komen als mogelyk zal zyn, vooreerst de Schorren van den Helena-polder vooraf zouden kunnen worden bepaald in zooverre die aan dien polder, en dus onder 't Committimus zouden kunnen verblyven, en ook buiten de deeling zouden behooren gehouden te worden. Ten andere zoude men ook dienen te betrachten, om 't Collegie van 't Vrye dat haar Jurisdictie praetendeert weder te verkrygen over een gedeelte van de drie genoemde polders — van dat haar sentiment te doen afzien, waardoor dezelve polders dan ook geheel als Committimus zouden verblyven, en mede niet in de deeling zouden behooren te vallen; welke alleen dan maar zoude gaan over de verdere onbedykte Schorren en het canaal van Yzendyke, en in welke verdeeling door den Raad van State in computatie zouden dienen te worden aangebragt de zoogenaamde Yzendyksche Schorren. Dit alles te zamen zoude alsdan mede door kundige Luiden dienen te worden opgenomen, wegens hare extensie, waarvan de verdeeling in twee byna egale partyen, 't zy in de lengte of wel in de breedte door wederzydsche inschikkelykheid zeer faciel zal kunnen gevonden en beteekend worden, en waardoor op die of diergelyke wyze de disputen aan die zyde tusschen de Generaliteit en het Committimus voor altoos, zoo ik verhope, zouden kunnen afgedaan worden, indien

de Heeren Staten van Zeeland daartoe kunnen komen, waartoe ik verwacht, dat UEG. nevens de verdere heeren haar best zullen doen, en de Raad van State ook 't gunt voorsz. is zoude willen agrëeren, waartoe ik, in cas van de goede sentimenten van de Heeren Staten van Zeeland eenigzins in secretesse mag geinformeerd worden, gaarn wil aannemen myne uiterste pogingen te zullen in 't werk stellen.

Op het 3ᵉ poinct in UEG. missive vervat, hetwelk concerneert het eerste poinct van de *Pro memoria* 1), hoop ik, zal UEG. my niet kwalyk nemen, dat my by dezen niet uitlate, alzoo zulks een zeer delicaat poinct uitmaakt, en dat nu bereids gebragt is ter deliberatie van de Bondgenooten, waaromtrent ik niets kan effecteren. Ik hope ondertusschen van herten dat de Provintie van Zeeland door alle mogelyke en gepaste middelen de gemoederen der verdere Bondgenooten zoodanig zal weten te gewinnen, dat dezelve tot toegevenheid zullen mogen gepersuadeerd worden, wanneer veel kan geschieden; maar waarom dat de Provintie van Zeeland nalaat om aan ieder van hare Bondgenooten een Rekening 't huis te zenden, van 't gunt waarmede dezelve boven hare Quotes in eenige jaren op de Staten van Oorlog is belast geworden (en dat het 2ᵉ Lid van het 1ˢᵗᵉ Poinct der *Pro memoria* is uitmakende) weet ik niet; want uit de Lyst of Memorie van egalisatie achter ieder van de Staten van Oorlog gevonden wordende is faciel op te maken. wat ieder der andere Provintien in die jaren aan Zeeland heeft moeten betalen, en die schuld is ten laste van ieder derzelve Provintien zeer deugdelyk en zeer billyk. — Ik heb de eer met alle consideratie en ware hoogachting my te noemen &c.

P. S. Zoude het in allen gevalle niet wel het beste en noodig zyn, dat door de Provintie van Zeeland heeren ge-

---

1) Zeelands uitschotten in den Oostenrijkschen Successie-Oorlog tot 1748.

committeerd cum plena na herwaards wierden gezonden, om met die van den Raad van State te handelen, en op approbatie een Conventie te sluiten?

VAN DE SPIEGEL *aan den Griffier der Staten-Generaal, den 2 Juli* 1) (1775).

Aan den Heer Griffier FAGEL.

HEdG. Heer!

Ik heb de eer ter kennisse van Uw HEdG. te brengen, dat de Heeren Staten by Resolutie in de voorlede week geauctoriseerd hebben de heeren Burgemeester VAN CITTERS, DE RUEVER en my beneffens den heer Raadpensionaris CHALMERS of Secretaris van de Rekenkamer, om by bekwame gelegenheid ons naar den Haag te begeven, ten einde in conferentien met heeren Gecommitteerden uit de Generaliteit de bewuste differenten over de Hoofdplaat en quaestieuse Schorren af te doen, onder approbatie van HEd. Mog. Ik neem de vryheid Uw HEdG. appui daartoe te verzoeken, en in 't byzonder te recommenderen het eerste poinct der pro Memoria van Zeeland, ten welken einde ik ook de vryheid neem Uw HEdG. een exemplaar te zenden van de *elucidatien*, die wy de laatste reis in den Haag zynde aan den Thesr. GILLES hebben overgegeven, welke wel gedrukt zyn, doch niet uitgegeven, omdat wy oordeelden best te zyn die niet publiek te maken, terwyl de quaestien in termen van accord waren.

Indien op dat poinct een schikking te maken is, zoude het naar myn gering oordeel deze kunnen wezen: dat de Provintie van Zeeland ten genoegen, naar redelykheid, verifieerde hare gedane uitgaven voor de Generaliteit, en dat

---

1) Naar de eigenhandige minuut.

het montant daarvan geconstateerd zynde, aan haar een jaarlyksche post op den Staat van Oorlog gegeven wierd voor interessen van dat capitaal, gelyk met de bekende post van ammunitie door Holland gefurneerd, is gedaan.

Zoo op deze of diergelyke wyze het een met het ander konde geschikt worden, zoude er hoop wezen, dat alles gemakkelyker zoude gaan, daar er anders, al wordt de zaak over de Schorren al getermineerd, nog altoos een source van dispuit zal overblyven.

De heeren Gecommitteerden van dezen kant stellen het ruimste vertrouwen in Uw HEdG. wyze directie en aequitable manier van denken, en zullen alles aanwenden om in deze conferentien die faciliteit te gebruiken, die zy maar eenigzins voor hunne Heeren principalen kunnen verantwoorden.

Ik heb ook van HEd. Mog. resolutie kennis gegeven aan den heer Thesaurier-Generaal met verzoek om te mogen weten, wanneer het de Heeren in den Haag best convenieren zoude de conferentien te beginnen hetgeen ik supponeer dat Uw HEdG. met zyn E. zal arrangeren, terwyl het my zeer wel schikken zoude indien die tyd op half Augs. bepaald konde worden; doch ik laat het gaarn aan de dispositie van Uw HEdG.

Ik heb de eere met allen eerbied my te onderteekenen &c.

Den 2 *Juli* 1775.

Aan den heer Thesaur. Gener^l. GILLES.

HEd. Gestr. Heer!

Ik heb de eer ter kennis aan Uw HEdG. te brengen, dat in de gepasseerde week by de heeren Staten geresolveerd is, op nieuw auctorisatie te strekken op de heeren

VAN CITTERS, DE RUEVER en my, beneffens den heer Raadpensionaris of Secretaris van de Rekenkamer om met Heeren Gecommitteerden uit H. H. Mog. en den Raad van State de bewuste quaestieuse poincten af te doen, met deze generale clausule: *al moest men iets van het recht van de Provintie laten glisseeren; doch alles onder approbatie.* Deze clausule dacht my beter dan een bepaalde instructie, dewyl wy vreesden dat dezelve zoo geborneerd zoude worden, dat er niet veel apparentie zoude zyn van op dien voet met effect te kunnen handelen. In het besogne heeft men vooral zich zeer uitgelaten tegen hetgeen door ons geavanceerd wierd, dat misschien de idée wel daarhenen zoude kunnen gaan, om aan de Provintie een goed gedeelte van de Hoofdplaat en quaestieuse Schorren te laten mits als aan usufructuarii van 't Committimus, en niet aan haar als Provintie van Zeeland. Men vond dit zeer bedenkelyk, en vooral meende men, dat niet alleen het poinct van de Schorren, maar ook het eerste poinct van de *Pro memoria* moest afgedaan worden.

Ik neem de vryheid Uw HEdG. goede officien te sollicitteeren opdat wy eens een afeinde van differenten mogen hebben: wat ons aangaat, Uw HEdG. zal ons allen tot het zelve oogmerk zeer geintentioneerd vinden, en zeer genegen om alle faciliteit te gebruiken, die wy maar eenigzins voor onze Principalen meenen te kunnen verantwoorden.

Ik wenschte ook gaarn te weten, wanneer het Uw HEdG. convenieren zoude de conferentien te houden. Wy zouden gaarn zien, dat dezelve konden gesteld worden op half Augustus, althans dit zoude my het best schikken, omdat ik in 't begin van die maand in Holland moet zyn. [1])

Ik schryve ook heden de Resolutie van de heeren Staten

---

1) Ook voor de zaak in Revisie van den Fiscus der Grafelijkheid van Zeeland contra Mr. J. J. BRASSER c. s. was VAN DE SPIEGEL in Mei 1775 te 's Hage als Adjunct-Reviseur werkzaam geweest.

aan den Heer Griffier PAGEL, en om zyn HEdG. te recommanderen het gemelde eerste poinct. — Het is met alle veneratie dat ik de eere heb my te onderteekenen etc. 1).

XXXII. *Memorie van de reedenen die gemoveerd hebben tot het aangaan van de Conventie met den Raad van Staate over de quaestieuse Schorren in- en aan het Committimus, onder Approbatie der Heeren Staaten.*

Byaldien men in Zeeland ernstig verlangt om een afeinde van deese differenten te hebben, zyn er twee wegen om daartoe te komen: I. De quaestien te laaten decideeren door de Justitie. II. Een schikking over deselve te maaken, waar by ieder van de partyen iets van zyn recht afgaat.

De Raad van Staate is zoo geneegen tot het één als tot het ander, en wanneer de geprojecteerde Schikking niet geagreerd wordt, verklaart gem. Raad bereidt te zyn, om in een nadere Conferentie middelen te beraamen, waardoor men in korten tyd tot een decisie kan geraaken.

Is nu ons Recht allerwegen zoo zeeker, dat het de toets van een Juridicq onderzoek kan doorstaan, dan moeten wy den eerstgenoemden weg inslaan, en hiertoe, weet men, dat in Zeeland reeds overlang inclinatie geweest is, maar om het Recht van de Provintie niet temerair te compromitteeren, behoorde men voor af onzydig te examineeren, of onze bewyzen van dien aart zyn, datse steek kunnen houden in Judicio Contradictorio.

Het is wat anders, voor zich zelven van een zaak ge-

---

1) Op het schutblad der Verzameling aan welke deze brieven ontleend zijn, leest men VAN DE SPIEGELS opschrift: *Stukken rakende de conferentien tusschen de Gedeput. van Zeeland en den Raad van State over de questien nopens de Hoofdplaat, en Yzendijksche schorren in 1775, en in 't gemeen over verscheide bezwaren van de Provintie van Zeeland.*

persudeert te zyn, en deselve historice en Politice te kunnen beredeneeren, en wat anders is het, dezelve den Rechter genoeg te moeten bewyzen; zoodanig zyn onze wetten dat men goed Recht kan hebben, en nochthans succumbeeren by gebreeke van bewys.

Laat ons nu onze bewijzen ter toetse brengen: I betreffende de Hoofdplaat.

Ik kan niet zien, dat hoezeer onze gronden op een fides historica reedelijk genoeg gefundeerd zyn, zy nochtans die Juridique zeekerheid hebben, dat een Rechter op dezelve een voordeelige adjudicatie kan doen.

Men kan Schryvers tegen Schryvers, kaarten tegen kaarten, attestatien tegen attestatien allegeeren.

In de deductie van 1727, die anders veel verdienste heeft, wat het Historieele aangaat, heeft men met attestatien beweezen, dat de Hoofdplaat was een insula in flumine nata; van de andere zyde beroept men zich op attestatien, dat de Hoofdplaat altoos vast geweest is aan den Vlaamschen oever, en dat 't geen wy een Canaal van Separatie noemen slechts een laagte, een vley over het slyk geweest is.

Misschien is het één zoo min zeker als het ander: de attestatien zyn van weerskanten privatim belegd, en de adverse party is er niet op geciteerd.

Maar zoude ook de langduurige possessie van Zeeland geen genoegzamen grond uitleeveren om er de praescriptie op te fundeeren? Ik geloof jaa, wanneer men kan wegneemen de volgende objectien.

1. de possessie moet zyn sciënte et non contradicente parte adversa: nu zyn wy voor ons zelven wel overtuigd, dat de Raad van St. niet ignorant is geweest van onze possessie, maar wy moeten het aan den Rechter *bewyzen*, en dan militeert tegen ons, dat de contradictie daar geweest is, zoodra er door de Provintie een pu-

blyke actus gepleegd is, met het Schorre in 1704 te koop te presenteeren.

2. Zoo er kan aangetoond worden, dat de Oude Vlaamsche grond zich, voor de groote inundatie, uitgestrekt heeft tot in, of over de Hoofdplaat. ('t geen voor een gedeelte waar is) dan obsteert de Costume, die men in Vlaanderen allegeert, en waar van het contrarie moeielyk zoude te probeeren zyn, dat in Vlaanderen geen praescriptie plaats heeft op drijvende Schorren die te voren Land geweest zijn.

3. Al hadt de praescriptie plaats, dan is de quaestie nog, wat er gepraescribeerd is, want de Hoofdplaat is niet van eersten af, toenze in possessie genoomen is, zoo groot geweest, als ze nu is, maar ze is tractu temporis aangegroeid, derhalven is het *geheele Schorre* niet even lang gepossideerd.

I. Poseeren wy, dat alle die zwaarigheden weg te neemen zyn, en dat er zoo klaar bewezen is, dat de Hoofdplaat is een insula in flumine nata, dan resteert er voor Zeeland nog het groot bewys, dat de Rivier de Honte, behoort onder de Souveraineteit van Zeeland, ten dien effecte, dat alle de opwasschen aan welken kant zy ook komen, Juris Zelandici moeten zyn.

II. Betreffende de andere Schorren van den *Helena- en Pieterspolder,* mitsgaders *de Yzendyksche Schorren.*

Wil men hier verzeekerd zyn van een goeden uitslag der decisie, zoo moet men beginnen met den Rechten genoeg te bewyzen, dat de Provintie uit hoofde van de acte van het jaar 1588, of uit eenigen anderen tytel gerechtigd is tot de accressen van het Committimus, en in de tweede plaats moet men bewyzen, dat de quaestieuse Schorren waarlijk tot den grond van 't Committ^s of de Jurisdictie van Biervliet van ouds behoord hebben, en niet zyn de oude grond van het Vrye.

Ik weet wel, dat er goede reedenen zyn te allegeeren

voor de Sustenue van de Provintie, waar door iemand die redelyk denkt, zich kan laaten overtuigen, maar dit is al wederom niet genoeg om een Recht te staaven in Judicio Contradictorio: Het Juridicq bewys moet niet veel differeeren van het mathematisch, zal een Rechter vryheid hebben om er zich aan over te geeven.

Deeze zyn de gronden, waarop ik vermeene, dat een Juridicque decisie voor de Provintie niet te waagen is: de vraag is nu, of de geprojecteerde conventie beter van haar belang zij.

Ik advoueere gaarn, dat iemand die gepersuadeerd is, dat de Provintie van Zeeland volkomen gerechtigd is tot alles wat zy gesustineerd heeft, zo wegens de Graafelijkheid als wegens het Committimus, deeze Conventie niet zeer aannemelijk moet oordeelen. Want dit is zeeker: Komt aan de Provintie de geheele Hoofdplaat toe als een domein van de Graafelijkheid, dan kan zy zich niet laaten contenteeren met $\frac{3}{8}$ gedeelte van het utile, en moet zy het genot van de overige Schorren hebben tot aan het Canael, dan bekomt zy nu te weinig aan een doorgaande helft, maar zoo men zich niet wil laaten verblinden door een gunstig vooroordeel, moet men toestaan, dat Zeeland de passer van haar recht en Jurisdictie zeeker te verre heeft uitgezet, en dat men zoowel van den eenen, als van den anderen kant te veel heeft gesustineerd: dit kan nu niet beter gerectifieerd worden dan door een Conventie by wyze van partage over de gronden in quaestie.

Ik wenschte van harten dat de geprojecteerde conventie favorabeler hadt kunnen vallen voor de Provintie, en men behoort in Zeeland gepersuadeerd te zyn, dat de Gedeputeerden alles daartoe hebben aangewendt wat in hun vermogen was: evenwel de verdeeling is zoò disavantageus niet voor de Provintie, als ze in den eersten opslag wel schynt.

De Provintie heeft de Hoofdplaat nooit anders geconsi-

dereert tot Haar domeinen te behooren, dan als een eiland, gesepareerd van het vaste Land van Vlaanderen, en van het Committimus door een breed Canaal: dit eiland was in het Jaar 1704 groot volgens meetinge 2133 G. m. Blooische maat, en dykbaar circa 1256 G. m.: nu is de Hoofdplaat, voor zoo verre zy in de verdeelinge komt, volgens meetinge groot circa 3700 G. m. Blooische maat en daar van zal zeekerlyk wel 3000 G. m. binnen de dykagie kunnen vallen, zoo dat de geprojecteerde partage van $\frac{3}{5}$ gedeelte voor de Provintie, 1800 m. dykbaar zoude bedraagen, en dus $\frac{1}{3}$ meer dan in 1704.

Waar door is dit nu veroorzaakt? is de Hoofdplaat naar den zeekant zoo veel geaccresceerd? Ja ze is zeeker geaccresceerd ten Oosten, maarze heeft ten Noordwesten en Westen ook zeer veel verlooren, en dus kan dit groot verschil van die zyde niet komen; maar het komt grootelyks daar van, dat het Canaal 't geen de plaat separeerde van de Schorren van de Generaliteit en het Committimus, zich meer naar den wal verlegd heeft, waar door de Generaliteits Schorren voor den Orange polder in Yzendyksch ambacht wel $\frac{3}{7}$ afgenomen zyn en aan de Hoofdplaat toegevoegd.

Ten aanzien van het Committimus, is het zeer manifest, dat het zelve door deeze conventie niet alleen zeer versterkt wordt in deszelfs primitive constitutie, maar dat ook de aanwasschen die er nu zyn, of in der tyd zouden kunnen komen, genoegzaam buiten dispuit aan de Provintie zyn verzeekert, zoo dat hier mede zyn afgesneden alle difficulteiten, die men tot nog toe gemoveerd heeft, of het Committimus, ten Jaare 1588 geërigeerd, zich bepaald binnen de bornes van het Land, dat er toen was, dan of het zelve zich ook uitstrekt tot de accrescen, die er na dien tyd gekomen zyn, of namaals komen zullen.

Het is niet te ontkennen, dat by deeze conventie de Provintie zal moeten sacrifieeren Haare zoo lang gedefendeerde

Souverainiteit op de Hoofdplaat, en mogelyk zal men argumenteeren, dat de Staaten geen vryheid hebben om een gedeelte der Souverainiteit te dimembreeren; maar men dient hier by aan te merken, dat dit een zeer gecontesteerd recht geweest is, waar van het bewys, gelyk hier boven aangetoond is, zeer moeilyk en misschien ondoenlyk zoude zyn: daar by komt nog, dat deeze Sustenue niet wordt toegegeven, zonder een weezentlyk voordeel aan een anderen kant, zoo dat men het in effecte maar considereeren moet als een ruiling, waar by men iets afstaat 't geen zyn party convenieert, om iets anders 't geen ons convenieert, in de plaats te hebben.

De Gedeputeerden van Zeeland hebben nochtans ernstig op dit artykel geinsteerd; maar het is hun in alle de conferentien voorgekomen, dat er nooit iets ten effecte zoude kunnen gebragt worden, zoo lang men in Zeeland de Souverainiteit over de Hoofdplaat bleef vasthouden: zy hebben het dan eindelyk toegegeven, onder voorbehoudinge van de approbatie der Heeren Staaten, terwyl er by de conventie gezorgd is, dat in gevalle de Heeren Staaten niet goedvonden te approbeeren, nooit eenig argument tegen hen uit deeze conventie zal kunnen gemaakt worden.

Meent men nu in Zeeland, dat er wel eens een tyd komen zal, om een favorabeler conventie te sluiten, dan is men meester om deeze te improbeeren, waar door de zaaken volstrekt in den vorigen staat zullen blyven.

Men zal evenwel dienen onder 't oog te houden, dat terwyl die favorabeler tyd afgewacht wordt, de Provintie zal gedestitueerd zyn van de voordeelen, die zy nu straks uit de hoofde deezer Conventie genieten kan, zoo dat al bekwam zy in der tyd al iets meerder dan thans ('t geen nog onzeeker is) zy by slot van Reekeninge nog verliezen zal.

Men dient ook te considereeren, dat deeze differenten nu zoo veel Jaaren oorzaak gegeven hebben tot onaangenaame de-

liberatien in de Provintien, verwyderinge van sentimenten onder de Bondgenooten, en niet weinig gecontribueerd hebben, om de Provintie te doen verliezen die influentie in het Bondgenootschap, waar van zy pleeg te jouïsseeren.

De Gedeputeerden alle deeze reedenen, die zy uit eige reflextie opgemaakt hebben, considereerende hebben gemeend overeenkomstig met het Polityk en finantieel belang van hun Vaderland te handelen, wanneer zy deeze Conventie, onder approbatie der Heeren Staaten, teekenden.

Zy hebben wel begrepen, dat uit deeze commissie geen eere of dank vòor hun te behaalen was, maar zy hebben geoordeeld in deezen zich van hùnnen plicht te moeten kwytén, en dit is de reede, waarom zy de gronden waar op zy te werk hebben gegaan, zoo voor hun eige memorie, als ter informatie van neutraal denkende Leden der Regeeringe op papier hebben gebragt.

L. P. v. d. S.

XXXIII. *Conventie en Schickinge* 1)

geformeert en aangegaan tusschen de ondergeschreve Heeren Extraordinairis Gecommitteerden van de Provincie van Zeeland, als by speciale Resolutie van Hooggem. Heeren Staten van Zeeland hier toe geauthoriseert ter eenre, en de ondergeteekende Heeren Gecommitteerden uit den Raad van State, als by speciale Resolutie van welgem. Raad van State, mede hiertoe gequalificeert, ter andere Zyde, tot byleggingе en opruyminge der differenten en verschillen, welke zedert veele Jaren, tusschen den Raad van State, en Hooggem. Provincie van Zeeland hebben gesubsisteert, en nog uytstaande zyn, zo wegens de Jurisdictie over een merkelyk gedeelte van eenige bereids voor lange ingedykte Polders in Vlaanderen, annex het Land van Biervliet gelegen, als over

1) Afschrift.

de Jurisdictie van de Schorren en Slicken, die tusschen deselve Polders en die van 't Yzendyker Ambagt daar tegens over gelegen, alsnog in wesen zyn en thans ten deele bedykt, en ten deele nog onbedykt worden gevonden: als mede ook over den Eigendom en Jurisdictie van het Terrain van de van Ouds, en als nu nog genoemd wordende Hoog off Hoofdplaat, soo als dezelve insgelyks daar omtrend gelegen, sig althans is bevindende; alles nogthans op nadere approbatie zo van Haar Edele Mogende de Heeren Staten van de Provincie van Zeeland als van den Raad van Staate voorsz. en omme nadat de voorsz. approbatien sullen zyn ingekomen, verders gepraesenteert te worden, aan de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Vereénigde Nederlanden, ten einde ook daar op te obtineeren Hoogstderselver aggréatie en confirmatie.

Art. 1.

De Provincie van Zeeland zal als een accres van het Committimus gerust en vreedelyk blyven besitten de Pieters Amelia en Orange Polders, gelegen aan het Land van Biervliet; en dat geheel en al, sodanig deselve in vorige tyden syn ingedykt gewerden, en deselve Polders tot hiertoe by Hooggem. Provincie in maniere voorsz., als alle andere Polders van 't Committimus syn geadministreert en gepossideert gewerden.

Art. 2.

De Provincie van Zeeland sal mede buiten de partage behouden, om insgelyks als een accres van het Committimus by Hoogstdeselve gepossideert te werden, de Schorren soo als die voor den bedykten Helena Polder syn gelegen, te bepalen van de Noordhoek van de Pieters Polder, totaan het oude Canaal, dat de Hoofdplaat van deselve Schorren heeft gesepareert, en alsoo voortloopende Oost & Zuydwaerts op na Biervliet.

RELATYF TOT DE CONVENTIE OVER DE HOOFDPLAAT IN 1775.

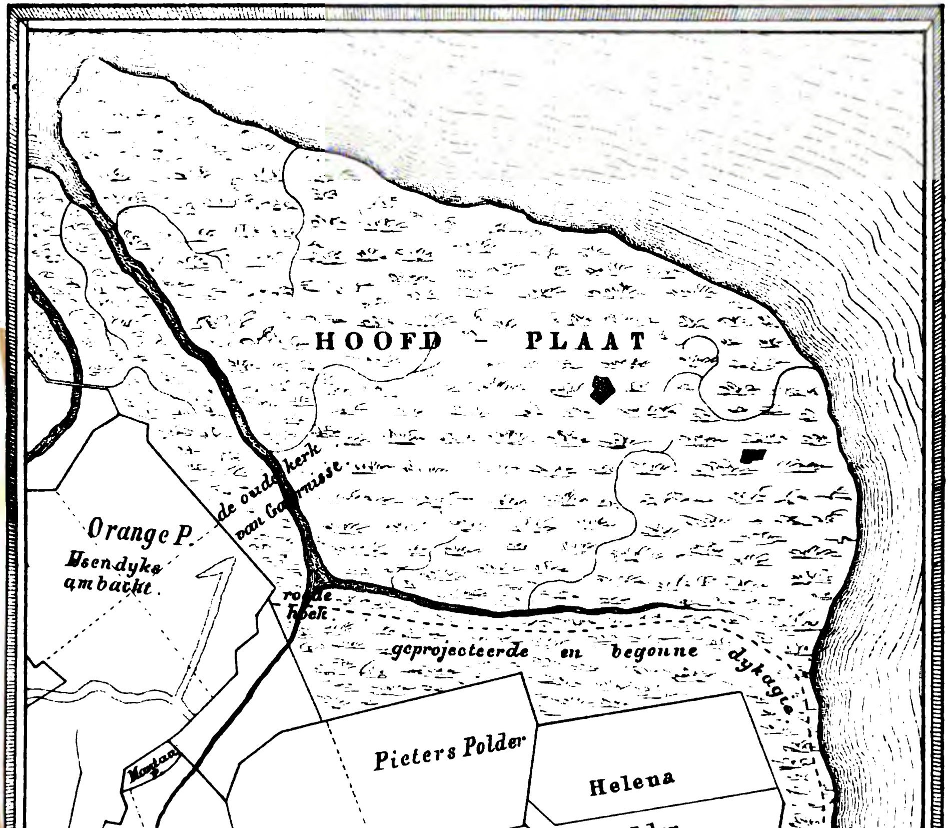

Anth' Grolman, Hof-lith. L.P.v.d S. 1775.

Art. 3.

Daar tegens sullen als Generaliteits Landen gehouden, en als Yssendyks ambagt geconsidereert worden de Schorren, gelegen naby het Fort Yzendyke, bevorens bekent geweest onder den naam van Yssendyksche Schorren, en nu genaamd de Jonge Zacharias Polder alle in dier voegen en niet verder, dan waarvan de verpondingen en verdere Lasten sedert den Jare 1762, ten behoeve van de Generaliteit zyn geheven en betaald geworden.

Art. 4.

En zullen mede nog als Generaliteits-gronden buiten de partage gehouden worden de Schorren en Slicken welke zyn gelegen voor den Prins Willem en Orange Polders, Ysendyks ambagt, beginnende van derselver uytterste einde ten Westen en voortloopende tot aan den Rodenhoek, zo breed en smal, als die zyn strekkende tot aan het oude Canaal, dat de Hoofdplaat aldaar van deselve Schorren heeft gesepareerdt gehadt.

Art. 5.

Dat wyders alle de overige Schorren en Slikken gaande van het einde des voorgem. Jonge Zacharias Polder, verder op naboven, aan de eene zyde tot aan den Rodenhoek en aan de andere kant tot de Noordhoek van de Pieters Polders, en stuytende aan het meergenoemde Oude Canaal van separatie; en dus alles wat thans nog tusschen de voorsz. bedykte Pieters polder, den Jonge Zacharias Polder, den Orange Polder Ysendyks Ambagt en het oude Canaal voornt. gelegen mag zyn, zo wel dat gedeelte dat daar van uyt kragte van het onlangs daartoe by Haar Hoog Mogende verleend octrooy bereids zoude mogen ingedykt zyn, als het gunt van deselve Schorren en Slikken nog onbedykt zal ge-

vonden worden, tusschen den Raad van Staate, en de Provincie van Zeeland, egualyk zal werden verdeeld, zo na zulx mogelyk zal zyn; zullende de helft die aan Hooggem. Provincie daar van zal vallen door Hoogst deselve wederom werden geadministreert en gepossideert als een accres van het Committimus.

Art. 6.

Dat wat betreft de Landen en het Terrain welke de bovengem. Hoofd-plaat syn uytmakende, en waar van het thans begroesde volgens de kaarte die daar van door Hoog gem. Heeren Staten van Zeeland onlangs is gedaan formeeren [1]), en van welke kaarte een copie authenticq aan den Raad van Staate zal werden gegeven, reeds is begroot op de nombre van 3498 gemeten 55 Roeden in Schouwsche maate; de verdeelinge van dien tusschen de Heeren Staten van Zeeland en den Raad van Staate in diervoegen sal werden gedaan en geexecuteerd, dat van de daartoe onderlinge te maken Scheydinge off Scheylinie dewelke van het oude Canaal af, hier voren breeder gementioneert, in de breedte van de Hooftplaat, van het Zuyden na het Noorden tot aan de Hont toe, zal moeten geschieden, drie vyfde parten van deselve begroesde Landen sullen zyn gelegen ten Oosten deselve Scheylinie, na de kant van Biervliet; dewelke sullen komen aan de Heeren Staten van Zeeland, om al meede als Committimus bij Hoogstdezelve te werden geadministreert en gepossideert, met volle vryheid voor Hoogstdeselve Heeren Staten, omme de Jurisdictie over de drie vyfde ge-

1) „NB. deze kaart defect zynde bevonden, is de Hoofdplaat op nieuw opgemeten door de heeren Lieut. Coll. Ingenieur van Suchtelen, en Lt. Coll. van Doeveren als geëmployeerden van den R. v. S. en door den Lt. Ingenieur de Freytag en Hattinga als geëmpl. van Zeel. en daar op de scheidlinië geprojecteerd, welke kaart in 1776 aan den R. v. S. afgegeven is" (v. de Spiegel, eigenhandig.)

deeltens te mogen delegueren aan sodanig een Gerecht van 't Committimus als zullen goedvinden; terwyl de overige twee vyfde Parten, die aan de andere Zyde, en dus ten Westen van deselve Scheydinge gelegen zyn, komen sullen ten behoeve van de Generaliteit, omme by den Raad van Staate, als alle overige Generaliteits-Landen, beheert ende geadministreert te werden.

Art. 7.

De stranden en aanwassen, welke sig buyten de voorn. reeds begroesde Landen aan de gem. Hoofdplaat thans bevinden, alsmede de accressen, welke na desen daar aan zullen mogen komen, sullen voor sooverre de twee gem. vyfde parten van de Generaliteit aangaat, ook blyven en behooren aan de Generaliteit, in maniere voorsz.; waar tegens de stranden en aanwassen, die aan de voorz. drie vyfde parten van de voorn. Hoofdplaat, welke aan de Heeren Staten ven Zeeland zullen komen, reeds zyn, en verders sullen opkomen, tot aan de Landen van de Generaliteit toe, insgelyks sullen verblyven, en behooren aan Hooggem. Heeren Staten, alles ter vergrootinge en uitbreidinge van het Committimus.

Art. 8.

Ende sullen uyt hoofde van het gunt ten reguarde van de voorsz. Schorren en Slicken hierboven thans is geconvenieert H. H. Mog. verzogt werden, zo als gedaan word by desen, om in het Octrooy den 18 Augs. 1775 aan de Ingelanden van de Helena en Pieters Polder verleend, dese ampliatie en alteratie te willen aggreëren, dat de Lasten van 't gunt van deselve Schorren en Slicken, aan de Provincie van Zeeland, als een accres van het Committimus is toebedeelt, sullen moeten werden voldaan, en betaalt aan de gem. Prov. op den voet van de verdere Landen van hetselve Committimus.

Art. 9.

Ende werd eyndelyk, en ter wedersyde wel expresselyk gestipuleerd en bedongen, dat, tot soo lange dese Conventie en schickinge, niet alleen by Hooggem. Heeren Staten van Zeeland, en den Raad van Staate zal zyn geapprobeerd, het gunt zo spoedig als mogelyk is zal werden getragt te effectueeren, maar ook ter tyd en wylen toe, daarop de aggreatie en confirmatie van de Hoog Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, sal syn gegeven en ingekomen, uyt het gunt daar by is geconvenieert en ter nedergesteld, ter wederzyde geen het alderminste argument sal mogen gemaakt ofte gealleguecrt werden, direct of indirectelyk, als blyvende alle saeken ter tyd en wylen als voorsz. is, toe, in zyn geheel, en even of daar over niet gesproken, veel minder ooit eenige Conventie off schikkinge was geconcipieert gewerden, en in welke situatie men ook ter wedersyde sal gehouden werden te syn verbleeven, indien onverhooptelyk dit geconvenieerde door de Heeren Staten van Zeeland ofte den Raad van State mogte werden gedisapprobeert, ofte ook wel de aggreatie en confirmatie van H. H. Mog. invoegen voorsz. dienaangaande mogte werden gedeclineert.

Aldus gedaan in 's Hage den 31 Augustus 1775, en syn hier van gemaakt twee dubbelden, ieder, door ons ondergeschreven onderteekent.

(Was geteekend)

J. van Citters, W. van der Does v. N(oordwijk ?)
A. J. de Ruever, C. J. van Lichtenbergh.
L. P. van de Spiegel, P. A. Gilles.
J. M. Chalmers, J. J. van Hees.
A. J. Hurgronje.

XXXIV. *Extract uit het Register van de Resolutien der Heeren Staaten van Zeeland.*

Den 21 *Juli* 1777 1).

Is, na deliberatie, goedgevonden en verstaan, dat de Heeren Ordinairis Gedeputeerden wegens deze Provinçie ter Generaliteit zullen worden geauctoriseerd en gelast, gelyk geschied by deze, op het secreet Generaliteits Rapport van den 5 Juni jongstleden, betrekkelyk het Poinct der overbetalingen door deze Provincie in de Troubles, met de Vrede van Aken, ten Jaare 1748 geëindigd, ter Vergadering van Hunne Hoog Mog. voor Advis in te brengen:

Dat de Heeren Staaten van Zeeland verwagt hadden, dat de Heeren Gedeputeerden van Hun Hoog Mog. en Gecommitteerden van den Raad van Staate, zich zouden bezig gehouden hebben, met een examen van de redenen en argumenten, door de Heeren Staten van Zeeland, tot stavinge van hunne billyke sustenue, bygebragt, en vervolgens Hun Hoog Mog. zouden gediend hebben van derzelver Consideratien en Advis; daar het nu in tegendeel gebleken is, dat het voorsz. Rapport alleen is narratif, en zich bepaald tot eene korte aanwyzinge en overlegginge van Stukken over deze materie gewisseld, terwyl de respective Heeren Gedeputeerden en Gecommitteerden besluiten met te zeggen: *dat zy zich scrupuleus gevonden hebben, om in eene materie van zooveel delicatesse en consequentie, hunne bedenkingen en Advis aan Haar Hoog Mog. te uitten.*

Dat deze manier van zaaken te behandelen, wel gelegentheid zoude geven tot verscheide zeer gepaste reflectien, voor al in een tyd, waarin zoo veel zaaken van vry meerder delicatesse en consequentie, zonder scrupule passeeren, waar over de Heeren Staaten van Zeeland zich dikwyls met

1) „Door my gesteld." (VAN DE SPIEGEL).

nadruk hebben beklaagd; dat egter Hun Ed. Mog. zich niet breeder hierover zullen uitlaten, dewyl zy uit de praemissen van het voorsz. Rapport, duidelyk bespeurd hebben, dat de Heeren respective Gedeputeerden en Gecommitteerden de zaak in quaestie, in een gansch ander ligt hebben begreepen, of ten minsten voorgesteld, dan ze waarlyk staat; zoo dat, indien de Heeren Staaten van Zeeland, in der daad van de Bondgenooten of van den Raad van Staate gevergd hadden, 't geen in 't Rapport gezegd wordt door hun gevergd te zyn, de sustenue van Zeeland niet alleen onbillyk, maar zelfs ongerymd en ridicul zoude zyn.

Dat, om met een opslag geconvinceerd te zyn, van de misvattinge der Heeren van 't Besogne, in het object in quaestie, Hun Hoog Mog. gelieven te reflecteeren: dat in het begin van het Rapport gezegd wordt, hoe de respective Heeren Gedeputeerden en Gecommitteerden bevonden hadden, dat de Provincie van Zeeland by eene overgeleverde *Pro Memoria*, in het Jaar 1774 hadt verzogt:

Eerstelyk, *een opgave, voor zoo verre het mogelyk was, van het geen de Provincie van Zeeland, in de laatste Troubles, welke met de Vrede van Aken, in den Jaare* 1748 *geeindigt zyn, ter beveiliginge van den Staat, Extraordinair hadt uitgeschoten.*

Ten tweeden, *een Voorstel van den staat des geschils over de Hoofdplaat.*

Ten derden, *een duidelyk denkbeeld van het different over de Yzendyksche Schorren: en dat, om aan dit verlangen te voldoen, de Heeren Gecommitteerden uit den Raad van Staate, in 't Besogne hadden gecommuniceerd eene Memorie van Reflectien &c.*

Dat de Heeren Staaten van Zeeland verhoopen, voor zoo onkundig niet te zullen doorgaan, in het maken van hunne eigene rekening van uitgaven, of in het formeeren van denkbeelden, betreffende de geschillen, die zy uitstaande

hebben, dat zy de opgave derzelve van elders zouden moeten verzoeken, en de deliberatien van de Bondgenooten zoo lang daar mede moeten bezig houden; maar dat men eenvoudig de Pro Memoria van 't Jaar 1774 by het meergemeld Rapport overgelegd, behoeft in te zien, om verzekert te zyn, dat dezelve eeniglyk was ingerigt, om die opgaven ter elucidatie van de Bondgenooten *te geven*, en geenzints om dezelve *te verzoeken*; terwyl de opgave, welke de Heeren Staaten van Zeeland gerequireerd hebben, van een geheel anderen aard is, en geproflueerd uit een wederantwoord op de Memorie van Reflectien, door den Raad van Staate tegen de Pro Memoria van Zeeland overgegeven; zoo dat het manifest is, dat de Heeren van 't Besogne, geïnduceerd door de gelykluidendheid van het woord *opgave*, welke de Heeren Staaten van Zeeland *doen*, geconfundeerd hebben met die, welke zy *verzoeken*; waar uit dan het onbeslissend Rapport van welgemelde Heeren zal voortgekomen zyn.

Dat ondertusschen deze misvatting van den waren staat des geschils, met de gepraetexeerde delicatesse en consequentie dezer zaak, zekerlyk impressie by de Bondgenooten zouden maken, ten nadeele van het gerequireerde van Zeeland, en dat derhalven Hun Ed. Mog. zich in de noodzakelykheid bevinden, de geheele zaak wederom *ab ovo* op te halen, de quaestie in haar eigen gezigtpunt te plaatsen, en daaruit te deduceeren, dat dezelve aan alle kanten rond en klaar is, en zonder eenig perykel, zoo min om 'er in te adviseeren, als te besluiten.

Dat de Bondgenooten ten dien einde verzogt worden zich te herinneren, hoe de Heeren Staaten van Zeeland *en* by het Consent in den Staat van Oorlog voor den Jaare 1773, *en* by Missive aan alle de Provincien den 6 Maart 1773 afgezonden, zich beklaagd hebben over verscheide zaaken, die toen ten tyde Objecten van different waren tusschen de Provincie

van Zeeland, en alle of eenige der Leden van het Bondgenootschap.

Dat één der Provincien op de voorsz. Missive antwoordende, onder anderen, verklaard had, niet genoeg geïnformeerd te zyn, aangaande de meermaals door Zeeland verzogte Liquidatie van de importante sommen in den laatsten Oorlog, tot securiteit en defensie van het Gemeene Vaderland, opgeschoten; als mede omtrent het verschil over den eigendom van de Hoofdplaat, en de moeilykheden de Provincie van Zeeland aangedaan in de Possessie van 't *Committimus* in Vlaanderen.

Dat de Heeren Staaten van Zeeland hier door aanleidinge gekregen hebbende, om Hooggemelde Provincie op de voorsz. Poincten te elucideeren, zulks gedaan hebben by eene Pro-Memoria, ten Jaare 1774 overgegeven, waar by de Heeren Staaten van Zeeland, 1 eene opgave *doen* van hunne uitgaven voor de Generaliteit in den laatsten Oorlog: 2 een voorstel *doen* van den rechten staat des geschils over de Hoofdplaat: en ten 3 een denkbeeld *geven* van het different over de zoogenaamde Yzendyksche Schorren in het Committimus.

Dat de twee laatste Poincten sedert afgedaan zynde, nu alleen in deliberatie bleef het eerste Poinct, namelyk de restitutie of vereffeninge van de uitgaven door de Provincie van Zeeland, ten behoeve van de Gemeene Unie gesupporteerd, hetwelk tendeert tot twee differente Objecten, namelyk *eerst*, tot het geen deze Provincie, op belofte van te doene Petitien, welke niet gevolgd zyn, heeft geavanceerd; als mede het geen zy met een ruime hand heeft overbetaald op loopende Petitien, zonder te wagten tot dat er nieuwe Petitien voor het te kort gedaan wierden: en ten *tweeden*, tot het geen dezelve Provincie in de Extraordinaire Staaten van Oorlog over de Jaaren 1741 tot 1748 inclusive, hooger is aangeslagen geweest dan haar Quote

bedraagt: dat ten opzigte van het eerste Object, de Raad van Staate in een tegengesteld sentiment stond met de Provincie van Zeeland, en wel verre van de deugdelykheid der praetensie van Zeeland te advoueeren, by eene Memorie van Reflectien op de bovengemelde Pro Memoria, ter nederstelde: dat, hoe zeer men niet in twyffel trok de groote deboursementen door Zeeland gedaan, ten hulpe en beveiliginge van 't Vaderland, en ter stuitinge van den Vyand, 'er echter vele bedenkingen vielen tegen de restitutie, voor al, *dewyl de Provincie van Zeeland, op de Petitien alleen tot de Legerlasten, Winterdiensten en Douceurgelden gedaan, verre over de sestien Tonnen Gouds verschuldigd was.*

Dat de Heeren Staaten van Zeeland, hier op begrypende dat, in zulk een contradictie van sentimenten, niets natuurlyker konde gevergd worden dan dat de Raad van Staate verzogt wierd op te geven, op welke wyze deze Rekeninge van Zeelands verschuldigde door Hun Edele was gemaakt, dewyl dezelve in 't geheel niet accordeerde met de Registers in Zeeland gehouden, door hunne Extraordinairis Gedeputeerden in 't Jaar 1775 deze opgave hebben laten vragen, en op dezelve sedert dien tyd meermalen geinsteerd, zonder dat door welgemelden Raad, tot nog toe, aan dat verzoek van Zeeland is voldaan; zoo dat tegenwoordig het eenige poinct in quaestie, waar over de Heeren respective Gedeputeerden en Gecommitteerden hunne Deliberatien en Advis hadden behooren te laten gaan, hier in bestaat: *niet*, of de Raad van Staate zal opgeven *t' geen Zeeland voor de Generaliteit extraordinair heeft uitgeschoten; maar* of de Raad van Staate zal opgeven en aantoonen, *het geen dezelve poseert, dat Zeeland nog op de Petitien in den laatsten Oorlog schuldig is*, en *'t geen welgemelden Raad oordeelt in compensatie te moeten komen tegen de liquide praetensien van deze Provincie?*

Dat de Heeren Staaten van Zeeland ondertusschen met

leedwezen bespeurd hebben, hoe men een zaak, zoo eenvoudig in zich zelve, onder de afschrikkende gedaante van een *onmogelyke Generale Liquidatie*, van een *vague en ontydige verging*, van een *zaak*, *vol delicatesse en consequentie* heeft doen voorkomen; en derhalven de moeite zullen nemen de Bondgenooten daar van te disabuseeren, met aan te toonen, dat de Provincie van Zeeland geenzints een GENERALE Liquidatie begeerd, ook niets vergt, dan het geen ieder der hooge Bondgenooten, in een gelyk geval kan vergen: en 't geen by de Raad van Staate zelve in de Generale Petitie voor den Jaare 1763 ook volmondig is erkend, aan een Lid van het Bondgenootschap te competeeren: daar dezelve op eenige door de Provincie van Utrecht gevraagde informatien omtrent de Magazynen, zich in deze termen uitlaat:

„Wierd 'er niet anders begeerd als een Staat van de Furnissementen van de Provincien op de voorsz. Petitie, *dit is geene ongewoone verging;* en die zal, op de eerste requisitie van den een of ander uit de Utrechtsche Heeren Ordinairis Gedeputeerden, die zich alhier bevinden zal, ten spoedigsten gegeven worden, want meerder omslag is daar toe onnoodig."

Dat, na het begrip der Heeren Staaten van Zeeland, *de Generale Liquidatie*, waar over tusschen de Bondgenooten dikwyls gedisputeerd is, bestaat in een vereffening van 't geen elke Provincie in de Lasten der Unie betaald heeft *tegen malkanderen*, zoo dat, wanneer by slot van Rekeninge bevonden wierd, dat de eene Provincie *op* hare Quote meer gefurneerd heeft naar proportie dan de andere, of dat zy hare *volle Quote* gefurneerd heeft, en de andere Provincien niet, als dan de defectueuse Provincien gehouden moesten zyn, naar rato van hare Quoten, even zoo veel te furneeren, of (zoo 't Furnissement niet meer noodig is) aan de gefurneerd hebbende Provincien te restitueeren, ten einde zy

alle egaal zyn in hare betalingen, naar de aangenomen proportie.

Dat ondertusschen het geval van Zeeland van een geheel onderscheiden aard is: dewyl Zeeland geen egaliteit of Liquidatie vraagt van 't geen zy *tot voldoening van hare Quote* in de Petitien betaald heeft; maar remboursement van 't geen zy *zonder Petitie*, op belofte van een te doene Petitie, of *boven hare Quote* in de Petitien, voor de Generaliteit heeft gedebourseerd; zoo dat de Heeren Staaten van Zeeland van die praetensie van overbetalingen, hebben afgetrokken hunne volle Quote in de Petitien, waar op zy overbetaald hebben, zonder te vergen, dat over deze Quoten, met de Provincien die defectueus mogten zyn, geliquideerd worde.

Dat de Heeren Staaten van Zeeland sustineeren, dat het geen zy *boven hare Quote*, of *zonder Petitie* gefurneerd hebben, volgens de gemeene gronden van billykheid en exempels van vorige tyden, aan haar moet gerembourseerd worden; dewyl het immers een notoire zaak is, dat indien Zeeland zoo schotig ter beurse niet geweest was, om in dien troubelen tyd, toen alle Kassen ledig waren, voor de Generaliteit boven hare Quote te avanceeren, men nieuwe Petitien voor het benoodigde zoude hebben moeten formeeren, waar in de respective Bondgenooten zouden hebben moeten dragen.

Dat de Raad van Staate het deboursement van Zeeland *boven hare Quote* of *zonder Petitie* wel niet tegenspreekt, maar het zelve wil compenseeren met het gene deze Provincie zoude te kort betaald hebben op andere Petitien, 't geen de Raad begroot op sestien Tonnen Gouds, zoo dat het de Raad van Staate is, en niet de Provincie van Zeeland, welke in een Liquidatie zoude willen treden, en welke aanleidinge geeft tot 't doen der vrage, *op welke wyze die Rekeninge gemaakt zy?* namelyk of de Raad van Staate aan Zeeland als een schuld toerekent de volle Quote in alle de

Petitien, geduurende dien Oorlog, waaronder 'er verscheide zyn, op welke andere Provincien weinig, en althans minder dan hare volle Quote betaald hebben; dat deze vraag wederom niet gedaan wordt, om met de andere Provincien te liquideeren over de Petitien waar op dezelve te kort mogten betaald hebben; maar alleen om te weten, of aan Zeeland niets meerder als een schuld op Rekeninge gesteld wordt, dan zy in evenredigheid met andere Provincien heeft moeten betalen, waar toe eeniglyk de opgave der gedane betalingen van de andere Provincien en het Landschap Drenthe, noodzakelyk heeft moeten gevraagd worden; dewyl de Heeren Staaten van Zeeland begrypen, dat 'er onder die Petitien zyn, die op 't laatst van den Oorlog gedaan zyn, waar op misschien geen Provincie gefurneerd heeft, of behoeven te furneeren, en welker volle Quote derhalven met geen redelykheid aan Zeeland als een schuld kan toegerekend worden.

Dat boven dien de Heeren Staaten van Zeeland niet kunnen begrypen, hoe men haar een schuld kan aanwryven, die gesproten zoude zyn uit Oorlogs-Petitien, daar den Oorlog geëindigd is, en deszelfs Lasten betaald zyn, daar het te kort van alle de Petitien in het Jaar 1749 gevonden is door een Lotery-Negotiatie expresselyk daar toe aangelegd, en waarin Zeeland over de zeven Tonnen Gouds heeft afgelost; dat dit alles hen ook heeft moeten aanzetten, om te vraagen, of den Raad van Staate die gedane aflossinge ook van de zoogenaamde schuld van Zeeland heeft afgetrokken?

Dat de Heeren Staaten van Zeeland nu aan de overweginge van de Bondgenooten overlaten, of deze zaak zoo difficiel, ontydig, delicaat en van consequentie zy, als men dezelve heeft doen voorkomen, en of de Raad van Staate, die een Contra-praetensie tegen Zeeland geformeerd heeft, niet behoorde dezelve te bewyzen; terwyl Hun Ed. Mog. by dezen declareeren, dat zoo lang van deze geformeerde

Contra-praetensie niets bewezen is, en zoo lang het niet zal gebleken zyn, die schuld van zulk een aart te wezen, dat ze met Zeelands praetensien behoord gecompenseerd te worden, de Heeren Staaten van Zeeland het daar voor houden zullen, dat hunne praetensien ten laste van de Generaliteit deugdelyk zyn, waar van zy de betalinge van de aequitable manier van denken van de Bondgenooten zullen afwagten, of anderzints zig genoodzaakt zullen vinden, het montant dier praetensien in zig zelven te liquideeren, tegen betalingen ter Generaliteit te doen, naar dat de omstandigheden het zullen mede brengen.

Terwyl inmiddels de voortduurende uitvlugten, door welke men van de zyde van den Raad van Staate, de gevraagde openinge van zaaken steeds tracht te ontwyken, of op de lange baan te schuiven, geen ander effect konnen hebben, dan Hun Ed. Mog. hoe langer hoe scrupuleuser te maken, om Furnissementen op Petitien te bewilligen, van welker staat, emploi en evenredigheid, met die van de andere Bondgenooten, hun alle informatien, hoe genaamd, met 'er daad ontzegt en onthouden worden.

En is, by verdere deliberatie, nog goedgevonden en verstaan, de welgemelde Heeren Ordinairis Gedeputeerden dezer Provincie te auctoriseeren en gelasten, gelyk geschied by deze, om ter Vergaderinge van Hun Hoog Mog. over te leggen, de, nevens Extract dezer Resolutie, aan Hun Edelens toe te zendene, schriftelyke Copie van de Onvervankelyke Consideratien, in Mei 1775 ontworpen, op de, in Maart te vooren, in het Generaliteits Besogne overgelegde Reflectien van den Raad van Staate, betrekkelyk tot de Pro Memoria van wegens deze Provincie, den 9 Mei 1774 ter Generaliteit ingebragt: met declaratoir, dat Hun Ed. Mog. ofschoon dezelve, des tyds, niet direct aan de Heeren van het Besogne zyn geëxhibeerd, maar wel Copielyk aan den Heere Thesaurier Generaal GILLES overgegeven, echter om

dat die onder de relative Stukken van het bovengemelde secreet Generaliteits Rapport van den 5 Juni jongstleden, niet gevonden worden, vermeind hebben, dezelve, schoon de twee laatste daarby vermelde Poincten door de gemaakte schikkingen over de Hoofdplaat en Yzendyksche Schorren wel afgedaan zyn, thans geheel onder het oog Hunner Hoog Mog. te moeten brengen, zoo om te praevenieeren de idées, welke ter Generaliteit, mogelyk, zouden kunnen geformeerd zyn, als of Hun Ed. Mog. de bovengemelde Reflectien op Hoogstderzelver Pro Memoria, des tyds, zoo gefundeerd hadden gevonden, dat verkoren zouden hebben dezelve onbeantwoord te laten, als om al het gene deswegens geschreven is, by den anderen te konnen hebben.

(Onder stond) Accordeert met voorsz. Register.

(Geteekend) G. J. Blankert.

XXXV. *Nadere Poincten van verdrag en overeenkomst tusschen de Heeren Ektraordinairis Gecommitteerden van de Heeren Staaten van Zeeland en de Heeren Gecommitteerden van den Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden, ter executie van het geconvenieerde over de Hoofd-Plaat, op den* 31. *Augustus* 1775 *op wederzydsche approbatien gesloten, den* 6. *Juni* 1777.

Relative tot het Rapport van de Heeren Extraordinairis Gedeputeerden na 's Hage, in dato den 23. *Juni* 1777.

Art. 1.

De Limietscheidingen op de Kaart door de wederzydsche geëmploieerdens van Suchtelen, van Doeveren, de Freytag

en Hattinga ontworpen, en geteekend met de Letters *A. B.* en *C. D.* worden geapprobeerd: zullende de voorsz. Kaart, waar van twee Origineele zyn gemaakt, tegens den anderen worden uitgewisselt, na dat, op ieder van dezelve, de approbatie van wegens elk der hooge Contractanten zal wezen genoteerd.

Art. 2.

Men zal de Hoofd-Plaat van wederzyden, gelykerhand en ter gelyker tyd, bedyken voor rekeninge van het Gemeene Land, en de kosten zullen gedragen worden by de Staaten van Zeeland en by den Raad van Staate, ieder in den haren, en ieder voor zoo verre den grond aangaat, haar by de Conventie van den 31. Augustus 1775. aanbedeelt, en by de bovengemelde Kaart gedesigneerd; waartoe ten dezen word gerefereerd, uitgezonderd alleen dat het maken van de hooge Weg of Limietscheidinge by de wederzydsche hooge Contractanten in het gemeen aanbesteed, en door ieder derzelve de helft van de daar op vallende kosten zal werden gedragen: blyvende de voorsz. hooge Weg of Limietscheidinge, zoo ten aanzien van de Jurisdictie, als van den eigendom ofte gebruik van dezelve, insgelyks tusschen de respective hooge Contractanten voor de helft in het gemeen, zoo, dat de scheidinge van dien op het midden van den kruin van dezelve hooge Weg zal moeten gerekent worden.

Art. 3.

Men zal de bedykinge doen binnen den Jaare 1778. volgende het Project door vorengemelde Geëmploieerdens daar van gemaakt, 't geen by deze mede word geapprobeerd; behoudende echter de wederzydsche hooge Contractanten de vryheid, om in het gemelde Project, des noodig bevonden wordende, in de plaats der legginge van de beide genoteerde Zee-Sluizen, eenige verandering te mogen maken: en zal men

dezelve Dykagie in het begin van de Maand October van dit Jaar 1777. gelykerhand in het openbaar doen aanbesteden binnen Yzendyke, door wederzydsche Gequalificeerdens, op goede schriftelyke Conditien, daar toe, hoe eerder zoo beter, gemeenzamentlyk te ontwerpen en by de beide hooge Contractanten goed te keuren, ieder voor zoo veel zyn aandeel aangaat.

Art. 4.

Ook zal deze bedykinge geschieden onder de Directie van een of meer Gequalificeerdens, door ieder der hooge Contractanten in den haren, naar goedvinden, aan te stellen, welke een generaal toezicht zullen houden, en elkanderen, zoo tot het opmaken der Zeedyk en Sluizen, als van den Scheidweg, doch verder niet, moeten behulpsaam zyn: op welker Attestatie ook de noodige betalingen zullen worden gedaan.

Art. 5.

De voorsz. Aanbestedinge gedaan en den Zeedyk nevens de Scheidweg voltooit zynde, zullen wederzydsche hooge Contractanten zich met elkanderens aandeel over en weder niet verder bemoeien; maar zullen de Heeren Staaten van Zeeland het aandeel, 't geen hen in de bedykte gronden, als Accressen van het Committimus, uit kragte van de Conventie van den 31. Augustus 1775. is aanbedeelt, en de Raad van Staate het aandeel van de Generaliteit, ieder in den haren, als eene geheel onderscheide, en van den anderen volkomen door de hooge Limietscheidinge gesepareerde Dykagie, afzonderlyk bezitten, beneficeeren en doen beheeren, zoo en in diervoegen, als ieder voor zich best beraden en meest dienstig zal bevinden.

Art. 6.

Blyvende, ten aanzien van het aandeel van de Generaliteit,

de Raad van Staate de volle faculteit behouden, om by verkoopinge van de Landen, daar toe behoorende, of anderzints, zoodanig te mogen handelen in het beneficeeren van dezelve, en het attacheeren van alle zoodanige voordeelen aan die Landen, als aan de meest bevoorrechte Heerlykheden in Vlaanderen, onder de Souverainiteit van den Staat behoorende, gegeven zyn, en zoo als, ten aanzien van alle andere Generaliteits Landen, door haar geadministreerd wordende, aan haar toestaat en competeerd, zonder tegenzeggen of bekreun van iemand: en zal, ten aanzien van het aandeel, aan de Heeren Staaten van Zeeland vallende, om als Committimus geadministreerd te worden, aan Hooggemelde Heeren Staaten vrystaan, om in cas van verkoopinge, aan de Koopers te mogen laten volgen, alle aanstellingen van Officianten, en zelfs in dit singuliere geval, de hooge, middelbare en lage Jurisdictie, met de gevolgen van dien; als ook Jacht, Visscherye, Vogelerye, recht van de Wind en diergelyke Ambachtsgevolgen, zoo als tot meeste voordeel van dezelve Landen zullen vermeenen te konnen strekken, en om voorts op den voet, als omtrent de verdere Landen van het Committimus plaats heeft, dezelve te mogen beneficeeren en bevoordeelen.

Art. 7.

En zal van wegens de hooge Contractanten, volgens usantie in cas van Dykagie in deze Quartieren, by advertentie en publicque Billetten, ter behoorlyke Plaatse, werden bekend gemaakt, dat alle de gene, welke eenig recht, actie of pretensie op de eigendom van de in te dyken Landen of Thienden, zouden vermeenen te konnen sustineeren, gehouden zullen zyn, om zich binnen den tyd van zes Maanden na de voorsz. bekendmakingen, met behoorlyk bewys tot staving van hunne sustenue, aan te geven, voor zoo verre dezelve op het aandeel van de Generaliteit zoude mogen geformeerd wor-

den, aan de Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden; en voor zoo verre het aandeel, door de Heeren Staaten van Zeeland als Committimus gepossideerd wordende, betreft, aan Hooggemelde Heeren Staaten van de Provincie van Zeeland: zullende by ontstentenis van minnelyke Verdragen over dezelve, en by aldien eene Rechterlyke Uitspraak noodig is, de wederzydsche Parthyen zich aan Haar Hoog Mogende moeten addresseeren, ten einde een Rechter te delegeeren en te auctoriseeren, om de ontstaane verschillen en sustenuen op de spoedigste en minstkostbaarste wyze te decideeren, zoo als in goede Justitie vermeenen zal te behooren.

Art. 8.

Alle de gene aan dewelke bevonden zal worden, behoorlyk recht van eigendom over de Landen in deze Dykagie besloten wordende, te competeeren, zullen zyn gehouden om, na rato van hunne schotbaare Gemetgetallen, Gemet en Gemetsgelyke, in de kosten van de Dykagie op het aandeel, waar onder dezelve Gemetgetallen zullen gelegen zyn, te contribueeren.

Art. 9.

Die recht tot den eigendom der Thienden zullen hebben, zullen al mede in alle de kosten dezer Dykagie contribueeren, na rato van het elfde Gemet.

Art. 10.

Men zal by Haar Hoog Mogende trachten te effectueeren, dat werde verleend volkomen vrydom van alle 's Lands Lasten, Tollen, Licenten en verdere Impositien, zoo voor alle de Materialen en Gereedschappen, welke tot het perfectioneeren dezer Dykagie zullen benoodigd zyn; als mede voor alle Eet- en Drinkwaren, binnen de Dykagie te ge-

bruiken, en zulks tot dat dezelve geheel zal wezen voltrokken, maar langer niet.

Art. 11.

En ook dat, gedurende het werk dezer Dykagie, werde verleend vry acces en reces, voor alle de Aannemers en Arbeiders, daar aan werkende, zonder dat die inmiddels, over eenige voorgaande en civiele schulden, voor hunne Persoonen of Materialen, gemoeid of gearresteerd mogen worden.

Art. 12.

Mitsgaders dat de correctie over het Werkvolk, tot de civiele boeten incluis, geduurende den tyd der Dykagie, gelaten werde aan de wederzydsche Gequalificeerden tot de Dykagie, en dat de berechtinge van grovere misdaden, by provisie, en tot dat nopens de Jurisdictie over deze Dykagie van weerskanten, finale beschikkinge zal wezen gemaakt, gedemandeerd werde, voor zoo verre dezelve op het aandeel van de Generaliteit zouden mogen gepleegd worden, aan het Collegie 's Lands van den Vrye te Sluis; en voor zoo verre op het aandeel, aan Zeeland als Committimus vallende, aan den Raad van Vlaanderen, binnen Middelburg resideerende.

Art. 13.

De Aarde tot het maken der Dykagie noodig, zal, des vereischt wordende, van de particuliere Schorren gehaald worden, ter naaste plaatse en minste schade, dog niet nader als tot vier Roeden buiten den Teen der Zeedyken, mits dat, alwaar particulieren eigendom van zoodanige Schorren werde aangetoond, aan de Eigenaar of Geïnteresseerden, volgens algemeen Dykrecht aldaar in gebruik, werd betaald vyf ponden Vlaams per Gemet.

Art. 14.

De beide hooge Contractanten nemen aan Elkanderen in het doen voltrekken en beneficeeren dezer Dykagie en te bedyken Gronden, alle mogelyke en redelyke hulp en assistentie wederzyds te bewyzen, en door hunne Gequalificeerdens te doen bewyzen.

Art. 15.

Op den inhoud dezes zal men vragen en trachten te effectueeren de Confirmatie en Ratificatie van Haar Hoog Mogende, de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Aldus gedaan in 's Hage den 6 Juni 1777, en zyn hier van gemaakt twee Dubbele, ieder door ons Ondergeschreven onderteekend,

W. van der Does V. N.
C. J. van Lichtenbergh.
P. A. Gilles.
J. J. van Hees.
J. van Citters.
A. J. de Ruever.
L. P. van de Spiegel.
J. M. Chalmers.
A. I. Hurgronje.

XXXVI. *Rapport van de Commissie na 's Hage over de beneficeering van de Hoofd-Plaat enz. volgens Resolutie*, *van den* 5. *October* 1775. *met een Bylage. Relative tot de Staaten-Notulen*, *van den* 26. *Juni* 1777.

Edele Mogende Heeren!

Wanneer de Ondergeteikende, op den 14 September 1775. onder anderen, ook de eer hebben gehad aan U Ed. Mog. Rapport te doen, van het gene zy, ter voldoeninge aan

U Ed. Mogendens Resolutie, van den 29. Juni te voren, hadden verricht, zoo ten aanzien der Inspectie *van*, als de, met Gecommitteerde Heeren uit den Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden in 's Hage, den 30. Augustus van hetzelve Jaar, op approbatie van U Ed. Mog. en den Raad van Staate, mitsgaders op Hunner Hoog Mogendens agreatie, aangegane, en 's daags daar aan geteikende Conventie *over* de Hoofd-Plaat; behaagde het U Ed. Mog. na voorgaande examinatie en deliberatie, op den 5. October daar aan volgende, niet alleen de voorzeide Conventie, by ons bovengemelde Rapport ter Tafel van U Ed. Mog. overgelegt, te approbeeren, en diensvolgens de Heeren Ordinairis Gedeputeerden wegens deze Provincie ter Generaliteit te auctoriseeren en gelasten, omme dezelve Conventie, wanneer die van wegens het Generaliteits Besogne, ter Vergadering Hunner Hoog Mog. zoude worden overgebragt, met concurrentie der overige Bondgenooten, te agreëeren; maar vonden U Ed. Mog. boven dien nog goed, de Ondergeteikende verder te committeeren, „omme met Gecommitteerde Heeren uit den Raad van Staate, na de approbatie en agreatie van de meergemelde Conventie, door den Raad van Staate en Hun Hoog Mog. respective, te reguleeren de verdere noodige arrangementen, omtrent de daar by bepaalde Verdeelinge, stellen van Scheidpalen en het beneficeeren der aanbedeelde Schorren en gedeelten der Hoofd-Plaat, 't zy by verkoop, 't zy by bedykinge voor gemeene of afzonderlyke rekeninge van U Ed. Mog. en van den Raad van Staate, als ten besten van de Provincie zouden oordeelen te behooren, alles op Rapport aan U Edele Mogende."

Ter gehoorzame voldoeninge aan de voorzeide U Ed. Mogendens zeer gerespecteerde bevelen, hebben wy thans de eer aan U Ed. Mog. het navolgende te rapporteeren:

Dat wy geïnformeerd zynde geworden van de daar op gevolgde approbatie van den Raad van Staate, in dato 20

November 1775. en de agreatie Hunner Hoog Mog. van den 23. Februari 1776. aanstonds ordre hebben gesteld, omme, ingevolge het 6. Articul dier Conventie, eene Authentique Copie der dezerzyds geformeerde Kaarte van die Hoofd-Plaat en Schorren, aan den Raad van Staate te laten toekomen.

Dat daar op, den 13. Mei 1776, ter Vergadering van U Ed. Mog. ingekomen, en mede in onze handen gesteld zynde geworden, eene Missive van welgemelden Raad van Staate, houdende, dat de voorschreve Kaart en daar op geconcipieerde Scheidlinie gezonden hadden aan den Lieutenant Colonel Ingenieur VAN SUCHTELEN en den Opzigter Generaal van 's Lands Zee-Werken VAN DOEVEREN, om daar van, by hun door den Raad gerequireerd Bericht, het noodig gebruik te maken, aan welke Geëmploieerden aan de eene kant eenige difficulteiten waren voorgekomen, om hunne gedagten omtrent het formeeren der Scheidlinie te fixeeren, en aan de andere zyde de noodzakelykheid der medewerking van een of meer Geauctoriseerden dezerzyds, ten voorschreve einde, door ons Ondergeteikende, op den 30 dier zelve Maand Mei, daar toe zyn geauctoriseerd en gequalificeerd geworden den Capitein Lieutenant Ingenieur JOHAN JACOB DE FREYTAG, benevens den geadmitteerden Landmeter DAVID WILLEM CAREL HATTINGA.

Vervolgens wierd door de gezamentlyke Geëmploieerden eene nadere Kaart en Scheidlinie ontworpen, en aan derzelver respective Committenten met een Missive of Rapport, in dato den 30. Augustus 1776, toegezonden, met dat gevolg, dat de Raad van Staate, by Resolutie van 9 September daar aan, en de Ondergeteikende den 23. dier zelve Maand, de voorrchreve Kaarten weder aan de Geëmploieerden respective hebben laten toekomen, met declaratoir, ieder ten zynen reguarde, dat de schikkinge wegens de Verdeelinge der Hoofd-Plaat en Schorren op de voorschreve Kaarte

ontworpen, in zoo verre agreëerden, dat wel mogten lyden, en des noods henluiden auctoriseerden, om wederzyds gezamentlyk daar op voort te gaan, om een ontwerp te maken tot eene generale Indykinge van de gemelde Hoofd-Plaate, met eene begrootinge van de kosten van het geheele Werk, zoo van bedykinge, essuatie, als het gene daar verder van dependeert; met recommandatie om zoo veel spoed, als mogelyk, te maken, en dat, hoe eerder zoo beter, een nader gedetailleerd Rapport en Kaart, al het zelve bevattende, van hen zoude werden verwagt.

Aan het voorschreve is door wederzydsche Geëmploieerden voldaan, zoo by een afzonderlyk Rapport, door den Capitein Lieutenant Ingenieur de Freytag en Landmeter Hattinga voor ons Ondergeschreve geteikend; als met eene door de vier gezamentlyke Geauctoriseerden geformeerde Memorie en begrootinge der kosten, beide in dato den 26. November jongstleden: zynde daar nevens weder te rug gezonden de bovengemelde Kaart en daar op geteikende Limietscheidingen, Raayingen en Verdeelingen der onderscheide Perceelen van de te doene aanbestedingen; zoo als wy de eere hebben dezelve Kaart hier nevens aan U Ed. Mog. Tafel over te leggen.

Uit dezelve Kaart zullen U Ed. Mog. konnen zien, dat deze metinge is gedaan met de Rynlandsche Maat, en dat, volgens dezelve, de Hoofd-Plaat bevonden is groot te wezen in het geheel 3530. Gemeten 1663. Roeden, en volgens de Gentsche Landmaat 3363. Gemeten 366. Roeden, waar in deze Provincie, volgens de Conventie, van 31. Augustus 1775. voor haar $\frac{3}{5}$. parten als Committimus zal bezitten 2118. Gemeten 100. Roeden Rhynlands, ofte 2017. Gemeten 261$\frac{3}{5}$. Roeden Gents; en de Generaliteit voor $\frac{2}{5}$. parten 1412. Gemeten 66$\frac{3}{4}$. Roeden Rhynlands, ofte 1345. Gemeten 74$\frac{2}{5}$. Roeden Gents.

Welke geheele bedykinge, met de beide benoodigde Steene

Zee-Sluisen, de eene op Generaliteits Grond en de andere op die van het Committimus te leggen: het maken der hooge Scheidweg tusschen de twee Territoiren, van de noodige verkortingen: het leggen van Binnen-Heulen: het graven der Bermslooten: het stellen van twee bekwame Sluiswagters-Huisen, en van vereischte Houte Logen langs het geheele Werk: mitsgaders de bekostiging van algemeene en byzondere Opzigters, en voor het houden van een Militaire Wagt, tegens anderzints by zoo een groot Werk te dugtene moedwilligheden: en eindeling andere onvoorziene toevallen; by de gezamentlyke Geëmploieerden, alles en alles, te samen genomen, gecalculeerd is te zullen bedragen eene somma van gl. 230621 : 9 : 0. 't geen overzulks tegens de Gentsche Maat, Hemels breedte, van de in te dykene Landen gerekend, omtrent de gl. 70. per Gemet zoude beloopen; dan hetwelk over de Schotbare Landen waarschynlyk wel op de gl. 80. à gl. 90: zal konnen komen.

De tyd, by het ontfangen van de bovengemelde begrootinge, reeds te verre ingeloopen zynde, om in het gepasseerde Jaar alles te konnen reguleeren en daar op nog te verkrygen de respective noodige approbatien en agreatie, zoo dat de bestedinge vroeg in dit Voorjaar en de bedykinge zelve aanstonds zoude hebben konnen geschieden, hebben wy, met overleg van den Raad van Staate, geoordeeld het reëntameeren der noodige Conferentien te mogen en moeten uitstellen tot in dit Voorjaar.

Dan eene opgekomene indispositie van den Heer Thesaurier Generaal GILLES, en de vervolgens ingevallene Vergadering Uwer Ed. Mog. waar door de vierde Ondergeteikende verhinderd wierd zich te absenteeren, heeft de reise der Ondergeschrevene naar 's Hage doen uitstellen tot den 22. der gepasseerde Maand Mei, wanneer de vier laatste tot het voortzetten dier Conferentien van hier vertrokken zyn, terwyl de eerst Ondergeteikende zich reeds in den Haag bevond.

Op Maandag den 26. daar aan gaven de Raadpensionaris en de Secretaris HURGRONJE, uit onzer gezamentlyke naam, van ons arrivement en oogmerk onzer komst kennis, aan den in die Week praesideerenden Heer van den Raad van Staate, VAN BLEYSWYK; als mede aan den Heer Thesaurier Generaal GILLES, met verzoek om gelegenheid te mogen erlangen, tot het spoedig houden der Conferentien, welke Heeren aannamen daar van ten Raade kennis te zullen geven, en het ook daar henen gedirigeerd hebben, dat des daags daar aan een aanvang dier Besognes gemaakt is.

Denzelven Maandag hebben wy, ingevolge het Creditif door U Ed. Mog., den 18. April op ons gestrekt, gezamentlyk ter Vergadering Hunner Hoog Mog. Sessie genomen, en, na het scheiden derzelve, by Zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heere Erf-Stadhouder audiëntie gehad; in dewelke aan Hoogstdenzelven Vorst opening hebben gegeven van onze Commissie, zoo ten opzichte van de Hoofd-Plaat, als van de andere door U Edele Mogende aan ons gedemandeerde Poincten, doch over welke laatste wy, onder U Ed. Mog. welbehagen, een afzonderlyk Rapport zullen uitbrengen; en het behaagde Hoogstdenzelven te betuigen, dat het Hem byzonder aangenaam zoude wezen, byaldien nu de verdere noodige arrangementen ter beneficeering der Hoofd-Plaat, tusschen beide de contracteerende Partyen, ten wederzyds genoegen, konden werden geapplaneerd: terwyl wy de eer hadden dien middag, by Hunne Doorluchtige en Koninklyke Hoogheden prachtig ter Maaltyd te worden onthaald; maar hebben, vermits het 's daags daar aan invallende vertrek van Zyne Doorluchtige Hoogheid naar het Loo, geduurende ons verblyf in 's Hage, geene nadere gelegenheid konnen hebben, om Hoogstdenzelven verder te spreken.

Des Dingsdags (zoo als hier voren gezegd is) zyn onze Conferentien met de Heeren Gecommitteerde van den Raad

van Staate, zynde dezelve Heeren geweest, met welke wy de Conventie van den Jaare 1775. hebben aangegaan, begonnen, onder die bepalinge, dat al het te verrigtene alleenig zoude geschieden op approbatie der wederzydsche Heeren Committenten; en na de goedkeuring van de overgebragte Kaart en daar op gestelde Scheidlinien, kwam in consideratie of men de Hoofd-Plaat, door verkoop, zoude beneficeeren *voor* de Indykinge; dan wel dezelve *eerst* Indyken voor gemeene Rekening; of wel voor ieders deel afzonderlyk, en dan daar na de ingedykte Landen verkoopen.

Ons kwam het doen der bedykinge voor gemeene of, afzonderlyke Rekening, zoo wel, als aan onzen Geëmploieerden (van dewelke wy den Capitein Lieutenant Ingenieur de Freytag, gelyk den Raad van Staate omtrent den Inspecteur Generaal van 's Lands Zee-Werken van Doeveren, ook gedaan had, tegens dien tyd naar 's Hage hadden ontboden, om sommige elucidatien, des noodig, te konnen bekomen) praeferabel voor, boven eene verkooping der aanbedeelde Schorren *voor* de bedykinge, om redenen:

1. Dat men meer zekerheid kan hebben, dat het Werk onder een behoorlyk en attent opzicht van 's Lands wege, in ordre zal konnen worden gemaakt, dan dat zulks door Particuliere misschien zoude geschieden.

2. Dat welligt oneensgezindheden tusschen differente Koopers deze Indykinge zoude konnen doen vertragen, waar door de inkomsten en het Intrest van de Provincie zoude komen te lyden.

3. Dat er zeker geen Kooper of Koopers zich zullen opdoen, als op vooruitzicht van groote winsten, en op eene veel ruimere calculatie voor de onkosten, als nu beraamd zyn.

4. Dat de respective Contractanten dan ook beter in staat zouden zyn, om by de Verkoopinge der bedykte Landen, zulks te doen in convenabele Perceelen, met conditien om 'er de noodige Gebouwen op te stellen.

5. Om dat de in te dykene Gemeten, gelyk bevorens reeds aangehaald is, maar op een mediocren prys, voor de Contractanten zullen komen te staan, daar, by verkoop derzelve, nog al wat op zal konnen geproffiteerd worden; te meer als zulks met eenige Jurisdictioneele voorrechten geschied: en voor al

6. Dat het zeker is, dat in zoo een geval het Gemeene Land geene Vrydommen behoevende te geven, aanstonds op het genot der C. en CC. Penningen, en andere voordeelen zal konnen komen, waar van anderzints, nog eenige Jaaren zoude verstoken blyven.

Dit had by de Heeren Gecommitteerde van den Raad van Staate, wier Geëmploieerden (zoo als wy van ter zyde geinformeerd waren) ook van dat begrip scheenen te zyn, dien ingang, dat met gemeen overleg van de verkoopinge, *voor* de Indykinge wierd afgezien.

Des wierd er in een volgende Besogne overgegaan tot een onderzoek, of men voor gemeene rekening van de beide Contracteerende Partyen de Hoofdplaat zoude bedyken, dog straks deeden 'er van de zyde der Heeren Gecommitteerde van den Raad van Staate bedenkingen op, welke ons daar van moesten wederhouden, als

1. Het door de Generaliteit alleen percipieeren van het aandeel, 't welk de binnen vallende Schorren voor de Prins Willems en Orange Polders in de bedykinge, en die Polders zelve in het leggen en maken der nieuwe en grootste Zeesluizen en Scheeps Zaate &c., aan de Westzyde, zouden moeten contribueeren.

2. Het gezamentlyk moeten aanbesteden op betaling in Hollandsch geld, daar van wegens die Heeren op geïnsteerd wierd.

En 3. Dat dan de Dykagie ook onder gemeene beheeringe zoude dienen te verblyven, 't geen ons ongeraden voorkwam.

Wy sloegen derhalven voor, om de Bedyking wel gelykerhand en ter gelyker tyd te laten doen, voor rekening van het Gemeene Land, doch zoo, dat de kosten by U Edele Mogende en den Raad van Staate zouden worden gedragen, ieder in den haaren, en ieder voor zoo verre deszelfs aanbedeelden grond aangaat, mids de hooge scheidweg half en half wierde bekostigd.

By eene nadere Conferentie wierd deze voorslag ook by de Gecommitteerde Heeren van den Raad van Staate geaccepteerd, en bleef 'er dus niets over als eene nadere Conventie, op dien grond te concipieeren, welke dezer zyds ontworpen en overgegeven, met eenige consideratien wierd beantwoord, en door ons daar tegens de, zoo wy oordeelden, noodige reflectien gemaakt; tot dat, na het houden van nog eenige Besognes, op wederzydsche Heeren Committenten's approbatie, den 6. dezer loopende Maand, finaal gesloten, geteikend en tegens den anderen uitgewisseld zyn twee Exemplaaren van de nadere Conventie, welke wy de eer hebben hier nevens aan U Edele Mogende over te brengen, en ons, kortheidshalve, daar toe te refereeren; in die hoop, dat onze in dezen gehoudene conduïtes, de gunstige goedkeuringe Uwer Ed. Mog. zal mogen wegdragen, ten dien effecte, dat het U Ed. Mog. zal mogen behagen, om de voorsz. nadere Conventie, zoo spoedig doenlyk, gelyk wy van de kant van den Raad van Staate ook verwagten, te approbeeren, ten einde, na de bekomene confirmatie en ratificatie Hunner Hoog Mogende, de noodige ordres tot het doen formeeren der Bestekken tot de Aanbesteding in tyds te konnen stellen, en alles in gereedheid te brengen, omme, ingevolge het 3. Articul, de Bestedinge in het begin der aanstaande Maand October, in het openbaar, te kunnen laten doen; tot al het welk nog vry wat tyd zal worden vereischt.

Na dit verrigtte, en het doen der gewoone afscheids Vi-

siten, naar de Provincie geretourneerd zynde, zullen wy, ons, omtrent het gene, gedurende ons verblyf in 's Hage, ter Generaliteit is voorgevallen, gedragende aan de Missiven en daar by gevoegde Resolutien, door Ons en de Heeren Uwer Ed. Mog. Ordinairis Gedeputeerden aldaar, daar van overgezonden, en de vryheid nemende, by deze gelegenheid, onze Persoonen en Familien in de hooge gunst en protectie van U Ed. Mog. te bevelen, de eer hebben ons met allen eerbied te onderschryven.

Edele Mogende Heeren!

Middelburg den 26. Juni 1777.

Uwer Edele Mogende zeer Onderdanige en Gehoorzame Dienaaren,

(Geteekend) J. VAN CITTERS.
A. J. DE RUEVER.
L. P. VAN DE SPIEGEL.
J. M. CHALMERS.
A. I. HURGRONJE.

XXXVII. *Rapport van de Heeren by Staats-Resolutien van den* 29 *Juny*, 5 *October* 1775, *en* 11 *Augustus* 1777 *gecommitteerd tot de partage van de Hoofdplaat, bedyking en verdere beneficeering van het gedeelte aan de Provincie van Zeeland te beurt gevallen, aangaande hunne verrigtingenl in de voorsz. Commissie, sedert het provisionee Rapport aan de Heeren Staaten gedaan den* 26 *January* 1778, *tot den einde toe. Relatyf tot de Staaten-Notulen, van den* 6 *April* 1780.

Edele Mogende Heeren!

Wanneer Uw Ed. Mog. by Resolutie van den 11 Augustus 1777, aan Ons Ondergeschreven, beneffens den Heer

Secretaris HURGRONJE, sedert overleden, by continuatie geliefden op te leggen den last om de Hoofdplaat, partage van Zeeland, waar van het Werk, op hooge ordre van Uw Ed. Mog. door Ons tot zoo verre gebragt was, te doen indyken, en om voorts al het geen tot beneficeering, bebouwing en bevolking van dezen grond zoude gerequireerd worden, tot den einde toe te executeeren, begreepen Wy, dat dit werk zeer veel omslag en moeite vorderde, en niet minder aan verantwoording subject was, dewyl het ligtelyk kon gebeuren, dat een onderneeming van dien aart, zelf in betere handen dan de Onze gesteld, niet zoude beantwoorden aan de verwagting, door toevallen welke geen menschelyke kundigheid kan voorzien: de eere nogthans van het Land in zoodanig een Commissie te dienen, heeft Ons aangespoord om met verdubbelden yver dit important Werk te behartigen, en het is Ons, onder Gods Zegen, gelukt, het zelve tot een gewenscht einde te brengen, zoo dat Wy thans het genoegen kunnen hebben, Uw Ed. Mog. daar mede te feliciteeren, en Ons van deze Commissie, door een omstandig Rapport Onzer verrigtingen, te dechargeeren.

Wy hebben geoordeeld in dit Rapport Uw Ed. Mog. zoozeer niet te moeten ophouden met een detail van den voortgang Onzer demarches van tyd tot tyd, als wel van het resultat derzelve, om dat het waarschynlyk Uw Ed. Mog. meer interesseert te weeten, *wat* er geëffectuëerd is, dan wel de wegen en middelen *waar door* het geëffectuëerd is, terwyl Wy niet te min bereidt zyn, ter requisitie van Uw Ed. Mog., Onze verrigtingen van dag tot dag open te leggen, uit de Notulen daar van gehouden.

Op den 26 January 1778 hebben Wy de eer gehad aan Uw Ed. Mog. provisioneel te rapporteeren, dat de publyke aanbesteeding van de Bedyking der Hoofdplaat, voor het aandeel van Zeeland, gedaan was in onderscheiden Perceelen, te saamen bedraagende gl. 135150, behalven de kosten

welke nog zouden moeten besteedt worden aan de Heulen die in dezen Polder noodig zouden zyn; als mede aan het slegten der Verkortingen, het graaven van Slooten en Watergangen, het houden van opzigt over het Werk, en eindelyk aan de Militie, welke tot voorkoming van ongeregeldheden zoudı moeten geëmploiëerd worden: nu het werk zyn volle beslag heeft gekregen, hebben Wy, zoo verre het doenlyk was, opgemaakt het totaal beloop van alle de onkosten ter zaake van het zelve gedaan, en bevonden dezelve te bedraagen gl. 164592, zynde derhalven vry minder dan de gl. 200000 waar toe Uw Ed. Mog. by Hoogstderzelver Resolutie van 11 Augustus 1777, de noodige auctorisatie gestrekt hadden; terwyl nog ten opzigte van dit totaal beloop te remarqueeren staat, dat onder het zelve gebragt zyn de kosten der aanbesteeding van de Wooning voor den Sluiswagter en verblyf voor de Directie van den Polder, publyk gedaan voor eene somme van gl. 3750, de Intressen van de Capitaalen van tyd tot tyd genegotieerd, het verder onderhoud van de Dykagie sedert September 1779, tot op den tyd van de Verkooping der Landen; als mede de herstelling der opgekomen schade aan den Dyk en het maaken van Werken tot afkeering van den indringenden stroom aan de Oostkant, en verscheiden andere byvallende zaaken van minder belang, welke geduurende zoodanig een Werk onvermydelyk zyn.

De dagelyksche opper-directie *in loco* over de Bedyking, en verdere aanbesteedde Werken, hebben Wy opgedraagen aan den Capitein Ingenieur DE FREYTAG, welke ook de bestekken der respective Besteedingen gemaakt heeft, en over wiens kundigheid en ongemeene attentie in dit employ betoond, Wy allesins rede hebben van zeer voldaan te zyn, gelyk ook de mindere Geëmployeerden en Aanneemers zig van hunnen pligt, ieder in zyne betrekkinge, vry wel gekweeten hebben.

De Indykinge zelve is zonder merkelyke tegenspoeden ten effecte gebragt, als alleen dat zig kort na het sluiten der groote Kreeken in den Polder, een gansch onverwagte nadeelige verandering heeft opgedaan in den stroom en het ty langs den Oever aan de Oostkant, waarschynlyk veroorzaakt door dien de stroom nu geen tegenstand meer vindende van het water dat uit de Bolbaaksche Kreek, de Plaskreek en andere spruiten van Ebbe, plag uit te vallen, met geweld op de wal aandrong, en juist op een plaats daar de onderstoffe uit kwylzand bestaande, ligtelyk uitgelokt werdt, zoo dat er veel van de buiten Schorren en zelfs van de versch kade verlooren is, en dit toeval Ons, boven de bekommering, nog al aanmerkelyke onkosten veroorzaakt heeft; dewyl egter deze omstandigheid door de aangelegde Werken, sedert dien tyd eerder verbeterd dan verërgerd is, ten minsten de nadeelige voortgang schynt gesteuit te zyn, hebben Wy hope, dat dit zig eerlang ten beste schikken zal.

Wy hebben ook het ongeluk gehadt van de twee zwaare Stormen en hooge Vloeden van 1 Januari 1779 en 26 Februari 1780 op den nieuwen Dyk te moeten afwagten, waardoor veel aarde verlooren is, tot reparatie van welke schaden extraordinaire kosten zyn gedaan, en Materiaalen ingekogt en verwerkt, 't geen anders aan nieuwe Dykagien niet gewoon is.

De indyking gedaan zynde, hebben Wy, met communicatie der Geëmployeerden van den Raad van Staate, doen stellen vyf Paalsteenen tot scheiding van de Jurisdictien van de Generaliteit en het Committimus van Zeeland, volgens het juiste beloop der lyn van Limietscheidinge getrokken op de origineele Kaarten, welke van wederzyden geauthentiseerd, en tegen malkander uitgewisseld zyn, volgens het 1 Articul der nadere Conventie, tusschen Ons als Gecommitteerden van Uw Ed. Mog. en de Heeren Gecommitteer-

den uit den Raad van Staate aangegaan den 6 Juni 1777, van welke Paalsteenen er twee zyn geplaatst op den Dyk van den Pieters Polder, twee op den Dyk van den Wilhelmina Polder, en een op den Nieuwen Zeedyk van de Hoofdplaat; waar toe gebruikt zyn de Steenen, welke in de oude geule op het Schorre gestaan hebben.

Wyders is ook door de Geëmployeerden van deze zyde, benevens Directeuren van den Wilhelmina Polder, gereguleerd de Limietscheiding tusschen de Hoofdplaat, en de buiten gedykte Schorren van den gemelden Polder, welke nu door de Bedyking der Hoofdplaat binnen gevallen zyn, in welke scheiding men gevolgd heeft het juiste beloop der verlande geul van het zoogenaamde Hoofdplaatsche-gat, en dezelve op nieuw afgedolven met een Scheisloot van vier voeten wydte en twee voeten diepte; waar van de kosten volgens Conventie door die van den Wilhelmina Polder voor de helft gedragen zyn; alles breeder blykende by de Acte van de voorsz. scheiding gemaakt, en ter Griffie van Uw Edel Mogende geseponeerd.

Gaarn hadden Wy gewenscht met de voornoemde Ingelanden van den Wilhelmina Polder zoo wel te hebben kunnen overeenstemmen, omtrent de Dykveilinge door hun te praesteeren, de Contributie in de Indykingskosten en Jaarlyksche Lasten, wegens hunne binnen gevallen Landen; dog Wy hebben ten dien opzigte veel oppositie gevonden.

Om de gemelde Dykveiling te reguleeren, hadden Wy door neutraale persoonen van wederzyden laaten tauxeeren de verbeetering aan de Garsinge van den Dyk van den Wilhelmina Polder, door de bedyking van de voorliggende Hoofdplaat toegebragt, en deze verbeetering is door gemelde persoonen gecalculeerd op vier gulden per honderd Roeden langte, Jaarlyks; het geen over 1300 Roeden welke de Dyk van den Wilhelmina Polder lang is, zoude bedragen gl. 52. die tegen den Penning 25 tot Capitaal gebragt,

en daar van gereekend de helft voor den agtergelegen Polder, die door de nieuwe Dykagie beveiligd wordt, in ééns zoude bedraagen £ 108 : 6 : 8; maar de Ingelanden van den 'Wilhelmina Polder schynen in 't begrip te staan, dat hunne Garsinge geen verbeetering heeft ondergaan, evenwel toonen zy zig niet ongenegen om dit different, gelyk ook dat der Contributie in de Indykingskosten en Dykgeschot, ten aanzien van de binnengevallen Schorren of Dykputten, (gelyk de voorsz. Ingelanden dezelve verkiezen te noemen) by minnelyke overeenkomst uit den weg te neemen, of te laaten aan de arbitrage van onzydige en in 't stuk van Dykage ervaaren persoonen.

De ingedykte Landen van de Hoofdplaat, partage van Zeeland, hebben Wy door den Capitein Ingenieur DE FREYTAG en Landmeeter HATTINGA, met de Gendsche Roede gedaan meeten, en dezelve zyn, na aftrek van de Costumiere uitslagen der Kreeken, groot bevonden Hemelsbreedte 1783 Gemeten, 18½ Roeden, en Schotbaar 1679 Gemeten, 111 Roeden.

Vervolgens hebben Wy dezelve Landen, volgens Uw Ed. Mog. intentie, vervat in de meergemelde Resolutie van 11 Augustus 1777, gedaan verkavelen in Hoofdkavels van tusschen de honderd en honderd vyftig Gemeten, naar dat het zig best schikte met de gelegenheid van den grond; maar Wy hebben ook dienstig geoordeeld eenige kleindere Erftjes door den Polder verspreidt en afzonderlyk te doen afkavelen, zoo wel tot gerief van de boeren, die door deze schikking arbeiders digt by hunne Hofsteden zullen krygen, als tot bevordering van de populatie door een meerder getal van huisgezinnen: sommige van deze Erftjes die wat grooter waren, hebben Wy afzonderlyk verkogt, met vrydom van Water-penningen en Huisschatting voor de genen welke een Gebouw daar op zouden stichten; andere hebben Wy voor het Gemeene Land gereserveerd, om van tyd tot tyd op

een Erfchyns van 4 grooten Vlaams de vierkante Roede, te kunnen uitgegeeven worden, waar van bereids eenige uitgiften gedaan zyn.

Met dit zelve inzigt hebben wy, omtrent in 't midden van den Polder, aan den Kruisweg een vierkant van 18 Gemeten 254½ Roeden Hemelsbreedte, en Schotbaar 18 Gemeten 197½ Roeden laten afsteeken, en de Erven op het zelve gedestineerd tot Wooningen voor alle de geenen die genegen zouden zyn, eenig Ambagt of neeringe te doen; waar van Wy de verwagting hebben, dat door den toevloed van Handwerksluiden en Winkels, met der tyd en met een weinig directie van de kant der Grondeigenaren van den Polder, geen onaanzienlyk Dorp zal geboren worden, in welken gevalle Wy het zelve, van nu af, aan de pieuse voorzorge van Uw Ed. Mogende, ten opzigte van Kerk-en Schooldienst, aanbevelen.

Ondertusschen hebben Wy den nog onbebouwden en onuitgegeeven grond van het Dorp, verpagt om te scheuren en te bezaaien, voorbehouden zynde het regt om daar van Jaarlyks zoo veel uit te geeven als noodig zal geoordeeld worden, mits de Pagter ook vryheid hebbe om naar rato van den uitgegeeven grond, aan zynen pagt te mogen korten.

En hebben Wy ook de nog buiten gebleven Schorren, benevens den geheelen Zeedyk ter etting alleen van Schaapen, voor den tyd van zeven agter een volgende Jaaren verpagt, om £ 25 Vlaams Jaarlyks.

Zoo dra de nieuwgelegde Zeedyk voltooid en opgenomen was, eischte de voorzigtigheid, dat de noodige Officianten, zoo tot het handhaaven der Politie en Justitie, als tot het verzorgen van de Dykagie wierden aangesteld: ten dien. einde hebben Wy, in de qualiteit Ons door Uw Ed. Mog. opgedragen, gecommitteerd eenen Bailliu, vyf Schepenen, en eenen Secretaris, die te gelyk is Stokhouder en Vendu-

meester, welken Wy hebben toegevoegd een Bode en Schotter: dit Geregt hebben Wy geauctoriseerd tot de administratie der Justitie in hooge, middelbaare en laage zaken, dewyl de intentie van Uw Ed. Mog. in de Resolutie van 11 Augustus 1777 gedeclareerd was, dat alle de regten by het 6 Art. der nadere Conventie bedongen, en gevolgelyk ook de voorsz. Jurisdictie, aan den grond moesten geattacheerd worden.

Wyders hebben Wy ook aangesteld een Dykgraaf, drie Gezwoorens, twee Penningmeesters, welke *pro indiviso* voor één moeten fungeeren, benevens een Sluiswagter: aan alle deze Officianten zyn geproportioneerde Tractementen toegelegd, als mede een kleine som voor redemtie van Verteeringen, Schuit-en Wagenvragten, en dezelve hebben in Onze handen respectivelyk Eed gedaan, *van houw en getrouw te zullen zyn aan de Hoog Mogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden*, *en onder Hoogstderzelver Souverainiteit*, *aan de Edele Mogende Heeren Gecommitteerde Raaden van Zeeland*, *als in naam en wegens Hoogstgemelde Heeren Staaten*, *voor en ten behoeve van het Gemeene Land van Zeeland*, *deze quartieren bezittende en administreerende*; *mitsgaders aan de tydelyke Grond-Eigenaars van het Zeeuwsch aandeel in de bedykte Hoofdplaat:* welke Eeden voorts geamplieerd zyn, met het geen tot yders respective functien relatyf geoordeeld is.

Middelerwyl hebben Wy niet verzuimd, conform den last van Uw Ed. Mog. by de Resolutie van 11 Augustus 1777, en het geconvenieerde by het 7 Articul der nadere Conventie bovengemeld, met communicatie van den Raad van Staate, by affixie van Billetten, en in de Hollandsche, Zeeuwsche, Antwerpsche en Gendsche Couranten, te doen oproepen alle de genen, welke eenig regt, actie, of praetensie op den eigendom van de in te dyken Landen of Tienden van de Hoofdplaat, zouden vermeenen te kunnen

sustineeren, om zig binnen den tyd van zes Maanden na de bekendmaakinge, met behoorlyk bewys tot staaving hunner sustenuën aan te geeven, ter plaatse in de bekendmaakinge gedesigneerd, op poene van verstek.

De praetendenten, welke zig op deze notificatie hebben opgedaan, zyn alleenlyk drie, namelyk de Magistraat der Stad Biervliet, sustineerende regt te hebben op de Jurisdictie over de Hoofdplaat: de Erven van wylen den Raadpensionaris CATS, praetendeerende regt tot de Tienden: en eindelyk de Ingelanden van den Wilhelmina Polder, reclameerende de Landen tusschen den Dyk van gemelden Polder, en het zoogenaamde Hoofdplaatsche-gat: deze drie praetensien, met de ingediende Memorien adstructyf, en documenten daar by overgelegd, hebben Wy met de vereischte attentie geëxamineerd, en zullen de eere hebben Uw Ed. Mog. van Onze bevindinge te dienen by een byzonder Advis, te gelyk met dit Rapport, ter Tafel van Uw Ed. Mog. over te leggen.

Na dat de hoogstnoodige praeparatoire schikkingen waren gemaakt, en de Hoofdplaat, te voren een bloot en bykans onbeheerd, ten minsten quaestieus, Schorre, nu de consistentie van een geregeld Land begon te krygen, oordeelden Wy, dat het belang van de Provincie medebragt, de gronden van de Hoofdplaat, zoo als dezelve in Kavels, volgens de hier nevens overgelegde Kaart, zyn afgebeeld, te verkoopen.

Tot het formeeren der Conditien van deze Verkooping, is zeer veel omzigtigheid en overleg noodig geweest: naar Ons begrip was de groote zaak niet, om aan de Provincie een somme gelds van eenige importantie voor het tegenwoordige te bezorgen ten koste van haare inkomsten voor het vervolg; maar Wy meenden het best aan de intentie van Uw Ed. Mog. te voldoen, wanneer Wy de Conditien maar zoodanig konden inrigten, dat de gemaakte kosten van

Indyking en de gevolgen van dien uit den verkoop der Landen gevonden wierden, en dat aan de Provincie van stonden aan een zuiver en duurzaam Jaarlyks inkomen wierd geprocureerd. Dit voornaamelyk in 't oog houdende, hebben Wy verscheide maatregelen moeten nemen, tot aanmoediging van 't bouwen van Huizen, het begrooten van 's Lands Lasten, en andere schikkingen ten voordeele der Domeinen, waar omtrent by Ons wel eenige remarques directelyk voorgekomen, of van ter zyde gehoord zyn; maar over 't generaal is 't Ons toegeschenen, dat van dezelve weinig gebruik kon gemaakt worden. Wy begreepen klaar, dat een particulier die op zyn voordeel speculeert, of die niet geïnformeerd is van de rede, waarom een Conditie zoo en niet anders gesteld is, de zaak uit een ander oogpunt heeft moeten beschouwen, als waar uit Wy dezelve beschouwd hadden; nogthans hebben Wy niet nagelaaten, zelfs na het uitgeeven der gedrukte Conditien, gebruik te maaken van eenige opgegeeven bedenkingen, tot gemak der aanstaande Koopers, en die zonder ondienst van den Lande konden gevolgd worden.

Wy hebben de eer deze Conditien, zoo als dezelve op de Verkooping voorgelezen zyn, nevens dit Rapport over te leggen, en Ons daar toe te refereeren.

Om eenigsins een grondslag te hebben voor de te doene Verkooping, hadden Wy de Landen, elk Perceel op zig zelven, laten tauxeeren door drie onderscheiden, en naar Onze gedagten kundige persoonen, en deze tauxatien, door een geslagen, hebben Ons ten naasten by in staat gesteld om over de regte waarde te kunnen oordeelen; wanneer Wy egter op den 14 Maart laatstleden, op de Kamer van de Heeren Gecommitteerde Raaden, publyk en aan de meestbiedende, deze Landen presenteerden te verkoopen, was er zoo veel party onder de koopers niet, als men gewagt hadt; zoo dat Wy genoodzaakt geweest zyn, eenige Kavels en

kleine Erven op te houden, die egter naderhand alle tot een redelyken prys uit de hand verkogt zyn, uitgezonderd de 8ste Kavel, waar voor niet meer dan ℒ 9 per Gemet geboden is.

De specifyke lyst van deze Verkooping zullen Wy de vryheid neemen aan dit Rapport te annexeeren, en alleen in 't generaal Uw Ed. Mog. informeeren, dat van alle de Landen, zoo verre zy verkogt zyn, de Randsoen-penningen tot één schelling te Ponde daar onder gereekend, is geprovenieerd de somme van ℒ 26126 : 7 : 1, waar by men dient te voegen zoo veel 'er reeds voor de onverkogte 8ste Kavel uit de hand geboden is, ℒ 1089 : 18 : 0, en wanneer dan het gantsche montant der te koop geveilde Landen bedragen zal ℒ 27216 : 5 : 1, en nadien (gelyk hier voren gezegd is) alle de Indykingskosten, zoo veel heeft kunnen opgemaakt worden, bedraagen de somme van ℒ 27432 : 0 : 0, blykt het aan Uw Ed. Mog. dat de verkoop der Landen en de Indykingskosten malkander zeer na by komen, zelfs zoude de eerste de laatste overtroffen hebben, indien Wy niet van het interest van de Provintie geoordeeld hadden 21 Gemeten 278 Roeden buiten verkoop te houden, om verdeeld te worden in Erftjes op Chyns, tot het bouwen van Huizen op het Dorp en by de Sluis, waar van Uw. Ed. Mog. de Jaarlyksche Pagt en Chynsen zullen genieten.

Het is waarschynlyk, dat er, over het geheel genomen, meerder zou gekomen zyn van den verkoop des Landen, indien de Koopers minder bevreest geweest waren, dat uit de verwarde Polityke omstandigheden van den tyd, wel eerlang een rupture kon ontstaan, waar door hun Land aan gevaar van Vyandelyke invasien, brandschattingen, en andere Oorlogslasten, zou bloot gesteld worden; of indien men niet te zwaar getild hadt de ongelukken de Dykagie overgekomen, zoo door de Stormen en hooge Vloeden, als door het schuuren van het Canaal onder de Wal, waar van boven gesproken is.

Wy kunnen, nog willen niet verzwygen, dat na het afloopen der Verkooping, Ons geproponeerd is, dat, ingeval er eenige verandering in de Conditien gemaakt wierdt, er wel inclinatie zoude zyn om het Zeeuwsch aandeel in de Hoofdplaat, in één massa te koopen, en £ 2 à £ 3 Vlaams per Gemet meerder daar voor te geeven dan dezelve nu by Perceelen verkogt was: dit aanbod gehoord zynde, hebben Wy verzogt hetzelve in geschrift te mogen hebben, zoo ten aanzien van de gevraagde veranderinge in de Conditien, als van den gepraesenteerden koopprys, aan welk gerequireerde ook voldaan is, en schoon de gevraagde verandering niet difficiel ware te accordeeren, bleek het egter by de uitkomst, dat de aangeboden som maar was £ 15 Vlaams per Gemet, en dus vry verre beneden het montant der Verkoopinge, zoo dat naar Onze gedagten geen reflexie op dezen voorslag kon genomen worden.

De geheele verkoop is egter niet anders gedaan dan op approbatie van Uw Ed. Mog., 't welk in de Conditien uitdrukkelyk gestipuleerd is, en Wy verzoeken derhalven dat Uw Ed. Mog. Hoogstderzelver goedvinden daar op, zoo spoedig als mogelijk is, gelieven te declareeren; dewyl het perykel en onderhoud van de Dykage, niet eerder aan de Koopers overgaat, dan na de bekomen aggreatie, en ook de Koopers zelve, om verscheiden redenen, er belang by hebben, dat zy spoedig van den uitslag Uwer Edele Mogende deliberatien, geïnformeerd zyn.

Zoo het Ons gepermitteerd is Uw Ed. Mog. aangaande deze approbatie te mogen adviseeren, zouden Wy dezelve allesins aanraden, dewyl Uw Ed. Mog. (gelyk reeds gezegd is) door deze Verkooping zeer naby zullen gededommageerd worden van de Indykingskosten, en derhalven op het zuiver genot komen van de Jaarlyksche voordeelen van den grond: voordeelen, die zekerlyk niet gering zyn; want zoo de Tienden (zoo als het Ons onder verbetering toeschynt) aan

het Gemeene Land toebehooren, is het niet moeilyk te berekenen, welk een important inkomen dezelve, over het getal van 1600 à 1700 gecultiveerde Gemeten kunnen opbrengen, en indien dezelve Tienden, tegen alle verwagting, al eens aan particuliere Tiendeheffers wierden toegeweezen, zouden zy egter naar rato in de Indykingskosten moeten dragen, waardoor dan het montant der verkogte Landen, verre de Indykingskosten zoude te boven gaan: men voege hier by, de Jaarlyksche inkomsten der C. en CC. Penningen op de Landen, en der Tienden in het hier boven gemelde laatste geval: de schelling per Gemet voor de Calamiteuse Polders: de Gemeene Middelen van Consumptie der Inwoonders: de Erfchynsen en Pagt der buiten verkoop gehouden Erven, en wat van diergelyke inkomsten meer is, waarvan de perceptie meestendeels afhangt van de culture en bevolking van dit Land: daar en boven zou, zo o lang de Landen, by gemis van approbatie, finaal onverkogt blyven, den onderhoud der Dykagie tot laste der Provincie moeten blyven.

Dit alles in consideratie genomen zynde, oordeelen Wy, onder reverentie, dat het interest van de Provincie gelegen is in een spoedige approbatie der gedane Verkoopinge; 't geen Wy nogthans aan Uw Ed. Mog. goedvinden respectuëuslyk submitteeren.

Wy neemen ook de vryheid, Uw Ed. Mog. te herinneren, dat een Comptoir zal moeten gequalificeerd worden, tot den ontvang en beheering der aan de Domeinen gereserveerde Regalia, honderdste Penningen en andere lasten, als mede van de Pagten en Erfchynsen: Wy hadden in de Conditien van Verkooping, het Comptoir van Biervliet gedesigneerd tot den ontvang van den Erfchyns in plaats van het honderdste Gemet voor het Kerkelyk Ministerie, omdat Wy oordeelden, dat dit Comptoir, als het naaste by de hand zynde, ook het gerieflykste voor de Opgezetenen

van de Hoofdplaat was, en vooral, omdat Uw Ed. Mog. Ons daar heenen den weg hadden geweezen, met te ordonneeren, dat de Negotiatie der Penningen tot de Indyking benoodigd, op dat Comptoir zoude gedaan worden: de betaaling der verkogte Landen is ook op dat Comptoir geaffecteerd, om dat de aflossing der Capitaalen daar uit zal moeten vallen, en derhalven zal die administratie noodwendig nog eenige Jaaren dienen te continueeren; by aldien Uw Ed. Mog. het konden goedvinden, zoude die zelve Ontvanger voegsaamst ook tot den ontvang en administratie der inkomsten van de Provintie uit de Hoofdplaat kunnen gecommitteerd worden: alleenlyk zouden Wy in dien gevalle in consideratie geeven, of Uw Ed. Mog. niet zouden goedvinden te ordonneeren, dat alles wat den ontvang van de Hoofdplaat regardeert, in een byzondere Rekening worde verantwoord, om alle vermenging onder de Domeinen van Biervliet te praevenieeren, op dat daar uit in 't vervolg geen verkeerde illatien ten opzigte van de Jurisdictie of Tienderegt worde getrokken.

Voor het overige zullen Wy niet nalaaten te verzorgen, dat aan Uw Ed. Mog. beveelen, in het doen van behoorlyke rekening van den Ontvang en Uitgaaf, ten dezen gehad en geleden, na de aflossing der genegotieerde Capitaalen, uit de geprovenieerde kooppenningen met alle exactitude werde voldaan.

En hier mede het Rapport van Onze verrigtingen aangaande de Hoofdplaat besluitende, mogen Wy niet afzyn Uw Ed. Mog. respectuëuslyk te bedanken voor de zonderlinge eere en het vertrouwen, waarmede Uw. Ed. Mog. Ons, en Onzen waardigen mede Gecommitteerden wylen den Heer Secretaris HURGRONJE, gedistingueerd hebben, door Ons te benoemen tot een Commissie van die importantie: indien het geoorloofd is, zonder vaniteit, iets van Ons zelven te zeggen, kunnen Wy Uw Ed. Mog. verzeke-

ren, dat Wy geen zorgen nog moeiten gespaard hebben, om Onze Directie op de menageuste wyze aan te leggen, en tot het meeste voordeel van den Lande te doen uitloopen, zoodat Wy zelfs voor de noodige by Ons gedaane Inspectien, gedurende de bedykinge, en tot de verdere beneficeering der ingedykte Landen, niet begeerd hebben te jouïsseeren van de vacatien, welke Uw Ed. Mog. gewoon zyn aan hunne Gecommitteerden in Staats-Commissien toe te leggen, maar alleen in rekening gebragt hebben Ons defroyement, dewyl Wy het voor genoegzaame belooning van Onzen arbeid rekenden, de hooge goedkeuring van Uw Ed. Mog. op Ons verrigte te erlangen, en de Provintie, met de Eigenaars en Opgezeetenen van de Hoofdplaat te zien in het vreedzaam genot der avantages, door de wyze dispositien Uwer Ed. Mog., en het gelukkig volbrengen van dit zoo opereuse werk, te wege gebragt.

Wy bidden God Almagtig, Uw Ed. Mog. Regeering langduurig en voorspoedig te willen maaken tot welzyn van het Vaderland; terwyl Wy Onze persoonen en respective bedieningen in de hooge gunst en protectie van Uw. Ed. Mog. beveelende, met allen yver en submissie verblyven.

Edele Mogende Heeren!

Middelburg, den 6 April 1780.

Uwer Edele Mogende zeer Onderdanige en Gehoorzaame Dienaaren.

(Geteekend) J. van Citters.
A. J. de Ruever.
L. P. van de Spiegel.
J. M. Chalmers.

XXXVIII. *Brieven betrekkelijk de Hoofdplaat* (1775—1777).

WelEdel Gestrenge Heer! 1)

Hier nevens bekomt UEd.Gestr. in dank terug de gesuppediteerde Memorie van Consideratien, voor welks lecture ik UEd.Gestr. myne verplichting betuige.

De materie daarin vervat, is UEd.Gestr. vry meer dan my bekent en misschien zou 't UEd.Gestr. moeite doen daarover nog te moeten onderhouden worden, daar dezelve UEd. Gestr. zo langdurig heeft bezig gehouden; dan permitteer my deze en gene bedenkingen die my op de lecture zyn ingekomen.

1°. In de premissen schynt het als een onzekere zaak gestelt te worden, of de hoofdplaat wel ooit van Vlaanderen is gesepareert geweest? en of de zogenaamde separatie niet slechts eene lage vly geweest is? immers als een zaak, waarvan men attestatien zou kunnen produceeren.

Wat men zou kunnen laten verklaren weet ik niet: maar wanneer men van onze zyde zou kunnen doen gelooven, dat de getuigen in de Memorie van 1727 te berde gebracht geen oneerlyke lieden zyn geweest, zo kan ik niet begrypen, dat men de separatie der hoofdplaat voor een vly by den rechter zou kunnen doen aanzien; want een Canaal daar schepen doorvaren en 't gene de passage te voet van twee tegen den anderen over leggende oevers belet, voor eene enkele vly te beschouwen komt my niet wel mogelyk voor, en dit word evenwel door de deposanten aldaar geallegeert en met behoorlyke redenen van wetenschap bekrachtigt.

---

1) Aan VAN DE SPIEGEL.

Dat deze attestatien zyn belegt zonder citatie van party adverse is ongetwyffelt: maar is men daartoe gehouden, niet in lite zynde? daarby is de zaak welke gedeponeert word, een factum, 't gene geene ambiguiteit involveert of interpretatie in een anderen zin toelaat. Biervliet is gesepareert geweest door een Canaal dat bevaren werd of niet: en zulx met oogen gezien te hebben, zo als gedeponeert werd, ten Zuiden zo wel als ten Westen, laat niet wel eenige twyffel over, of eenige contrarie preuve, 't gene echter noodig zou zyn, indien het tegengestelde even waarschynlyk zou gemaakt kunnen worden.

2°. Dat de possessie moet zyn met weten en zonder tegenspraak van party en dat men zulx den rechter bewyzen moet, zy zo in thesi, maar moet, 't gene voor 't oog der Zonne (zo als men zegt) geschied, niet in een afgeleegen hoek, maar tegen over de geïnteresseerde party, beweezen worden? is dit niet een notorium?

Dat de contradictie daar zou zyn geweest, zo dra er een publyque actus in 1704 by de veiling gepleegt is, kan ik niet wel overeen brengen met de publyque verpachtingen die daarvan successivelyk ten overstaan van Gecomm. Raden zyn geschied van 1624 af en zulx wel even na zo een formeele actus als a°. 1619 tot verklaring van 't Octroi van 1497 was geschied: deze zyn immers zo wel publyque actus als eene openbare veiling en echter is de eerste contradictie maar eerst a°. 1704 geschied.

En deze is van geen verder gevolg geweest; want na die tyd is de possessie weder op den ouden voet gebleven; wanneer men eene possessie wil turbeeren met effect, is 't dan genoeg zekere actus possessoir te verhinderen en andere niet min volleedige actens posessoir haren gang te laten gaan? of werd de tyd der possessie na eene zodanige turbatie niet 't zamen gevoegt met die welke voor dezelve verloopen was? want om de prescriptie te verhinderen,

moet immers de possessie niet enkel worden geturbeert maar met de daad, dat is door een gepoursuiveerde actie ten uiteinde toe, geïnterrumpeert.

Want dat de prescriptie geen plaats hebben zou op dryvende schorren, is een allegatie die ik wel eens meer in ons proces over de X^e, maar altoos gratis heb hooren avanceeren: leert de natuur der zake niet dat omnia quae in possessione sunt, induunt naturam possessionis? zyn schorren minder in possessie dan landen, welke men beide verpacht, bebouwt, begraaft &c. waarom zullen dan die niet, deze wel kunnen gepresscribeert worden?

3°. Wat de grootte der hoofdplaat aangaat, die aan alle zyden niet altoos even lang in de possessie is geweest: is dit noodig aangewezen te worden? is 't niet genoeg als er bewezen kan worden dat het principaal stuk per longissimi temporis possessionem is gepresscribeert, waarvan de successive accressen maar accessoiren zyn, want dit by voeten te gaan uitmeten is onmogelyk: mag men niet met recht staande houden en is 't niet te beweeren, dat van de eerste occupatie af de possessie heeft geopereert van het alstoen exteerende schorre met alle de incrementa latentia tot in 't Canaal van separatie toe: want ten dezen aanzien vooral komt de voorname sustenue dat het eene insula is, in subsidium;

4°. dat eens alle zwarigheden weggenomen zynde, Zeeland dan nog zoude moeten bewyzen dat de Honte onder Zeeland behoort, ten dien effecte dat alle opwassen *aan welk een kant zy ook komen*, Zelandici juris moeten zyn.

Dit zoude ik (met verlof) oordeelen, nimmer de sustenue van Zeeland geweest te zyn en dus door haar ook niet te bewyzen. Zeeland heeft, zo veel ik weet, nooit beweert dat de aanwassen aan Vlaanderen opkomende, niet Vlaamsch zyn zouden; maar alleen, dat 't gene in hare rivier opkomt, zonder ten tyde der opkomste aan de Vlaamsche wal te-

raken, haar toebehoort, 't gene men ten opzichte der uitbreiding en van die opkomsten aan de zyde van 't Canaal van separatie nader zou moeten bepalen.

Dat nu 't gene de Rivier opgeeft, aan desselfs Souverain toebehoort kan geen moeielyke demonstratie subject zyn.

Wat de Yzendyksche schorren aangaat en 't recht der Provincie tot de accrescen van 't Committimus, dit ligt misschien wat meer in 't duister.

Maar mag men uit al het gene dat er na 't jaar 1588 gevolgt is niet argumenteeren tot de homologatie en ratificatie daarvan: want zo men uit de acte van 't Committimus alleen zoude willen argumenteeren, dan twyffele ik zeer of men de baten van dat terrein zig wel heeft kunnen toeeigenen zelfs zo als het toen was, want indien ik het wel begryp, zo zyn daarby geenerlei provenues overgegeven, maar alleen de directie gedefereert.

Ondertussen heeft de practyk ingevoert dat daarmede de landslasten &c. zyn gepaart geweest nu zo naby de 200 jaren: is nu dit op deze wyze in gebruik gebracht omtrent het terrein 't gene buiten tegenspraak een object van de delegatie was, waarom minder omtrent de gronden die zig met de tyd daaraan hebben gezet, te meer daar dit stilzwygens zo begrepen is in alle de accrescen, niettegenstaande dezelve op Octroi van H. H. M. (zo men misschien een of twee daarvan uitzondert) telkens zyn uitgedykt en tot lastdragende landen geworden, en dus sciente parte adversa zyn geprofiteert.

Daarenboven zo schynt het uit het oogmerk der acte van Committimus klaar dat daarvan de accrescen niet te separeeren zyn, hoedanig men ook de uitoeffening der delegatie begrype, want dit wordende afgeleid (zo myn geheugen my niet bedriegt) uit de nabyheid der Provincie om dus zo veel te gemakkelyker onder 't oog te kunnen gehouden worden, zo is deze nabyheid en dus de reden der

delegatie omtrent het grootste gedeelte, zo niet alle de accrescen ook grooter dan omtrent de principale en origineele gronden. Indien tog de accrescen tot het Committimus niet behooren, waartoe hooren ze dan? waartoe hooren, by voorbeeld de meenigvuldige accrescen van 't Eiland van Axel, waarvan 't binnen gedeelte dan alleen Committimus zyn zou? en wat Biervliet aangaat, daar is 't op gelyke wyze gelegen, waaraan alle de accrescen Noord en Westwaarts zyn aangeworpen, zommige alleen Zuid en Zuidwestwaarts, en dus de eerstgem. weder nader by de Provincie, of immers even na als het gedelegeerde territoir en uit hoofde daarvan van dezelfde natuur: de Jurisdictie van Biervliet doet hier immers niets ter zake, welke ten tyde der acte misschien niets buiten hare wallen en vesten had, maar alleen decideert hier de ligging der gronden; want tog by de acte weet ik niet dat eenige steden of landen zyn genoemt, maar 't is meen ik buiten tegenspraak dat het toenmalige Eiland van Biervliet, de Jurisdictie der stad zy dan groot of klein geweest, onder de gronden van 't Committimus is gerekent: al 't gene nu zig aan dit Eiland heeft vastgezet, kan met geen mogelykheid immers anders gerekent te worden te behooren dan tot dit Eiland en uit dien hoofde ook desselfs natuur aan te doen.

'T gene deze delegatie betreft, zou misschien zo gemakkelyk niet in de termes van 't gemeene recht te brengen zyn: maar dit is van wederzyden even schoon en wy hebben voor ons de practyk van zoo vele jaren.

By dit alles komt de spoedige verandering van 't systema der Provincie ten aanzien van de hoofdplaat en 't Committimus, juist in 't favorabelste licht niet voor, zo als 't my toeschynt.

Dat Heeren Gedep. alle riemen hebben te boort gelegt, om de zaak favorabelder te doen uitvallen is ontwyffelbaar: dat de partage ook niet desavantageus is, wil ik ook wel

gelooven, vooral wanneer men de limiten op de hoogplaat wat spoedig stelt, waarvan de Oostzyde by continuatie gestadig aanlegt en de Westzyde afneemt: dog 't zal er op aankomen wat van de volgende accrescen en zulke waarover niet speciaal is geconvenieert, worden zal.

Dog ik heb UEd.Gestr. gedult al te veel gevergt; neem myne uitweiding ten beste en geloof my met alle veneratie

WelEdel Gestrenge Heer!

Arnestein,
30 Septb. 1775.

UEd.Gestr. ond. dien.
J. G. Schorer.

WelEdele Gestrenge Heer en Neef [1])

Ofschoon dhr. van de Perre geretourneerd is, heb ik nog niets vernomen, hoe het sentiment van zyn D. Hoogheid zy, omtrend de verdere uitvoering der commissie over de Hoofdplaat; des ik niets deswegens aan UEdG. kan melden.

Van de Periode uit UEdG. missive van den 4. dezes, betrekkelyk dat poinct, hebbe gisteren communicatie aan dhr. de Ruever gegeven, en daar op heden het antwoord bekomen, copielyk hier nevens gevoegd.

Dhr. Secretaris Hurgronje denkt als UEdG., en dhr. Br. van Citters zal ik morgen, voor de Vergadering tragten te spreeken; doch gaarne had ik gewenscht de Heeren alle hier present geweest hadden, om, pro re nata, met den anderen te konnen overleggen, hoe te handelen; maar zal evenwel tragten zoo veel in my is, aan de intentie der Heeren te voldoen. Schoon van nu af reeds weet, dat onze te verzoekene dimissie niet direct geaccordeerd zal worden, hebbende de Heer Macaré zich bereids uitge-

---

1) Aan van de Spiegel.

laten, dat de Heeren van Middelburg zich niet direct daar op zullen konnen uitlaten.

Aangaande het verzoek, om ten tyde der Verpagtinge van 's Lands gemeene Middelen, 's Lands poon (voor UEdG. geld) te konnen krijgen, zult UEdG. zich aan den Heer President van de Admiraliteit, die ik meene dat in September aanstaande dhr. CLYVER zal wezen, moeten addresseerèn.

Verzoeke myn complimenten aan Nigt UEdG. Beminde en waarde familie, terwyl met alle mogelyke consideratie ben

WelEdelgestr. Heer en Neef

Welgelege,
den 6 Aug. 1777.

UWelEdgestr. gehoorz. dienaar
J. M. CHALMERS.

XXXIX. *Copie* 1) *der missive van den heer Pensionaris* DE RUEVER, *aan* J. M. CHALMERS; *in dato den* 16 *Aug.* 1776.

H.... Heer

Met genoegen heb ik verstaan, dat de Heeren van Tholen door hun advis U... gelegenheid verschaft hebben, om 't poinct der benificeering van de Hoofdplaat ter conclusie te brengen, niet alleen by expresse advis van 4, maar ook nog ingewikkeld eenstemmig advis van 2 der overige Staatsleden; want indien ik 't advis van wegens de EE uitgebragt wel versta, en 't conformeeren der Heeren van Vere wel begryp, is 't niet anders dan een declaratoir van bereid met concurrentie der overige Leden. Het doed my des zeer leed teffens te moeten vernemen dat tegen 't nemen eener alzoo wettige conclusie by drie Leden geprotesteerd was geworden.

---

1) Eigenhandig van den Raadpensionaris CHALMERS.

Ik verwagte egter dat die Leden, de zaak bedaard overwegende, en de staat der deliberatien nagaande, allezints zullen begrypen, dat 't poinct, waar over de Leden niet aanstonds in een en het zelve begrip gevallen zyn, alleen was aan wie het werk te demandeeren, en dus niet het werk zelfs en hier over verscheelde de sentimenten niet zodanig, dat de uitvoering van 't werk door die of geene, de sentimenten over 't werk zelf konden veranderen. De Negotiatie was by alle ingestemt doch omtrend het Comptoir was er verschil waar zulx te doen, en dus nog over de som, nog over den interest; zoo dat waarlyk by my geene grond van twyffeling overblyft om de gedane protesten als ongepast te considereeren en twyffel niet of op de eerste instantien der Heeren van M. ZZ. G. en Th. 1) zullen die Leden dezelve wel opligten; dezen morgen staat alhier Rapport van de Vergadering en dus ook van dat poinct gedaan te worden, 't welk by vervolg tegens 't aangaan der Vergadering op nieuwe beschryving in deliberatie gebragt wordende, zal ik zien, wat daar toe te bewerken zy; intusschen denk ik dat de wyse, op welke wy in die Commissie moeten continueeren zodanig is, dat wel nader reflexie meriteert, of wy die op ons willen nemen dan niet; er is by my veel voor om te bedanken, dan er komen evenwel zwarigheden tegen; dus ik UH... in consideratie geeve om daar over met den anderen van mondelinge consideratie te wisselen; 't geen ik liefst zag, dat hoe eerder zoo beter mogte geschieden, om dat thans daar toe wel de geschikste gelegenheid hebbe.

Zzee,
16 Aug. 1777.

(get.) A. J. DE RUEVER.

1) Der Heeren van Middelburg, Zierikzee, Goes en Tholen.

XL. *Extract uit eene missive van* J. M. CHALMERS *aan dhr. Pensionaris* DE RUEVER *te Zzee in dato* 28 *Aug.* 1777.

WelEdele Gestr. Heer

Ik zoude UwelEdG. reeds lange op UEdG. zeer geeerde van den 16 dezer hebben gerescribeerd, maar d'heer HURGRONJE naar Vlaanderen geweest zynde, hebbe het sentiment van dien Heer maar onlangs konnen vernemen, omtrend het op zich nemen der gecontinueerde Commissie over de Hoofdplaat; en nog onbewust, of de heer VAN DE SPIEGEL al uit Holland gereverteerd zy, hebbe geen convocatie konnen beleggen; doch zoude zulx gaarne tegens den 8 der aanstaande maand doen; om dan teffens in het Financie Besogne nader te konnen resolveeren, over het announceeren van eene verdere Reductie.

Echter kan ik UEdG. melden, dat het sentiment der Heeren VAN CITTERS, HURGRONJE en my daar heenen gaat, dat, aangezien de conclusie genomen is, en het protest niet is gedaan, ten aanzien der Commissie, maar wel zoo verre de deficieerende Leden vermeenden, dat het verkopen der Landen en het toevoegen der Regalia met geen meerderheid konde besloten worden, wy niet wel voegelyk thans zouden konnen bedanken.

Uit de Lotery &c.

XLI. *Extract uit de State Notulen Zeeland van* 11 *Aug.* 1777.

De Heeren Gedep. van Tholen verzogt zynde &c. hebben gezegd, door de Heeren hunne Committenten speciaal gelast te zyn, zich met het 2e Lid van het voorsz. Rapport te conformeeren. En heeft vervolgens de Raadpensionaris verzogt, dat de hr. VAN DE PERRE voor de Heer EE nevens de Heeren Gedep. van Vliss. en Vere, zich by het eenparig sentiment van de meerderheid der Leden geliefden te voegen, ten einde eene unanime conclusie zoude konnen worden genomen.

Waar op dhr. V. D. P. voor den hr. EE. heeft gezegd, dat Zyn HoogEd. de conclusie, zoo verre die volgens ordre van den Lande ten dezen kan geschieden zoude aanzien; edoch te blyven insteeren op het poinct der Negotiatie van de benodigde penningen ten comptoire generaal der Provincie, en niet ten comptoire der Domeinen van Biervliet te doen; midsgaders dat, alvorens finaal te disponeeren Rapport worde gedaan van de verrigtingen en gesuppediteerd de Consideratien en advis der te committeerene Heeren aan HE. Mog. omtrend het benificeeren der ingedykte gronden van de Hoofdplaat, die aan het gemeene Land zullen komen, en het toevoegen der Regalia aan dezelve; zoo wel als omtrend de bewysen van hun, die zig tydelyk aangeven en eenig recht, actie of praetensie op den eigendom van de in te dyken Landen of Thienden zouden vermeenen te konnen sustineeren; ten einde by Hun Ed. Mog. alsdan nader daarop te konnen worden gedisponeerd, soo als Hoogst dezelve na bevind van zaken, zouden oordeelen te behooren;

met welk nader geadviseerde van den Heer VAN DE PERRE voor den Heer E. E., de Heeren Gedeputeerde van Vliss. en Vere zich hebben geconformeerd.

WelEdele Gestrenge Heer en Neef 1)

UwelEdG. zyt zekerlyk ten vollen geïnformeerd, van de deliberatien en conclusie op het bewuste tweede Lid, van het Staats Rapport betrekkelyk de verdere Executie van het geconvenieerde over de Hoofdplaat; en dat wy in dezelve Commissie zyn gecontinueerd.

Dat tegens de conclusie wel gereserveerd zyn, door den Heere VAN DE PERRE, en d'heeren Gedep. van Vlissingen en Vere, de aanteekeningen, door de Heeren hunne Principalen te doen, des goedvindende; doch dat zulx niet is opzigtelyk het demandeeren der Commissie aan ons; maar alleen ten aanzien van het laatste Lid, namentlyk de Negotiatie op het comptoir van Biervliet, de verkoping der Landen en de toevoeging der Regalia, tgeen die Leden vermeenden, dat niet per plura conclusibel was.

Ik hebbe daar tegens in substantie geavanceerd, ter justificatie dier door my genome conclusie, „dat naardien de Negotiatie by alle de Leden wel was geamplecteert, maar alleenig de sentimenten devieerden, omtrend het Comptoir by het welk zulx zoude moeten geschieden, dat ook de verkoopinge der in te dykene gronden gecenseerd moet worden als een notoir gevolg dier Negotiatie, omdat volgens het Rapport, die te negotieerene gelden, uit het provenu der Verkopinge der in te dykene Landen zouden moeten worden afgelost; en dat aangaande de toe te voegene Regalia wel gedistingueerd moest worden, dat dezelve geenzints zyn eenige Regalia welke Hun Ed. Mog. als Souverain over dat

---

1) Aan VAN DE SPIEGEL.

Territoir zouden competeeren, nadien hetzelve, by vervolg, als Committimus, volgens de gemaakte en geapprobeerde Conventie van den Jare 1775 moet bezeten worden: maar dat alleen vrygelaten is, omme, ter meerdere benificeering van de te verkoopene gronden, en dus tot meerder voordeel der Provincie, dezelve, zoo als by het 6 articul der nadere Conventie zyn gespecificeerd, aan de verkooping te annexeeren: terwyl ook, ofschoon de devieerende Leden, zich omtrend die wyze van Verkoopinge niet direct hebben geconformeerd, dezelve evenwel op het 2 Lid van het bovengem. Rapport van 30 Juny 1777 hebben geadviseerd: Ik, als Raadpensionaris, op alle die gronden vermeende dat dit geheele tweede gedeelte van het voorsz. Rapport per majora was conclusibel, en daar om my verpligt oordeelde de conclusie, conform aan hetzelve Rapport te moeten nemen."

Waar tegen. de bovengem. drie Leden, *nota*, zoo verre HunEd. vermeenden bij meerderheid niet te konnen werden geconcludeert, hebben geprotesteerd, onder de gewone reserve van aanteikening, en over zulx niet tegens de Commissie op ons by continuatie en alleen gestrekt: 't geen te meer blykt uit het geadviseerde van dhr. VAN DE PERRE, Sub L^{a}C., hier nevens gevoegd.

De Heer DE RUEVER heeft my deswegens geschreven de missive van den 16 Aug. 1777 copielyk hier nevens gevoegd sub A., waarop Zyn Edg. hebbe gerescribeerd zoo als uit Extract myner missive van den 28 dezer sub B mede copielyk hier ingesloten blykt; uit welke rescriptie UEdG. van de sentimenten der Heeren VAN CITTERS, HUBGRONJE en my, op dit poinct zult konnen vernemen; en wy vleien ons, dat UwelEdG. en de Heer DE RUEVER, nu het werk in zyn geheel geconcludeerd is zoo als het rapport mede brengt, zich daar ook zullen byvoegen; vooral, zoo er, gelyk men met zekerheid meend te mogen geloven, geen nadere aanteikeningen er tegen inkomen.

Ik hoop dat met UEdG. praesentie tegens den 8 Septr. zullen vereerd worden, om zoo over dit poinct gezamentlyk te konnen aboucheeren, als ook om in een financie Besogne nader te konnen overleggen, wat voor Reductie verder te annonceeren; wordende, volgens informatie, zeer veel geld tegens October opgeeischt.

Mag ik onze complimenten aan Nigt UEdG. Beminde en geëerde familie verzoeken, en deze onder betuiging van myne ongeveinsde hoogachtinge eindigen, my onderschryvende

WelEdele Gestrenge Heer en Neef

Welgelegen,
den 31 Aug. 1777.

UwelEdG. gehoorz. dienaar
J. M. Chalmers.

PS. Zoo even ontfangen de missive der Heeren Ordinaris Gedepp. van 29 dezer meldende de Ratificatie en approbatie respective van de Conventie;

dus de conferentie nog meerder spoed zal vereischen, en zeker niet langer als tot den 8 Sept. kan worden uitgesteld.

Voor het depescheeren dezes ontfangen eene nadere missive van dhr. de rueyer, my meldende dat tegens den 8 September, by welzyn, hier zal wezen.

WelEdele Gestrenge Heer en Neef

Heden ontfange de missive van dhr. de freytag in dato 19 October 1777. copielyk hier nevens gevoegd, welker inhoud UEdG., zoo wel als aan den Heer Br. van citters en my (zynde de Heer Secretaris hurgronje absent) onverwagt voorquam, aangezien wy nog niets te voren van der Raad van Statens approbatie omtrend de bestekken hadden vernomen: zullende UEdG. uit dezelve ook konnen zien, wat waarschynlyk de oorzaak is geweest, dat den dag, zonder communicatie van de beiderzydsche geemploieerdens is gefixeert ter besteding op den 30 dezer.

Met communicatie van den zelven Heer VAN CITTERS hebbe aan den Capt. Lt. DE FREYTAG het hier nevensgaande antwoord gezonden: en konde UEdG. op aanstaande Vrydag morgen om elf uuren in een Besogne adsisteeren over dit werk, zoude my pleisier geschieden, terwyl daar op antwoord verwagte:

Waar mede de eer hebbe met alle mogelyke consideratie my te onderschryven

WelEdele Gestrenge Heer en Neef

Middelburg, den 20 Octob. 1777.

UwelEdG. zeer gehoorz. dienaar
J. M. CHALMERS.

PS. Onse complimenten aan Nigt UEdG. Beminde en geëerde familie; terwyl UEdG. en dezelve van harten condoleere over het overlyden van UEdG. Suster TE WATER.

XLII. *Copie antwoord van den Raadps.* CHALMERS *aan den Ingenr.* DE FREYTAG.

WelEdele Gestrenge Heer! 1)

In antwoord van UEdG. missive van den 19 dezer heden morgen per Expresse ontfangen, en door my aan den Heer Br. JACOB VAN CITTERS, als de eenigsten nevens my, thans in loco zynden Heer van de Commissie, gecommuniceerd; diend deze dat Wy beide begrypen dat den tyd tot het doen der bestedinge tegens den 30 dezer veel te kort is; en derhalven van oordeel zyn, dat UEdG. het met de gequalificeerdens van den Raad van Staate diende te verschikken tegens den 12 November op zyn vroegste, te meer daar nog een exemplaar meer van de bestekken diende gemaakt

1) „Voor dhr. VAN DE SPIEGEL" (CHALMERS).

te worden, om naar Werkendam te zenden, daar zeer om verzogt is.

Ook konnen Wy niet zien, dat het eenige praejudicie kan geven, dat 'er mogelyk reeds liefhebbers op reise zouden zyn, die weder by uitstel zouden vertrekken; want zyn dezelve van digt by, dan is het van zoo veel moeite niet om te retourneeren, en komen die van verre, zouden zy tusschen den tyd van het annonceeren der besteding en den 30. October te weinig gelegentheid hebben, om behoorlyk alles te bezichtigen en voor zich te beramen.

Meld my tog met expresse den juisten verschikten dag voor Vrydag aanstaande, zullende ik de absente Heeren tegens dien tyd convoceeren, en konde UEdG. present zyn was het niet qualyk.

Ondertusschen zal ik de advertentie ook laten in gereedheid brengen, om den datum maar in te vullen: doch word uitstel verwagt, en verzogt dat UEd. Gestr. ook ten eersten nog een exemplaar van de Bestekken zoodra immers doenlyk in gereedheid laat brengen, om na de Werkendammers te verzenden, ten zy UEdG. dagt dat ééne van de twee voor Yzendyke geschikte Exemplaaren daar toe konde gemist worden.

Verwagte spoedigst antwoord, en blyve met achtinge

WelEdele Gestrenge Heer!

Middelburg,
den 20 October 1777.

UwEd. Gestr. Dw. Dienaar
(get.) J. M. CHALMERS.

WelEdele Gestrenge Heer en Neef 1).

Den dag tot de besteding reeds door wederzydsche gequalificeerdens verschikt zynde op den 12 November, gelyk

1) „Dhr. VAN DE SPIEGEL."

UEdG. uit de Middelburgsche Courant van den 23. reeds zult gezien hebben, en by vervolg ook in de Hollandsche zoo vinden, hebben Heeren Gecommitteerdens, die alle, behalven UEdG. present geweest zyn, daar mede genoegen genomen; en is den Ingenieur FREYTAG aangeschreven om tegens den 14 dito aan Heeren Commissarissen mondeling Rapport te komen doen, zoo om de approbatie te erlangen als om over verdere zaken nader met hem te spreeken.

En alzoo de Heeren gaarne alsdan de Commissie compleet by den andere zouden zien, ben ik verzogt UEdG. daar van kennis te geven, met instantie, dat UEdG. daar by gelieve te adsisteeren, zullende wezen op Vrydag morgen om elf uuren precis, den 14 der aanstaande maand November; 't geen de 4 hier zynde Heeren hebben aangenomen. Ten einde UEdG. deszelfs zaken daar na zoude konnen reguleeren, neem ik de vryheid deze zoo vroegtydig te schryven, met byvoeging van een copie van zekere Memorie door den Heer FREYTAG, in een vorig Besogne overgelegt, waarop als dan ook zoude worden gedelibereert: welke Memorie verzoeke te willen examineeren, om deszelfs consideratien daar op te konnen suppediteeren.

Waar mede na verzekering myner ongeveinsde hoogachtinge aan UWelEdG. en Nigt UEd. Beminde benevens de geëerde Familie de eer hebbe te zyn

WelEdele Gestr. Heer en Neef

Middelburg, den 24 October 1777.

UWelEdG. gehoorzame Dienaar
J. M. CHALMERS.

Men zoude by UEdG. overkomst dan ook wel eens Financie Besogne konnen houden.

XLIII. *Grieven der ingelanden van Walcheren tegen het Dykbestuur.*

Rapport van de Heeren, by Resolutie der Ed. Mog. Heeren Staaten, van den 14 April 1775 en die der Heeren van den Rade en Rekenkamer, van den 19 en 15 Juni daar aan volgende, respective benoemd en gecommitteerd ter examinatie na de reden, welke tot de toen bespeurde tegenstrevigheid, tegen het opbrengen van het met eene schelling verhoogde Dykgeschot in 't Eiland van Walcheren, hebben aanleiding gegeven; als mede ter Inspectie van den staat der Werken tot securiteit van het zelve Eiland aangelegd; relative tot de Staaten Notulen van den 28 September 1775.

Edele Mogende Heeren!

De drie eerst Ondergeteekende, by Uwer Edele Mogende Resolutie van den veertienden April dezes Jaars, en de vier laatst Ondergeteekende, ingevolge den last in hooggedagte Resolutie vervat, by daar opgevolgde Resolutien der Heeren van den Raad en Rekenkamer van den negentienden en vyftienden Juni respective benoemd en gecommitteerd, „om een naauwkeurig onderzoek te doen, na de redenen welke tot de toen binnen dezen Eilande van Walcheren, bespeurd wordende ongewone tegenstrevigheid, omtrent het betalen der lasten, met de verhoogde eene schelling per Gemet Dykgeschot, hebben aanleidinge gegeven; als mede om teffens, met adsumtie van eenige neutrale en kundige Lieden, het zy 's Lands Inspecteurs of andere, den staat der Werken, tot securiteit van het zelve Eiland aangelegd, te In-

specteeren, ten einde by het wel bevinden van die te konnen strekken ter justificatie van de Directie en derzelver nu overleden Opper-Commis DINGMANS'' hebben by deze de eer aan U Edele Mogende te rapporteeren:

Dat zy Gecommitteerden, ten einde zig te voorzien van kundige en neutrale Lieden, ter volvoeringe van het tweede gedeelte van den last Uwer Edele Mogende, ter hunner assistentie door den eerst en tweede Ondergeteekende hebben gedaan verzoeken de geweze 's Lands Inspecteuren PAARDEKOOPER en DE KANTER, beide Lieden van Jaren en experiëntie, te meermalen aan de Dykagie van Walcheren zynde gebruikt geweest, dog met geenen anderen uitslag, dan dat beide zig daar van hebben geëxcuseerd.

Dat vervolgens hebben doen requireeren de eenige effective Inspecteuren in actueelen dienst van den Lande, zynde CONSTANT VAN DUYN en WILLEM VAN FRAASSEN, van welke de eerste, teffens eene Functie bekleedende aan de Dykagie van Schouwen, wegens noodige bezigheden aldaar, zig mede heeft geëxcuseerd, en de laatstgemelde alleen de geheele Inspectie van den Rand der Dykagie van Walcheren en van de daar aan gelege Werken met hun Gecommitteerden heeft verrigt 1).

Dat de Ondergeteekende op Woensdag, zynde geweest den 13 September, by den anderen zyn gekomen, en gemeend hebben een aanvang te moeten maken met het eerste Lid van de hun opgedrage Commissie.

Dat de Ondergeteekende des aangaande geïnformeerd, als

---

1) Staten-Notulen 22 December 1761 fol. 559 volgg. Voorstel der Gedep. van Tholen (opzigt op 's Lands Inspecteurs) „omdat Heeren van den Raad en Rekenkamer, en Heeren Burgemeesters in ieder Eiland, hierdoor eene grondige kundigheid van de Dykagien en Zeewerken moeten krygen, en eerlang in staat zullen geraken, om eenmaal *uit eigen oogen te zien*, en dus alles niet zal blijven afhangen van de kundigheid, en veeltijds van *de caprices* van 's Lands Inspecteurs."

of de meeste, zoo niet alle de redenen, welke tot de bespeurde tegenstrevigheid, tegen het opbrengen van het met eene schelling verhoogde Dykgeschot in Walcheren, gepresumeerd wierden aanleidinge gegeven te hebben, vervat zouden zyn in eene schriftelyke Memorie, door agt uit de Landzaten des Eilands Walcheren, in naam van zeer vele andere geteekend, en onlangs aan de Vier en twintig Commissarissen, representeerende alle de Gelanden van Walcheren overgegeven, derhalven best geoordeeld hadden Gedeputeerden uit de Vier en twintigen voor zig te ontbieden, en van hun te vorderen exhibitie en visie dier gemelde Memorie.

Dat de daar aan volgende Donderdag en Vrydag, zynde geweest den 14 en 15 September, voorschreve Gedeputeerden voor hun wezende verschenen, en op hunne requisitie de gedagte Memorie aan hun hebbende vertoond en overgegeven, de Ondergeteekende ter presentie van voornoemde Gedeputeerden, de meergemelde Memorie hebben gelezen, en Articulatim daar op gehoord de gedagten en elucidatien van dezelve Gedeputeerden.

Dat de Ondergeteekende vervolgens noodzakelyk oordeelende, daar op ook te verstaan de Consideratien van de Directie van Walcheren zelve, tot welke de Poincten by deze Memorie vervat, voornamentlyk betrekkinge hadden, des Maandags zynde geweest den 18 September, ter requisitie van de Ondergeteekende, voor hun verschenen en over den geheelen inhoud dier Memorie, waar van ter hunner bywezen wederom is prelecture gedaan, Articulatim gehoord zyn, vier Gedeputeerden uit dezelve Directie, die verklaarden weinige dagen te voren, de eerste legale kennis van dat Geschrift, door de Vier en twintig Commissarissen in hun Collegie gekregen te hebben.

Dat de Ondergeteekende, dus gemunieerd met de Consideratien van die twee Collegien, wier Gedeputeerden by hun

waren gehoord, Dingsdag zynde geweest den 19 September, voor zig hebben doen roepen, de agt hier voren gemelde, uit de Landzaten, de meergedagte Memorie hebbende geteekend en gepraesenteerd, die alle verschenen zyn.

Dat die Lieden by hun Ondergeteekende over den inhoud dier Memorie, naauwkeuriglyk zynde ondervraagd, en Articulatim gehoord, mitsgaders door de Ondergeteekende geinformeerd van de bedenkingen en solutien, op sommige Poincten, die den Ondergeteekenden by de Gedeputeerden der Directie van Walcheren, en van de Vier en twintigen waren gesuppediteerd, in substantie uit hun vernomen was, dat in der daad na hun lieder begrip, en dat van zeer vele andere Landzaten, in wier naam zy ook verklaarden te handelen, in de voorschreve Memorie waren vervat de bezwaren en grieven, welker redres in het algemeen, onder de Ingelanden van Walcheren wierd verlangd, en welker aanwezen onder dezelve, met eenen meer dan gewonen weerzin had doen vernemen en dragen, de over den Jare 1774 ingewilligde verhooginge der Dykgeschoten, van tien tot elf schellingen per Gemet, die andersints op zig zelfs beschouwd, nog ondraaglyk, nog onnoodig hielden.

Dat in het behandelen met hun der onderscheide en byzondere Poincten die bezwaren uitmakende, omtrent eenige volkomen genoegen genomen hebben, met de hun gegeve elucidatien.

Op andere verzogt, dat alleen als voorslagen, na hunne beste kennis gedaan en aan wyzer oordeel onderworpen, mogten worden aangemerkt.

Maar omtrent de meest wezentlyke gepersisteerd en om redres blyven aanhouden.

Dat dit laatste gedaan hebben met zoo veel klem van redenen, onder allegatie grootendeels van den duidelyken letter van de Wet, en teffens met zoo veel gematigdheid en decentie, onder het uiten van zoodanige gevoelens van

onderwerpinge aan de Wetten, van aanklevinge aan de daar op gevestigde vrye Regeringsform dezes Lands, van Eerbied voor U Edele Mogende, en van vertrouwen in Hoogstderzelver regtlievendheid, dat de Ondergeteekende ten uitersten voldaan over hunne handelwyze in dit verhoor, en overtuigd dat de bevoegdheid om op eene betamelyke wyze klagten en voorstellingen te doen, aan 's Lands Ingezetenen geensints moet worden betwist, niet hebben konnen weigeren hun te dimitteeren, wel met recommandatie van in stilte en rust het gevraagde redres van U Edele Mogende te blyven afwagten, dog teffens ook met favorabele toezegginge, voor zoo veel de Ondergeteekende betrof, van by dit hun Rapport, dat gedeelte van hunne bezwaren, het welke aan de Ondergeteekende in de Wet of in billykheid gegrond zoude voorkomen, aan U Edele Mogende te zullen voordragen, waar toe de Ondergeteekende, als nu zullen overgaan.

Alleenlyk nog premitteerende, dat de Ondergeteekende niet verzuimd hebben by de meergemelde agt Landzaten te inquireeren, na het bewys der Qualificatie, die zy lieden affirmeerden van zeer vele Ingelanden van Walcheren te hebben, dog des tyds niet met zig hadden gebragt, dan dat die agt Persoonen zig in staat en bereid verklarende, om ter requisitie van de Ondergeteekende, daar van of by geschrifte of door de Persoonen hunner Committenten, ten getale van wel twee of drie honderd met zig te brengen, op een der volgende dagen te doen blyken, de Ondergeteekende ondienstig geoordeeld hebben dit onderzoek verder te pousseeren, te meer, daar het grooter of kleinder getal der Gequalificeerden tot de gegrondheid en het gewigt der vertoonde bezwaren, niet geven of nemen kan.

Dat met opzigt tot de bezwaren zelfs, die de Ondergeteekende zig verpligt vinden ter kennisse van Uwe Edele Mogende te brengen, de Ondergeteekende voorby gaande

alle de zoodanige welke hnn of niet genoegsaam gefundeerd, of van geene genoegsame essentie zyn voorgekomen, zig alleen bepalen zullen tot de volgende, waar omtrent de voorzeide agt Landzaten voor zig en voor vele andere Ingelanden blyven reclameeren, de executie en stipte agtervolginge van diverse Articulen der Ordonnantie by PHILIPS den Tweeden ten Jare 1559 op de Regeringe des Eilands Walcheren geëmaneerd, mitsgaders van het nader Verdrag en Accoord daar over aangegaan, door de Gedeputeerden der Staaten met de 24 Commissarissen en agt Breede-Geërfden van hetzelve Eiland in den Jare 1656, en by Staatsgewyze Resolutie van Uwe Edele Mogende op den agtsten Mei 1657 bevestigd en tot een Wet gemaakt, en waar by verlangen:

Dat aan de Commisen der onderscheide Wateringen moge worden belet, het Tappen, Herberg houden en generalyk het exerceeren van eenige andere Affairens buiten hun Commis Ampt, volgens het 28 Articul der Ordonnantie van Koning PHILIPS, en de 60, 61 en 62 Articulen van het nader Verdrag.

Dat geene Dykgraven, Gezworens, Griffier, of Gecommitteerden uit de Breede-Geërfden mogen worden verkoren, of in die Functien gedoogd, dan die zoo vele Gemeten eigen schotbaar Land bezit, als by de Keure van Zeeland, by het 32 Articul der Ordonnantie van Koning PHILIPS, en by de 50, 55, 33 en 9 Articulen respective, van het nader Verdrag aan ieder hunner is voorgeschreven.

Dat van nu voortaan geene Verteringen, Schuit- of Wagen-vragten, ten behoeve van iemand, wie hy zy, in Rekeninge tot laste van het Eiland moge worden gebragt of geleden, agtervolgens de 3, 18, 46 en 53 Articulen van het nader Verdrag.

Dat het door faillissement van den Kassier JAN WILLEM MAARTENS, ten bedrage van omtrent tagtig duizend guldens, weggeraakte geld, zonder dilay wederom in Kas werde ge-

bragt en naauwkeurige zorg gedragen, dat die Kas met geene de minste schade van Intressen of andere ongelden, hoe genaamd, deswegens worde bezwaard.

Dat alle Jaren op den 15 December van ieder Jaar, over dat zelfde Jaar, de Rekeninge der Dykagie dezes Eilands worde gedaan, met open Deuren, ten aanhoore van een ieder, na vooraf gegane uitzettinge van Kaarten en Kerkgeboden, volgens het 26 Articul der Ordonnantie van Koning PHILIPS.

En dat in de plaats van den onlangs overleden Opper-Commis JAN DINGMANS, by provisie geen ander moge worden aangesteld, niet, om dat een der Articulen van de meer aangehaalde Ordonnantie, of nader Verdrag medebragt, dat deze Bedieninge, gecreëerd in den Jare 1684 niet behoorde te exteeren; maar, om dat oordeelden aan vier kundige Commisen genoeg te zyn, en dat de bestipte Kas van Walcheren intusschen het vacante Tractement profiteeren zoude.

Dat de Ondergeteekende alles rypelyk overwogen hebbende, zig niet weerhouden konnen te erkennen, dat de door de Landzaten gereclameerde Ordonnantie van Koning PHILIPS en het nader Verdrag of Accoord van den Jare 1656, by Uwe Edele Mogende geconfirmeerd, eigentlyk de kragt van Wet hebbende, Regulativen zyn, na en agtervolgens welke nog huiden ten dage de Dykagie en Wateringe van Walcheren bestierd moet worden, en in welke geene verandering, buiten bewilliginge van Partyen, en buiten toestemminge van U Edele Mogende, mag worden geadmitteerd.

Dat de Ondergeteekende van advis zyn, dat zulks, ten overvloede, by Resolutie van Uwe Edele Mogende alzoo behoord te worden verstaan en verklaard, met last en recommandatie aan de Staaten en Breede-Geërfden van Walcheren, aan hare Gecommitteerden en Representanten, om zig daar na ieder in het zyne te blyven gedragen.

Dat na de opinie der Ondergeteekenden, met zoodanigen generalen last en recommandatie zal worden voldaan, aan diverse verzoeken der Landzaten, die aan de Ondergeteekende niet van dien aârt zyn voorgekomen, om alhier specifice te moeten worden gerecenseerd, in zoo verre dezelve op die Wetten gefundeerd bevonden worden en teffens ook voorzien, in het verzoek van nadere interdictie aan de Commisen tegen het exerceeren van eenige Affairens, buiten hun Commis Ampt, hier voren in de eerste plaats gemeld, wyl het gerieven van eenige enkele Persoonen of Gezelschappen, die zig van tyd tot tyd na de Woningen der Commisen van de Zuid- en West-Wateringen, wegens het fraaye uitzigt aldaar begeven met Wyn en andere ververschingen om Geld, het geen door de Vrouwen of Kinderen dier Commisen geschied, en volgens Berigt der Directie van Walcheren, en van de Vier en twintigen, zonder agterdee van de Dykagie geschieden kan, aan de Ondergeteekende is voorgekomen, niet onder de naam van Tappen en Herberg houden, directelyk te konnen begrepen worden, en gevolgelyk geene particulierder dispositie van U Edele Mogende te vereischen:

Dat de Ondergeteekende eene nadere en speciale voorzieninge van Uwe Edele Mogende vry noodzakelyker oordeelen, die by de Landzaten ook instantelyk wordt verzogt, ter bevestiginge en ampliatie van de negende, drie en dertigste, vyftigste en vyf en vyftigste Articulen van het nader Verdrag, bepalende het aantal schotbare Gemeten Lands, die ieder Gecommitteerde uit de Breede-Geërfden, de Griffier, Dykgraven en Gezworens, in eigendom bezitten moet, om tot die Functien behoorlyk gequalificeerd te zyn, van welke de voornoemde Landzaten, en, zoo het ons toeschynd, niet geheel zonder grond poseeren, dat nu en dan word geluxeerd, en die met evengelyk regt had konnen gevraagd worden, ter bevestiginge van de tweede en agt en

dertigste Articulen van dat zelfde nader Verdrag, inhoudende evengelyke bepalingen ten opzigte van de Gedeputeerden der vier Staaten van Walcheren en van den Penningmeester of Kassier, alzoo op evengelyke wyze ligtelyk konnen worden geëludeerd.

Dat de Ondergeteekende, allezints billyk en regtmatig oordeelende, dat zy, die het beheer of bestier aan of over eenige Dykagie hebben, in dezelve behoorlyk zyn geland, van advise zyn, dat Uwe Edele Mogende de stipte observantie van alle de zoo evengemelde Articulen, nader en van nieuws behooren te ordonneeren, en tot Ampliatie van dezelve, verder behooren vast te stellen, dat de Gedeputeerden uit de vier Staaten, de Gecommitteerde uit de Breede-Geërfden, de Griffier, de Kassier, de Dykgraven en de Gezworens van Walcheren alle, geene uitgezonderd, by hunne verkiezinge, en voor dat tot den Eed, tot het nemen van sessie en tot het aanvaarden hunner Functien mogen worden geadmitteerd, gehouden zyn te doceeren, in de ordinaris Vergaderinge van Walcheren, ter praesentie van eenige uit de Vier en twintigen daar over te roepen, ieder, *Dat ten minsten zoo vele Gemeten schotbaar Land binnen Walcheren, in eigendom bezitten*, als by het nader Verdrag voor hun ieder in het byzonder is bepaald.

Dat van dien eigendom gehouden zyn te doen blyken, niet alleen by Extract uit de Boeken der Water-Klerken, of by Quitantie van de betaalde Grond-lasten, maar bovendien, zoo die Gemeten by hun aangeërft zyn, by Extract uit de Acte van Scheidinge, Testament, of ander bewys in Regten voldoende, en ingeval dezelve door hun by koop verkregen zyn, by wettelyken Overdragts-Brief, van het Geregt der Plaatse waar onder dezelve schotbare Landen gelegen zyn, of ander wettelyk Transport, *in dorso* van het welk, de voldoening van den 40 Penning, na gewoonte, moet wezen aangeteekend.

Dat in beide gevallen by schriftelyke Verklaringe van het zelfde Geregt, ter zelfder tyd zal moeten worden gedoceerd, dat den eigendom dier schotbare Landen vry en onbelast, en met geene Schepen Schuldbrieven, Erfpagt, of andere op het Goed gevestigde lasten, zoo verre het voorzeide Geregt ontdekken kan, bezwaard is.

Dat op gelyke wyze, ieder der Vier en twintig Commissarissen by zyne aanstellinge, en voor het aanvaarden zyner Functie, zal moeten doen blyken in de Vergaderinge van de Vier en twintige voornoemd, dat ten minsten vyf en twintig Gemeten schotbaar Land in Walcheren, vry en onbezwaard in eigendom en op zyn naam bezit.

Dat van de Stukken, waar mede zulks invoegen voorsz. zal wezen geverifieerd, met dag en Jaar, mitsgaders van de legginge dier Gemet-getallen, precise aanteekeninge zal moeten werden gedaan.

Dat in gevalle iemand uit de vorengenoemde Persoonen, na zyne aanstellinge en geduurende zyne Functie mogte goedvinden, zoodanige schotbaar Gemet-getallen, waar mede hy zig invoegen voorsz. heeft gequalificeerd, te aliëneeren, te verpanden of te belasten geheel of gedeeltelyk, zonder in derzelver plaats zynen vollen en onbezwaarden eigendom *aán* en possessie *van* een even gelyk getal andere schotbare Gemeten in Walcheren, op nieuws invoegen voorz. te bewijzen, de Bedieninge van zoodanig een *eo ipso*, zal worden gehouden voor vacant.

Dat de Leden en Ministers by de ordinaris Vergaderinge van Walcheren thans in Functie, de actuëele Vier en twintig Commissarissen en de tegenwoordige Dykgraven en Gezworens in de vier Wateringen, alle gehouden zullen zyn, tot wegnemingen van alle bedenkelykheid, zig ieder voor zyn hoofd alzoo op nieuws te qualificeeren, binnen een Jaar na de dagteekeninge van Uwer Edele Mogende hier op te nemen Resolutie, in diervoegen en op poene als hier voren is gezegd.

En ten einde Uwe Edele Mogende de noodige gerustheid hebben mogen, dat hier van by vervolg niet zal werden geluxeerd, dat Jaarlyks op den dag der Rekeninge van de Dykagie van Walcheren, door de Leden en Ministers der Directie, en door alle de Dykgraven en Gezworens, dan in Functie, in een Boek expres daar toe te houden, ter presentie van de Vier en twintigen, zal moeten onderteekend worden eene Verklaringe op den Eed in den aanvang van hunne respective Bedieningen gedaan, houdende *dat in vollen en onbezwaarden eigendom*, als dan *bezitten*, *en sedert het doen der jongste Rekeninge*, *onafgebroken alzoo bezeten hebben*, *zoo vele Gemeten schotbaar Land*, *als by het nader Verdrag*, *aan ieder hunner is voorgeschreven*, en door alle de vier en twintig Commissarissen onder presentatie van Eede, dat in gelyker voegen, geduurende dien geheelen tyd onafgebroken, bezeten hebben en nog bezitten, *ten minsten vyf en twintig Gemeten schotbaar Land.*

Dat, betreffende de Verteringen, Schuit- en Wagen-vragten, de Ondergeteekende niet konnen betwisten, dat het brengen derzelve tot laste van de Dykagie, by de Articulen van het nader Verdrag, door de Landzaten geallegueerd, volstrektelyk en zonder exceptie verboden is.

Dat niet te min de Directie van Walcheren, eenstemmig met de Vier en twintigen uit de *geheele* afschaffinge derzelve, inconveniënten vreezende, en de tyden sedert het aangaan en confirmeeren van het nader Verdrag, in der daad merkelyk kostbaarder geworden zynde, de Ondergeteekende, zoo Uwe Edele Mogende niet raadsaam vinden, de ten dezen gereclameerde Articulen in vigeur te herstellen, als dan best agten, dat voorschreve Verteringen, Schuit- en Wagenvragten op zoodanigen vast bepaalde somme Jaarlyks werden gemodereerd, dat alle gegronde redenen van klagten deswegens benomen worden.

Dat hier mede overgaande tot het bevouden te kort op

de Kas van Walcheren, door het faillissement van den gewezen Kassier MAARTENS, aan welks restitutie nog ontbreekt eene somma van £ 9588 : 3 : 0 die op auctorisatie Uwer Edele Mogende van den 28 December 1772 en 26 April 1773 by provisie en onder zeker restrictien, op Intrest zyn geligt, de Ondergeteekende door die van de Directie van Walcheren, en door de Vier en twintigen kennis hebben bekomen, dat de questie, *of en hoe verre de voornoemde Directie, in de refusie van het geheele te kort gehouden is*, na voorgaande auctorisatie, op den 20 December 1773 by de Vier en twintigen van UEdele Mogende verkregen, by onderling Compromis, waar van de Acte tusschen hun en de meergemelde Directie, voor den Notaris P. M. DE LICHTE en Getuigen op den 25 Februari 1774 binnen Middelburg is gepasseerd, directelyk en ter eerster instantie is gebragt voor den Hoogen Rade in Holland, en op daar toe gedaan verzoek van Parthyen Litiganten, door den gemelden Hoogen Rade bereids om te decideeren is aangenomen.

Dat derhalven, wyl na de wetten van dit Land, aan niemand zyne defensie in Regten kan benomen worden, en wyl niet te min by de Landzaten, met zeer veel reden word geurgeerd, dat de bovengemelde nog ontbrekende somme, aan de restitutie van dat te kort, zonder uitstel, immers zoo dra mogelyk, aan de Kas van Walcheren moge worden goedgedaan [1]), de Ondergeteekende ter bereikinge van dat oogmerk, als nog geen ander gepast middel is voorgekomen, dan dat UEdele Mogende, Parthyen Litiganten, zynde dezen de Gedeputeerden uit de Staaten en Gecommitteerden uit de Breede-Geërfden des Eilands Walcheren ter eenre, en de 24 Commissarissen representeerende alle de

1) Staten-Notulen 28 December 1771, 6 Febr. 1772, 18 Mei 1772. 29 Juny 1772. Verg. Requeste der 24 Commissarissen repraesenterende alle de Gelanden des Eilands van Walcheren (23 Dec. 1771) om tegen de Staten en Gecommitteerden uit de Breede Geërfdens, te mogen procederen.

Gelanden van Walcheren ter andere zyde, serieuselyk geliefden aan te schryven en te gelasten, om de decisie van de voorschreve questie ten principalen, met allen ernst en spoed, en met afsnydinge van alle dilayen, ingevolge het aangegaan Compromis, voor den Hoogen Rade voort te zetten en te poursuiveeren, tot het uiterlyk gewysde toe.

Dat ten zelfden einde den Hoogen Raad by Missive door U Edele Mogende wierde aangeschreven en verzogt, allen mogelyken spoed en acceleratie aan opgemelde Procedures te willen toebrengen, alzoo het Gemeene Land daar aan hooglyk gelegen legd, dat zonder langer uitstel een afeinde van deze zaak gemaakt worde.

En dat laatstelyk Uwe Edele Mogende geliefden te ordonneeren, de reeds begonne en tot nog toe traineerende Procedures van de Directie van Walcheren, contra Mr. JAN WILLEM PARKER, gewezen Griffier van Walcheren 1), wegens gesustineerde Borgtogte voor den gefailleerden Kassier MAARTENS, voor den Geregte van Middelburg litispendent, *pro hac vice* aldaar ongedecideerd te laten, en in dien staat waar in dezelve zig thans bevinden, directelyk en ter eerster instantie, hoe eerder zoo beter, te brengen ter cognitie en finale decisie van den zelfden Hoogen Rade, die in dat geval daar toe, onder recommandatie als voren, by U Edele Mogende expresselyk zoude behooren te worden gedelegeerd.

Dat de Ondergeteekende dit laatst verhandelde Poinct considereeren, als van het uiterste aanbelang voor de ruste van het Land, en voor het respect der Regeringe, en als dat stuk waarvan het tot nog toe onafgedaan blyven, buiten allen twyffel de meeste en eerste alteratie en ongenoegen in de gemoederen der Landzaten verwekt heeft, en dat derhalven niet voor by konnen, het zelve speciaal aan

1) Staten-Notulen 8 Febr. 1770 fol. 91 volgg.

de ernstige deliberatien en onverwylde dispositie van Uwe Edele Mogende aan te bevelen by deze.

Dat, belangende het doen van de Jaarlykse Dykagie Rekeninge, in het openbaar op den 15 December van ieder Jaar, de Ondergeteekende al mede mocten erkennen, dat zulks by het door de Landzaten gereclameerde 26 Articul der Ordonnantie van Koning PHILIPS, duidelyk alzoo is vastgesteld.

Dat ook door de Directie van Walcheren berigt zyn, dat nog huiden ten dage de voorsz. Jaarlykse Rekeninge word gedaan, *na behoorlyke uitzettinge van Billetten, met open deuren, ten aanhoore van ieder die het belieft te komen hooren.*[1])

Maar dat die zelfde Directie eenstemmig in dezen met de Vier en twintigen infaisabel oordeelden, om die Rekeninge op den bepaalden 15 December over het dan nog loopende Jaar te doen.

Dat volgens hun Berigt, daarom al vroeg na het emaneeren der Ordonnantie in Anno 1559, gelyk uit de oude Rekeningen zeiden te blyken, dien dag in ongebruik is geraakt, en van tyd tot tyd de Rekeninge dermate opgeschoven, dat ditmaal over Anno 1774 stond te geschieden op den 9 October eerstkomende, en somwylen wel twee Maanden later was gedaan.

En dat mitsdien de Ondergeteekende niet genoegsaam verzekerd, van het geen ten dezen bepaaldelyk met vrugt zoude konnen worden vastgesteld, best oordeelen dat de Directie van Walcheren, wierde aangeschreven, om zorge te dragen dat de Rekeninge Jaarlyks *op* immers zoo kort *na* den dag by de Ordonnantie van Koning PHILIPS den Tweeden

1) Verg. de missive van de Heeren der Provinciale Rekenkamer en Bylagen, van A tot F inclusive, rakende de forme der copie-Rekeningen van, en toestand der zaken in de Dykagie van Walcheren. (State-Notulen 3 Juny 1771) fol. 1 - 62.

vastgesteld, gedaan worde, als met de goede orde van Financie, en met het belang der gemeene Ingelanden bestaanbaar is, en voorts in alles op den voet en in conformiteit van het geen by de voorz. Ordonnantie en het nader Verdrag is bepaald.

Dat de Ondergeteekende speciaal ook hunne gedagten hebbende laten gaan over het by provisie onvervuld laten van de Opper-Commis Plaats door overlyden van JAN DINGMANS vaceerende, waarop de agt voor hun gehoorde Landzaten tot het einde toe onveranderlyk zyn blyven insteeren, en daarop ingenomen hebbende de Consideratien van Gedeputeerden uit de Directie van Walcheren en uit de Vieren twintigen, niet van zig verkrygen konnen, om iets beslissends aan Uwe Edele Mogende voor te dragen omtrent een zaak als deze, welke niet *in abstracto*, maar met reflexie op de tydelyke situatie der Dykagie, op de mindere of meerdere veelvuldigheid en importantie van Werken, op de min of meerdere kundigheid en vigilantie der vier ordinaris Commisen en op de merites van de voorwerpen die zig tot de Opper-Commis Plaats opdoen, kan en moet beoordeeld worden.

Maar dat de ondergeteekende van advis zyn, dat behoord gelaten te worden aan de Directie van Walcheren, om met overleg en goedvinden van Vier en twintigen, daar in te doen en te handelen, zoo als na overweginge van al het vorenstaande en van het gene verder ter materie dienen kan, ten besten van het Eiland zullen geraden vinden.

Dat de ondergeteekende hier mede de bezwaren in de Memorie der agt Landzaten vervat voor afgehandeld houdende, alleen nog remarqueeren moeten, dat onder de daar in begrepen en alhier met stilzwygen gepasseerde Poincten voorbedagtelyk gerangeerd hebben, de verzogte afschaffinge der eene schelling per Gemet verhooginge van Walcherens Dykgeschot, omdat ten vollen overtuigd zyn, dat die by

het Eiland niet kan worden gemist, om dat geen uitvoerlyke middelen, tot remplaceeringe van dezelve hebben konnen worden aan de hand gegeven, en om dat de acht Landzaten, wel verre van onwilligheid te betoonen, tot het opbrengen van noodige en draaglyke Lasten onder de gematigde Regeringe van U Edele Mogende, integendeel zig en hunne Gequalificeerden, voor ons meer dan eens hebben bereid verklaard, en tot het opbrengen van deze eene schelling, en zelfs van zoodanige redelyke verhooginge, als de omstandigheden van het Eiland, verder zouden noodzakelyk maken, indien maar de gerustheid mogen hebben, dat de opgebragte Penningen met behoorlyke zuinigheid en trouw tot behoud en verzekeringe van het Eiland werden besteed, en indien maar de Wetten tot bestier en goede administratie van dit Eiland voortyds gegeven, steeds gehandhaaft, agtervolgt en aan de Landzaten verzekerd mogen zien, al het welk van de Vaderlyke voorzorg van Uwe Edele Mogende, onder medewerkinge der Directie van Walcheren en van de Representanten der Ingelanden, de vier en twintig Commissarissen, zoo de Ondergeteekende vertrouwen, ontwyffelbaar te wagten hebben.

Dat de Ondergeteekende vervolgens toegetreden zynde tot de uitvoeringe van het tweede Lid hunner Commissie, te weten de Inspectie van den rand van de Dykagie van Walcheren, zig op Woensdag den twintigsten September hebben begeven naar Westcappel, en aldaar met den Inspecteur VAN FRAASSEN en den Commis DINGMANS, hebben bezigtigd, eerst den Dyk en voorleggende Werken Zuydwaards op tot aan den Duyne, en vervolgens Noordwaards op langs den Duyne tot Domburg toe: Des Donderdags den een en twintigsten September na Dyxhoeke en van daar met den Commis van de West-Wateringe en den gemelden Inspecteur bezigtigd den Dyk en voorleggende Werken, Oostwaards op, tot aan de Woning van den Commis der Zuid-

Wateringe, die zy over den staat en kosten van zyne Wateringe mede hebben ondervraagd.

Des Vrydags den twee en twintigsten September na Domburg en van daar langs den Duyne en Strand den rand der Dykagie bezigtigd, met den meergenoemden Inspecteur, de Commisen der Vyf Ambagten en der Oost-Wateringe, tot aan den Bierdyk of het Ooster Nieuwland toe.

En op Saturdag den drie en twintigsten September het overgeschote deel der Zuid-Wateringe, van de Woninge van den Commis aldaar, tot het Fort Zeeburg toe.

Dat zig met opzigt tot alle detail van zaken, kortheidshalven in dezen refereerende tot het eerlang over te leggen schriftelyk Verbaal van deze Inspectie, gehouden door den Inspecteur VAN FRAASSEN, die zoodanige deelen der Dykagie, werwaards de Ondergeteekende zig niet in Persoon begeven hebben, op hunnen last afzonderlyk heeft geïnspecteerd, en dat in Verbaal zyne particuliere idées, over deze en gene Werken heeft ter nedergesteld, de Ondergeteekende zig vergenoegen zullen, met aan Uwe Edele Mogende te rapporteeren:

Dat by hun alle de Werken over het geheel genomen, in eenen goeden en weerbaren staat bevonden zyn, en dat geenerley zigtbaar verzuim of nonchalance in den onderhoud derzelver hebben konnen ontdekken.

Dat de verminderinge van Strand en Duynen benoorden Westcappel, ter plaatse daar de nieuwe Paalhoofden gelegd zyn, eenigzints begint tot staan te komen.

Dat die Paalhoofden welker getal nu tot zeven vermeerderd is, en waar van het laatste in het loopende Jaar gelegd is, even benoorden het zoogenaamde Oude Zeegat van Domburg, overal aan de Ondergeteekende zyn voorgekomen van een goed effect te zyn, en dat derhalven zoo lang geene andere evenveel vrugtdoende en minder kostbare Werken konnen worden uitgedagt, met het leggen

van nog twee à drie soortgelyke, ter plaatse en alwaar die geheel ontbreken, gelyk benoorden Domburg, en alwaar die te wyd van een staan, gelyk tusschen Poushoofd en de Vriendshoofd, zal dienen te worden gecontinueerd.

Dat de Zand-dyk ter voldoeninge aan het Rapport der Inspectie van den Jare 1762 gelegd, in den Duyne der Oost-Wateringe wel onderhouden, en van tyd tot tyd accresceerende, dog verscheide Duynen aldaar te weinig of niet bepoot gevonden hebben.

Dat laatstelyk daags voor den keer, die zy naar Westcappel gedaan hebben, door den Inspecteur VAN FRAASSEN, onder de Dykwerkers aldaar hebben doen verkondigen, dat de Ondergeteekende elk en een iegelyk uit hun, die eenige stof tot klagen dagten te hebben, den volgenden morgen zouden te sprake staan.

Dat dit egter alleen tot gevolg gehad heeft, dat vyf Arbeiders zig tot hun hebben vervoegd, zig beklagende meest over eenige praeferentie en inegaliteit, welke zy meenden in het vergunnen of weigeren van deze en gene Werken, somwylen plaats te hebben gehad; dog die zylieden tevens erkenden, dat door het publicq besteden aan de minst eysschende van diverse dier zelfde Werken, in dit loopende Jaar door de Directie van Walcheren, voor een groot gedeelte was weggenomen.

En dat de Ondergeteekende betrouwende, dat met de publicque aanbestedinge van alle Werken, die het lyden konnen, zal werden voortgegaan, derhalven onnoodig agten zig deswegens verder te elargeeren.

De Ondergeteekende zullen dit hun Rapport alhier besluiten, met te wenschen dat aan Uwer Edele Mogende gerespecteerde bevelen mogen bevonden worden te hebben genoeg gedaan, en dat het eerlang moge agtervolgd worden, met eene dispositie van Uwe Edele Mogende, strekkende ten beste dezes Eilands en tot bevorderinge van de rust en vrede

onder deszelfs goede Ingezetenen, zig inmiddels met allen eerbied onderschryvende,

Edele Mogende Heeren!

In Middelburg, den 28 September 1775.

Uwer Edele Mogende zeer Onderdanige en Gehoorzame Dienaren.

(Geteekend,) B. MOGGE POUS.
L. P. VAN DE SPIEGEL.
CASPER VAN CITTERS.
J. W. V. ROSEVELT.
G. J. BLANKERT.
CORNELIS VAN CITTERS.
A. I. HURGRONJE.

XLIV. *Concept van de Walchersche Boeren-Politie.* 1)

Dewyl de landlieden van Walcheren, in het gemeen of eenige hunner in het byzonder verdacht worden gehouden dat se wonderlyke gedachten zouden hebben, zoo van de Regering der Provincie in 't gemeen, als van het Eiland in 't byzonder, en dewyl men hen nageeft: Dat se zich zelven, in het gemeen, of dezen en genen in het byzonder voor Souvereinen, of Souverein zouden aanzien, en gehouden willen hebben, zoo vinden ze zich genoodzaakt, om een ieder, die in deze verkeerde idées mogt verseren, hiervan behoorlyk te disabuseren en hunne gedachten te zeggen, zoowel over de Regering in het gemeen, als over die van Walcheren in het byzonder.

De gezamenlyke landlieden van Walcheren staan in een algemeen begryp, dat wel de Souvereiniteit eigentlyk gesproken, alleen by het Volk is, en daarvan originaliter

1) Geheel eigenhandig van VAN DE SPIEGEL.

moet worden afgeleid; gelyk zy aannemen uit de beste Schryveren te bewyzen : maar dat deze Souvereiniteit om zeer gewigtige redenen by alle Volken onder zekere, hetzy uitdrukkelyke hetzy stilzwygende voorwaarden is opgedragen aan eenen, of aan meer personen, naardat de Regeringsvormen democratische, aristocratische of monarchale zyn, gelyk de landlieden van Walcheren indien het van hen gerequireerd wordt, al mede aannemen, uit de allerbeste Auteuren te demonstreren.

De landlieden van Walcheren geloven derhalve niet dat een Souverein hetzy in eene eenhoofdige, hetzy in eene veelhoofdige Regering gesteld, doen kan of mag wat hy wil, want dat vermogen is nooit, hetzy uitdrukkelyk hetzy stilzwygende aan eenige Regering opgedragen; maar zy verseren in eene idee: Dat een Souverein gehouden is, de fundamentele wetten des Lands, als zynde *pacta conventa* na te komen, zonder eenige indracht te mogen maken op of in de, by de wetten vergunde voorregten, vryheden en privilegien; als zynde geworden eigendommelyke bezittingen der Ingezetenen.

De landlieden van Walcheren kunnen hieraan niet twyfelen, indien zy bedenken: Dat alle de Regenten en dus ook de respective Souvereinen by hun intrede in de Regering met solemnelen eede beloven, de vryheden en voorregten der Ingezetenen, door wetten bepaald en geregeld, te zullen handhaven en maintineren. Want alle deze wetten en eeden, zouden niet alleen noodeloos zyn; maar ook nog veel sterker naam verdienen, en zelfs moeten dragen, indien een Souverein kon of mogt doen, wat hy wilde, zonder aan eenige wetten, onderlinge Volk-verbonden, bezworene privilegien, en diergelyke obligatien gehouden te zyn.

Hoe andere menschen, hetzy uit onkunde, hetzy uit toegevendheid, hetzy uit andere verkeerde inzichten, op dit stuk gewoon zyn te denken, onderzoeken de Walchersche

landlieden niet, maar zy weten: Dat dit verkeerd systema, thans by alle geciviliseerde Natien van Europa, wordt afgekeurd, en dat niet alleen alle Souvereinen van de geheele Republiek, in het gemeen, maar ook de Souvereinen van deze Provincie in het byzonder, een volslagen haat tegen, en gezetten afkeer hebben van alles wat men in het stuk van Regering met eenige mogelykheid willekeurig zoude kunnen noemen, of met andere gehaatte en daaraan grenzende namen bestempelen. —

Dit blykt niet alleen uit de eigenlyke constitutie, en uit de constitutionele, of fundamentele wetten van onze Republiek; maar het blykt ook uit de plegtige betuiging van alle de gezamentlyke Souvereinen der zeven geunieerde Provincien, by eene allerplegtigste gelegenheid, nog maar zeer onlangs, in het openbaar voor de oogen van geheel Nederland gedaan, te weten in de nadrukkelyke uitschryving van den gewonen Biddags-Brief, die in het begin van het jongst afgeloopen jaar 1777 by H. H. M. de Heeren Staten-Generaal is gearresteerd, en vervolgens op den daartoe bestemden tyd, in de byzondere Provincien gepubliceerd.

Want daarin spreken de gezamentlyke Souvereinen na den Almagtige over zyne veelvuldige en aanhoudende goedertierenheid te hebben gedankt, onder anderen op deze nadrukkelyke wyze. „*Hy*, te weten de almagtige God, *heeft ons by het genot van alle de voordeelen die de overvloed, de vrede, de burgerlyke en Godsdienstige vryheid aan een Volk levende onder de magt van billyke wetten, aan welker gezag zoowel de Regering als die geregeerd worden onderworpen zyn, kunnen toebrengen, tot hiertoe bewaard Deze zyn de eigen woorden, en ware gedachten van alle de Souvereinen der Republiek, zonder dat er iets af of toegedaan is.*"

Dit enkel staaltje is naar het begrip van de Walchersche landlieden, overvloedig genoeg, om aan een ieder te doen

zien, dat zy geen verkeerde ideeën hebben van den Souverein of van de Souvereiniteit der Regering van deze Provincie, gelyk men hen naar alle gedachten, uit loutere onkunde of andere, noch meer verkeerde grondbeginselen heeft aangewreven; maar dat zy, met relatie op dit stuk, zeer juiste denkbeelden hebben, en volkomen instemmen met alle de Souvereinen van de zeven geunieerde Provincien. Men kan derhalve de Walchersche landlieden in dezen opzigte niet condemneren, zonder de gezamentlyke Souvereinen tevens te condemneren.

En gelyk de Walchersche landlieden niet schromen om hunne gedachten te zeggen over de Regering in het gemeen, zoo maken zy ook geen zwarigheid om zich te expliceren over de Regering van dit Eiland in het byzonder, terwyl hunne gevoelens met relatie op dit stuk, kortelyk hierop uitloopen: dat de Staten en Breede Geërfden, de Ordonnantie van Walcheren, benevens het nader Accoord en derzelver Ampliatie, niet alleen als een fundamentele Wet moeten nakomen zonder daarvan te mogen afwyken, maar dat de 24 Commissarissen ook gehouden zyn om hen hiertoe te verpligten.

Dit blykt zoo klaar uit de Ordonnantie en uit het nader Accoord, alsmede uit derzelver ampliatie, dat het naar de opinie der Walchersche landlieden, geen bewys van noode heeft; want er wordt in alle de afzonderlyke stukken, welke door de Staten en Breede Geërfden in concurrentie van de 24 Commissarissen zyn opgesteld, en als zoodanige, door de autoriteit van den Souverein nader bekrachtigd, wel expresselyk gezegd dat deze Ordonnantie met het nader Accoord en derzelver ampliatie, een onverbrekelyke wet zal zyn, zonder dat er eenige inbreuk, hoe ook genaamd, in dezelve zal mogen worden gemaakt.

Deze wet is derhalve een Regulatief zoo wel voor de Staten en Breede Geërfden, als voor de 24 Commissarissen, en

tevens voor de gezamentlyke gelanden. En het is een wet, die geintroduceerd is ter gelegenheid, dat de gelanden van dit Eiland zeer bezwaard of gegriefd werden, gelyk te zien is uit de introductie der Ordonnantie. Ter wegneming nu van deze bezwaren, is deze ordonnantie gemaakt, gelyk blykbaar is uit derzelver inhoud en teneur. Het spreekt derhalve van zelve, dat deze wet moet worden aangemerkt als een voorregt of Privilegie, waarvan men de Ingezetenen die er veel belang by hebben, moet laten profiteren.

Gelyk nu deze wet als een regulatief van het gedrag der respective geinteresseerden beschouwd, inviollabel is, zoo is zy ook, aangemerkt zynde als een voorregt der gezamentlyke gelanden, ten eenemaal onschenbaar; zoodat niemand wie hy ook zy, hen hiervan tegen hunnen wil of dank, ontzetten kan. Dit is door Hoog Gezag aan een ieder verboden, en de 24 Commissarissen, als representerende de gezamentlyke gelanden, moeten hiervoor vigileren; en hierom meenen de Walchersche landlieden dat ze vryelyk mogen zeggen dat de 24 Commissarissen uit hun naam, alle verandering in die wet hoe ook genaamd moeten verhinderen.

En het zyn de landlieden van Walcheren niet alleen die (op) deze wyze denken; maar mannen van verstand en doorzicht, denken ook op diezelfde maniere; en kunnen niet nalaten na een ryp overleg van zaken, te erkennen:

De Ordonnantie van Koning PHILIPS 1), *en het nader Verdrag of Accoord door de Heeren Staten der Provincie geconfirmeerd, eigentlyk de kracht van wet hebbende regulativen zyn, naar welke de dykagie van Walcheren nog heden moet worden bestierd, en in welke geen verandering,*

---

1) Het beroep op die Ordonnantie van 1559 en op het nader Verdrag of accoord van 1656 zie men hiervoren (bl. 409) in het Rapport van 28 September 1775.

buiten bewilliging van partyen, en toestemming der Staten mag worden geadmitteerd; want dit is zeer nadrukkelyk.

In deze zelfde begrippen nu staan ook juist de gezamentlyke landlieden van Walcheren, en meenen, dat er buiten de onderlinge toestemming der Heeren Staten van Zeeland, en bewilliging der wederzydsche partyen, geen de minste verandering mag worden gemaakt in deze wet, omdat ze een Grondwet is, die het gedrag der Staten en Breede Geërfden, gelyk ook dat van de 24 Commissarissen en tevens der gezamentlyke gelanden, niet alleen regelt en bepaalt, maar ook de vryheden en voorregten der Ingezetenen, waaromtrent zy met geen mogelykheid, onverschillig kunnen of mogen zyn, in veiligheid stelt.

Het zal er nu maar alleen op aankomen, of de veranderingen welke men, naar hetgene de landlieden hebben gehoord, in deze onverbrekelyke Grondwet zoekt te maken, met wederzydsche bewilliging der partyen geschieden; want in zulken geval kan er met toestemming van de Heeren Staten der Provincie, in deze wet, eenige verandering worden gemaakt; maar dit mag, zonder deze bewilliging niet geschieden, en behoort nog veel minder, in weerwil van deze bewilliging, te worden ondernomen. Dit laatste is iets, dat van zelven spreekt, en zal in thesi, van niemand dergenen die naar een ongeoorloofde verandering haken, staande worden gehouden.

Maar van deze onderlinge bewilliging hebben de landlieden geen de minste kennis. Dat is er zoo ver van daan dat ze van het tegendeel ten volle overreed zyn. Want *wie* zyn hier de wederzydsche partyen, wier bewilliging er wordt vereischt, om de boven geciteerde Grondwet, met toestemming van myn Heeren de Staten te veranderen? Geen andere, dan de Staten en Breede Geërfden, ter eene, en de gezamentlyke Gelanden, of de hen representerende 24 Commissarissen, ter andere zyde. Deze zyn de weder-

zydsche partyen, of de landlieden begrypen niet, wie hier partyen worden genoemd. [1])

Deze gezamentlyke landlieden willen zeer wel gelooven, dat er mogelyk verscheidene onder de Staten, en Breede Geërfden worden gevonden, die wel tot verandering zullen inclineren, want dit is hun meermalen te voren gekomen; maâr het is zeker, dat de gezamentlyke gelanden daar *niet* toe inclineren, en ook nimmer, zonder dringende redenen, inclineren zullen. De wet is in de oogen der landlieden zoo goed en heilzaam, dat zy die adproberen met hun geheel harte, en tegen alle verandering protesteren: *de menage* [2]) by de wet bevolen, is nu zoo noodzakelyk als ze ooit kan wezen.

Dewyl er nu tot de verandering van deze meermalen geciteerde Grondwet, een onderlinge bewilliging der wederzydsche partyen wordt gerequireerd, zoo spreekt het van zelven, dat er in deze Ordonnantie benevens het nader Accoord, en derzelver ampliatie, in het tegenwoordig geval, geen de minste verandering kan, of mag worden gemaakt, omdat de eene party, die by deze wet geinteresseerd is en haar aanmerkt zoowel als een waarborg van hare voorregten, als een regulatief van haar gedrag, daarin geen verandering, gelyk reeds boven genoteerd is, kan tolereren.

Dit laatste is er zoo ver van daan, dat de gezamentlyke landlieden van Walcheren als een eenig man protesteren tegen alle verandering hoegenaamd. Ook verklaren zy dat zy de vryheid aan zich reserveren, om zulke maatregels te nemen, als zy oordeelen zullen noodig te zyn, ter bewaring

---

1) Verg. hierbij in de Staten-Notulen van 20 December 1778 fol. 681 volgg. de concept-Acte van Compromis tusschen die partijen, in zake MAARTENS.

2) Klagten over verteringen, schuit- of wagenvrachten, over het te kort van *f* 80,000 ten gevolge van het faillissement van den kassier J. W. MAARTENS, en andere grieven, vindt men in het straks gemeld *Rapport*.

van hunne voorregten, — indien er tegen verwachting zonder hun weten en tegen hunnen wil, eenige verandering in deze wet gemaakt mogt worden. Want van dit Recht, dat hun van God en de Natuur gegeven is, en door den Souverein des Lands bevestigd, kunnen de gezamentlyke landlieden niet renuntieren.

En de gezamentlyke landlieden, na alles wel rypelyk overwogen te hebben, kunnen niet zien, dat er tegen deze hunne positiven iets te zeggen valt, of kan worden ingebragt; want het helpt niet te excipieren: dat de 24 Commissarissen als representerende de gezamentlyke gelanden, in de verandering der wet kunnen bewilligen, in hoedanigen geval deze wet met de toestemming van de Heeren Staten kan worden veranderd. Dit zal misschien door dezen of genen, die weinig reële kundigheid bezitten, worden gesustineerd, maar verdient in waarheid byna geen wederlegginge.

De bloote benoeming van Representanten der Gelanden, waarmede de 24 Commissarissen benoemd worden, refuteert dit voorwendsel in terminis. Want, wat is een Representant? en wat wil de Natie, van iemand te representeren, toch aanduiden? het beteekent naar het eenvoudig begryp der Walchersche landlieden, niets anders dan iemand te vertoonen, zynen persoon te verbeelden en datgeen te doen, hetwelk hy zelf zoude doen, indien hy tegenwoordig was, of konde zyn. Dat is zoo zeker, dat de 24 Commissarissen het niet zullen kunnen ontkennen, zonder de waarheid te kort te doen.

In deze suppositie nu houden de gezamentlyke landlieden van Walcheren staande, dat de 24 Commissarissen, als representerende gelanden dezes Eilands, geen de minste vryheid hebben om iets te doen, dat volstrekt tegen den zin en wil der gelanden aanloopt. Twyfelen de 24 Commissarissen hier aan, of willen zy zich van de toestemming

der gelanden voorzien, zy behoeven maar te werk te gaan naar den inhoud van de wet, en de gelanden te convoceren; want hiermede worden alle differenten weggenomen. Hierop beroepen de landlieden zich als zynde conform de wet.

En de landlieden van Walcheren moeten betuigen, dat ze niet kunnen zien, dat er het geringste onderscheid is tusschen hen die vrygeborene menschen, ja vrygevochten Nederlanders zyn, en tusschen eigentlyk gezegde *slaven*, indien hunne Representanten of Volmagten, in weerwil van de wet en tegen hunnen wil, een mogen verkorten in hunne voorregten; want, staat dit vry in één geval, het staat even vry in meer gevallen, en het staat zoo vry in alle gevallen, als in één. Dezelfde wet, die alle gevallen verbiedt, verbiedt ook één geval, en die een overtreedt, overtreedt de geheele wet.

Deze uitdrukking van eigentlyk gezegde slaven, [1]) moet in geen hatelyk licht worden beschouwd, even alsof de gezamenlyke landlieden daarmede willen te kennen geven, dat zy in alle opzigten, als slaven zouden worden behandeld; want dit zoude aanloopen tegen hun oogmerk, en meening. Dit hatelyk woord wordt alleen van hen hier gebezigd, om het oneigene en verkeerde, dat er in de hypothese welke zy bestryden opgesloten ligt, ten toon te stellen. Verder moet de zin van dit woord, en wel met relatie op het tegenwoordig geval, niet worden geëxtendeerd.

Maar met dit alles, is het aan hen niet genoeg dat ze niet worden gehandeld als slaven; want zy meenen recht te hebben om te requireren, dat men hen zelfs zoo niet moet kunnen behandelen. Dit voorregt zyn ze verschuldigd aan God, en aan de wetten des Lands, maar niet aan de

---

1) Verg. omstreeks hetzelfde tijdstip, dezelfde uitdrukking bij CAPELLEN TOT DEN POL, met opzigt tot de landlieden in Twente, gebruikt voor de Drosten-diensten.

gunste of vergunning van eenige menschen. Deze denkbeelden en sentimenten, aan vrygeboren menschen passende hopen de gezamentlyke gelanden dat hen niet kwalyk zullen worden genomen, en zy twyfelen zelfs niet of alle weldenkenden die alles onpartydig beschouwen, zullen deze gevoelens adproberen.

Het gedetailleerde is genoeg om ten klaarste te doen zien, op welke wyze de Walchersche landlieden, op het stuk der Regering in het gemeen, en op dat van de Regering dezes Eiland, in het byzonder, denken. Dit is de wezentlyke en algemeene denkwyze van de gezamentlyke inwoners des Lands, gelyk zy aannemen des te zullen bewyzen, met onloochenbare preuven, en, op dezen grond, zyn zy volvaardig en gereed, om alle Goddelyke en menschelyke Ordonnantien onderdanig te zyn zonder zich, in het allerminste, of geringste, daartegen aan te kanten.

De landlieden van Walcheren, hoezeer ook binnen en zelfs buitenlands, door dezen en genen, zwart gemaakt, kunnen betuigen voor God en menschen: dat ze geen de minste muiterie, noch verhandering, [1]) in het hoofd hebben, maar alleen een stil en gerust leven, volgens de wetten van het Land, onder de vastgestelde Regering wenschen te mogen leiden; maar hunne voorregten en privilegien kunnen ze niet laten varen, al was het ook dat ze ongelukkig genoeg waren, gelyk doorgaans het lot is van menschen, die daarop gezet zyn, om met de allerhatelykste verwen te worden geschilderd.

De landlieden van Walcheren verklaren hier, en zyn gereed voor de oogen van de geheele waereld te verklaren, dat ze alle ware Patriotten zyn, dat is te zeggen: dat ze menschen zyn, die zich ernstig aan het welzyn van hun Vaderland laten gelegen liggen; die God zoeken te kennen

1) De Zeeuwsche tongval schijnt hier met opzet gekozen.

en te dienen; die de overleden eeren, en getrouw zyn; — die het Leeraarambt hoogachten; die waarheid en geschiktheid beminnen; die het algemeen welzyn gaarn helpen bevorderen, en die er op toeleggen, om zelve niet alleen ware Patriotten te zyn, maar ook alle hunne naasten, zooveel in hen is, tot goede Patriotten te maken.

Deze taal die misschien admiratie zoude verdienen, indien ze gehoord wierd uit den mond van eenen vryheidlievenden Americaanschen WASHINGTON of Engelschen RICHMOND, en Nederlandschen VAN DER CAPELLEN, behoort niet te worden gecondemneerd, omdat ze van de lippen der Walchersche landlieden vloeit, want de waarheid blyft waarheid, al wordt ze zelfs door den Vader der Leugenen gesproken. Deze zyn de gevoelens der Walchersche landlieden, welke zy standvastig zullen aankleven, èn voortplanten ter tyd toe, dat ze van derzelver onwaarheid worden overtuigd.

In Walcheren, 17 *February* 1778. 1)

---

1) In een brief van J. W. TE WATER (Vlissingen 5 October 1777) aan VAN DE SPIEGEL, leest men deze zinsnede, kennelijk de toenmalige geschillen betreffende: „De Historie der Staaten van Walcheren maakt hier veel geruchts. Toen de Deurwaarders voorleden Donderdag kwamen, bevonden zich de Heeren VAN DE PERRE en DE VRIEND alleen met twee boeren op de Vergaderkamer. Nu zwerven die deurwaarders door 't gansche eiland, om de overige Heeren op te zoeken. Een van hun heeft zich naar Gent gespoed. Het is waarlyk eene malle historie, en voor sommigen hoogst onaangenaam. Wat zit ge gerust op uwen Korenpolder! Geniet daar voorts, met alle de uwen, alle waare vergenoegdheid" enz.

XLV. Middelburg 10 December 1775.

WelEdel Gestrengen Heer 1)

Gisteren voor agt dagen hebben de Heer M. 2) en ik elkanderen eerst konnen te spreeken komen. Het bewuste Advys over W(alcheren) was daar van het onderwerp; en het slot dat wy beide Ons versekert hielden, niemant beter daar van iets goeds kon maken, dan UEd Gestr., en dat sulks aan UEd.Gestr. uyt beider naam moest worden geschreeven met een versoek ter materie dienende, hetgeen op my nam. My egter herinnerende de laatstgehoude conversatie met UEd.Gestr. heb ik van my niet konnen verkrygen geenerleye devoir te toonen.

Hetgeen ik heb samen geflanst gaat hier nevens, of het UEd.G. eenig gemak kon toebrengen. Ik kan opregt betuigen het Concept my selve niet geheel voldoet; maar ik weet er niet anders van te maken. Ik hoop en versoek, dat die welbesnede Goesse penne 3), die Ons meer *korte* en *saakelyke* stukken besorgt heeft, dese twee hoofdrequisiten, welke ik voel onder andere hier aan te ontbreeken, aan hetselve procureeren sal, of het geheele kraam in eene betere vorm vergieten. Aan het Rapport van FRASEN heb ik niet durven roeren, om dat vaststel, dat Gecomm. van W(alcheren) daar over sullen worden gehoort, het geen over de poincten in dit stuk vervat niet dienstig is. Egter sal ook dat poinct spoedig moeten worden by de

1) Aan VAN DE SPIEGEL. (Oorspronkelijk).

2) Welligt P. J. MACARÉ. (Verg. bl. 398).

3) Te weten van VAN DE SPIEGEL zelf.

hand genomen, want M. sal, soo ik hoor, het geheele werk van de Polders aan dat van W(alcheren) accrocheeren.

De periode over het in dienst syn van 's lands inspecteuren by particuliere Dykagien behoort thuys aan de O. Kerk. Men heeft daar lang het incompatibele gedreven, en ik begryp nog niet, waarom? Voor eerst is het, mynes oordeels, nadeelig, om redenen in het Concept te vinden, en behalven dat houde ik my versekert, als het wel in train is, en men de Inspecteurs daar na sal gesalariseert hebben, dat, eer tien jaren ten eynde syn, men al wederom dispenseeren sal.

Dhr. M. weet niets van dit opstel, niet uyt diffidentie, maar om dat ik voor alles het aan UEd.G. hersieninge onderwerpen wilde.

Kan het niet dienen, blyve het nu geheel tusschen UEd.G. en my, en in het tegengestelde geval versoek ik, dat de hand, waarmede het geschreven is, niet verder dan by UEd.G. of voren gemelden Heer kome. Ze sou hier ras bekend syn, en aanleyding geeven tot meerdere ontdekkinge dan raadsaam is. Daar is by de Rekenkamer inspectie gedecerneert aan Waarden, en in Noord-Bevelandt. Ik heb tot beide, onder andere, Boeren voorgeslagen. Hy zal daarvan Resolutie krygen, en syn rapport is voor hem eene goede gelegendheid, om syn dienst verder aan te bieden, en voor my, om dat aanbod te appuieeren, waar van ik gebruyk sal maken.

Hier mede breek ik desen Epistel af, en UEd.Gestr. van myne opregtste hoogagtinge versekerende teekene ik my

WelEdel Gestrenge Heer!

UEd.Gestr. ootmoedigen dienaar
A. J. Hurgronje.

XLVI. *Waarom in de Keure van Zeeland C. 3 § 34 de ambachtsheer* DE GRONDENAAR *genoemd wordt* 1).

In het aangehaalde artikel van de keure wordt gesproken van de heervaerten, welke de edelen en ambachtsheeren aan den grave verschuldigd waren, en gezegd: *Sullen dienen in deser vormen, te weten op elck hondert gemeten ambachts met éénen man, daer af die grondenaer van die hondert gemeten betalen sal de souldie etc.* Het lydt geenen twyfel, of die *grondenaar* is de ambachtsheer; maar de vraag is, waarom hy dus genoemd wordt? ik antwoorde: om dat hy de grondeigendom heeft van alle de landen in zyn ambacht, of om my klaarder uit te drukken, om dat er een tweederlei eigendom van landeryen in Zeeland plaats heeft, waar van de eerste is de *feudale*, *leenroerige* of *grondeigendom*, welken een leenman uit krachte van zyn verly op alle de anderyen in zyn ambacht heeft, en de tweede de *allodiale* of *vrye eigendom*, welke alleen bestaat in den eigendom der oppervlakte of baatgevend gedeelte der landeryen, die aan alle eigenaars van landeryen, geen ambachtsheeren zynde, toekomt.

Deze gedachte komt in den eersten opslag vreemd voor, en ik vreeze, dat ik moeite zal hebben om een eigenaar van landeryen te overtuigen, dat zyn recht niet verder gaat, dan tot de oppervlakte, of het baatgevend genot, en dus in der daad niet anders is dan een *jus superficiarium*, een recht op eens anders grond; niets is egter zekerder, en het komt my voor van dat belang te zyn, dat men zonder

1) "A° 1770." Eigenhandig opstel van VAN DE SPIEGEL.

deze onderscheiding de wezentlyke natuur der Zeeuwsche leenen niet recht verstaan kan.

Ik zal eerst aantoonen, dat er zoodanig een onderscheid in de oude en oorspronkelyke verlybrieven en uitgiften der Zeeuwsche ambachten werkelyk gevonden wordt, waar by ik ook de gevolgen die daar uit voortvloeien zal aanwyzen, en daar na zal ik de rede van dit onderscheid opgeven.

Om van het eerste stuk, namelyk dat er een tweederlei eigendom van landeryen in Zeeland plaats heeft, overtuigd te wezen, behoeft men slechts het oog te slaan op de oude verlybrieven, en men zal er niet alleen in ontdekken een gedurig en doorgaand onderscheid tussen *ambacht* en *erve*, maar men zal ook uit den zin genoeg kunnen opmaken, dat door het *ambacht* over al verstaan wordt de grond der landen zelve, in welke het wezen van het leen bestaat, en dat door *erve* beteekend wordt de oppervlakte van den grond, of eigentlyk het baatgevend gedeelte, waar uit de vruchten worden getrokken. Om maar eenige voorbeelden aan te halen uit een menigte die voor handen zyn, lette men slechts op den verkoop van het ambacht van Schakerloo aan grave FLORENS DEN III gedaan den 23 Maert 1229 by MIERIS *groot Chart. boek* 1 *D. p.* 204, daar verkocht wordt alles zoo binnen als buiten dyks in *ambacht* in tienden in *erve* ètc. een gifte van 100 gemeten ambachts aan grave FLORENS DEN V, van den 16 Maert 1285, *aldaar p.* 448, daar genoemd worden 100 gemeten *ambachts* met al dat goed, hofsteden, huizingen *erve*; een gifte van graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN van den 11 November 1319, *aldaar* 2 *Deel p.* 228, daar de graaf geeft al zyn rente, dat is baten of voordeelen, in het ambacht van Poortvliet 't zy in *erve*, 't zy in tienden, uitgezonderd het *ambacht*; en eindelyk een octrooy ter bedykinge van St. Maertensdyk van den 15 November 1369, *groot Ch. boek* 3 *Deel p.* 243 *hisal ons geven van* erve *ende van* ambachte *dat redelic*

is. Meerder zal ik hier niet aanhalen, zoo om rede dat de zaak in 't vervolg uit andere voorbeelden noch klaarder zal worden, als om dat ik vertrouwe, dat men uit deze genoeg kan afnemen, dat *ambacht* en *erve* twee verschillende zaken zyn, en dat het *ambacht* kan bestaan zonder dat de *erve* er by is.

Naar myn begrip dan bestaat het wezen van een ambachtsheerlykheid ten leene uitgegeven, in den grondeigendom van alle de landeryen in het ambacht gelegen, en de allodiale eigendom, welke byzondere persoonen aan die landeryen hebben, is niets anders dan een vervreemd, of gelyk men in het leenrecht spreekt, gedimembreerd, ambachtsgevolg, of gevolg van den grondeigendom.

In de meeste landen daar het leenrecht gebruikt wordt, is een ambachtsheerlykheid, een zekere jurisdictie, welke ten leen is uitgegeven, met eenige daar aan verknochte voordeelen en gevolgen, maar in Zeeland wordt de grond zelfs, ten leene uitgegeven met zyne gevolgen, waarom de gemetgetallen van het ambacht in 's graven boek of steenrolle worden opgeteikend, 't geen nergens anders, zoo veel ik weet, immers niet in onze Nederlanden geschiedt.

Uit krachte nu van deze uitgifte van den grond zelfs, moeten de leenmannen naar het getal van hunne gemeten by het verhef of de lossinge betalen, en niet tegenstaande het byna altoos gebeurt, dat een ambachtsheer verre het minste, ja somtyds geen voet lands in zyn ambacht bezit, waar van het baatgevend gebruik hem toekomt, blyft hy egter verplicht zyn leen te verheffen of te lossen, naar desselfs grootte, en voor den grondeigendom van alle de landen te betalen.

Ten tweeden, was deze grondeigendom ook de rede, waarom de beden en schot oudtyds door den ambachtsheer moesten opgebragt worden van alle de schotbare, en somtyds ook van de vrye gemeten, in zyn ambacht gelegen,

ofschoon hy ook geen voet erve in hetzelve bezat, terwyl hy het opgebrachte schot wederom moest eischen van de bezitters der erven; want de graafelykheid kende geen andere eigenaars der landen, dan die zy met dezelve verlydt hadt, namelyk den ambachtsheer.

Ten derden hebben wy een klaar bewys van dit grondrecht der ambachtsheeren in het artikel van de keure van Zeeland, waar over ik thans handele; want nadien daar gezegd wordt, dat idere honderd gemeten eenen man moest opleveren tot de heervaart, zoude iemand in het denkbeeld kunnen vallen, dat de allodiale bezitters der landeryen dien man moesten opleveren, maar daarom wordt duidelyk uitgedrukt, dat de *grondenaar* zulks doen moet, dat is de ambachtsheer, die het grondrecht heeft.

Dus zien wy, dat een ambachtsheer een grondrecht of grondeigendom heeft van alle de landeryen in zyn ambacht gelegen, en derhalven blyft er niets over voor een allodialen eigenaar der landeryen, dan een jus superficiarium, of een recht om den grond van het ambacht te betimmeren, te beplanten, te bezaaien of op eenige andere wyze tot zyn voordeel te gebruiken, en ik hope dat men met my zal instemmen, wanneer ik zal bewezen hebben, dat die allodiale eigendom vergaat, met het vergaan van de oppervlakte, waar uit de vruchten worden getrokken, en dit geschiedt waarlyk; by voorbeeld: wanneer de landen worden uitgegraven tot het maken van dyken of eenig ander gebruik, behoudt de vorige eigenaar geen het minste recht er op, maar de vissery in die uitgegrave putten komt den ambachtsheer toe, gelyk ook wanneer de landen door geweld van de zee inloopen, behoudt de eigenaar zyn recht niet langer dan een jaar en dag, om dat men rekent, dat in dien tyd de oppervlakte van het land 't geen hem toegekomen hadde, weggespoeld is; maar de ambachtsheer behoudt het ambacht met dezelve gemetgetallen op de steenrolle, hoe lange het ook met de zee

gemeen moge liggen, en wanneer het wederom dykbaar is, bedykt hy de landen tot zyn voordeel, zonder zich aan iemand der vorige eigenaars te bekreunen, waaromtrent door mannen van de graafelykheid van Zeeland den 20 Augustus 1564 is verklaard: *een generaal recht en costume in Zeeland te zyn, dat de aanwas, geinundeerde en bevloeide landen competeert den ambachtsheeren, zoo lange zy dezelve van hunne ambachtsheerlykheden verheffende zyn, en dat de graven noch iemand anders, al was het dat zy te voren grondheeren geweest waren, tot dezelve geinundeerde landen gerechtigd zyn, en dat hetzelve ook alzoo is geconstitueerd en gehouden voor recht in judicio contradictorio, en extra-in de geinundeerde landen van Zuidbeveland, Noordbeveland &c.*

Misschien zouw iemand meenen, dat de rede waarom verdronke landen aan de ambachtsheeren vervallen, daar in gelegen is, omdat men oordeelt dezelve door de eigenaars verlaten te zyn, of *pro derelictis* gehouden; maar deze rede kan in geenen deele doorgaan, dewyl verlaten goederen niet vervallen aan den ambachtsheer, maar aan de grafelykheid, gelyk zulke verdronke landen in Holland, daar het ambachtsrecht niet bestaat in den grondeigendom, ook in der daad aan de grafelykheid komen. Zoo als in 't breede getoond wordt by den heer DE GROOT *inl.* 2 *B.* 9 *deel*, en by BORT *van de domeinen van Holland* 5 *deel*, welk Hollandsrecht men onder den laatsten grave PHILIPS ook in Zeeland dacht in te voeren, gelastende den rentmeester beoosterschelde in zyne rekeninge een ontvang te maken van alle de bevloeide landen; doch de ambachtsheeren verdedigden dapper hunne rechten tegen den procureur generaal, zoo dat by den Hove van Holland in den jare 1561 gewezen is, dat de ambachtsheeren tot zoodanige gorsen, ruichten en aanwasschen gerechtigd zyn, mits verheffende dezelve gelyk de leenen van hunne ambachten.

Dit bewyst dan, dat de allodiale eigendom der landeryen maar een superficiair recht is, bestaande in het genot der baten uit de oppervlakte, welke oppervlakte weggenomen zynde, en dus de mogelykheid om baten daar uit te trekken ophoudende, die eigendom ook ophoudt; en om nu verder te betogen, dat dit baatgevend recht een oorspronkelyk gevolg is van het ambacht of grondeigendom, stelle men het geval, dat een onbedykte aanwas of schor ten leene gegeven is, dan zal men mij toestaan dat het genieten der baten van dat schorre een vrucht is van het leen, zoo lang de leenman het zelve niet heeft vervreemd; maar wanneer de leenman nu dit schorre bedykt, zal dan het genieten der baten van de nu tot land geworden zynde gorsingen, minder een vrucht en gevolg van zyn leen wezen, dan te voren? of doet het iets ter zake, op hoedanig een wyze de leenman baten trekt van zyn goed, namelyk of hy een hoog schorre met schapen laat beweiden, dan of hy er dyk omlegt, en den grond bezaait? immers is er geen rede waarom de vruchten van het zaailand minder een ambachtsgevolg zouden zyn, dan die van het schorre, namelyk zoo lang hy dezelve onafgescheiden van zyn hoofdleen houdt; want schoon een leenman in 't gemeen gesproken geene rechten of gevolgen van zyn leen mag vervreemden, zoo is deze stiptheid nochthans merkelyk door de costume verzacht, in zoo verre dat een ambachtsheer tegenwoordig verscheide baatgevende gerechtigheden en gevolgen van zyn ambacht vervreemdt, en allodiaal maakt, by voorbeeld de *dyken* die een onwedersprekelyk ambachtsgevolg zyn, en nochthans dagelyks in handen van byzondere persoonen geraken, als mede de *vronen*, welke meest alle uit den boezem van den ambachtsheer gekomen zyn; insgelyks de *tienden* ja zelfs *molens*, *veren*, *visseryen* en wat dies meer is: even zoo is het ook gelegen met de *allodiale*, *superficiaire* of *baatgevende eigendom* der erven, welke niet alleen oor-

spronkelyk een gevolg is van het ambacht of den grondeigendom, maar zelfs tegens den aart van het leenrecht uit krachte van een ingekrope costume daar van vervreemd wordt. Dit is zeer klaar af te nemen voor eerst uit den dienst welke de allodiale bezitters van landeryen aan den ambachtsheer verschuldigd zyn, volgens de *keure van Zeeland C.* 2 § 18, waar van geen anderere grond is, dan deze, dat zy worden aangemerkt als agterleenhouders, dewyl volgens de evengemelde *keure C.* 2 § 15, iemand die een vervreemd ambachtsgevolg verkrygt, deswegens aan den ambachtsheer dienstplichtig wordt: ten tweeden is deze zaak klaar uit menigvuldige grafelyke brieven, by dewelke aan de ambachtsheeren die een schorre verkregen hadden om te doen bedyken, noch een byzondere vergunninge gegeven werdt, om de *erven*, dat is het baatgevend gedeelte van den grond als allodiaal goed te verkoopen, 't welk zy niet noodig zouden gehadt hebben indien die erven of baatgevend gedeelte geen ambachtsgevolg waren geweest.

Zoodanig een voorbeeld ontmoet men in het octrooi ter bedykinge van Vosmaer, by MIERIS *gr. Ch. boek* 4 *deel p.* 156, als mede in een ander octrooi ter bedykinge van eenige slikken daar omtrent gelegen, *aldaar p.* 310, in welke gezegd wordt: *ende indien sy ofte heur naecomelingen tot eenger tyt eenige Corenlande bedycten off uytgaven te bediken, so souden zy die landen en erven daer en binnen gelegen, hebben, houden ende gebruken als andere haer vry eygen goede*; welke voorbeelden van zoo veel meerder nadruk zyn, om dat weinig heerlykheden met zulke uitstekende voorrechten zyn uitgegeven als die van Vosmaer, en nochthans schynen de hooge heerschappen de macht niet gehadt te hebben hunne bedykte landen voor allodiaal te verkoopen, zonder een byzondere vergunninge: en een dergelyk voorbeeld is in de opdracht van Sturmezand aan heer ARESD VAN KRUNINGEN met de zynen, by MIERIS 4 *deel p.*

298 met ambachtsgevolg, met de tienden en erve, *behoudelyk, dat zy alle eige erve en land hebben zullen tot hunnen vryen eyghen, en die verkoopen, en hunnen vryen wille mede doen als met ander vry goed.*

Eenige der gevolgen die uit de onderscheiding van dezen tweederleien eigendom van landen voortvloeien, heeft men uit het gezegde reeds kunnen opmerken, namelyk, dat de allodiale eigendom vergaat met het wegnemen der oppervlakte of baatgevend gedeelte van het land, en wederom met den grondeigendom vereenigd wordt het zy die oppervlakte vergaan zy door uitgravinge of door overstroominge; maar nadien ik getoond hebbe, dat de baatgevende eigendom een ambachtsgevolg is van dezelve natuur als alle andere ambachtsgevolgen, zoo vloeit uit dit beredeneerde ook, dat wanneer een ambachtsheer dien eigendom onafgescheiden van zyn hoofdleen blijft bezitten, dezelve niet allodiaal is, maar feudaal blijft, en met het hoofdleen overgaat.

Ik weet wel, dat onlangs een diergelyk geschil over zekere nieuw bedykte landen in een heerlykheid in het eiland van Zuidbeveland tussen de erfgenamen in de leen- en onleengoederen ontstaan zynde, verbleven is aan de uitspraak van drie aanzienlyke en kundige rechtsgeleerden, welke die landen aan de erfgename der onleengoederen hebben toegewezen; maar dewyl de grond waar op die uitspraak is gedaan, my geheel onbekend is, kan het my met geen redelykheid kwalyk genomen worden, dat ik myne gedachten ook hier voorstelle, en wat nader aandringe.

Tot eenen grond legge ik het advys van de heeren van de Provintiale rekenkamer van Zeeland van den 24 Februari 1650, een keurig uitgewerkt stuk, en opgesteld door den grootsten kenner der Zeeuwsche leenen, die er misschien ooit geweest is, den heer ANTONI DE JONGE heer van Brunisse, 't geen ook te vinden is by BORT *van hooge en ambachtsh. p.* 357. *al is 't zoo,* wordt daar gezegd, *dat na costume en*

abusive indracht tegen de keure van Zeeland, vele partyen van ambachtsgevolg onbehoorlyk zyn gescheiden van haren oorspronk, en daarom ook als gesepareerde vruchten tot noch toe voor allodiaal goed gehouden zyn geweest, en kan nochthans het zelve ten opzichte van de goederen, welke met den koop zyn overgegaan, en aan haer hoofd tot heden toe geannexeerd gebleven, geensins worden geappliceerd, maar moet verstaan worden, als naar rechten, dat alle dezelve hebben ten minsten de nature van vruchten, die noch aan den grond vastgebleven zyn, en daarom de separatie niet wordende gepraesumeerd, incumbeert zulks te verifieeren. De redenkaveling van 'welgemelde heeren is dus: Tegen den aart van het leenrecht is ingekropen, dat een ambachtsheer sommige vruchtgevende gevolgen van zyn leen vervreemdt, by voorbeeld, dyken, vronen, tienden en molens; zoodanige vervreemde gevolgen worden dan allodiaal, om dat ze van het hoofdleen zyn afgescheiden; maar hier door wordt niet belet, wanneer een ambachtsheer zoodanige gevolgen niet heeft vervreemd, maar onafgescheiden van zyn hoofdleen blyven bezitten, dat dezelve leengoed blyven, en moeten aangemerkt worden als vruchten die nooit van den grond gescheiden geweest zyn: heeft dit nu plaats in alle baatgevende ambachtsgevolgen, waarom zouw het minder zeker wezen in den baatgevenden eigendom der landeryen of erven? 't Is wel zoo, dat in een even voorgaande periode van het gemelde advys gezegd wordt, dat bedykte aanwassen en schorren 't einde het jaar voor allodiale goederen worden geacht; maar het is ook genoeg uit den inhoud dier geheele periode af te nemen, dat het geval gesteld wordt, wanneer de gemelde bedykte aanwassen door anderen, buiten den ambachtsheer worden bezeten, dewyl zy genoemd worden *vruchten van den grond gesepareerd, die by alle possesseurs worden genoten, en niet meer gehouden worden voor een accessie van de principale zake, maar als afgezonderde*

goederen. Edoch vermits in onze leenen, daar geen beschreven recht of landwet ons voorlicht, geen grooter opheldering kan gehaald worden, dan uit voorbeelden, wier menigvuldigheid een bewys uitlevert van een standvastig gebruik en costume, die de plaats van een wet bekleedt, zal ik eenige van diergelyke voorbeelden uit de oude verlybrieven en uitgiften van ambachtsheerlykheden bybrengen.

Hier komt my eerst voor handen, een gifte van grave WILLEM VAN HENEGOUWEN aan heer WITTE VAN HAAMSTEDE, van de verbeurd verklaarde goederen van heer JAN VAN RENESSE, *groot Chart. boek van* MIERIS 2 *deel p.* 133, alwaar gegeven worden ambachten, tienden, visseryen, *erve*, de duinen van Schouwen etc. te bezitten ten rechten leene, uitgezonderd eenige hofsteden, welke de graaf te voren aan anderen hadt weggeschonken, op dezen voet, dat wanneer heer WITTE overleedt zonder zoon, *al het leen aan den grave zoude vervallen, maar dat alles wat erve was voor den dag van de gifte, aan de dochter van heer* WITTE *zoude komen:* dus worden hier de ambachten met de *erven*, zoo verre zy den grave toebehoorden, ten leene uitgegeven, en bedongen, dat al dat leen by gebreke van zonen weder aan den grave moeste vervallen; maar waarom laat de graaf toe, dat *alles wat erve was voor den tyd van deze gifte*, aan de dochter van heer WITTE konde komen? om geen andere rede, dan om dat hetzelve te voren van het hoofdleen afgescheiden zynde, daar door reeds allodiaal was gemaakt, en derhalven niet onder de gifte als feudaal heeft konnen begrepen worden.

Een niet minder overtuigend voorbeeld is in een uitgifte van het ambacht van Westkerke by Scherpenisse, gedaan aan GEERARD basterd van Holland, in het jaar 1316, by MIERIS *gr. Ch. boek* 2 *d. p.* 170, daar de graaf met het ambacht en de tienden, ook schenkt al het *land*, gelyk het hem aangekomen was van den heere van Heusden, alles te houden ten rechten leene: na het overlyden van gemelden

GEERARD kwam dit ambacht met de tienden en *land* weder aan den grave, want in 1327, verkoopt hy dezelve goederen, het ambacht ten rechten leene, en het land als vry eigen goed. *Chart. boek* 2 *D. p.* 426.

Wil men noch een ander voorbeeld zien, het zelve is te vinden in den verlybrief van hertoge AALBRECHT, van den 17 Maert 1360, *gr. Ch. boek* 3 *D. p.* 119. by welken JAN VAN OOSTERSOUBURG verlydt wordt met al het goed, 't welk den grave was aangekomen by doode van JAN LAMSZOON, zynde het Steenhuis te Vlissingen, met de hofsteden, met 20 gemeten en 75 roeden *leenlands*, en noch 6 gemeten *lands* in Vlissingen en Westsouburg, het geen ik te meer aanhale, om het onderscheid, 't geen hier gemaakt wordt tussen *land* en *leenland*, dewyl het laatste van ouds, en noch heden een byzonder leen was, zoowel van het baatgevend gedeelte, als van den grond, zoodat desselfs oppervlakte niet allodiaal konde gemaakt worden, dan door den leenheer zelfs; maar in het geval voor handen, was niet alleen het leenland aan den grave verstorven, maar ook het *land* 't geen tot het ambacht behoord hadde, en door JAN LAMSZOON niet allodiaal gemaakt was.

Ik zal mynen lezer niet vervelen met een opéénstapeling van gevallen, schoon ik verzekeren kan, dat het er my niet aan ontbreekt, maar ik kan niet voorby het gevoelen aan te halen van twee beroemde Hollandsche feudisten welke hier te pas komen, om dat zy in de by te brengen plaatsen een onderscheid in agt nemen, waar van het één juist met den grond der Zeeuwsche leenen overeenkomt; namelyk Mr. PIETER BORT Verhand. over *het Holl. leenr.* 5 *D.* 3 *T.* 10 *Cap.* 3 *vrage* 12 *et seqq.* behandelende de vraag, hoe het in boedelscheidinge met de aanwassen van leengoederen toegaat, antwoort hy met opzicht tot de bedykte aanwassen, met deze onderscheiding: of een heerlykheid is uitgegeven met het recht van aanwas, dan of een onbedykte aanwas

zelfs is uitgegeven: in het eerste geval, zegt hy, dat de bedykte aanwassen zyn allodiaal, zoo wel ten aanzien van den heer, als van den leenman en desselfs erfgenamen; maar in het tweede geval, 't geen buiten allen tegenspraak de grond onzer leenen is, zegt hy, dat de bedykte aanwassen verstaan worden van het zelve recht te zyn als de onbedykte aanwas geweest is, en zulks leen te blyven: even eens spreekt ook de raadsheer NIEUWSTAD *de feudi Holl. success. C.* 5 n. 26 et seqq: *Si ipsa alluvio feudi nomine sit comparata, novalia*, (i. e. pars illa quae aggeri marino cincta culturae inservit,) *ejusdem cum alluvione juris manere.*

Hier ryst nu natuurlyk de vraag, welke doch de rede zy, dat deze tweederlei eigendom van landeryen, in Zeeland zoo byzonder plaats hebbe? waar op ik antwoorde: dat in de andere landschappen van ons Gemeenebest de landen voor den aanvang der grafelyke regeeringe reeds waren verdeeld en bezeten werden, zoo dat de graaf in dezelve niets hadde, dan de onbeheerde goederen; maar Zeeland bestondt voor een groot gedeelte uit schorren en slikken, die door de graven zelfs uit de zee zyn aangedykt, of ter bedykinge uitgegeven; wanneer nu de graaf zoo een goed uitgaf ten leene, zoo gaf hy niet alleen de jurisdictie, maar alles wat er toe behoorde, landen, tienden, visseryen, jacht, veren etc. onder zekeren chyns, die de leenman van zyne landen betalen moest, by zekere bepaalde gelegenheden, en voorts zoo dikwils die aan den grave op desselfs bede werdt toegestaan; derhalven was het noodig, dat de gemetgetallen der land en in 's graven boek wierden aangeteekend, en dat de ambachtsheer ten allen tyde daar voor aansprakelyk bleef; dit konde hy nu niet wezen, indien het hem geoorloofd geweest ware den grond te verkoopen, want dan zoude die last te gelyk met het belaste goed hebben moeten overgaan niet alleen ten aanzien van den leenman als verkooper maar ook van den grave; ondertussen blykt het, dat ofschoon alle de landen

in een ambacht in handen van byzondere persoonen waren, de graaf nochthans den ambachtsheer als oorspronkelyken eigenaar aanmerkte, en hem tot het opbrengen van dien chyns door gyselinge, pandinge en zelfs gevankenisse noodzaakte: gelyk het ook gelegen was met alle de andere verplichtingen der leenmannen, van heervaert, van lossinge, van verhef, welke alle gerekend werden naar het getal hunner gemetgetallen, om dat de oorsprong van het leen bestond in een gifte van alle de landen van het ambacht, en alles wat verder daarin gevonden werdt, 't geen niet te voren aan anderen toebehoorde, of door den grave uitgezonderd was.

Men behoeft ook maar te letten op deze algemeene uitgifte, om te zien, dat een byzondere bezitter van landen niets anders dan de baatgevende oppervlakte kan hebben; want behooren onder dezelve alle de visseryen, meeren en poelen in een ambacht, dan volgt van zelfs, dat de landen uitgegraven, en tot een poel gemaakt zynde, aan den ambachtsheer behooren; want de vorige bezitter heeft een stuk lands gekocht, en geen vissery, die hy in het ambacht niet verkrygen kan, dan door een byzondere overgifte welke de ambachtsheer van dat ambachtsgevolg doet: behooren ook alle schoonissen tot de gevolgen der Zeeuwsche ambachten, dan vloeit daar uit even zeker, dat de landen onder gevloeid zynde, en wederom van de zee geschoond wordende, niet aan den vorigen bezitter behooren, maar aan den leenman die er mede verlydt is.

Ik zoude hier breeder kunnen uitweiden over den aart der uitgiften van onze ambachten, maar ik vreeze, dat ik reeds te langwylig geweest ben, en wil daarom liever een byzonder vertoog schikken voor de *Zeeuwsche ambachtsgevolgen*, daar ik dat stuk behandelen zal.

XLVII. *Van den oorsprong en de nature der Zeeuwsche ambachtsgevolgen* 1).

Ik legge hier tot eenen grond van het geen ik over deze stoffe denk te zeggen, dezen regel: *Alles is in een Zeeuwsch ambacht feudaal, of ambachtsgevolg, 't geen niet kan bewezen worden allodiaal te zyn:* een regel die hemelsbreedte verschilt van dien, welke in de leenen van naburige Provintien plaats heeft, daar meer overeenkomstig met de natuurlyke vryheid, *alles uit den aart allodiaal is, 't geen niet bewezen kan worden feudaal te zyn;* maar op dat men myn gezegde voor geen wonderspreuk aanmerke, zal ik hetzelve zoo klaar trachten te betogen, als mogelyk is.

Men dient zich hier te herinneren, 't geen ik elders gezegd hebbe, dat by den aanvang der grafelyke regeeringe, Zeeland voor het grootste gedeelte uit schorren en slikken bestondt, die door de graven zelfs uit de zee zyn aangedykt, of ter bedykinge uitgegeven: waar uit voortvloeit, dat wanneer de graaf zoodanig een goed ten leene wegschonk, de leenman in des graven plaats tradt, en alles verkreeg wat den grave te voren hadde toebehoort, ten zy er iets bepaaldelyk ware uitgezonderd; en dewyl nu niemand buiten den grave te voren eenigen eigendom in het zelve goed bezeten hadt, zoo volgt, dat alles wat er in gevonden werdt, of daartoe behoorde, in zynen oorsprong feudaal was, en door den leenman beneficio principis bezeten werdt. Gelyk nu uit het geen meestentyds gebeurt, een doorgaande costume geboren wordt, zoo was het ook in de Zeeuwsche

1) „A° 1770." Eigenhandig opstel.

ambachten, zoo dat de graaf zelfs in oude bedykte ambachten, wanneer hy die wegschonk, alles ten leene gaf wat hem daarin toebehoorde, en wanneer de edelen hunne vrye goederen aan den grave opdroegen om van hem weder ten leene te ontvangen, ging dezelve opdracht en beleening ook over alles wat zy aldaar bezaten: van welk laatste men, onder andere bewyzen, kan nazien de opdracht van eenige goederen aan BEATRIX gravinne van Holland en Zeeland, door heer WOLFAART VAN BORSSELE en zyn gemalinne gedaan in het jaar 1282, by MIERIS *gr. Ch. boek* 1 *D. p.* 428, met land, met ambacht, met veste en wooninge, met boomgaard, watermolen, molendyk haven, havengeld en havendyk, en alle erfenisse, die hy daar verder bezat, als mede de opdracht van het Steenhuis, hofstede en ambacht van Kruininge aan grave WILLEM VAN HENEGOUWEN, *Chart. boek* 2 *D. p.* 313; en eindelyk, om geen meerder voorbeelden aan te halen, de opdracht van het huis Popkensburg, met huizinge, hovinge en alle de erve die heer KLAAS VAN BORSSELE, in Brigdamme bezat. *gr. Chart. boek* 3 *D. p.* 750.

Deze algemeene costume der Zeeuwsche ambachten was niet onbekend aan den uitnemenden HUGO DE GROOT, gelyk blykt uit zyn boek *de Jure belli ac pacis L.* 2 *C.* 8 § 15, wiens woorden ik dus vertale: *men moet aanmerken, dat sommige vasallen, schoon geen hooge jurisdictie hebbende, egter de algemeenheid der landen* (universitatem agrorum) *verkregen hebben, alleen uitgezonderd zynde, 't geen aan byzondere personen toebehoort, namelyk om reden, dat zoodanig goed te voren het gemeene land of den vorst heeft oebekomen, of door den vorst is bedykt: en in dit geval is geen twyfel, of de vasal heeft het recht 't geen te voren de vorst, of het gemeeneland gehadt hadde:* het welk hy met het voorbeeld der vasallen in Zeeland opheldert.

Deze algemeene costume zoude ik verder kunnen betogen met een reeks van grafelyke uitgiften en verlybrieven van

Zeeuwsche ambachten, doch de volgende zullen genoeg zyn. Voor eerst, een gifte van het ambacht van Baarland, Bakendorp en Oudelande, voorkomende in *het groot Charterboek* 2 *D. p.* 134: *met alder sconesse die hem toecommen magh of aenwerpen magh, voerts al dat lant, hofsteden, husinghen, visscheryen ende veeren, die de graaf binnen den voorschreven ambachte hadde:* ten tweeden, de verkoop van 652 Gemeten ambachts in Arnemuiden, te vinden, *ibid. p.* 306: *met alle de hofsteden, die aldaar in liggen en te voren den grave plegen toe te behooren;* vervolgens de verkoop van een gedeelte ambachts in Duveland, *aldaar* 3 *D. p.* 244: *met ambachtsgevolg, molen, malery, veren, vissery, en alle sconesse als de graaf daar in hadde;* en eindelyk de gifte van de heerlykheid van 's Gravenpolder in het eiland van Zuidbeveland, door JACOBA gedaan, *groot Ch-boek* 4 *D. p.* 991 met *visscheryen, vogeleryen, aanworp ende met allen toebehooren, alzoo groot en klein als die aan haar tot die tyd toebehoord hadde:* welk ambacht van 's Gravenpolder in het jaar 1325 door graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN was uitgegeven op eenen erfchyns ten zynen behoeve, van 6 grooten, van elken gemete en schoon in de gifte van vrouwe JACOBA van dien chyns niet gemeldt zy, hebben nochthans de volgende ambachtsheeren van 's Gravenpolder uit krachte van deze gifte zich dien erfchyns met recht toegeëigend, gelyk in het breede aangeteekend staat in de rekeninge van HENDRIK JANSZONE VAN WISSENKERKE rentmeester van Zeeland bewestenschelde over den Jare 1464, ter Rekenkamer van Zeeland berustende; op welken grond ook de tegenwoordige ambachtsheeren denzelven chyns nog genieten; waar uit dan volgt, dat in de Zeeuwsche leenen de graaf verstaan wordt alles gegeven te hebben, 't geen hy niet byzonder voor zich heeft voorbehouden, of 't geen te voren niet aan andere personen toekwam.

Men kan hier uit afnemen, dat de Zeeuwsche leenen voor

zoo veel de nuttige of baatgevende eigendom en de verknochte gevolgen aangaat, van veel beter en voordeeliger natuur zyn, dan de Hollandsche, schoon zy ten opzichte van derzelver versterf van erger natuur zyn; en het was waarschynlyk om deze rede, dat de graven hunne voornaamste gunstelingen, of de bastaarden van hunne familie eerder met Zeeuwsche ambachten begiftigden dan met Hollandsche: men kan de voorbeelden daar van zien in WITTE, bastaardzone van FLORENS DEN V, die met de heerlykheid van Haamstede beschonken werdt, in GEERARD bastaard van Holland, en zone van denzelven grave, die heer van Westkerke was, en in SIMON VAN BRUËLIS, bastaard van Henegouwen, welke een zoon was van grave JAN DEN II, en verscheide leengoederen in Cappelle en Bieselinge bezat. Ik meen ook dat het om deze rede was, dat de graven voordeelige voorwaarden willende aanbieden om landen, zelfs in Holland gelegen te doen indyken, beloofden, dat de ingedykte landen of ambachten zouden bezeten worden *naar den Zeeuwschen rechte*, of *naar de Zeeuwsche keure*, gelyk in de bedykinge van Zwyndrecht. MIERIS *groot Ch. boek* 2 *D. p.* 351. 507. 511. *en* 534.

Wanneer men deze algemeenheid van uitgifte der Zeeuwsche ambachten toestaat, zal men begrypen dat het onnoodig is hier in het breede te melden, welke zaken tot ambachtsgevolg behooren, nadien ik by herhalinge zegge, *dat alles wat tot het ambacht behoort, en niet door den grave is voorbehouden, of te voren in den eigendom van anderen is geweest, voor ambachtsgevolg moet gehouden worden.* Ik zal dan slechts in 't gemeen aanmerken, dat byzonderlyk die zaken daaronder gerekend moeten worden, die de Staten van Zeeland opgenoemd hebben in de poincten van ampliatie der Keure van Zeeland, welke zy verzochten dat KAREL DE V als graaf van Zeeland zoude bevestigen, en welke door hem bevestigd zyn in den jare 1515, namelyk: *voge-*

lery, *visschery*, *malery*, *opslag*, *veren*, *passagien*, *aanwassen*, *uitgorssen*, *ettingen binnen- en buitendyks*, *ende voorts al het gene den voornoemden ambachten en kwade leenen behoort te volgen met rechte.* Ik voege er nog by uit verscheide oude uitgiften, als mede uit het advys van de Zeeuwsche Rekenkamer van den 24 februari 1650: *Vroonen*, *middeldyken*, *werven*, *hofsteden*, *molens*, *en molen stallen*, *erfpachten*, *chynsen*, *thynsen*, *heerewegen en tienden.*

Indien iemand een byzondere verklaringe van deze opgenoemde zaken begeert, die kan genoegzaam te recht raken in het evengemelde advys, staande by BORT *van hooge en ambachtsheerl.* p. m. 357. Ik zal alleen het een en ander aanteekenen 't geen daar niet gevonden wordt.

I. Deze ambachtsgevolgen worden niet altoos, allen te gelyk, genoemd in de brieven van uitgifte, zelfs niet in de oorspronkelyke of eerste brieven: en zulks was ook geheel onnoodig, om dat alles wat niet uitgezonderd was, tot het ambacht behoorde, 't geen genoeg uitgedrukt werdt door de algemeene bewoordinge: *alles wat den ambachte schuldig is te volgen met rechte:* men gebruikte dan liever een uitzonderinge van dat gene, 't welk men met het ambacht niet wilde laten volgen: Zoo vindt men somtyds een gedeelte der jurisdictie uitgezonderd, somtyds de malery, somtyds de middeldyken, maar allermeest de visseryen voor de sluizen, en het recht der veren, waarschynlyk tot beter gerief van den koophandel, of om dat de meeste haventjes sluiskillen van de dykagien zyn, ten einde het land geen gevaar zoude loopen van overstroominge of invloeiinge door de achteloosheid der ambachtsheeren.

Men zie dit onder anderen in de voorwaarden ter bedykinge van Zwyndrecht ten Zeeuwschen rechte, hier boven aangehaald: *die sluisen niet te laten bevisschen daar 't land mede beschadigd wordt*, *ende wy sullen die veeren behouden:* als mede in een acte, waar van SMALLEGANGE *Chr. van Zeel.*

p. 747 melding maakt, by welke de sluiskille van nieuw Stryen aan die van Poortvliet gegund wordt tot een schipvaart, om tot haar gemak hare goederen van daar te kunnen vervoeren.

II. Ieder één begrypt uit dit beredeneerde, dat alle ambachtsgevolgen in den nuttigen en voordeeligen eigendom der vasallen zyn, zoodat de leenheer er niets op behouden heeft, dan den oppersten en directen eigendom, en vermits de leenverbintenis van wederzyden verbindend is, vloeit hier uit voort, dat een ambachtsheer zyn gerechtigheden, of gevolgen niet mag verminderen of verargeren tot schade van zynen leenheer; maar dat ook aan de andere zyde de leenheer zich geen verder recht op deze ambachtsgevolgen of gerechtigheden mag aanmatigen, dan hy voor zich heeft voorbedongen of uitgezonderd by de uitgifte. By voorbeeld: de jacht, vogelery en vissery is in den voordeeligen eigendom van den ambachtsheer, behoudens het recht 't geen de graaf zich voorbehouden heeft, van die gerechtigheden ook zelfs te mogen gebruiken, of door zulken, welke zyn persoon verbeelden te laten gebruiken; maar zoo weinig de ambachtsheer deze gerechtigheden mag verminderen, verargeren of andersins misbruiken, even zoo weinig mag de graaf, zoo men op den aart van het leenrecht lette, de oefening daar van aan een meerder getal van persoonen vergunnen, dan het geweest ware ten tyde toen hy zynen vasal met het leen verleedt.

III. Ryst hier de vraag, of een ambachtsheer zyne ambachtsgerechtigheden, of ambachtsgevolgen verkoopen mag? waar op ik meen dat men met onderscheiding moet antwoorden, namelyk of het *honorable*, heerlyke gevolgen, dan of het *profitable*, voordeelige gevolgen zyn. Ten opzichte van de eerste oordeel ik, dat dezelve in 't geheel niet kunnen verkocht, noch vervreemd, noch zelfs aan anderen verpacht worden, zoo omdat, de graaf het gebruik voor zich

daar van heeft voorbehouden, als om dat het den grave niet onverschillig kan zyn, wie een heerlyk en aanzienlyk recht in zyn land oeffent: om welke rede koning PHILIPS als graaf van Zeeland by placate van den 23 Julii 1556, verboden heeft, dat geen breed of smal ambachtsheer zyn ambacht zal mogen verpachten te bejagen, te perdriseeren, ofte andersins. En voor zoo veel aangaat de profitable of voordeelige ambachtsgevolgen, meen ik, dat een bezitter van een kwaad leen geen knapelyk kind, dat is geen zoon of zonen hebbende, zyn ambacht, noch eenig gevolg of deel van hetzelve niet verkoopen mag, dan met toestemming van den grave, 't welk duidelyk wordt gezegd in de *Keure van Zeeland. C.* 2. § 10. en *advys van Jr.* BRUININK VAN WIJNGAARDEN *van den* 16 *May* 1591. Zoo dat een kwaad leen of leengevolg door iemand, die geen zoon of zonen heeft, zonder des graven toestemminge verkocht zynde, die koop geheel onbestaanbaar is; maar wanneer de verkooper knapelyk kind heeft, of een leen van een betere natuur bezit, gelyk tegenwoordig de meeste leenen zyn, wordt hem de macht niet benomen, om zyn leen of een gedeelte van het zelve zonder des graven toestemminge te verkoopen; egter zoo, dat de overdracht daar van geschieden moet voor 's graven leenmannen, en dat de verkryger van zoodanig een ambachtsgevolg het zelve als een achterleen moet houden van het hoofdleen: de heeren van de Zeeuwsche Rekenkamer zeggen er van, in derzelver hier boven aangehaald advys van 24 februari 1650, dat de vasallen zich onderwonden hebben verscheide ambachtgevolgen te verkoopen, en dat hetzelve eenigsins te dulden is, in cas daar over allesins de ordre der dominiale rechten worde geobserveerd, daarin bestaande, dat zoodanige overdrachten van eenig ambachtsgevolg of ambachtsrecht voor 's graven leenmannen worden gepasseerd, en boven dien dat de besitters het zelve ook als een gedeelte ende gevolg van het

leen, ook te leene bleven houden, daar mede dan de graven buiten interest in dezen deele worden gesteld.

Indien men nu aanmerkt, dat zoodanig vervreemd ambachtsgevolg ten achterleene wordt gehouden, en daar by in achtinge neemt, dat niemand een achterleen kan uitgeven, dan voor zoo verre zyn recht zich uitstrekt, zal men ook wel begrypen, dat deze verkooping of achterbeleening van een ambachtsgevolg, alleen kracht heeft tussen den ambachtsheer, en zynen achterleenman; maar dat het hoofdleen by gebreke van verhef, van lossinge of uit misdaad aan den grave vervallende, ook de achterleenen aan den grave komen, en dat hier geldt de regel: *nemo plus juris in alium transferre potest, quam ipse habuit*, als mede: *resoluto jure dantis, resolvitur etiam jus accipientis;* niet dat ik zegge, dat alle achterleenen door verval van het hoofdleen, mede vervallen, want dit heeft geen plaats in hoofdleenen die met achterleenen zyn uitgegeven; maar in nieuwe achterleenen door den vasal zonder toestemminge van den grave uitgegeven: de heer VAN DER HOOGE, die rentmeester generaal van Zeeland bewesterschelde geweest is, getuigt hier van, *dat niemand zonder speciaal octroy eenig gedeelte ofte gevolg van zyn ambacht in praejudicie van 's graven van Zeelands recht verkoopen mag, en zulks doende, wanneer zoodanig ambacht aan den grave kwame te vervallen, zoude zoodanige particuliere verkoopinge van onwaarde wezen, en de graaf zoude zoo wel op eene als de andere partye komen.*

Het is er dan verre van daan, dat Zeeuwsche ambachtsgevolgen vervreemd zynde, daar door allodiaal zouden worden; maar in tegendeel mag er niets met opzicht tot een leen geschieden, zonder overdracht voor leenmannen, en zonder dat ten opzichte van den kooper of verkryger daar van een nieuw leen gemaakt wordt; het is even eens in het bezwaren van leenen met eenige dienstbaarheden, en in het

belasten of ten pande zetten van leenen, als het is in het verkoopen derzelve 't zy geheel of ten deele, gelyk by een uitdrukkelyk placaat der heeren Staten van Zeeland is bevolen den 12 Februari 1683. CAU *groot pl. boek* 4 *D. p.* 1042. Alleenlyk worden hier van uitgezonderd de dyken en vronen, en ik voege er by, de superficiaire eigendom der landeryen, welke voor Schepenen mogen overgedragen worden, en waar uit ik besluite, dat dezelve, schoon uit den aart ambachtsgevolg zynde, egter nader by het allodiale komen, zoo dat de graaf derzelver vervreemding by oogluiking niet alleen gedoogt, maar dezelve daar na als allodiaal blyft aanzien.

IV. In het meergemelde advys van de Rekenkamer van den 24 februari 1650, worden met recht onder de ambachtsgevolgen geteld de molenstallen, vierhoven, en hofsteden, dat is vronen met eenige betimmeringen, en die heeren zeggen met even het zelve recht, dat het gebouw van de molen, schoon de materialen daar van uit de allodiale middelen zyn aangebracht, van dezelve nature zyn als de malery; maar men moet evenwel hier omtrent aanmerken, dat in boedelscheidinge een leenvolger de molenstallen, hofsteden en vierhoven niet na zich mag nemen, zonder wegens de getimmerten vergoedinge te doen aan de allodiale erfgenamen: het geen in onze Keure duidelyk bevolen wordt cap. 2 § 16. *dat vrouwen jonkvrouwen of erfgenamen men afdoen ende veroversaten sal van werven, voorhoven ende hofsteden met twyschatte lande, ende dat sullen doen die gene die de ambachten en heerlykheden aan hem trecken, en de molen sal men veroversaten ende gelden van houte van yser ende van steene by schattinge van timmerlieden.*

V. Onder de ambachtsgevolgen hebbe ik hier boven ook opgeteld *de tienden*: maar is het wel zoo zeker, dat dezelve ambachtsgevolg zyn? In Holland lydt het geenen twyfel dat tienden niet tot ambachtsgevolg behooren, en dat nie-

mand eenig recht daar toe heeft, dan die er byzonder mede verlydt zyn. Ziet DE GROOT *inleid.* 2 *B.* 45 *D.* § 3; maar de heer president SCHORER heeft in desselfs onlangs uitgegeve kundige aanteekeningen op DE GROOT reeds aangewezen, dat in Zeeland een ander recht plaats heeft, en de heer BORT in zyne verhandelinge *over de domeinen van Holland* C. X § 5 leert, dat onder ambacht en ambachtsgevolg in Zeeland de tienden mede begrepen zyn, *omdat aldaar onder jurisdictie wordt gehouden mede te komen alle 't gene den prince van den lande ter zelver plaatse is competeerende.* Men moet nochthans aanmerken, dat BORT hier spreekt als een Hollandsch feudist; want in Zeeland wordt *de jurisdictie* niet uitgegeven met eenige gevolgen, gelyk in Holland, maar *de grond van het ambacht*, met alles wat er toebehoort, waar van de jurisdictie onder anderen ook een gevolg is.

Jonker PIETER VAN DER HOOGE noemt de tienden ook uitdrukkelyk onder ambachtsgevolg: evenwel zyn er weinig ambachten in Zeeland, in welke de tienden mede uitgegeven zyn, en dit heeft oorzaak gegeven, dat men in vervolg van tyd heeft beginnen te twyfelen, of zy wel, zonder byzondere melding in de uitgifte, tot het ambacht behoorden; maar de rede is hier in gelegen om dat oudtyds de graven zelfs geen eigenaars van de tienden waren, welke alle toebehoorden aan de Utrechtsche geestelykheid, van welke graaf WILLEM VAN HENEGOUWEN dezelve eerst voor ander goed by ruilinge verkregen heeft in het jaar 1310, gelyk uit verscheide brieven in het tweede deel van het *groot Charterboek van* MIERIS kan gezien worden, en dus bezat de graaf die tienden niet als leenheer, maar als een byzonder persoon; 't geen ook aangemerkt is door den heer BORT *van hooge en amb.* 6 *D. n.* 9; maar wanneer dezelve hem als leenheer toekwamen, werden zy ook onder de gifte van het ambacht begrepen. Ten voorbeelde strekt de gifte van het

ambacht van Westkerke aan GERRARD basterd van Holland den 24 Maart 1316, *groot ch. boek* 2 D. p. 170: *alle onse tienden ende land die ons anecomen waren van den heere van Hoensdane, also verre, alst ons anegecomen es, ute genomen een vyften deele dat Arnoude van Scengen toebehoort.*

Ik mag evenwel niet ontveinzen, dat de grafelykheid dit eenigsins anders begrypt, zoo dat dezelve aan zich behoudt alle de tienden van nieuw bedykte aanwassen: de eerste meldinge die ik hier van vinde, is in het jaar 1629: de heer van Brunisse of Oostduveland was door hertoge AALBRECHT verlydt den 19 Maert 1392 *met ambacht en ambachtsgevolge, tienden en uitdyken*, en door keizer KAREL als grave van Zeeland den 5 Aug. 1541, *met ambacht, ambachtsgevolge, tienden, uityken en alle schoonissen noch te vallen*; welke giften door koning PHILIPS sedert waren bevestigt, en egter waren de heeren Staten van begrip, dat uit deze concessie niet kan afgenomen worden, dat den leenhouderen zyn gegunt de tienden van aanwassen die in tyd en wylen nog mogten vallen. Ziet *State Notulen* 12 *Julii* 1629.

Ik hebbe allen eerbied voor het gevoelen van den Souverain, maar wie weet, of HEdM. wel zoo geredeneerd zouden hebben, indien de eigenaars van de tienden op die aanwassen gelegen, hunne zaak eens volgens de egte gronden van het Zeeuwsch Leenrecht hadden verdedigd: het is noch aan den Souverain, noch aan eenen rechter te wyten, indien iemand een goede zaak verliest door een kwade verdediginge.

Men hadt dan moeten aantoonen, dat in Zeeland de graaf onder ambachtsrecht en ambachtsgevolg alles begrypt, wat hy in die plaatsen bezit, en men hadt moeten bewyzen, dat die algemeenheid niet alleen doorgaat, in het gene er is op den tyd der gifte, maar ook in het gene er nader-

hand komt aan te werpen, of aan te wassen; en men hadt dit laatste met een menigte van voorbeelden die het doorgaand gebruik aanwyzen, kunnen goedmaken, onder anderen de gifte van Baarland van den jare 1312 *gr. Ch.* 2 *D. p.* 134: *'t geen toe commen of aenwerpen magh.* en van Bommenee van 1412, *ibid.* 4 *D. p.* 194. het gors Bommenede, met al zyn toebehooren, *alsoo groot als 't nu gelegen is, of namaals worden magh:* indien nu alles wat naderhand by het ambacht komt aan te werpen, onder de gifte volgt, dan vloeit van zelfs dat het als feudaal volgt, en van dezelve nature is als het hoofdleen; zoo wel in geval van versterf, lossinge, en verhef, als van gerechtigheden: daarom wordt volgens de oude costume het hoofdleen op 's graven boek of steenrolle met nieuw bedykte aanwas vergroot, en de vasal moest zoo wel van het laatste betalen, en den grave dienen als van het eerste.

Dan ik stappe hier van af, en zal tot besluit alleen aanmerken, dat ofschoon de tegenwoordige verlybrieven op dien voet niet meer ingericht zyn, of alle de ambachtsgevolgen zoo breed niet meer uitdrukken, als in de grafelyke tyden, zulks egter niets beneemt aan het recht der ambachten, nadien het een uitgemaakte zaak is, dat alle verlyen na malkander volgende niets anders dan gevolgen, of liever bevestigingen zyn van de eerste en oorspronkelyke uitgifte, gelyk getoond wordt by BORT *Holl. leenr.* 5 *D.* 1 *T. n.* 18 *et seqq.* en het *advys der Zeeuwsche rekenkamer* van 12 febr. 1650, in verbis: *wel is waar* [1]).

---

1) Een gedrukte „*Memorie ter adstructie van de jurisdictie welke de Ambachtsheeren van Zuidbeveland competeerd in derzelver Ambachten*, 1766," van welke de catalogus der Bibliotheek van VAN DE SPIEGEL 10 exemplaren vermeldt, te Utrecht den 12 October 1801 en volgende dagen verkocht, is voorzeker ook van dien Staatsman.

XLVIII. *Korte inhoud van een advys van Regtsgeleerden gegeeven den Mey* 1773, *en gerequireerd by Resolutie van de Provintiaale Rekenkamer van Zeeland van den* 12 *December* 1769, *op de Requesten en Memorien ten jaare* 1752, 1756, 1765 *en* 1769 *aan de Heeren Staaten gepraesenteerd, ter reclame en betoog van het regt der Ambagtsheeren van Wolfaartsdyk tot, en op de Schorren van Goenje, den Onbekenden, en de zoogenaamde Katteplaat* 1).

De sustenue der Heeren van Wolfaartsdyk is drieledig.

I. Nopens de *Katteplaat,* ten Oosten van Wolfaartsd. en Hongersdyk, in 't jaar 1704 door de Staaten van Zeeland publyk verkogt, nu genaamd *Oostbeveland.*

II. Het Schorre van *Goenje* met desselfs Schaar, op ordre der Heeren Staaten ten jaare 1744 door twee dammen gehecht aan Wolfaartsd. ter bevorderinge van de Vaart, zynde dat Schorre gelegen ten Z. O. van Wolfaartsdyk.

III. Het Schorre of de plaat *de Onbekende*, anders de Mosselbank ten Z. van Hongersdyk, en ten N. van Goenje gelegen, in den jaare 1764 door de H^{ren} Staaten aan de Domeinen gehecht.

De gronden waar op deeze sustenuën rusten, kunnen gevoegelyk ook tot drie gebragt worden:

---

1) Eigenhandig. In den catalogus der Bibliotheek van den Raadpensionaris, vindt men no. 91 en 92 (fol.) vermeld; „Request en Memorie van den Heer van Wolphaartsdijk, aan de Staten van Zeeland over het Schorre *Goenje*, 1745 en Request en Memorie adstructif van I. A. baron VAN PERPONCHER SEDLNITZKI, Heer van Hongersdyk — ten betoog van zijn Recht op de Mosselbank, 1764."

a. dat het zyn *aanwassen* van - en aan het Hoofdleen van Wolfaartsdyk, of de zoogenaamde Hooge Heerlykheid of Zonneleen van Hongersdyk.

b. *Eilanden* in de rivier opgewassen, en dienvolgens den Ambagtsheeren in Zeeland toekomende.

c. *Opgeslage grond* der oude Heerlykheid van Wolfaartsdyk, of van 't Zonneleen Hongersdyk.

De verdere gelegde gronden, als het *jus operis manufacti*, *adhæsionis*, *unionis*, *postliminii* etc. komen of niet te pas of kunnen tot één der voorgaande gebragt worden.

Hoofdpoincten van 't advys:

A. Te onderzoeken, waar onder men elk der drie gereclameerde Schorren te brengen hebbe, namelyk, of dezelve zyn *aanwas*, of *Eilanden*, of *opslag* van ouden grond.

B. Of en in hoe verre de Amb. heeren tot elk deezer drie onderscheide zaaken in Zeeland kunnen gerekend worden geregtigd te zyn.

C. Waar uit zal voortvloeien de conclusie, of en in hoe verre de Heeren van Wolfaartsdyk geregtigd zyn.

ad A. *Aanwas*, anders *ongemiddeld aanwerp* genaamd is al dat geen, 't welk door den Stroom of de Zee ongevoelig wordt aangebragt *aan het Land*, 't welk men ook *alluvio continua* noemt, terwyl de *Eilanden* of *gemiddelde aanwassen*, (*alluviones discretae*) zulke zyn, welke van den wal gescheiden, in den Stroom opkomen, en rondom met water omvangen zyn. De Groot Inl. 2 B. 9 D. § 13. 15. Bort over de Domeinen 5 D. § 17. doch voor ongemiddelde aanwerpen worden ook wel gehouden zulke Eilandjes die met een zeer smal of ondiep water afgescheiden zyn. Voet ad Pand. de A. R. Dom. n. 17 en de praes. Schorer ad Grot L. 2. part. 9 § 24. n. 17.

Hier uit volgt, dat de plaat de *Onbekende*, welks tusschenwydte ten jaare 1764, tyde van de occupatie der H^ren^ Staaten, gedurende 4½ uuren in een ty niet alleen boven

water was, maar ook van Hongersdyk droogsvoets konde begaan worden, (ziet de Memorie C. pag. 122, en by D § 208 p. 164) moet aangemerkt worden als vast aan 't Schorre van Hongersdyk, en dus *ongemiddeld aanwas*, zoo de verklaaring van Schout en Schepenen van Wolf. by de Memorie gemeld, een sufficient bewys is, 't geen vry redelyk schynt; nogthans kan uit dat declaratoir niet even eens geredeneerd worden met opzigt op *Goenje*, en de *Katteplaat*, want zulk een bewys ten jaare 1764 opgemaakt kan van geen invloed zyn op Schorren in 1623 en 1744 respective in weezen zynde geweest: Voor al is de *Katteplaat* originarie een Eiland geweest, zoodaanig dat het van elders niet droogsvoets konde begaan worden: de heer DE PERPONCHER geeft in de memorie C p 117 dit zelfs op, als den grond waarom de sustenue zyner praedecesseuren in 1646 is ontzegd, en schoon Oostbeveland thans aan Hongersdyk zy aangeslikt, kan men met even veel regt het argument omkeeren, en zeggen dat Hongersdyk een aanwas van Oostbeveland is geworden: en met relatie tot *Goenje* is het blykbaar, dat het eerst door dammen aan Wolf. is gehecht, zoo dat de schaapen van den heer DE PERP. er niet op geweidt hebben, voor dat de dammen klaar waren: Z. 't begin der *Memorie* A.

Staat nu te onderzoeken, of deeze drie plaaten, 't zy dan als aanwassen 't zy als Eilanden zyn opgeslagen op den ouden verloren grond van de Heerlykheid Wolfaartsdyk, of der praetense hooge Heerlykheid Hongersdyk, want men moet in deeze quaestie wel onderscheiden de *Heerlykheid*, van het *Eiland* van Wolfaartsdyk.

1. Het Eiland Wolfaartsdyk heeft oudtyds een veel grooter uitgestrektheid ten O. en W. gehadt dan tegenwoordig, en waarschynlyk heeft de Oostelyke lengte zich zoo verre gestrekt als het tegenw. Schorre van Hongersdyk.

2. Tusschen dit Eiland en Zuidbeveland is oudtyds slechts

een smal water geweest, en vermits Zuidb. ten Noorden niet verloren, maar veel eer gewonnen heeft, is er ten Zuiden aan Wolfaartsdyk meer Land geweest dan tegenwoordig, en bygevolg ten

3. is zoo wel *Goenje* als de *Onbekende* (van de *Katteplaat* zal men byzonder spreeken) opgeslagen op den ouden grond van het EILAND Wolfaartsdyk.

De heer PERPONCHER maakt een notable distinctie tusschen de Amb.heerl. van Wolfaartsdyk, en de Hooge Heerlykheid van Hongersdyk, reclameerende uit hoofde der eerste het Schorre van *Goenje*; en uit hoofde der laatste den *Onbekenden*, en de *Katteplaat*, moet de aanwezigheid van die Hooge Heerlykheid of Feudum Solis onderzogt worden: de argumenten van den heer DE PERPONCHER zyn extract uit een Inventaris of Boedelrekening van 1612 en 1635, doch dit is een privata scriptura en bewyst niets en belangende den giftbrief van Hertog WILLEM VAN BEYEREN de anno 1407 aan KLAAS VAN BORSSELE, daar van zal men straks aantoonen, dat het contrarie daar mede bewezen wordt. De Heeren Staaten zyn derhalve hier als *rei* te considereeren, en de heer DE PERPONCHER als *actor*, welke de existentie van zyn Feudum Solis zal moeten bewyzen; maar men kan verder gaan, en aantoonen. 1. dat een zoodanig Feudum Solis van Hongersdyk nooit heeft gesubsisteerd. 2. dat Hongersdyk zelfs nooit een separaate Heerlykheid heeft uitgemaakt. 3. dat dit Hongersdyk niet anders zy geweest, dan allodiaale gronden, welke slechts casu zyn geworden feudaal, en deel gemaakt van een andere ambagtsheerlykheid.

Het Eiland Wolfaarstdyk wordt erkend zeer oud te zyn, en desselfs bedyking door sommigen gebragt op 't jaar 800, doch 't heeft waarschynlyk in 1288 zyn naam gekregen van WOLFAART VAN BORSSELE *van der Vere*. Tegenw. Staat van Zeel. 2 D. p. 340.

't Is onzeker, niet te min waarschynlyk, dat het toen reeds een Feudum was; doch de naam van Ambagtsheeren is van eeuwen laater, en is zelfs actueel ter Steenrolle niet bekend.

Het Eiland bestondt uit drie Heerlykheden, Oostkerke, Westkerke en Sabbinge, welk laatste van een onnaspeurlyke oudheid is, en nooit *geheel* geinundeerd. Smalleg. Chr. p. 757; doch een gedeelte is buiten gedykt; want de oude grootte op de Steenrolle is 606 gem. 250 R. 't welk het tegenwoordige Sabbinge niet inhoudt; 't blykt ook uit de 1 Reek. van GUY DE BAANST de anno 1469 uit het Loq^r^. op 't kap. van Westkerke, en uit een Charter by MIERIS III D. p. 74.

De *Piet* of ter *Muyden* is nimmer een byzondere Heerlykheid geweest, z. Memorie A. no. 6 § 6, alwaar te noteeren is het slot, daar te regt gezegd wordt, dat er nooit meer dan drie Heerlykheden in Wolfaard, geweest zyn, en dat de Piet onder Westkerke behoort. Het zelve mag men zeggen omtrent Hongersdyk ten Oosten, 't geen van de Piet ten W. gezegd wordt, en met evenveel grond zoude men de Piet tot een hooge Heerlykheid kunnen verheffen als Hongersdyk.

Westkerke ambagt is meermaalen ondergevloeid, maar het in wezen blyvend gedeelte schynt aan zyn Heeren gebleven te zyn, doch het overige en *Oostkerke*, moet in het jaar 1370 aan den Graaf behoort hebben, of by verzuim van verhef aan hem vervallen geweest zyn, althans Hertog AALBREGT gaf in dat jaar aan eenen WILLEMAN RENGHERZ. te bedyken de uitdyken en slykken in de Parochien van Oostkerke en Sabbinge, MIERIS 3 D. p. 249.

Het is onzeker hoe veel er des tyds uit kragte der uitgifte zy bedykt, doch het schynt, dat kort daar na ten Zuiden der oude Polders nog is bedykt het Zuiderland, en een poldertje van 16 gem. genaamd het Fredrikspoldertje, welk eerstgemelde groot 338 gem. byna geheel aan Sabbinge, te weeten met 290 gem. schynt behoort te hebben, hebbende

Westkerke daarin alleen 26 gem. en Oostkerke 22 gem. aan welke laatste 't Fredrikspoldertje ook wordt toegekend.

Na deeze bedykinge schynt er nog een notabel schorre overgebleven te zyn, ten Oosten, en een weinig ten Zuiden van het ambacht van Oostkerke, 't geen onder den naam van het uitgors van *Hongersdyk* bekend was, en aan den Graave behoorde voor $\frac{3}{4}$, en voor $\frac{1}{8}$ in het overige $\frac{1}{4}$, zonder dat men kan ontdekken wien de overige $\frac{7}{32}$ toebehoorden. Dit gedeelt nu den Graave toebehoorende werdt ten jaare 1407 door Hertog WILLEM VAN BEYEREN overgedragen aan KLAAS VAN BORSSELE, met alzulken aanwerp, schoonissen, nutschap en profiet als daar toe behoort, en de Graafelykheid daar van gehadt hadde, gelyk de 1 Reekening van GUY DE BAENST zegt, schoon daar van niets gevonden wordt in den origineelen brief ter Rekenkr. 3 Copul. fo. 324—6 verso.

Deeze acte van overdragt wordt by den heer DE PERPONCHER geallegeerd als het voornaamste argument voor zyn gesustineerd *feudum Solis*, omdat by dezelve van geene Leenroerigheid gewag gemaakt wordt; dan, uit de eenvouwdige lecture van dat stuk blykt, dat het in der daad niet anders is dan een transportbrief van dat gedeelte uitgors *als allodiaal goed* by den Graave verkocht, en by KLAAS VAN BORSSELE gekocht, met belofte van guarand, een kennelyk merk eener acte van verkoop of transport.

Men begreep het ook dus ten jaare 1469, wordende in de Rekeninge van den Rentmr. DE BAENST duidelyk van *verkoop* mentie gemaakt, de brieven genoemd *koopbrieven*, en gesteld tegen over de uitgift, titul en brieven by WILLEM REYMARSZ. verkregen van Hertog AALBRECHT.

By Reigersberg 2 D. (uitgave van Boxh. p. 192) wordt dit Schor gezegd Anno 1420 eeuwiglyk en erfelyk *gekocht* van Hertog JAN VAN BEYEREN door HECTOR VAN VOORHOUTE, 't geen niet abusyf zynde, of een nieuwen koop aanduidt, of een confirmatie van den voorgaanden; althans HECTOR VAN

VOORHOUTE heeft met de dochter van KLAAS VAN BORSSELE te saamen de bedykinge gedaan.

Nooit heeft ook de kooper of zyne successeurs gedroomd om dit uitgors tot een hooge heerlykheid te verheffen; want in 1429 geeven HECTOR V. VOORHOUTE en BEATRIX VAN BORSSELE hetzelve uit om te bedyken, en bedingen onder anderen voor zich als vroonen het 5de gemet, en voorts de Ambagtsregten, gelyk dat NB. in *Wolfaardsdyk Costumelyk* is, erkennende daar door deezen polder te brengen onder de Ambagten in Wolfaartsdyk, gelyk zy dan ook als een accessoir van het Hoofdleen in de Reken. van den Rentmr. zelfs by een byzonder kapittel wordt gebragt, vervolgens alzoo continueel verheven en ter Steenrolle bekend is, ter nombre van 937 gem. en met de vroonen 1085½ gem. geheel onder het Ambagt van Oostkerke behoorende.

Na de bedykinge werdt in dien polder een kerk geplaatst, en dus de grondslag gelegd tot een dorp: hier tegen vigileerde 's Graaven Domeinraad, sustineerende by de apostille op des Rentmrs. Rekening, niet alleen dat den bedykeren geene Ambagtsheerlykheid, Tienden of vryheid van Schote en bede op het zelve Gors was gegund; maar dat zy zelfs niet vermogten de schorre te bedyken zonder speciaal consent van den Graave; een remarque, weinig fundament hebbende, ingevalle de gepraetendeerde Heeren van Hongersdyk zulk een souveraine magt by den gem. Transportbrief over het schorre verkregen hadden: waar mede de non existentie van dit Feudum Solis is bewezen.

De Heer DE PERPONCHER sustineert dat *Oostbeveland*, of de *Katteplaat* is opgeslagen niet alleen op den ouden grond van Hongersdyk, maar zelfs ter plaatse alwaar de Toren, kerk en dorp van Hongersdyk zoude gestaan hebben. (Memorie D 6 179).

Het één en ander is zeer onwaarschynlyk: want volgens de extensie in de Rek. van GUY DE BAENST zyn deeze uitgorsen van Hongersdyk, met en benevens het onbedykt

gelatene, by WILLEM RUIGROK te saamen ingedykt, en langs ofonder het Fredrikspoldertje gehegt aan het bevorens reeds bedykte Zuiderland, wordende daarom gezegd: *onder éénen zeedyk te liggen, en in ééne dykagie begrepen te zyn*, zoodaanig zelfs, dat deeze geheele dykagie den naam van den Hongerschen polder bekwam.

Dezelve nu wordt gezegd in 't geheel groot te zyn 1339 gem. en zonder het Zuiderland 1001 gem., of met de vroonen onlanden 1085½ gem.; maar indien de polder van Hongersdyk zich ook over het tegenwoordige Oostbeveland uitgestrekt hadt, zoude er merkelyk meerder getal van gemeten moeten ingedykt geweest zyn. Daar en boven is het niet waarschynlyk, dat men de kerk en Toren van Hongersdyk op het tegenwoordige Oostbeveland zoude hebben geplaatst op zulk een distantie van de andere dorpen: in tegendeel toont de groote kaart van VISSER dien toren als staande omtrent Noordwaarts van de Stad Goes, zelfs nog meer westelyk, dan alwaar op de nieuwe kaart van HATTINGA het stelle van 't Hongaarsdyksche schorre geplaatst is, terwyl die toren in de kaart van DE WIT nog vry meer Westwaards geplaatst wordt, zulks wy zouden vermeinen, dat de polder van Hongersdyk ten tyde der bedykinge in 1429 zich hebbe bestrekt van het N. O. einde der Parochie van Oostkerke, tot by of omtrent het einde der tegenwoordige schorren van Hongaarsdyk, loopende van daar Z. W. waards tot onder het Fredrikspoldertje, alwaar het sluitende tot aan den zeedyk van 't Zuiderland met het zelve één dykagie uitmaakte: zoo dat de tegenwoordige polder van Ooster Nieuwland in 1597 uit het geinundeerde Hongerdyk bedykt zy, 't geen te regte gezegd wordt by de Memorie C. p. 116, en ter contrarie zeer abusyf by de Memorie A. n. 781 p. 41 wordt voorgesteld als herwonnen en herdykt deel van den ouden Oostkerkepolder.

Oostbeveland behoort zelfs niet eens *onder het Eiland*

van Wolfaarsdyk, niet alleen wegens de situatie, maar ook wegens de benaaminge van *Kats* of Katteplaat, welke het veel eer schynt te brengen tot de Heerlykheid van Cats in Noordbeveland, welke zich buiten tegenspraak in oude tyden veel verder heeft uitgestrekt dan thans.

Men vindt althans niet, dat iemand de Katsplaat onder Wolfaarsdyk heeft gesorteerd, (Smallegange p. 294 vergel. met p. 278 schynt dezelve eerder tot Zuidbeveland te brengen) maar de Heeren VAN CATS hebben er al vroeg aanspraak op gemaakt, en die sustenue schynt niet geheel buiten bedenkelykheid te zyn voorgekomen, dewyl de Heeren Staaten die Katsplaat ten jaare 1704 hebbende verkogt, by Res. van 15 Dec. van dat jaar, de koopers speciaal tegen de Heeren VAN CATS hebben geguarandeerd, zonder dat men mentie vindt van andere gemaakte praetensien.

Uit al dit gededuceerde vloeien de volgende grondstellingen:

1. Dat van de vroegste tyden af, de drie Ambachten van Sabbinge, Westkerke en Oostkerke altoos van den anderen zyn gesepareerd geweest, zoo wel met opzicht tot die drie hoofdambachten als van 't geen aan ider derzelve aangewonnen is.

2. Dat men zich hier omtrent gereguleerd heeft naar de situatie, zoo dat al wat ten Westen van het Eiland werdt aangedykt, onder het Ambacht van *Westkerke*, wat in 't midden werdt ingedykt, onder dat van *Sabbinge*, en het ten Oosten aangewonne tot *Oostkerke* behoorde: Eene stelling, waar van het notabel gevolg aan het slot van dit advys zal te pas komen.

3. Dat Sabbinge al zeer vroeg, en Westkerke niet veel laater in handen van particulieren zyn geweest, terwyl daartegen Oostkerke, immers in de XIV Eeuw een van 's Graven domeinen was.

4. Dat dit Oostelijk deel van Wolfaarsdyk nooit, 't zy

als Ambacht, 't zy als allodiaale gronden voor het geheel, maar slechts by gedeeltens aan particulieren is uitgegeeven of verkogt, waar uit:

5. dat al wat niet door den Graave is gecedeerd, aan hem in eigendom is verbleeven, en hy voor zoo verre portionaris, en geregtigde zy geweest, met en benevens de Ambachtsheeren van en tot *den Eilande* van Wolfaarsdyk.

Uit het welke dan duidelyk voortvloeit: dat schoon Goenje en de Onbekende op den ouden grond van het thans genaamde *eiland* van Wolfaartsdyk schynen opgewasschen te zyn, egter *alleen* de *Onbekende* ons voorkomt te zyn opgeslagen op den verloren grond van het in de 15[de] eeuw by den Graave verkogte Schorre of uitgors van Hongersdyk, terwyl Goenje of in 't geheel niet, of immers maar voor een klein gedeelte, by voorbeeld desselfs zoogenaamd *schaar*, onder dat bedykte Hongersdyk kan gesteld worden te behooren, en laatstelyk, dat zoo de *Katteplaat* al gesteld kan worden onder de strekkinge van het oude Eiland van Wolfaarsdyk te behooren, dezelve evenwel nooit kan worden gerekend onder het by den Graave verkogt gedeelte, zulks het, zoo wel als Goenjes grootste gedeelte, op der Graafelykheids ouden verloren grond moet geoordeeld worden opgewasschen te zyn.

Ad B. of, en hoe verre de Ambachtsheeren in Zeeland kunnen gerekend worden tot *aanwassen*, *Eilanden*, en *opgeslage gronden* geregtigd te zyn?

Het is buiten tegenspraak, dat *ongemiddelde aanwassen* den Ambacht Heeren in Zeeland toekomen uit kragte van hun ambachts gevolg, en de gewoone clausule in de Leenbrieven, ook zonder dat in dezelve brieven eenige byzondere mentie daar van gemaakt wordt. Advys Graaf. Leenmannen 20 Aug. 1564. by Bort Holl. Leenr. VII D. T. 1. C. 3. § 5. de

Groot de Jure B. et P. lib. II. C. 8 § 15. Van Leeuwen Cens. For. L. II. C. 4 § 18. Vinnius ad § 20 Inst. de R. D. n. 2. Bort van de Dom. v. Holl. v. D. § 32—36.

Meerder bedenkelykheid schynt te resideeren in de questie omtrent *Eilanden*, of naamelyk dezelve even als de ongemiddelde aanwassen den Amb. Heeren toekomen, dan den Graave. In faveur van de Amb. Heeren kan bygebragt worden, dat volgens de gronden van het Natuur- en Volkenregt, de oevers en bodem der stroomen of rivieren niet aan byzondere Burgeren, even gelyk in het R. Regt is bepaald, maar aan den Volke in 't gemeen toebehooren, als door 't welke van den beginne de rivieren zyn geoccupeerd, of in dubio voor geoccupeerd moeten gehouden worden. Grot. de Jure B. et P. Lib. II. C. 8 § 2. Dat voorts, nadien deeze eigendom op- en aan den oever en het bedde der stroomen, een notoir regt geeft tot de aanwassen aan den oever, zoo wel als tot de eilanden in de rivier opkomende, als een gevolg zynde van het dominium alvei, derhalven by den heer de Groot ten regte als een algemeenen regel, voor al in Holland, waar op hy daar ter plaatse bepaaldelyk ziet, wordt opgegeven: *Insulas, quae vere insulae essent, in Patrimonio Publico esse.* Dan dat dit regt van het Volk overgegaan zynde op den Graave, de Groot Inl. II. B. I. D. § 25. 27. 54, Bort cit. V Deel § 27. 43, vervolgens de aanwassen zoo gemiddeld als ongemiddeld aan den Graave zyn gekomen, en vermits de Amb. Heeren in Zeeland een merkelyk grooter regt dan die in Holland door het verly bekwamen, zelfs zoo, dat zy *al* het regt, 't geen den Graave daar op hadt gecompeteerd, verkregen, en met name omnia fluvialia incrementa, schenen de Zeeuwsche A. Heeren uit dien hoofde te kunnen gesteld worden ook geregtigd te zyn tot gemiddelde aanwassen, als zynde van gelyke natuur met de ongemiddelden, voor zoo veel de modus acquirendi aangaat. Waar toe ook van applicatie schynt te zyn de leer van de Groot

d. l. C. VIII § 8, en byzonder schynt dit versterkt te worden door de Sententie van de Heeren Gecomm. Raaden repraesenteerende den Burggraave en Leenmannen van Zeeland, gewezen over de Hooge plaat den 11 Juni 1609, welke in de Memorie A. n. 6 ook wordt geallegeerd; maar gelyk die Sententie, of Copie derzelve, niet te vinden is, heeft men ook de rationes decidendi niet kunnen naspeuren. Hier over kan men dan verscheidenlyk gissen, ook zyn over de questie zelve veel argumenten voor en tegen te maaken; doch in dit geval kan men het angstig onderzoek daar van agter wege laaten, dewyl gedistingueerd moet worden, tusschen Eilanden *op een' ouden verloren grond* opgewassen, en tusschen *eigentlyk gezegde Eilanden*, van nieuws opgekomen ter plaatse daar te vooren geen landen geweest zyn.

Daar het nu uit de gelegde gronden blykbaar is, dat noch de Katteplaat, noch Goenje, noch de Onbekende eigentlyk gezegde Novale Landen zyn op den stroom aangegroeid, màar opslag van – en over oude gronden, 't zy dan van den Graave, 't zy van de A. Heeren, zoo volgt daar uit van zelfs, dat een juridicq onderzoek over de toebehoorte van die Eilanden, in cas subject niet te pas komt: men gaat dan over tot het derde Lid, *de oude verdronken, en weder opgewassen gronden.*

Een algemeene grondregel van het Vaderlandsch regt, is dat geinundeerde landen als res derelictae aan den Souverain vervallen, of gelyk de Groot zegt, *na verloop van tien jaaren.* Inleid. 11 B. 9 D. § 7. adde Zypaeum N. Juris B. lib. X. T. 1. versu *ad maris dominatum*, p. 242 ed. in 4°. Groenewegen ad l. 8 Cod. de omni agro deserto XI. 58. et ad. § 24 Inst. de R. D.

Van Leeuwen Cens. For. parte 1 L. 2 C. 4 § ult Bort van de Domeinen V. D. § 45 en volg. Voet de A. R. D. n. 19 XLI. 1.

Zulks de oude eigenaaren hunnen grondeigendom daar door

verloren, zonder by wederopkominge der Landen, denzelven te kunnen reclameeren, ten ware by concessie van den Graave. Dat ook dit regt zoo wel in Zeeland als in Holland plaats hebbe, blykt onder anderen uit een brief van Hertog AALBRECHT van 6 Juni 1386 Charterboek III. D. p. 442, waar by aan den Abt en convent van Middelburg vergund wordt het regt om de Landen even te vooren door hun van den Graave gekogt, in gevalle dezelve mogten inundeeren, wederom te bedyken, en in de uitgifte van den Hongersd. polder zelve van den jaare 1429 word geconditioneerd: „Waar 't zaake, dat dit voorsz. Land invloeide, „zoo mogen de Landlieden komen, binnen 8 dagen, en „aanvaarden dit voorsz. Land weder, zonder der Heer„schappen wederzeggen." Dan, alzoo de Amb. Heeren in Zeeland een *pinguius quoddam jus* hebben, als by de investiture verstaan wordende verkregen te hebben al het regt van den Graave tot- en op hun ter leen verkregen ambagt, zoo vloeit daar uit, dat de A.Heeren in Zeeland, zelfs met seclusie van den Graave en van allen anderen, al ware het dat zy te vooren Grondheeren geweest waren, tot zoodaanige geïnundeerde en ondergevloeide Landen geregtigd zyn, mits zy maar zorg gedraagen hebben, zich in de possessie hunner Heerlykheid te maintineeren, door het behoorlyk en continueel verheffen hunner Ambachten. Jaa zelfs mag men stellen, dat deeze Regtsdoctrine omtrent geïnundeerde Landen eeniglyk haar relatie kan hebben tot zulke Landen, welke in formam insularum en dus als gemiddelde aanwassen te voorschyn komen; want met relatie tot de ongemiddelde aanwerpen zyn zy ipso jure en als ambagtsgevolg geregtigd.

Ad. C De conclusie, of, en in hoe verre de Amb. Heeren in Wolfaartsdyk geregtigd zyn?

Eerst met relatie tot de *Katteplaat*, of *Oostbeveland*, is

reeds getoond, dat dit eiland niet kan gerekend worden onder de limiten van Wolfaarsdyk, althans niet onder dat gedeelte, 't welk den Ambagtsheeren toekomt, jaa al hadden de Amb. heeren er al eenig regt op gehad, zoude het zelve geperimeerd zyn door de praescriptio longissimi temporis.

Ten aanzien van *Goenje*, kan niet in computatie komen de tegenwoordige grootte van de gronden gezaamentlyk in het eiland van Wolfaarsdyk, gecompareerd met de verheven wordende gemet- getallen; want sedert de 15de eeuw staan

dezelve op 's Graaven registers bekend met	2970 gem.	226$\frac{1}{2}$
en naderhand in den Heeren polder nog.	726.	282
	3697.	208$\frac{1}{2}$
terwyl zy thans volgens de Rek. van C. C. penn. bezitten	4036 gem.	192
en dus bereids een getal van	338 gem.	283$\frac{1}{2}$

meerder dan hun verhef bedraagt. Men moet dan onderscheid maaken, gelyk gezegd is, tusschen de drie Ambachten Oostkerke, Sabbinge en Westkerke, benevens derzelver accessoiren.

De heer PERPONCHER vergist zich merkelyk in de opgaave der grootte van Oostkerke, en in het maaken van onderscheidinge, wat tot elk ambagt behoort, waar op hy verscheide valsche onderstellingen maakt: dus Memorie A n°. 7 § 2 stelt hy dat ambagt by de eerste bedykinge in de XIV Eeuw, te regt, groot 642 gem, voegende daar by het Fredriks poldertje 16 gem, in 't Zuidland 26 m, 't poldertje Beroukin 72 gem. met 7 gem. Vroonen, Sichuit 105 gem. 't geen te saamen, naar zyne optellinge zoude bedraagen 934 gem.; daar op supponeert hy een inundatie van Oostkerke, en dat in de XVI Eeuw niet meer zoude herdykt zyn dan 438 gem. 296 R, concludeerende daar uit, dat er ten voordeele van de Amb. Heeren nog met de zee gemeen zoude liggen wegens het oude ambacht van Oostkerke 495 gem 31 R. Ondertus-

schen heeft men niet kunnen ontdekken, dat Oostkerke na de uitgifte van 1370 ooit geinundeerd is geweest, noch dat het grooter is geweest dan 642 gem, daar en boven zyn de bedykte 438 gem. ten jaare 1597, zynde de tegenw. Ooster Nieuwl. polder, niet een gedeelte van den Oostkerke polder, maar van den ouden Hongerschen polder geweest, gelyk dit wordt geadvoueerd, Memorie C. p. 116, eindelyk behooren noch Sichuit, noch Beroukin, tot Oost- maar tot Westkerke.

In de gem. no. 7 § 5 wordt ook gezegd, dat de juiste gelegenheid der poldertjes van Sichuit, Beroukin en Zuidland niet kan nagespoord worden, maar egter concludeert de heer PERPONCHER, dat zy ten Zuiden van Oostkerke, en by gevolg in 't Goessche diep by Oosterland gelegen zyn geweest, en by nader gevolg, ter plaatse van het tegenwoordige Goenje; maar vermits 't geen in 't Westergedeelte van 't eiland lag onder Westkerke behoorde, zoo behoeft men niet lang te redekavelen, dat daar de poldertjes van Sichuit en Beroukin uitdrukkelyk in de reken. van den Rentm. DE BAENST worden gezegd bedykt te zyn *aan* den Hongersdykschen polder, *onder* het Amb. van Westkerke, dezelve niet in het Oosten, noch onder Oostkerke te zoeken zyn; maar ten W. van het Zuiderland, apparent in den tegenw. Westerl. polder.

Het zal derhalven onnoodig zyn, de grootte van Sabbinge of Westkerke te onderzoeken, maar men moet zich alleen bepaalen tot Oostkerke, als zynde het evident, dat men Hongersdyk daar onder, (gelyk ook by des Rentm• Rekeninge geschiedt) behoort te brengen, zoo als ook de praedecesseuren van den hr. PERPONCHER het begrepen Memorie A n. 6. in fine, alwaar zy zeggen omtrent Muiden en de Piet.

„Doch zy zyn ongetwyfeld bedykt geweest uit het ambacht van Westkerke, gelyk Hongersdyk uit Oostkerke, en Heinkensand etc. uit 's Hr. Arendskerke."

Dit Oostkerke, of het oude ambacht wordt by de Rekening van GUY DE BAENST begroot by der breedte op. . 642 gem. desselfs accessoiren zyn:

1. Het geheel Hongersdyk, waar in geen der andere ambachten iets genoot, of volgens de gelegde gronden, iets konde genieten, tot . . . . 937 gem.
2. Een klein stuktje van 't Zuiderland, onder het oude Oostkerke schietende, ter grootte van. 22
3. het kleine Fredriks poldertje . . . 16

975 gem.

Dus de geheele grootte van Oostkerke cum annexis 1617 gem.

Van hoeveel gemeten nu zyn de Heeren van Oostkerke, of portionaris Amb. Heeren in Wolf. bezitters uit dit getal? Het oude Oostkerke is er nog, dus daar van niets verloren: ook niet van 't Zuiderland, noch 't Freds. poldertje, beide nog in weezen; op niets is dan verloren, dan op Hongersdyk groot . . . . 937 gem.

Doch hier van is A°. 1597 bedykt de Ooster Nieuwl. polder ten bedrage (volgens de C. C. penn. Reken.) van 433. 238½

Blyft dus, 't geen als verloren grond kan worden gereclameerd . . . . 503. gem. 61½

En dewyl deeze voor verre het grootste gedeelte te zoeken zyn in de nu nog onbedykte schorren van Hongersdyk, (daar onder mede begrepen de plaat *den Onbekenden*) zoo zal ter suppletie van het nog mankeerende en ter Steenrolle verheven, slechts een klein gedeelte van het schorre Goenje noodig zyn, waar toe gevoeglyk zoude kunnen geschikt worden de smalle reep schorre, ten N. W. van Goenje liggende, en gemeenlyk het schaar van Goenje genoemd.

Dit beraisonneerde kan ook geappliceerd worden op het

schorre de *Onbekende*, 't geen zekerlyk onder de oude limiten van den Hongersdyk polder behoort, en dus uit dien hoofde den A. Heeren zoude kunnen toegewezen worden; maar voor al met des te beter grond, zoo dra het zelve als ongemiddeld aanwerp van het Hongersdyksche schorre wordt geconsidereerd, als in welken gevalle het ipso jure den eigenaaren van dat schorre zoude competeeren

Na het afhandelen der drie voorgestelde hoofdpoincten, staat nog een omstandigheid te remarqueeren, welke in het onderzoeken deezer zaake onder het oog gekomen is, naamelyk deeze:

Ter Steenrolle onder de gemetgetallen van Oostkerke, en speciaal van desselfs accessoir of den Hongerschen polder staat ten naame van de Jonkvr. Kanonesse van Bergen in Henegouwen, dochter van Hr. KLAAS VAN BORSSELE 626 gem. 150 R., welke reeds voor meer dan 3 eeuwen, in de Reeken. van GUY DE BAENST op dien naam bekend staan, zulks men deeze gemetgetallen by verzuim van Verhef en Lossinge, als vervallen aan de Graaflykheid kan considereeren, gelyk ook by een loquatur op des Rentmrs. Reek. van den jaare 1469 dezelve gelast is, de vruchten en baaten daar van aan de Graafelykheid te voldoen, waar van egter geen vervolg gevonden wordt.

Hier uit ryst de bedenkelykheid, of de Graafelykheid als door deeze vervalle 626½ gem. voor ruim ⅔ deelen eigenaar geworden van den Hongerschen polder ook niet pro rata moet participeeren in de opgeslage gronden, ja zelfs in den reeds bedykten polder van Ooster-Nieuwland, zoo dat de A. Heeren zouden verpligt zyn Rekening en vergoeding te doen van het te veel genoten: zonder dat de A. Heeren zich met het regt van praescriptie kunnen behelpen, als 't welk zoo min in Leen- als onleengoederen op een' enkele possessie zonder Titel of opdragt kan stand grypen. Sande ad cons. Feud. Gelr. Tract. I. T. I. C. 2. § 1. Christin.

decis. vol. VI dec. 20 n. 5., terwyl door de Ambachtshren in 't geval voor handen nooit meer verheven is dan 422 gem. of liever 374½ dewyl de Vroonen en Onlanden ter Steenrolle niet bekend staan.

Hier tegen komt egter in bedenkinge, dat de facies feudi sedert het jaar 1496 merkelyk zynde veranderd, het geheele Hongersdyk ingevloeid, en in dien staat gebleven tot het laatst van de XVI Eeuw, wanneer van den Souverain door de Amb. Hn. is verzocht en geobtineerd Octroy van bedykinge van het opgekomen gedeelte, zonder dat HEdM. eenige reserve hebben gemaakt van een aandeel de Graafelykheid competeerende uit hoofde der vervalle portie.

Dit argument past ook op de schorren van Hongersdyk, welke de Amb. heeren tot nog toe paisibel bezeten hebben; niet als dezelve bekomen hebbende by praescriptie van een vervalle portie, maar als accressen van en aan het ambagt van Oostkerke, en speciaal van den bovengem. Ooster Nieuwl. polder, welke in deezen opzigte niet onvoegzaam als een nieuwe res principalis zoude kunnen geconsidereerd worden, en de schorren van Hongersdyk, als accessoiren van denzelven.

Conclusie.

1. Dat de tegenw. Ambachtshren noch hunne praedec. immer tot de vervalle 626½ gem. geregtigd hebbende kunnen worden, zy ook niets meer, dan de 422 gem., hun van ouds competeerende na de inundatie van Hongersdyk, als *ouden verloren grond* mogen eisschen.

2. dat zy dit getal van gemeten bereids rykelyk hebbende heroverd by de bedyking van den nieuwen Oosterlandschen polder, ja zelfs successu temporis daar en boven het alterum tantum zoo niet meer, by wege van accres hebbende geprofiteerd, zy deswege niets meer hebben te reclameeren.

3. Dat het schaar van Goenje, gesupponeerd dat hetzelve

onder de Limiten van het oude Hongersdyk behoore, niet onder de herwonne 422 gem. der Amb. Hren; maar onder de 626½ gem. der vervalle portie moet worden gerekend, en dus een Souveraintoekomt.

4. Dat de plaat *de Onbekende*, als het moest aangemerkt worden als een eiland, voor opslag van het aan den Leenheer vervallen deel zoude moeten aangemerkt worden, en dus mede aan den Souverain competeeren.

XLIX. *Finantien van Zeeland.*

Maart 1782.
L. P. v. D. Sp.

Tot derzelver radicaal redres moet men twee zaaken effectueeren.

I. De Provintie moet in den haaren vinden ten minsten het jaarlyks te kort op het ordinair huishouden, zoo Provintiaale als Generaliteits lasten, 't welk men stellen mag op £ 25000, en zoo 't mogelyk is, nog iets boven dien voor emergeerende toevallen.

II. Zy moet een onveranderlyk fonds voor eenige jaaren vast kunnen stellen tot aflossing van haare schulden.

Het eerste kan byna niet geëffectueerd worden zonder onereus te zyn, en daarom behoort het gelyktydig gepaard te gaan met het tweede, dewyl de schulden door de lasten van de Unie van jaar tot jaar moetende augmenteeren, wederom nieuwe Provintiaale bezwaaren zouden vorderen tot goedmaaking van het te kort, 't geen de Ingezeetenen van langzaamerhand zoude ruïneeren of verjaagen.

Ad. I. de middelen hier toe dienenne kunnen geene andere zyn, dan

a. oeconomie op de uitgaaven.

b. verbetering in de invordering der reeds in train zynde belastingen.

c. verhooging van belastingen of introductie van nieuwe.

d. verbetering van het bestaan des Volks door Commercie, Fabryken en Landbouw.

ad. II. Dit schynt niet anders gevonden te kunnen worden, dan uit een reductie der interessen van circa 20 millioenen obligatien van 3 Pct. tot 2½ Pct. waar door men jaarlyks zoude bespaaren een som van ƒ 100.000, welke men met het jaarlyks profyt der verminderende interessen moet vaststellen tot een fonds van aflossing.

Deze reductie kan op tweederlei wyze geëntameerd worden:

a. van langzaamerhand door middelen die de Provintie in haar eigen boezem vindt.

b. eensklaps door hulp van buiten.

ad I. (*a*) Van de oeconomie op de uitgaaven is niet veel groots te verwagten: de objecten waar op men het meest zou kunnen menageeren, bestaan in detail, die men van tyd tot tyd met een naauwkeurige directie kan opmerken, als by voorbeeld, de fortificatien in 't Committimus, de leverantien aan 't gemeene Land &c. maar voornamelyk, de Subsidien aan de Calamiteuse Polders, waar op men ten minsten 6 a 7000 £ zal kunnen bespaaren, zoo door geproportioneerde Contributien, als door afspringen van Octroyen.

I (*b*) In dit art. is vry wat meer te doen.

Men herinnere zig de CC penning van de huizen ten platten Lande, welk middel geheel in verval is, van zyn primitive constitutie afgeweeken, en zoo wel om Polityke als Finantieele redenen, behoorde geredresseerd te worden.

dat de Ordonnantien op de Gemeene Middelen van Consumtie diffus zyn, is niet tegen te spreeken:

dit is voor eerst een generaal gebrek in een Wet, en het

maakt de lasten voor het oog bezwaarlyker, dan ze in de daad zyn.

een volumen van by de 300 Placaaten, Publicatien en gedrukte Resolutien, behalven de geschreven Resolutien een multorum camelorum onus, [1]) doet de menschen gelooven, dat de lasten op het Consumable in Zeeland veel zwaarder zyn dan elders; nogthans is niet gemakkelyker, dan uit de comparatie te bewyzen, dat van de Provintien van Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland en Stad en Lande, deze lasten in Zeeland de minste zyn.

Men zou derhalven moeten beginnen met alle de oude Ordonnantien te abrogeeren, en een nieuw receuil te maaken in de form van een hand- of zakboekje, met een kleine Romeinsche letter gedrukt gelyk in Friesland. [2])

Al de omslag weg te neemen, een gelykmaatig Systema van invordering te maaken, naauwkeurig toezigt te houden, geen geld te ontzien tot ontdekking van fraudes, zou zekerlyk de Gemeene Middelen important verbeteren.

Voor al wanneer men kon besluiten om een generaale Collecte te praefereeren boven de verpagting.

Om hier van het voordeel te beredeneeren, is meêr noodig, dan in deeze Schets kan gezegd worden; maar men moet er nooit toe komen, zonder alvoorens een goed plan van Collecte te hebben, een habiel Minister of departement waar door dezelve gedirigeerd wordt, en middelen, om zoo wel het gedrag van de collecteurs als de practyken der fraudateurs, na te gaan.

Onder de Middelen die door een verstandige schikking gebeneficeerd zouden kunnen worden, zyn te tellen het *Zoutgeld*, daar de abuisen bykans tot een Wet zyn geworden: de *Tabak*, waar van verscheiden plans zyn overgegeeven. de *Wynen*, en *sterke Dranken*; de *Waag*, wanneer men

---

1) Z. dezelfde uitdrukking in de *Verhandeling over den oorsprong en de Historie der Vaderlandsche Rechten* (1769) gebezigd, bl. 114.

2) Hiervan is een plan gemaakt.

de Hollandsche Waagbriefjes niet verder respecteert, als de Zeeuwsche in Holland.

Het *Famille-geld*, een middel meer onredelyk in de opinie en in de wyze van invordering dan in desselfs aart, moet afgeschaft worden, en ongevoelig geheeven worden door het verhoogen der belastingen op die inkomsten der particulieren waar voor famillegeld betaald wordt: naamelyk de ampten, de obligatien, de Landen, Tienden, huizen, en om de winsten van de industrie vry te laaten, zou men het te kort kunnen vinden uit $\frac{1}{10}$ op het Gemaal 1).

I. (*c*) Tot de verhooging van belastingen of introductie van nieuwe behoort men niet te komen, vóór dat de manier van invordering op een beteren voet is gebragt, of men legt wederom slegts belastingen op de goedwilligen, en men bevoordeelt de fraudateurs zoo veel te meer.

Er zyn egter middelen die verhooging kunnen lyden: by voorb. *de Wynen*, het *Gemaal*, indien de prys van de graanen niet hoog is, de *Waag*, waar door alle goederen die anders niet onder de consumable belast zyn, zouden contribueeren.

In Zeeland is de Waaglyst door malkander 3 St van de 100 ℔, in Holland de 10de verhooging daar boven: in Stad en Lande 5 St.

Onder de nieuwe is *het eenige* dat men zou durven invoeren, het Koffy- en Theegeld, mits men zig onderling kon verstaan om het op een beteren voet te heffen dan voor deezen.

In sommige andere Provintien profiteert men veel by een Hoofdgeld, 't welk in Friesland is van yder persoon, *ƒ* 600 Capitaal bezittende, *ƒ* 3, en half zoo veel van die minder hebben; doch alle Capitatien zyn odieus.

In Holland, Utrecht en Friesland is een impost op de freuiten van $\frac{1}{8}$ van de waarde.

---

1) Dit verdient nadere bedenking.

In Holland, op de ronde maat, op de gedrukte papieren, hypothecatien.

In Friesland, lakenen, kramery, zoete waaren.

Item in Stad en Lande op alle van buiten inkomende manufactuuren.

In de meeste Provintien schoorsteengeld.

In Stad en Lande op de bouwmateriaalen, hout, steen, pannen etc.

Dit wordt niet geallegeerd, om deeze Middelen aan te pryzen, maar om te toonen, dat er in onze Nabuurschap andere specien van belasting zyn mogelyk geoordeeld.

I (*d*) Dit artykel is meer van het ressort der Politie dan der Finantie; doch zoo 't wel gaat diende de laatste altoos aan de eerste onderworpen te zyn.

Al voor lang heeft de stad Goes aangetoond, dat door een verandering in de huisschatting ten platten Lande, door welke de Finantien winnen zou, het Eiland van Zuidbeveland een accres van ingezeetenen zou krygen en de Landbouw merkelyk gebeneficeerd worden [1]).

Hoe verre en aan welke Fabryken of takken van Commercie encouragementen behooren gegeeven te worden, is van te veel omslag om hier te onderzoeken [2]); maar 't is van nut, te begrypen, dat men nooit vrydommen van impositien moet accordeeren, om dat zulks voet geeft tot fraude; maar geld tot dedommagement voor de betaalde impositien.

ad II. (*a*) Wanneer men de reductie van langzaamerhand en met onze eigen ressources wil uitwerken, moet men maaken jaarlyks een goed Capitaal in handen te hebben, om aanbod van aflossing te kunnen doen.

1. Hier toe kan te pas komen een jaarlyksche Lotery, waar in de pryzen boven de *ƒ* 600 zouden worden betaald

---

1) Zie hiervoren bl. 234 (13 December 1767).

2) Verg. hiervoren, bl. 224 volg. (Memorie van Maart 1772).

in obligatien à 2½ pCt. welke omtrent een millioen zouden moeten bedraagen, en dit milioen zoude geëmployeerd moeten worden tot reductie en aflossing ter keur van de houders [1]).

NB. De Lotery op den voet van de Generaliteit is de geschiktste, maar men zou geen korting van pryzen behoeven te doen, dewyl het profyt van 't Land moet bestaan in de vermindering van interest, en voor de kosten zou men by den inleg een bagatel kunnen doen furneeren.

2. Alle jaaren een gedeelte van de Tienden en domeingoederen te verkoopen en het geld te employeeren als vooren, terwyl aan de Comptoiren daar op geadsigneerd obligatien zouden moeten gegeeven worden op het Comptoir Generaal.

Deeze verkooping is aan alle zyden nuttig: zy augmenteert de vaste fondsen van de Provintie: zy maakt een nieuwe circulatie: zy bevoordeelt het Middel van den 40 penning etc.

Het ware zelfs te wenschen, dat men alle corpora vaste goederen bezittende, kon engageeren dezelve te verkoopen, en hunne gelden op de Provintie aan te leggen, al gaf men aan dezelve een meer dan gemeenen interest.

3. Zoude men de Leenen, Ambagten en Tienden kunnen laaten allodialiseeren tegen zekeren afkoop, naamelyk voor de genen die zulks zouden verkiezen.

Ik twyfel niet, of hier door zou al een fraaie som van tyd tot tyd in 's Lands kas komen, en men heeft voor deezen op die wyze de kwaade Leenen en Tienden laaten verbeteren, gelyk nog heden geschiedt.

Wat doet doch een Land als het onze met Leenen?

II *b*. Wil men schielyk de reductie doen reüsseeren door een opkropping van geld, dan geloove ik, dat men met 3 à 4 millioen in één jaar het werk meester zou worden, en dit zou uit de kas van de Generaliteit in contant moeten

1) De Generaliteit drie Loteryen hebbende in de 2 jaaren, profiteerd daar op jaarlyks circa 4 ton. Consulatur de Lotery in de Staate Not. 1723.

verstrekt en niet genegotieerd worden; want het is klaar te begrypen, dat de reductie nooit kan reüsseeren, wanneer er ter zelver tyd gelegenheid is om de gelden in een voordeeliger of secuurder negotiatie te plaatsen; dan zal yder prefereren zig te laaten aflossen.

Men objecieert hier tegen, dat de negotiatie en reductie niet op dezelve plaats of precies ter zelver tyd geschieden; maar men weet doch, dat diergelyke negotiatien gemeenlyk gaan by entreprises, die naderhand *en detail* uitgevent worden, zoo dat iemand die zig laat aflossen ligtelyk weder aanleggen of koopen kan.

Indien de Generaliteit uit haar kas, op een secuur verband van 't Committimus, aan Zeeland leende 3 millioen voor 21 jaaren *zonder interest*, en de Provintie zorgde in dien tusschentyd voor haar te kort ('t geen kan geschieden, mits geen zwaare oorlogen of onvoorziene evenementen) zoude er apparentie zyn om de Finantien na verloop van 21 jaaren geredresseerd te zien. Myne calculatie is deeze:

Met 3 mil. reduceert de Provintie circa 20 mill. 3 Pcts. obligatien en profiteert daar op jaarl. . . . ƒ 100.000
en lost 3 mill. obl. af à 3 pCt 't welk jaarlyks,
21 jaaren lang, profyt geeft 90.000

ƒ 190.000

Deeze ƒ 190.000 jaarlyks geaffecteerd wordende tot een fonds van aflossinge, beneffens de jaarlyks verminderende interessen van de afgeloste obligatien, zou de Provintie zig in 21 jaaren tyds ontdaan hebben van een schuld van circa 5 millioenen, en op het 22ste jaar zou zy haar interesten verminderd vinden (gerekend à 2½ pCt.) met een som van ƒ 125000, terwyl het profyt der reductie blyvende voortduuren met ƒ 100.000, zoo is evident, dat de jaarlyksche uitgaave van interessen na het 22. jaar zou verminderd zyn met ƒ 225000 en jaarlyks blyven verminderen.

De drie mill. wordt dan gerestitueerd, waar voor men moet negotieeren, 't welk egter geen nieuw bezwaar geeft, om dat het geheele Capitaal is geëmployeerd geweest tot aflossing, en niet onder de bovengem. winst van 5 mill. is berekend.

L.

Mey 1784.

Het is te vergeefs op een redres der Finantien te hoopen, indien de Quotes niet worden verschikt; maar wanneer dit eens mag gebeuren, en de Provintie op een geproportioneerden voet wordt gebragt, dan zal men eerst met vrugt by der hand kunnen neemen het werk der Reductie van Interessen, 't welk als de voornaamste source van het redres moet worden aangemerkt, in suppositie, dat het profyt daar van komende, gevoegd by dat der Recognitien van de Beampten, zal kunnen worden gedestineerd tot jaarlyksche aflossing.

Indien men dan eens een somme van eenige consideratie, b. v. een of 1½ mill. in kas hadt, zoude men kunnen doen een beredeneerde Publicatie, zeggende in substantie: Dat door een verschikking in de Generaliteits contributien, de Provintie gebragt zynde op een Quote naar evenredigheid van haar vermogen; er nu apparentie was om de Finantien te herstellen, waar door de Rentheffers ten laste van de Provintie zekerheid zouden bekomen, niet alleen van de interessen, in welker betaaling de Provintie nooit heeft gemankeerd, maar ook van de waarde hunner Capitalen: Dat zoodanig herstel egter niet compleet kan worden uitgewerkt, ten zy de Provintie ook gesubleveerd worde in den zwaaren last der Interessen; dat daarom goedgevonden is wederom te entameeren, de reeds voor eenige jaaren getenteerde, maar door de omstandigheid der tyden weder afgebroke Reductie van Interessen van 3 Pct. tot 2½, onder

aanbod van aflossing aan die genen welke niet verkiezen in de Reductie te consenteeren.

Dat derhalven aan de houders van obligatien uit de onderscheiden ligtingen à 3 Pct. — ten zy dat men liever eenige ligtingen wilde specificeeren, doch men moet niet te weinig teffens neemen, omdat de opkropping moet animeeren tot reductie — wordt genotificeerd, zig op zekeren peremtoiren tyd, (b. v. binnen het halfjaar) bekend te maaken ten Comptoire generaal of zy hunne Capitaalen verkiezen afgelost te hebben, of tegen $2\frac{1}{2}$ te continueeren; zullende, nadat deeze opgaave zal ingekomen zyn, nadere schikkingen nopens den tyd van de aflossingen worden bepaald, en zullen de zoodaanigen welke binnen den gestelden tyd, geen opgaave gedaan hebben, worden gehouden, als geconsenteerd te hebben. En ten einde dit Consent in de Reductie favorabel te maaken, hebben HunEdm. geresolveerd aan de consenteerende, 't zy uitdrukkelyk of stilzwygend, nog 6 jaaren lang den vollen Interest à 3 Pct. te betaalen; of men kan dit $\frac{1}{2}$ Pct. in plaats van 6 jaaren lang te betaalen, aanstonds voldoen als een praemie voor de consenteerende in de Reductie 't welk over 20 mill. ƒ600 m. zal bedraagen.

Op de eerste wyze omtrent hebben de Engelschen hunne 4 Pct. annuiteiten op 3 gereduceerd.

V. Traité de la circul. et du crédit T. 2.

Bovendien zullen de gereduceerde ontvangen een nieuwe obligatie met een duplicaat, indien zy behooren tot Ligtingen, waar by te vooren geen duplicaaten zyn afgegeeven.

LI. *Agenda by tydsgelegenheid, in de zaaken van het Land.*

Augustus 1784.
V. D. SPIEGEL.

De Provintiaale Tienden en andere domeingoederen by partyen te verkoopen, alle jaaren een gedeelte, en obligatien daar voor geeven aan de Comptoiren van de Geestel. goederen, tegen 3½ Pct.

Ook zou het nuttig zyn, indien men alle corpora vaste goederen hebbende, kon engageeren dezelve te verkoopen, en men zou een Negotiatie van 3½ of zelfs 4 Pct. moeten openen, om dezelve corpora te animeeren.

Hoe meêr vaste goederen in de circulatie komen, hoe voordeeliger *en* voor de Ingezetenen, die daar door gelegenheid krygen tot het plaatsen van geld binnen 's Lands, *en* voor het Gemeene Land, 't welk daar door profiteert de jaarlyksche Lasten, de 40 penn. zoo dikwyls als het verkogt wordt, het klein zegel, door de vermeerdering van contracten daar uit ontstaande, &c.

Leenen, Ambagten, Feudaale Tienden te allodialiseeren tegen zekeren afkoop der Leengeregtigheden.

Zoo wel als men voor deezen de kwaade Leenen heeft laaten verbeteren tot onversterfelyke, kan men het feudaale geheel laaten redimeeren; de rede van de Leenen houdt op, waar toe dan het effect, zonder nut, bewaard?

In gedagten te houden, of er, zonder merkelyk bezwaar van de Commercie, niet eenig voordeel voor de Finantien

zou te haalen zyn, uit een verbetering van den Zeeuwschen Thol.

Wanneer men met ernst de Finantien wil verbeteren, moet het niet gezogt worden, in, hier en daar, een belasting te smeeden, of een nieuwe Ordonnantie op deeze of gene specie te maaken, maar men moet het geheel systema van de Finantien overzien, het gebrekkige verbeteren, de executie klem byzetten. &c. a.

Vide in globo myn concept.

Het gansch systema van de Gemeene Middelen deugt niets [1]), en is zonder eenig opzigt of recherche: dit moet voor al worden aangetast, alle de oude Ordonnantien afgeschaft, en in een klein bestek gebragt, gelyk in Friesland.

De oude obligatien, en rentebrieven ten laste van de Provintie zouden in een tyd, dat dezelve zeer laag zyn, secreetelyk, kunnen worden opgekogt, waar door de prys zig zou souteneeren, of de Provintie zig, goed koop, van een gedeelte schulden zou kunnen ontlasten.

Of zoo men de omstandigheid geschikter vindt, om de oude obligatien in prys te doen ryzen, kan men dezelve eenige avantages toevoegen, by voorbeeld, laaten verwisselen tegen nieuwe met duplicaaten of coupons.

De obligatien ten laste van de Calamiteuse Polders, onder garand van de Provintie te negotieeren, kunnen van beter natuur gemaakt worden, waar door de Polders des te voordeeliger aan geld kunnen geraaken.

1. met te belooven, dat een Polder inundeerende, de

---

1) Vide myn plan daarvan gemaakt.

obligatien onder garand genegotieerd, door 't Land zullen afgelost worden.

2. met duplicaaten of coupons te geeven.

3. met de Bank te disponeeren, dezelve ook te beleenen even als de Provint. obligatien.

4. Voogden en Weeskamers te auctoriseeren, gelden daar in te plaatsen.

gearresteerd den 9 Oct. 1786.

In de reductie van Interessen te denken om de Interessen à 3 pCt. in Holland op den doorvaart van den Turf genegotieerd, en te liquideeren over het Regiment van Fourgeod in 1775 en 1776.

De Recognitien op de Ampten te veranderen in jaarlyksche Recognitien. Vide myn plan.

De CC penning op de Gebouwen ten Platten Lande moet hoognoodzaakelyk veranderd worden.

(de deliberatie hier over is met veel yver in het Secreet Besogne aangevangen, en met veel slapheid blyven steeken [1]. Z. ook Res. Staaten 4 Juny 1666. en Stads Not. Goes 18 Nov. 1644.)

Te denken om de ontlasting van den Turf in Holland voor onze Fabryken, ten einde dezelve egaal zy met de verminderde belasting in Holland. V. myne papieren daar over.

de Ordonnantie op het Collateraal te vernieuwen.

Te examineeren, of er geen voordeel voor de Finantien te

1) Een allerbelangrijkst Rapport door VAN DE SPIEGEL als *Secretaris van 't Land* uit naam der Gecommitteerden tot de Finantie-besognes, den 20 November 1788 uitgebragt, werd *overgenomen*. (Secreet Register der Resolutien van de Ed. Mog. Heeren Staaten van Zeeland.)

haalen is uit de Posteryen, die in deeze Provintie geheel in particuliere handen zyn.

De Pensioenen der gepens. Officieren in twee jaren in te haalen, met een half agterstallig jaar mêer op den Staat van Affectatie te brengen.

(in 1786 het eerste half jaar ingehaald, in 1787 het tweede.)

Het groot artykel van de Munt — en met alle attentie te examineeren, de plans zoo van my als andere.

Als de gelegenheid favorabel is, te denken om de agterstallen van de *ƒ* 50 m. van de Admiraliteit van Amsterdam, wegens het dedommagement van de graanen, zynde 1500 m. Z. de Conventie 1754. en Missive R. v. S. 24 febr. 1777 in de byl. Staate Not. verzoekende schikking.

Eerst en voor al bedagt te zyn, op het vast stellen van een goed Reglement op de manier van delibereeren, zonder 't welk alle andere verbeteringen onnuttelyk zouden worden geproponeerd. (Factum in 1787.)

de Raadp. v. SLINGELANDT zeide in een Propos. ter Verg. v. Holl. 23 July 1728, „het is klaar, dat er geen weezentlyk redres in de Finantien te wagten is, als van Remedien, „welke de natuur van delibereeren en resolveeren van deeze „Vergadering byna impracticabel maakt."

Vlissingen en Vere te accordeeren op het stuk van aanbouw en Equipagie, zonder 't welk de Admiraliteit binnen de Provintie genoegzaam tot niets zal loopen. (Factum in 1786.)

De Slaavenhandel door den oorlog genoegzaam geruineerd, in de Provintie op te beuren [1]), door vrydommen en Praemien.

1) Het verfoeilijke van den Afrikaanschen Slavenhandel werd niet vóór 21 November 1787 door JOHN NEWTON te Londen aangewezen, later door H. C. CRAS (1793) en PIETER PAULUS.

Het interest van de Commercie vordert, dat de vreemdelingen zig met hun geld interesseeren in de speculatien van Commercie in Zeeland: men moet zien het geld van de Kloosters in de Oostenrykscho Nederlanden, die uit vreeze van gemortificeerd te worden, het zelve in veiligheid zoeken te stellen, herwaarts te lokken.

De Heer VAN DE PERRE in 1786 als Minister van den Staat te Brussel zynde, is reeds verre geweest in onderhandelingen met kloosters en particulieren, maar zyn ontydige dood heeft dit plan doen vervallen. Het project was *en gros*, dat deeze ryke Capitalisten zig zouden interesseeren in den handel op de W. Ind. Colonien, en gelden furneeren aan de Planters, onder directie van 't Comptoir van V. D. PERRE en MEYNERS te Middelburg aan welke ook alle de producten zouden moeten komen, in tyd van vrede; doch in tyd van oorlog, zouden dezelve op naam van een Oostenr. Comptoir gaan, en te Oostende binnen komen. Hy hadt op dien voet reeds toezegging van 3 Ton.

LII. *Memorie tot opheldering van de proportie, naar welke de Belastingen in Zeeland geheven worden.*

L. P. V. D. SP. 1785.

De Inkomsten van Zeeland bestaan:

I. Uit Domeinen, en 't gene gemeenlyk als Domein gerekend wordt, gelyk de Geestelyke Tienden, Interessen, huishuuren, doorvaart van den Turf &c.

II. Uit Belastingen.

De belastingen worden geheeven:

1°. naar de proportie van de waardy der goederen, zoo in Capitaal als in Inkomsten, naamelyk:

a. der *vaste goederen*, bestaande in Landen, Tienden, Huizen, Molens, Dyk- en gras-ettingen.

b. der *losse goederen*, als Obligatien en Actien.

2°. naar proportie van de Inkomsten van allerlei aart, bestaande deeze soort van Belasting in onderscheiden Middelen, als Amptgeld. Dienstbode- geld, Karos en paardegeld, Famillegeld, drie stuivers te ponde.

Men kan ook hiertoe brengen de belastingen op het veranderen van Eigendom, 't zy door verkoop of by versterf, naamelyk de 40 en 80 penning, en het Collateraal.

3°. naar proportie van de Consumtie of gebruik 't welk van de belaste Specien gemaakt wordt, waaronder men ook rekent het klein zegel, en ondertrouw.

ad. I. *a.* De *Landeryen* zyn by een advys van de Provintiaale Rekenkamer, ten jaare 1761 aan de Heeren Staaten opgegeeven, in het Eiland daar dezelve het meest gelden, jaarlyks onzuiver op te brengen *f* 9 per gemet, maar men kan dezelve tegenwoordig, vermits de verhooging van den prys der Veldvrugten wel rekenen op *f* 11. — —
Hier van gaat af voor jaarlyksche dyklasten 3 6

Rest . . . . . *f* 7. 14.

Op deeze Revenuë heft de Provintie jaarlyks aan ordin. en extraord. Lasten . . . 3. 8. 4.

Zynde dus 45 Pct. van het inkomen, terwyl de Eigenaar uit het overige moet goedmaaken de reparatie aan de getimmerten tot den Landbouw benoodigd, en de Huisschatting.

De *Tienden* zyn belast met 42 Pct. van haar onzuiver inkomen.

De *Huizen* zyn nog aangeslagen naar zekere oude proportie, die nu genoegzaam verloopen is; maar men kan oordeelen van derzelver zwaarte, uit het montant; bedraagende over de Steden *f* 66000, en over het Platte Land *f*

De *Molens* betaalen voor ordinaire en extraordinaire be-

lasting, 18 Pct. van de onzuivere inkomsten; waar van de kosten van reparatie niet mogen worden afgetrokken.

De *Dyk- en Gras-ettingen* zyn belast met 49½ Pct.

I. *b.* De oude *Obligatien* ten laste van de Provintie en Corpora, zyn bezwaard met 2 Pct. van het origineel Capitaal, zynde 50 Pct. van het Inkomen.

De *Oost Indische actien* worden het Capitaal van ƒ1000 gerekend tegen ƒ4000, en hier van wordt betaald 2 Pct., zynde dus 8 Pct. van het oud Capitaal, dat is, wanneer 12½ Pct. wordt uitgedeeld, 64 Pct. van de Revenuë.

De *Westindische Actien*......

ad. 2. Om de tweede Source der Provintiaale Inkomsten naar een juiste proportie te calculeeren, is zeer moeilyk; maar men zoude dezelve nog al best vergelyken tegen de Rykdommen der Ingezetenen, en de Inkomsten die daar uit getrokken worden: by voorbeeld, de Amptgelden, Recognitien, het dienstboden-karos-geld, Famillegeld, de Stuivers te ponde, het Collateraal, de 40 en 80 penning bedraagen te saamen omtrent ƒ350000.

Hier tegen kunnen, naar de naauwkeurigste berekening, de Rykdommen der Ingezetenen van Zeeland omtrent bedraagen honderd millioenen, en wanneer men de Inkomsten dier Rykdommen, na aftrek van de belastingen onder de eerste classis gemeld, en met byvoeging van 't gene van de Ampten genoten wordt, berekent op ƒ3,500,000 zal men niet verre van de waarheid zyn, en gevolgelyk staat deeze Source van de Provintiaale Inkomsten, tegen die der Ingezetenen van hunne Rykdommen en Amptsbedieningen als 1 tegen 10, en is dus naar de Proportie van 10 Pct.; en dit zoude zekerlyk buitensporig hoog zyn, indien de Inkomsten der Ingezetenen niet vermeerderd wierden door andere middelen van bestaan, en door de circulatie van de eene hand in de andere, 't welk onberekenbaar is.

ad. 3. De Gemeene Middelen van Consumtie, zoo als zy hier vooren opgegeven zyn, bedraagen jaarlyks circa ƒ850000, en deeze som zynde gerekend over 80000 Inwoonders, welke de bevolking van Zeeland uitmaaken, zal omtrent ƒ11 per hoofd zyn: en vermits deze belasting meest drukt op het geringste soort van Ingezetenen, kan men best de proportie rekenen door de comparatie met de dagloonen; zoo dat, wanneer men rekent dat in Zeeland de dagloonen ten Platten Lande zyn des Zomers 18 St. en des Winters 15 St. en in de Steden doorgaans ƒ1, dan mag men (door één geslagen, en de Feestdagen afgerekend) een arbeider stellen op ƒ275 aan verdiende dagloonen in een geheel jaar, en gevolgelyk betaalt hy 4 Pct. van zyn dagloon aan het Land voor Impost op de waaren die hy consumeert.

LIII. P. M.

aangaande den Uitvoer der Veldgewassen in Zeeland.

a° 1785.
L. P. v. d. S.

Ik stel, dat de geheele Provintie bevat .		200,000 gem.
Hier van gaat af voor de gronden van Steden en Dorpen (schoon verscheiden derzelve niet onder de schotbaare grootte zyn gerekend) voor hovenieringen rondom de Steden, voor betimmerde gronden van Hofsteden ten platten Lande, die geen vrugten geeven, by raaming	2400	
nog voor Bosschen, zoo wel tot vermaak als voordeel aangelegd, circa. .	5000	

Omtrent de weiden is het moeilyk, een bepaling te maaken, dewyl het gebruik in de onderscheiden Eilanden zelfs different is; doch zoo er in het één Eiland meêr vetweyery is, zal er in het ander weder minder weyen (weiden) noodig zyn, wegens de nieuwigheid of deugd van den grond; men stelt het doorgaans op 100 gem. zaailand, 30 gem. weye, en dus 60000

67400

Rest ter culture . . . . 132600 gem.

Men heeft doorgaans de gewoonte, van de Landen, om de zes jaaren, te braaken, mesten en bedelven, en dus moet het gecultiveerde Land verdeeld worden in zes deelen, als volgt:

Het 1. $\frac{1}{6}$ Braakland . . . . 22100 gem.

Het tweede $\frac{1}{6}$ is de Vrugt, die uit het Braakland van 't voorige jaar getrokken wordt, het zy koolzaad, wintergarst, meede, of ook wel zomervrugten, als haver, zomergarst, witte boonen en erwten . . . . 22100. —

Het derde en vyfde $\frac{1}{6}$ deel wordt genoegzaam geheel met Tarwe bezaaid 44200

Het vierde $\frac{1}{6}$, zynde de derde vrugt na het braaken, gelyk ook het zesde deel, of vyfde vrugt, bestaat, naar maate van de gesteldheid des gronds, meest in zwarte boonen, maar ook in rogge, haver, erwten en witte boonen 44200

Uitmaakende als vooren. . . . 132600 gem.

Van het Braakland komt. . . . . . . niets.

Van het tweede $\frac{1}{6}$ kan men niet bepaalen de quantiteit van elk soort van vrugt, maar men mag wel rekenen, dat de eerste vrugt, na de braaking, onzuiver moet waard zyn ℒ 10 per gemet, dus . . . . ℒ 221.000
Hiervan blyft weinige olie, erwten of boonen voor 't gebruik der Ingezeetenen, men stelle dit op. . . „ 21.000

Blyft dus overig tot verzending naar buiten 's Lands . . . . ℒ 200.000

Het derde en vyfde deel, zynde 44200 gem. met tarwe bezaaid, kan men rekenen, buiten ongelukkige oogsten, op 10 zakken per gemet, dus 442000 zakken, en deeze gesteld op ℒ 1 Vl. (de goede en slegte door één, dewyl anders de markten doorgaan hooger zyn) maakt . . . . ℒ 442.000
Voor binnenlandsche consumtie en zaaikoorn, stel ik 200.000 zakken, maakt . . . . „ 200.000

blyft ter verzending . . . . . „ 242.000

Het vierde en zesde deel om redenen by het tweede genoemd, mede niet specificq kunnende bepaald worden, stelt men de onzuivere waarde van elk gemet vrugten te zyn ℒ 6 Vls. en dus over de 442000 gem. van die 2 deelen . . . . ℒ 265.200
maar vermits verre het grootste gedeelte daarvan blyft binnen 's Lands tot voeragie van beesten &c. stelt men dit op $\frac{3}{4}$ . . . . „ 198.900

blyft ter verzending naar buiten. . . „ 66.300

Dus, het geheel overschot van veldgewassen van Zeeland die verzonden kunnen worden.	£	508.300
Hier by, het gene van de Vetweyery overschiet, om aan de Compagnien, en particuliere Commercie geleverd te worden, als mede de negotie in kalvers en schaapen op Holland.	„	50.000
De Freuiten voordeezen een groote negotie zynde, is nu zeer verminderd, en niet noemens waardig, doch uit sommige Eilanden is nog veel Commercie op Holland, met stukken hout, men mag mogelyk het een en ander raamen op	„	16.700
Totaal overschot van den Zeeuwschen grond.	£	575.000
		f 3.450.000

LIV. *Ruwe Berekening op de Balans van Commercie van Zeeland.*

A°. 1785
L. P. v. d. S.

Waarde van de goederen welke de Provintie kan uitvoeren.

Het overschot van de Veldgewassen, 't welk naar buiten gevoerd wordt, bedraagt volgens een afzonderlyke calculatie £ 575.000 . . . . of *f* 3.450.000

De verkoopingen van de Oost Indische Comp. hebben in de laatste jaaren, bedraagen voor deeze Kamer.	*f* 4.500.000.	
men stelle, dat daar van binnen 's Lands blyft tot gebruik en consumtie.	„ 1.500.000.	
		„ 3.000.000

De West Indische Negotie heeft, voor den Engelschen Oorlog, alhier ingebragt en verkogt, aan goederen	*f* 1.800.000.	
Hiervan blyft aan Koffy en Suiker tot binnenl. consumtie, boven 't gene de O. I. C. verkooping gefurneerd heeft	*f* 400.000.	
		f 1.400.000
De particuliere Commercie binnen Europa, de Visscheryen, Zoutrafinaderyen, en sommige Fabryken en Trafyken die iets uitvoeren, moeten ten minsten boven de binnenlandsche consumtie een overschot ter verzending uitleveren		〃 3.000.000
De Interessen van buiten 's Lands ontvangen wordende, zoo uit Engeland, Frankryk, Spagne &c. als uit Holland bedraagen zekerlyk veel meerder, dan 't gene de vreemdelingen uit dien hoofde uit Zeeland trekken, en men stelle het op.		〃 350.000
		f 11.200.000
By de uitgevoerde goederen uit Zeeland behoort men ook te rekenen, al het gene uit Vlaanderen alhier ter Markt gebragt wordt, 't welk men zonder vergrooting, wel stellen mag op		800.000
Dus kan de exportatie v. Zeeland beloopen		*f* 12.000.000

LV. *Ruwe calculatie over het Huys-houdelyk Verteer der Ingezeetenen in Zeeland* [1]).

Laat Zeeland geschat zyn op . .	100.000 Menschen
Reken 5 Menschen in één huysgezin, is	20.000 huysgezinnen.
Het verteer voor ider huysgezin (daar onder begreepen het onderhoud aan Huyzen & Gebouwen, kleederen, spys en Drank &c a.) geschat op. *f* 500.— Er zullen eenige *wynige* huysgezinnen zyn die 10 en 20 maalen zo veel nodig hebben, andere daar en tegen, en mogelyk de meeste, zullen zo veel niet konnen verteeren, men neme dan door elkander ider	500 Guldens
dat bedraagt een Capitaal van . .	*f* 10.000.000.—
Af $\frac{1}{5}$ part voor 't gene Zeeland in zig zelven heeft, aan Koorn, Graanen en andere Veldgewassen en moesery voor de Keuken, Bier, Vleesch en Vis; Alsmede de Oost en West-Ind. Producten die direct in Zeeland worden aangebragt (zynde alle deze producten in zekere ruwe Berekening op de Balans van Commercie van Zeeland afgetrocken) dus hier voor dat $\frac{1}{5}$ part	2.000.000.—
Dus zouw men van buyten de Provintie noodig hebben, voor	*f* 8.000.000.—

1) Niet van de hand van den Raadpensionaris.

Anders

Zeeland geschat als voren, op. .	100.000 Menschen
Volgens zekere bereekening zouw ider Perzoon bezitten een Capitaal van	1200 Guld.
Dat maakt te zaamen	*f* 120.000.000.—
Den Int. daar van 3 pC. bedraagt	*f* 3.600.000.—
Van den Int. van *f* 1200.— kan een mensch in ons Land niet bestaan; Ider huysgezin moet dan een kostwinner hebben; men stelle die op één Gulden daags of over 't geheele Jaar . . . . *f* 320.—	
Dat is voor 20.000 Huysgezinnen.	6.400.000.—
dat bedr. te zamen	*f* 10.000.000.—
Af ⅕ Part als boven.	2.000.000.—
	8.000.000.—

LVI. ***Plan van Ressources in de Provintiaale Finantien.***

L. P. v. d. S.
1786.

Men stelle, dat door de verschikking in de Quotes, de lasten van de Provintie in dien staat zullen gebragt worden, dat haar te kort in ordinaire tyden, en voor kleine onvoorziene toevallen, nog bedraagen zal *f* 100.000 jaarlyks, waar voor zoude moeten gezorgd worden.

Dan is de vraag, welke Ressources nog te vinden zyn, om dat jaarlyks te kort, en bovendien een somme van consideratie te furneeren, tot vermindering of aflossing der Capitaalen waarmede de Finantien belast zyn?

Naar myn inzien, zou het weinig kunst zyn, om zonder verhooging van de Imposten op de Gemeene Middelen, alleenlyk door oplettenheid op de stricte invordering, volgens een verbeterd systema, een jaarlyks benefice te vinden van . . . . *f* 30.000

De Octroyen der Calamiteuse Polders die in 1787 zullen exspireeren, gevoegd by de geëvenredigde Contributie, volgens het Concept Reglement kunnen opbrengen ten minsten . . . . „ 40.000

De uitsterving der Lyfrenten die binnen kort zal moeten voorvallen . . . . „ 6.000

Met het jaar 1800 zal exspireeren de aflossing der Lotery 1749 1); dus tot zoo lang . . . . nihil.

Voorts stel ik, dat de Reductie van 3 Pct. op $2\frac{1}{2}$ zal kunnen geëffectueerd worden, immers voor zoo verre, dat daar op zal geprofiteerd worden jaarlyks . . . . „ 90.000

Indien men een jaarlyksche geld-Lotery kon maaken, in welke de hooge pryzen, op den voet van de Generaliteit wierden gekort, zou hier van een profyt te maaken zyn, van . . . . . . „ 40.000

f 206.000

Af het jaarlyks te kort . . . . . . „ 100.000

Rest ter aflossing . . . . *f* 106.000

Waar by men voegen moet het product van de Amptfurnissementen, welke reeds tot aflossing zyn geaffecteerd . . . . „ 30.000

Dus zoude er een jaarlyks fonds tot aflossing kunnen gemaakt worden van . . . . *f* 136.000

En laat men dit stellen, om zig des te minder te bedriegen, op *f* 120.000, of £ 20.000 Vls.

---

1) Over de Loterij van 1749 z. hiervoren bl. 63, 65.

Indien nu de Heeren Staaten dit fonds van £ 20.000, geaugmenteerd met de jaarlyks verminderende Interessen geliefden onherroepelyk te affecteeren tot aflossing, zou daardoor, in 21 jaaren, de Provintiaale Schuld verminderen met circa $3\frac{1}{2}$ millioen, en wanneer men dezelve operatie kon continueeren, zou het accres van de vermindering zoo geweldig zyn, dat met de 42e aflossing, omtrent 10 millioen van de oude Schuld zou afgesprongen zyn.

Wanneer de fondsen laag loopen, behoort men obligatien in te koopen, waar door de Schuld des te meer kan worden verminderd, en te gelyk een speeling in de fondsen gemaakt, welke de al te groote daaling tegenhoudt: dit was reeds het Plan van de Staats Resol. 19 Oct. 1678 [p. 158].

LVII. *Berekening van het Vermogen der Ingezetenen van Zeeland, uit de zoogenaamde Liberaale Gifte, ingevolge het Placaat der Heeren Staaten van 5 Xber* 1747.

1786 Decr.
L. P. v. d. Spiegel.

De voorn. Liberaale Gift heeft opgebragt, volgens de Rekeningen van den Ontvanger-Generaal, zoo in gelde, als in Recepissen uit de 147 Ligtinge, die voor geld zyn aangenomen tegen 104 pCt.

in 1748	. . . . .	£ 283.757. 8.1
1749	. . . . .	„ 3.542.15.2
1750	. . . . .	„ 2.327.13.5
		£ 289.627.16.8
		f 1.737.767.—

Welke somme tegen den 50 penning gerekend, uitmaakt een Capitaal van. . . .	ƒ 86.888.350
Hier by komt in consideratie:	
1. Dat niets betaald is van meubilen, en huisraad, noch ook van werktuigen en gereedschappen, tot bouw- en andere neeringen, die volgens het Placaat zyn geëximeerd: men stelle 16000 huizen, Landhoeven, Fabryken &ca. in yder van welke men mag rekenen, dat door malkander 300 gl. aan waarde van deeze geëximeerde goederen zig bevindt, waar door het Capitaal geaugmenteerd wordt met	„ 4.800.000
2. Dat de betaling gedaan is van alle de Effecten naar de tauxatie, prys-courant, welke in dien tyd, wegens de vrees voor de nabyheid van den vyand, zeer laag was.	
Men stelle, dat aan vaste goederen, fondsen en andere baatgevenden Eigendom is getauxeerd geweest 70 millioenen, en dat deeze tauxatie maar 8 Pct. te laag geweest is, vermeerdert zulks het Capitaal met . .	„ 5.600.000

3. Dat in betaaling zyn aangenomen Recepissen uit de 147 Ligtinge, met een augmentatie van 4 Pct. en dus voor 104, behalven nog 2 maanden Interest — nu zyn er van deeze Recepissen gevonden circa

£ 90.000 waar van 4 Pct. . . .	£ 3600
2 maanden interest	600
	£ 4200
	ƒ 25200

Welke ƒ 25200 is de 50 penning van een Capitaal van.	„ 1.260.000
Transport. . . .	ƒ 98.548.350

Transporteere. . . *f* 98.548.350

4. dat men heeft mogen aftrekken van de betaaling der 50 Pct.

het verdubbeld Famillegeld circa	£ 10.600	
het verdubbeld dienstbodegeld	2.900	
het dito Amptgeld	1.400	
	f 14.900	
	f 89.400	
Welke *f* 89400 is de 50 penning van een Capitaal van		„ 4.470.000
5. Dat van de gegoedde beneden de *f* 2000 de Liberaale Gift niet gerekend is tegen 2 Pct. maar tegen 1 Pct. van hun Capitaal, t welk men stelt op circa 4 ton		„ 381.650
		f 103.400.000

6. dat niets betaald is van goederen aankomende corpora ad pios usus gedestineerd, doch vermits dezelve niet zyn in den Eigendom van particuliere hic nihil.

Hiertegen is van de andere zyde aan te merken:

1, Dat onder het Capitaal, waar van de 50 penning betaald is, heeft moeten gerekend worden, Lyfrenten, en Tontine-renten, tegen zekere evaluatie, welke nogthans naderhand gedeeltelyk gerealiseerd is, door het converteeren der Lyf- in Losrenten.

2. dat ook de revenues van Politique Ampten, naar rato van den ouderdom der Bezitters, tot Capitaal gebragt zyn, en de 50 penning daar van betaald.

Welke twee posten moeilyk zyn te berekenen, doch wanneer men daar voor stelt *f* 3.400000, zal het vermogen der Ingezetenen van Zeeland op dien tyd nog bedraagen hebben *honderd millioenen guldens*, en voor yder individu een eigendom van ruim *f* 1200.

Volgens het nieuw Reglement op de Regeering der Stad Utrecht moet een kiezer of Gecommitteerde boven de *f* 150 jaarlyks in de reëele en consumtive Lasten betaalen, en de rekening wordt in de Histor. Courant van 23 Febr. 1786 dus opgegeeven.

yder persoon wordt gerekend jaarlyks te betaalen in

den accyns op het Gemaal voor Bakker, grutter, &c.	*f* 5.10
een ton bier . . .	- 2.17
een vierendeel boter	- 2. 7
zout, zeep, azyn, vis, fruit	- 2. 6
sterke drank	- 1.—
rook- en snuiftabak .	- 1.—
	f 15.—
dus een huisgezin van 4 personen . .	*f* 60.—
aan ongelden van een eigen huis . . .	- 40.—
dienstboden geld .	- 6.—
aan wynen	- 10.—

In Zeeland stel ik een Huisgezin van 4 persoonen, burgerlyk leevende, in een eigen huis, met een dienstbode, en verteerende omtrent *f* 1400 's jaars.

1½ zakken tarwe, per hoofd; voor impost billiët &c. en ander Gemaal . .	*f* 3.10
een ton bier . .	- 1. 4
boter is een vierendeel zeer ruim .	- 2.—
zout, zeep	- 1.15
sterke drank . .	- 1.—
rook-tabak . . .	- 1.—
	f 10.9
dus voor 4 persoonen	*f* 41.16
huisschatting . . .	- 25.—
dienstbodengeld. .	- 3.—
aan wynen	- 10.—
slagtgeld de 7 penning gerekend op 16 pond vleesch	

geslacht	f 14.—	's weeks . . .	f 26.—
turf of koolen . .	- 10.—	turf of kolen . .	- 12.—
koffy en theegeld .	- 8.—	famillegeld . . .	- 20.—
dus voor een huisgez. v. 4 personen . .	f 148.	dus voor 4 persoonen	f 137.16

De Heer VAN DER OUDERMEULEN rekent, in de Memorie over de Oost Indische Comp. gedrukt 1785, dat een Huisgezin van 4 personen te Amsterdam Burgerlyk leevende, en waar van de consumptie bedraagt. . f 1350, betaalt aan Imposten op de consumtie ⅕ dus. . f 270

Hier by reëele en personeele Lasten (het huis gerekend op f 700 huur) . f 100

dus voor 4 persoonen 22 PCt. . f 370, zynde voor yder persoon 92½ gulden

Volgens de rekening van den Heer NECKER T. 1 p. 274, bedraagen de Lasten in de Generaliteit van Parys, omtrent f 30 Hollands per hoofd.

LIX. *Missive Wet van Vere over het in arrest stellen van een soldaat, die met verlof te Vere zynde, aldaar stondt te trouwen.*

Het poinct waar op het in deeze zaak principaal aankomt, is, of de aart van het Delict waarom de soldaat is in arrest gezet, valt in de termen van die delicten, van welke de cognitie aan de Milit. is verboden, by Staats R. van 22 September? HEdM. hebben in die Res. geen onderscheid gemaakt tusschen militairen van het garnisoen en niet van het garnisoen, maar alleenlyk gedistingeerd de aart van delicten in pure militaire en commune, en zooveel men kan

nagaan, wordt door militaire Delicten verstaan alles wat tegens de milit. discipline aanloopt.

Hier op moet derhalven, door den commandeerenden Officier van de Militie te Vere informatie gegeeven worden.

Men kan niet ontkennen, dat er verscheiden mesusen door militairen kunnen begaan worden tegen den dienst en discipline, al zyn dezelve niet expresselyk in den Artykelbrief uitgedrukt: b. v. het niet vertoonen van zyn verlof-pas aan den commandeerenden Officier, het langer blyven als zyn pas inhoudt, zig te misgaan in drinken, speelen en diergelyke kwaade conduite, voor den civilen Regter niet strafbaar, en onder deeze zoude ik ook tellen het trouwen zonder verlof van den Capitein, omdat het een ordre is by alle Regimenten, dat geen soldaat zig in huwelyk mag engageeren, zonder permissie.

Deeze ordre schynt wel eenigsins aan te loopen tegen de natuurlyke vryheid, maar de geheele militaire dienst loopt aan tegen de natuurlyke en aangebore vryheid, en die zig daar in engageert, moet ook gecenseerd worden, dat gedeelte van zyne vryheid voor een tyd te hebben afgestaan.

Voor deezen mogt een Capitein aan geen soldaat permissie weigeren om te trouwen, of hy moest goede redenen daar toe hebben, waarover de Magistraat of Kerkenraad, die de inschryving gedaan hadt, moest oordeelen; maar de rede van die wet was, dat een soldaat zig te vooren, voor zyn geheel leeven engageerde, maar thans aan een soldaat zes jaaren gediend hebbende mag geen ontslag geweigerd worden; en daarom is gestatueerd by HHm. Res. van den R. v. S. van 4 en 7 Juny 1731. Rec. van Oorl. 3 D. n. 14, dat geen Officier kan genoodzaakt worden rede te geeven van zyn weigering om niet te trouwen.

Wel Edele Gestr. Heer en Neef

Hoope UwelEdg. wel zoo goed zult willen zyn, om niet alleen in de Besognes over de militaire zaken, na gewoonte, praesent te wezen, maar volgens deszelfs vriendelykheid my wel zult willen adsisteeren in die moeilyke zaken, waar over UwEdg. zelve de Memorie hebt ontworpen, en dus meer in staat zyt om de objectiën die, onverhoopt, daar tegens gemaakt zullen worden, te refuteeren. Ik durve het UEdg. niet vergen zelve de directie op zich te willen nemen: zoude my zulx anders een singulier pleisier wezen, indien daar toe genegen waart. Myn voornemen was, om UEdg. heden middag, na de Vergadering, daar over te spreeken, doch door den haast hebbe zulx geomitteert, waar over excuis verzoeke; zullende de eer hebben morgen om 10 uuren eens by UEdg. aankomen: terwyl met alle mogelyke hoogagting ben WelEdg. Heer en Neef,

Welgelegen,
den 4 Aug. 1783.

UWelEdg. geh. Dienaar,
J. M. CHALMERS.

Besogne 21 *November* 1783.

Missive Hren van de Wet van Vere over het arresteeren van een soldaat.

Lieut Coll. Macalester gehoord, geeft rede, dat de soldaat zyn pas hadt verder geëxtendeerd, 't geen alleen luidde om te werven.

Secrts. 1) excuseert zig van praeadvys.

Dhr. VAN LIJNDEN 2). Verzoeken den Coll. Macalester deeze

1) VAN DE SPIEGEL zelf, wiens Promemorie over de Militaire Jurisdictie den Staatsleden bekend was. Z. LANTSHEER, Diss. Hist. Polit. p. 153.

2) Premier Noble, W. C. H. VAN LIJNDEN, in 1761 Secretaris van het Collegie ter Admiraliteit van Zeeland.

zaak te houden buiten poursuite; den soldaat te ontslaan, en zig met het geval niet verder bemoeien, vermits het trouwen van den soldaat is een civile zaak, die eigenlyk regardeert den Capitein en niet hem als Commandant.

Dhr. DE BEVEREN: de command. officier hadt het huwelyk moeten schutten op de gewoone civile manier, en niet beginnen met den soldaat te arresteeren, zoo dat HEdM. Resol. behooren te neemen, om den Collonel te gelasten, den gearresteerden te ontslaan uit het arrest, en over te laaten aan hem, de gewoone middelen te employeeren om het huwelyk te beletten, vermits uit de ingenomen informatien blykt, dat het arrest is gedaan uit hoofde dat de soldaat, zonder permissie, zoude willen trouwen.

Dhr. EVERTSEN ut supra als DE BEVEREN, aan te schryven, het arrest te ontslaan.

OSSEWAARDE conform.

DE BRUYN conform.

LAMBRECHTSEN: vigoureuse Resolutien te nemen: het arrest alleen gegrond op het defect van permissie tot trouwen, en derhalven aan te schryven het arrest te ontslaan, en hem over te laaten zoodaanige andere ordinaire middelen, als zal willen employeeren om het huwelyk te beletten.

Pens[s]. ERMERINS verwondert zig dat de Secrt. van 't Land zig heeft geexcuseerd van 't praeadvys; heeft geen slegte gedagten van den Secret[s]. dat iets anders zal zeggen als hy denkt; moet adviseeren, of de Staaten moeten ordre stellen.

Voorts ad rem — of geen soldaat mag trouwen zonder permissie is geen zoo bekende zaak, conform derhalven de voorzittende Heeren.

Secrets. antwoort, geen bedenkelykheid te hebben om de conclusie van 't rapport te extenderen, of op de Res. zelf te adviseeren als zynde de intentie van het besogne; — maar nooit gehoord te hebben, dat iemand kan genoodzaakt worden te adviseren op zaaken, waar in hy in conscientie meent niet in

zyn geheel te zyn, te minder, wanneer de Leden zyn sentimenten kennen: — voor 't overige geen verpligting aan dhr. BERMERINS, dat geen slegte gedagten heeft; — declareert, dat niet gaarn reflexien van dien aart zoude hooren, en dat oordeelt regt te hebben te eisschen, dat zyne goede trouw boven verdenking is.

Dit aan den Coll. Macalester voorgehouden zynde, heeft aangenomen den persoon te ontslaan.

De verdere inhoud der missive van de Wet van Vere.

1. hoe te handelen in cas van huwelyk van militairen zonder permissie? Aan te houden, als niet zynde van die pressance.

2. hoe verre een Commandant mag militairen arresteeren.

Tweede Lid der propositie Goes, of de Troupes die tegenwoordig in de Provintie zyn, den eed moeten afleggen.

EE. oordeelt, dat de eed niet behoort vernieuwd te worden.

Geeft ouverture, dat de nieuwe garnisoenen voor Zierikzee en Goes gedestineerd, naar Vlaanderen zouden gaan, en die steden bezet met compagnien uit Vere te detacheren; doch wanneer van dezelve de nieuwe eed wordt geeischt, blyft het zelve embarras, waarom te wenschen was, dat er iets op mogt gevonden worden, om te declareeren, dat geen contradictie is tegen den eed aan de Generaliteit: derhalven de Hren van Goes verzoeken af te gaan, of een ander expediënt vinden.

DE BEVEREN: de garnisoenen die blyven, in den eed te neemen, en indien het weigeren, die garnisoenen te doen vertrekken, en aan de Staaten van de Provintien, waar op gerepartitieerd zyn, te schryven, en daar geen regt krygende, niet verder te consenteeren in de Staaten van Oorlog.

In allen gevalle, zoude de militie zig aan de Staaten

moeten addresseeren, en elucidatie moeten vraagen, of den eed strydt tegen die van de Generaliteit.

EVERTSEN, conf. Goes.

OSSEWAARDE, conf. BEVEREN, en aan de Magistraat toezenden exemplaren van de Resol. en auctorisatie om te declareeren, dat niet strydt tegen den eed aan de Generaliteit.

DE BRUYN conf. BEVEREN.

Secret. van 't Land door dhr. DE BRUYN gevraagd zynde, proponeert om de Magistraaten der stemmende steden te auctoriseeren, om wanneer de difficulteit tegen het praesteeren van den nieuwen eed door de commandeerende officieren alleen wordt gemoveerd uit een scrupule, als of in dien eed iets werdt gevonden strydig met den eed aan de Generaliteit, te declareeren, dat HEdM. geen intentie hebben, om de officieren af te vorderen een eed strydig met den eed wettig aan de Bondgenooten gedaan, en voorts dat zoo het tegenwoordig garnisoen tusschen dit en 3 weeken niet vertrokken is, dat de eed door hetzelve zal moeten worden gedaan.

Deeze explicatie ook te zenden aan den Hr. Capit. Genl. met de Resol. van 22 Sept. met byvoeging dat HEdM. verwagten en vertrouwen dat Z. H. daar de hand aan houden zal.

LAMBRECHTSEN: schryven aan Holl. om de twee Comp^{n}. af te wyzen: de officieren hier voor Commissarissen te ontbieden om rekenschap te geeven, wie haar de weigering heeft geïnstigeerd; persisteert by het geadviseerde der Heeren van Vlissingen.

ERMERINS, het garnisoen ordonneeren den eed te doen, maar indien binnen zekeren tyd geen redenen geeven, alsdan te noodzaaken.

LX. *Brieven* [1]) *over de Commissien tot de Quotes en defensie, in 's Hage* 1786.

Aan dhr. W. A. VAN CITTERS *den* 9 *April.*

Post alia. — Het is zeker nog te vroeg, om te zien wat men in den schild voert, doch het moet zig evenwel binnen kort ontwikkelen — alles zou my bedriegen, zoo het groote Plan niet is, om de sanctie te doen geeven aan de reeds gemaakte, en nog onder de hand gepraepareerde veranderingen, en de agreatie van de Provintien daar toe te koopen, door faciliteit in de Quotes. — UwEdg. weet myne opinie hier omtrent, en ik hope doch, dat men geen dupe zal zyn van die faciliteit, gelyk men geweest is van de *grootmoedigheid* van CATHARINA, en van onzen *edelmoedigen* Vrind LODEWIJK XVI. — Holland kan gerust belooven 62 à 63 pCt. te geeven, in een tyd als deeze, daar de dominante party op geen geld ziet; maar wat zou het zyn. als de oogen eens opengaan, en men te laat bespeuren zal, welke gevolgen deeze directie hebben moet; dan zal Holland zeggen, te hoog belast te zyn, en de bepaalde Quote zal zyn als een geaccepteerde Wisselbrief, door iemand die weet dat hy niet zal kunnen betaalen.

Het is te wenschen, dat de Gedep. van Utrecht, Friesland en Stad en Lande die mede om vermindering roepen, deeze redenen wel in aanmerking zullen neemen &a.

Aan dhr. B. MATHIAS POUS *den* 10 *April.*

Post alia. — Het komt my voor, dat de Heeren van Zeeland,

---

1) VAN DE SPIEGEL was destijds Raadpensionaris van Zeeland.

Utrecht en Friesland te regt geurgeerd hebben, dat men behoorde te beginnen met het bepaalen van den grond, naar welken de proportie van 't vermogen der Provintiën zal moeten gerekend worden en hier in zal zekerlyk van veel licht kunnen zyn de zoogenaamde Liberaale Gifte, schoon de verschillende kostwinningen en levenswyze in de respective Provintien wel modificatien zal vereischen. Het zoude gemakkelyk geweest zyn, indien de Heeren van de Commissie voor af hadden kunnen bepaalen een generaal Plan van de Besognes, bevattende wat *eerst* zou by de hand genomen worden, wat *daar op* zou volgen; en zoo tot den einde toe: hierdoor zouden de Heeren Gecommitteerden beter gelegenheid hebben, om zig, op het een of ander stuk, meer bepaaldelyk te appliceeren. Het zou overbodig zyn UEdG. indicatien te geeven van de voorige deliberatien over het werk der Quotes, gelyk in 1612, 1616, 1622, 1634, en de Res. van H.H.M. 20 Aug. 1674 by de readmissie van de drie overheerde Provintien. Men vindt ook fraaie zaaken in de Miss. van den Raad van St. 29 Decemb. 1716 (Staate Not. Zeel. 1717 bl. 72) als mede in de Generaale Petitie voor het jaar 1750; en alles komt daar in over één, dat de benoodigheid der gemeene defensie voor alles moet vaststaan; dat de onvermogende Provintien moeten gesoulageerd worden, en dat de Unie wel verbindt tot onderlinge defensie, maar niet tot een invariable proportie van Lasten — doch met dit alles blyft de moeilykheid om de proportie *naar zekere regels* tegenwoordig te bepaalen: en aan my is nog niets anders voorgekomen, dan de idées, welke ik de eer gehadt heb met UwEd.G. te overleggen, die wel in weinig woorden bestaan, maar nogtans de vrugt zyn van lang denken. Nopens den ordinairen Staat van Oorlog weet ik niet, dat by onze Provintie merkelyke bedenkingen zyn, die haar in 't particulier regardeeren, en wat de geheele revisie, en het regt verstand van denzelven aangaat, zal UEd.G. met

pleisier leezen de Generaale Petitien pro 1750, 1754, en 1755.

Ik heb de eer &a.

Aan de Hr. LAMBRECHTSEN 10 *April.*

Post alia. — Het antwoord op de vraag, waar voor men de Instructien van den Raad van State van 1588 en 1651 houden moet? is niet gemakkelyk — UwEd.G. weet, waar voor welgem. Raad de laatste altoos gehouden heeft, om dat ze zonder het advys van den Raad was gemaakt, en onze Provintie heeft nog in deeze eeuw te kennen gegeeven, dat zy mede geen groote gedagten hadt van het finaal arresteeren van deeze Instructie; nogthans heeft de Res. van HHMog. van 10 July 1671 de scrupules van den Raad ten dien opzigte, in zoo verre weggenomen, dat de Raad nu wat speelens meent te hebben met de Instructie. &a.

Aan den Heer MATHIAS POUS 19 *Apr.* 1786.

WelEdel Geboren Heer!

Toen ik, ingevolge UwEdg. requisitie by missive van den 14 April gedaan, zoude opmaaken de lyst van de kortingen op de Militie, by deeze Provintie in practyk, begreep ik, dat dezelve opgeteld waaren by den Staat van Baaten en Lasten, en dus aan UwEdg. waarschynlyk niet onbekend zouden zyn, gelyk die Staat ook het legaalste document uitmaakt, om dezelve te doceeren; zoo dat UwEdg. waarschynlyk iets zoude requireeren, 't welk aldaar niet te vinden is, en om daar aan zoo veel mogelyk te voldoen, gaat hier neevens de Lyst van alle de onkosten (uit welken hoofde het ook zy) door de Militie gedraagen wordende; waar omtrent te observeeren is, dat de Troupes op de Zeeuwsche Repartitie prompter worden betaald, dan op sommige andere

en speciaal op Holland, vermits een Capitein hier altoos zyn maand voor de Compagnie *in voorraad* ontvangt, en dus geen oogenblik in 't verschot behoeft te zyn, of eenige Interessen te betaalen.

Ik sluite hier neevens in, een aanteekening die ik voor drie of vier jaaren met veel moeite gecolligeerd heb, waaruit UwEdg. zal kunnen zien, hoe veel de kortingen op de Infantery op yder der Repartitien bedraagen; — deeze aanteekening zal UwEdg. kunnen dienen, om naa te gaan de opgaaven die gedaan zullen worden, of de myne te rectifieren, en ik verzoek dezelve terug, als geen copy daarvan hebbende.

Van het different der tractementen van onderscheide Gouverneurs weet ik geen andere rede, dan dat men waarschynlyk de eene post van meerder importantie zal geacht hebben dan de andere.

De Reforme van den Staat van Oorlog is zekerlyk een zeer nuttige zaak, en wanneer alle de Provintien ter goeder trouwe renuntieeren van alle smokkelposten, is het reedelyk dat Zeeland dat ook doe; maar men behoorde dan, vooral, zeker te zyn, dat over de betaalingen zal worden geliquideerd, behalven dat het veel moeite zal in hebben, om de Provintien te doen acquiesceeren in de overgifte van geen betalingen te doen als op Acte van verzoek. By voorbeeld, hoe zal men het maaken met de binnenlandsche onkosten, van welke de Raad van Staate geen kennis noch directie heeft: als daar zyn, kruid, lood en lonten, Fortificatien-*binnen*, kosten in de magazynen? op de servies-gelden profiteerd Zeeland over de £ 4000 's jaars, maar betaalt daartegen Gasthuis-kosten, waar van de Raad van St. mede geen kennis heeft.

Noopens de Militie voor Suriname, zullen de Heeren Gedep. van Utrecht waarschynlyk reeds ontvangen hebben de verzogte elucidatien: de extensie in den Staat van Oorlog is

vry klaar, en anders is breeder onderrigt te bekomen uit het Plan van Reforme van 1752 § 8, en HHM. Res. 2 Maart 1752.

Het advys van den R. v. S. hier neevens terug gaande komt my voor, niet zeer lumineus te zyn; oneindig beter is het uwe, en wy moeten vooral dit poinct vasthouden, op dat de Provintie niet wederom de magere rol van klaager behoeve te speelen, gelyk men haar voor deze gedwongen heeft te doen. — UwEdg. heeft zeer duidelyk aangetoond, dat de quaestie niet is, om particuliere bezwaaren te examineeren, maar een generaal regulatif van proportie te maaken en waarlyk men moest beginnen met ten minste den grond van dat gebouw te leggen; anders vreeze ik, dat men zig zal ophouden met overal bouwmaterialen op te zoeken, waar meede sommige luiden hun voordeel zullen doen.

Ik heb de eer met alle respect te zyn.

Aan de hr. MATHIAS POUS 30 *April.*

Wel Edel Geboren Heer.

In antwoord op UwEd. geëerde van den 28 deezer, hope ik dat de gerequireerde opgaave zal ontvangen zyn, welke ik ten allerspoedigsten heb afgezonden: ik zal ook tragten te voldoen aan de verdere requisiten; doch betreffende de comparatie van Lasten in de Provintien, is zulks zeer moeilyk, uit hoofde van de diversiteit van het soort der Lasten; want anders zal men bevinden, dat de Gemeene Middelen op zig zelf genomen, Zeeland niet van de meest bezwaarde is, gelyk ik reeds voor eenige jaaren die comparatie gemaakt heb, door by de Memorie van Holland en Utrecht (in 1770 ni fallor gedrukt) Zeeland, Friesland en Stad en L. te voegen.

Omtrent de opgave van de servicien ben ik wat verlegen;

UwEd.G. weet, dat in Vredestyd daar op niet veel betaald wordt, behalven de Gasthuiskosten; maar in de laatste jaren is er veel op ten over betaald, en die jaaren zyn juist buiten de opgaave. Dewyl men doch aan het vragen van opgaaven is, zouden de Heer VAN LYNDEN en ik UwEd.G. in consideratie geeven, om in 't Besogne te proponeeren, dat de Heeren van Holland gelieven op te geeven de volgende poincten:

1. Welke gewone byslagen en augmentatien thans door de Ministers buiten 's Lands genoten worden, boven de sommen, waar voor yder derzelve op den Staat van Oorlog is aangeslagen.

2. Specifique opgaave van 't gene Holland thans op de post van de defroyementen betaalt.

3. Specif. opgaave, hoe veel Holland thans betaald, of sedert eenige jaaren herwaarts betaald heeft op de post van *f* 50000 over de Predikanten, Secretarissen, briefporten &a.

4. Voor te slaan, dat de beide bovenstaande posten, zoo van defroyementen als van de *f* 50000 voortaan uit den St. v. O. mogen worden geligt, en alle de onkosten van bezendingen zoo ordinair als extraord. met het gene daar van dependeert, worden gebragt tot laste van de Generalt, mits alvoorens worden gerevideerd en gereguleerd de appoinctementen, welke de ordinaris Ministers voortaan zullen genieten.

Ik heb de eer &a.

Aan de hr. MATTH. POUS 7 *Mey* 1786.

Wel Edel Geboren Heer.

Beantwoordende UwEd.G. twee brieven waar van de eerste van den 3 Mei, eergisteren, en de andere heden ontvangen is, zal ik hier mede te rug zenden UwEd.G. consideratien

op de Lysten rakende de betalingen op de Capittels van Wagtmeesters en Majors etc. met myne elucidatien, zoo veel mogelyk was; — ook gaan hier nevens de betaalingen op de service-gelden en appointés, waar op UwEd.G. zien zal dat in ordinaire jaaren, veel geprofiteerd wordt.

Van het advys van den Raad v. St. of liever van alle de advyzen die tot nog toe door dezelve aan 't Besogne gegeeven zyn, kan ik niets zeggen, om dat my onbekend is welk oogmerk die Heeren hebben; doch zoo het oogmerk is, om langs dien weg de groote zaaken van de Republyk te reguleeren, verbeelde ik my dat het moeilyk zal zyn, en dat men na zeer veele vraagen gedaan te hebben, zal eindigen met niets te besluiten: men valt op kleinigheden die somtyds niets om 't lyf hebben, en men zal voor het groote struikelen.

Wat aangaat de Losrenten op den Staat v. Oorl., dezelve spruiten uit een praesent aan Prins MAURITS gedaan in de voorige Eeuw, en hadden zekerlyk kunnen afgelost zyn, gelyk ik ook meermalen heb geremarqueerd, met dhr. DE RUEVER voor deezen de origine van die post nazoekende; ze wordt door Z. Hoogheid ontvangen als behoorende tot de nalaatenschap van Koning WILLEM.

De Lyfrenten zyn alle reeds lang afgesprongen.

Ik wenschte zeer, dat de zaaken van de Compagnie door eene schikking konden gevonden worden, gelyk UwEdG. daar toe eenige hope geeft, en waar toe in het Rapport een deur is opengelaten, om de functie van de nieuwe Heeren te bepaalen binnen de Kamer Amsterdam, terwyl die Kamer haare commissien kan doen bekleeden door de nieuwe Heeren, mits blyvende in de oude proportie tot de andere Kamers. Men zou hier niet willen bedisputeeren, (schoon het egter niet regulier zy) dat Holland wat inzien hadt in de zaaken van de Comp., maar men zal, hope ik, nooit overgeeven, of toelaaten, dat de directie welke Holland wil

hebben, van Zeeland worde afgenomen. Mondeling hope ik hier over nader: heden over 8 dagen denk ik af te komen, om de eer te hebben UwEdG. in den Haag te vinden [1]) en te verzekeren, dat ik ben &a.

LXI. *P. M. raakende de Wisselcours van Zeeland op Holland* [2]).

Dec. 1786.
V. D. Sp.

Volgens de Pryscouranten was het zilver in 1747 tot *f* 25.16 à 18 het Mark fyns, en de zilveren ducaat was, naar dien prys, intrinsicq waard omtrent 51 st. $12\frac{1}{2}$ m., maar een koopman zyn zilver ter Munte leverende om zilveren ducaaten te slaan, krygt daar voor $9\frac{5}{8}\frac{5}{4}$ stuk, welke tegen

50 st. bedraagt . . . *f* 24.13 $13\frac{1}{2}$ m.
en tegen 52 st. . . . „ 25.12 33 m.

De zilveren ducaat was gangbaar tegen 51 st., waar uit volgt, dat dezelve met voordeel kon versmolten worden, en zelfs tegen 52 niet aangemunt, ten minsten niet voor rekening van den Koopman.

Men stelde derhalven dien penning in Zeeland gangbaar op 52 st.

Sedert rees het zilver continueel, en stondt tusschen 1751 en 1761 gemeenlyk van *f* 26 tot *f* 26.10, en in January 1762 stondt het op *f* 26.2. — De intrinsicque waarde werdt toen tot 51 st. 31 pn., en de Koopman kon nog veel min-

---

1) De Britsche Gezant HARRIS meldt naar Londen, *Diaries* II. 196 (16 Mei 1786) „I expect to-day or to-morrow the Pensionary of Zealand, Mons. VAN DER SPIEGEL, who comes to the Hague almost purposely to see me."

2) Met deze beschouwingen te verg. P. PAULUS, *Verklar. der Unie van Utrecht* (Art. XII.) II. 218—226 (Utrecht 1776).

der laaten munten tegen 52; de zilveren ducaaten trokken derhalven weg, en wy kreegen slegt geld in de plaats.

Hier op vernieuwde men de operatie van 1747, en stelde den Ryksdaalder op 53 in numeraire; doch kort hier na kwam een considerable daaling in het zilver, veroorzaakt door de Banquerouten in Amsterdam, zoo dat het in 1764 stondt op *f* 25.6, en zelfs tot *f* 25.1 geweest is: deezen tyd heeft de Muntmeester van Zeeland zig zeer te nutte gemaakt, en in de 3 eerste jaaren na de verhooging geslagen voor *f* 1,412768 aan Ryksds: de prys van het zilver heeft zig nogthans hersteld, en men kan het door malkander rekenen op *f* 25,14; en de Ryksdaalder kost derhalven aan een koopman in Holland wederom boven de 52 st.

Vraagt men nu, van waar de Wisselschade komt? Deeze is gedeeltelyk *noodzaakelyk*, gedeeltelyk *toevallig* en veroorzaakt door de verhooging van den Ryksdaalder.

Noodzaakelyk, om dat, schoon ten klaarsten kan beweezen worden, dat de Balans van Commercie met Holland niet in ons nadeel is, egter de Zeeuwen, genoegzaam het geheel jaar door, in Holland gelden moeten betaalen, en de Hollanders in Zeeland, maar op zekere tyden en by groote verkoopingen: dit kan naar maate van de meerdere of mindere schaarsheid ½ Pct. of iets onder of boven zyn. Want zoo er in Zeeland meer Debiteuren van de Hollanders zyn, dan er op dat zelve tydstip Crediteuren zyn, dan is de wissel schaars te bekomen, en die schaarsheid moet (volgens den algemeenen Regel van de Commercie) duurte veroorzaaken; derhalven moet den meesten tyd de wissel eenig opgeld kosten, en even zoo is het ook in de omgekeerde reden.

Maar dat de grootste Wisselschade *toevallig* is, en alleenlyk veroorzaakt door de verhooging van den Ryksdaalder, bewyst het volgend eenvoudig raisonnement.

Een Zeeuw moet *f* 1000 in Holland betaalen, maar hy heeft geen andere specie als die 2 Pct. beneden de nume-

raire van die zelve specie in Holland gangbaar is 1): dus moet hy 2 Pct. boven zyn schuld aan specie naar Holland zenden, dat is *f* 1020 in plaats van *f* 1000; maar om het inconveniënt van het verzenden van geld voor te komen, zoekt hy iemand, die in Zeeland *f* 1000 uit Holland te ontvangen heeft, en die persoon wil wel met hem wisselen, maar zegt: de Hollander die my betaalen zal, moet dat doen met een specie ter waarde zoo als ze in Holland gangbaar is; derhalven als ik Ryksdaalders van hem in betaaling ontvange, moet ik ze niet anders aanneemen dan tegen 52 st., en ik geeve ze hier uit, tegen 53, dus win ik 2 Pct.; of wanneer hy my andere specie zendt, kan ik die in Zeeland verkoopen, en men zal my (om weder in Holl. betaaling daar mede te doen) 2 Pct. (sic); derhalven is de prys van de Wissel, door de toevallige verhooging van den Ryksdaalder gefixeerd op 2 Pct. en moet op 2 Pct. blyven, zoo lang de Ryksd. in numeraire in Holland op 52 blyft, 't welk zoo lang zal duuren, als de tegenwoordige prys van 't zilver duurt; want als b. v. de prys eens zoo laag daalde (dat niet te verwagten is) dat de Ryksd. in Holland tot 51 kon aangemunt worden, zou men dezelve doorgaans niet meer tegen 52 aanneemen, en dan zou de Wisselschade grooter worden.

Deeze twee opgenoemde oorzaaken maaken de Wisselschade.

---

1) Dat hy geen andere specie heeft, komt ook uit de verhooging, want de Hollanders op de Ryksdaalder 2 Pct. kunnende winnen, zenden dezelve naar herwaards in plaats van ander geld, en dus kunnen wy niet anders dan Ryksdaalders hebben, zoo lang er dit voordeel op zit. Zie verder VAN DE SPIEGELS Memorie van Maart 1772, hiervoren bl. 225.

JAN 24 1921